

Desatero knih

Historie církevní

o d

Evsebia

příjmením Pamfilí,

onda cesarejského biskupa,

řeckým jazykem sepsané,

potom od

Jana Kocína z Kocinétu,

předního písaře radního v Menším městě pražském,

z řeči latinské v českou přeložené,

nyní od

Jana Ev. Krbce,

kněze církevního,

s řeckým čtením srovnané, na mnoze opravené,
příhodnými výklady i novým letopočtem opatřené
a znova na světlo vydané.

V Praze.

Tisk a sklad Bedřicha Rohlíčka, v arcibiskupském Semináři,

1 8 5 5.

Předmluva.

Historia vůbec jest pravdivá poselkyně pamětihodných dějů; a církevní historia vypravuje věrně, co se pamětihodného v církvi událo. První, jenž svou ruku k sepsání církevní historie přiložil, jest *Evsebius*, příjmením *Pamfil*, jakoby řekl *Pamfilov*, či syn neb učeník, aneb i ctitel neb přítel *Pamfilův*. Příjímí to dal sobě *Evsebius* po svém učiteli i nejmilejším příteli *Pamfilovi*, kterýž byl presbyter či kněz církve cesarejské v Palestíně a v čas protivenství církve r. 309. mučenické koruny dosáhl. Rodem byl *Evsebius*, jak se podobá, z krajiny palestínské, a snad i z hlavního města Cesarée, přišed na svět na konec panování římského císaře Galiéna, mezi 260—268. rokem obecného křesťanského letopočtu, či jak obyčejně říkáme — po Kristu. Když se byl ve všem potřebném umění u rozličných učitelů, zláště pak u slovutného *Pamfila* důstatečně vycvičil, přijat jest v Cesaréi Palestínské do řádu kleriků, a dosáhl tu dále i důstojenství presbyterského. Potom v nastalém za císaře Diokleciána krvavém protivenství utrpěl taky *Evsebius* okovy a vězení, ale smrti ušel i všelikému ourazu. Posléze, a to ještě před r. 315. po Kristu ustanoven jest v Cesaréi za biskupa. — Tato Cesaréa, nazvaná Palestínská, rozličná od Cesarée kappadocké a galilejské či Filippovy, ležela při moři velkém středozezemním, severozápadně od Jerusalema. Byvši to místo nejprv Věží Stratonovou (*Turris Stratonis*) nazýváno, pak od krále Heróda Ve-

likého či Ukrutného znova vystavěno a ke cti Césara Augusta, prvního římského císaře, Cesaréa převzděno, stalo se potom nejznamenitějším městem po Jerusalemě, i spolu obyčejným sídlem římských vladařů krajiny judské. Po vyvrácení Jerusalema r. 70. počala býti Cesaréa hlavním městem, i sídlem předního biskupství celé Palestíny, tak že i jerusalemská stolice biskupská, potom zase obnovená, pod metropolitu cesarejského náležela.

Jako biskup a metropolita seděl taky *Evsebius* na prvním velikém, r. 325. v Nicéi Bithýnské shromážděném církevním sněmě, kdež o božství Jesu Krista proti kacíři Ariovi rokováno bylo, a k vyznačení jedné bytnosti Boha Syna s Bohem Otcem zláštní slovo „soubytný (*homousios*)“ od většiny biskupů přijato a do obecného snešení víry vloženo jest. Taký *Evsebius* to snešení podepsal, ač se pak dále méně důsledným v té záležitosti prokázal. Ne, žeby nebyl v pravé božství Jesu Krista věřil, je vyznával a jemu učil: ale že na onom k vyznačení jedné bytnosti a přirozenosti Syna s Otcem sněmovně přijatém slově tak, jakž slušelo, pevně nestál. Sepsání pak této historie padá ještě do času přednicejského, a protož nebude divno, nalezne-li se v ní o Kristu, vždy sice jako o božím Synu a pravém Bohu mluveno, ale ne tak ouplně a určitě vysloveno, jakož potom k odvrácení všeho nedorozumění na onom sněmě ustanoveno jest. Tou tedy neouplností, ježto žádné kacířství není, nýbrž toliko jakýsi nedostatek, nedá se ovšem myslný čtenář mýliti. A však jest to už od latinského, potom více od staročeského překladatele, a teď i námi určitěji položeno.

Evsebius byl nejučenější církevník svého věku, a vyjmouc slavného *Origena*, i nejučenější muž v církvi za celé první třistaleté doby; neb jest téměř všecko přečetl, cokoli potud v církvi a o církevních věcech sepsáno bylo. Sám pozůstavil 35 více méně důležitých spisů, ale nedošlo nás z nich než as 13 celých, mezi nimiž i tato církevní historia; všecko ostatní jest ztraceno.

Sepsáním církevní historie dobyl sobě *Evsebius* velikých i nesmrtelných zásluh o církev, též i slav-

ného jména. Nebo zachoval od ztráty a zapomenutí dobrou část starých církevních pamětí, na něj došlých, a stal se otcem historie církevní, jako *Herodot* světské, i vzbudil svým příkladem taky jiné muže, jako *Sokratata*, *Sozomena* atd., že se potom na spisování církevních historií vydali.

Začátek té své historie vzal *Evsebius* od samého vtělení a na svět přišší zakladatele církve, Jesu Krista, a dovedl ji až na své časy, do samovlády Konstantína Velikého, když tento císař nade všemi říše římské tyranny zvítěziv, římské panství v své ruce v jedno spojil, a odtud teprva veškeré křesťanské, dříve utiskané církvi plný pokoj zjednal. To bylo r. 324. po Kristu. Psána jest ta historia jazykem řeckým, z kteréhož dále, a hned následujícího století od *Rufína*, potom zas až v 16. století od Němce *Wolfganga Muskula*, a pak od Angličana *Jana Christoforsona*, a posleze v století 17. od znamenitého Francouze *Walesia* v jazyk latinský přeložena jest. V češtinu ji uvedl *Jan Kocín z Kocínětu*, z ponuknutí slovutného Mistra *Daniele Adama z Veleslavína*, jehož prací a nákladem r. 1594. v Starém městě pražském na světlo vyšla. A hle, ono staročeské dílo jest to, kteréž nyní opět vydáváme a váženému českému čtenářstvu oddáváme. Vychází opravené, příhodnými výklady i novým letopočtem opatřené.

Opravené dím, jelikož náš *Kocín* pouze z latinského, i nehrubě správného čtení *Jana Christoforsona* překládaje, na nejednom důležitém místě s pravým smyslem původního čtení se minul. To žádalo opravení, i jest námi, kdekoli na tom záleželo, slušně dle řeckého čtení opraveno, zláště v předních kapitolách knihy první, kdež bylo třeba staré čtení na mnoze docela předělati. Mimo to přicházejí v tom spise některé neshodné a mylné věci, kteréžby obyčejného čtenáře v nedorozumění i blud zavesti mohly. Taky sám *Evsebius*, nepříčiniv k svému dílu poslední ruky, nechal v něm některé patrné omyly. To zas potřebovalo osvětlení i doplnění, a jest námi všemožně osvětleno, a zláště i ze světské historie doplněno. Konečně užíval *Evsebius* v udávání času ještě starého, velmi neurčitého způsobu

IV

počítání let. Tu se nám zas vidělo za dobré i potřebné, pokud jen možno, určitěji a našemu věku a obecnstvu srozumitelněji leta udati. To pak tím vykonáno jest, že jsme všudy nový, obecný, od Krista nazvaný letopočet přiložili. — Ostatně jest to dílo více výklad než překlad, jakž staří vůbec obyčej měli volně překládati. Tak již *Christoforson* velmi široce z řeckého čtení v latinu překládal, a dle něho zas náš *Kocín* neméně široce v svém češtění sobě počínal. Toho jsme my, pokud to jinak nevadilo, všudež při tom nechali, chtějíce starý ráz toho překladu zachovati. Jen pravopis jest veskrze změněn, a někde i rozdělením příliš dlouhých průpovědí, aneb jiným rozpoložením slov k snadnějšímu přehledu a vyrozumění pomůženo. Nechceme taky zamlčeti, žeby skoro snáze bylo přišlo zcela nový překlad zhotoviti, nežli toto staré dílo opravovati. Ale pro zachování té vzácné památky našich předků, jenž nelitovali tak těžkých i nákladných prací k vzdělání svého národa a k zvelebení materského jazyka podnikati; též z lásky a šetrnosti k našemu milému lidu, jenž sobě v tom širším starodávném kroji českého čtení posud libuje, ustanovili jsme se práci svou toliko na nejpotřebnější opravení starého díla vynaložiti, nového pak přeložení jiným příznivějším dobám i bystřejším hlavám pozůstaviti.

Rozdělení celého spisu na knihy a kapitoly sporádali jsme dle nejnovějšího vydání řeckého, toliko že jsme kapitoly pro ušetření místa pouze na způsob paragrafů či postupců číslicemi poznamenali, opravivše i zkrátivše jejich nápisy dle čtení řeckého. Zláštní knihu o „Mučenících palestínských,“ od *Christoforsona*, a za ním taky od *Kocína* do knihy sedmé vmístěnou, nechali jsme tak na tom místě, ačkoli se v řeckém až za knihou osmou obzlášť vložená nachází; ale vyznačili jsme ji svrchu vlastním nápisem.

Za tímto naším proslovem klademe pro památku i užitečnost předmluvu *Kocínovu*, ježto jest dedikací toho díla Panu *Petru Vokovi z Rožmberka*, spolu s naučením o ctnostech a užívání historie. Za tou následuje předmluva *Veleslavínova*, kteráž slovo k věr-

ným a pobožným Čechům obsahuje a dosaváde důležitá jest.

Konečně nám ještě zbývá něco o užitečnosti této historie dopověditi. Není zajisté pro vzdělaného křesťana zajímavějšího i užitečnějšího čtení, po bibli, nad církevní historií. Jde totiž každému myslivějšímu věřci hlavně o dvě věci: nejprv o nabytí důkladného poznání ve věcech víry a církve, a potom o dokonalé ve víře a církvi se utvrzení a uspokojení. K oběmu poskytuje výbornou pomoc historia církevní, a nad jiné tato *Evsebiova*, ježto nám staví před oči obraz víry a církve za prvního třistaletí, kteréž všem křesťanským vyznáním jest dobou vzornou a pravověrnou. Lze pak nám tu nejprv zříti, kterak Kristova církev a víra, zpočátku jediná, z malička, jako ze zrnka dále rostla a se šířila, až pak v běhu ne zcela tří set let tolik zrostla a zmocněla, že téměř celý tehda známý svět naplnila a opanovala. Přitom jest zároveň viděti, s jakými těžkostmi církev po všecken ten čas zápasiti musela, jakých tvrdých odporů všudež nalezala, co nátlisků a protiventství až do vylití krve zkusila, a že při všem tom nezhynula, ani hrubě podstatné škody neutrpěla, anobrž více rostla a hlouběji se vkořeňovala i slavněji se stkvěla. Dále možno se z té historie dověditi, čemu se už v první církvi učilo a věřilo, i co se plnilo a zachovávalo; kterých nábožných obyčejů se vůbec ostříhalo, a jakých bohoslužebných řádů veřejně se užívalo; které bylo vnitřní zřízení církve, a která její zevní správa a vláda; slovem, co strany učení a kázně, obyčejů a řádů, zřízení a správy již za prvotní doby v církvi platilo. Ale jest taky pozorovati, kterak hned od počátku všelijací bludaři a novotáři proti církvi se stavěli, z nichžto jedni k církevnímu učení něco ze své hlavy přidávali, druzí pak od něho ujímali; někteří sobě v kázni a mravech nad obyčej a příkázání církve přísně počínali, jiní zas příliš volně, až rozpásaně si vedli — všickni pak jednosvorně starou matku, z níž byli vyšli, hyzditi, všelijak mudrovati i opravovati usilovali: anto církev mezi těmi mnohonácterymi bludy, jako lodí mezi skalím, pravým středem opatrně

VI

plující a na žádnou stranu se neuchylující, při staré a stále čistotě víry a kázně bez ouhony se zachovala. Takovýto historický ohled na první dobu církve a víry jest zajisté pro čtenáře nejen zajímavý, ale i velmi poučující a utvrzující. Nebo když to všechno myslný a pravdy milovný čtenář zpozoruje a pováží, nemusí-liž s podivením přisvědčiti i vyznati, že nikoli pouhá lidská moc a opatrnost, nýbrž sám prst Boží a moudrost Ducha svatého tu vládne, i že tak patrně naplněno, co jest církvi zaslíbeno a o ní předpovědíno: „Ten vás naučí všelike pravdě!“ a dále: „Já s vámi jsem až do skonání světa!“ též: „Na té skále vzdělám církev svou, a brány pekelné jí nepřemohou!“ A tak tedy může tato historia ovšem jak k rozmnožení důkladné známosti ve věcech víry a církve, tak i k dokonalému utvrzení a uspokojení se ve víře a církvi dobře posloužiti. A to jest ten užitek, jež vydáním té historie obmýšlíme, českému čtenářstvu slibujeme a přejeme, i na Pánu Bohu žádáme.

V Praze u sv. Jiří.

Vydavatel.

Předmluva a dedikací Jana Kocína z Kocínětu.

Vysoce Urozenému Pánu, Panu

Petrovi Vokovi z Rožmberka

a na českém Krumlově atd., Vladaři Slavného Domu Rožmberského atd., Pánu a Ochranci mému milostivě příznivému.

Vaše milost, Vysoce Urozený Pane, Pane mně milostivě a dobrotivě příznivý. Od všemohoucího a nebeského Pána Boha Vaší milosti dlouhého zdraví, šťastného panování, užitečných prospěchů v správě obecné i domácí, upřímně a věrně žádaje, vedle toho služby své každého času hotové a volné vzkazuji. Jest Vaší milosti, jakožto Pánu moudrostí a uměním osvědčenému, dobře vědomé, kterak o užitku čítání historií mnozí mnoho psali: ale žádný kratčeji a podstatněji nad onoho Římana, kterýž ji mistrem života nazval. Nebo k ctnostem, dí *Seneka*, po naučení daleká jest cesta, než po příkladech blízká a platná. Poněvadž člověk ze skutků a mravů života daleko větších užitků dochází, nežli z slov hojné řeči a obšírného napomínání. Však ne každá historia jest mistrem života, jako ne každá ruda zlato nese. A byť pak i taká byla, ne každý jí dobře užívati umí. O tom vidělo mi se něco v místě tomto předložiti, ne že bych Vaší milosti naučení dávati chtěl, ale aby se jiní mladší a neumělejší v té věci spraviti uměli.

Historia tedy, má-li býti mistrem života lidského, tyto tři povahy a vlastnosti do sebe míti musí, totiž

VIII

jistou a neomylnou pravdu, zřetelnost a srozumitelnost, a soud rozumný a vtipný. *Pravda* pak, ať mnoho řeči nešířím, na tom záleží, aby historia všecky věci a skutky, s jejich případnostmi, příběhy a zřízenými průchody, věrně vypravovala, beze všech marných přídavků a řečí povětrných. Tato ctnost v historii přední jest a znamenitá: ale pohříchu u starých i nových historiků zřídka se nachází; protože se od ní mnozí, netoliko tejně pro své náklonnosti a vášně, ale i zjevně a svévolně, pod ledajakous podobiznou pravdy, uchylují, jmenujíce to věrností k vrchnostem, když o věcech jejich jináč, nežli se v skutku zběhly, vypisují. *Pravda* pak jest grunt a základ historie, začátek moudrosti a opatrnosti; a protož na osoby nepatří, a v ničemž jich neušetřuje: jináčby lidem žádného užitku nenesla. Rovně jako člověk zbavený zraku, málo těla svého užiti může: tak čtenář historie, kteréž se světla pravdy nedostává. Nebo kdež se lež, faleš a blud nachází, kterak tu, prosím, člověk oklamán a v omyl uveden býti nemá? an i křivé pravidlo nic přímě a rovně vyměřiti nemůže.

Druhá ctnost historie jest *srozumitelnost* a zřetelnost, aby historia všecky věci a skutky, nejen věrně a právě oznamovala, ale taky místně je spořádala, a podle vlastních cirkumstancí patrně vysvětlovala a vyjadřovala, dokládajíc vždycky, co se kde, kdy, jak a proč stalo. Nebo kdež se toho nenachází, tu jakž *Polybius* pověděl, čtoucímu všecken užitek mizí. Kdožby z historie vyňal tyto otázky: kdy, jak a proč se co stalo, jiné všecko, což v ní pozůstává, více žert a hříčka, nežli naučení bude.

Třetí ctnost historie jest soud aneb rozsuzování, kteréž činí rozdíl mezi věcmi, o nichž se píše; to jest, aby historia dobré věci chválila a velebila, zlé pak tupila a haněla, na ten konec, aby ctnosti mlčením se nepomíjely, nešlechetnosti pak hrůzu a strach přinášely. Výbornáť jest tato věc a velmi potřebná, protože lidský život řídí a spravuje; však i při té potřebě opatrnosti, aby ten soud z rozumu dobrého, zdravého a opatrného uvážení pocházel. Nebo neumělému a nerozumnému

darma se o to pokoušeti, lečby se s posměchem a hanbou potkati chtěl; nebo marnost a bláznovství, jako šídlo v pytli, zatajiti se nemůže. Toť jest tedy trojí znamení, po němž se pravá historia poznávati má, kteréžto kdež se koli pospolu nachází, tu každý bezpečně čísti a moudrosti hledati může.

Kdož pak z čítání historie užitku nabyti chce, ten předně šetřiti má cíle a konce, k němuž ona směřuje, kterýž se v dvojím způsobu nachází. Nebo historia slouží lidem nejprv k umění a známosti, potom i k činění a skutkům. O prvním takéto jest naučení, že historia podobna jest nejčistšímu křišťálovému zrcadlu, v němž lidé předivné skutky správy a opatrování božího spatřují, aby znali a věřili, že všechny věci pod nebem, obecné i zláštní, vůlí boží se řídí; že skutkové boží skrze prostředky lidským předsevzetím odporné se vykonávají; že Bohu všechny věci hned od věků známé jsou; že což se nám někdy zdá býti pokutou a trestáním, to častokráte užitečné lékařství přináší. Toho tedy všeho nacházejí se v historiích zřejmí příkladove, vyučující nás, jakbychom se v povolání svém, buďto šťastném aneb nešťastném, chovati měli. Při čemž sluší taky na toto tré bedlivý pozor míti, totiž na osoby, na skutky a na cirkumstancie, o nichž při druhé ctnosti historie dotknuto. Při osobách znáti máme jednékaždé povinnost a povolání, a jak se kdo v něm, buďto v libém aneb odporném způsobu choval. oč rady, kde a s kým držíval; co mluvil a co dělal; co na koho sluší aneb nesluší, co komu náleží aneb nenáleží. V kterýchžto věcech aby člověk, zláště postavený v takovém oslepení mysli, mezi tak rozličnými překážkami vnitřními i zevnitřními, domácími i cizími, aby někdy nezbloudil a neklesl, zhola jest nemožné, lečby při něm přirozené temnosti světlem božího opatrování osvíceny, a všechny překážky moudrostí a radou nebeskou odloženy byly; obzláštně když rozum lidský soudí, že se dobrým zle, a zlým dobře vede. V štěstí pak kdo jest medle, aby se mírně choval, nenadul se a nezpýchal? Toho všeho jedenkaždý sám v sobě a doma u sebe, nechodě po příklady

k sousedům, hojně důvodů vyhledá, když sám se bedlivě rozsoudí.

Což se věcí a skutků pro paměť zaznamenaných dotýče, při těch šetřiti máme nejprv rad a uvážení, potom působení a konání, a naposledy průchodu a skončení. Kdož o svá předsevzetí s Bohem radu bere, šťastný jest, a dobře se mu povede, byť pak někdy i vůli a mínění, anobrž i soudu rozumu lidského chytilo. Ale kdož se s světem o své věci radí, to jest, soudu množství lidu obecného následuje, slavným a mocným líbiti se usiluje, rozumu vlastního poslouchá a sám v svých radách sobě se líbí, ten zlých a škodných rádců užívá, a nevelmi šťastná skončení mívá, ač snad někdy zdá se lidem, že mu se vše dobře a šťastně vede. Rad následují činove a ti nejdnostejní; jiní zajisté jsou náležití a jako povinní, jiní pak zbyteční, kratochvílní a žertovní. Kteréhožto rozdílu popováživ *Seneka*, pověděl: Že veliký díl života lidem pomíjí v činění zlého, větší v prázdnotě a zahálce, a největší pak v činění věcí cizích, kteréž jim nenáleží. Z té příčiny částí se v historii příkladově nacházejí těch lidí, kteříž o věci potřebné a povinné tak málo pečují, jakoby nepotřebné a neužitečné byly: na druhou pak stranu bezpotřebné a zbytečné s takovou chutí a snažností vykonávají, jakoby potřebné, povinné, a náležité byly.

O průchodu aneb skončení lidských předsevzetí toto naučení mějme: Když se nám dobře a šťastně vede, samému Bohu, jakožto dárci všeho dobrého, to připisujeme, což i pohané, zdravějšího smyslu o Bohu, činívali. Příklad máme na *Pythonovi*, kterýž Athenienským, když ho po vítězství slavně vítali a za práci děkovali, takto odpověděl: „Bohu samému děkujeme, jehožto původem tak veliké věci jsem vyřídil. Nebo já ruky toliko a práce jsem jemu propůjčil, průchod pak a skončení v samé jeho moci pozůstávalo.“ O nezdárném a nešťastném skončení výborně *Cicero* napsal: „My častokrát o radách lidských a skončení předsevzetí jejich soud činíme, a komuž se dobře zvedlo, říkáme o něm, že mnoho moudře předzvěděl a dobře se uradil: komuž

pak zle, pravíme, že zlou radu měl a ničeho neznal. Ale však, když dobré rady nedobře se zvedou, neštěstí toho příčina dobrým a upřímným radám nemá se přičítati a slušně nemůže; poněvadž moudří dobře poraditi umějí a mohou, než aby se všechno tak, jakž oni naměřili, vedle dobré rady jejich zvedlo, toho dovesti nemohou, protože to v moci jejich není.“ Takž tedy průchodové a skončení rad lidských, na jednu i na druhou stranu, samému řízení božímu a jeho spravedlivým soudům připsati se mají, kterýmž my, zanechající přesuzování a vyměřování Bohu, diviti se a kláněti povinni jsme. Dobří tedy muži v radách svých, ne ze skončení, kteréž potom následovalo, ale z upřímného úmyslu souzení býti mají.

K skončení přísluší udělování mzdy a pokut zasloužených, v kterémž se veliká nerovnost mezi lidmi vždycky zachovávala. Příkladowe nesčíslní to ukazují, a zkušeni každodenní nasvědčuje. A v té příčině paměti hodné jest, což *Krates Thebanský Cynikus* v svých registrích poznamenal, v tento rozum: „Polož na kuchaře deset hřiven, na lékaře kventík, na pochlebníka deset talentů, na rádce dým; na kurtisána hřivnu, na filosofa tři haléře.“ Ukázati bez pochyby chtěl, jak veliká jest nerovnost a nespravedlnost v rozdělování mzdy a pokuty, jakž kdo mnoho aneb málo zasluhuje.

A poněvadž historia bez chronologie, totiž bez vypsání časů, jest toliko pouhá rozprávka, bez geografie pak a chorografie, to jest bez vyměření země a vypsání krajin, zhola slepá: z té příčiny v čítání historií bedlivý pozor míti musíme na čas, kdy, a na místo, kde se co zběhlo. A to až potud o cíli a konci historie, kterýž k umění a známosti směřuje, z něhož počestná mysl člověka velikých rozkoší a obveselení svého dochází, dosti nyní buď napovédíno.

O druhém cíli, kterýž se k činění aneb skutkům vztahuje, a jest k navedení života nejužitečnější, toto obecné propovědění v pamětech svých bedlivě složme: Že historia předloženými příklady lidí, jak dobrých tak zlých, tomu nás vyučuje, čím jsme Bohu, sami sobě, a všechněm bližním i lidem v tomto životě povinni, a

XII

jak to vše snažně podle největší možnosti vykonávati máme. Nebo ačkoli křesťan k navedení pobožného života potřebuje správce a vůdce nebeského, totiž Ducha Páně, však i historia velmi jest k tomu nápomocna, poněvadž příkladů všelijakých povolání, ctností i nešlechtností, činů náležitých a povinných i nenáležitých a zbytečných, hojně dodává. Nebo dokavadž jednostejné přirození lidské zůstává, vždycky jednostejné a podobné věci se zbíhají, jakž *Thucydides* pověděl. Při čemž i toho doložiti neškodí, žeby všickni téměř k Bohu přijíti chtěli, ale kteříby po Bohu a za Bohem chodili, dí svatý *Bernard*, velmi řídcí se nacházejí. Všecka zajisté historia tohoto světa jiného nevyznává, nežli že větší díl pokolení lidského, zde i potom budoucně, dobrého sobě žádá, ale tak, aby Boha následovati nebyli povinni, než toliko své libosti a žádosti svobodně a zvolně bez studu aby vykonávali. Na druhou stranu skrovný počet jest těch, kteříby za Bohem šli, a život svůj k jeho libosti a vůli nastrojovali. Mluvím pak tuto ne podle theologie, ale po lidsku, politicky a historicky. Ku příkladu: *Demosthenes*, orator atheniinský, jsa otázan, čímby se člověk Bohu nejblíže připodobniti mohl? odpověděl: „Dobré číně jiným, a mluvě pravdu.“ A *Plato*: „Poněvadž okolo nás chodí a jako ležením kladou se všechny zlé věci, náleží nám podobným býti Bohu, to jest, přílišně se nebouřiti a nekormoutiti, ani toho dopouštěti, abychom od věcí odporných přemoženi byli.“ Takových příkladů ač mnoho jest mezi pohany, však křesťané více pozorovati mají na *Adama*, *Enocha*, *Noecha*, *Abrahama*, *Davida*, *Daniele*, *Pavla*, a jiné z toho svatého kůru, v nichž se darove Ducha svatého, shůry pocházející, skutečně pronášeli, nežli na to, což *Sokrates*, *Palamedés*, *Focion*, *Aristides*, *Pomponius*, *Scipio*, *Seneka*, a jiní podobní z pohanstva, buďto moudře promluvili, aneb chvalitebně učinili.

K ctnostnému a šlechtnému životu mnoho taky napomáhá pravá známost sebe samého, kteráž, jakož *Thales* vysvědčil a zkušený potvrzuje, jest mezi všemi věcmi nejtěžší a nejnesnadnější. Odkudž pohané mou-

dře říkali, že to přísloví: Znej samého sebe — spadlo od Boha s nebe. Pročež i *Amphiktyoni* táž slova na dveřích chrámu Apollinova v Delfích zlatými literami napsati poručili, chtěvše ukázati, že k navedení ctného života nic není platnějšího, jako poznati samého sebe. Tomu tedy, jakby se každý poznávati a rozsuzovati, to jest, k dobrému ponoukati, od zlého odvoditi, na svou mdlobu, původ i skončení rozpomínati měl, historia velmi pěkně vyučuje. Takž onano pobožná a moudrá kněžna *Placilla*, císaře *Theodosia*, manžela svého, napomínati se neostýchala, aby se ustavičně na to rozpomínal, čím zprva byl, čím nyní jest, a čím potom bude?

Potřebí jest v tomto životě i na ty lidi pozor míti, s nimiž bydlíme aneb nějaké obecenství máme. Neboť veliký díl moudrosti a opatrnosti světské na tom záleží, uměti obcovati s lidmi vyššího, nižšího a sobě rovného povolání a stavu v obojím pohlaví, buďte oni známí aneb neznámí, přátelé aneb nepřátelé. O přátelích *Epiktetus* velmi užitečné naučení položil: „Nižší k vyšším poslušenství a uctivost upřímně prokazujte, v ní mezi sebou pěkně se snášejte, a náležité sobě povinnosti i přátelské služby vykonávejte. Vyšší zase k nižším přívětivě se mějte, a poklésky jejich jako lidí trpělivě snášejte.“ To kdož opatrně zachovati umí, ten se všemi trefí a v dobrém srozumění zůstane. Takéto pak opatrnosti, a ať tak dím zdvořilosti, historia mnoho příkladů přednáší. Jako o *Pomponiovi Attikovi* mezi jinými věcmi toto paměti hodné jest zaznamenáno, že se s mateří svou nikdy nemířil, a s sestrou nikdy nesvadil, ačkoli s nimi podomácku množství let bydlel. A poněvadž řídký jest člověk v světě, aby nepřítel, odporníka, závistníka a pomluvače neměl, nad takovými není lepší pomsty, jako aby se na každém místě uctivě a šlechetně choval, povolání svého pilen byl, a o každé křivé a nepravé nářky se nedomlouval, nýbrž jeden shrnul, druhý svinul, na paměti maje zlaté naučení sv. *Jana Zlatoústého*, kterýž pravil: „Chceš-li se křivdy své náležitě pomstiti, mlč a snášej, a tím jsi nepřítel svého smrtelně ranil.“ A jeden z císařů

římských, když mu žalobníci mnoho donášeli, žeby o něm zle mluvili, toliko to říkával: „Já pak, když nic hanebného nečiním, na ty křivé a lživé pomluvy zhora nic nedbám.“ Až potud o druhém cíli historie, z kteréhož, ne tak předložení jako navržení, pravá historia poznána i prospěšně k užitku obrácena býti může.

Jestli tedy historia světská, jakž s počátku povědíno, hodna jest té chvály, aby mistrem života lidského sloula, mnohem se to slušněji a náležitěji historii církevní, to jest, pravdivému vypsání běhu církve boží na světě, přivlastniti má. Nebo onano jakžkoli užitečná jest k nabytí moudrosti a opatrnosti, však toliko věci vezdejšího života, brzo pomíjející a k budoucímu nemnoho pomáhající, v sobě zavírá: tato pak předně vyučuje bázni boží, jenž jest počátek a studnice pravé moudrosti; potom z bídného a zlého života i světa ukazuje přímou cestu do nebes k věčnému životu. Vypisuje, co se dalo v lidu božím od Adama až do Mojžiše, od Mojžiše až do Zorobabele, a odtud až do narození Syna Božího; co po apoštolích v církvi nového zákona bylo, a kterak satan skrze své holomky a náhončí rozličná kacírství, sekty a pohoršení mezi křesťany vzbuzoval. Ale nade všechno to; srdcí pobožných věrného lidu, spasení svého vyhledávajících a protivenství snášejících, mnohými příklady svatých mužů, duchem Páně osvěcených, mocně potěšuje v tom, že satan, odpůrce Syna božího, starý had a nepřítel lidský, církve Kristovy, jakžkoli o to vši chytrostí, lstí a mocí svou usiluje, ani protivenstvím, ani kacírskými bludy nevyvrátí a nevyhladí. V kteréžto příčině historia církevní i to užitečně připomíná, kterak nejmnocnější a nejmoudřejší Bůh náš v takých bouřech a mrákotách někdy taky jasné paprsky nebeského slunce svého do církve pouštěl, a svým i pokoj libý, když a jakž se mu líbilo, způsoboval. Nebo pravda jeho vždycky své zástupce a ochrance, ač časem v dosti skrovném počtu mívala, kteříž ji, chytrostmi kacírskými zastíněnou a zatmělou na jevo vyvodili, lživé svody bludů mocnými a podstatnými důvody poráželi, křivé nářky odvozovali a nad nepřáteli slavně vítězili, a jakby

se i potomci jejich v podobných příčinách chovati měli, příkladů pozůstavili. Nebo ďábel vždycky jest sobě podobný, totiž vražedník a lhář, jeden taky a týž boj hned od počátku vede, toliko že časem vojska svá a válečné nástroje proměňuje, a svou ohyzdu novými barvami líčí a maluje: však vždy pod tím ukrutností a lží zapáchatí musí, jakovýchž pak důvodů kacíři, holomci jeho, proti věrným obyčejně užívají. A protož o bouřech, roztržitostech a svářích církevních každého věku pověditi se může, což *Šalomoun* o ustavičném a stálém běhu věcí přirozených moudře pověděl: „Což prve bylo, to nyní jest, a což se nyní děje, to se i potom dítí bude, aniž jest co nového pod sluncem. Zdali jest jaká věc, o kteréžby někdo říci mohl: Aj, toť jest cos nového! an to již bylo před věky, kteříž byli před námi.“

Jest tedy historia církevní daleko moudřejší a platnější, nežli světská. Ale národ náš český nevím, proč jest až dosavad tak nešťastný byl, že v obojí té (věci) veliké nedostatky trpěl, až těchto let Pán Bůh z milosti své některé věrné Čechy zbuditi ráčil, aby podle darů sobě od něho propůjčených, nedostatek takový poněkud vynahrazovati se snažili. A poněvadž i o mně ta vůle boží byla, abych se v národu svém osadil (ačkoliv mi se před lety dvacíti nejedny příčiny k ustavičnému bytu a osazení se mezi cizími podávaly, zláště když jsem byl na učení v Štraspurce, kdež mne taky dobré paměti Vysoce Urozený Pán, Pan *Vilém z Rožmberka*, Nejvyšší Purgrabě pražský, pan bratr Vaší milosti nejmilejší, za příčinou jedné dedikací štědrrou pomocí podporovati ráčil), nemohl jsem toho, jakožto věrný Čech a milovný vlasti i jazyka svého pominouti, abych se v tom chvalitebném předsevzetí jiným dobrým mužům, a zláště *M. Danielovi Adamovi z Veleslavína*, kmotru svému milému, kterýž v té věci, nelituje žádných nákladů, nejvíce pracuje, za tovaryše a pomocníka nepropůjčil a přeložení některé částky historie církevní v jazyk český na sebe nevzal. A teď nyní zhotoviv historii církevní *Evsebia*, příjmím *Pamfila*, biskupa cesarejského v Palestíně, na desatery

knihy rozdělenou, a jiné čtvery knihy téhož o životu velikomocného a svatého císaře *Konstantína Velikého*, Vaší milosti ji, jakožto Pánu mezi rody království tohoto přednímu, a jak nejvyšší vrchnost, tak vlast svou horlivě milujícímu, připisuji a pod jmenem Vaší milosti a slavného domu Rožmberského na světlo vydávám, Vaší milosti za to služebně a snažně žádaje, abyste toto mé ohlášení k Vaší milosti dobrotivě a laskavě vyložiti, mne jakžkoli snad ještě neznámého, sobě poručena míti, a nad knihou touto ruku svou ochrannou držeti ráčili.

Pán Bůh všemohoucí rač to předně dáti, aby tato práce v církvi Pána Jesu Krista k mnohému vzdělání a rozmnožení cti a slávy jmena jeho svatého prospěšně sloužila, potom aby i rod Vaší milosti a dům slavný Rožmberský ještě zde na světě a v Čechách šťastně zkvétl, a v onom budoucím životě jako slunce na obloze nebeské se stkvěl. Amen.

Datum v Menším městě pražském, na den nového leta od narození Syna božího, Pána a Spasitele našeho, tisícího, pětistého, devadesátého čtvrtého.

Vaší milosti

ve všem služebně hotový

Jan Kocín z Kocínětu,
přední písař v Menším městě pražském.

M. Daniel Adam z Veleslavína,

Věrným a pobožným Čechům, čtoucím tuto historii,
pozdravení vzkazují.

Moji věrní, pobožní a milí Čechové! Nemůže Vás býti tejno, kterak jiní všickni národové vždycky se o to starali, aby jazyk svůj rozšířiti a zvelebiti mohli. Důvodů a příkladů v zřejmé a zjevné věci nechci přivozovati. Sami toliko my, my, pravím, Čechové, nevím jakým odporným osudem, tak jsme byli nešťastní, že jsme o poctivost jazyka svého slovanského žádné péče neměli. A těm ovšem, kteříž s to býti nemohli, nebylo a není tak mnoho co za zlé míti: však jiní proto chválení býti nemohou, kteřížto mohouce jej oslaviti, a majíce k tomu příčiny i pomoci nejedny, stydí se za svou přirozenou řeč, a naučivše se cizím jazykům, vlastní svůj jako nehodný potupují; kterýž však jest tak starožitný, rozšířený, poctivý a slavný, tak ozdobný, hojný, užitečný a libý, jako třebas jeden v světě. A protož jistě neměli bychom se zaň proč styděti a jiným národům k zlehčování jeho příčiny dávati. Zláště když příklad máme k následování hodný svých milých předků, kteříž pohlédajíce k budoucím věcem, a prozřetelně vidouce, načby potomkům jejich přijíti mohlo, zřízením zemským a právy to tak opatřili, aby se ani před soudy nemluvalo, ani do desk zemských a kněh městských nic nekladlo, jedné jazykem českým. O čemž dávno už někdo dotekl, připomínaje, že císař *Karel* přikázal Pražanům, aby děti své česky učili, a na radním domu (jemuž německy říkají rathouz) česky mluvili i žalovali. Co se domní-

XVIII

váme, proč jsou to tak moudře nařídili? Zdali ne proto, aby jazyk národu svého zachovali a zvelebili? Obávající se, nebude-li právy stále obmezen, že velmi brzo k zlehčení a snad i v zapomenutí přijde. Ještě-liž nyní toho nevidíme, že pravý Čech, by pak dobrý muž byl, neumí-li cizích jazyků, za nic vážen není? Cizozemec sedě mezi námi dvaceti, třiceti a více let, a neuměje třebas slova česky, nic se za to nestydí? Odkud to jde, že cizí národové jazyk náš sobě tak zlehčili? Vidí Čechy, an ho sami sobě málo váží, a protož myslí, že ho nepotřebují. Ale snad příčina té potupy na díle z toho pošla, že málo jest kněh v jazyku českém vůbec vydaných, kteréžby Čechové čísti a z nich jak moudrosti a opatrnosti nabývati, tak i k milování přirozené výmluvnosti své probuzovati se mohli? Takť jest, že ta věc s velikou obecní škodou národu našeho téměř až dosavad zanedbána byla. Příčiny jiného času jiné byly, a jedenkaždý nalezlby své výmluvy, kterýchž tuto dotýkati nesluší. Ale kteréž nás Pán Bůh k tomuto věku dochoval, jsme-li milovníci své vlasti, povinni jsme dle hřivny, od nejvyššího Pána sobě svěřené, o to snažně pracovati, abychom jak slávu a čest jeho v národu svém rozmnožovali, tak matce své, této zemi české, za mnohá dobrodiní odměně se odsluhovali. aspoň tím, kdyžbychom poctivost, obecné dobré a jazyk její dle možnosti své zvelebiti hleděli. A co se mně dotkne, nikdy mi se k tomu vůle ochotné a hotové nedostávalo, nýbrž ustavičně jsem o to pečoval, kterakbych taky sám nějakou částkou od sebe k tomu napomohl; však nejedny mi překážky v cestě byly, pro něž mi k tomu, čehož mysl a vůle žádostiva byla, přijíti lze nebylo. Nebo ani vtip můj není takový, aby sám z sebe něco zlástního a hodného vymysleti mohl; ani výmluvnost tak bystrá, jakéž při vykládání užitečných kněh z cizích jazyků do naší řeči potřebí; ani možnost veliká a dostatečná, kterážby k nákladům na vydání a vytisknutí kněh větších vystačila. Příslloví jest obecné: „Jeden člověk, žádný člověk. Dvě ruce více unesou, nežli jedna; a čtyry oči více vidí, nežli dvě.“ Takž se i mně trefilo, že nemoha sám

sto býti, abych kroniku aneb historii církevní, jak tu, kterouž *Evsebius Pamfilov* sepsal a v desíti knihách zavřel, tak druhou, ze tří kronikářů sebranou a od toho *tripartitam* nazvanou, na světlo vydal, musil jsem cizí pomoci hledati, a těch, kteřížby mne v tom podporovati mohli i chtěli, se dožádati. A v přeložení ovšem obojí té historie do jazyka českého užil jsem Slovníčného Pana *Jana Kocína z Kocínětu*, předního písaře radního v Menším městě pražském, kmotra mého milého, kterýžto, jakož jest zláštní milostí k národu svému a přízní ke mně nakloněn, tak bez veliké obtížnosti velikou tu práci k sobě přijal, a což mohl času od jiných zaneprázdnění povolání svého poutrhnouti, na tu historii vynaložil a obrátil, až i s pomocí boží, což ochotně začal, šťastně dokonat. Já pak nepřivlastňuji sobě, což mého není, aniž se míním cizím peřím odívati; nechť každý má chválu svého díla, jak slušné jest. Ač i mně nemalou nesnáz přineslo prepisování, přehlídání a srovnávání přeloženého exempláře s výkladem latinským, kterýž *Joannes Christophorsonus*, Angličan, (katolický) biskup města Cicesterie, nyní Chichester (Čičester) vydal, a jest vytlačen v Kolíně na Rejně l. P. 1570.

V té tedy práci naší, poněkud společní, jestliže jsme co platně a užitečně vlasti a svým krajanům posloužili, jiným toho k soudu podáváme, poněvadž více jest lidí na světě, kteříž o cizím díle souditi nežli sami udělati umějí. Však s dobrým svědomím před Bohem i před lidmi (nechť nás pak kdo chce jak chce přesuzuje a přetřepává) pověditi o sobě můžeme, že jsme se ve všem tom upřímně a věrně zachovali, na jednu ani na druhou stranu ničehož nenatahujeme, ani cizího smyslu, mínění spisovatelově odporného nepřilípáme, a k tomu se bedlivě přičinili, abychom všecko, jakž v jazyku latinském z řeckého zní, co nejvlastněji, nejsprostněji a nejsrozumitelněji do češtiny vyložili. Nedostatků a omylů, z mdloby vtipu našeho a ne z svémyslnosti pocházejících, nevymlouváme, poněvadž nemožné jest člověku, aby vždy v něčem nepobloudil a nepoklesl. Jestliže jsme cíle toho dostihli, k němuž jsme smě-

řovali, totiž, aby chudou prací naší předně Pán Bůh oslaven byl, a potom církev jeho, kterouž sobě zde v národu našem milostivě shromažďuje, nějaký užitek z toho měla, ano i jazyku českému k hojnějšímu zrostu cesta se proklestila, budeme toho hrubě vděčni, a na tom taky, byť jiná mzda nenásledovala, rádi přestaneme. Rozumí-li kdo, že této knihy k dobrému svému užiti může, ten Bohu za to děkuj, z něhož jde všecko dobré. Pak-li se komu nelíbí, může sobě opravit aneb sám něco lepšího udělati, čehož když dovede, bude míti od nás svou chválu, však taky při tom zkusí, co ta práce s sebou nese, a počem hoře platí. Myť jsme hřivnu svou na směnu dali, chtěce jí těžiti, a nadějeme se, že k nám zase s výdělkem přijde. Pak-li nic, dosti máme na tom zisku, kterýž jsme už odtud hojný vzali.

Což se pak mé vlastní snažnosti a nákladu na knihu tuto dotýče, jaký ten a jak veliký býti musil, aspoň z toho každý porozumí, že teď blízko k půldruhému letu s čeládkou při vytisknutí jejím jsem pracoval. A mně jistě, nevelmi zásobnému, nikoli nebylo možné, tak veliké a ustavičné outraty k vydání na papír, čeládku a jiné potřeby zastoupiti a podniknouti, kdyby mi v tom moji dobří Páni a přátelé pomocné ruky nebyli podali a mne dosti velikou sumou peněz dobrotivě a z lásky nezaložili. Z nichžto první jest Urozený Pan *Vít Flavín z Rotenfeldu* a na Pokraticích, Místosudí dvorský království českého, pan kmotr můj příznivý, kterýž zláštní náchylností k své milé vlasti, jak zdravou radou a otcovským napomenutím, tak i štědrou pomocí hotových peněz mne k tomu měl a ponukl, abych takovou práci před sebe vzal, připovědév i dále mne v nedostatecích mých neopouštěti. Potom přičinili k témuž svůj také příspěvek Urození a stateční rytíři, Pan *Jan Mladší* a Pan *Přech*, vlastní bratři z Hodějova na Tloskově, Milevště, Lčovicích a Maršovicích, Urozeného a statečného rytíře Pana *Bernharta Staršího z Hodějova* atd., Jeho milosti císařské rady, synove, kteříž taky, zvědévše o tomto mém začatém předsevzetí, týmž úmyslem se ke mně v lásce své pronesli,

a nedostatku v nákladích trpěti nedopustili; smejšlejíce bezpochyby, že slušné jest z věcí časných od Boha štědře a hojně přijatých, zase něco pro Boha a čest jeho vynaložiti. A mně ovšem nevidělo se jmena jejich tuto mlčením pominouti, abych aspoň tímto připomenutím, nemaje čím jiným, vděčnosti své k nim dokázal, a nynějším i budoucím ponavrhl, když historii tuto s potěšením a s prospěchem čísti budou, aby taky věděli, komu z toho daru po Bohu děkovati mají, a kdo jsou k tomu radou a skutečnou pomocí příčinu dali. Pán Bůh rač dáti, aby těchto pobožných a šlechetných pánů památka v požehnání a počestném připomínání u věrných Čechů dlouho zůstávala, a příkladem jejich i jiní taky mocní a bohatí v Čechách ponuknutí byli k tomu, aby pravou pobožností, moudrostí a obecně dobré vlasti své, z velikých a přehojných statků, jimiž vládnou, tím bedlivěji rozmnožovati a zvelebovati pomáhali.

Datum v Praze na den Nového leta 1594.

Svědectví o Evsebiovi Pamfilově :

Císaře Konstantína Velikého.

Nad míru jsem se tvé učenosti i neunavené pilnosti podivil, a četl jsem tvou knihu velmi rád. I rozkázal jsem, jakž jsi žádal, aby ve známost a ruce mnohých, náboženství božské upřímně vyznávajících, přišla. Věda ty nyní, sjakovou libostí dary toho způsobu, Nám od tvé snažnosti podávané přijímáme, hled, abys i potomně častěji řečmi, jakýmž se vyučena býti přiznávaš, mysl naši obveseloval.

Sv. Rufina k biskupu Chromatiovi.

Ukládáš mi, abych církevní historii, kterouž byl veleučený muž, *Evsebius Cesarejský*, jazykem řeckým sepsal, v latinský převedl.

Sv. Hieronyma k Pamachiovi.

Apollonius sepsal velmi mocné knihy proti Porfyriovi. a *Evsebius* setkal pěkně církevní historii.

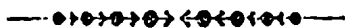
K posouzení Evsebia.

Papež Pelagius II.

Kdož jest byl příčinou horších bludů nad Origena, a kdo ctihodnějším mezi historiky nad *Evsebia*? A však kdo nás neví, jak *Evsebius* ve spisech svých Origena na nejvyšš vychvaluje? Ale, poněvadž církev svatá s větší dobrotivostí váží srdce svých věřících, nežli s přísností slova: protož nemohlo ani *Evsebiovo* osvědčování pravý smysl bludů omluviti a očistiti, ani zas vina chvalného Origena k odsouzení *Evsebiu* přičiniti.

Gelázius Cyzicénus o sněmu Nicejském.

Nikdo z toho, co se o *Evsebiovi* roznáší, nemysli, žeby ten muž kdy byl k Ariově bezbožnosti přistoupil: ale věř, že pověděl-li aneb napsal-li kdy co učením Ariovým poněkud zapáchajícího, to ne ze smyslu jeho bezbožného, nýbrž ze své méně opatrné a bedlivé sprostnosti pověděl a napsal: jakž on sám v své obraně, kterouž byl ke všem pravověrným biskupům rozeslal, plněji ukázal.

Evsebiovy církevní historie

Kniha první.

Tato kniha zavírá v sobě mimo úvod do té historie, děje církevní od narození až do na nebe vstoupení Páně, v běhu 33 a půl leta; kteréhož času panovali římscí císařové Augustus a Tiberius.

Ú v o d.

1. Předmět toho spisu.

Maže v úmysle vypsati posloupnost či nástupnictvo svatých apoštolů, a pořádek časů a let od přišti Spasitele našeho na svět, až do tohoto věku proších *), které totiž a jak veliké věci dle poznamenání starých v církvi se dály, a kteří lidé v nejznamenitějších městech církev užitečně a chvalitebně spravovali a první místa v ní drželi; i kteří v běhu každého věku božské slovo buďto kázáním aneb i psaním stále a snažně ohlašovali, a na druhou stranu, kteří, v jakém počtu a kterého času byli ti, jenž ze žádosti nových věcí do největších bludů upadše samy sebe za původy falešného a scestného učení, neprávě tak nazvaného *poznání* (gnosis, odkudž i gnostici slouli) zjevně vystavovali, a stádo Kristovo nejínak, než jako draví vlci, outok na ně učinivše pošlapávali a rozsápávali; potom, které a jak těžké pokuty na všecken židovský národ pro ouklady našemu Spasiteli činěné, nedlouho meškající dokročily; a dále, kolikrát a kterými způsoby, i kterých kdy časů zas pohané proti božskému učení nesmyslně válku vedli; též, kteří a jak znamenití muži každého času ná-

*) Totiž do věku Evsebiova.

ramně těžká protivenství, s ukrutnými mukami až do vylití krve pro obhájení pravdy podnikali, i jaká mučeníctví ještě za našeho živobytí se dála; a naposledy, jak milostivou pomoc Spasitel náš církvi své konečně učinil; maje, řku, ty věci vypisovati, uznávám za nejvýbornější, abych ne odjinud, než od samého vtělení a prvního příští Spasitele a Pána našeho Ježíše, Krista božího na tento svět, začátek učinil.

Ale musím už tuto zprvu za dobrotivé prominutí žádati. Neb já sám dobře to znám a dobrovolně vyznávám, že práce, kterouž jsem předsevzal a dokonati připověděl, mnohem větší a těžší jest, než abych jí dle skrovné síly své zcela a ze všech stran důkladně dosti učiniti mohl. A jsa dosaváde první, kterýž se o tu věc pokouším, usiluji jako nějakou pustou a neuchozenou cestou se vydati. Z té příčiny poníženou žádostí velice prosím, jak Boha, nebeského Otce, aby mne po té cestě vedl, tak Syna jeho, Jesu Krista, aby mi svou mocí a pomocí přítomen byl, poněvadž žádné lidské stopy nenalezám, aby kdo přede mnou tu cestu bylrazil. Kromě několika skrovných známek, jež někteří muži, věci ty, kteréž se za jejich věku zběhly, zde onde poznamenavše, po sobě mi zanechali a jako nějaké rozžaté pochodně, na něž bych hleděl, vzhůru vystavili, svými hlasy z daleka, jako s nějaké vysoké stráže aneb hlídky na mne dolů volající, a kudybych kráčet a kterou cestou běh řeči své bez nebezpečení a bludu spravovati měl, ukazující. Cokoliby tedy z toho, což oni porůznu a krátce poznamenali, k předsevzetí mému užitečné býti mohlo, to pilně vyhledávaje, a všecka k věci mé příhodná slova a svědectví těch starých spisovatelů, jako ušlechtilá kvítka rozumu na myslních lukách trhaje, v tuto historii snést a v jeden celek uvesti se pokusím. A však i na tom přestávaje, nemohl-libych posloupnosti všech našeho Spasitele apoštolů vyhledati, abych aspoň těch nejznamenitějších nástupníky, v církvích nej přednějších i dosaváde slavných vyhledal a tímto spisem od věčného zapomenutí vysvobodil.

Soudil pak jsem práci svou v tomto předsevzetí velmi potřebnou býti, protože dosaváde, pokud mi známo, ještě žádný z církevních spisovatelů k takémuto historickému

dílu myslí a bedlivosti své nepřiložil. Mámeť i tu nepochybnou naději, že co před se беру, vděk přijde i velmi užitečným viděti se bude všechněm historie milovníkům, a kteřížkoli žádostivi jsou dojíti známosti slavných věcí, které se za věků pominulých zběhly. Jsouť sice ty věci už předešle v těch knihách, které jsem o pořádku let a časů sepsal (v kronice), ač jen ouhrnkem a zkrátka předloženy: ale nyní v knize této, kterouž v rukách mám, chci je obšírněji a plněji vypsati. A jakž jsem už napověděl, vezmu začátek řeči od vtělení Krista, Spasitele našeho, kteréž nade všecko lidské pomyslení jest vyšší a důstojnější, a od jeho božství. Nebo, kdo chce psáti církevní historii, musí nevyhnutelně zhora od samého Krista, jelikož i jméno od něho máme, své vypravování začíti, a sice hned od jeho vtělení a na svět přístí, kteréž zajisté více božského do sebe má, než se mnozí domnívají.

2. Krátké promluvení o předvěkém bytí Spasitele a Pána našeho Jesu Krista, a o jeho božství.

Poněvadž se v osobě Kristově dvoji rozdílné přirození nachází, jedno vyšší, dle něhož jej pravým Bohem býti poznáváme a vyznáváme, druhé pak nižší, v němž pro naše spasení smrtelným a v utrpení nám podobným člověkem byl: tedy se následující věci teprv úplně a důkladně vypravovati budou, když celé o něm historie začátek učiníme od toho, co jest na něm nejvyššího a hlavního. Tím způsobem bude taky starobylost a božská povaha křesťanského náboženství dokázána, proti těm, kteříž je novým a cizím, nedávno a včera aneb před včerejším teprv zamyšleným a na světlo vyšlým nazývati se osmělují *).

Rod sice a důstojenství, jakož i bytnost a přirozenost jeho nemůže se arci žádnou řečí vypraviti, jakž i sám Duch boží v předpověděních prorockých vyřkl: „Rod jeho, prý, kdo vypraví **)?“ Nebo ani Otce žádný nezná, než toliko Syn; ani zase Syna, jak náleží, znáti kdo může, než jen

*) Pohané namítali proti křesťanskému náboženství, že jest nové; tomu naproti dokazovali křesťané, že víra jejich jest prastará i ta prvotní.

**) Isaiáš 53, 8.

sám Otec, kterýž ho zplodil. Kdo, medle, kromě Otce, mohlby to Světlo, kteréž před stvořením světa svítilo, tu myslnou a samostatnou Moudrost, kteráž před věky byla, to živé boží Slovo, kteréž na počátku u Otce bylo, čistě a dokonale poznati? kdo jiný náležitě myslí postihnouti ten přede vším stvořením a jak viditelným tak neviditelným světa dílem nejprvnější a jediný plod boží? toho nade vším myslným a nesmrtelným vojskem nebeským nejvyššího vůdce, veliké rady angela, tejně vůle otcovy služebníka, všech všude věcí na světě s Otcem stvořitele, druhou po Otcí všeho příčinu, toho vlastního a jednorozeného božího Syna, všech učiněných věcí Pána a Boha a Krále, kterýž panování a přednost spolu s božstvím, mocí a slávou od Otce přijal*)? jelikož i v tajemných řečech Písem takto o jeho božství čteme: „Na počátku bylo Slovo, a Slovo bylo u Boha, a Bůh byl to slovo; všechny věci skrze ně učiněny jsou, a bez něho nic není učiněno.“ Tomu učí i veliký Možiš, jakožto mezi všemi proroky nejstarší, když z vnuknutí Duchu božího vypsav všeho světa stvoření a podivné rozdělení, dokládá, že světa stvořitel a všech věcí učinitel žádnému jinému, než samému Kristu, jakožto svému vlastnímu, božskému a jednorozenému Slovu, nižších věcí nařízení a vyvedení neporučil, takto s ním o stvoření člověka společně rozmlouvaje: „Učiňme člověka k obrazu a podobnosti našemu**).“ K tomu propovědění přistupuje i jiný prorok jako

*) Ty rozličné titule přikládá Evsebius Kristu, Synu božímu, dle některých míst Písma svatého, kteráž se tehda o Kristu od učených vykládala, z nichž pak některá, dle učení církve, toliko o angelích rozuměti se mají, jako: veliké rady angela, nad vojskem nebeským nejvyššího vůdce, a jiná. Že Evsebius nazývá Syna božího tu a jinde tajné otcovy vůle služebníkem a vykonavatelem, to rozuměj o něm, pokud se vtělil a pro naše spasení způsob služebníka přijal, učiněn poslušným až k smrti: ale nikoli pokud od věčnosti jedné mocí a přirozenosti s Otcem jest. Dále že ho praví býti druhou po Otcí všech věcí příčinu, máš rozuměti druhou sice po Otcí v jednom božství osobu, ale jedinou s Otcem i Duchem sv. všech stvořených věcí příčinu. Zde se tedy Evsebius nedostatečně vyslovil.

**) Bůh Otec neporučil nikomu jinému nižších tvorů naří-

hodnověrný svědek, když v svých sv. žalmích tato slova položil: „On řekl, a stalo se; on rozkázal, a bylo stvořeno *).“ Zde se tedy uvádí Otec a stvořitel jako vrchní vládce, jenž svým královským pokynutím rozkazy vynáší o stvoření všech věcí: Slovo pak boží (ne jiné myslím, než které se mezi námi hlásá) klade se po něm druhé, jakož to, kteréž otcovy rozkazy vykonává. A všickni, kteřížkoli od prvopočátku pokolení lidského v Písmech to svědectví mají, že se v pobožnosti a spravedlnosti stkvěli, jak ten veliký ctitel boží Možiš, tak už před ním Abraham a jeho synove, i kteří potom za poslednějších časů spravedlivý život vedli a proroky byli — všickni to Slovo, čistým zrakem myslí na ně patřice, nejen znali, ale i náležitou poctu, jako božímu Synu, jemu vzdávali. Ono pak, v uctivosti k svému Otci nijakž neulevujíc, stalo se všemu světu učitelem pravé téhož Otce známosti a pocty.

*Že Syn boží už svatým Otcům starého věku se ukazoval,
a při stvoření světa s Otcem byl.*

Ukázalť se Pán Bůh v podobě přirozeného člověka Abrahamovi u dubu v oudolí, řečeném Mambre, sedícímu. Kterýž rychle padl na zem, a ač toliko člověka tělesnima očima spatřoval, však jako Bohu se jemu klaněl, a jako Pána poníženě ho prosil. I vyznal při tom zjevně svými slovy, že dobře ví, a ho zná, kdoby byl, když k němu takto pověděl: „Pane, jenž soudíš všecku zemi, neučiníš toho soudu **)!“ Jestliže není rozumu podobno, aby nezplozená a neproměnitelná podstata všemohoucího Boha, v způsobu a tvářnost člověka se obrátila, a podobiznou smrtelného člověka omylně oči vidoucích mámila; není-li taky možno, aby taková v Písmech svatých zaznamenaná

zení a vyvedení, tím méně svému, sobě od věčnosti rovnému, jednorozenému Synu, nýbrž společně s Synem a Duchem sv. jednou volí a mocí všecko stvořil a zřídil a vyvedl, jakož neméně i člověka. Což právě z těch svrchu uvedených slov Písma sv. patrno jest. Zde se tedy nalezá mylný výklad. Dle toho oprav taky, kdekolí bys co dále v té věci mylně a nedostatečně pověděného nalezl.

*) Žalm 32, 9.

**) 1. Možiš 18, 25.

vidění falešně a křivě smyšlena byla: kdožby medle, poněvadž ho prvním všech věcí původem a příčinou jmenovati nesluší, mohl jiný Bohem a Pánem, jenž soudí všecku zemi, a čině soud v způsobě lidské se ukazoval, nazván býti, leč jeho předvěké Slovo? O něm jest pak i v Žalmích těmito slovy zmínka učiněna: „Poslal slovo své, a uzdravilo je, a vytrhlo je ze zahynutí jejich*).“ Téhož nazývá i Možiš zjevně nejbliže po Otci Pánem těmito slovy: „Dětil Pán na Sodomu a Gomoru sirou a ohněm ode Pána**).“ A když se i Jakobovi, synu Isákovu, v způsobě člověka ukázal, nazývá jej Písmo Bohem, kterýž takto k Jakobovi promluvil: „Nebudeš více slouti Jakob, ale Israel bude jmeno tvé, protože's s Bohem mocně zápasil.“ Kteréhož času Jakob to místo *Fanuel*, t. j. viděním Boha nazval; neb sám takto pravil: „Viděl jsem Boha tvář v tvář, a zachována jest duše má***).“ Nikoli pak se nesluší domnívati, žeby ta vidění boží, kteráž se v Písmech sv. připomínají, angelům, vůli boží posluhujícím, připisována býti mohla a měla, poněvadž kdykoli se některý z angelů lidem ukázal, Písma toho netají, ale jmenovitě anjelem a ne Bohem ani Pánem, s lidmi rozmlouvajícím ho nazývají; jakž se nesčíslným počtem svědectví Písma sv. snadně dokázati může. — Téhož taky Ješus či Josue, Možišův nástupce, ač se mu ne v jiném, než v člověka způsobu ukázal, přec jej jako nebeských angelů a archangelů i jiných nadzemských mocností knížete, jako otcovu moc a moudrost, a jako toho, jemuž od Otce království a všeho světa spravování poručeno, nejínáče než nejvyšším vojska božího vůdcem nazval. Čtemeť takto o té věci napsáno: „I stalo se, když byl Josue v Jerichu, že pozdvih očí uzřel člověka, an proti němu stojí, drže v ruce dobytý meč na obě strany broušený. I přistoupiv k němu Josue, řekl: Jsi ty náš, čili z nepřátelské strany? Odpověděl jemu: Já jsem moci Páně nejvyšší vůdce, a teď jsem přišel. A Josue pad tváří na zem promluvil k ně-

*) Žalm 106, 20.

**) t. dětil s hůry s nebe 1. Mož. 19, 24. To místo se tehda o Synu božím, jako o Bohu z Boha pocházejícím, vykládalo.

***) 1. Mož. 32, 30.

mu: Pane, co rozkážeš svému služebníku? I odpověděl nejvyšší vůdce Páně: Szuj obuv s nohou svých, nebo místo, na němž stojíš, země svatá jest *).“ Z těchto slov můžeš snadně rozuměti, že tento nebyl rozdílný od onoho, kterýž Možišovi rozkazy dával. Nebo i tam týchž slov Písmo užívajíc takto dí: „Když pak viděl Pán, že chce Možiš jíti k spatření toho, zvolal na něj z prostředka kře, ohněm hořícího, a řekl: Možiši, Možiši! Kterýž odpověděl: Co jest? I řekl: Nepřistupuj sem; szuj obuv s nohou svých, neb místo, na němž stojíš, země svatá jest. A řekl jemu: Já jsem Bůh otců tvých, Bůh Abrahamův, Bůh Isákův a Bůh Jakobův. I zakryl Možiš tvář svou, aby nepatřil na Boha **).“

Že pak nějaká podstata před založením světa byla, kteráž život i bytnost měla, a Bohu Otcí, všeho světa tvůrci, při stvoření všech věcí přisluhovala, Slovo a moudrost boží nazvaná, o tom, mimo napřed položené důvody, samu moudrost vlastní osobou mluvící slyšme, kteráž skrze krále Šalomónu povídajíc takováto tajemství sama o sobě vypravuje: „Já Moudrost ustanovila jsem radu a rozumnost za stánek svůj, a umění já jsem povolala. Skrze mne vládnou králove, a panovníci ustanovují spravedlnost. Skrze mne docházejí knížata veliké slávy, a mocnářové provozují své panství na zemi.“ A málo níže takto dokládá: „Pán učinil mne na počátku cest svých k skutkům svým, přede vším časem na počátku připravil mne. Dříve než učinil zem, než se vyprýštily studnice vod, než založeny byly hory, přede všemi pahrbky zplodil mne. Když připravoval nebesa, byla jsem s ním, a když utvrzoval řídla vod pod nebesy, byla jsem s ním, všecko pořádajíc.† Já byla ta, v kteréž on své zalíbení měl. Každého dne radovala jsem se před ním po všecken čas, když se veselil dokonav stvoření světa ***).“ — Že tedy Slovo boží přede všemi věcmi

*) Josue 5, 16.

**) Toto místo 2. Mož. 3, 4—6. zní ovšem o Bohu, jenž se byl Možišovi zjevil: ale ono svrchu položené, z knihy Josue vzaté, rozumí a vykládá církev toliko o Michaeli archangelu, strážci vyvoleného lidu židovského.

***) Přísloví 8, 12. — Tato řeč se v Písmě uvádí a rozumí

bylo, a některým, ač ne všechněm lidem se ukazovalo, to buď tak v krátkosti ode mne dokázáno.

Příčina, proč Kristus už dříve světu kázán nebyl.

Pro kterou pak příčinu to boží Slovo hned za starodávna mezi všemi lidmi a národy tak světle a patrně, jako nyní tohoto věku, hlásáno a věstováno nebylo, tomu snadně takto porozumíme. Nemohl totiž ještě onen starý svět nejmoudřejšího a nejsvětějšího Kristova učení svou myslí pochopiti. Nebo hned na počátku první člověk po prvním blaženém žiti, zapomenuv se nad božským přikázáním, do tohoto smrtelného a pomíjejícího života jako po hlavě spadl, a onu svatou rozkoš, kterouž byl zprvu požíval, za tuto zlořečenou zemi směnil. Ti pak, kteříž se z něho zrodili a svým množstvím všecku zemi naplnili, prokázali se všickni, krom jednoho neb dvou, mnohem horšími, hovadský jakýs a bídný života způsob oblíbivše. Aby byli společně v městech bydleli, obecní správu mezi sebou zřídili, řemeslům a uměním se učili, na to zhola nic nemyslili. Zákonů a práv, též ctností a moudrosti ani dle jména neznali; nýbrž po horách a pustinách rozptýleni, jako suroví a diví lidé, nestálý život vedli. Posledně pak i svou přirozenou rozumnost, a semena moudrosti a vlidnosti, každému člověku v srdce vsatá, velikým rozhojněním svévolné zlosti udusivše, docela na všelijakou rozpustilost a bezbožnost se vydali, tak že někdy samy sebe smilně hanobili, někdy zas beze vší lítosti vespolek se vraždili, časem i lidské maso žrali; ano, jako ti velicí obrove, o nichž básníci mnoho napsali, s Bohem válku vésti se pokoušeli, a zemi jako nějakou tvrz proti nebi postavití chtějíce, odtud samého svrchovaného Boha ve své nesmyslné vzteklosti vybojovati se strojili. Vida tedy Bůh, jenž na všechno patří, to jejich počínání, náramně se na ně rozhněval, a povodněmi a ohněmi jako nějaký divoký, po vší zemi rozplozený les je stíhal, též častými hlady a mory, válkami a s nebe seslaným hromobitím je porážel, chtěje těmito trpkými pokutami jako

o moudrosti stvořené, a nikoli o nestvořené a věčné osobné Moudrosti boží, jenž jest sám Syn boží.

nějaký zlý a nakažlivý duchovní neduh zastaviti a potlačiti. A když ta lidská zlost a nešlechtnost až na nejvýš se rozmohla, a co škodná povodeň skoro po všem světě se rozlivši v všechny lidi mysli jako nějakým opilstvím omráčila a zatemnila: tehdy ona přede vším stvořením prvorozená boží moudrost, či to předvěké boží Slovo, jsouc nevypravitelnou láskou k lidskému pokolení hnuto, jednomu neb druhému z nábožných a bohumilých mužů starého věku, někdy skrze podřízené angely, někdy pak samo osobně jako spasitelná boží moc se ukázalo, a však nejináč, než v podobě člověka, proto žeby jináč lidskýma očima nebylo mohlo býti spatřeno. —

Když potom to símě pobožnosti od týchž mužů taky mezi množstvem lidu rozsáto bylo, a celý národ, od těch starých Hebréů pošlý, pobožnosti se přidržel: odevzdáno mu, jako ještě starými zvyky nakaženému množství, skrze proroka Možiše ne hned samo zřetelné patření v tajemství pravého náboženství, nýbrž toliko jeho obrazy a podobenství, totiž jakási posvátná sobota a obřízka, a jiná začáteční naučení a přikázání. Když pak zákon lidu tomu vydaný, dále se rozhlásil, a jako nějaký vonný zápach mezi všecky lidmi se roznesl; a když odtud původem těch, kteříž lidem všudež zákony dávali, aneb ctnostem a šlechetnému životu je vyučovali, totiž přičiněním zákonodárců a mudrců taky u mnohých pohanských národů mysl se zmírnila, a ta jejich divoká a krutá vzteklost v znamenitou vlídnost se proměnila, tak že všickni v plném míru bydlejíce, vespolečné přátelství a obecenství mezi sebou drželi: teprva se zas ten výborný ctnosti učitel, a při vyřízení všeho dobrého Otcův spolupůsobce, to svaté a nebeské boží Slovo všem ostatním lidem a po světě rozptýleným národům, jako už připraveným a ku přijetí pravé známosti nebeského Otce schopným zřejmě ukázalo. Ukázalo pak se, an právě obec římská od císařů spravována býti počala, a sice v způsobě smrtelného, podstatou těla nijakž od našeho přirození rozličného člověka, a činilo i trpělo, cokoli o něm od proroků předpověděno bylo. Kterýmiž totiž dávno předtím ohlášeno, že Bůh a spolu člověk v jedné osobě na svět přijde, předivných skutků činitelem, a pravé známosti i pocty svého Otce všechněm národům učitelem bude. Též o jeho pře-

divném narození, o novém učení a zázraků činění, k tomu o způsobu jeho smrti, a následujícími z mrtvých vstání, i naposledy o jeho přeslavném na nebe vstoupení bylo napřed prorokováno.

Dále pak o jeho království na skonání věků měl Daniel, Duchem božím osvěcený prorok, božské vidění, kterýžto vidění své takto rozumu lidskému pochopitelně vypisuje: „Hleděl jsem na to, až byli trůnove postaveni, a Starý dnů se posadil. Roucho jeho bylo jako sníh bílé, a vlasy hlavy jeho jako čistá vlna. Trůn jeho byl jako plamen ohně, a kola trůnu jako hořící oheň. Potok ohnivý tekł a vycházel od trůnu. Tisícove tisíců sloužili jemu, a desettisíckrát deset tisíců stálo před ním. Zatím zasedl soud, a knihy byly otevřeny.“ A málo níže: „Viděl jsem u vidění nočním, a aj, s oblaky nebeskými přicházel někdo, podobný synu člověka; i přišel až k Starému dnů, a postaven jest před něj. I dáno mu panství a sláva a kralování, aby mu všickni národove a pokolení a jazykove sloužili. Jeho panství jest panství věčné, kteréž nikdy nepomine, a království jeho nebude zrušeno *).“ Všecko toto patrně k žádnému jinému se nevztahuje, leč k našemu Spasiteli, k Bohu Slovu, jež bylo na počátku u Boha, ale pro jeho časné vtělení Synem člověka nazváno jest. Poněvadž pak jsem všecka prorocká místa, která o našem Spasiteli Jesu Kristu znějí, v jiné knize (*demonstratio evangelica*, či důkaz pravdy sv. evangelia nazvané) sebral, a co o něm pověděno, úplnými důkazy ztvdil, nechť jest na tento čas dosti o tom mluveno.

3. Že jméno Jesus, i druhé Kristus, hned od počátku známo a u sv. proroků v uctivosti bylo.

Že taky jméno Jesus, i druhé Kristus, starým bohumilým prorokům známo, a od nich ctěno bylo, to abych nyní tuto ukázal, příčina mi se podává. První byl sám Možiš, kterýž tomu porozuměl, že jméno Kristus předivné a velmi slavné jest. Když tedy k rozkazu božímu, aby všecko činil dle podobenství, kteréž mu na hoře uká-

*) Daniel 7, 9 – 14.

záno bylo, obrazy věcí nebeských a podobenství svatých tajemství lidu židovskému ustanovoval, tehdaž taky na ouřad nejvyššího kněžství božího, pokud moci lidské možno bylo, člověka posvětil, jehož Kristem, t. j. Pomazaným Páně nazval. A tak jest tomu nejvyššímu kněžskému důstojenství, dle jeho soudu na světě nejslavnějšímu, pro samu toliko čest a slávu to Kristovo jméno dal. Dobře tedy poznával, že Kristus něco božského do sebe má. — Týž Možiš znal taky, duchem Páně nadšený, jméno Jesus výborně napřed, a protož je obzvláštní jakousi předností počít. Nebo když to přesvaté jméno Jesus za časů před Možišem pominulých nikdy lidem v užívání nebylo, on první toho samého jím nazval, o němž dle tajemného významu toho jména výborně věděl, že po jeho smrti knížetství nade vším lidem Israelským dostane. Nebo služebníku a náměstku svému, kterýž zprvu nesloul Jesus aneb Jósue, nýbrž Ause od rodičů nazván byl, to jméno Jesus aneb Jósue dal. Kterýmžto jmenem, jako nějakou zvláštní, každou nejdražší královskou korunu daleko převyšující ozdobou pro tu příčinu ho obdařil, že týž Jesus aneb Jósue, syn Naveův, nesl na sobě obraz Spasitele našeho, Pána Jesu Krista, jenžto sám jedinký po Možišovi, ažby figurní rádovery počty boží, od něho lidu vydání, pominuli a skutečně naplnění byli, to jeho místo nastoupiti, a pravou, upřímnou i sprostnou počtu boží vydati měl. A takž tím způsobem Možiš oněma dvěma mužům, za jeho času mocí a slávou nad všecken lid povýšeným, onomu jako nejvyššímu knězi, a tomuto jako budoucímu knížeti lidu a svému náměstku, jméno Spasitele našeho, Pána Jesu Krista, místo nejvyšší poctivosti přivlastnil.

Dále pak i jiní svatí proroci patrně a zejména o Kristu prorokovali, a netoliko o Istivých úkladích, jemu potom od národu židovského činěných, ale i o budoucím všech národů skrze něho do církve povolání dávno předtím zjevně osvědčovali. A sice předně Jeremiáš, jenž takto mluví: „Duch před tváří naší Kristus Páně lapen jest v jamách jejich, o němž jsme říkali: v stínu jeho živi budeme mezi národy *).“ Dále David divě se nad ním až do

*) Pláč 4, 20.

užasnutí, vykřikl: „Proč se bouří národové, a lidé proč přemýšlejí daremné věci? Sstoupili se králove zemští, a knížata se zběhla v jedno proti Pánu a proti Kristu jeho.“ A málo níže o osobě Kristově dokládá: „Hospodin řekl ke mně, Syn můj jsi ty; já dnes zplodil jsem tebe. Požádej mne, a dámť národy, aby byli dědictví tvé, a končiny země vlastenství tvé *).“

A však netoliko ty, kteříž ouřadu nejvyššího kněžství dosahovali, a pro tu příčinu olejem k tomu přiříceným, jako znamením nějakého tajemství, pomazování bývali, u Židů jméno Kristovo ozdobovalo, ale i krále, kteréž taky svatí proroci z vnuknutí božího olejem pomazovali, a z nich Kristy, to jest Pomazané Páně dělali, aby pravého Krista předpodobňovali. Neb i ti obraz královské moci, kteráž se na samém pravém Kristu, to jest, na Slovu Páně všechno spravujícím, spatřuje, na sobě nesli a ukazovali. K tomu čteme, že i někteří z proroků svatým olejem pomazání a Kristy, pravého Krista předznamenávajícími, učiněni byli. A tak všichni tito k pravému Kristu, božskému a nebeskému Slovu, kterýž sám jest všeho světa nejvyšším knězem, sám všeho stvoření nejvyšším králem a sám mezi všemi proroky nejvyšším svého Otce prorokem, zření své náležitým způsobem mají. —

Čehož důvod jest ten, že žádný až dosavad ze starých, buďto kněží aneb králů aneb proroků, kteříž figurně pomazování bývali, takové moci božských činů nedosáhl, jako Spasitel a Pán náš Ježíš, sám jediný pravý Kristus, to jest, Pomazaný Páně, zjevně dokázal. Nebo žádný z nich se takový nenachází, byť pak po nevím kolik rodů a pokolení slavný a vznešený u svých byl, kterýžby z toho figurného jména Kristus poddané své tím byl obdařil, aby od něho Křesťané slouli. Žádnému taky z nich svrchovaná čest a poklona, kteráž pravému Kristu náleží, od poddaných jeho činěna nebyla; aniž kterému po smrti tak horlivě a vroucně naklonění byli, jakžkoliv je za živobytí hrubě milovali a sobě jich mnoho vážili, aby byl kdo pro ně smrt podstoupiti chtěl. Nadto více pro žádného z nich nepovstalo všudež mezi všemi národy, po okrášku země by-

*) Žalm 2, 1 — 8.

dlíci, tak veliké hnutí. Nebo podobenství a stín nemohlo jim tak mnoho moci a působení dáti, jako zjevení a dokázání pravdy, kteréž se při našem Pánu a Spasiteli nacházelo. On sice žádného znamení nejvyššího kněžství od nikoho nepřijal, ani z kněžského rodu podle těla nepošel, ani vojenskými zástupy do království svého nevstročil, ani prorokem, starým prorokům podobným, nebyl, anobrž žádného ovšem ouřadu u národu svého židovského nedostal: a však proto, čím méně zevních znamení při něm se nacházelo, tím více Duch Páně skutkem a mocí pravdy ho ozdobil a svrchovaně oslavil. A jakžkoli všech těch ouřadů a předností, o nichž mluveno, tak jako onino nedosáhl, však za pravého Krista pravdivěji a více, nežli oni všickni, vyhlášen byl, a jako sám a pravý Kristus, skrze to své přeslavné a přesvaté jméno všecken svět křesťany naplnil. A už ne více obrazů po sobě pozůstavil, nýbrž pravou ctnost a nebeský život, spolu s učením pravdy svým učeníkům a následovníkům odevzdal. Pomazání pak, ne z vonného koření způsobené, ale božské, kteréž od Ducha Páně pochází, účastenstvím nezplozeného božství Otcova rádně a velmi hojně přijal.

Tomu i sám prorok Isaiáš vyučuje, když v osobě Pána Jesu Krista takto promluvil: „Duch Páně nade mnou, protože pomazal mne Hospodin, abych kázal Evangelium tichým, a poslal mne, abych uvázal rány zkroušených srdcem, abych vyhlásil jatým svobodu, a vězňům otevření žaláře, a slepým zrak *).“ Netoliko pak Isaiáš, ale i David řeč svou k jeho osobě obrátiv, takto vypravuje: „Trůn tvůj, ó Bože, trvá na věky věků! Berla království tvého jest berla nejprímější; miluješ spravedlnost, a nenávidíš bezbožnosti. Protož pomazal tě Bůh, Bůh tvůj, olejem veselí, nade všecky spoluúčastníky tvé **).“ V prvním verši těch slov ukazuje Písmo, že jest Bůh; v druhém jej ozdobuje královskou berlou, když mu tím božskou i královskou moc přisvědčuje; na to za třetí vyhláší, že jest Kristus, totiž Pomazaný, ne olejem z hmotných věcí složeným, ale božským a plným radosti. Kteroužto věc taky ukazuje,

*) Isaiáš 61, 1—2.

**) Žalm 44, 7—8.

že jeho důstojenství a velebnost daleko převyšuje důstojenství těch, jenž toliko na těle figurně pomazováni bývali. Přes to na jiném místě též prorok zmínku o něm činí těmito slovy: „Řekl Pán Pánu mému, posad se na pravici mé, dokavadž nepoložím nepřátele tvých za podnože nohou tvým.“ A málo níže: „Z života před svítáním zplodil jsem tebe. Přisáhl Pán a nebude toho želeť: Ty jsi kněz na věky, podle řádu Melchisedechova*).“

Tento Melchisedech přivozuje se v Písmě svatém jako kněz Boha nejvyššího, vyhlášen za kněze bez pomazání olejem prací lidskou udělaným, kterýž došel toho nejvyššího kněžství u národu židovského krom posloupnosti rodu, o němž se neví. A protož Spasitel náš podle řádu jeho, a ne podle nařízení těch, kteříž znamením posvěcování byli, jak Kristem, tak knězem, s přidáním k tomu přísahy nazván jest. Z čehož i to pošlo, že on dle svědectví Písma svatého, ani podle těla mezi Židy posvěcen nebyl, ani z rodu kněžského nepošel, ale z samého Boha před svítáním, to jest před ustanovením světa, podstatu bytnosti své vzal, jako ten, kterýž důstojenství a ouřad nesmrtelného a na věky nepomíjejícího kněžství obdržel.

Znameníť pak a patrný důkaz jeho nesmrtelné a božské moci jest tento, že on ze všech, kteříkoli dříve živi byli, sám jediný u všech lidí na světě až do toho věku Kristem slove, a že všickni ho jedněmi ústy tím býti hlásají a zjevně vysvědčují, a nejen mezi Řeky, ale i mezi Barbary tím jmenem ho připomínají; též že posavad a všudy po všem světě, kteřížkoli se k náboženství jeho oddali, všickni jako svého krále jej ctí, jemu více, nežli kterému proroku se diví, jako pravého a nejvyššího kněze božího velikou slávou jej ozdobují, až naposledy jako Bohu-Slovu, kteréž hned na počátku bylo, a přede všemi tvory byt a podstatu mělo, a kteréž čest a slávu od Boha Otce přijalo, nejvyšší poklonou, to jest, právě božskou a na Boha náležitou počtou jemu se klanějí. Toto pak jest nade všecko nejdívnější, že my, kteříž jsme se jemu posvětili, netoliko hlasem a zvukem slov, ale z celého srdce a duše své, tak ho milujeme, tak ho ctíme, že bychom raději životy své pro něho

*) Žalm 109, 1. atd.

vynaložili, nežli ho zapřeli, a od vyznání pravdy jeho odstoupili.

4. Že Kristovo náboženství, všem národům v známost uvedené, ani nové není, ani cizí.

To jsem tedy musil dříve, než bych k historii přistoupil, z potřeby napřed položit, aby snad někdo nedomníval se, že Pán a Spasitel náš, Jesus Kristus, pro ten pořádek časů, v kterémž nedávno v těle s lidmi na světě obcoval, sám nový a nedávný jest. Aby pak žádný ani v tom omylu nevězel, jakoby i jeho učení bylo nové, neslýchané, cizí, a od některého nového člověka, ničímž od jiných lidí se nedělicího, vymyšlené a složené, už taky o té věci něco krátce oznámím.

Jest arci nepochybně a všem známo, že když příchod Spasitele našeho Krista nedávno všem lidem se zastkvěl, ihned národ nový sice ale nikoli v počtu malý a v síle mdlý, ani kde v těsném koutě země zavřený, nýbrž ze všech národů nejlidnější, v náboženství nejhorlivější, a až dosavad nepřemožitelný, jejž ani zhouba zahladiti ani ukrutnost přemoci nemohla, poněvadž ustavičné pomoci od Boha požívá — že ten národ po projití od prozřetelnosti božské uloženého času najednou a nenadále se vyskytl a na světlo vyšel, jenžto u všech slávou jména Kristova se stkví a známý jest. O něm taky jeden z svatých proroků, okem Ducha božího jej spatřiv, s velikým podivením tato slova promluvil: „Kdo slýchal co takého? kdo vidal co k tomu podobného? Zdaliž může způsobeno býti, aby země naplodila lidu za jeden den? zdali bývá zplozen národ pojednou? Ale Sion, jakž počal ku porodu pracovati, ihned porodil syny své*)." Týž prorok oznámil taky na jiném místě, že národ ten jméno nové míti bude, když takto pověděl: „Ti, jenž mi slouží, jmenem novým nazváni budou, kteréž na zemi bude požehnané**)."

Dále, atbychom my třeba nedávní byli, a to nové křesťanské jméno teprv nyní mezi národy se bylo rozneslo

*) Isaiáš 66, 8.

**) Isaiáš 65, 15 — 16.

a světu v známost přišlo : ale však způsob našeho obcování a vedení života, spolu s učením pravého náboženství, není nový a od nás nedávno vymyšlený, nýbrž hned od nejprvnějšího, ať tak dím, začátku pokolení lidského, z jakés od přirození vštípené známosti, původem starých bohumilých lidí zavedený a vytvořený. Což těmito důvody ukázu. Známost jest všechněm, že národ židovský nikoli není nový, nýbrž pro svou starobylost u všech národů jest ctěný. Ten národ má své staré paměti a knihy, v nichž se nalézají životove a skutkove nejstarších na světě lidí, kteřížto ovšem řídcí a v nevelikém počtu, a však v pobožnosti, spravedlnosti a jiných ctnostech nade všecky jiné slavní byli. Z těch byli někteří před potopou na světě živi, jiní zas po potopě se připomínají, kteřížto všickni z Noechových synů a potomků pošli. V témž počtu jest i Abraham, kterýmž se Židé jako svým předkem a prvním otcem chlubně honosí.

Kdoby pak všecky ty, jenž mají tak stkvělé svědectví spravedlnosti, počna od samého Abrahama, a jda zpátkem nahoru jako po stupních aneb po rodech až k prvnímu člověku, jistil býti křesťany, ne jmenem sice, ale skutkem, tenby nikoli daleko od pravdy nezabloudil. Neb to jmeno křesťan nic jiného nevyznamenává, než člověka, kterýž skrze známost Krista a jeho učení ozdoben jest mírností a myslí tichostí, spravedlností, zdrženlivostí života, trpělivostí a zmužilým snášením těžkých a odporných věcí, též vyznáváním pravé pobožnosti a jednomu svrchovanému Bohu náležité pocty. Těch a takových věcí byli ti staří otcove tak dobře, jako my, pilni, a vykonávali je skutkem. Neboť ani žádné tělesné obřízky neměli, kteréž ani my nemáme; soboty tolikéž nesvětili, jako ani my jí nesvětime; nezdržovali se od některých pokrmů, ani jiných některých věcí, ježto jim potom Možiš ku podobenství nařídil a zachovávatí rozkázal, neostříhali, čehož ani my křesťané v ničemž nezachováváme. Anobrž i samého Krista božího výborně znali. Nebo že ho Abraham viděl, že Isákovi dával odpověď, že s Jakobem mluvil, a posledně s Možišem a jinými proroky častokráte mile a laskavě promlouval, to všecko napřed dostatečně ukázáno. Nalezá se taky, že ti staří bohumilí otcove někdy i nejslavnějším jmenem Krista poctěni byli;

jakž toho následující slova prorocká potvrzují, kteráž takto znějí: „Nedotýkejte se Kristů mých, a proti prorokům mým nečiňte zlostně*)." Zřejmé tedy jest, že to náboženství, kteréž od těch nadzminěných bohumilých mužů ustanoveno, a potom v posledních časech skrze učení Kristovo mezi všechny národy rozhlášeno bylo, slušně za nejprvnější a nejstarší držáno býti má.

Dí-li kdo proti tomu, že Abraham teprva v prodloužených časech přikázání o obřízce od Boha dostal, ten má věděti, že Abraham dříve, nežli mu to přikázání dáno bylo, věrou ospravedlněn byl; jakož Písmo svaté o něm zjevně vysvědčuje: „Abraham uvěřil Bohu, a přičteno jest mu to k spravedlnosti**)." A poněvadž před obřízkou už takový byl, stala se k němu od Boha, jenž se mu ukázal, a byl Kristus, věčné Slovo boží, řeč o těch, kteříž v posledních časech týmž způsobem, jako on, ospravedlněni býti měli, těmito slovy: „Požehnány budou v tobě všechny čeledi země***)." A zase: „Bude národem velikým a silným, a požehnáni budou v něm všickni národové země****)." To pak že se na nás v skutku naplnilo, snadně se vyrozuměti může. Nebo Abraham byl věrou v boží Slovo, to jest v Krista, kterýž se mu ukázal, ospravedlněn, když vlasti své pověry a předešlého života bludy opustiv, jediného Boha, všech věcí stvořitele a ředitele vyznal, a jej samého, ne zachováváním ceremonií a řádů zákona Možišova, kterýž teprva potom v prodlouženém čase vydán byl, ale skutky pobožného a šlechetného života ctil. V tom způsobu postavenému bylo mu od Boha povědino, že všechny čeledi země, a všickni národové v něm požehnáni budou. Týž způsob náboženství, kteréž patriarcha Abraham vykonával, nalezá se toliko u křesťanů po veškerém světě skutky nade všechna slova mocnějšími zachovávaný.

Což tedy více překážeti může, pročbychom zjevně tvrditi neměli, že jeden a týž jest způsob života a náboženství, jak mezi námi, kteříž jsme od Krista jmeno dostali,

*) Žalm 104, 15.

**) 1. Možiš 15, 6.

***) 1. Možiš 12, 3.

****) 1. Možiš 18, 18.

tak mezi oněmi nejstaršími muži, kteříž pro svou pobožnost nad jiné Bohu milí byli? A tak už dostatečně ukázáno bude, že to dokonalé náboženství, kteréž nám skrze učení Kristovo vydáno jest, ani nové není, ani cizí, nýbrž, má-li se pravda pověditi, že ono jest to první a jediné pravé. Ale o tom už dosti pověděno buď *).

(Konec úvodu, počátek samy historie.)

5. O času zjevení Krista Pána mezi lidmi.

Poněvadž tedy přístup k církevní historii, kterouž jsem psáti umínil, příležitě učiněn jest, nepozůstává nic jiného, než abych od příští v těle Spasitele našeho, Pána Jesu Krista, na tento svět začátek své řeči učinil. Však nejprv Boha, Slova Otce, a s ním i toho, o němž mluvíme, Jesu Krista, Spasitele a Pána našeho, to nebeské boží Slovo, pokorně vzývám a prosím, aby mi v tomto mém předsevzetí, u vypsání a vysvětlení pravdy, pomoci své uděliti ráčil.

Bylo to leta čtyřicátého druhého kralování Augusta, římského císaře, a dvacátého osmého od podmanění krajiny egyptské, a od smrti Antonia, římského knížete, i královny Kleopatry, na níž kralování a panství rodu Ptolemeů v Egyptě přestalo, když Pán a Spasitel náš Jesus Kri-

*) Ten důkaz o jednostejnosti náboženství křesťanského a Abrahamova, a tedy o jeho starobylosti, vede Evsebius k vůli tehdejšími lidem, kteříž pravého Boha neznajíce, slepé modly ctíli, a křesťanskou víru v jednoho pravého Boha proto zavrhovall, že se jim viděla býti nová a z ciziny příšlá, jejich pak modloslužba prastará a domácí vlastenská. Však ta jednostejnost náboženství nemá se tak rozuměti, jakoby Abraham a ostatní praotcove všecko zouplna tak byli o Bohu znali, jako teď my známe, nýbrž ta jednostejnost záležela toliko v tom, že taky oni v pravého Boha věřili, jej ctíli a v jeho budoucí zaslíbení doufali, jehož pak se teprv nám skrze Krista v plné míře dostalo; i že to zjevení boží, jež oni měli, pravé a v svém počátku a způsobu ne jiné bylo, než které i my nyní máme. Ostatně to byly jen ranní červánky pravého náboženství a nenáhlé rozednívání, až pak s Kristem, světlem světa, teprva plný bílý den všemu lidu zasvítí.

stus, v čas prvního popisu za Kyrenia, tehdáž syrského — vladaře, podle proroctví o něm předpověděných, v Betlemě Judském se narodil*). Taký Josefus Flavius, nejslovu-

*) Svrchu udaný čas Kristova narození srovnává se výborně s nejnovějším vypočítáním učeného časovědce či chronologa Seyffarta, v Lipsku 1846. Ten shledal, že Kristus se narodil dne 25. měsíce prosince, na konec roku od založení města Říma (*Ab Urbe Condita*) 752. a zpět od začátku křesťanské doby, r. 2. Křesťanská doba, či počítání let od Krista, začíná se s 1. dnem ledna, roku od Z. M. (*Ab U. C.*) 754. Tak jest tedy mezi začátkem křesťanského letopočtu, jinak „po Kristu,“ a mezi skutečným narozením Pána Krista rozdíl jednoho roku a šesti dní. Ten rozdíl povstal odtud, že Dionysius Exiguus či Malický, původce křesťanského letopočtu, nezačal leta po Kristu hned s rokem a dnem Kristova narození počítati, nýbrž, dle způsobu římského, teprv s následujícím na to novým rokem. Poněvadž pak nový rok na východě v podzim na první den novoměsíce po rovnodennosti, as na 1. den našeho října připadal, a Kristus nato v prosinci, tedy hned třetího měsíce se narodil: nastával tam po Kristově skutečném narození nový rok, od něhož by byl křesťanský letopočet začítí měl, teprv v následujícím podzimku 1. dne měsíce října, roku od Z. M. 753. Ale římský kalendář kladl nový rok na 1. den ledna. Aby se tedy začátek té nové křesťanské doby se začátkem roku římského setkal, muselo se od židovského N. R. v říjnu ještě o tři měsíce ku předu až k římskému novému roku, od Z. M. 754. postoupiti. Tak se stalo, že obecný letopočet po Kristu o celý rok a šest dní později začátek bere, než se Kristus skutečně narodil. Chtíce tedy dle toho počtu pravý rok a den věku Páně věděti, musíme nazpět postoupiti, a kletům po Kristu ještě celý rok a šest dní přidati. K. p. na nový rok leta Páně 11. bylo Kristu již 12 let a šest dní atd.

O císaři Augustovi třeba věděti, že se ten mocnář vlastně Oktaviánus jmenoval, a ze sestry vnuk i spolu zalíbený či zvolený syn, potom pak i dědic slovuťného Julia Césara byl, kterýžto se první o to pokusil, aby sám svrchovanou vládu v římské obci či republice měl. Od tohoto svého ujce a zákonního otce dostal Oktaviánus jméno César, a byl vůbec mladým Césarem od lidu nazýván. Po smrti starého Césara, jenž od republikánských Římanů, chtějících se jeho samovlády zprostiti, dne 15. března r. od Z. M. 710., aneb

- tnější židovský historik, ten popis za času Kyrenia bedlivě ve své historii poznamenal, i jednu paměti hodnou věc o sektě Galilejských, kteráž toho času povstala, k tomu připojil, o níž i náš sv. Lukáš, v Skutcích apoštolských, těmito slovy zmínku činí: „Po něm povstal Judas Galilejský za dnů popisu, a mnoho lidu po sobě obrátil; ale i ten zahynul a všickni, kteřížkoli k němu přistoupili, rozptýleni

před Kristem, rozuměj vždy před obecným křesťanským letopočtem, 44. oukladně zavražděn byl, chápal se hned zas Antonius, Césarův toho roku spolukonsul, svrchované samovlády nad Římem. Ale taky mladý César, osmnáctiletý Oktaviánus, toužil po svrchovaném panování; ještě však se s tím oumyslem zřejmě nepronesl, anobrž se stavěl, jakoby mínil s republikou či pospolitou držetl. Byl tedy od římské rady s oběma na rok Z. M. 711. nově zvolenýma konsuly v čele římského vojska proti vládychtivému Antoniovi postaven. Na to u Mutiny, či nynější Modeny svedena krvavá bitva, v kteréž sice obá konsulove padli, ale i Antonius byl poražen a utekl k Lepídovi, jinému odbojnému vůdci do Gallie. A s tímto k společnému odporu se spojiv táhl opět s válečnou mocí proti Římu. Tedy zas mladý, místo oněch padlých za konsula zvolený César, a teď už sám s vojskem proti nim vypraven. A však ten užil nyní té příležitosti k své straně, a místo boje smluvil a rozdělil se s nimi o vrchní vládu říše. To bylo téhož 711. roku od Z. M., před Kristem 43., a před skutečným narozením Pána Krista r. 42. Od toho roku počítá se čas panování Césara Oktaviána v říši římské vůbec, jehož bylo vesměs 57 let.

Ti tři muži, nazváni triumviri, vládli jen krátký čas pospolu v pokoji; neb r. 37. před Kristem musel už Lepidus z triumvirátu či trojmužstva vystoupiti. Připomínáme mimochodem, že téhož roku Heródes Veliký království židovské obdržel. Od této doby panovali nad Římem ostatní dvě (duumviri), každý v zláštním dílu říše — Oktaviánus na západě, a Antonius na východě, kdež se tento s pověstnou Kleopatrou, egyptskou, ale Římanům poplatnou královnou seznámil a tolik zapletl, že pro ni svou ctnostnou manželku Oktavii, Oktaviánovu sestru, zcela zanedbal a posledně i propustil. Z té i mnohé jiné příčiny znikla mezi tím dvojmužstvem roztržka, a naposledy i válka. Bojováno na moři u pohoří Aktium v krajině Epíru, nynější dolní Albanii, r. od

byli *).“ K tomu napřed jmenovaný Josefus v knize svého — spisu o starožitnostech národu židovského těchto slov dokládá: „Kýrenius, jeden z počtu římských pánů senatorů, kterýž vykonav jiné římské úřady, a skoro všechny jejich stupně přeběh, naposledy konsulem učiněn, a jinak taky velmi vznešený a znamenitý muž byl, přibral se s malým vojskem lidu válečného do Sýrie **). Neb tam od císaře

Z. M. 723., před Kristem 31. Antonius byl přemožen, a nechav všeho, ujel za Kleopatrou do Egypta. Roku následujícího táhl César Oktaviánus dále proti Antoniovi od Egypta, kterýž opět a opět poražen, v Alexandrii i s Kleopatrou samovražděně dokonat. Od památné bitvy u Aktium, a sice dle obyčeje římského, od začátku následujícího 30. r. před Kristem počítá se čas samovládného nad Římem panování Césara Oktaviána, kteréhožto panování bylo vesměs 44 let; 30 let do Krista, či křesťanského letopočtu, a potom ještě 14 let.

Oktavián nazýval se sám jen Césarem, po svém zákonním otci Juliovi Césarovi: ale z toho pouze osobního jména posel časem obecný název císaře, či samostatného ve státu panovníka. Římští měšťané přidali mu z uctivosti jméno Augustus, to jest, vznešený aneb velebný; a i toto osobní přijmení stalo se potom názvem svrchovaného vládce a mocnáře.

Samovládné panování Césara Augusta zjednálo veškeré římské říši, k níž i židovská země náležela, ouplný vnitřní pokoj, a to byla ta příhodná doba, kdaž se Kristus, světa Spasitel, dle prorockých předpovědění naroditi měl. I narodil se skutečně za té přešastné doby, a sice dne 25. měsíce prosince, roku od Z. M. 752., panování Oktaviánova vůbec roku 42., jeho císařování 29., po zahynutí Antonia a Kleopatry 28., království Heródesova 37. a posledního, a před začátkem obecného letopočtu na konec roku druhého.

*) Skut. 5, 37.

**) Kyrenius (lépe po římsku: Kvirinius) byv dříve konsulem, t. j. jedním ze dvou, po císaři, nejvyšších důstojníků římské říše, přišel do Sýrie jako prokonsul či místodržitel, aneb císařský legát a vrchní správce syrské krajiny či provincie. Pod ním stáli zas jiní nižší, menších okresů a zemí správce a vladařové, jakož i vladař země judské, kteráž taky co díl k provincii syrské náležela.

- Augusta proto vyslán byl, aby netoliko národ ten jako soudce spravoval, ale i jako censor či cenitel jednoho každého statky cenil a šacoval, a podle jejich velikosti a malosti, daně a berně na jednoho každého ukládal.“ A málo níže tato slova položil: „Judas Gaulanita, z města jmenem Gamala rodilý, spolu s Fariseem Saddochem, kteréhož sobě za tovaryše vzal, nemeškali Židů k odstoupení od Římanů poukati. Neb tito dvě zjevně to lidu tvrdili, že takého šacování nic jiného s sebou nepřináší, než zjevné jeho služebnosti a poddanosti, kteréž na hrdla jejich vloženo býti má. Z té příčiny taky národu svého k udatnému obhajování otcovské svobody snažně napomínali.“ Taky v druhé knize kap. 8. historie své o válce židovské toto ještě o témž muži napsal: „Zatím pak muž jeden, jmenem Judas Galilejský, přivedl měšťany a obyvatele té krajiny k odstoupení, aneb zprotivení se Římanům, pravě, jak jim ta věc velmi hanebná a potupná bude, jestliže Římanům daň stále platiti, a po Bohu, jemuž samému poslušenstvím povinni jsou, i panství lidí smrtelných uznávati budou.“ Potud Josefus *).

*) Týká se popsání celé říše, císařem Augustem přikázaného, zavíralo to popsání dle starodávního způsobu římského, mimo seznámenání rodin a osob, taky přiznání statku a jeho ocenění pro budoucí uložení daně. Také popsání mělo potom své místo každý sedmý rok. V zemi židovské bylo první popsání roku před Kristem či obecným křesťanským letopočtem 8., jenž byl právě rok sobotní, v němž se ničehož ani neselo ani nesklízelo. Druhé popsání, o němž však žádný ze světských spisovatelů zmínky neučinil, muselo tam býti pořádně následujícího sedmého a sobotního roku, to jest prvního před obecným letopočtem, pokudž se totiž rok ten dle východního obyčeje hned v podzim s měsícem říjnem začínal, a tak dle římského kalendáře do druhého před Kristem sahal. O tomto druhém popsání zmiňuje se sv. Lukáš dokládaje, že se k němu i Josef s Marií do Betlema dostavil, kdež se té doby i Kristus narodil. Při obojí té příležitosti, zdá se, že se toliko seznámenávání rodin a osob, ale nikoli taky cenění statků k budoucí dani konalo, protože tehda ještě král Heródes, k němuž vlastně právo Židům daně ukládati příslušelo, na živě byl. A proto snad taky oboje

**6. Kterak dle předpovědění prorockých o týž čas, když se —
Kristus narodil, posloupnost knížat domácích nad lidem židov-
ským přestala, a první cizinec Heródes nad Židy kraloval.**

Když pak Heródes, první cizozemec nad židovským národem království obdržel, naplněno bylo prorocké předpovědění, kteréž Možiš napsal: „Nepřestane kníže z Judy, ani vévoda z beder jeho, dokadž nepřijde ten, jemuž království zachováno jest*)." Téhož taky budoucím očekáváním národů nazval. Neb toto proroctví nebylo ovšem docela naplněno, dokudž ten židovský národ z prostředku svého knížata a správce míval, kteřížto posloupnost svou pořádně od Možiše měli, a až do panování císaře Augusta trvali, za jehož času první cizinec Heródes království nad židovským národem dostal. Ten, jakž píše Josefus, byl po svém otci Idumejčan, a po matěři posel z Arabů. Ale Afrikanus, nezadní dějepisec**), a jiní, kteříž bedlivě rod jeho vyhledávali, svědčí jednomyslně, že Heródes se zrodil z Antipatra, kterýž byl syn nějakého Heróda z města Askalona, jednoho ze služebníků modlářského chrámu Apollinova. Ten jistý Antipater, jsa ještě pacholetem, byl prý od loupežníků idumejských jat, a musil mezi nimi ostatek života svého ztráviti, protože ho otec jeho pro chudobu neměl čím vykoupiti. A tak podle způsobu aneb obyčeje národu idumejského jsa vychován, potom Hyrkánovi, nejvyššímu knězi a knížeti i králi židovskému, v známost ve-

to popsání bez odporu a pokojně se vykonalo. Ale jiné popsání bylo v zemi židovské potom roku 7. po Kristu. Tehda byl už Heródes mrtev, i syn jeho a nástupce v panství nad dílem země židovské, jmenem Archelaus zase svržen, země pak jeho ku krajině či provincii Sýrii přivtělena a zláštním vládařem od Římanů spravována. Toto popsání zavíralo už taky ocenění statků, a dalo snad proto i příčinu k odporu a zbouření Židů proti římské vládě, jehož náčelníkem byl pověstný Judas Gaulonita. O tomto třetím, a nikoli o druhém popsání v zemi židovské mluví na dotčeném místě Josefus Flavius, o jehož osobě a spisech viz níže 3, 9.

*) 1. Možiš 49, 10.

**) O němž níže 6, 31.

— šel. Tomuto Antipatrovi narodil se syn Heródes, ten, kterýž za času Pána a Spasitele našeho kraloval*).

Když tedy království židovské v moc Heróda, člověka cizího přišlo, už taky dle prorockého předpovědění, ono všechněch národů očekávání jako za dveřmi bylo, poněvadž tím skutkem pokolení Judovu berla království odjata byla, a posloupnost knížat jeho i králů, kteříž v tom

*) Dle svědectví hodnověrného a těm časům blízkého židovského spisovatele, Josefa Flavia v Starožitnostech 14, 2. nazýval se děd Heródův Antipas, a byl zámožný obyvatel i vrchní správce země idumejské, kteráž toho času ku panství králů židovských náležela. Mohlť pak ten Antipas, jak píše Afrikanus, také Heródes slouti a dvě jména míti, jakož potom skutečně jeden z jeho rodu to jméno Heródes Antipas měl, a tetrarchou galilejským byl. Syn toho Antipy, otec Heródův, sloul ovšem Antipater, a byl podnikavá a bystrá hlava, jakž svědčí týž Josefus ve svém spise: „O válce židovské“ 1, 5.

Když vznikla mezi dvěma bratry, knížaty židovskými, posledními z rodu Machabejského, jenž se i králi nazývali. t. Hyrkánem a Aristobulem, rozepře o otcovský trůn, stáli Antipas i syn Antipater na straně staršího, ale slabého a skoro blbého Hyrkána, podporující ho svou radou i pomocí proti mladšímu Aristobulovi, jenž byl Hyrkána, dotavádního nejvyššího židovského kněze i krále odstrčil, a přísahou k odřeknutí se nejvyššího kněžství i království donutil. Ale Hyrkánus od oněch přátel podporován našel utočiště i brannou pomoc u Aréta, krále arabského, kterýž Aristobula porazil, a naposled i Jerusalem oblehl. Tu zavolal Aristobulus sám Římany z blízké Sýrie ku pomoci a k rozhodnutí té pře. Arétas musil sice k pohrůžce Římanů odtáhnouti: ale když se obá bratří k vyrovnání své rozepře u římského vůdce Pompeja v městě Damašku dostavili, a tento, na přímlovu bystrého Antipatra, více k straně Hyrkánově nakloňovati se zdál, ujel Aristobulus, počal Jerusalem utvrzovati a k odporu se chystati. V tom přitáhl rychle Pompejus, oblehl, dobyl i vydrancoval Jerusalem, a poškrnil chrám, všed sám i se svým průvodem do svatosvatyně, do níž netoliko žádnému pohanu, ale ani komu jinému kromě nejvyššího kněze, vejíti se dopouštělo; nicméně svatých nádob a pokladu, as 2000 hřiven, se nedotekl. Nato byl Aristobulus i se dvěma

národu, počnouc od Možiše, až potud panství a správu — měli, docela přestala. Nebo před svým zajetím a zavedením do Babylona byli Židé, začavše od Saule a od Davida, svým přirozeným králům poddáni. Před králi pak spravovali všecku jejich obec soudcove, a ti hned po Možišovi a nástupci jeho Josuovi nad nimi panovali. Ale navrátivše se z Babylona zase do vlasti své, zachovávali ten způsob obecné správy, kteráž slove aristokraticko-oligarchická, to

syny, Alexandrem a Antigonem, v okovách do Říma odveden, a slabý Hyrkánus opět za nejvyššího kněze i knížete Židům dosazen. Což se stalo r. 64 před Kristem. Od té chvíle přišli Židé opět o svou samostatnost, a byli Římanům poplatni, ač ještě svou domácí vládu podrželi. Poněvadž pak Hyrkánus k spravování země nehrubě dostačoval, dán jest mu hned od Pompeja k ruče a jako za poručníka, přímluvce jeho Antipater. Potom roku 48. před Kristem, po pádu Pompeja, poručil Julius César všecku správu země úplně jedinému Antipatrovi, a když tento roku 43. před Kristem oukladně usmrčen byl, následoval ho v té správě a tom poručenství syn jeho Heródes.

Roku 39. před Kristem vyskytl se v zemi propuštěný ze zajetí Antigonus, syn Aristobulův, a podporován válečnou mocí Parthův dobyl města Jerusalema. Tu byl Hyrkán jat a do země Parthův odveden. Ale Heródes ušel se svou i s Hyrkánovou rodinou, a obrátil se přímo do Říma, kdež právě Antonius a Oktaviánus, vypudivše Lepida, roku 37. před Kristem, sami dvě nad Římem panovati počali. Proti nadání obdržel od nich cizinec Heródes s odstrčením přítomných synů Hyrkánových, právních koruny židovské dědiců, jakž jsme už podotkli, všecko panství nad Židy i titul krále, a byl prvním králem židovským z rodu nežidovského. Od toho roku počítá se čas království Heródova, jehož bylo všeho 37 let. To pak mu potom roku 30. před Kristem, od Césara Oktaviána, když tento s vojskem do Egypta proti Antoniovi a Kleopatře táhl, zase potvrzeno, a později pro zlaštní k němu důvěru a náklonnost, ještě vůkolními krajinami, jakož byla Galiléa, Pérea či Zajordání, Iturée a Trachonitis i Batanéa — znamenitě rozmnoženo bylo. Tolik buď k objasnění toho, co o rodu Heródovu svrchu pověděno bylo, i co o záležitostech židovských dále povídáno bude, tuto poznamenáno.

— jest, když někteří přednější a moudřejší i možnější, u větším aneb menším počtu vrch obecné správy na sobě drží. Nejvyšší totiž kněží (z rodu Machabejského) drželi vrchní důstojenství nad nimi dotud, až Pompejus, kníže římské a vůdce lidu válečného, vypraviv se do Judska, město Jerusalemem těžce oblehl, outokem vybojoval i vydrancoval, a všed do nejtejnějšího místa chrámu, to jest do svatostátně (kamž toliko nejvyššímu knězi jednou v roce vejíti slušelo) náboženství jejich nenáležitě poškodil. A když toho, kterýž ještě posloupnost královskou i nejvyššího kněžství, od předků na něho přišlou na sobě zdržoval, jemuž Aristobulus říkali, svázaného s dvěma syny do Říma odeslal, Hyrkánovi, bratru jeho, ouřad nejvyššího kněžství poručil. Od toho času učiněn národ židovský Římanům poddaný a poplatný. Po nedlouhém čase, když Hyrkánus, na něhož posloupnost nejvyššího kněžství připadla, od Parthů zajat a zavezen byl, první cizozemec Heródes, jakž napovědíno, správy a panství nad židovským národem od pánů římských, a to původem císaře Augusta dosáhl. Za jehož času, poněvadž příchod Kristův nepochybně se přibližoval, taky spasení, kteréhož národové očekávali, skutečně se splnilo, a povolání jejich do církve, dle písem prorockých, rychle potom následovalo.

Od toho času, když knížata a králove z pokolení Judova a z jejich národu konec svůj vzali, a správy nad lidem v své moci více neměli, hned taky řád nejvyššího kněžství, kteréž u nich podle příbuzenství, pravou a přirozenou posloupností po smrti jednoho na nejbližšího přítele plným právem obyčejně připadalo, z hodných a slušných příčin proměnu vzal a dokonce zrušen byl. Toho taky jest hodnověrným svědkem Josefus, kterýž vypravuje*), kterak Heródes, přijav království sobě od Římanů darované, neustanovoval nejvyšších kněží židovských více ze starožitného kněžského pokolení, ale slavný ten ouřad na ledajakés neslovutné lidi podle libosti své přenášel, a těm jej daroval. Týž způsob v řízení a volení nejvyšších kněží zachovával potom syn jeho Archelaus, i taky Římané, kteříž po něm království židovského dosáhli. Dále dokládá

*) Ve svých Starožitnostech 20, 8.

týž Josefus, že Heródes byl první, kterýž posvátný oděv nejvyššího kněze u sebe doma zadržel, schoval a vlastním sekrétem svým zapečetil, aniž dopustil, aby je nejvyšší kněží podle předešlé zvyklosti v své moci měli a u sebe chovali. To též po jeho smrti učinil Archelaus, a potom i Římané ustavičně to dělali. A to buď dosti oznámeno pro vysvětlení druhého proroctví, kteréž se příchodem Pána a Spasitele našeho Jesu Krista skutečně naplnilo. Nebo když bylo Písmo svaté u proroka Daniele jistý počet týhodnů (o nichž na jiném místě ode mne obšírněji psáno) až do panování a knížetství Kristova udalo, zjevně taky toho dokládá, že když ti týhodnove vyplnění a dokonání budou, i svaté pomazání u Židů konec svůj vezme a vyhlazeno bude *). Což vše příštím a narozením Pána a Spasitele našeho splněno a dokonáno. To tedy ku potvrzení pravdy těch časů a proroctví slušně předasláno jest.

7. O domnělé nesrovnalosti svatých evangelíů u vyčítání rodu Pána Jesu Krista.

A poněvadž pak Matouš a Lukáš, spisující svá evangelia nejednostejně rod Kristův nám vypsali, pro kteroužto příčinu mnozí se domnívají, že jsou sobě na velikém odporu; a poněvadž skoro každý věřící, nejsa povědom pravdy, pro vysvětlení těch míst Písma svatého něco z své hlavy smysliti usiloval: uznávám toho potřebu, abych zde položil o tom zprávu, která nás došla, a kteroužto Afrikánus, o němž se v předešlé kapitole zmínka stala, v listu svém k Aristídovi, o srovnání svatých evangelíů, světle vypravuje. Ukázav totiž, jak jsou nejistí a mylní, ano i pravdě odporní jiných o tom důmyslove, podává onu zprávu svými slovy v tento rozum:

„Jména rodů a čeledí v lidu Israelském někdy podle přirození, někdy podle zákona se vyčítají. Podle přirození, když vlastní děti, z vlastních rodičů pošlí, po svých rodičích dědí; podle zákona, když někdo plodí syna ve jmenu svého bratra, a protože bez dětí z tohoto světa vykročil, dědice jemu zbuzuje. Nebo že ještě tehdaž nepochybná a jistá

*) Daniel 9, 26.

— naděje o budoucím z mrtvých vstání tak patrně zjevena a v srdce jejich vkořeněna nebyla, za tou příčinou vypodobňovali potomné zaslíbení budoucího vzkříšení jakýms smrtelným z mrtvých vstáním, aby totiž jmeno umrlého dokonce nezahynulo a v zapomenutí nepřišlo. A poněvadž z těch, kteříž do rodu Krista Pána vloženi jsou, jedni právě a vlastně, jako přirození synové, na místa otců svých vstoupili, druzí pak od jiných zplozeni byvše jiných jmena dosáhli: proto se u vypsání tom o obojích rodičích zmínka činí, jak o těch, kteříž opravdově a přirozeně zplodili, tak o druhých, kteříž jmenem toliko otcove a rodičove slouli. A protož ani jedno ani druhé evangelium není falešné a smyšlené, poněvadž jedno podle přirození, a druhé podle zákona rody vyčítá.“

„Rodove totiž, kteříž buďto od Šalomouna, aneb od Náthana svůj původ mají, nalezají se tím vzbuzováním potomstva na místo těch, kteří bez dědiců zemřeli, i skrze druhé manželství a obnovování plemene tolik spolčená a smíchaná, že ne bez příčiny jedni a tiž synové rozličným otcům, jedném jako zákonním a domnělým se připisují, druhým pak jako přirozeným a vlastním. Z čehož jde, že oboje vypsání rodu Pána Jesu Krista v skutku a vlastně pravdivé jest, a ač ve jmenech rozličně, však po rodech velmi dobře na Josefa sstupuje.“

„Ale aby to, což jsem už pověděl, patrnější bylo, samo vypsání a posloupnost rodů tuto sobě předložíme. Když sv. Matouš rody aneb pokolení od Davida skrze Šalomouna vyčítá, nachází se třetí od konce Máthan, kterýž zplodil Jakoba, otce Josefova. Od Náthana pak, též syna Davida, jakž sv. Lukáš klade, nachází se třetí od konce Melchi, jehož syn byl Héli, otec Josefův. Nebo Josef byl syn Hélia, syna Melchiova. Majíce tedy Josefa jako za cíl k vyhledání rodu jeho sobě předložený, už to vysvětliti musíme, jakým způsobem Jakob a Héli, obá otcí jeho se jmenují, poněvadž onen od Šalomouna, tento pak od Náthana po rodu sstoupil? A nejprv, kterak se to prokázati může, že Jakob a Héli byli bratří. Potom, jak to podobné jest, že otcove těch dvou, Máthan a Melchi, ač z rozličných kmenů pošlí, dědove Josefovi byli. To tedy takto samo v sobě jest: Máthan a Melchi jednu a touž, však

v rozličných časích manželku pojavše, zplodili z jednoho a — téhož jejího života syny a vespole bratry, poněvadž zákon toho nebránil, aby vdova, buďto po smrti prvního manžela pozůstala, aneb listem zapuzení od něho propuštěná, za jiného manžela se nevдалa. A tak nejprv Máthan, kterýž byl z rodu Šalomounova, z manželky své Esthy (neb tak praví, že té ženě říkali) zplodil Jakoba. Potom když Máthan umřel, tedy Melchi z rodu Náthanova, ale z jednoho a téhož pokolení Júdova, však z rozličného kmene a čeledi, pojal sobě tůž Esthu, Máthanovu vdovu, za manželku, a zplodil z ní jiného syna, jmenem Héli. Tím tedy způsobem nacházíme, že Jakob a Héli, jakžkoli z rozličných čeledí pošlí, však z jedné a též mateře byli životní bratři. Z těch dvou vzal sobě Jakob, když Héli, bratr jeho, bez dědice umřel, pozůstalou po něm vdovu za manželku, a zplodil z ní třetího syna, Josefa, dle přirození a rodu ovšem sobě, jakž o tom evangelista sv. Matouš svědčí, že Jakob zplodil Josefa, ale podle zákona svému bratru Héliovi, jehož taky synem byl Josef, protože jím Jakob bratru svému Héliovi plemě zbudil. A takž ani vypsání rodu jeho, kteréž jest u sv. Matouše, že Jakob zplodil Josefa, ani druhého rodu, o němž sv. Lukáš píše, řka: „Jesus, kterýž z domnění (jakž i toho patrně dokládá) byl syn Josefa, kterýž byl syn Héliá, kterýž byl Melchia — za bludné a nepořádné položeno býti nemůže a nemá; neb ten způsob rození, kterýž se podle zákona vedl, vlastněji a zřetelněji vysloven býti nemohl. A protož sv. Lukáš při takovém způsobu rození synů, vyčítaje rody zdola a vstupuje nahoru až k Adamovi, jenž od Boha stvořen byl, dobře toho slovíčka *zplodil* až do konce mlčením pominul.“

„Tento pak způsob vypravování rodů není ode mne a z mozku mého v nově vymyšlený, ale má svůj dostatečný průvod. Nebo i příbuzní Spasitele našeho podle těla, buďto že rod svůj slavným učiniti chtěli, aneb aby sprostné svědectví pravdě vydali, i toho nám po sobě pozůstavili: že prý lotříkove idumejští, učinivše vpád do města Palestínského, Askalon řečeného, z chrámu modly Apollinovy, při zdech městských vystaveného, Antipatra, syna nějakého Heróda, téhož chrámu služebníka, s jinou loupeží zajavše s sebou zavedli. A když ten sluha pro chudobu nemohl

— syna svého vyplatiti, že dotčený Antipater v mravích a obyčejích idumejských vychován, brzo potom s Hyrkánem, nejvyšším knězem a králem židovským, seznámil se. Od kteréhož potom k Pompéjovi v legaci vyslán byv, království, kteréž mu od Aristobula, bratra jeho, vzato bylo, zas celé a svobodné jemu obdržel: sobě pak správu nad krajinou Palestínskou způsobiv, ostatní život svůj u velikém štěstí vedl. Po Antipatrovi, kterýž z závisti velikého štěstí oukladně zamordován byl, dosedl syn jeho Heródes na místo jeho za správce země, jenž potom (roku 37. před Kristem) původem Antonia a Augusta, z jistého uvážení rady římské, národu židovskému za krále ustanoven byl. Jeho synove byli Heródes a jiná knížata, kteříž Tetrarchove slouli. Tyto věci ovšem i v pohanských historiích zaznamenány se nacházejí *).

„A poněvadž rodove netoliko Židů, ale i proselitů či obrázců, kteříž od pohanů k židům připojených a s nimi v obřizce a náboženství se srovnávajících, jako ti, kteříž od Achiora Ammonskeho, a od Ruthy Moabské, též od jiných z Egypta zběhlých a s Židy smíšených lidí posli, až do toho času ve dckách obecných poznamenáni s velikou pilností se chovali: tedy Heródes rozuměje tomu, že rod jejich k němu nic nepřináleží, jelikož on z kmene hebrejského nepocházel, a jsa na to sobě nízkosti rodu svého svědom, kázal všecka ta registra o starožitnosti čeledí a rodů spáliti, maje za to, že aspoň tudy za urozeného a znamenitého člověka projde, když žádný rodu svého z týchž obecných desk a kněh, buď k svatým patriarchům, aneb proselitům, aneb k starým, s Israelem spřízněným cizincům dovesti moci nebude **). Však proto někteří, ač ne u velikém počtu, starých věcí pilní se našli, kteříž jmena svých rodů, buď je v paměti majíce, aneb z obecných po-

*) O pravém rodu Heróda Velikého už svrchu pověděno.

**) Zpráva Afrikánova o spálení veřejných rodních listin králem Heródem, zakládala se jistě na pouhé pověsti, snad na potupu Heródovu roztroušené; nebo Josefus těm časům a věcem blízký, nic se o tom nezmiňuje, ano i sám svého rodu posloupnost z veřejných starobyklých listin dovozuje, a protož nemohly býti spáleny.

znamenání je vypsavše, obzvláštní registra o tom sobě zdělali, a tím se chlubili, že urozenost jejich tím způsobem potomkům byla dochována. Mezi těmi byli oni zprvu dotčení, kteříž pro příbuzenství a pokrevnost dle těla s Spasitelem naším v jazyku řeckém Desposyni, t. j. z rodu a čeledi Páně pošlí, slouli. Ti potom z Nazareta a Kochaby, země židovské městeček, po jiných krajinách se rozšedse bydleli, a vypsání toho rodu, od nás nahoře dotčeného, poněkud z paměti a poněkud z register sebravše, jakž nejlépe mohli, věrně podali. Buď pak, že se to tak aneb jinak stalo, zajisté žádný, dle mého zdání, lepšího vysvětlení v té věci ukázati moci nebude. A co já smýšlím, naději se, že i každý rozumný a sprostnost pravdy milující smýšleti bude. Na tom pak nám dosti jest, atby třebaž žádného jiného průvodu k tomu nebylo; poněvadž lepšího a pravdivějšího výkladu přednesti nemůžeme. To však nepochybné jest, že sv. evangelium ve všem pravdu mluví.“

Při konci toho listu dokládá nadepsaný Afrikánus ještě tohoto: „Máthan, od Šalomouna pošlý, zplodil Jakoba, po jehožto smrti Melchi, z rodu Náthanova, z té ženy, kteráž byla Máthanova, zplodil Héli. Bratři tedy z jedné matky byli Héli a Jakob. Když pak Héli bez dětí umřel, Jakob mu plémě zbudil, a zplodil Josefa, kterýž podle přirození byl syn Jakobův, ale podle zákona syn Héliův. A tak byl Josef synem obou bratří.“ Až potud Afrikánus *).

Když se pak rod Josefův tím způsobem provozuje, jest z toho spolu vědomo, že i panna Maria, Josefovi zasnoubená manželka, z téhož pokolení, z rodu Davidova byla, protože dle zákona Možišova, neslušelo více pokolení skrze manželstva v jedno spojovati a míchat. Prikázáno zajisté bylo, aby jednakaždá panna aneb žena za toho

*) Mnohem přirozeněji a k pravdě podobněji, než podává Afrikánus, vykládá se rozličnost posloupnosti v rodu Jesu Krista u Matouše a Lukáše tím, že Matouš vede shora posloupnost zákonní rodu Kristova k Josefovi, jeho pěstounovi a zákonnímu otci, Lukáš pak zdola posloupnost přirozenou rodu jeho po matce Marii, jejíž otec, dle starobylého církevního podání i židovského v Talmudě svědectví — byl Joachim či Eliakim, jinak Héli; což vše jest jedno jméno.

— toliko se vdala, kterýžby z jejího pokolení byl, proto, aby dědictví rodů z jednoho pokolení na druhé se nepřenášelo. Ale o tom buď na ten čas dosti praveno *).

8. O ukrutenství od Heróda na betlemských pacholatech zpáchaném, a o konci života jeho.

Když pak se narodil Kristus v Betlemě judském, podle předpovědění svatých proroků, v času napřed již oznámeném, tedy Heródes nad otázkou východních mudrců, vyptávajících se, kde se král židovský narodil (nebo pravili, že hvězdu jeho viděli, a za tou příčinou tak dalekou cestu předsevzali, aby se mu jako Bohu, na svět narozenému, svatě a pokorně klaněli) — Heródes řku, nemálo se z toho na svém srdci zarmoutil, mysle zajisté, že království jeho opět v nějaké veliké nebezpečení přijde. Svolav tedy z židovského národu učené a v zákoně zběhlé, ptal se jich, kdeby se a v kterém místě naroditi měl Kristus, jehož očekávají. A zpraven jsa o proroctví Micheáše, kterýž předpověděl, že se Kristus v Betlemě naroditi má, jedním mandátem všechny pacholíky, prsy matek ještě požívající, netoliko v Betlemě, ale i v jeho okolí, stáří dvou let a níže, podle času, na kterýž se byl pilně vyptal mu-

*) Zákonem Možišovým (4. Mož. 36, 6.) nezapovídalo se pannám pojmouti manžela z jiného pokolení, než jen tehda, když nebylo v rodu žádného syna a mužského dědice; v té případnosti musila se dcera dědička za muže pokolení svého vdáti. A poněvadž Maria byla, dle podání, jediná dcera i dědička svého rodu, což se i z toho vidí, že se musila spolu s Josefem k zápisu do Betlema dostaviti: protož byla dle zákona muži svého pokolení zasnoubena. A tak byli obá, Josef i Maria, z pokolení Júdova i z domu Davidova, ale z rozličných toho pokolení a domu větví a čeledí, Josef totiž z větve Šalomounovy, a Maria z Náthanovy. Že se u sv. Lukáše praví: „Ježiš zdál se býti synem Josefa, kterýž byl Héliův atd.“ může se rozuměti: kterýž, t. Jesus, byl syn Héliův, poněvadž Héliovi narozením Ježíše jako dědic zbuzen jest; aneb, kterýž Josef byl syn Héliův, poněvadž Josef jako zeť, a manžel jediné dcery a dědičky, zastoupil synovo místo u Héliá, a byl jeho zákonním, zalíbeným či zvoleným synem.

drců, zmordovati rozkázal, maje nepochybnou naději, jakž — dosti pobobné bylo, že i Pána Ježíše spolu s jinými dětmi, jemu věkem rovnými, vyhladí a zabije. Ale dítě od rodičů svých, majících u vidění od angela napomenutí o tom, coby budoucího bytí chtělo, do Egypta přeneseno bylo, a tak úkladů jeho ušlo. O čemž pismo evangelické široce vypravuje.

Ale tuto bude potřebí znáti, kterak na to usilování Heródovy tyranské ukrutnosti proti Kristu a dítkám jemu věkem rovným, hned říkáje v zápětí a bez dlouhého od- tahu, božská pokuta ještě za jeho živobytí následovala, a těmi jako začátky, coby ho po smrti potkati mělo, zjevně ukázala. Jakým pak způsobem šťastné a stkvoucí svého kralování prospěchy, kterýchž podle domnění svého vesele užíval, sám domácími těžkostmi a neřestmi, jedněmi z druhých rostoucími zatemnil, když totiž vlastní svou manželku a syny i jiné nejbližší krevní přátele nešlechtně o hrdla přistrojil a ukrutně zmordoval, není možné na ten čas dostatečně řečí vypraviti, protože ty věci všecku ukrutnost převyšují, kterouž kdy básníci v smutnohrách vypsali. A však kdož o tom věděti žádá, čti historii Josefa Flavia (o starožitnostech židovských), kdež to bedlivě a široce vypsáno nalezne. Ale jakým způsobem i hned po těch oukladích, kteréž Spasiteli našemu a jiným dítkám strojil, metla boží s nebe naň dokročila, a ustavičně až do poslední hodiny ho trápila, nebude k předsevzetí našemu nepřináležité, abychom slov Josefových o tom poslechli, kterýž v knize starožitností židovských 17, 6., poslední skončení života jeho pilně vypravuje v tento rozum:

„Nemoc krále Heróda den po dni více a více se obtěžovala, když ho Bůh spravedlivě trestal pro veliké nešlechtnosti jeho, kteréž v životě svém nenáležitě páchal. Neb se poznenáhlu jakous tajnou horkostí pálil, kteráž ne tak zevnitř se vyrážela, aby ji cítiti mohli ti, kteříž se ho dotýkali, jako vnitř a v životě střeva jeho šířala. Přišla naň i náramná lakota, to jest ustavičná hladovitost neb žravost, tak že mu stále pokrmu dodávati musili, však nikdy dosti neměl a nasytiti se nemohl. K tomu měl v utrobách vředy, a trápilo jej přeukrutné žření střev. Nohy mu naběhly, až se otokem blyštěly, a mokvaly mu svědivou vlh-

- kostí. Nápodobné bolesti trpěl v podbřiší okolo měchyře; ano z lůna jeho shnilého a pokaženého lezli červi s nesnesitelným smradem. Nadto jej trápila dušnost, a ta velmi obtížná, dílem pro smradlavost, dílem pro krátkost dechu. Všecky oudy měl křečí sevřené, což mu neodolatelne síly dodávalo. Lidé pak ducha prorockého mající, a ti, kteříž takéto věci vykládati uměli, zjevně to mluvili, že Bůh tak hroznou nemocí, jako pokutou, jeho bezbožnosti a nešlechtnosti tresce.“

Toto řku, jmenovaný Josefus v napřed dotčeném místě o Heródově nemoci poznamenal. V druhé pak knize historie své o válce židovské nápodobně takto napsal *):

„Od toho času (to jest, jakž Heródes čtyřiceti učených mládenců s mistry jejich spáliti dal, protože římský znak zlatého orla s brány chrámové svrhli a roztloukli) všechno tělo jeho neduživé a nezdravé rozličnými bolestmi trápeno bylo. Nebo měl předně zžíravou zimnici, po vrchu na těle nesnesitelné svědění, a v střevách ustavičné žření. Nohy mu napuchly jako vodnotelnému člověku, a spod života jeho hyl zanícen a ohyzdně porušen, tak že z lůna jeho s velikým smradem červi lezli. K tomu jej trápil krátký duch, že naposled jen sedě a dosti těžko oddychati mohl. A ve všech oudech jej svírala křeč. Lidé, mající ducha prorockého, a hádači zjevně to tvrdili, že ti ostnove neduhů, kteříž ho bodli, jsou zřejmé pokuty, jimiž ho Bůh za nešlechtnosti jeho tresce. On pak, ačkoli od tolika neduhů a bolestí přeukrutná mučení trpěl, však přece prodloužení života svého žádal, a děláje si naději, že se zhojí, o to, kterakby zdráv byl, přemýšlel. A protož, dav se přes Jordán přeplaviti, požíval teplic, ležících u Kallirhoe. Ta voda vpadá do jezera Klovatého, či jinak, do moře Mrtvého, a však jest sladká a ku pití velmi příhodná **). Tam vidělo se lékařům za dobré, aby tělo jeho v teplém oleji ohřáli. Ale sotva že ho poznenáhlu do vany, plné oleje vsadili, zmrtvělo všechno jeho tělo, že jako umrlý oči vy-

*) Teď se to místo nalezá v knize 1, 33.

**) Voda Kallirhoe, jakoby po česku Pěkná či Dobrá voda řekl, byla v Zajordání, východně od mrtvého moře, v někdejší zemi Moabské.

valil. Až potom křikem zděšených služebníků probuzen jsa, — poněkud zas k sobě přišel, a však dále již všecku naději o svém životu a zdraví docela pustil. Protož jednomukaždému z vojáků svých po padesáti drachmách stříbra po smrti své rozdati, mezi přední pak vůdce, úředníky a přátely své velikou sumu peněz rozdělití poručil *).

„Naposledy vrátiv se odtud Heródes, rozkázal se přenesti do Jericha. A již téměř na myslí třestě, a zdravého smyslu pozbyv, říká i smrti pohrůžky činil, a tak se zazlobil, že hrozný a neslýchaný skutek vykonati umínil. Nebo všechny přední pány a obyvatele ze všeho židovstva do Jericha k sobě obeslav, v Hippodromu či v místě, kdež koně v závod pouštěli, zavřítí rozkázal. A zavolav k sobě tejně svou sestru Salomu, a Alexandra, jejího manžela, v tento rozum k nim promluvil: Vím o tom, že Židé po mé smrti pro velikou radost, slavný svátek držeti budou: ale já skrze vás, budete-li jen chtít rozkaz můj vykonati, snadně toho dovedu, že mne pro jiné plakati a kvílití, i slavný pohřeb mi udělati musejí. A protož, jakž já duši vypustím, hned bez meškání všechny ty muže, kteříž jsou v zavření, pustíce na ně mé vojáky, zmordovati dejte, aby všechna židovská země i každý jejich dům bezděky smrti mé kvílití a hořce plakati musil.“ Na to ještě něco málo povědév, takto v své řeči Josefus pokračuje: „Potom bolestmi jsa přemožen, ještě opět i hladem a nemírnou chtivostí pokrmu, i náramně těžkým kašlem velmi se trápil, umínil sobě času k smrti uloženého, kterýž však už byl přede dveřmi, ukrátiti, a sám hrdlo sobě odjítí. Vzal tedy do rukou jablko, požádal i nože; nebo takéto ovoce, vlastní

*) Řecká Drachma a římský Denár byly skoro jedné váhy a ceny; toliko že ta jejich váha a cena nebyla vždy stejná, a postupem času se zmenšovala. Zprva platily ty dvě mince téměř po 20, potom po 15, a naposledy po 10 krejcařích dobrých stříbrných. Právě tak platil český groš nejprv as 20, později 15, dále 10 a naposledy jen 3 kr. Dobře tedy naši staří, kdekoli se v Písmě nalézá Drachma neb Denár, kladli český groš; ale nyní k tomu náš groš nikoli nedostačuje, a tedy nejlépe jest podržeti původní názvy, Drachma a Denár. Denár jest na česko desetiník.

— rukou je oloupav, rád jídal. Potom sem i tam se ohlédaje, zdaby tu kdo stál, ještoby mu v předsevzetí jeho překaziti mohl, vyzdvihl pravou ruku, aby se sám probodl. Ale Achiabus, jeden z krevních přátel jeho, přiskočiv, zadržel mu ruku. A z toho povstal veliký křik po všem paláci, že se král zabil a umřel. To mimo naději uslyšav Antipater, syn jeho, jsa pro zrádu proti otci u vězení, radoval se, a prosil strážných, aby ho z vězení propustili, slibuje jim mnoho peněz dáti. Však setník té stráže, netoliko zbránil toho, nýbrž rychle ku králi běžel, a co Antipater před se béře, všecko mu oznámil. Kterýž zařvav větším hlasem nežli nemoc jeho snést mohla, i hned ho svým vojákům zamordovati rozkázal. A ten byl už třetí syn jeho od něho zamordovaný; nebo dříve dva též na hrdle trestal. Sám po zabití Antipatra toliko pět dní živ byl, a bídne taky u velikých bolestech a trápeních umřel.“

Takým skončením zavřel svůj život Heródes zde na světě, jsa od Boha spravedlivě pokutován a trestán, protože, stroje ouklady životu Pána a Spasitele našeho, dítky v kraji betlemském pomordovati dal. Po jeho smrti ukázal se angel Páně ve snách Josefovi, přebývajícimu v Egyptě, a poručil mu, aby vezma dítě i matku jeho, navrátil se do země židovské, proto že už zemřeli, kteříž bezživotí dítěte hledali. Ku kterýmžto slovům evangelista málo níže i tohoto doložil: „Uslyšev pak Josef, že Archelaus v Judsku králuje na místě Heróda, otce svého, obával se tam jíti, a maje napomenutí od Boha, obrátil se do krajin galilejských *).“

9. O časech Pilátových.

1 O tom pak, že Archelaus po smrti Heróda, otce svého, za panovníka judského ustanoven byl, týž židovský historik, zprvu připomenutý, zjevně svědčí, a spolu i způsob ukazuje,

*) Přebývání Josefa s Marií a dítětem Ježíšem v zemi egyptské nemohlo dlouho trvati, protože Heródes jen několik dní před první Velikonocí po narození Páně už umřel. To bylo roku 37. kralování jeho nad Židy, 543. od Z. M. Ř. a prvního zpět před obecným křesťanským letopočtem.

jímž dle kšaftu otce svého, a jistého úsudku a potvrzení císaře Augusta správu krajiny judské na sebe přijal. Ano i kterak po desíti letech z panství složen byl, a bratři jeho, 7 Filip a Heródes mladší, spolu s Lysanien své Tetrachie, díly někdejšího království židovského, přece podrželi *). — Týž Josefus vypravuje taky v knize 18, 3. o starožitnostech židovských, že císař Tiberius, o němž vůbec vědomo jest, 14 že po Augustovi, kterýž byl 57 let kraloval, správu římské říše i všech věcí té obce dostal **), Pontskému Pilátovi

*) Po smrti krále Heróda Velikého rozděleny byly země jeho mezi pozůstalé syny takto: Spominutím nejstaršího, protože matka jeho ve spiknutí proti starému Heródovi nalezena byla, jemuž jméno bylo Heródes Filip, a jenž za manželku měl onu pověstnou Herodiadu, obdržel Archelaus Judsko, Samařsko a Idumejsko s titulem Ethnarchy, jakoby řekl panovník národů. Třetí syn, Heródes Antipas, k němuž ona Herodias přeběhla, dostal Galilei a Peréi či Zajordání, s titulem tetrarchy či panovníka nad čtvrtým dílem země. Nejmladšímu synu, jmenem Filip, připadly s tímž titulem půlnoční krajiny Batanéa, Ituréa a Trachonitis, a snad i Abyléne; nebo žeby taky Lysanias tehdaž tetrarchou býval, neříká Josefus, než toliko Evsebius dle sv. Lukáše to uvádí. Tento Filip byl člověk mírný a pokojný, a umřel taky doma s pokojem roku 34. po Kristu, ješto Archelaus i Antipas brzo svrženi a ze země vypovězeni v cizině zahynuli. A sice Archelaus byl už na konec roku 6. po Kristu, aneb na začátku sedmého, nikoli teprv 10. svého panování, svržen a do města Vienny v Gallii, či v nynějších Francouzích, vypovězen. Na to byly hned jeho země vzaty, k provincii syrské přivtěleny, nový popis, o němž už zmínka byla, zaveden, a nad Judskem ne již vlastní král aneb jiného jména židovský panovník, nýbrž římský vladař ustanoven, maje stále sídlo v Cesaréi Palestínské. Tím tedy ztratila obec židovská poslední zbytek své samostatnosti, a upadla úplně v římskou poddanost, vyjma pozdější tři leta, kdažto zas Heródes Agrippa za krále jím dán byl, jakž na svém místě pověděno bude.

**) Augustus, první císař římský za časů pohanských, panoval vesměs, jak už připomenuto 57 let. Čas samovlády či císařování jeho obnášel 44 leta, 30 z nich před novým křesťanským letopočtem, a 14 ještě po Kristu. Umřel v září

- ²⁶ vladařství nad zemí judskou leta 12. kralování svého, t. 26. po Kristu poručil, a ten že v tom deset let pořád zběhlých, téměř až do smrti Tiberia, ustavičně trval.

A protož podvod těch, kteříž snad včera aneb předvčerejškem proti Spasiteli našemu jakés spisy své vydali, zřejmě se poráží, v nichž hned s počátku, nepravým času poznamenáním, ta lež, kterouž sobě vymyslili, patrně se pronáší. Nebo k čtvrtému konsulství císaře Tiberia, kteréž on leta sedmého císařství svého na sobě držel, připisují se tam ty nešlechetné lži, kteréž oni o spasitelném umučení Pána Jesu Krista vymyslili, ješto Pilát, tehdáž ještě vladařství nad zemí židovskou nepřijal, jestliže k svědectví Josefovu víru přiložiti chceme, kterýž v předdotčené knize výslovně napsal, že Pilát v letu dvanáctém císaře Tiberia vladařem země židovské učiněn byl *).

roku 14. po Kristu, stár 76 let. Umíraje tázal se vůkol stojících, jak se jim hra jeho líbila, mněje totiž své proslé živobyť; a doložil: „Líbila-li se, tedy mi zatleskejte.“ Tak umíral pohan, jemuž život jest hra, a věčnost — tma. Po smrti, ano už za živobyť byl ctěn za boha, vystaven mu v Římě chrám, a zavedeny k jeho cti a památce vejroční hry, jako i jiným bohům. Ostatně panoval Augustus mírně a velmi opatrně. Hlavní jeho zásluha byla, že zjednal světu pokoj, a největší památnost jeho císařování, že se té doby narodil světa Spasitel, Jesus Kristus. Po něm následovalo ještě z jeho příbuzenstva, neb žádných vlastních synů nepozůstavil, čtvero císařů, jemu veskrze nepodobných, kteříž taky v církevní historii velmi, ač ne v dobrém památní jsou, totiž: Tiberius, Augustův nevlastní syn, Kajus Kaligula, Klaudius a Nero.

- *) První římský vladař v Judsku po sesazení Archelaa byl Koponius, druhý Markus Ambivius, potom Annus Rufus, dále Valerius Grátus. Teprv na pátém místě byl Pontius Pilatus. Tento nastoupil své vladařství roku 26. nového letopočtu, a tedy ještě dříve, než Kristus veřejně kázati počal. Na jmeno Pilátovo smyslili nepřátelé jmena Kristova lživé spisy o příčinách umučení Páně, jichž se tu spolu Evsebius dotýká. Viz o tom níž 1, 11. 2, 2. a 9, 5.

10. O nejvyšších kněžích židovských, za kterých Kristus kázal.

Potom, jakž píše evangelista *), patnáctého leta císař- 29
ství Tiberiova, a čtvrtého roku vládařství Pontského Piláta,
podle něhož Heródes Antipas, Lysanias a Filip, jako te-
trachove, jiné krajiny země židovské spravovali, přišel Spa-
sitel a Pán náš Jesus Kristus, to jest Pomazaný boží, as
v třicátém roku věku svého k Janovi, aby od něho pokřtěn
byl, a téhož taky roku začal kázání svatého evangelia **).

Vypravuje pak Písmo svaté, že Kristus běh a čas
kázání svého za Annáše a Kaifáše, nejvyšších kněží židov-
ských, vykonal, chtějíc tím důvodem ukázati, že celý běh
jeho učení a kázání v těch letech, když oni povinnost úřadu
svého konali, konec svůj vzal. Nebo učiniv začátek svých
kázání v kněžství Annášově, dokonál je za Kaifáše, kterýžto
čas nečiní zouplna čtyr let. Tehdáž zajisté, když usta-
novení zákona zrušena byla, pominula taký posloupnost nej-
vyšších kněží, kteráž po rodích a po předcích z jednoho
na druhého přecházela. Jakož ani jiné věci k službě boží
přislušející náležitě vykonávány nebyly. Pročež taky, když
od římských vladařů úřad nejvyššího kněžství jiným a ji-
ným poručen býval, žádný téměř déle přes jeden rok ho
nevykonával. A takž Josef v knize své o starožitnostech
židovských výše uvedené vypravuje, že po Annášovi až do
Kaifáše čtyři pořád nejvyšší kněží, jedni po druhých byli,
kdež takto praví: „Valerius Gratus, odjav úřad nejvyššího

*) Luk. 3, 1.

**) Bylo to na konec roku 29. nové doby či po Kristu. Téhož
roku naplniv Jan v měsíci červnu 30. rok svého věku, po-
čal veřejně kázati a křtiti; poněvadž dle židovského stálého
obyčeje nesměl nikdo dříve 30 let stáří lid veřejně učiti.
Ježíš pak, o 6 měsíců jsa mladší než Jan, nemohl leč o
půl leta později svůj kazatelský úřad počíti. Mezi tím tedy
přišel k Janovi, an tento kázáním a křtem na příští Kri-
stovo lid připravoval, byl od něho pokřtěn, (což musilo as
15. listopadu býti) a nastoupil hned čtyřicetidenní půst na
poušti. Zatím doplnil Ježíš 25. prosince 30. rok svého věku
a vrátiv se z poušti k Janovi, počal přijímati učeníky a na-
to kázati i zázraky činiti. Viz evang. Luk. 4, 1. atd.
Jan 1, 29—51. a 2, 1. atd.

— kněžství Annášovi, na místě jeho Ismaele, syna Bafiova, za nejvyššího kněze ustanovil. A po nedlouhém čase, složiv i toho z úřadu, Eleazara, syna onoho Annáše, za nejvyššího kněze vyhlásil. Po vyjití pak roku, i tohoto zavrhnuv, týmž úřadem Šimona, syna Kamithova, obdařil. A když ani ten déle přes jeden rok toho úřadu nespravoval, vstoupil na jeho místo Josef, kterýž jináč sloul Kaifáš.“

Z toho jest patrné, že celý ten čas, v němž Pán a Spasitel náš, učení sv. evangelia po zemi judské rozhlásoval, nezavírá v sobě zouplna čtyr let, v kterémž však čtyři nejvyšší kněží po Annášovi až do Kaifáše jeden po druhém ročně spravovali. Písma tedy evangelická dobře svědčí, že roku toho, když Pán a Spasitel náš za lidské pokolení smrt podstoupiti ráčil, nejvyšším knězem byl Kaifáš*). A tak už nepochybné bude, že čas ten, v němž sám Kristus učil, s tím položením let, kteréž napřed poznamenáno, v ničemž na rozdilu není.

K tomu se může i to doložit, že Spasitel a Pán náš, Jesus Kristus, hned brzo s počátku kázání svého dvanácte mužů k sobě povolal, kteréž sobě z jiných za obzvláštní učeníky vyvolil, a svými apoštoly je nazval. Potom pak i jiných sedmdesáte učeníků vybral, a posílal je po dvou před tváří svou do každého místa a města, kamž sám přijíti chtěl.

II. Svědectví o Janu Křtiteli a o Kristu.

O Janovi taky Křtiteli, jemuž nedlouho potom Heródes mladší hlavu stíti dal, sepsání sv. evangelia zmínku činí.

*) Jistá sice pravda jest, že Pán Ježíš za času knížete kněžského Kaifáše smrt podstoupil: ale mimo to i celý svůj kazatelský úřad za knížat kněžských Annáše a Kaifáše vedl. Nebo jakž dobře svrchu pověděno, dosazen byl Kaifáš za nejvyššího kněze ještě od vladaře Grata, Pilátova předchůdce. Ale Pilát obdržel vladařství už roku 12. panování Tiberiova, či 26. po Kristu, a tedy byl Kaifáš nejméně 4 leta už nejvyšším knězem, když Pán náš s začátkem roku 30. v obecném letopočtu svůj úřad nastoupiti ráčil. Annáš pak jen jako bývalé, vážené a potud v nejvyšší radě sedící kníže kněžské, spolu s Kaifášem v Písmě se uvádí; jakž ovšem vědomo jest.

K němuž přistupuje i Josefus, dostatečný a hodnověrný svědek, kterýž Herodiadu zejména netoliko připomíná, ale i to ukazuje, jakým způsobem ji tento Heródes, poněvadž manželkou byla jeho bratra, k sobě připojil a za ženu pojal, zapudiv od sebe svou první řádnou manželku. Ta byla dcera Aréty, krále Arabie skalnaté. A tu Herodiadu odjal Heródes muži jejímu, ještě živému. Pro niž zamordoval taky Jana, a měl vojnu s Aretou, kterýž pro takovou potupu, dceři své učiněnou, válku proti němu zdvihl. V kteréž, když se obě strany potkaly a bitvu svedly, všecken lid válečný po Heródově straně prý bídne zahynul. Což vše, že pro oukladnou a lstivou smrt Jana Křtitele se stalo, Josefus patrně dokládá. Poněvadž týž Josefus taky Jana Křtitele člověkem pro spravedlnost a pobožnost nejslavnějším býti vysvědčuje, srovnává se docela s tím, což o něm sv. evangelia vypisují. Dokládá pak a vypravuje dále, že Heródes pro túž cizoložnici Herodiadu panství zbaven, a spolu s ní do města Vienny v Gallii vypovězen a vyhnán byl^{*)}). A to všecko v knize 18, 5. o starožitnostech židovských poznamenáno se nachází, kdež o Janovi Křtiteli zjevně těmito slovy píše: „Někteří z Židů domnívali se, že vojsko Heródovo spravedlivou boží pomstou zahynulo, aby Heródes pokutu nesl pro usmrcení Jana, kterýž měl přijmí Křtitel. Nebo Heródes zabil muže toho dobrého, kterýž Židy napomínal, aby ctnostně živi byli, a prokazující sobě vespolek spravedlnost, Bohu pak náležitou uctivost, ke křtu přistupovali. Tehdáž prý křest jejich Bohu příjemný buďe, když oni očišťující tělo u vodě, netoliko za odpuštění některých hříchů prositi, ale dříve i duši spravedlností očištěnu míti budou. A když se mnozí k němu scházeli, nebo velmi rádi kázání jeho poslouchali, tedy Heródes máje v podezření výmluvnost jeho, kterouž lid obecný na všecko namluviti mohl, a boje se, aby nějakého pozdvižení a bouřky neučinil, ješto se zdálo, žeby Židé všecko podle rady Janovy učinili, soudil za bezpečnější věc býti, člověka předejíti a usmrtni, dříve nežliby co nového začal, než aby

^{*)} Do Vienny byl vypovězen Archelaus, o němž výše 9. mluveno: ale Heródes Antipas byl vyhnán do města Lyonu v nynějších Francouzích. Viz níže 2, 4.

— potom, kdyžby se nějaká proměna stala, už v nebezpečení a bouře pozdě toho pykati a bycha honiti musil. Tak byl Jan pro také Heródovo podezření a zlé domnění, na hrad, nazvaný Machérus, do vězení dán, a tam z světa odklizen jest *).

To připomenuv Josefus o Janovi, hned taky v též historii o Spasiteli našem zmínku činí, těmito slovy: „Byl v ty časy nějaký Jesus, člověk moudrý, však sluší-li ho člověkem nazývati. Nebo byl činitelem předivných skutků, a učitelem těch, kteříž rádi pravdu přijímají, a měl mnoho následovníků, jak z židů tak z pohanů. Tenť jest byl Kristus. A když jej byl Pilatus, obžalovaného od knížat našeho národu, na smrt kříže odsoudil, nepřestali ho milovati, kteříž s počátku začali. Nebo ukázal se jim třetího dne zas živý, dle toho, jakž o něm to, i jiného velmi mnoho a divného svatí proroci z vnuknutí božího předpověděli. Ano podnes národ křesťanský, od něho jmenovaný, nepřestává.“

A poněvadž tento z židovského národu pošlý spisovatel, Josefus, v svých knihách tak slavné svědectví, jak o Janovi Křtiteli, tak o Spasiteli našem pozůstavil: jaká prosím, může býti výmluva těch, kteříž proti oběma těmto falešné a křivé spisy vymýšleli a na světlo vydávati směli, a pročby za nestydaté zjevně odsouzení býti neměli? Ale o tom už dosti.

12. O učenicích našeho Spasitele.

50 Jména apoštolů Páně známá jsou dobře jednomu každému z popsání a svědectví sv. evangelia, ale poznamenání jmen sedmdesáti učeníků nenachází se nikdež. Však se praví, že jeden z nich byl Barnabáš, o němž se v skutcích apoštolských a v epištole sv. Pavla k Galatům nejednou zmínka činí. Chtějí tomu taky, že Sosthenes, kterýž se sv. Pavlem do Korintu epištolu odeslal, z počtu týchž učeníků byl. Tu zprávu dává Klémens v páté knize spisu svého Hipotyposeis nazvaného **). V témž spisu svědčí

*) Jinak vypravuje sv. evangelium: Machérus byla tvrz na skále v Perél, na pomezí arabském, východně tři hodiny od Mrtvého moře.

**) Tento Klémens, přijmením Alexandrinský, byl presbyter církve Alexandrinské, učeník slovutného Panténa a jeho ná-

taky Klémens, že i Kéfas, o němž sv. Pavel k Galatům — těmito slovy mluví: „Když pak Kéfas do Antiochie přišel, zjevně jsem mu odepřel, protože hoden byl trestání,“ — že i ten Kéfas byl jeden ze sedmdesáti učeníků, týmž jménem jako apoštol Petr nazvaný*). Dále jistá pověst jest, že i Matěj, kterýž na místo Jidáše zrádce, od apoštolů Páně zvolen jest, i ten druhý, kterýž s ním za hodného uznán byl, aby ouřad apoštolský přijal, mezi sedmdesáti učeníky od Pána povolání měli. Thaddéus tolikéž podle domnění mnohých z počtu toho byl, o němž historii, kteráž se i těchto časů nachází, málo níže položím.

A kdožby chtěl bedlivěji tu věc vyhledávati, snadně najde, že Spasitel náš, více nežli sedmdesáte učeníků měl, maje k tomu i svědectví sv. Pavla, kterýž napsal, že Pán nejdříve vidín od Kéfy, opět od dvanácti, a potom více nežli od pěti set bratrů spolu, z nichž někteří zesnuli a zemřeli, mnozí pak ovšem toho času, když on to psal, ještě živi byli. Dále, že vidín byl od Jakoba, o němž vědomé jest, že netoliko z počtu učeníků, ale i jeden z bratrů Pána našeho byl. Potom pak, že mimo ty, ještě více učeníků bylo, kteříž ku podobenství oněch dvanácti, apoštoly jmenováni byli, jakýž i sám sv. Pavel byl, dokládá: „Naposledy vidín jest ode všech apoštolů.“ Ale o tom nechť jest dosti mluveno. Historia pak o Thaddeovi, o němž nyní zmínka učiněna, takto se poznamenána nachází:

13. Zpráva o Abgarovi, panovníku v Edesse **).

Když předivné božství Pána a Spasitele našeho, Jesu Krista, pro svou nevymluvnou moc, téměř všechněm lidem

stupce v řízení znamenité školy alexandrinské, a zas učitel slavného Origena, jenž ho v témž úřadu následoval. Pozůstavil po sobě více veledůležitých spisů, z nichžto se v této historii připomínají zlátně: Osmero knih nazvaných Hypotyposeis, t. j. návrhy či krátké poznamenání aneb i výtahy; potom osmero knih nazvaných Stromateis, či rozmanitosti (doslova čalouny), a jiné. Viz o něm níže 5, 11.

*) V tom se Klémens zmýlil, neb ten dotčený Kéfas nebyl jiný, než apoštol Petr, jinak po chaldejsku Kéfas nazývaný.

**) Edessa bylo hlavní město krajiny Osroeny v Mesopotamii, od Osroa, svého prvního panovníka, tak nazvané, jenž tu i malé

— v známost uvedeno bylo, ta pověst i mnohé z cizích, daleko od země židovské bydlejících národů, nemocmi i jinými bídami ztrápené, jistou nadějí dojití předešlého zdraví a zapuzení těžkých neduhů, k němu přitáhla a přivedla. Touž taky příčinou král Abgarus, jenž nad těmi národy, kteříž za řekou Eufratem bydlejí, velikou chválou panoval, a velmi těžkou a nezhojitelnou nemocí poražen byl, uslyšev o slavném jmenu Pána Jesu Krista a o jeho moci od mnohých jednomyslně rozhlášené svědectví, poslal k němu list poníženě ho žádaje, aby ho od nemoci uzdravil. Jesus pak ačkoli tehda žádosti jeho nenaplnil, však odpověď skrze psaní své zase dáti mu ráčil, a v něm dobrotivě připověděl, že k němu někdy jednoho z učeníků svých odešle, kterýž ho od nemoci jeho uzdraví, a dále spasení, jak jemu samému, tak jiným všem poddaným jeho zvěstuje. Kterýžto slib se brzo potom skutečně vyplnil. Nebo nedlouho po z mrtvých vstání Páně a vstoupení na nebesa, poslal z vnuknutí božího Tomáš, jeden ze dvanácti apoštolů, Thaddéa, kterýž byl z počtu sedmdesáti Kristových učeníků, do města Edessy, jako kazatele a evangelistu učení Kristova, skrze uéhož se všecko, což Spasitel náš zaslíbil, skutečně vyplnilo a vykonalo. O té věci máš hodnověrné svědectví v knihách města Edessy zapsané a tuto položené. Nebo ve dckách toho města, kteréž v sobě netoliko starožitné věci, ale i to, což se za Abgara zběhlo, obsahují, nachází se až do nynější chvíle též svědectví zapsáno. A protož uznal jsem za nejlepší, abych oboje to psaní, z týchž starých pamětí na mou žádost vypsané, a ode mne z jazyka syrského do slova přeložené, tuto položil *).

království založil. To trvalo 353 leta, až naposled od císaře Karakally zrušeno jest. Králove jeho nazývali se vůbec Abgarove aneb Agbarove. Viz níže 2, 12.

*) Zdali zpráva o poselství krále Abgara k Pánu Ježíšovi pravdivá, aneb jen smyšlená jest, nelze již dojista vědět, poněvadž se o tom žádného jiného bližšího a víry hodnějšího svědectví nenalezá, kromě dotčeného velmi podezřelého z města Edessy. Ale, že obojí list, jak Abgarův tak Kristův jest nepravý a víry nehodný, v tom se všickni učení muži shodují. Taky sama církev, roku 494. na sněmu římském za papeže

Přepis listu od Abgara, knížete v Edesse, k Spasiteli našemu po rychloběžci Ananioví odeslaného.

Abgarus, kníže města Edessy, Ježíšovi, milostivému Spasiteli, kterýž se v krajině jerusalemské zjevil, pozdravení.

„Slyšel jsem o Tobě a o Tvé moci, kterak beze všech bylin a léků lidi od nemocí uzdravuješ. Nebo jakž pověst jde, toho dovozuješ, aby slepí viděli, kulhaví chodili; taky malomocné očisťuješ, duchy nečisté a ďábly vymítáš, dávnými nemocmi obklíčené k zdraví navracuješ, a naposledy mrtvé křísíš. Kteréžto věci ovšem když jsem o Tobě uslyšel, i hned sám u sebe jsem pomyslnil, že jedno z toho dvého musí býti: Že Ty aneb Bůh jsi, a stoupil's s nebe, aneb jistě Syn boží, poněvadž takové divy a zázraky činíš. A protož píšu k Tobě toto, a velice Tebe prosím, abys sobě nestěžoval ke mně práci vážit, a nemoc mou, kteráž mne příliš trápí, uzdraviti. Nebo i to mne došlo, že Židé proti Tobě zlobivě repcí, a velmi rádiby Tobě zle uškodili. Mám pak město ovšem neveliké, ale způsobné, tak že nám oběma dostatek věcí potřebných dodávati může.“

To on tím způsobem, nebyv ještě božím světlem dobře osvětlený, k Pánu Ježíšovi psal. Ale hodné jest, aby taky odpověď, ač krátká, však mocná, kterouž Pán Abgarovi po témž poslu odeslal, tuto byla doložená, jejíž jest tento rozum:

Přepis odpovědi, kterouž Ježíš Abgarovi po rychloběžci Ananioví odeslal.

„Blahoslavený jsi Abgare, žes ve mne uvěřil, neviděv mne. Nebo psáno jest o mně, že ti, kteříž mne vidí, ve mne neuvěří, aby kteříž mne nevidí, uvěřili a života došli. Kdež mi píšeš, žes toho žádostiv, abych k Tobě přišel, věz, že já všechno, proč jsem poslán, zde vykonati musím, a po dokonání toho hned se k tomu, kterýž mne poslal, navrá-

Gelasia shromážděná, mezi nepravé spisy je položila. Evsebius tu podává svou zprávu, jak mu byla za jeho času udána, bez bližšího vyskoumání a vyšetření.

— titi mám. Tam jakž přijat budu, pošlu k Tobě někoho z svých učeníků, kterýž neduh Tvůj, jenž Tě příliš trápí, uzdraví, a Tebe se všemi tvými životem obdaří.“

Při těchto listech bylo ještě toto syrským jazykem doloženo: „Když pak vzat byl Jesus, odeslal Júdas, kterýž i Tomáš sloul, apoštola Thaddéa, jednoho z počtu sedmdesáti, k Abgarovi*), kterýž přišel tam, k Tobiášovi, synu Tobiášovu, do hospody se uchýlil. Když se pak o jeho příchodu pověst rozhlásila, a on skrze divy, kteréž činil, vyjeven byl, tedy Abgarovi v známost uvedeno a oznámeno, že apoštol od Ježíše, o němž mu psal, už přišel. A tak začal Thaddéus božskou mocí všelikou nemoc i každý neduh uzdravovati, že se tomu všickni divili. I uslyšev Abgarus o znamenitých a zázračných skutcích, které týž apoštol činil, a že ve jmenu a mocí Jesu Krista všelijaké neduhy uzdravuje, hned mu padlo na mysl, že on ten jest, o kterémž mu Jesus psal, těmito slovy: Když vzat budu k tomu, jenž mne poslal, někoho z učeníků svých k tobě pošlu, aby tě od nemoci tvé těžké uzdravil.“ A protože povolav k sobě Tobiáše, k němuž se byl Thaddéus uchýlil, promluvil k němu řka: Slyšel jsem, že nějaký muž, náramně mocný, přišel z Jerusalema v domě tvém přebývá, a mnohé ve jmenu Ježíše uzdravuje. Jemuž odpovídaje Tobiáš řekl: Tak jest, Pane můj, že nějaký přespólní sem přišel, a v mém domě bydlí, a mnohé zázraky činí. Tedy řekl král k němu: Přiveď ho ke mně. Tu navrátiv se Tobiáš k Thaddéovi, oznámil mu a řekl: Abgarus, kníže tohoto města, povolal mne k sobě a poručil mi, abych tě taky k němu přivedl, a ty abys nemoc jeho zhojil. Thaddéus mu odpověděl řka: Poďmež tedy, nebo právě k němu s takou mocí poslán jsem. Na zejtrí tedy ráno šel Tobiáš, pojav s sebou Thaddéa, přímo k Abgarovi. A jakž před něho vcházel, hned Abgarus u přítomnosti svých rad, vůkol sebe

*) Zde jest pozorovati nějaký zmatek. Snad Júdas, jenž sloul Thaddéus, poslal někoho; aneb Tomáš poslal Júdu, kterýž sloul Thaddéus. A však Júdas Thaddéus, jenž se tu nazývá apoštolem, nebyl jeden ze 70, nýbrž jeden ze 12, a roven Tomášovi; a protože nemohl od tohoto do Edessy poslán býti.

shromážděných, spatřil na obličeji apoštola Thaddéa jakýs — neobyčejný úkaz, a sotva jej uhlédav, padl rychle na kolena, a učinil Thaddeovi poklonu. Tomu se všickni přístojící velice divili, poněvadž toho zázraku, kterýž se samému Abgarovi ukázal, neviděli. Abgarus pak dotazoval se Thaddéa řka: Ty-lis pravý apoštol Ježíše, Syna božího, kterýž mi psaním tu přípověď učinil: „Pošlu k tobě někoho z učeníků svých, kterýž celý neduh tvé nemoci uzdraví, a tobě i tvým všechněm život zvěstuje“? Odpovídaje Thaddéus řekl: Poněvadž jsi v tom, kterýž mne poslal, v Pánu Ježíši svou velikou důvěrnost složil, za tou příčinou jsem k tobě poslán. I doložil: Jestliže v něho ještě dále věřití budeš, tedy čehož srdce tvé žádá, toho v skutku dojdeš. Pověděl Abgarus: Tak jsem v něho uvěřil, že jsem na Židy, kteříž ho ukřižovali, sebera vojsko lidu válečného, táhnouti a je pomordovati umínil, kdyby nebylo římské panování mému předsevzetí překáželo. K tomu vece Thaddéus: Pán a Bůh náš, Jesus Kristus, vůli Otce svého tak naplnil, a všecko vykonav, zase k Otci se odebral. Odpověděl Abgarus: A já i v Něj i v jeho Otce věřím. K čemuž Thaddéus: Protož já ve jmenu téhož Pána Ježíše ruku na tebe vzkládám. To jakž učinil, hned Abgarus od nemoci a neduhu, kterýž ho trápil, uzdraven jest. I nemálo se tomu podivil, že jako byl o Ježíšovi slyšel, tak skrze učeníka a apoštola jeho na sobě shledal, jelikož beze všech léků a bylin od něho uzdraven jest. A netoliko jej, nýbrž i Abda, syna Abdova, kterýž na podagra nemocen byl, Thaddéus k předešlému zdraví přivedl. Nebo přišed tento k Thaddeovi, padl k nohám jeho, a maje ruku Thaddeovu na sebe vloženu, hned čeho žádal, dosáhl a uzdraven byl. I množství jiných obyvatelů téhož města osvobodil týž apoštol od jejich neduhů, a čině mnohé divy a zázraky, hlásal tu slovo boží.

Potom pak Abgarus k němu promluvil: Ty Thaddée, činiš ty skutky mocí boží, čemuž my se převelice divíme. Ale už taky prosím, vypravuj nám o příští Pána Jesu Krista, kterak to se stało, a o Jeho moci, kterouž on všecko, o čemž jsme z pověstí a zpráv lidských slyšeli, působil. Odpověděl Thaddéus: Na ten čas budu o tom mlčeti, poněvadž jsem poslán, abych slovo boží veřejně kázal. Ale

— dej mi zejtra svolati všechny měšťany a poddané své, a tuť já k nim všechněm slovo boží mluvití a řeč života rozsívati budu. Tu taky o příchodu Jesu Krista, jakým způsobem se zběhl, též o jeho na zemi poselství a proč od Otce na svět poslán, obšírnou řečí vypravovati chci. Anobř i o moci skutků od něho činěných, a o tajemstvích, kteráž na světě tomto mluvil, i jakou mocí všechny ty věci vykonával, oznámím. Nadto výše, o jeho novém a neslýchaném učení, jak byl v zevnitřním způsobu člověka zavržený a potupený, a jak se sám velmi poníženým ukázal; kterak se taky sám dobrovolně zmařil i umřel, a božství své, ať tak dím, poněkud jako zmenšil a snížil; co od nešlechetných Židů trpěl, kterak na kříž pověšen byl, a vstoupil do pekel, a tu závoru, kteráž od věků nepohnutelná byla, rozlomil; jak třetího dne vstal z mrtvých, a jiné mrtvé, kteříž od mnoha věků v zemi odpočívali, s sebou vzkřísil; též, kterak samotn ovšem dolů s nebe sstoupil, ale zase s mnohým zástupem k svému Otci vstoupil, a oslaven na pravici Boha Otce na nebesích sedí, a naposledy s jakou slávou a mocí zase dolů sstoupiti má, aby soudil živé i mrtvé — o tom, řku, o všem zjevně a patrně povím. Poručil tedy Abgarus, aby záhy ráno všickni jeho měšťané se shromáždili, a Thaddeova kázání bedlivě poslouchali. Potom rozkázal Abgarus mnoho zlata a stříbra Thaddeovi dáti, ale on ho nechtěl přijíti, povědév: Poněvadž jsme své vlastní statky opustili, kterakž cizí bráti máme.“ To se stalo leta 340 *). Což pro vzdělání a k užítku mnohým, z syrského jazyka slovo od slova přeložené, v tomto místě jsem položil **).

*) t. dle jejich domácího letopočtu, což připadá as na rok 30. po Kristu, an právě Spasitel náš své kázání začal. Tedy by se ten letopočet jen na ony dva listy, ale nikoli taky na příchod a kázání učeníka Thaddéa vztahovati mohl.

**) Z této jakkoli trochu zmatené zprávy, lze aspoň tolik souditi, že v městě Edesse záhy, a hned za časů apoštolských, svaté evangelium kázáno i namnoze přijato bylo. A snad že sám sv. apoštol Júdas Thaddéus aneb nějaký učeník Páně téhož jmena do toho města a kraje přišel. Ale kda panovníci Osroenští v Edesse křesťanství přijali, o tom se neví jistotně, než až mezi rokem 160—170. po Kristu.

Evsebiovy církevní historie

Kniha druhá.

Tato kniha vypravuje paměti hodné věci církve boží od na nebe vstoupení Páně až do smrti sv. apoštolů Petra a Pavla, či od roku 33. až do 67. po Kristu, za panování císařů římských Tiberia, Kája Kaliguly, Klaudia a Neróna.

Ú v o d.

Poněvadž jsem v předešlé knize všecko krátce vypsalsal a oznámil, co v předmluvě historie církevní z potřeby předloženo býti mělo, jako o božství spasitelného Slova, o starobylosti našeho učení a náboženství, i o způsobu života; též o nedávno minulém příští Spasitele našeho na svět, o jeho umučení a na kříži usmrcení, a o zvolení apoštolů a jiných: tedy už pořádek tomu chce, abych v této druhé knize s pilností vypsalsal ty věci, kteréž se po vstoupení Pána našeho dály, jakž o nich buďto svatá Písma, aneb jiné historie, z nichž jsem já, co paměti hodného a užitečného bylo, vybral, vysvědčují *).

*) Kristus umřel a vstal z mrtvých o Velikonoci roku 33. obecného letopočtu, vykonav věku svého 33 a půl leta. Nato 40. dne vstoupil na nebesa; a potom se všechny níže dotčené věci dály.

1. Co sv. apoštolé po na nebe vstoupení Páně nařídili.

33 Nejprv tedy Matěj, kterýž taky z počtu učeníků Páně
byl, na místo Jidáše zrádce k ouřadu apoštolskému losem
vyvolen. Mužů taky v počtu sedm, života počestného a
dobré pověsti, skrze modlitbu a vzkládání rukou apoštol-
34 ských, k ouřadu diakonů či jahnů nařízeno, kteřížby církvi
vezdejšími věcmi bedlivě posluhovali *). Z počtu jejich byl
sv. Štěpán, kterýžto, jak brzo za jahna zvolen byl, nejdříve
po Pánu našem, jako jenom k tomu samému zřízený, ven
z města vyveden, a od týchž, kteří dříve Pána našeho ukři-
žovali, ukrutně až do smrti ukamenován byl. A tudy nej-
prvnější mezi slavnými učeníky Pána Krista korunu mu-
35 čenickou, kterouž i jeho jmeno znamenalo, přijal **).

Těch časů taky Jakob, kterýž bratrem Páně nazýván
byl, protože byl syn Josefa, domnělého otce Kristova, je-
muž Panna Maria ovšem zasnoubená byla, ale jakž písma
evangelická svědčí, dříve nežli se sešli, nalezena byla tě-
hotnou, majíc v životě plod z Ducha svatého — ten tedy Ja-
kob, kterémuž mnozí pro obzlaštní ctnost jeho přijmí

*) V církvi se prvotně tři posvátní řádove počítali: Episkopi
či biskupove, t. j. vrchní kněží a nad církví dohlížitelove,
jakožto nástupníci apoštolů; presbyteri či starší, obyčejně jen
kněžími nazýváni, nástupníci 70 učeníků; a diakoni či poslu-
hove, jimž česky převzděno jáhni, nástupníci oněch sedmi
od sv. apoštolů k opatření chudiny zřízených mužů. Těmto
přináleží taky biskupovi aneb presbyterovi při oltáři poslu-
hovati, křtiti a kázati atd. Jejich ouřad byl záhy na dvě
rozdělen, a přidání jsou jim k pomoci subdiakoní či pod-
jahnove, a od té doby jsou v církvi 4 posvátní řádove kněž-
ští, kteříž všickni mají povinnost bezženství zachovávat.
My je v této historii, kromě obvyklého názvu biskupů, vždy
jejich vlastním původním jmenem označovati budeme. Mimo
ty svrchu dotčené řády jsou ještě čtyři nižší řádove v církvi,
k zastávání nižších služeb v kostele.

*) Štěpán, řecky Stefanos, Stefan, znamená korunu či věnec,
a pročežby se mohl po česku Věnceslav nazývat. Ukame-
nován jest roku 35. po Kristu, an právě Pilát svržen byl,
a Židé si zatím, než jiný vladař nastoupil, svévolněji počí-
nati mohli.

Spravedlivého dali, byl prvním biskupem církve Jerusalemské *). Klémens napsal o tom v šesté knize Hypotyposí takto: „Petr, Jakob a Jan, po vstoupení na nebe Spasitele našeho, ačkoli od Pána svého jiným byli předkládáni, však mezi sebou o slávu a přednost žádných odporů neměli, ale jednomyslně Jakoba, příjmením Spravedlivého, za biskupa v Jerusalemě vystavili.“ Týž Klémens v knize sedmé téhož spisu i toto o něm připomenul: „Jakobovi Spravedlivému, Janovi a Petrovi udělil Pán náš po svém na nebe vstoupení zvláštní známosti, kterouž oni potom ostatním apoštolům vydali, a tito zas sedmdesáti učeníkům, z jejichžto počtu byl i Barnabáš **). Byli pak dva Jakobové: jeden příjmením Spravedlivý, kteréhož Židé s makovice chrámové dolů svrhše, kopistí aneb sochořem valchářským zabili, a druhý, kteréhož král Heródes Agrippa k vůli Židům stíhal.“ O tom, kterýž sloužil Spravedlivý, taky i sv. Pavel v jedné epištole zmínku činí těmito slovy: „Jiného z apoštolů neviděl jsem žádného, kromě Jakoba, bratra Páně ***).“

Téhož času taky zaslíbení, kteréž Spasitel náš Abgarovi, králi osroenskému, učinil, v skutku se vyplnilo. Nebo Tomáš vypravil z vnuknutí božího do jeho města, Edessa řečeného, Thaddéa, jakož kazatele a evangelistu učení Kristova, jakž z poznamenání starých pamětí téhož města napřed ukázáno. Tento Thaddéus přišel v ta místa, netoliko krále Abgara slovem Kristovým od neduhu uzdravil, ale i všecky jiné obyvatele též krajiny divnými skutky a zázraky, kteréž činil, k úžasu pohnul. A když je byl tak při-

*) Tento Jakob, nazván Menší, nebyl Josefův, nýbrž Alfěův či Kleofášův syn z Marie, sestry t. j. příbuzné matky Páně, odkudž vůbec i bratrem, rozuměj příbuzným Páně sloužil. Mark. 3, 18. a 6, 3. a 15, 40. Mat. 27, 56. Jan 19, 25. Skt. 1, 13.

**) Škola alexandrinská mněla, že mimo obyčejné oustní podání a učení pro lid, ještě jiná, tajná a vyšší známost (*gnosis*) víry některým apoštolům zjevena, a od těch zas jen některým dále svěřena byla. Než, církev neví nic o takém rozdílu, a to mnění jest ovšem nedůvodné i bludné.

***) K Galat. 1, 19. O tomto Jakobovi Menším viz níž 23. a o Větším 9.

— pravil, a k úctě předivné moci Kristovy přivedl, učinil je vyznavači spasitelného učení. Od toho času se všechno to město Edessa ustavičně, až do dnešního dne, vyznání jména Kristova přidrželo, ješto bylo tak neobyčejný důkaz dobrotivosti Spasitele našeho přijalo *). Tyto věci až potud z starých Historií jsem přivedl: už pak se k svatým a božským Písmům zase navrátím.

Po ukamenování mučeníka Páně sv. Štěpána, přišlo první
36 a veliké, a to od Židů protivenství na církev, kteráž byla v Jerusalemě, tak že se všickni učeníci Páně, kromě dvanácti apoštolů, po krajinách judských a samarských rozprchli. Někteří z nich přišli, jakž Písmo sv. svědčí, až do Fenicie a Cypru a Antiochie, ale však o učení víry ještě s polhany mluvit se neosmělili, než toliko Židům je věstovali. Téhož času i Pavel církev boží velmi trápil a hubil, ješto vcházeje do domů v Krista věřících, jak muže tak ženy jímá a do vězení dával. Filip pak jeden z těch, kteříž s Štěpánem za diakony nařízení byli, nalezaje se v témž rozptýlení, dostal se do Samarie, a naplněn jsa Duchem svatým, kázal první obyvatelům té krajiny slovo boží. Takovou pak moc milost boží v něm provodila, že i Šimona, znamenitého čarodějníka, s nesčíslným počtem lidu výmluvností svou k sobě přitáhl **).

Tento Šimon byl toho času tolik slovutný, a u svých, jež byl svedl, pro své čary a mámení v takové vážnosti, že ho všickni za velikou moc boží měli ***). Ten poslouchaje kázání Filipových, a vida zázraky, kteréž on mocí boží činil, užásl se, a sám taky k náboženství víry Kristovy, však podvodně a lstivě přistoupil, tak dlouho je na

*) Naráží Evsebius na onen domnělý list Jesu Krista k Abgarovi, i na učiněné jemu zaslíbení, výš 1, 13.

**) Tento Šimon nazývá se vůbec Magus. Magové byli učení lidé a mudrci, znající se zvláště v hvězdářství i jiném vyšším umění. Ale že brzo toho umění, jako známosti tejných věcí, k provozování všelijakého kejklířství k úžasu obecného lidu užívali, bylo *magus* tolik, co kejklíř, černoknižník a čarodějník, a *magie* čarodějnictvím. Tento Šimon byl nepochybně výtečný kejklíř toho věku. Viz o něm ještě níže 13. a 3, 26. 4, 22.

***) t. za vtělenou boží moc.

sobě povrchně pronášeje, až i svatého křtu došel. Což se — i tohoto věku s podivením spatřuje při těch, kteříž té jeho přenešlechtné sekty následují. Nebo jdouce po šlepějích lstivého způsobu děda svého, a do církve jako nějaký smrtelně nakažlivý neduh se vloudivše, svozují a uvrhují do propasti všechny ty, jež se jim týmž přelstivým a smrtelným, v nich velmi chytře ukrytým jedem nakaziti povedlo. Ale už mnozí z nich shledání byvše v té zlosti z církve vyvržení jsou, rovně jako tento Šimon v své nešlechtnosti od Petra shledán, spravedlivé pokuty došel *).

Ale když se spasitelné kázání svatého evangelia den ode dne více rozmáhalo, stalo se božským řízením, že nějaký komorník královny země ethiopské, kdežto až posavad dle obyčeje toho národu ženy kralují, přijel z krajiny té do Jerusalema, aby tam svatě a pobožně pravou poctu a poklonu Bohu vykonal. Toho tedy Filip, maje o něm napomenutí od vidění angelského, prvního z pohanů k víře Kristově přivedl **). On pak jako prvotinami věřících po všem světě jsa učiněn, jakž se do vlasti své navrátil, pravou známost Boha, všech věcí stvořitele, a blahoplné přísti Spasitele našeho na svět všechněm zjevně ohlašoval, tak že se skrze něho skutkem vyplnilo to proroctví: „Krajina mouřenínská s chvátáním ruky své Bohu podala“ ***).

Když se ty věci dály, sv. Pavel, nádoba vyvolená, ne 37 z lidí ani skrze lidí, ale skrze zjevení samého Pána Jesu Krista, a Boha Otce, kterýž ho z mrtvých vzkřísil, za apoštola zvolen, a skrze vidění a hlas, kterýž se k němu s nebe stal, k té cti povolán jest †).

2. Pilát oznámil císaři Tiberiovi o Kristu a jeho skutcích.

Když pak už předivné a k víře nepodobné z mrtvých vstání Spasitele našeho, i slavné jeho na nebe vstoupení daleko a široko mezi mnohé národy se rozhlásilo: Pilát,

*) Skutk. 8, 20. a níž 13.

**) Skutk. 8, 26.

***) Žalm 67, 32.

†) Skutk. 9, 1. atd.

— chtěje dosti učiniti starému obyčeji i nařízení, aby každý z vládařů v známost uvozoval císaři, coby se kde nového v krajinách za spravování jejich zběhlo, a nic ho tejno nebylo, všecko to, což se o z mrtvých vstání Spasitele našeho Jesu Krista po vši krajině palestínské rozhlašovalo, psaním svým císaři Tiberiovi v známost uvedl, doloživ i některých zázraků, o nichž slyšel, i toho, že mnozí po jeho z mrtvých vstání Bohem ho vyznávají a v něho věří. O Tiberiovi pak čteme, že jakž o tom uslyšel, hned to na římskou radu vznesl: ale páni radní prý tomu místa dáti nechtěli, protože, jakž se lidé domnívají, sami té věci dříve předse nevzali a z potazu svého neustanovili. Nebo staré právo bylo u Římanů, aby žádný za boha přijat a jmín nebyl, lečby to dříve rada za dobré uznala, a nařízení o tom učinila. Ale stalo se to v pravdě raději proto, že spasitelné učení víry božské lidského schválení a potvrzení nepotřebovalo. Ačkoli pak páni radní zdání císařovo o Spasiteli našem, k sobě přednešené, zavrhli: však proto Tiberius v úmysle svém předešlém, kteréhož z psaní Pilátova nabyt, přece stále trval, a proti učení Kristovu nic neslušného před sebe nebral.

Ty věci Tertulliánus*), muž netoliko v právích římských dobře vyučený, ale i jinak slavný a mezi latinskými

*) Tertullián byl velmi znamenitý a sice nejstarší latinský církevní spisovatel. On první užíval k vyznačení tří osob v božství slova Trojice. Narodil se z rodičů pohanských okolo roku 160. v Karthagině, hlavním městě Afriky, kdež otec jeho menším nějakým ouředníkem byl. Teprv muž obrácen na víru, dosáhl i kněžského důstojenství, učiněn v Karthagině presbyterem. Byl pak tento muž ve všem způsobu svém nad míru přísný i tvrdý, tak že se mu posledně i katolická církev v kázni ne dosti přísná zdála. A protož, když si byl už mnoho zásluh svými důležitými spisy o církev dobyl, porušil běh svůj tím, že okolo roku 205. k přepjaté a zasmušilé sektě Montanistů přestoupil, kteříž se Katafrygy či z krajiny Frygie posílými, aneb Kathary, t. j. čistými, i taky duchovními nazývali, naproti katolíkům, jež za duševní, či tělesné a nečisté vydávali. Na konec života vystřízlivěl poněkud Tertullián, ale do církve se nenavrátil, nýbrž založil novou sektu Tertulliánistů, kteráž teprv sv.

spisovateli slovatný, ve své apologii, či spisu obranném, — v němž křesťany zastává, nejprv latinskou řečí vydaném, a potom i v řeckou přeloženém, těmito slovy vypravuje: „Abych taky něco o původu takových práv pověděl, starodávni bylo to nařízení, aby žádný od panovníka za boha svěcen a vyhlášován nebyl, lečby dříve od rady za takého usouzen byl. Jakož něco tomu podobného M. Emilius, při nějakém bohu, nazvaném Alburnus, učinil. I to tedy slouží nám k naší při, že u vás božství úsudkem lidským se váží a rozdává. Nebude-li se bůh člověku líbiti, nebude bohem. A tak dle toho ustanovení, člověk bohu milostivým býti musí. A protož Tiberius, za jehožto času jmeno křesťanské na svět vyšlo, když mu z Palestíny syrské, kdež pravda božství Kristova vůbec se zjevila, o Spasiteli našem oznámeno bylo, přednesl to radě římské, i s příložením svého zdání, že mu se to učení líbí. Ale páni radní odepřeli tomu proto, že toho sami předně nevynesli. Však proto císař zůstal v úmysle svém, těžkou pohružku smrti učiniv všechněm žalujícím na křesťany.“ To nepochybně sám Bůh s nebe tomu císaři v mysl vnukl, aby učení a kázání sv. evangelia, kteréž se tehdaž hlásati začalo, všude po všem světě svobodně a bez překážky projíti mohlo *).

Augustinem s církví zase smířena a v ni uvedena byla. Dokonal tedy svůj život Tertullian v odtrženství od církve u velmi vysokém stáří, as roku 240—245. Mezi znamenitými spisy jeho vyniká apologie či obrana křesťanů, podaná císaři Septimiovi Sevérovi, as roku 198—203. V též klade proti pohanům tato památná slova: „Haníte nás, že se milujeme, ješto vy se vespolek nenávidíte; že u nás hotov jest jeden za druhého umříti, ješto vy hotovi jste jeden druhého zabíjeti. My jsme bratři i společným jměním, ješto právě toto mezi vámi všeliké bratrství roztrhuje. Všecko jest nám společné, kromě žen, a vy právě v této částce máte společenství.“

*) Že Pilát nějakou zprávu o Kristu císaři zaslal i zaslati musil, nelze pochybovati. Ale co ta zpráva obsahovala, nemožno už věděti, poněvadž jí nikdo ze starých spisovatelů doslova a z přesného pramene nepřivádí. Co o tom po čase, i od Tertulliana praveno, zakládá se na holé pověsti. Záhy pak byly na jmeno Pilátovo i potupné spisy o Jesu Kristu

3. Kterak se učení o Kristu v krátkém čase po všem světě rozhlásilo.

Slovo tedy boží spasitelné, skutečnou pomocí s nebe, — pojednou jako sluneční blesk, po všem světě se rozsvítilo, a bez meškání dle svědectví Písem svatých, zvuk apoštolský a evangelický na všecku zemi vyšel, a až do končin okršlku země slova jejich je roznesla. Ve všech tedy městech a městečkách církev Kristova, nejínáč než jako stodola, kteráž v čas žní hojností všelijakého obilí rychle naplněna bývá, téměř nescíslným množstvím lidí, pravé náboženství a víru oblubujících, pojednou se naplnila. A kteříž posloupností předků i bludem, od mnoha věků ztvrzeným, srdce nakažená, a myslí starým neduhem pověry a modlářství jako zapletené měli, ti už mocí Kristovou, kteráž se poněkud v kázání učeníků jeho, poněkud vázračných skutcích, od nich činěných, zjevovala, toho zlého, jako ukrutných a nemilostivých pánů osvobození, a těžkých vazeb řetězů zproštění, všecko modlářství a zlořečenou službu velikého množství falešných bohů, od ďáblů uvedenou opouštěli. Samojediného pak Boha, stvořitele všech věcí, upřímně vyznávající, toho take posvátnými řády pravé pobožnosti v svatém a čistém náboženství, od našeho Pána a Spasitele lidskému pokolení vydaném, ctíti a oslavovati začínali.

Když tedy milost boží už ne u samých toliko Židů zvěstována byla, ale i mezi pohany se roznášela, stalo se, že setník Kornélius, kterýž v Cesaréi Palestínské bydlel, první se všim domem a čeledí svou, skrze zláštní božské vidění a skrze službu sv. Petra apoštola, víru Kristovu oblíbil a přijal. Uvěřili i mnozí Řekové v Antiochii, jimž učeníci Páně, v protivenství proti sv. Štěpánu po rozličných místech rozptýlení, slovo milosti kázali. Tehdáž pak církev v Antiochii už kvetla a den ode dne více se rozmáhala,

od nepřátel víry smyšleny a roznášeny, jakž o tom výš 1, 9. a níže 9, 5. položeno. Ostatně jest to zcela pravdě nepodobné, žeby byl taký člověk, jaký Tiberius byl, Krista mezi bohy chtěl položit, a by byl chtěl, žeby římská rada se byla osmělila jemu v tom překážeti. Jest to tedy opět jen pouhá pověšť.

ješto mnozí proroci *) vybravše se z Jerusalema, mezi nimiž i Barnabáš a Pavel, tam bydleli, k nimž se i veliký zástup ostatních věřících připojil. A tak nejdřív z toho města, jako z nějaké ourodné a zelenající se země, jmeno křesťanů na jevo vyšlo **). Agabus, taky jeden z proroků, kteříž mezi nimi byli, prorokoval o velikém hladu, kterýž po všem okršku zemském povstati měl. Z též církve potom i Pavel a Barnabáš vysláni byli do Jerusalema, aby bratřím almužnou posloužili ***).

4. Kájus Kaligula po smrti Tiberiově nastoupiv, učinil Agrippu králem židovským, a potrestal Heróda Antipu věčným vyhnanstvím.

Tiberius pak spravovav římské císařství okolo 22 let, 37 skonal †). Po něm dosedl Kájus Kaligula na důstojenství císařské. A ten hned Agrippu na království židovské povýšil, ustanoviv jej králem nad tetrarchiemi Filipa a Lisania. K těm mu potom brzo i Heródovo knížetství přidal. Ale Heróda, toho míním, kterýž za času umučení Pána Krista v Jerusalemě byl, a jemu v bílé roucho oblečenému se posmíval, pro rozličné nešlechtnosti, jichž se skutečně dopustil, spolu s Herodiadou, neřádnou jeho manželkou, těžce pokutoval, a na věčné budoucí časy vypověděl a vyhnanal. 39 Toho jest Josefus hodnověrným svědkem ††).

*) Nejen ti, kteří z božího vnuknutí budoucí věci prorokovali, ale i všickni nadšení kazatelé slova božího nazývali se proroky.

***) t. zde v Antiochii povstalo jmeno křesťan, ješto tu nejprv věřící v Krista nazýváni byli křesťany, as roku 41—42.

***) Bylo to as roku 42. O témž ještě níže 8.

†) Tiberius dokonal 16. března roku 37. po Kristu, stár 78 let, násilnou smrtí, jsa v poslední nemoci od setníka své tělesní stráže zadušen. Za jeho panování počal Kristus učiti, trpěl a ukřižován jest.

††) Heródes, příjmením Antipas, tetrarcha Galllejský, svržen byl roku 39. a poslán do vyhnanství do města Lyonu v nynějších Francouzích, kamž ho i pověstná Herodias následovala. Tu prý, jakž Nauklérus dokládá, u veliké bídě dokonali. Svrchu dotčený Heródes Agrippa byl vnuk Heróda Velikého z nejstaršího syna Aristobula. Ten byl nejprv v Římě za-

Za času toho císaře, došel Filo, Žid, u mnohých slavné pověsti. Muž ten netoliko mezi lidmi našeho náboženství, ale i mezi pohany, v moudrosti a jiném svobodném umění tohoto světa slavnými, nej přednější místo obdržel. Byl rodu starožitného židovského, a mezi těmi, kteříž v Alexandrii pro nejvyšší ouřady slavné jméno obdrželi, neposlední. Jak mnoho pak práce na svaté a svých předků učení vynaložil, toho jest skutkem dokázal. Anobrž i v moudrctví či filosofii, a v známosti ostatního svobodného umění, jak velmi vznešený byl, není o tom potřebí mnoho mluvit; zláště poněvadž Platónova a Pythagorova učení se vši snažností následoval, a všickni mu ten hlas dávali, že toho času byl v tom ze všech nejučenější *).

5. Filo konal za Židy poselství k císaři Kájovi.

Co pak zlého za toho císaře na Židy přišlo, to obsáhl
40 Filo tento v paterých knihách, v nichž taky Kájovu zhovadilou nesmyslnost a všetečnost vypisuje, kterak se za Boha vydával, zpupně panoval, i svým vlastním nesčíslné krivdy a nátisky činil. Potom jaké bídy a těžkosti pod jeho panováním na Židy přišly, a jakou sám legací či poselství

jatý, kdež se s mladým Kájem, potomním císařem, seznámil i velmi spřátelil. Odtud to přišlo, že, jak tento na císařství povýšen byl, hned přítele Agrippu zlatým řetězem, královskou korunou a spolu i tetrarchií, onda Filipovou, obdaroval. Na to roku 40. po vyhnání Heróda Antipy, dostal Agrippa od téhož císaře Galilei a Zajordání, a naposled přidána mu od císaře Klaudia i země judská a Samarie. Tak byl tento Heródes Agrippa zas v té míře králem židovským, jako jeho děd Heródes Veliký. A však na nedlouho, neb už po třech letech na podobnou nemoc, jako ondy starý Heródes, skončil. Níže 10.

*) Filo, Žid z Alexandrie, as 25 let před Kristem narozený, byl jeden z nejučenějších i nejslovutnějších mužů svého věku. Jsa spolu filosof i spisovatel, pozůstavil po sobě mnoho rozličných spisů, řeckým jazykem zhotovených, jež Evsebius níže 18. vycítá. Z těch jest nám tuto důležitá kniha o poselství k císaři, a jiná o Therapevtích. Umřel as leta 50. po Kristu.

pro svůj národ, kterýž v Alexandrii bydlel, do Říma podnikl. Dále, když stál před Kájem, chtěje řády a ustanovení národu svého zastávati, kterak odtud nic jiného neodesl, než toliko posměch a pohanění, až málo chybělo, že v těžké nebezpečnosti hrdla i života neupadl.

O těch věcech připomíná taky Josefus v knize 18, 8. židovských Starožitností, a to poselství Filónovo těmito slovy vypisuje: „Když pozdvižení a bouře lidu, mezi Židy a Řeky, v Alexandrii bydlícími, povstala, z obojí strany tři legáti voleni a k císaři Kájovi posláni byli. Z nich jeden po straně Řeků alexandrinských byl Apion, kterýž mnoho rouhavých a potupných řečí proti Židům mluvil, až naposledy i toho doložil, že oni císaři náležité pocty nečiní. Nebo prý, an všickni, kteřížkoli římskému císařství poddáni jsou, chrámy a oltáře Kájovi stavějí, a ovšem jako jiné své bohy jej cti a jemu se klanějí, sami toliko Židé že za neslušné pokládají, aby obrazy ke cti jeho stavěli, aneb skrze jméno jeho přísahali.“ Když byl Apion řeč svou velmi stíznou dokonat, kterouž jen k tomu cíli, jakž k víře podobné, směřoval, aby Kája na nejvýš proti Židům popudil a hněv jeho roznítil, byl Filo, přední z židovských legátů, muž slavný, bratr Alabarcha Alexandra *), i v mudrctví zběhlý, ovšem hotov na řeč Apionovu odpověď dáti, a ty nářky proti Židům odvesti. Ale než dobře mluvit začal, okřikl ho Kájus, rozkázav, aby i hned z očí mu odšel. Nebo přílišným hněvem se zapáliv, zdál se něco zlého proti Židům zamýšleti. Filo tím způsobem potupený a pohaněný, vystoupil z rady, ale Židy, tovaryše své, takto těšil: „Dobré myslí buďte, bratři, nebo an se Kájus na nás hněvá, ozbrojuje Boha proti sobě.“ Až potud Josefus.

Ale sám Filo v té knize, kterouž o svém poselství k Kájovi sepsal, všecky ty věci, kteréž tehdáž podnikl, podrobně a s pilností vypravuje. Z nich já, pomína mnohých mlčením, toliko ty připomenu, z kterýchžby čtenář porozuměti mohl, jaké bídy a těžkosti na židovský národ pro neslechetnost jejich, proti Kristu Pánu všetečně zpáchané,

*) Alabarch byl název vrchního představeného židovské rady v Alexandrii, kdež měli Židé měšťanské právo, a dělali pro sebe vlastní obec, jsouce počtem as dvě pětiny obyvatelů.

- brzo dokročily. Předně pak píše, že už za císařství Tiberiova v Římě nějaký Sejánus, kterýž u císaře velikou lásku měl, a mnoho mohl, všelijak se o to snažil, aby všecen židovský národ docela vyhladil. Potom že v Judsku Pilát, za jehož vladařství Židé takovou ukrutnost nad Spasitelem naším provedli, chrám židovský v Jerusalemě, kterýž ještě toho času v celosti a neporušený stál, jakous novou nešlechetností a ohavou, Židům nesnesitelnou, poškvřniti usiloval, a tudy Židy náramně zbouřil *).

6. Co přišlo zlého na Židy po zpáchané vraždě na Kristu.

Dále vypravuje Filo, kterak Kájus Kaligula, po smrti Tiberia správu římského císařství obdržev, mnohým sice mnohé a nesčíslné křivdy a nátisky činil, a však národ židovský ze všech nejvíce a nejukrutněji sužovati hleděl. Čemuž každý z Filónových slov krátce poznamenaných snadně porozumí, kteráž tento rozum v sobě zavírají. „Kájus byl v povahách a v mravích velmi těžký a trpký, a ke všechněm sice lidem náramně ukrutný, ale nejvíce k Židům. Na kteréžto velmi zanevřev, všechny jejich synagogy či modlitebnice, kteréž onde i onde po městech měli, začátek učiniv od těch, kteréž v Alexandrii byly, k své počtě, jakoby vlastní jeho byly, obrátil, a svými obrazy a sochami je naplnil. Nebo dopustiv jiným ty obrazy stavěti, sám v skutku to činil. Ale taky chrám jerusalemský, kterýž až potud jediný a neporušený zůstal, a nedotknutelnou svatyní byl, v chrám svůj proměnil a ku počtě jména svého jej obrátil, tak aby napotom chrámem Jupitera, na světě zjeveného, to jest Kája mladšího nazýván byl **).

Mimo toto ještě množství jiného zlého, kteréž se, říká, dostatečně vymluviti nemůže, a Židům v Alexandrii za toho císaře se přihodilo, týž Filo v knize druhé pod titulem „O ctnostech“ připomíná. K němuž i Josefus přistupuje, a sám taky patrně seznává, že všechny bídy a těžkosti, jimž celý národ židovský poddán byl, hned po Pilátovi a po nešlechetnosti proti Spasiteli našemu zpáchané,

*) Jaká to ohavnost byla, vyrozumí se z následující kapitoly.

**) Starší Kájus, mezi bohy ctěný, byl Kájus Julius César.

své začátky braly. Co tedy on v knize 2, 9. O válce ži- —
dovské, svými slovy o tom vypravuje, nyní poslyšme:

„Pilát od Tiberia za vladaře do Judska vyslaný, císařské obrazy, kteříž *signa*, znamení slouli, jakýmis zástěrami přikryté, v noci do Jerusalema vnéstí dal*). Kterážto věc, jakž se rozednilo, Židům k veliké bouři příčinu dala. Nebo kteří blízko odtud byli, vidouce věc neobyčejnou a novou, děsili se jí, nemyslíce jináč, než že zákon jejich a ustanovení, kteráž žádného obrazu v městě postavití nedopouštějí, nohama pošlapána jsou.“ Srovnáme-li tuto zprávu s svědectvím svatých evangelistů, snadně tomu porozumíme, kterak brzo potom na jejich hlavy připadla ta slova, kteráž před Pilátem s velikým křikem vypověděli, řkouce: „Nemáme krále, kromě samého císaře**).“

Potom týž Josefus jinou bídu, kteráž opět brzo na ně připadla, vypisuje v tento rozum: „Potom i jinou bouři vzbudil Pilát za tou příčinou, že svatý poklad, jež Židé svým jazykem Korbonas jmenovali, na vodotok obrátil, kterýmž vodu ode tří set honů zdálí do města uvedl***). Tou věcí Pilát náramně lid obecný k hněvu popudil. Pročež, když do Jerusalema přijel, a na soudní stolicí seděl, obstoupili ho všickni s velikým křikem a naříkáním. On pak, předzvěděv to jejich pozdvižením, rozkázal vojákům svým, však v oděvu obecném, by nebyli poznáni, aby se mezi lid přimísili, a kdyžby Židé nejvíce proti němu křičeli, aby je na umluvené znamení, čistě kyjmi (neb jim mečů užívati zapověděl) prali a od soudní stolice rozehnali. A tak Židů od takého zbití a ztlučení, ano i v outěku jedněch od druhých potlačení a pošlapání, nemálo tehdaž zhy-nulo. Jiní jsouce tím přestrašení, a bídou zbitých mou-dřejšími učinění, spokojili se a umlkli.“

Ještě dotčený Josefus nesčíslný počet jiných novot a bouří, kteréž v Jerusalemě byly, vycítá, a ukazuje, že od

*) *Signa* byly vojenské praporce, na nichž přidělána byla malá vyobrazení císaře. Znám, jak se Židé všech obrazů štítili, a nikde, zlášť v svatém městě, jich netrpěli.

**) Ale to se přihodilo hned brzo potom, když Pilát přijav vladařství, do země židovské přišel.

***) Jeden hon byl as 100 sáhů, 40 honů tolik, co naše míle.

— toho času jak město, tak všecko Judsko, domácimi bouřemi, rozbroji a válkami ustavičně trápeno a sužováno bylo, až i nejposledněji za císařství Vespasiánova tuhé obležení se vši mocí římskou na ně dokročilo a ukrutně přikvácilo. A tak Židů pro jejich nešlechetnosti, kterýchž se proti Kristu dopustili, tím způsobem pomsta od Boha následovala.

7. Kterak Pilát sám rukou svou se usmrtil.

Potřebí jest, abychom i to věděli, že ten Pilát, kterýž Spasitele našeho na smrt odsoudil, potom za císařství Kája, jehožto časy nyní připomínáme, v takové bídy a těžkosti, jakž pověst jde, upadl, že nouzí k tomu přiveden, sám vlastní rukou o hrdlo se připravil, a sám nad sebou hříchů svých pomstu vykonal. A to vše, jakž není pochybné, stalo mu se z dopuštění božího, kterýž nedlouho dlí s pokutami bezbožných. O čemž take i Řekové psali, kteříž Olympiady toho věku, a co se těch let dalo, poznamenávali *).

8. O hladu za času císaře Klaudia.

41 Kájus pak ani celých čtyř let v Římě nekraloval, až byl zamordován **), a na jeho místo dosedl císař Klaudius.

*) Pilát byl už roku 35. na konec císařování Tiberiova od Židů u vrchního, syrského vládcy, výborného Vitellia, obžalován, kterýž jej na místě s ouřadu složiv na císaře k zodpovídání odkázal. Pilát musil sice uposlechnouti a hned ouřadu nechat, ale na cestu do Říma hrubě nespíchal. Když pak se tam konečně roku 37. dostavil, bylo svržení jeho potvrzeno, a on do Gallie, do města Vienny, jako dříve Archelaus, vypovězen, kdežto prý se osidlem o hrdlo připravil. Take nejvyšší kněz Kaifáš byl od téhož Vitellia svržen.

**) Kájus zahynul od Kassia, tribuna stráže, z počátku roku 41. po Kristu, nemaje zcela 29 let věku. Mudrc Seneka o něm praví, že si tak počínal, jakoby byl chtěl ukázat, co může s mocí spojená prostopášnost dovesti, i co může lidstvo snést. Klaudius, Kájův strýc a nástupce, byl velmi slabého ducha, a už 50 let stár, když panování nastoupil.

Za jeho panování přišel veliký hlad na všecken svět, o němž i pohanští historici v svých knihách psali. A tak Agabovo proroctví, o kterémž skutkově apoštolští svědci, k svému skutečnému naplnění přišlo. Nebo sv. Lukáš zjevně napsal, že ten hlad přišel za císařství Klaudiova, kdež i toho dokládá, že bratři, kteříž v Antiochii bydleli, po Pavlovi a Barnabášovi, jedenkaždý seč býti mohl, bratřím v Judsku rozptýleným, pomoc odeslali a penězi je založili *).

9. Apoštol Jakob usmrcen.

Téhož času, to jest za císařství Klaudiova, dokládá více sv. Lukáš, oddal se na to král Heródes Agrippa, aby některé z církve sužoval a trápil. I zabil Jakoba, bratra Janova, mečem. 42

O tomto Jakobovi poznamenal Klémens alexandrinský, v sedmé knize Hypotyposí, paměti hodnou historii, kterouž bezpochyby z paměti starých předků vzal. Ten člověk prý, kterýž Jakoba před soud přivedl, vida ho tak svobodně svědectví o Kristu vydávati, pohnul se tím, a sám taky, že jest křesťanem a v Krista věří, upřímně vyznal. A tak když obá na popravu vedeni byli, prosil tento na cestě Jakoba, aby mu odpustil. Jakob tedy maličko se rozmysliv, řekl: Měj o to pokoj! a k tomu ho políbil. A protož oběma hlavy sťaty byly.

Naposledy pak vida Heródes, že se to zamordování Jakoba, jakž Písmo dokládá, Židům náramně líbí, umínil učiniti též i Petrovi, a jav ho, vsadil do žaláře, chtěje ho už konečně usmrtiti. Ale angel Páně, té noci, po kteréž ráno měl býti na smrt vyveden, přišel k Petrovi, a z vězení i tuhé vazby ho divně vyvedl, a mimo všech naději vysvo-

*) O tom byla už výš 3. zmínka. Tento, prorokem Agabem předpověděný hlad, byl nepochybně už na začátku Klaudiova císařování as roku 42., a obmezoval se jen na zem židovskou a okolní kraje. Později, as roku 52., za panování téhož císaře, byla znamenitá drahoty i hlad take v jiných zemích římské říše, i v Římě. Za příčinou té drahoty vypověděl Klaudius z Říma všecky cizince, a tedy i Židy, jakož za podobnou příčinou už dříve císařové byli učinili, i sám Augustus; ač Sveton jistí, že Židé pro ustavičné bouření z Říma vyhnáni byli.

— bodil, i zase k ouřadu kázání sv. evangelia jej navrátil. A tak se v tom, co se s Petrem stalo, podivné opatrování boží zjevně ukázalo.

10. Kterak týž Heródes Agrippa, jenž apoštoly pronásledoval, ihned taky pomsty boží zakusil.

Také pak mstivé předsevzetí krále Heróda proti sv. apoštolům Páně netrvalo dlouho bez pomsty, jakož i písmo v Skutcích apoštolských osvědčuje. Anobrž hned po těch úkladích, kteréž apoštolům činil, když do Cesarée přijel, a tam na den slavný sváteční, vzav na sebe krásné královské roucho, s vysokého trůnu a místa řeč k lidu učinil, pomsta boží, nebeské pokuty služebnice, nenadále na něho připadla. Nebo když všecko množství lidu řeč jeho náramně velebili, a jakoby hlas ne lidský, než božský slyšeli, s plesáním a radostí mu pochlebovali, praví Písmo, že angel
44 Páně i hned ho ranil, až se červy rozlezl a umřel.

Tuto pak jest se čemu podiviti, že i Josefus o té k víře nepodobné smrti Heródově s Písmem svatým pěkně se srovnává. O kteréžto, když v knize 19, 9. Starožitností vypravuje, spolu hodnověrné svědectví pravdě vydává, téměř těmito slovy: „Když byl Agrippa tři leta nade vší zemí židovskou kraloval, přijel čtvrtého roku do města Cesarée, ležícího při moři, kteréž dříve věže Stratonova sloulo. Tam jednoho dne, drže slavný svátek na zdraví císaře Klaudia, strožil rozličná divadla a hry lidu, a taky veliké množství těch, kteříž ouřady v té krajině drželi, a nad jiné vznešenější byli, na ně sezval. Druhého dne těch kratochvilí vyšel ráno sám na divadlo, maje na sobě dlouhý královský stříbrohlavový oděv, předivným řemeslem seřtákaný. Na kterýžto když udeřily papršky slunce, s hory vycházejícího, zarazily bleskem svým všech přítomných oči, že na něho žádný dobře patřiti nemohl, a tudy jakýs strach na lidi přišel, že se ho všickni jako zmámení děsili. Tu hned někteří, aby mu se zalíbili, ne k užitku ale k zahynutí jeho, velikými hlasy, ten odtud, jiní odjinud volati počali, nazývajíce ho bohem, a prosíce ho, aby jim byl milostiv. Nebo prý, ačkoliv až dosavad ctili jsme tě jako člověka, však už nyní z pravého srdce vyznáváme, že jsi něco

vyššího a důstojnějšího, nežli nestátný a smrtelný člověk. — Král pak ani jich z toho netrestal, ani těch a tak bezbožných a pochlebných řečí nezastavil, a jimi od sebe nestrčil. A když po malé chvílce zhůru oči pozdvihl, uzřel nad svou hlavou sedícího angela. A ihned sám u sebe pomyslí, že ten jest mu zvěstem všeho zlého, kterýž mu byl dříve dobré zvěstoval, jakož se i v skutku stalo *). Z toho urodila se mu ukrutná bolest na srdci, a za tím následovalo nesnesitelné žření a hryzení v břiše. Obrátiv se tedy k svým přátelům, žalostivě pověděl: Pohledte na mne, kterýž jsem se vám teď zdál býti bohem, kterak nyní bídne umřítí musím. Nebo hle, jak božský osud a moc hlasy vaše, kteréž jste o mně nedávno zvučně vydávali, zcela zahabuje a klamavé býti ukazuje! Já, kteréhož jste dříve nesmrtelným nazývali, už k smrti nerad a bezděky se беру. Ale darmo jest, nelze jinak, nežli osud od Boha uložený podniknouti. Živ jsem byl ne skoupě ani zavrženě, nýbrž v tom povýšení, důstojenství a slávě, kterouž lidé za blahoslavenou pokládají, běh života svého jsem ztrávil. To pověděl, náramnou bolestí jsa obklíčen, omdlel; a protož s chvátáním na palác královský vnešen byl. Ale pověst už se mezi všemi rozhlásila, že velmi brzo dokoná. Veliké tedy množství lidu s manželkami a dětmi, v smuteční roucho, to jest v pytle a žíně, dle obyčeje toho národu, oblečení, poníženě a slzavě Pánu Bohu za krále se modlili, tak že všechny ulice i koutové města plni byli smutku a pláče. Král taky sám, leže v nějaké vysoké komoře a vida,

*) Josefus svědčí na dotčeném místě, že Agrippa uzřel nad svou hlavou seděti na provaze stínidla sovu či výra; proč prý hned znamenal, že mu ten pták jest poslem či zvěstovatelem (analem) neštěstí, jenž mu byl onda zvěstovatelem štěstí. Když byl totiž Agrippa v Římě v zajetí, a jednoho dne pod nějakým stromem ještě s jiným zajatým stál, uzřel prý tento, rodem Němec, nad jeho hlavou sovu či výra seděti, a znaje se v hádání, hned prý mu z toho prorokoval, že brzo velikého štěstí dojde. Což se i potom vyplnilo. Ale, doložil prý onen vykladač, až takého ptáka podruhé nad svou hlavou seděti uvidí, že to bude znamením jeho pět dní na to následující smrti. Tak vypravuje Josefus na jiném místě (18,8.) svých Starožitností. Agrippa umřel 44. po K.

— an se všecken lid na zemi rozprostřel, nemohl se od slzí a pláče zdržeti. A tak celých pět dní ustavičným žřením a bolením břicha přebídně se natrápiv, umřel, maje věku svého čtyry a padesáte let. Kraloval let sedm: za císaře Kája čtyry, a z těch první tři v správě tetrarchie Filipovy. roku čtvrtého pak dosáhl panství Heróda mladšího. Ostatní tři leta přidal k svému kralování za císaře Klaudia *).

Že tedy Josefus v tomto i jiném mnohém, s Písmy svatými velmi dobře se srovnává, tomu se nemálo divím. A jakžkoli se některým zdá, že se Josefus v jmenu krále Heróda poněkud od Písma liší, jelikož ho Agrippou, Písmo pak Heródem nazývá: však čas i skutek patrně ukazuje, že to jeden a týž Heródes byl; leč snad buďto omylem písaře jmeno mu proměněno, aneb že, jako jiní mnozí, dvě jmena měl **).

II. Thevdas, svůdce lidu, a jeho přívrženci.

A poněvadž pak sv. Lukáš v Skutcích apoštolských 5, 36., kdež se o těch věcech, kteréž apoštolé činili, vypravuje, přivodí Gamaliele, an v radě proti apoštolům shromážděné připomíná, že za téhož času císaře Klaudia, nějaký Thevdas povstal, právě se býti něčím velikým, ale že zamordován jest, i všickni ti, jenž se ho přidrželi, že rozeznáni a rozptýleni byli: z té příčiny taky o něm tuto svědectví Josefovo přivedu, který v též knize Starožitností židovských takto o něm píše: „Když Fadus vladařství nad Judskem držel, podvodník nějaký a chytrý šibal, jmenem Thevdas, veliké množství lidu na to namluvil, aby poberouce s sebou své statky, až k Jordánu za ním táhli. Pravě se býti prorokem,

*) Po smrti Heróda Agrippy byly zas všechny jeho země vzaty a už na vždy k provincii syrské přivtěleny, jsouce teď od římských vladařů spravovány. Z nich první tam poslaný byl Kaspins Fadus. Ale dohled na chrám dostal Heródes, král země Chalcidy. Byl sice potom ještě jeden král židovský, Agrippa mladší, syn předešlého: ale ten nebyl už pánem země judské, nýbrž jen krajiny Filipovy a části Galileje. Níž 19.

**) Měl skutečně dvě jmena, nazýván jsa Heródes Agrippa.

sliboval, že k rozkazu jeho řeka se rozstoupí, aby ji suchou —
 nohou bez nesnáze přejiti mohli. A to mluvě, mnohých
 po sobě svodně potáhl. Ale Fadus nedopustil se jim z toho
 bláznovství a té všetečnosti mnoho zradovati, nýbrž poslav
 proti nim houf lidu jízdného, nenadále na ně udeřil, mnohé
 z nich pobil, a některé za živa zjimal. Tohoto se i Thevdovi 45
 dostalo. Vojáci dopadše ho živého, hlavu mu sťali, a do
 Jerusalema s sebou ji přinesli.“

12. Helena, královna osroenská.

Týž Josefus činí potom zmínku o hladu, kterýž se za 52
 císaře Klaudia rozmohl, těmito slovy: „Když se tyto věci
 dály, veliký hlad po všem Judsku se rozmohl. A toho času
 královna Helena, nakoupivši v Egyptě za velikou sumu pe-
 něz obilí, potom je mezi chudé rozdávala.“ I to se s oním
 svědectvím, v Skutcích apoštolských dobře srovnává, kdež
 píše sv. Lukáš, kterak učeníci, kteříž v Antiochii bydleli,
 jedenkaždý dle možnosti své, umínili poslati pomoc bratřím
 v Judsku přebývajícím, což i učinili, poslavše ji k starším,
 skrze ruce Barnabáše a Pavla*). Té pak Heleny, o níž
 tuto Josefus zmínku činí, spatřují se až do dnešního dne
 slavní sloupove na předměstích nynějšího města Élie, to
 jest Jerusalema**). Praví se, že byla královna národu Adia-
 benského v Assyrii***).

*) Což bylo už roku 42. Ale veliký hlad za Klaudia byl r. 52.

***) Jerusalem dostal potom jméno Élia, od císaře Élia Ha-
 driána, a podržel ho až do císaře Konstantina, kdažto zase
 starým jmenem Jerusalem nazýván býti počal.

***)) Tato Helena nebyla královna, nýbrž manželka Monobaza,
 panovníka nad krajinou Adiabene, později Osroene nazvanou.
 Po smrti manželově obrátila se i s synem Izátem, Mono-
 bazovým nástupníkem, k víře jednoho, pravého Boha, způso-
 bením židovského kupce Ananiáše, a byla tedy židovskou
 proselitkou. Brzo na to konala Helena pouť do Jerusalema,
 a nahodivši se k tomu velikému hladu, měla příležitost
 k výše dotčenému dobrému skutku. Po její smrti posláno
 jest její mrtvé tělo i s mrtvolou syna Izáta, jenž ji smrtí
 předešel, do Jerusalema a pohřbena jsou pod skvostnými
 sloupy či pyramidami, jež byla Helena, přebývajíc tu někdy
 ve vlastním domě, k tomu cíli vystavěti dala.

13. Šimon čarodějník, a jiná Helena.

Zatím pak, když se víra v Spasitele a Pána našeho Jesu — Krista všudy mezi všemi lidmi rozhlásila, usiloval ďábel, ouhlavní nepřítel lidského pokolení, město veliké, kteréž nade všemi jinými panství drželo, dříve nežby víru Kristovu přijalo, svou lstí a chytrostí uchvátiti. I uvedl do něho jako za ruku Šimona, o němž napřed dotčeno, a podvodným čárům a kouzlům jeho napomáhaje, nemalý počet Římanů svedl, a po sobě potáhl *). O čemž i Justínus vypravuje, kterýž hned brzo po apoštolicích živ a ozdobou našeho náboženství byl. Ale já o něm dále psátí budu, když mi se dá příčina k vypravování o jeho ctnosti a učenosti. Nyní toliko tu historii, kterouž v první své Obraně k císaři Antonínovi, zastáváje našeho náboženství, položil, krátce připomenutí: „Po vstoupení Páně na nebesa, píše on, osmělili se původem a ponuknutím ďáblů někteří lidé o sobě jistiti, že jsou bohové, kterýchž jste vy nejen na hrdle nestrestali, ale veliké poctivosti jim jste činili. Z počtu jejich byl nějaký Samaritán Šimon, rodem z městečka řečeného Gitton. Ten provodě za času císaře Klaudia chytrostí ďábelskou, kteráž svou moc v srdci jeho prokazovala, čáry své v nejslavnějším císařském městě Římě, za boha držán byl, a dosaváde u vás slavným obrazem či sochou poctěn jest, kteráž mezi dvěma mosty řeky Tibery stojí, a tímto latinským nápisem: *Simoni deo sancto*, t. j. Šimonovi bohu švatému, ozdobena jest **). Anobrž i všickni téměř Samaritáni a někteří z jiných národů, vyznávající ho býti nějakým předním bohem, čest a poklonu mu činí. Též jakousi Helenu, tovaryšku jeho, kteráž zprvu v Týru, městě Fenickém, zjevnou nevěstkou byla, a svým tělem sobě

*) Jest to týž Šimon čarodějník, o němž výše 2, 1. zmínka byla.

***) V tom bude as omyl. Neb ta statuje, jejíž podstavek roku 1574. na témž místě mezi mosty, jakž Justínus poznamenal, nalezena byla, měla nápis *Semoni Sango Deo Fidio sacrum*, a byla tedy Sangovi, bůžkovi ochránci starých Sabínů zasvěcena. Nelze však pochybovati, že Římané, jsouce slepí a pověreční pohané, kejklíři Šimonovi nemálo se divili, i za člověka vyšší, nadlidské moci jej drželi.

hanebně živnosti dobývala, potom pak s ním po světě se toulala, — první myslí, z lúna téhož Šimona vypadlou nazývají.“ Až potud Justínus. Irenéus se s ním srovnává, když v první knize 20. kapitole Proti kacířstvím, spolu i bezbožnost toho muže a rouhavé nešlechtné učení vypisuje. Slova jeho tuto přivozovati, byloby zbytečné, zláště že jedenkaždý, kdož jen chce a žádá, nerci-li tohoto, ale i jiných, kteříž po něm přední mezi kacíři byli, původ i životy, falešného učení příčiny a svody, i všecka nenáležitá a zatracená předsevzetí a usilování, v té výše jmenované výborné knize Ireneově se vším dostatkem čisti a poznati může *).

O tom Šimonovi tedy tu jistotu máme, že byl prvním otcem, a jako hlavou a původcem všelikého bludu a kacířství. Po něm až do dnešního dne dávají sice ti, kteříž té od něho začaté sekty následují, ošemetně na sobě znáti, jakoby čisté a svaté učení křesťanského náboženství, kteréž u všech slavně známo jest, byli přijali, a dle něho pobožný a svatý život vedli: ale však pořád ještě marné pověry přehanebného modlářství provozují, ač se zdálo, že ho byli opustili. Nebo klekajíce před obrazy a sochami toho Šimona a jeho spolu jmenované Heleny, nestydí se jim zápaly vonných věcí činiti, a jiné suché i mokré oběti jim ke cti přinášeti. Tajemství pak té sekty, o kterýchž oni jistí, že každého, jakžby je ponejprv uslyšel, jako omámí, aneb raději ohromí a zděsí, ty v pravdě nic jiného nejsou, nežli pouhá nesmyslnost a hloupost, ano i z mysli vytržení a prosté bláznovství, o nichž netoliko pro stud psáti nesluší, ale taky pro velikou jejich hanebnost a oplzlost člověk poctivý a vážný ani v ústa jich bráti a o nich mluvit nemůže a nesmí. Nebo co se kdy nejhanebnějšího, nejoplzlej-

*) Ta Šimonova ženská jmenovala se jinak Seléne, t. j. lúna. Epifanius píše, že ji Šimon někdy za Ducha svatého vydával, a sebe brzy za Otce, brzy za Syna. Učil, že se duše z jednoho těla do druhého stěhují, a že jeho vtělená mysl Helena už v oné trojanské Heleně byla. Též mnoho povídal o světě duchovém a o jeho zřízení, jako potom *Gnostici*. Právil, že zlí duchové svět řídí, a přičítal si vrchní moc a panství nade všemi duchy. Starý zákon zcela zavrhoval. Jak Epifanius tak Irenéus jemu původ Gnostiků připisují.

—šího vymysleti mohlo, to vše ohavná a jedovatá sekta jejich daleko převyšuje, bídné a nepoctivé ženky hanebně svozujíc a svévolně oklamávajíc.

14. O kázání sv. apoštola Petra v Římě.

Ta tedy zlostná ďábelská moc, vší ctnosti a poctivosti protivnice a lidského pokolení nepřítelkyně, toho Šimona, otce a původu všeho zlého, i všech ohavných nešlechtností strůjce, naschvál tehdáž vzbudila, a za odpůrce velikých a svatých Spasitele našeho apoštolů postavila. Však božská a nebeská milost, kteráž služebníkům svým ustavičně pomoci podává, skrze přítomnost a příchod těch svatých a pobožných mužů rychle zas ty satanovy pochodně, na zkázu lidského pokolení rozpálené a nastrojené, uhasila, a všecku zpouř, pýchu a vysokomyslnost té povýšenosti, spínající a stavějící se proti Bohu, skrze ně zastavila, snížila a vyhladila. A protož za časů apoštolských ani bezbožné Simonovo proti Kristu spiknutí, aniž které jiné těch lidí, kteříž tehdáž s svými bludy na světlo vycházeli, ostáti a dlouho trvati nemohlo. Nebo jasný blesk pravdy, a to boží Slovo, kteréž se nedávno předtím lidskému pokolení s nebe zastkvělo a tehdáž nejvíce na zemi kvetlo, i apoštolům svým přítomné bylo, a v nich dílo své mocně působilo, to, řku, všechna usilování a ouklady jejich přemáhalo a poráželo.

Příklad toho patrný máme na dotčeném už podvodníku Šimonovi, kterýž divným bleskem božským na očích srdce svého jsa omráčen a říkáje oslepen, zláště že dříve v Judsku od sv. Petra v nešlechtnostech svých zjevně shledán a oznámen byl, hned velmi dalekou cestu po zemi i po moři před sebe vzav, od východu až k západu jako běhoun utekl, domnívaje se, že tak aspoň toho dojde, aby zde podle libosti své svobodně a svévolně živ býti mohl. A tak přišed do města Říma, kdež ďábelská moc, k zahynutí lidskému ustavičně bdící, na pomoc mu přispěla, v krátkém čase svými čáry a kouzly toho dovedl, že ho mnozí, postavivše mu obraz či sochu, jako jiného boha ctíli. Ale ta jeho bezbožnost nedlouho průchod svůj měla. Nebo i hned za císařství Klaudia dobrotivý a milostivý Bůh, správce všeho světa a milovník lidského pokolení, nejstatečnějšího a nej-

většího mezi apoštoly, a pro jeho zmužilost všech ostatních předu a mluvčího, sv. Petra, do Říma proti takovému škůdci⁵¹ lidského pokolení jako za ruku dovedl. Kterýžto, jakž na udatného bojovníka božího náleželo, svatou zbrojí dobře se opatřiv, nejdražší, ať tak dím, zboží pravého duchovního světla od východu na západ přinesl, to jest, samo světlo a spasitelné učení o království božím lidem tam zvěstoval*),

*) Slovem, Petr, první mezi apoštoly, přišel do Říma. Že sv. Petr v Římě byl a tam i smrt pro Krista podstoupil, o tom všecka starobylost svědčí, a nikda nikomu nenapadlo o tom pochybovati. Až teprva v 16. století němečtí reformátoři z vášně a na snižení papeže a jeho práv, aby mu poslušnost od sv. Petra upřeli, i přednost od něho zděděnou, počali drze tvrditi, že Petr nikdy ani v Římě nebyl. Ale zas protivý protestant, slavný a učený Hugo Grotius, naopak vyřknul: „Že žádný pravý křesťan upíratí nebude, že Petr skutečně v Římě byl.“ Nyní pak už nikdo z učených a nestranných protestantů o tom nepochybuje, ano i sami, jako Baratier a Pearson, pěkně to dokazují, a jen ještě vášniví a neumělí hubaři onen starý křik a náрек proti Petrovi a Římu vésti nepřestávají. A však kdy a kterého roku Petr do Říma přišel, o tom jest mezi učenými stálá rozepře. Pravdě nejpodobněji vydal se tam sv. Petr po sněmu apoštolském, roku 51. v Jerusalemě odbytém, ještě za císařství Klaudiova, a dostal se tam na konec téhož a na začátku Nerónova panování as roku 54., když se byl zatím v Antiochii pozdržel a stolicí tuto zřídil, zanechav po sobě biskupem Evodia. Nebo Laktantius svědčí, že „když Nero už panoval, Petr do Říma přišel;“ a sv. Leo, papež a učitel církve, dí, „že Petr ani moci Klaudia, ani ukrutnosti Neróna se nebál, když do Říma cestu vážil.“

O Šimonovi čarodějníku vypravují staří, ač pozdější spisovatelé, že sliboval císaři Nerónovi, že před jeho očima do nebe poletí, a že skutečně pomoci zlých duchů, jak tehdaž myslili, do oblak se vznesl: ale prý na modlitbu sv. apoštolů Petra a Pavla spadl, až poraněný odnesen býti musil. Z čehož prý tolik se hanbil, že potom s nějaké výše sebou vrhl a se zabil. Ale krom té pověsti jest tolik jisto, že Nero nemálo kouzelnictví miloval, a takého člověka, kterýž mu sliboval, že bude lítati, u svého dvora velmi stkvostně cho-

15. Evangelium sv. Marka.

Když tedy slovo boží tím způsobem u nich se uložilo, pojednou všechna ta pošetilá moc Šimonova i s tím člověkem zhasla a zmizela. Na druhou pak stranu, takový blesk pobožnosti v posluchačích sv. Petra se zaskvíl, že neměli dosti na kázáních, kteréž od něho slýchali, aniž přestávali na prostém oustním učení, kteréžby písemně poznamenáno nebylo, ale Marka, tovaryše Petrova, jehož evangelium dosaváde se čte, velikou prosbou žádali, aby paměti toho učení, kteréž z řečí a z slov přijali, v spis uvedl, a jim po sobě zanechal. Aniž dříve žádati a prositi přestali, až ho namluvili, že jim povolil a takové dílo vykonal. A tak tedy byli příčinou Evangelia podle sepsání sv. Marka. Když pak sv. apoštol Petr, jakž se zpráva činí, skrze zjevení Ducha svatého zvěděl, že to Evangelium vydáno jest, velmi prý sobě těch lidí žádost a náklonnost ku pobožnosti liboval, a to Evangelium, aby v církvích čítáno bylo, mocí svou potvrdil. Klémens v šesté knize svých Hypotyposí tu historii poznamenal, a k němu přistupuje hodnověrný svědek Papias, biskup hierapolský *). Též se praví, že sv. Petr při konci první své epištoly, kterouž prý v Římě psal, o tomto Markovi zmínku činí, kdež město Řím obrazně Babylonem nazývá, těmito slovy: „Pozdravuje vás církev, kteráž jest v Babyloně, a Marek syn můj.“

16. Marek, první Kristova učení kazatel v Egyptě.

Praví dále, že tento Marek první byl, jenž se do Egypta přeplavil, a tam sv. evangelium, kteréž sám byl sepsal, rozhlašoval, a první taky v Alexandrii církev nařídil. Takové pak množství věřících mužského i ženského pohlaví, života svatého a velmi přísného, se tam hned z prvo počátku nacházelo, že sám Filo za potřebné uznal, aby

val. Dle svědectví souvěkého Suetonia, římského historika, vynesl se skutečně člověk nějaký, jako druhý Ikarus, před Nerónem do povětří, ale spadl a svou krví ho poškvrnil.

*) Viz níže 6, 14. a 3, 39. Irenéus jak se zdá, klade zhotovení Markova Evangelia až po smrti Petrově. Níž 5, 8.

evičení jejich a práce, častá shromažďování, společné jedení, — i všecken způsob života jejich v jedné knize své vypsál *).

17. Co Filo o ascétích egyptských vypravuje.

Dokládají i toho, že týž Filo v Římě za císařství Klaudiva se sv. Petrem, kterýž toho času Římanům evangelium kázal, v známost vešel, a s ním rozmlouval. Aniž jest k víře nepodobné. Nebo týž výše dotčený spis, od něho v poslednějších časích vydaný, obsahuje a zavírá v sobě patrně církevní pravidla, kteráž se taky za našeho času zachovávají. A poněvadž dotčený Filo život našich pobožníků, kteříž v řeckém jazyku ascété, to jest, v ctnosti se cvičící slouli, pokudž mohl nejbedlivěji vypsál, z toho dosti patrné jest, že jest za svého času muže apoštolské a pobožné, kteříž bezpochyby z Židů posli, a proto i řády a obyčeje židovské starodávni ještě zachovávali, netoliko viděl, ale je i schvaloval, ješto se jim obdivuje, a počestné i svaté je býti soudí.

Předně pak v té knize, kterouž o životě rozjímavém aneb o modlicích sepsal, po osvědčení svém, že ničeho pravdě odporného, ničehož z svého mozku a vtipu vymyšleného, o čemž vypravovati umínil, psáti a přidávati nechce, zřejmě toho dokládá, že tíž nábožní lidé slouli Therapevti, a ženy, kteréž s nimi týž život vedly, Therapevtridy či Therapevtky. Příčiny toho jména tyto klade; buď že myslí těch, kteříž k nim přicházeli, jako lékaři od neduhů zlosti a nešlechtnosti osvobozovali a svým opatrováním uzdravovali, aneb že nebeského Boha čistým a upřímným náboženstvím ctíli, a jemu sloužili. Ale zdali sám Filo, pro dotčené příčiny tak je nazval, a tím jmenem vlastnost a způsob jejich života vypsati chtěl, aneb že hned s počátku, dokudž ještě jména křesťanského téměř nikde slyšeti nebylo, původově toho způsobu života opravdu tak slouli, toho obšírnou řečí vyhledávati a o to se nesnadniti není potřebí **).

*) t. v knize o Therapevtích či o životě rozjímavém. Níže 24.

**) Ti lidé se nazývali od počátku Therapevti, a to jméno má dvojí význam: buď se může rozuměti o lékaři a hojlci, aneb

— Toto pak Filo hned na počátku o nich vysvědčuje, že ti, kteříž se k tomu přísnému životu oddávali, napřed své zboží a statky opouštěli, a všech svých věcí se zbavovali, dobrovolně je svým příbuzným postupující. Potom, že složivše s sebe všechna pečování o tento vezdejší život, a opustivše města, na polích, zahradách a pustých místech, od očí lidských vzdálených, samotni bydleli. Nebo prý, za to měli, žeby společnost lidí, mravy a životem od nich daleko rozdílných, jim neprospěšná, ano i škodlivá byla. Ale mně se zdá, že spíše z horlivé a vroucí víry to činili, všelijak o to pečující, aby přísnosti života svatých proroků následovali. Nebo taky v Skutcích apoštolských, kterážto kniha ode všech za pravou schválena a přijata jest, i to se připomíná, že všickni učeníci apoštolů Páně, rozprodavše statky a zboží svá, ztržené peníze mezi všechny bratří, jakž kdo potřeboval, rozdělovali, tak že mezi nimi žádného nuzného a pomoci opuštěného nebylo. Kterížkoli zajisté, jakž sv. Lukáš svědčí, měli pole aneb domy, prodávající je, přinášeli peníze a kladli je před nohy apoštolské, tím úmyslem, aby rozdělováno bylo jednomu každému, jakž kdo čeho potřeboval.

Co tuto o učenících apoštolských z slova božího připomenuto, to též náš Filo o těch Therapevtích vysvědčuje, v tento rozum: „Ačkoli ti lidé téměř po všem okrášku země rozptýleni jsou, nebo tak znamenitého a dokonalého dobrého netoliko Řekové, ale i jiní cizí národové oučastní býti museli: však největší počet se jich nachází po všech krajích v Egyptě, a zláště okolo Alexandrie. Nebo ze všech stran a krajů, každý kdož jest nejlepší, k jistému místu velmi pohodlnému, u jezera řečeného Mareotis na pahrbku nevelmi vysokém, jak pro bezpečnost ochrany těla, tak pro mírné a zdravé povětří rozkošně položenému, jako do vlasti Therapevtů s velikou ochotností rád přichází a tam se osazuje.“

Potom vypsav i příbytky jejich, taky o církvích, v rozličných místech té krajiny vystavěných, takto mluví: „Jest pak v každém téměř domě posvátné místo, kteréž

o služebníku a opatrovníku. Pravdě podobno se tak z druhé příčiny nazývali, že totiž obzvláštním způsobem službě boží a ctnosti se oddali a zasvětili.

slove Semnion, to jest svatyně, a Monasterion, to jest samota, do kteréhož oni se shromažďujíce a od jiných lidí oddělujíce, tajemství pobožného a šlechtného života vykonávají, nic s sebou ani od jídla a pití, ani od jiných věcí k vzdějším životu potřebných do něho nepřinášejíce, než toliko zákon a písmá prorocká, též písne a jiné těm podobné věci, jimiž se poznání boží a pravá pobožnost rozmnožuje a dokonává.“ Potom níže dokládá: „Vsecken čas, kterýž jest mezi svítáním a večerem, to jest celý den, na pobožná rozjímání a cvičení vynakládají. Nebo čtouce mezi sebou Písma svatá, následují starožitné moudrosti vlasti své, allegoricky či jinotajně aneb skrze podobenství je vykládajíce. Domnívajíť se, že obecný a sprostný smysl Písem podle litery jakési tajemství v sobě ukrývá, jelikož prý zevní litera jen význam hlubší skryté moudrosti jest; a protož oni ten sprostný smysl k vyššímu, světějším smyslu přenášejí. Mají taky spisy některých starých mužů, kteřížto byvše původove sekty jejich, mnohých pamětí o smyslu jinotajných písem vydaných, po sobě jim zanechali; kterýchž oni k příkladu užívajíce, prvotního způsobu jejich následují.“

Toto tedy Filo tak vypravuje, odkudž snadně souditi, že je snad, když Písma svatá vykládali, sám osobně slýchal. A jest k víře podobné, že skrze ty starých mužů spisy, kteříž dle Filóna u nich zachováni byli, rozumí svatá Evangelia a Písma apoštolská, i některé výklady, snad starých proroků, jakéž v sobě epištola k Židům, i jiné epištoly sv. Pavla zavírají*). Potom pak o nových žalmích a písních, kteréž oni skládali, takto opět píše: „Takž tedy netoliko Písma svatá zpytují, ale taky písničky a zpěvy ke cti a chvále boží, rozličnými způsoby veršů a nápěvů, s velikou bedlivostí a vážností skládají, užívajíce k tomu, jakž to sama přirozenost věcí žádá, nejného než vznešeného způsobu veršů.“ A mnoho jiného, o těch lidech v též knize Filo vyčítá. Ale mně se vidělo na ten čas toliko ty věci

*) Rozuměti se mohou jen Písma starého Zákona, a jiné staré pobožné židovské knihy, ale nikoli Písma nového Zákona, kteráž se tehda teprv psáti začínala, a ještě ani všecka sepsána ani známa, tím méně stará byla.

— připomenouti, kteréž nám vlastní a jasný obraz církevního obcování před oči stavějí.

Pakli se komu zdá, že co až posavad o těch lidech mluveno, k způsobu vedení života podle evangelia vlastně nepřínáleží, ale že se i k jiným lidem, než jsou křesťané, hoditi může: nechť aspoň dá místo těm slovům, kteréž Filo málo níže klade, z nichž soubě každý, však jest-li pravdy milovník, nepochybné svědectví a jistý důvod o té věci vezme. Nebo takto píše: „Zdrželivost mají za první základ ctnosti, na němž ostatní ctnosti vzdělávají. Pokrmu a nápoje žádný před západem slunce nepožívá, za to majíce, že jediné zpytování moudrosti zasluhuje dne a světla, pečování pak o tělo že vlastně k temnotě přísluší, a protož onomu celý den, tomuto pak malou částku noci oddávají. Někteří taky z nich za tři dni pořád na pokrm nezpomínají, větší žádost majíce moudrosti, než jídla. Mnozí takovou rozkoš ze sycení se moudrostí berou, kteráž jim svých naučení v hojnosti dodává, že za dvojnásobní čas bez nesnáze a těžkosti hlad snášejí, a teprv po dokonání celých šesti dní sotva potřebného pokrmu okoušejí.“ Pročež já nepochybně za to mám, že tato svědectví Filónova na muže náboženství našeho křesťanského v jistotě se vztahují.

Pakli kdo tak jest neustupný, a ještě tomu místa dátí nechce, ať se dá alespoň namluviti, aby patrnějším a dostatečnějším důvodům věřil, kteříž se u jiných žádných lidí, kromě křesťanského, dle evangelia spořádaného náboženství nenacházejí. Nebo Filo i o tom svědčí, že s těmi muži taky i ženy spolu život vedou, z nichž mnohé až do nejposlednější starosti v panenství zůstávají. Kteréžto ovšem ne z přinucení a potřeby, jako mnohé pohanské kněžky, ale z dobré a svobodné vůle, pro horlivou žádost nabytí moudrosti čistotu panenskou oblibují a skutečně jí ostříhají. A tak v společenství moudrosti celý svůj věk stráviti usilující, všechny tělesné rozkoše zamítají, žádajíce raději nesmrtelné a vždycky trvanlivé děti, kteréž sama toliko duše milováním Boha zažžená roditi může, nežli plod smrtelný a brzo pomíjející z sebe vydávati.“

Opět málo níže patrněji totéž vykládá: Písma svatá vykládají allegoricky: „Nebo všecko Písmo zákona praví býti podobné živočichu; zevní pouhá slova jsou prý jako

jeho tělo, a vnitřní duchovní smysl, v slovích zavřený, jako — jeho duše, kteráž se očima spatřiti nemůže. Tento hlubší smysl zpytovati a vyhledávati, o to počali nejprv oni lidé usilovati, ješto prý se jim znamenitá krása toho smyslu ve slovích jako v nějakém zrcadle ukazuje.“ Ale co více potřebí k tomu zprávu o jejich v jedno se shromažďování přikládati, kdežto muži zlášť a na jiném místě, a ženské pohlaví opět zlášť a na jiném místě se scházejíce, svá cvičení mívají? Co přísnou jejich kázeň připomínati, kteráž posavad mezi námi trvá, a nejvíce při památce spasitelného umučení Páně, netoliko v postech a bdění, ale i v bedlivém čítání a poslouchání Písem svatých se zachovává?

To všecko často jmenovaný Filo tímž způsobem, kterýmž se to jen u nás ještě zachovává, bedlivě v své knize obzvláštně o tom sepsané vypravuje, nejvíce co se dotýče nočních bdění, předcházejících veliký svátek*), a jaká v nich cvičení míváme, pořádně vyčítá. Připomíná i zpěvy aneb žalmy, jichž my obyčejně užíváme, a kterak když jeden líbým a zvuchým hlasem uctivě a vážně zpívati začne, jiní mlče a bedlivě poslouchajíce jen konec toliko té písně s ním dozpěvují a dokonávají. Též, kterak nahoře jmenovaných dní na zemi, prostrouce sobě toliko rohož, aneb drobet slámy podstelíce léhají, vína pak, jakž Filo těmi slovy mluví, ovšem ani neokoušejí, anobrž ani masa nejedí, samé toliko vody za nápoj, a za pokrm chleba s solí a hysopem požívajíce. Vypisuje dále, kterak při vykonávání církevních služeb jsou mezi nimi rozdílove a stupňove, tak že jedni druhým jsou představeni; též o diakoních a o předním, kteréz jiné všecky převyšuje, totiž o biskupském důstojenství**). Kteréz věci jest-li kdo žádostiv obzvláštně věděti a znáti, z dotčené knihy toho slavného muže snadně jich může dostat. Že tedy Filo v té knize skutečně prvotní evangeli-

*) Velikonoc, jak Evsebius myslí, ale Filo rozumí svátek Letnic.

**) Filo praví doslova, že při společných hodech někteří posluhují (*diaconein*), a že při veřejném čtení jeden jest předsedou (*proedros*), což Evsebius mylně o diakonech a o biskupu rozuměl.

— ckého učení kazatele, též řády od apoštolů ustanovené na mysli měl, bude už každému zřejmé a patrné*).

18. Evseb vyčítá Filónovy spisy.

Tento pak Filo, muž opravdu v řeči plynňý, v smyslu hojný, a u vykládání sv. Písem hluboký a velmi bystrý, složil rozličné Písem svatých výklady. Nejprv sepsal výklady na první knihu Možišovu, ješto věci v knize této obsažené, náležitým pořádkem vysvětluje, a těm dal titul: Allegorie, to jest, duchovní výklady svatých přikázání. Potom obzvláště sepsal rozdílů těch věcí, kteréž v Písmě sv. zdají se býti sobě odporné, a tu nejprv otázky klade, a potom na ně odpovědi dává. Té pak knize dal titul: Otázky a odpovědi o těch věcech, o nichž v první a v druhé knize Možišově obyčejně odporove vznikají. Mimo tyto knihy nacházejí se ještě jiní spisové o jiných věcech od něho složené, totiž O vorbě knihy dvě, O opilství též dvě. Jiní taky obzvláštním, obsažené věci příhodným titulem poznamenání; jako, Kterých věcí střízlivá duše žádá, a kterých nenávidí? Též: O zmatení jazyků; a jiný: O outěku a shledání. Opět jiný O zabývání se vědami, či o známosti těch věcí, jimž se učití máme, dříve nežli k sv. Písmům přistoupíme. Jiné zase knihy tento nápis mající: Kdo dědictví svatých věcí dosáhne, či o rozdělení v stejné a nestejné díly, a potom O třech ctnostech, kteréž spolu s jinými i Možiš vypsal. Nachází se i ta kniha jeho: O těch, jejichž jmena byla proměněna, a proč jsou proměněná? v kterémžto spise

*) Evsebius se tu snažil dokázati, že ti egyptští ascétové či pobožníci, nazvaní Therapevti, byli křesťané, o čemž už tehdaž mnozí právem pochybovali. Teď pak jest dokázáno, že ti Therapevti byli původně nábožní Židé, k nimž se časem i jiní pobožní, víru v jednoho Bóha přijavší lidé přidávali. Poněvadž pak se jejich společný život z částky podobal životu pozdějších křesťanských pobožníků a mnichů, nejprv a nejvíce taky v Egyptě usedlých, odtud ten omyl, že je mnozí i taky náš Evsebius za křesťany, a sice za křesťanské ascety či mnichy a klášterníky měli.

praví, že psal taky o smlouvách, totiž o první a druhé*). Jest — i tato kniha jeho: O stěhování Abrahamově, aneb o osazení rodiny. K tomu přidejme i tyto knihy: O životu moudrého člověka, dokonalého skrze spravedlnost, aneb o nepsaném zákonu. Dále O obřích, též O nezměnitelném božství. Přidej k nim čtvery knihy o tom, že sny, jakž Možiš vysvědčuje, sám Bůh na lidi uvodí a vysílá. A tyť jsou spisy Filónovy, od něho na první knihu Možišovu vydané, kteréž se i k nám dostaly.

Na druhou knihu Možišovu znám jeho paterý knihy O otázkách a odpovědích; dále knihu O stánku, potom O desíti přikázáních. Jsou taky před rukama čtvery knihy jeho O rozličných přikázáních, kteréž se k titulům desíti přikázání božích vztahují. Potom jiné O hovadech k obětům, též Kolik způsobů obětí? Opět jiné O odplatách, kteréž se v zákoně dobrým zaslibují, a o pomstě a pokutách nešlechtníků. Nacházejí se taky obzvláštní knihy jeho tyto: O božském řízení a opatrování; O Židech; O muži státním, aneb o Josefovi; Alexander, aneb že hovada jsou rozumu oučastná. Též Že každý, kdo hřeší, jest otrok: a na druhou stranu, že každý dobrý jest svobodný. Potom spis O životu na rozjímání založeném, aneb o modlitelích, z kteréž jsem napřed položena svědectví o mužích apoštolských přivedl. Připisuje se bedlivosti toho muže i tato kniha: Výklad jmen hebrejských v zákoně a v prorocích. Připomíná se o témž muži i to, že za císařství Kája do Říma přišel, a knihu o bezbožnosti téhož Kája sepsal, kteréžto pod žertem dal titul: O ctnostech**). Tuto knihu prý za císaře Klaudia přede vši římskou radou veřejně četl, kterážto prý se tolik Římanům líbila, že i jiné od něho sepsané

*) Více smluv učinil Bůh s lidmi v starém zákoně, z nichžto dvě zvláštnější: totiž jednu s Abrahamem, a druhou skrze Možiše s lidem israelským. A však i s tímto dvakrát smlouval, totiž na hoře Horebě, a potom na poli Moabském. Může pak se rozuměti, že psal Filo o smlouvách božích vůbec ve dvou knihách, v první a druhé.

***) Ze všech těch Filónových spisů jen málo co na nás se dostalo.

knihy za hodné usoudili, aby v bibliotece jejich obecné pro budoucí paměť chovány byly.

Téhož času, když Pavel od Jerusalema až do krajiny
 52 illyrské všecha místa a města procházel, vyhnal císař Klaudius všechny Židy z Říma. A tehdyž Akvila a Priscilla s jinými Židy z Říma vyšedše, do Asie se připlavili, a tam s apoštolem Pavlem, církve nedávno předtím založené utvrzujícím, bydleli. Čemuž nás Písmo sv. v Skutcích apoštolských 18, 2. vyučuje *).

19. Jaké neštěstí Židy o Velikonoci v Jerusalemě potkalo.

Když pak ještě Klaudius císařství římské spravoval, takový rozbroj a pozdvižení Židé v Jerusalemě na den sváteční velikonoční stropili, že toliko těch, kteříž chtěje houfem ze dveří chrámových vyjítí náramně se tlačili a tiskli, třicet tisíc padlo a zhynulo. A tak výroční slavnost toho svátku všemu národu v žalost velikou se obrátila, i v každém domě a čeledi pláč a kvílení přinesla. O tom vypravuje Josefus do slova v Starožitnostech 20, 4. **). Připomíná pak spolu, kterak císař Klaudius Agrippu, syna
 52 Agrippy, Židům za krále ustanovil, a Felix poslal, aby
 53 nade vsí krajinou judskou, a nad Samarií a Galileí, i nad touž zemí, kteráž Zajordánská slove, vladařem byl ***).

*) Čti o tom výše 2, 8. str. 63.

**) Josefus praví, že jich padlo 20.000. Bylo to za vladařství Kumána.

***) Tento Agrippa Mladší nazývá se nevlastně králem židovským. Neb byl po smrti Heróda svrchu zmíněného od Klaudia za krále Chalcidy dosazen. Později mu ta zem odňata a dána mu tetrarchia Filipova, k čemuž od Neróna ještě část Galileje přidána. V Judsku a Jerusalemě dohlížel toliko na místě onoho Heróda na chrám, jeho zboží a poklad, maje spolu právo nejvyšší kněze dosazovati. Správu světskou tu vedli pořád římstí vladařové; a sice po Kaspiu Fadovi Tiberius Alexander, potom Ventidius Kumanus, samí to lidé tvrdí, kteříž přísně s Židy nakládali i mnoho zlého jim činili, připravující i nutice je téměř k zbouření. Na ty následoval Felix, kterýž je ukrutností a prostopášností ještě převyšoval. Před ním stál roku 58. na soudu v Cesaréi sv. Pavel. Skt. 24, 1. atd.

Vyplniv Klaudius v správě římského císařství třinácte let a as osm měsíců, skonal, zanechav Neróna po sobě 54 nástupníkem v panování *).

20. Co se za císaře Neróna v Jerusalemě přihodilo.

Za císařství pak Nerónova, když Felix všecko Judsko spravoval, jaký tehdáž mezi kněžstvem rozbroj byl, o tom 56 opět dotčený Josefus v knize 20, 2. o Starožitnostech v tento rozum vypisuje: „Zbouřili se nejvyšší kněží proti ostatním kněžím a předním z lidu jerusalemského. Neb jedenkaždý z nich přijav k sobě houf smělých a všetečných lidí, za vůdce se jim vystavil, a jedni s druhými se potkavše, haněli se a tupili, až i kamením na sebe házeli. Ale kdoby je skrotil a spokojil, nebylo žádného, nýbrž jakoby v městě žádné vrchnosti a správy nebylo, tak svobodně a bez uzdy rozpustilost svou provodili. A nejvyšší kněží tak nestydatí a nešlechetní byli, že služebníky své do stodol kněžských vysílali, aby desátky, jim vlastně náležející, vydírali. Odkudž to přišlo, že někteří kněží velikou nouzí byvše soužení, hladem hynouti musili. Tak mnoho tehdáž moc těch ukrutných buřičů proti všemu řádu a právu mohla.“ Týž historikus i to v knize 2, 13. O válce vypravuje, že toho času v Jerusalemě veliký počet lotrů byl, kteříž v bíledni u prostřed města lidi na setkání ukrutně mordovali, a nejvíce ve dni sváteční mezi množstvím lidu se vetrouce, krátkými tesáčky aneb dýkami, pod oděvem skry-

*) Klaudius zahynul 13. října roku 54. Vlastní druhá jeho manželka jej otráвила, aby jen svého 17letého syna Neróna na trůn přivedla. Zprvu as 5 let, pokud ještě starší rádce a učitele, jako Burha a Seneku po straně měl a jich poslouchal, spravoval Nero říši velmi dobře: ale potom se tolik proměnil, aneb raději říci, odhodiv dotavádní roušku a pokrytství takým se prokázal, jaký skutečně hned o d počátku v srdci byl; že totiž neslýchanými neřády a nevídaným ukrutenstvím po celé své živobytí proti Bohu a proti lidem, proti přirození a proti ctnosti až do smrti jako šílený válčil. On byl taky první, kterýž mezi římskými pohanými panovníky křesťany krvavě pronásledovati začal.

— tými, nejvzácnější a nejznamenitější muže zabíjeli. A když tito od rány na zem upadli, hned prý se oni vražedníci k jiným přítomným přitovaryšili, a s nimi na tak oukladné vrahy se hněvali a dobrých lidí zraněných litovali. A tou lstivou ošemetností, poněvadž je všickni za upřímné drželi, dlouho vyhledání a vyjevení byti nemohli. Nejprv prý Jonathan, nejvyšší kněz, od nich byl zamordován, a po jeho zahynutí mnozí jiní na každý den týmž způsobem odpravováni byli. Odkudž strach hroznější nad samu tu zhoubu na všechny připadl, že žádné hodiny žádný hrdlem svým bezpečěn nebyl, anobrž každé chvíle, jakoby v šiku a v bitvě proti nepříteli stál, smrti na sebe očekával.

21. O Egyptanu, o němž i v Skutcích apoštolských zmínka.

Potom pak týž Josefus po připomenutí jiných věcí i
57 toho doložil. „Ale nějaký Egyptan, falešný prorok, ještě větší záhubu nežli jsou ty, o nichž mluveno, na Židy uvedl. Nebo svůdce ten a kejklíř, přišed do Judska, získal sobě jméno proroka, a do 30 tisíc lidu svým kejklířstvím svedl a shromáždil. Kterézto množství z pouště až na horu Olivetskou přivedl, tím úmyslem, aby město Jerusalema vybojoval, a dobudá ho, lid římský, jímž město pro ochranu bylo osazeno, vyhnal, panování nad židovským národem uchopil, a těch, kteřížby s ním do města vpadli, za své dražbany užíval. Ale vladař Felix předešel to jeho nešlechtné předsevzetí. Nebo s zbrojným a shotoveným lidem římským vstříc mu vytáhl, k němuž se i jiný lid obecný pro obhájení města připojil. Tu jakž se nejprv bitva mezi nimi začala, Egyptan, nemaje k vítězství naděje, s malým počtem utekl, větší pak díl buřičů z té zběři, tovaryšů jeho pomordováno, a živých zjímáno.“ To Josefus v knize 2, 13. o válce židovské vypravuje.

Ale potřebí jest k tomu, což o tom Egyptanu povědíno, i to přivesti a přiložiti, což o něm v Skutcích apoštolských 21, 38. čteme, kdež se připomíná, že když za vladařství
58 Felixova v Judsku, proti apoštolu Pavlovi množství lidu židovského se zbouřilo a povstalo, plukovník lidu vojenského, kterýž byl v Jerusalemě, pověděl ku Pavlovi: „Nejsi-liž ty ten Egyptan, kterýž před těmito dny povstal, a

vyvedl's na poušť čtyry tisíce lotrů?“ Ale o věcech, kteréž se za vladařství Felixova v Judsku dály, dosti bud nyní praveno.

22. Pavel, poslán z Judska v okovách do Říma zodpovídal se, a byl vši viny zproštěn.

Na místo Felixovo z rozkazu Nerónova, obdržel vladařství nad Judskem Festus, před kterýmž apoštol Pavel počet z víry své vydával, a potom svázaný do Říma veden byl. Měl s sebou tovaryše Aristarcha, kteréhož za tou příčinou v jedné epištole *) spoluvězném svým hodně nazývá. Anobrž i sv. Lukáš, kterýž skutky apoštolské zaznamenal, zavírá knihu svou těmito slovy: „Pavel pak za celé dvě leta v Římě svobodný jsa, pokojně trval, a slovo boží bez překážky kázal.“ Potom vydav a zjevně učiniv z víry své počet, praví se, že opět ku kázání sv. evangelia po krajínách a městech se navrátil, a teprv přišed do Říma podruhé za téhož císaře Neróna, skrze blahoslavenou smrt mučnickou život svůj složil a dokonál. Toho času, sedě po druhé u vězení, psal druhou epištolu k Timoteovi, v kteréž jak o prvním svém z víry odpovídání, tak o vystěhování se z tohoto života, kteréž hned brzo následovalo, zmínku činí **).

Ale o těch věcech slyšme tuto vlastní jeho svědectví: „Při prvním mém odpovídání žádný se mnou nebyl, ale všickni mne opustili. Nebudiž jim to počítáno za hřích. Ale Pán byl se mnou, a zmocnil mne, aby skrze mne rozmohlo se a utvrzeno bylo mé kázání, aby je slyšeli všickni národové. A vytržen jsem byl z úst lva.“ Kterýmižto slovy patrně ukazuje, že před tím za tou příčinou, aby skrze něho kázání dokonale utvrzeno bylo, vytržen byl z úst lva, tím slovem nepochybně Neróna pro jeho ukrutnost vyznamenav. Ale nedokládá níže nic podobného, aby snad

*) t. k Kolos. 4, 10.

**) A však i to jeho dotčené první odpovídání rozuměti se musí při druhém jeho uvěznění; neb pravdě podobno, že výslech déle trval, a on vícekrát k odpovídání předvolán byl, až i naposledy k smrti odsouzen jest.

— řekl: Vysvobodí mne Pán z úst lva; neboť už z vnuknutí Ducha sv. o času smrti své předzvěděl, že brzká bude. A protož k slovům: Vysvobozen jsem z úst lva, doložil: „A vysvobodit mne Pán od každého skutku zlého, a zachová k království svému nebeskému,“ namítaje tím své už nastávající mučeníctví. Což taky málo výš v též epistole patrněji předpověděl: „Já už k tomu se blížím, abych obětován byl, a čas rozdělení mého nastává.“ Podobně v též druhé epistole k Timoteovi dokládá, že tehdaž, když ji psal, jediný Lukáš s ním byl, ale při prvním odpovídání ani tento že s ním nebyl. Z čehož zřejmý důvod, že Lukáš jen až do toho času skutky apoštolské vypsál, dokad s Pavlem bydlel, a že dále přes ty časy historie své nedovedl *).

Tyto věci proto jsem připamatoval, abych ukázal, že Pavel ne v prvním příchodu do Říma, kterýž sv. Lukáš vypisuje, mučeníctví své dokonál. Nebo podobné jest, že Nero, jenž se s počátku císařství svého tišeji a mírněji, nežli potom, choval, Pavlovo odpovídání aneb obranu, kterouž své učení a křesťanské náboženství zastával, s větší dobrotivostí a přívětivostí přijal: ale potom, když se byl ve všeliké nešlechetnosti vydal, a sobě v každé ohavnosti uzdu pustil, že vedle jiných, nad nimiž ukrutnost provodil, i na apoštoly tím směleji sáhl.

23. Kterak Jakob, bratr Páně, mučeníctví podstoupil.

Židé tedy, když se byl Pavel k císaři odvolal, a od vladaře Festa do města Říma odeslán byl, z té naděje, v kteréž se proti němu na bezhrdlí jeho spikli, vypadše, všecku svou zlobivost na Jakoba, bratra Páně, obrátili, je-muž byli apoštolé stolicí biskupství jerusalemského svěřili. Tyto pak nešlechetnosti proti němu nastrojili. Nejprve namlouvali ho a přivesti usilovali k tomu, aby víru Krista Pána přede vším lidem zjevně zapřel. Ale když on proti všech jich naději svobodným hlasem, a s větší doufanlivostí

*) Sv. Lukáš nedovedl historie skutků apoštolských než jen do prvního římského vězení Pavlova, do roku 61. Na to roku 63. byl Pavel propuštěn a navrátil se opět na Východ.

nežli oni očekávali, přede vším množstvím shromážděného —
lidu vyznal, že Pán a Spasitel náš Jesus Kristus jest Syn
boží, tu už svědectví takového muže, jenž pro velikou ži-
vota přísnost a pobožnost ode všech za spravedlivého držán
byl, více trpěti nemohouce, ukrutně a bez milosti ho usmr- 61
tili. Příležitost k tomu svévolnému účinku vzali odtud, že
tehdaž žádného vladaře v zemi neměli. Nebo po smrti
Festa, kteráž se toho času udála, ouřad vladařský jistou
osobou ještě opatřen nebyl. Jakým pak způsobem tento
Jakob, příjmením Spravedlivý, od Židů usmrčen byl, tomu
jsme už ze slov Klementových, napřed 2, 1. přivedených,
poněkud vyrozuměli, kterýž v své knize napsal, že dolů
s pavlače chrámové svržen a potom sochozem valchářským
dobit byl. Ale Egesippus, kterýž hned brzo po apoštolicích
na světě byl, v páté knize historie své, všecku tu věc takto
obšírně vypisuje:

„Jakob, bratr Páně, kterýž od časů Pána a Spasitele
až do toho našeho věku, k rozeznání od jiných více téhož
jmena mužů, Spravedlivým ode všech jmenován byl, přijal
spolu s jinými apoštoly správu církve. Ten z života matky
své už svatý byl, vína a nápoje opojného nepil, a žádného
masa nejedl. Hlava jeho nebyla nikdy břitvou holena, ani
tělo olejem mazáno, ani v lázni myto. Jemu samému bylo
dopuštěno, aby mohl do svatyně vcházeti, nebo oděvu ne
vlněného ale byssového (jako kněží a levité) užíval. Do
chrámu vždy samotný chodíval, a tam klekaje na kolena
za hříchy lidu Bohu se modlíval, tak že kolena jeho od
ustavičného s velikou pobožností před Bohem klekání, a za
odpuštění hříchů lidu se modlení všechna zmozolovatěla, a tvrdá
jako velbloudová učiněna byla. Z té příčiny pro vznešenou
spravedlnost svou Justus, to jest Spravedlivý, a Oblas,
jenž se obrana lidu i spravedlnost vykládá, jakž o něm
proroci předpověděli, nazván byl. Když pak od některých
z předních sedmi sekt, kteréž toho času v národu židov-
ském byly, a ode mne už dříve v historii vypsány jsou*),
tázán byl, které jsou dvěře Ježišovy? on odpověděl, že
Jesus jest Kristus, to jest Spasitel. Neb mnozí uvěřili,
že Jesus jest Kristus. Sektáři pak už dotčení ani o vzkří-

*) Viz níže 4, 22., kdež Evsebius to místo uvádí.

— šení těla, ani o příští toho, kterýžby jednomu každému dle skutků jeho dobrých aneb zlých odplatil, zhola nic nevěřili. Kteríž pak koli z nich uvěřili, ti pro kázání Jakobovo uvěřili. A že pak i mnozí z knížat lidu uvěřili, zbouřili se proto někteří z Fariseů a zákoníků a jiných Židů, a počali křičeti: „Bude-li to na dlouze trvati, strach jest, aby všecko množství lidu Ježíše za Krista nepřijalo a nevyznávalo.“ A protože shromáždivše se šli k Jakobovi, a řekli k němu: „Prosíme tebe a žádáme, poněvadž lid tento na velikém omylu a v bludu jest strany víry v Ježíše, jakoby on byl Kristus, odved je od toho bludného domnění, a vyuč všecky, kteří se nyní ke dni svátečnímu velikonočnímu sešli, pravé a jisté známosti o Ježíšovi. Nebo my všickni tobě uvěříme, a netoliko my, ale i všecken lid spolu s námi svědectví o tobě vydává, že jsi spravedlivý, a že osoby žádného nepřijímáš. Napomeň tedy zástupu a dej jim naučení, ať není v bludu o Ježíšovi. My zajisté i všecken lid tebe uposlechneme. Vyjdiž tedy nahoru, a postav se na pavlači chrámové, abys s vysoka ode všech spatřín býti mohl, a aby všecko shromáždění lidu slova tvá slyšeti mohlo. Nebo za příčinou slavnosti svátku Velik noci, netoliko všechna pokolení židovská, ale i mnozí z pohanů shromáždění jsou. A tak dotčení Fariseové a zákoníci, postavivše Jakoba na vrchní chrámové pavlači, počali k němu volati, řkouce: „O spravedlivý, kterémuž všickni slušně věriti máme, poněvadž všecken lid bloudí a následuje ukřižovaného Ježíše, pověz ty nám, které jsou dvěře Ježíše ukřižovaného?“ Odpověděl jim Jakob hlasem velikým: „Co se mne ptáte o Ježíšovi, synu člověka? Onť sedí na pravici veliké moci boží, a přijde zas někdy v oblacích nebeských.“ Když pak mnozí té jeho řeči uvěřili, a z toho Jakobova svědectví Boha velebili a chválili, řkouce: „Hosanna synu Davidovu!“ tedy počali Fariseové a zákoníci mezi sebou znova rozmlouvati, řkouce: „Zle se nám a nešťastně zvedlo, že původem naším takové svědectví Ježíšovi zjevně vydáno jest. Ale vstoupíce rychle nahoru, svržeme ho po hlavě dolů, aby lidé přestrašení jsouce jemu a jeho učení v ničemž nevěřili.“ Potom volali a řekli: „Ach, ach, taky Spravedlivý zbloudil!“ a naplnili proroctví muže svatého, Isaiáše 3, 10.:

„Vyvrzme z prostředku sebe spravedlivého, nebo jest nám — obtížný a neužitečný. A protože ovoce skutků svých jisti budou.“ Vstoupivše tedy nahoru, Jakoba dolů po hlavě strčili, a řekli sami mezi sebou: „Ukamenujme Jakoba Spravedlivého.“ A počali naň kamením házet. Neb svržen jsa dolů neumřel pojednou, ale schytiv se vzhledl zhůru, a pokleknuv na svá kolena pověděl: „Prosím, Pane Bože Otče, odpusť jim, neboť nevědí, co činí!“ A když ho kamenovali, jeden z kněží z pokolení Rechabského, z synů Rechabových, jež i prorok Jeremiáš svým svědectvím schvaluje, vysokým hlasem pověděl, řka: „Přestaňte! Co děláte? hle Spravedlivý se za vás Bohu modlí.“ Však jeden z nich, kterýž byl valchář, uchytiv sochor, jímž se sukno u vodě tlačí, udeřil Jakoba v hlavu. A tak v tom mučení šťastně život svůj dokonat. I pohřbili ho na témž místě, blízko od chrámu, kdež sloup hrobu jeho ještě zůstává. Tento tedy Jakob byl Židům i Řekům pravý a neporušený svědek, že Jesus jest Kristus. Ale brzo na to Vespasiánus, vyhubiv Judsko válkou, židovský národ v zajetí odvedl.“ A tak což tuto Egesippus obšírně vypravuje, to se s Klementovou historií velmi dobře srovnává.

Byl pak ten Jakob tak slavný a v spravedlnosti vznesený, že i moudřejší mezi Židy tak nenadálého a brzkého po jeho mučnické smrti obležení města Jerusalema, i všeho neštěstí, kteréž na Židy přišlo, příčinu tomuto nešlechtnému oučinku jejich připisovali. Nebo i Josefus patrně to v své historii vysvědčuje, kdež slovy svými takto píše: „Toto pak přihodilo se Židům v příčině pokuty a pomsty pro Jakoba Spravedlivého, bratra Ježíše, jenž slove Kristus, poněvadž ho Židé, člověka nejspravedlivějšího, bezbožně zamordovali.“ Týž Josefus v knize 20, 9. Starožitností o jeho smrti takto vypravuje: „Císař uslyšev o smrti Festa, odeslal hned Albína do Judska za vladaře. Mladší pak Annas, nejvyšší kněz, byl člověk neustupný a nad míru všetečný a drzí, nebo držel se sekty Saduceů, kteříž při vykonávání soudu, jakž napřed povědino, nad jiné Židy přísní byli. Ten tedy dostav té příčiny a příležitosti, že Festus umřel, a Albínus ještě na cestě se meškal, svolal radu soudců, a rozkázav přivesti bratra Ježíše, jenž sloul Kristus, jmenem Jakoba, a jiné některé s ním, žaloval na ně,

— že zákon přestupují a ruší, a dal je ukamenovati. Ale kteříž v městě mírnější byli, a zákon nejpilněji plniti hleděli, velmi těžce tu věc nesli, a tejně k králi Agrippovi poslali, žádající ho za napomenutí k Annášovi, aby toho více nepáchal; nebo prý ani tohoto, čeho se už dopustil, dobře a moudře neudělal. Jiní z nich vyšli v cestu Albí-
 62 noví, když se bral z Alexandrie, a oznámili mu, kterak Annas, bez jeho vědomí a dovolení, neměl právo soudců svolati a člověka odsouditi. Albínus uvěřiv jejich slovům, psal hněvivě Annášovi i pohrůžku učinil, že ho trestati chce. Ale král Agrippa jej pro tu příčinu ouřadu nejvyššího kněžství zbavil, kteréž na sobě toliko tři měsíce byl držel, a místo něho posadil Jesusa, syna Damméova.“

Toto se tedy o Jakobovi v historii poznamenáno nachází, jemuž taky připisují tu epištolu, kteráž jest mezi obecnými či katolickými první. Ale i to věděti sluší, že ji někteří jako za cizí, jemu podvrženou a ne jeho vlastní soudí, protože ne mnozí z starých o ní zmínku činí, jako i o druhé, kteráž se Judovi připisuje, a taky jedna mezi sedmi katolickými epištolami jest. Však i o tom dobrou vědomost mám, že jsou obě tyto s ostatními od velmi mnohých církví vůbec přijaty a že jich veřejně užíváno *).

*) Rozeznáváme vůbec spisy a knihy pravé a nepravé: Pravá či pravojmená kniha jest ta, kteráž skutečně od toho sepsána jest, jehož jméno má. Naproti, nepravou či cizojmenou aneb podvrženou či podstrčenou nazýváme tu, kteráž na cizí jméno sepsána a jinému jako nepravé plémě podstrčena jest. K těm sluší ještě připočísti jinojmené, když totiž spisovatel knihu svou nikomu sice nepodstrkuje, ale z jistých příčin pod jiným jmenem ji vydává. Dále ještě třeba rozeznávati spisy pouhé a neporušené, a naopak porušené. Neporušené jsou, kteréž bez podstatné změny zůstaly tak, jak od svého původce složeny byly. Porušení pak může se státi buď podstatným jinačením smyslu, aneb vkládáním cizích přídavků. O oněch dvou epištolách viz níže 3, 25.

24. Annianus, první po sv. Marku biskup Alexandrinský.

Osmého léta císařství Nerónova, Annianus, muž jak Bohu pro pobožnost milý, tak ve všech věcech divný, po Markovi, apoštolu a evangelistu Páně, nejprvnějším správcem aneb biskupem církve Alexandrinské ustanoven byl *).

25. První protivénství církve za císaře Neróna, v němž byli sv. Petr a Pavel v Římě pro víru korunou mučnickou ozdobeni.

Když se Nero v svém císařství pevněji utvrdil, oddal se vším srdcem bezbožnosti a nešlechtnostem; a nejvíce proti pobožnosti a poctě Bohu, stvořiteli všech věcí vlastně náležité, válku vyzdvihnouti se strojí. Jaký pak tento císař byl a jaké nešlechtnosti prováděl, k vypisování toho čas nyní neslouží; zláště poněvadž mnozí jiní historici skutky a předsevzetí jeho bedlivě vypsali, z nichžto, komu se líbiti bude, může člověka toho nesmyslnou vzteklost a ohavnou nešlechtnost snadně poznati. Kteroužto on popuzen jsa, když beze vsí příčiny nescíslné množství lidu zmordovati dal, v takové ukrutenství se uvrhl, že krvavých rukou ani od svých nejmilejších a nejbližších přátel nezdržel. Nebo i matku, bratři a manželku s mnohými jinými bez počtu příbuznými a krevními přáteli, rovně jako nepřátele a odpůrce rozličnými smrtmi zmořil. Ale ke všem jeho nešlechtnostem jediné této se nedostávalo, kterouž jako titulem nějakým oslaven býti měl, že první mezi císaři římskými

*) Sv. Marek, o němž jak v Skutcích apoštolských tak v epistolách sv. Petra i Pavla zmínka se děje, vůbec tlumačem sv. Petra nazvaný, kázal evangelium v Cyreně, Nubii, Ethiopii a Egyptě, kdežto v Alexandrii biskupství založil a sám je nejprv spravoval. Mezi tím cestoval do Říma, povolán od sv. apoštolů Petra a Pavla. Na to nastoupil na jeho místo svrchu dotčený Annianus. Po jejich smrti navrátil se opět do Alexandrie, kdež konečně mučnickou smrtí pro víru Kristovu roku 68. život dokonil. A tak první tři nejhlavnější stolice církve, Antiochenská, Římská a Alexandrinská, honosí se sv. Petrem, hlavou apoštolskou, jako zakladatelem, první dvě přímo, Alexandrinská pak prostředkem Petrova učníka sv. Marka. Srovnej výš 15. 16.

- za ouhlavního nepřítele pravého náboženství se vystavil. O čemž starý učitel Tertullián ve své Obráně takto zmínku učinil: „Nahledněte do svých kněh a pamětí, najdete tam, že první Nero proti tomuto učení, kteréž toho času nejvíce v Římě povstávalo, mečem císařským ukrutenství provodil. Ale my se máme čím chlubit, že takový byl původce našich protivenství a odsouzení. Nebo kdož ho zná, snadně tomu rozuměti může, kdyby naše učení výborné nebylo, žeby ho byl Nero nepotupil a neodsoudil.“

Tento tedy císař, tím způsobem za prvního nepřítele božího vyhlášený, k tomu se ponukl, aby taky apoštoly zmordoval. A protož píše se v historii, že Pavel od něho
67 stát, a Petr od něho na kříži pověšen byl*). Toho potvrzuje i nápis jmen Petra a Pavla, kterýž se na hřbitovích římských až posavad poznamenán spatřuje. A že to tak jest, svědčí taky spisovatel církve Kájus, kterýž za času Zefirína, biskupa římského, živ byl**); a sice v psaní svém k Proklovi, přednímu obhájci kacířství Montánova, jehož následovníci potom Katafrygove slouli. Kdežto o místech, v nichž stánkove apoštolů složení, to jest, těla jejich pohřbena byla, toto pověděl: „Já pak sv. apoštolů vítězná znamení patrně ukázati mohu. Nebo chceš-li jíti na horu

*) Sv. Pavel byl stát, jakožto římský měšťan, as hodinu cesty od Říma, na cestě do města řečeného Ostium či Ouští, rozuměj, řeky Tibery. Petr pak za řeku Tiberu, tam kde Židé bydleli, odveden a jako cizinec ukřižován. Dle svědectví Klémenta Alexandrinského, v knize Rozličností 7., byla i jeho manželka spolu s ním na smrt vyvedena, kteréž prý on přimlouval: Pomni na Pána! Dokládají taky, že římsští křesťané sv. Petru přimlouvali, aby se ukrutností Nerónově vyhnul a odešel. Což učiniv Petr, když v noci z města vycházel, měl zjevení, v němž se mu ukázal Kristus, jdoucí do města. I otázal se ho Petr: Kam jdeš, Pane! Odpověděl mu: Do Říma, abych tam zas byl ukřižován. To bylo Petrovi znamením, coby měl sám dělati. I obrátil se opět do města a vypravoval své vidění, načež jat a do žaláře vsazen byl. Sv. Pavel zbudil prý zas proto hněv Neróna proti sobě, že jednu z jeho souložnic a take vrchního číšníka jeho na víru obrátil.

***) O Zefirínovi viz níže 4, 58.

Vatikánskou, aneb na cestu, kteráž Ostienská slove, najdeš vítězná znamení těch, kteříž církev tuto založili.“ — Dále Dionysius, biskup Korintský, osvědčuje, že obá tito svatí apoštolé jednoho času mučnictví trpěli, což v listu k Římanům v tento rozum připomíná*): „Tím způsobem jste spasitelné vštípení apoštolů Petra a Pavla, kteříž Římany i Korintské nejprve v církev uvedli, svým opatrným napomenutím oužěji v jedno spojili. Neb obá i naši církev v Korintu založivše, i v Itálii zmužile kázavše, téhož rovně času mučnictví podnikli.“ Čehož jsem tuto jen proto doložil, aby tomu, že se v skutku tak stalo, každý snáze uvěřiti mohl**).

*) Věděti třeba, že církev římská zláštním listem církev korintskou k svornosti napomenula, učež jí zas korintská vděčně odpověděla. Níž 4, 23.

**) Svatí apoštolé Petr a Pavel sešli se v Římě as roku 65., buď že tam obá spolu z Korintu cestovali, aneb že tam sv. Pavel později přibyl. Nato roku 66. byli uvězněni, a když as 9 měsíců u vězení potrvali, byli následujícího roku 67. dne 29. měsíce června naddotčeným způsobem odpraveni. Ale protivenství proti křesťanům začalo tu už dříve, a mělo tuto příčinu. Totiž Nero zapálil sám schválně dne 18. července r. 64. město Řím, chtěje ho vidět hořeti, jako někdy Troja hořela, a minil jej potom zas skvostněji vystavěti. A když pořád 6 dnů a 7 nocí hořelo, nesměl nikdo hasiti, ano byli tu nastrojeni lidé, kteříž ještě dále zapalovali. Ten skutek vzbudil proti němu hněv a nenávisť lidu. Aby tedy vinu toho skutku i s nenávisť od sebe odvrátil a na jiné svedl, obral si k tomu křesťany, bez toho od lidu nenáviděné, a dával je neslýchanými způsoby mučiti, tak že i pohané jich litovali. Tacitus a Suetonius. i jiní římsští spisovatelé toho dotýkají vypravujíce, že tehdaž nenávidění křesťané v Římě při veřejných hrách, ježto se v císařských zahradách dávaly, dílem do koží zvířecích obalování a od psů roztrhávání, dílem na kříže věšení, dílem pak do pytlů smolou napuštěných vstrkání a tak zapalování byli, aby při těch divadlech za noční svítidla sloužili. Tomu všemu byl Nero přítomen, objížděje kolem na vozíku. Tím skutkem počalo první protivenství křesťanstva, kteréž se sice jen na Řím a jeho vřkolí vztahovalo, ale nepochybně brzo i v jiných městech a krajích ten příklad hlavního města od ne-

26. Židé tisícerymi nátisky soužení, posleze vojnu proti Římanům zdvihli.

Josefus opět, když o bídách národu židovského dosti mnoho vypravil, oznamuje dále i to, kterak vladař římský Gessius Florus, mimo jiné mnohé z obecného lidu, nesčíslný počet nejpřednějších a nejslavnějších Židů umrskati, a naposledy v samém Jerusalemě ukřižovati dal. Ten Florus byl toho času vladařem nad Judskem, když se židovská válka proti Římanům zaněcovati počala, to jest, dvanáctého 66 leta císařství Nerónova. „Naposledy, dokládá Josefus, že pro pozdvižení (kteréž se v Cesaréi přihodilo, jímž se odpadnutí Židů začalo), v celé Sýrii znamenité bouře povstaly. Nebo pohané Židy, v městech svých bydlející, beze vší milosti, jako ouhlavní nepřátele mordovali a hubili, tak že táž města plná byla těl nepohřbených. Tu bylo spatřiti mrtvé starce s dětmi po ulicích bídne rozmetané, ženy všudy na cestách obnažené ležící, a krátce celou tu krajinu nevýmluvnými bídami a neřestmi naplněnou. Nadto výše strach nastávajícího zpuštění a vyvrácení, kterýmž přítomný způsob té obci hrozil, mnohem více přinášel těžkosti a tesknosti, nežli sami oučinkove, jichž se tehdaž jedenkaždý všetečně a směle dopouštěl.“ Až potud těmi slovy Josefus. Toho tedy času věci židovské v tom způsobu postaveny byly *).

přátel následován byl. Takových protivenství církve za časů římsko-pohanských počítá se 10, jako deset egyptských ran.

*) Bylo to roku 65., když Florus místo dříve dotčeného Albina judské vladařství nastoupil. A právě nesnesitelná ukrutnost a drzí opovážlivost tohoto vladaře popudila a rozdráždila Židy k zbouření a povstání proti Římanům. Počátek toho byl v Cesarei, sídle vladařově, kdež se Židé proti syrským spoluobytelům zjitřili, jsouce od nich mimo jiné i tím uraženi, že jim vchod do synagogy novým stavením skoro nepřístupný učinili. Ano jeden syrský obyvatel se take opovážil před samým tím vchodem na oltáři modloslužbu konati. Židé nenalezše u vladaře žádné náhrady a ochrany, jitřili se více, kteréžto jitření až do Jerusalema se přeneslo, a naposled, když místo pomoci větší a větší ukrutenství se strany římské následovalo, vyrazila vnitřní bouře roku 66. v skutečné pozdvižení. Následek toho byl už 3, 5. a t. d.

Evsebiovy církevní historie

Kniha třetí.

Kniha třetí zavírá v sobě děje církevní od smrti svatých apoštolů Petra a Pavla, až do smrti římského papeže Evarista, t. od 67. až do 109. roku po Kristu, tedy během 42 let. Toho času panoval ještě na krátkce Nero, potom následoval Galba, Otho a Vitellius, dále Vespasián, Titus, Domitian, Nerva a po 12 let Traján. Biskupové římské byli Línus, Klétus, Klémens a Evaristus.

1. Místa, na nichž byli apoštolé Krista kázali.

V tom tedy způsobu, jakž napovědíno, národ židovský postaven byl. Zatím se pak svatí Pána a Spasitele našeho apoštolé a učenci po všem světě rozešli*). Tomáš, jakž paměti svědčí, zemi Partskou obdržel**). On-

*) Níže 5, 18. podává Evsebius zprávu, že měli apoštolé dle Kristova nařízení dvanácte prvních let v Judsku a Jerusalemě kázati, a potom teprv po veškerém světě se rozejíti. A tak se tedy rozejítí či rozeslání sv. apoštolů na rok 45. po Kristu klade. Dříve pak než se apoštolé rozešli, rozdělili prý sobě krajiny, do nichž měli jíti; na sv. Petra připadl prý Západ s městem Římem, kamž se, pobyv ještě v Antiochii, as roku 54. dostal.

**) Kdež na blízku jest a na cestě krajina Osroene s Edessou, výš 2, 1.

— dřej Scythii *), Jan krajinu Asii, kdež take přebýváje v Efesu umřel. Petr pak, jakž se zdá, Židům v Pontu, Galacii, Bithynii, Kappadocii a Asii rozptýleným slovo boží kázal. Kterýžto naposledy dostav se do Říma, tam hlavou dolů, jakž sám toho žádal, na kříž pověšen a usmrčen byl **). O Pavlovi co třeba mnoho mluvit, kterýžto od Jerusalema až do země illyrické Kristovo evangelium rozhlásil, a dokonav běh svého povolání za císařství Nerónova v Římě mučnickou korunu přijal. To tak Origenes v třetím dílu svých Výkladů na první knihu Možišovu slovo od slova poznamenal ***).

2. O Línovi, prvním biskupu římském po sv. Petru.

Po mučnictví svatých apoštolů Petra a Pavla byl
68 Línus prvním církve římské biskupem. Činí o něm zmínku sv. Pavel v epištole, kterouž z Říma k Timoteovi psal, v tom pozdravení, kteréž při konci té epištoly doložil řka: „Pozdravuje tebe Eubúlus, Pudens, Línus a Klaudia.“

3. Epištoly sv. apoštolů.

Petrova jedna epištola, kteráž slove první, jednomyslně ode všech za pravou přijata a schválena jest; nebo té všickni staří učitelé, jakožto nepochybné, v svých spisech užívali. Ale o té, kteráž slove druhá, mám zprávu, že není pořádná a v počet Písem sv. přijatá, ale poněvadž se mnohým vidí býti užitečná, taky spolu s jinými písmi v církvi se chová a čte. Kniha pak jeho Skutků nazvaná, a Evangelium, kteréž se podle sepsání sv. Petra jmenuje, též knížka Kázání jeho, a jiný spis pod titulem Zjevení Petrovo, o těch vím zajisté, že nejsou mezi katolické přijaty,

*) t. země za Kaukasem a Kaspickým mořem, kdež ho ještě národové za svého apoštola mají a ctějí. Odtud se odebral přes Thrácii, Macedonii a Epírus do Acháje, kdež v městě Patra řečeném ukřižován jest.

**) To prý z pokory, aby smrt jeho od smrti Kristovy rozličná byla.

***) Rozsáhlá krajina Illyrikum ležela mezi adriackým mořem a řekou Dunajem. Do Říma přišel sv. Pavel podruhé okolo roku 65 – 66.

protože žádný z starých církevních učitelů, ani z těch, kteří za paměti naší byli, svědectví z nich nebral.

Poněvadž pak historia naše má sobě cestu už propracovanou, vidí mi se býti užitečné, abych v běhu vypravování, vyčítaje posloupnost nástupců apoštolských, vždy spolu i toho doložil, kteří církevní spisovatelé v rozličných časech těch písem, jimž od některých bývalo odpíráno, v knihách svých užívali, a které knihy to byly; potom, co oni o písmech bez odporu a jednomyslně za svaté a pravé přijatých, i o těch, ježto za pravá přijata nebyla, pověděli. Ale o knihách, kteréž se sv. Petru vůbec připisují, z nichž podle vědomosti mé jediná toliko epištola za pravou a jeho vlastní od starých učitelů bez odporu držána byla, na tento čas dosti buď povědino.

Pavlovy pak epištoly, jichž jest v počtu čtrnácte, jsou vůbec známé a jisté. Však sluší věděti, že někteří tu, která jest k Hebréům, zamítají, pravíce, že jí v církvi římské, jakoby Pavlova nebyla, odpíráno. Co taky o této předkove naši pověděli, nepominu svým časem oznámiti. Ta pak kniha, kteréž titul jest Skutkové Pavlovi, aby mezi těmi písmy, jimž není odpíráno, položena býti měla, nic o tom nevím. A poněvadž sám apoštol při konci epištoly k Římanům, v tom místě, kdež mnohých svých pozdravuje, i o Hermovi mezi jinými zmínku činí, jehož spisem praví býti tu knížku, kteráž slove Pastýř, rozuměti máme, že té knize někteří odpírají, a tak mezi jisté a nepochybné počtena býti nemůže. Jiní pak jí soudí za velmi užitečnou, zláště těm, kteříž naučení prvních počátků víry a náboženství potřebují. Pročež nejen, jakž víme, v církvích zjevně se jí užívá, ale nalezám take, že i někteří staří učitelové z ní svědectví přivozovali *). Toto nyní k vysvětlení té otázky, která Písma svatá ode všech bez odporu a jednomyslně přijata jsou, a která zase v pochybnosti a v nejistotě u mnohých byla, a té vážnosti jako přední neměla, dosti buď povědino **).

*) Spisovatel Pastýře jest jiný Hermas, bratr papeže Pia I.

**) Že se zde připomíná, a dále ještě na více místech připomínati bude, kterak na počátku ne hned všechny knihy Písma N. Z. vůbec za pravé se přijímaly, nýbrž že se ně-

4. První učení sv. apoštolů.

— Že sv. Pavel pohanům slovo boží kázal, a od Jerusalema a končin jeho až do země illyrské církve zakládal, to jest patrné netoliko z slov jeho vlastních, ale i z knihy sv. Lukáše o skutcích apoštolských. Ale v kterých krajinách sv. Petr těm, jenž byli z obřízky, Krísta hlásal, a učení Nového zákona vydal, to z jeho vlastních slov epištoly k Židům po krajinách Pontu, Galacii, Kappadocii a Asii rozptýleným poslané, kteráž se mu vůbec jako vlastní připisuje, zřejmé jest.

Ale jak mnoho následovníků tito apoštolé měli, a kteří z nich byli upřímní a za hodny uznání k správě církví od nich založených, toho nelze tak snadno v jistotě oznámiti, kromě snad těch, kteréžby někdo ze slov Pavlových sebrati

kterým ještě odporovalo, a o nich pochybovalo, zdali skutečně od těch pocházejí, kterým se připisovaly, některé pak i docela se zamítaly, tím se dobromyslný čtenář nikoli nedej mýlit. Neb to nejen dobré věci nic neškodilo, nýbrž byla to věc zcela přirozená i užitečná. Svati apoštolé totiž nevydali svých spisů hned z počátku a najednou, ani je všechněm všude nerozesílali. Toliko čas po čase, jak se příležitost podávala a potřeba ukazovala, dali se na psaní, a posílali spisy své jen těm, kterýmž určeny byly. Protož přirozeným během nemohly knihy jejich hned z počátku všechněm a důstatečně známy býti, a trvalo to dlouho, až skoro do tří set let, nežli všechny a všechněm církvím v známost přišly. Příčina toho byla, že se křesťané vůbec pro veliká pronásledování sami i se svými věcmi, zláště pak se svými Písmy skrývati museli, a tím méně jejich představení, biskupové a kněží, veřejně, z celého světa se sejíti, a o takých věcech, jako byla Písma apoštolská, se domluvíti a porozuměti mohli. Odtud tedy to částeční a místní pochybování a ta nejistota, zdali některý méně známý a obecný spis skutečně apoštolského původu jest. A však to bylo k tomu užitečné, že nemohl tak snadně mnohý cizí, apoštolským jmenem neprávě se chlubicí spis církvi podstrčen býti. A protož my nyní, vidouce, jak opatrně si první křesťané počínali, a že ne hned maně, co jim za Písmo apoštolské podáváno bylo, take za to brali a vsbírku Písem svatých

a za takové vzíti chtěl. On zajisté spoludělníků a tovaryšů — v práci své, aneb jakž je sám jmenuje, spolubojovníků nescíslný počet měl. Z nich došli někteří věčné a nikdy nepomíjející paměti, tudy, že o nich v epistolách svých vysvědčoval. A však i sv. Lukáš v Skutcích apoštolských přednější učeníky Pavlovy vyčítaje, zejména je připomíná. Z počtu jejich byl Timoteus, kterýžto první v církvi Efesské biskupství obdržel, jakož Titus první církvím na ostrově Krétě představen byl. Též sv. Lukáš, jeden z těch, kteří z Antiochie vyšli, uměním lékař, často a jako po domácku s Pavlem i jinými apoštoly obcova. Jako důkaz umění lékařského pro uzdravení duší lidských, kteréhož z jejich kázání nabyl, v dvojím spisu svém, vnuknutím a řízením božským zhotoveném, po sobě nám zanechal. Jeden jest Evangelium, o němž svědčí, že je nejináč sepsal, nežli jakž mu

vkládali, nýbrž dlouho rozmýšleli, pochybovali i zamítali, než se se všech stran a dostatečně o jejich pravosti ubezpečili; tím více tedy my nyní ubezpečení a upokojení býti můžeme, že, co nám tak za pravé podáno, skutečně takové jest. Právě na konec toho žalostného času, kdežto křesťané sotva na světlo vycházeti směli, psal náš církevní historik Evsebius; a tu byl čas o té věci veřejně mluvit a se konečně dorozuměti. K tomu cíli udává Evsebius, jak sám věděl a našel, kteří spisové vůbec a bez odporu za pravé a apoštolské přijati byli; dále ty, o kterých se ještě pochybovalo, a jim odporovalo; potom které knihy sice apoštolskými jmeny se honosily, ale žádné víry nenacházely, nýbrž za smyšlené a podstrčené jmíny a zavrženy byly. Když konečně roku 324. církev po všem světě rozptýlená plného pokoje dostala, a nejen veřejně na světlo vycházeti, ale i sněmy držeti a svobodně o svých věcech rokovati mohla, teprva všeliká v té nadřečené věci pochybnost obecným dorozuměním zmizela, a všecky knihy, jak je dosaváde v biblí máme, za pravé přijaty, a za zjevené slovo boží vyhlášeny a schváleny byly. Z toho take rozuměti, že se církev prvotně nezakládala na Písmě, nýbrž že ho zprvu ani hned nedostala, a ani dále všeho nepochybně neměla: a přece nejen trvala, ale i rostla a vítězila, zakládajíc se na živém hlásání slova božího, vedena a chráněna Utěшителеm, Duchem pravdy.

- vypravovali ti, kteříž hned z počátku sami Krista očima viděli, a služebníci toho slova byli, a že se na to všechno hned od počátku bedlivě vyptal; druhý obsahuje v sobě skutky apoštolské, do něhož netoliko což slyšel, aneb o čemž z pověsti zvěděl, ale nač i sám byl hleděl, v jedno shromáždil a zavřel. A chtějí tomu nejedni, že Pavel, když evangelium své jmenoval, o němž v svých psaních slovy, podle mého evangelium, zmínku činí, to Evangelium míní, kteréž Lukáš sepsal *).

Z ostatních pak následovníků a učeníků Pavlových byl Krescens, kteréhož, jakž sám vysvědčuje, do Gallie poslal **). Druhý Línus, kterýž s ním, jakž v druhé epistole k Timoteovi klade, v Římě bydlel, a potom prvním biskupem po Petrovi, o němž napřed dotčeno, učiněn byl. Potom Klémens, kterýž byl v Římě třetím biskupem, a kteréhož Pavel spoludělníkem a spolubojovníkem svým v Pánu jmenuje. Přidej k nim i onoho Dionysia Areopagitu, kterýž, jakž svědčí Lukáš v Skutcích apoštolských, z kázání Pavlova, jež měl v Athénách, k známosti víry Kristovy přišel, a nejprvnějším biskupem v církvi athénské byl; jakž jiný Dionysius, církve korintské pastýř, učitel velmi starý vypravuje. Ale o ostatních nástupnících apoštolských, kterého času každý z nich posloupně následoval, na svém místě doleji pořádně oznámím. Nyní se k historii zase navrátím.

5. O obležení města Jerusalema ***).

Když byl císař Nero třinácte let panství římské spravoval 68 a po něm Galba a Otho (a Vitellius) za jeden rok a šest

*) Pravdě podobněji rozumí tím Pavel vůbec své vlastní kázání a učení, jakž mu od Krista zjeveno bylo, nejsouc jiné, než ostatních apoštolů. Řím. 2, 16. 2. Tim. 2, 8.

**) 2. Tim. 4, 10., kdež nestojí do Gallie, nýbrž do Gallacie!

***) Bylo už svrchu 2, 26. dotčeno, v jak bídém a nebezpečném stavu se tehdaž Židé nalezali, a kterak od římských vládařů, jmenovitě od Gessia Flora nad míru tlštění i schválně týrání, naposledy až k skutečnému povstání se roznítili. Vyšší představení lidu, a mezi nimi král Agrippa, radili

měsíců kralovali, byl Flávius Vespasiánus, slavný vůdce — vojska, proti bouřlivým a nepoddaným Židům do Judska vypraveného, od téhož válečného lidu, kterýž v Judsku byl, za krále římského zvolen i vyhlášen, a hned potom do Říma 69

sice k pokoji a poddanosti, i přičiňovali se všemožně narovnání mezi Římany a Židy způsobiti, vidouce holou nemožnost náramné moci římské odolati: ale pošetilí horlivci z vlastního národu nedali se ukrotiti, a pobídli lid k odporu a zbouření. Začátek toho mimo jiné byl, že setník či správce nad chrámem Eleazar, přiměl k tomu kněžstvo, aby žádných obětí od cizinců více nepřijímali, čímž se i dary a oběti od Římanů za císaře přinášené zamítaly. Sám židovský spisovatel a spolu kněz Josefus pokládá to nařízení za patrné nepřátelství proti Římanům, a za počátek války na to následující. Brzo potom zmocnil se onen Eleazar se svou stranou těch míst, která v městě osádka římská držela, a pomordoval všechny Římany, kteří se mu, složivše zbraň, na slovo, že jich nechá svobodně odtáhnouti, byli vzdali. Uzřev Cestius Gallus, římský prokonsul či mistodržitel v Sýrii, co se v Judsku děje, přitáhl na Židy s vojskem, a táhna na Jerusalema zabíjel je branné i nebranné, kdekoli jaké dopadl. Přišel dvě hodiny před Jerusalemem, utrpěl ztrátu as 500 mužů, kdežto Židé jen as 20 ztratili. Přišlo tedy, zláště přičiněním Agrippovým, znova k narovnávání. Slibováno povstalcům úplné odpuštění: ale ti všecko zavrhli. Cestius přirazil dále až k samému Jerusalemu, dostal se do půlnočního dílu města, a dobyl skoro i chrámu. I mohl, kdyby byl pokračoval, snadno celého města dobytí a všemu odporu najednou konec učiniti. Taky mírná strana čekala jen příhodné doby, aby se vzdáti mohla; ano mnozí stojíce na hradbách, zvali k tomu Cestia, dávajíce znamení, že mu brány otevrou: ale Cestius, namlouván od strany vladaře Flora, aby Židům nevěřil, zdráhal se a prodléval s dalším outokem. Josefus praví, že Bůh pro bezbožníky i na svatyni se rozhněvav, nedopustil, aby se byla válka toho dne skončila. Po dlouhém váhání vytáhl Cestius proti všemu očekávání z města k zpátečnímu odchodu. Povstalci pak tím zmuženi, pronásledovali ho, a pobívše mu na 5000 lidu vy- 66 hnali jej ze země. Uslyšev císař Nero, jak daleko pozdvižení Židů dospělo, poslal na ně vůdce Vespasiána s válečnou mocí více než 60 tisíců. Brzo počal Vespasiánus spolu s nejstarším synem svým, Titem, proti Židům válčiti. Táhna

odeslán *). Ten maje se na cestu do Říma vydati, poručil správu války židovské synu svému Títovi.

přes Galileji, dobyl mimo jiná mnohá města, i tvrze Jotatapy, výborně od kněze Josefa bráněné, kterýž do zajetí padl. Vespasián chtěl zajatého Josefa do Říma k Nerónovi poslati: ale Josefus, obdržev u něho tajné slyšení, zvěstoval mu ve jmenu božím, že za nedlouho bude on, a po něm i syn jeho Títus císařem. Vespasián nedbal zpočátku hrubě na Josefovo proctví, a nedal mu hned sundati okovy, ale obdaroval jej přec rouchem i klenoty, a dobře mu činil. Zláště pak se ho ujímal Vespasiánův syn Títus. Tento Josefus jest ouen židovský spisovatel toho jmena, na kterého jsme se v této historii už častěji odvolávali, a který byl spolu očitým svědkem poslední židovské války. To bylo roku 67. Zatím táhl Vespasián dále, až pak následujícího roku, dobyt všechna města, připraven stál na Jerusaleme se pustiti. Ale zatím Nero zahynul.

*) Naposledy se proti ukrutnému Nerónovi i vojsko zbourilo, zvolivši za císaře Galbu. A když i životní stráž od něho odpadla a lid se pozdvihl, ano sama římská rada jej za nepřitele vlasti vyhlásila a k náležitému trestu smrti odsoudila: vzal si Nero na útěku, pomocí jednoho ze svých služebníků, sám vlastní rukou život, v měsíci červnu roku 68., stár teprv na 31. rok. S Nerónem vyhynul rod Augustův, načež, jakož obyčejně po vymření aneb svržení panujícího kmene, nastal zmátek. Po něm byl hned 72letý Galba za císaře uznán, ale brzo zase, a sice už v lednu roku 69. od vojska opuštěn a zabit, nabádáním Othy, kterýž ho i v císařství následoval. A však nový císař Otho musil se hned proti jinému, v Gallii od vojska zvolenému císaři, Vitelliovi, válečně brániti, a poražen u Kremóny sám si v dubnu téhož roku smrt učinil, aby prý byl konec té domácí válce. Na to císařoval Vitellius. I sám Vespasiánus kázal vojsku, aby tomu císaři věrnost přísahalo; kterýž pak brzo pro svou prostopášnost i svého vojska nesnesitelnou hrdosť a rozpustilost v nenávist a opovrženost u Římanů upadl. Tu vyhlásilo východní vojsko 1. července r. 69. Vespasiána za císaře, a do polovice toho měsíce byl Vespasián v celé Sýrii za císaře uznán. Proti Vitelliovi vysláno vojsko do Italie, kterýž vícekrát poražen, naposled bídně v Římě usmrčen byl, v prosinci roku 69. Nyní byl sám Vespasián, maje 60 let svého věku, císařem, uznán take od rady římské.

Když Židé po na nebe vstoupení Pána našeho, mimo — ten příliš drzí a všetečný skutek, kteréhož se proti němu samému dopustili, taky jeho apoštolům mnohé a rozličné ouklady lstivě strojili, a když obořivše se nejprv na Štěpána, kteréhož kamením uházeli a zabili, potom na Jakoba, syna Zebedeova, Janova bratra, kteréhož skrze Heróda chytře o hlavu připravili, naposledy pak na Jakoba Spravedlivého, kterýž jsa po na nebe vstoupení Spasitele našeho prvním biskupem v Jerusalemě, tím způsobem, jakž napřed dotčeno, nenáležitě z světa odpraven byl, take i všechny jiné apoštoly nesčíslnými lstmi a ouklady, ustavičně o jejich bezhrdlí usilující z Judska vyhnali, a oni dle toho rozkazu, „jdouce na všecken svět, kaďte evangelium každému stvoření,“ s pomocí Kristovou mezi všechny národy k kázání a rozhlásování sv. evangelia se rozešli; když nadto výše lidu věrnému v církvi jerusalemské božským vnuknutím, kteréž mužům pobožným tam bydlejícím zjeveno bylo, rozkaz se stal, aby dříve, nežby válka hořeti začala, z Jerusalema se vystěhovali a v městě, řečeném Pella, v Zajordání bydleli, a skutečně všickni v Krista věřící, opustivše Jerusalema, do něho se přestěhovali, tak že netoliko město hlavní a stolice království židovského, ale i všechna krajina judská od svatých lidí tak řka opuštěná byla: tu hned potom na ty, kteříž byli takové nešlechtnosti proti Kristu a jeho apoštolům zpáchali, spravedlivá pomsta boží dokračovala, tak že všechno to nevěrné a bezbožné plémě z kořene vyvráceno, a z společnosti lidského pokolení vyhlazeno bylo.

Jak mnoho zlého všecken ten národ tehdáž přikvácilo; jakým způsobem obyvatelé judští do největších a nejtěžších ouzkostí uvedeni; jak mnoho tisíc tisíců lidu všelikého věku s ženami a dětmi mečem, hladem a morem, i jinými způsoby smrti padlo a zhynulo; kolik židovských měst a která obležením dobyta a vydrancována; naposledy čeho zlého i horšího, nežli jest zlé, okusiti a trpěti musili ti, kteříž se do Jerusalema, jako do hlavního města, ze všech nejohroženějšího a nejpevnějšího utekli; jaký take způsob vši té války byl, a co se v ní obzvláštně dalo, a kterak ohavnost zpuštění, od proroků předpověděná, v tom přeslavném a někdy božím chrámě, kterýž vydrancován a ohněm docela zkažen byl, postavena byla: tomu každý, kdo ehce,

— z historie Josefovy vyrozuměti může. Ale třeba zde, dle zprávy téhož spisovatele i to připomenouti, že množství lidu ze všeho Židovska ke dni svátečnímu Velikénoci shromážděného, a v Jerusalemě, jako v nějakém žaláři zavřeného, ke třem milionům bylo *). Až potud Josefus.

Takť jest v pravdě bylo náležité, aby týchž dnů, v nichž se umučení milostivého a všem dobrotivého Spasitele našeho, Syna božího Jesu Krista, na onen čas vykonalo, spravedlivá taky pomsta a pokuta, kteráž se nad těmi, je-

*) Slova, jichž sám Josefus o tom mluvě užíval, jsou tato: „Kterí se ze všeho národu ke dni svátečnímu Přesnic zběhli, všickni nenadále válkou byli zachvácení, tak že předně pro tíseň místa, od smrtelného nakažení a prudkého moru, potom od násilného hladu, kterýž jim daleko trpčejší byl nežli smrt, soužení a nouzi trpěli. Že pak to město tak velké množství lidu v sobě zavřít mohlo, z toho počtu lidí, kterýž se za vladařství Gessia Flora vyhledal, patrné jest. Ten chtěje Nerónovi, jenž národem židovským jako chatrným pohrdal a jako za nic jej pokládal, moc a sílu města Jerusalema zjevně ukázati, jednal o to s nejvyššími kněžími, aby mu počet všeho množství lidu, pokudžby možné bylo, vyhledali a v známost uvedli. Kněží pak, když svátek jejich velikonoční nastával, na kterýžto den od hodiny deváté až do jedenácté obětují, a při každé oběti tovaryšstvo bývá, při nejmenším z desíti osob lidí shromážděné, poněvadž u nich jednomu samému obětovati a hodovati nenáleží, ale častokrát k jedné oběti do dvaceti osob se schází a skládá, načtli obětí dvakrát sto a sedmdesáte tisíc, a dvacet. A tak ta bylo tehdaž shromážděných lidí, když toliko k jedné každé oběti deset osob přičteme, 2 miliony, sedmkrát sto tisíc, 200 osob, a ti všickni čisti dle zákona a neposkvrnění byli. Nebo neslušelo, aby buďto malomocní, aneb tokem semene porušení, aneb ženy při svém čase, ani lidé jakoukoli poskvrnou zohavení, ani cizozemci a jiní, kteříž tam za příčinou náboženství přicházeli, těch obětí přítomní byli a jich požívali. Veliké tedy množství lidu ze všech míst, krom města ležících, spolu se sešlo, a tehdaž všecken národ židovský jako nějakým osudem v Jerusalemě, co v nějakém žaláři, zavřen byl.“

što takého ukrutenství původove byli, vykonati měla, jako 70. v žaláři zavřená je přikvácila *).

Nechaje nyní na straně toho zlého, kteréž některé osoby zláště potkalo, co jich buďto od meče aneb jináč zhynulo, ty toliko bídy připomenouti zapotřebí uznávám, kteréž jim přeukrutný a neslýchaný hlad přinášel. A to učiním tím úmyslem, aby, kdož do této naší historie nahlednou, aspoň s částky a na jednom příkladu poznati mohli, jakým způsobem na ty, kteříž nešlechtné ukrutenství nad Kristem provedli, brzo potom spravedlivá pokuta a pomsta s nebe dokročila.

6. O hladu, kterýž Židy v Jerusalemě trápil.

Vezmouce do ruky knihu 5, 10. Josefovy historie o válce židovské, poslyšme těžkou a náramně žalostivou tragedii těch věcí, kteréž se tehdáž zběhly. „Bohatí,“ vypravuje Josefus, „ať z města vycházeli aneb v městě zůstávali, v jednostejném života nebezpečnosti vězeli. Nebo mnohý z nich křivě ze zrady obžalován, žeby uteci chtěl, pro statek svůj a zboží zamordován byl. S přehrozným hladem rozmáhala se nesmyslná buřičů ukrutnost; anobrž oboje to zlé den po dni více se obtěžovalo. Nebo na trhu se žádné obilí neprodávalo, a buřiči mocí vpády činíce přehledávali domy, a bylo-li v nich co nalezeno, tedy bili a prali ty, kteříž v domě bydleli, jakoby před nimi potravu ukrývali: pakli nic nenalezli, mučili je a trápili, jakoby svévolně zapírali a oznámiti nechtěli. Znamením hojnosti aneb nedostatku potravy byla těla těch bídných. Nebo kdož byl ještě silného a čerstvého těla, o těch bylo domnění, že dostatek potravy mají: kteříž pak vyhubeněli, vyzábli a vyschli, těch nešlechtní loupežníci a drancíři pomíjeli a s pokojem nechali. Drželiť za nesmyslnou věc mordovati ty, kteříž po

*) Právě o Velikonoc roku 70. po Kristu, když se nescíslné množství Židů do Jerusalema nejen k svěcení svátků sešlo, ale i k ochraně svého živobytí a jmění před mocí římskou uteklo, bylo to město nejoužeji náspem i zdí sevřeno, tak že od té doby nikdo více z něho ujíti nemohl, lečby se byl Římanům vzdal.

malé chvíli sami hladem umřítí musejí. Mnozí pak potají všecken statek svůj, jímž vládli, bohatší za jeden korec pšenice, a chudší ječmene, s ochotností a rádi směňovali. Potom do nejtejnějších skrejší domů svých se schovávajíce, z velikého hladu buď syrové a nemlené obilí hltali, aneb pekli chleba, jakž nuzná potřeba zachování života, aneb strach, aby jim pobráno nebylo, dopouštěli. Nikdy se na stůl nestrojilo, protože pokrmy ještě syrové a nedovařené od ohně berouce rychle je do úst strkali a jedli. Bídny v pravdě a přežalostivý byl způsob jedení pokrmů, a divadlo pláče a slzí hodné, zláště když silnější jiným pokrmy mocí vydírali, mdlejší pak hladem napoly umrlí, na svou bídu s žalostí jen naříkati mohli. A jakž koli ukrutný hlad všechny téměř vášně a náklonnosti lidské přemáhá, však nad žádnou více nevítězí, jako nad studem. Nebo což jindy studu a ušetření hodné bylo, to v této hladovité bídě všecko se potupovalo. Žádná hanba nebyla, když ženy mužům, děti rodičům, a což ze všeho nejbídnější bylo, i matky dítkám z hrdla pokrm vydíraly. A když nejmilejší dítky hladem třebaš v rukou jejich mřely, nebylo při nich tolik milosrdenství, aby jim i těch krůpějíček mléka, jímžby život zachovaly, odejmouti se nestyděly. Ačkoli pak málo a chatrných potrav měli, a i těch bídně požívali, však ani tak se jimi tajiti nemohli; nebo všudy těch buřičů zástup k loupeži a braní byl na poskoku. Kdežkoli dům zavřený uhlédali, hned to za důvod měli, že ti, kdož v něm bydlejí, jídla sobě strojí a jísti chtějí. A protož bez meškání vyrazivše dvěře, do domů vskočili, a kdež lidi našli, an jedí, div jim chleba a pokrmů z hrdla nevyráželi, a z úst nevytahovali. Staré lidi prali a bili, jestliže pokrm zuby i nehty z hladu drželi; ženami po zemi za vlasy šmýkali, když něco v rukou měly aneb tajně u sebe chovaly. Žádné tu lítosti nebylo, ani nad věkem šedivým, ani nad outlostí dětinskou, anobrž buřiči i malé dítky u krajíce chleba visící, zhůru vyzdvihující, zase dolů k zemi násilně strásali. Proti těm pak, kteříž vpád jejich předešli, a kořist, kteréž oni hledali, dříve shltali, daleko ukrutněji se stavěli, rovně jakoby jim byli křivdu učinili. Divné pak i hrozné způsoby mučení pro vyhledání pokrmů vymýšleli. Nebo někdy těm bídným a v té nouzi postaveným lidem přirozené průchody

k moči zrna vlčího hrachu zacpávali, někdy pak špičatými — a obostřenými pruty jim zadky propichovali, aby je k vyznání přivedli. Hrozno o těch věcech slyšeti i mluvit, co jedenkaždý z nich přetrpěl, aby se vyznal, že má jeden krajíc chleba, aneb aby o jedné hrsti ječné mouky schované pověděl. A však ti ukrutní loupežníci a katané sami žádného hladu netrpěli. Nezdáloby se to vše tak ukrutné, kdyby k tomu nějakou nouzí nuceni bývali, než toliko, aby svou hanebnou vzteklost zostřili a utvrdili, poněkud take, aby sobě k budoucímu času potrawy shotovili, takovými mukami bez lítosti nebohé trápili. Jestliže někteří v noci až k strážem římského vojska prolezli, aby sobě něco zelin a polních bylin nasbírali, ti když se vraceli, domnívajíce se, že rukám nepřátelským utekli, od těch samých loupežníků, v cestu jim vycházejících, ze všeho toho, cožkoli s sebou nesli, obloupeni byli. A když jich častokrát poníženě žádali, a hrozné jmeno boží vzývajíce, snažně prosili, aby jim aspoň nějakou malou částku toho, což tak s nebezpečenstvím přinesli, zase udělili, ničehož naprosto obdržeti na nich nemohli, nýbrž každý ten obloupený ochotně za vděk přijíti musil, že mu s potravou i života neodjali.“

K tomu Josefus na jiném místě (5, 12.) téhož spisu toto dokládá: „Už pak Židům všecka možnost z města vyjíti, a tím i všecka naděje život a zdraví zachovati, odjata byla. Nebo mor, kterýž se den po dni rozmáhal, lid ten v městě po celých rodech a čeledech náramně hubil. Ploché střechy domů byly ženami a dětmi hladem zemřelými naplněny, ulice mrtvými těly starců poházeny; mládenci pak a pacholata co obludy sem i tam po náměstích se tovali, a na kterém místě koho smrt zachvátila, tu padl a zdechl. Mdlí a zmoření nemohli svých přátel pochovávat, kteříž pak ještě zdraví a čerství byli, ti od pohřbení umrlych, poněkud množstvím těl mrtvých a poněkud nebezpečenstvím vlastního života, odstrašení byli. Někteří chtějíce jiné pohřbiti, sami nad nimi zemřeli, mnozí sami k hrobům pospíchali, dříve nežli čas smrti jejich přišel. V takovém pak množství přetěžkých bíd žádného pláče, žádného naříkání, žádného kvílení nad mrtvými slyšeti nebylo, protože ukrutná moc hladu všecky žilky citu vysušila, a jako z kořene vyhubila. Nebo kteříž náramnými bídami ztrápeni, dlouho

70 umřítí nemohli, ti na jiné, kteříž před nimi zemřeli, suchýma očima hleděli. Po všem městě bylo veliké mlčení, a hustá mrákota smrti všecko opanovala. Ale však ti domáci lotři a loupežníci všechny jiné bídy svou ukrutností daleko převyšovali. Nebo vybíjejíce domy, teď jako hroby, plné mrtvol, sláčeli mrtvá těla, a stáhše z nich prostěradla, s smíchem odtud vycházeli *). Ano i ostrož svých mečů na mrtvých lidech zkoušeli; a však i na některých živých, kteří na cestách mdlobou leželi, bodouce do nich, jak ostré mají zbraně, zkušovali. Kteříž pak jich za to žádali, aby je svými meči zabili, žádostivi jsouce z těch bíd tím dříve vytržení býti, ty s potupou oslyšeli, a hladovitému dalšímu trápení jich zanechávali. Z těch pak, kteříž hned umřítí a duši vypustiti měli, každý, maje nad tím žalost, že buřiči po něm živi zůstanou, nepohnutelnýma očima k chrámu patřil, jakoby na ně od Boha spravedlivé pomsty a pokuty žádal **). Z prvu sice dávali tito mrtvá těla, protože jim smrad jejich počal býti nesnesitelný, na veřejné outraty pochovávat: ale potom, když ti, jimž z obecné pokladnice placeno bylo, aby mrtvé pohřbovali, pro tak veliké množství těl mrtvých k tomu postačiti nemohli, se zdí do příkopů je metali. Když Títus jednoho času bera se tudy, příkop celý mrtvými naplněný, a hnis i talov z nich tekoucí spatřil, těžce nad tím vzdychaje zalkal, a zvednuv obě ruce k nebi, Bohem sobě osvědčoval, že takové bídy není Židům původem.“

Týž Josefus připomenuv některé jiné věci, přidal (5, 13.) i tato slova: „Nebudu se stydětí toho, k čemuž mne žalostivá a truchlivá mysl má ponouká, patrně oznámiti a zjevně pověditi. Mám v pravdě za to, kdyby Římané byli proti těm nešlechtníkům válku vésti obmeškávali, žeby se bylo to město aneb samo do země propadlo, aneb povodní zatopilo, aneb jistě jako Sodoma od hromu a nebeského ohně k zkažení přišlo. Nebo jistě obývající lidé v něm byli daleko nešlechtnější a bezbožnější, nežli onino, kteříž takové

*) Známo, že se u Židů mrtvá těla do prostěradel zaobalují a pochovávají.

**) Židé kdekoli se modlili, k chrámu jerusalemskému tváří se obraceli i dosavad obracejí.

pokuty trpěli. Jejich nesmírná vzteklost všecken národ — spolu zahubila.“

Potom v knize 6, 3. takto Josefus píše: „Nesčíslný počet lidu hladem mroucího v tom městě padl; jiných pak soužení a ouzkostí nelze řečí ani vymluvití. Nebo v každém domě a čeledi, kdež se třebas toliko stín nějakého pokrmu nacházel, byly pranice a bitvy. I kteříž byli sobě nejpříbuznější, když jeden druhému maličké a velmi bídné pomůcky k zachování života vydíral, vespolek rukama se potýkali a bili. Ani těm, kteříž hladem už duši pustit měli, nebylo věreno, žeby nedostatek v pokrmích trpěli, ale i v tom, jakž umírali, byli od lotrů a loupežníků nestydatě přehledáváni, aby snad v lůnu něco ukrytého pokrmu neměli, a pro něj se umírali nezdáli. A když konečně i na ně nedostatek přišel, tu běhali, hladem sotva dýchající, jako vztekli psi sem i tam, a všudy na domovní dvěře co ožralí padající klepali; ano z veliké nesmyslnosti, jako pošetilí, na jeden dům v malé chvílce dvakrát i třikrát se navracovali. Nejnuznější potřeba všecko zuby kousati a žvejkati přinutila, tak že ani toho, čehožby nejnečistší hovada žráti nechtěla, lidé sbírajíce jísti se neostýchali. Naposledy ani od pasů a střevíců se nezdrželi, a kůže z pavez či štítů sdírali a jedli. Někteří otrusky starého sena za pokrm měli; neb mnozí taky smeti sbírali, a nejmenší váhu jich za čtyry attické drachmy prodávali *). Než co mám tu nestoudnou žravost hladu připomínati, kteráž se při věcech bezdušných a mrtvých dokazovala? Přistoupím k vypravování skutku opravdu přehrozného, a k víře nepodobného, kterýž aby se byl kdy buď mezi Řeky aneb barbary stal, nikoli není slýcháno. A já sám v pravdě, abych se nezdál potomkům k víře nepodobné a neslýchané věci psáti, rád bych ten bídný a ohavný pád zatajil, kdyby jiných hodnověrných svědků nesčíslného počtu nebylo, kteříž totéž jistí a tvrdí. A jistě chatrné bych dobrodiníčko vlasti své učinil, kdybych v historii této mlčením to zlé pominul, kteréž ona v skutku a v pravdě trpěti musila. Jest pak ten skutek takovýto:

„Žena jedna z těch, kteříž za Jordánem bydleli, jmenem Maria, dcera Eleazarova, z městečka Bathezor ře-

*) As za 1 zl. stř.

70 čeného, kteréž slovo dům hysopů vyznamenává, urozená a bohatá, spolu s jiným množstvím lidu, chtě zachovati život a hrdlo své, do Jerusalema utekši, v témž s nimi obležení zůstala. A poněvadž jí oni tyranove všecken statek, kterýž s sebou z domu z Zajordání do Jerusalema přinesla, na větším díle pobrali, a což ještě buďto klenotů aneb zachovaného pokrmu pozůstávalo, to všecko loupežníci a lotři, každého dne dům její vybíjejíce, dobírali a dodírali: za tou příčinou tu ženu těžký hněv podjal, tak že mnohým zlořečením a haněním ty loupežníky a drancíře sama na své zahynutí popouzela. Ale když ji žádný ani z hněvu, ani z lítosti zamordovati nechtěl, ona pak už dosti toho měla s velikou prací pro jiné pokrmu hledati, aniž pak ho kde najíti mohla; a když trápení nesnesitelného hladu skrze střeva i skrze mozek v kostech ji pronikalo, a vzteklost hněvu mnohem více nežli hlad ji podpalovala, vzavši radu s hněvem a s nouzí skutek hrozný proti přirození spáchati se pokusila. Popadši tedy do rukou svého syna, malé pacholátko, kteréž ještě prsů požívalo, v tento rozum k němu promluvila: Přebídné a nešťastné děťátko, k čemuž tě mám v tento tak zlý čas války, hladu a bouří dochovati? Budeme-li Římanům podmaněni, a nechají-li nás na živě, tedy pod jejich jhem jako otrokove nešťastný život povedeme. Mám sice za to, že takovou služebnost hlad předejde: ale nešlechtná rota loupežníků a lotrů, kteříž nás sužují a trápí, jest mnohem horší, nežli obé to zlé. Nuže tedy, můj milý synu, budiž ty mateři své za pokrm, loupežníkům pak mstitelem *), a všem lidem každého věku za rozprávku, poněvadž se jediné této věci k bídám Židů ještě nedostávalo. To pověděvši zabila syna bez milosti, a upekši ho, jednu polovici sama snědla, druhou pak dobře ukryvši k jinému času schovala. Po malé chvíli přiběhli loupežníci, a ucítivše vůni masa pečeného, hrozili, že ji bez prodlení zabijí, neukáže-li jim ihned pokrmu, kterýž připravený má. Odpověděla jim žena: A já nejlepší částku téhož pokrmu pro vás jsem zachovala. A tu hned ostatky syna svého zabitého jim přinesla. Ale ty lotry pojednou náramný

*) t. j. po smrti. Domnívali se tehdaž, že duše násilně usmrcených nepřestávají své vražedníky pronásledovati a trápiti.

strach podjal, a veliká hrůza srdce jejich obklíčila, tak že — co omámení stáli, a na ten ukrutný skutek hledíce skoro zdřeveněli. K nimž ona opět promluvila: Můj jest to vlastní syn, a můj tento skutek! Jeztež nyní, neboť já sama jsem jedla, a nebudte nad ženu choulostivější, ani nad matku lítostivější. Pakli jste tak nábožní, a hrozíte se mé oběti, tedy jakž jsem už prve díl z ní snědla, tak i ostatku mi zanechte, ať jej sama dojím. Takž oni třesouce se strachem odběhli, jsouce v tom jedinkém účinku leniví a příliš bázlíví, ač sotva se zdrželi, že té nešťastné a neslychané krmě mateři zanechali. Pojednou pak bylo všecko město pověstí takové nešlechtnosti naplněno, a jedenkaždý stavěje sobě ten přehrozný skutek živě před oči, nejináč se ho děsil a hrozil, nežli jakoby se byl před ním a v jeho domě vykonal. Potom všickni, kteříž nesnesitelný hlad trpěli, s velikou snažností k smrti pospíchali, za blahoslavené soudíce ty, kteříž je smrtí předešli, aby se na takové nešlechtnosti a ohavnosti ani neřvali, ani pověstí o nich neslyšeli.“ Takové pokuty následovaly židovskou ukrutností a bezbožností, kterouž byli nad Kristem, Synem božím, ne-náležitě provedli.

7. Proroctví Kristovo o obležení a dobytí města Jerusalema.

Ale slušno jest k tomu, co Josef vypravuje, i pravdivého proroctví Spasitele našeho, Pána Jesu Krista, dotknouti, kterýž jim všechny ty bídy, že na ně konečně přijíti mají, těmito slovy předpověděl: „Běda pak těhotným a těm, kteréž kojí, v těch dnech. Protož modlete se, aby utíkání vaše nebylo v zimě ani ve svátek. Nebo tehdáž bude soužení veliké, jakéhož nebylo od počátku světa, až dosavad, ani kdy potom bude.“

Týž židovský spisovatel sebrav v hromadu počet těch, kteříž od hladu a meče zhynuli, jistí, že se jich na jeden milion a jedenkrát sto tisíc vyhledalo. A dále vypravuje, že když město dobyto a vydrancováno bylo, poněvadž vojáci v násilném mordování ustávali, a ještě živých veliké množství pozůstávalo, císař poručil, aby toliko ozbrojené zbili, jiné pak množství při hrdle zachovali. Ale vojáci zabíjejíce, kteréž dle rozkazu mordovati měli, take ani

70 starců a jiných mdlejších neživili. Ostatní pak zdravé a užitečné do chrámu v síni žen zavřeli. Nad těmi nařídil Títus Frontóna, Římana, za strážného, aby on o jednom-každém podle zasloužení jeho soudil. On pak všechny loupežníky a buřiče, kteříž pozůstali, poněvadž jeden druhého prozrazoval, zamordovati kázal, mládence pak krásné a zpanilé k vítěznému Títovu triumfu zachoval, a ostatek, což jich bylo, že přes sedmnácte let věku měli, svázané do Egypta na roboty poslal. Ale větší počet jich sám Títus po krajinách rozdělil, aby při slavných divadlech od meče zhynuli, aneb od divokých šelem roztrháni byli. Jiní, kteříž ještě sedmnácti let neměli, kupcům rozprodáni jsou. Však dříve, nežli je Froton tím způsobem rozdělil, zemřelo jich hladem do dvanácti tisíců. Všech zajatých vězňů po všecken čas té války počteno na devadesáte sedm tisíců. Ty věci tak se dály druhého roku císařství Vespasiánova*), a srovnávají se zcela s proroctvím a předpověděním Pána a Spasitele našeho, Jesu Krista, kterýž je božskou mocí svou v pravdě a jistotě předzvěděl, i nad nastávajícím vyvrácením téhož města hořce plakal a naříkal; jakž svatí evangelistove svědčí, kteříž slova jeho, k Jerusalemu mluvená, takto poznamenali: „O, kdyby poznalo i ty, a to aspoň v tento den tvůj, které věci tobě ku pokoji jsou! Ale skrytoť jest to nyní od očí tvých. Nebo přijdou na tě dnove, v nichž obkličí tě nepřátelé tvoji valem, a oblehnou tebe, a souží tě se všech stran, a na zem porazí tě i syny tvé, kteříž v tobě jsou, a nenechají v tobě ani kamene na kameni.“ A potom, kdež o lidu takto mluvil: „Neboť bude dav veliký v zemi, a hněv boží nad lidem tímto. I padati budou od meče, a zjímání vedeni budou mezi vše-

*) Dne 17. srpna, roku 70. po Kristu, byl chrám zapálen; dne 7—8. září téhož roku bylo už všecko město i s chrámem vydrancováno, zbořeno a spáleno, obyvatelstvo pak, díl po bit, díl v otroctví prodán, díl k šelmám a krvavým hrám odsouzen, a ostatek po všem světě rozptýlen. A když dále až do roku 72. ještě některé tvrze, buřiči osazené, dobytý byly, nezůstal v zemi než jen pokojný venkovský lid k vzdělávání rolí a vinic. Ten byl, a jak všecka historia svědčí, bývá obyčejně a skoro vždycky následek občanských bouří.

cky národy, a Jerusalem šlapán bude od cizích národů, až — se naplní časy národů.“ A málo výše před týmiž slovy: „Když pak uzříte Jerusalem od vojska obležený, tedy vězte, že se přiblížilo zkažení jeho *).“ Ta slova Spasitele našeho kdož s ostatní historií, kterouž Josefus o válce té sepsal, bedlivě a upřímně srovná, kterak se, prosím, neužasne nad právě božským předzvěděním a proroctvím Spasitele našeho, a za nejvýš podivné ho nevyzná?

O těch pak všech věcech, kteréž na ten národ přišly, hned od toho času, jakž svými bezbožnými hlasy lotra a vražedníka od smrti vyprosili, ale původce a dárce života, aby bez milosti vyhlazen byl, snažně prosili, není potřebí něco více z této Josefový historie přidávati: ale slušno jest toho doložiti, což očím každého člověka nesmírnou boží milost předkládá, že totiž za celých čtyřiceti let, od toho nešlechetného skutku pořád zběhlých, s nimi shovíval, a nastávající pokuty i zahynutí jim odkládal. Též, že v témž čase, jako sám Jakob, bratr Páně řečený, kterýž byl prvním biskupem v Jerusalemě, tak i mnozí jiní apoštolé a učníci, tehdaž ještě živi jsouce, ano i v Jerusalemě bydlející, tomu městu za nejpevnější věže a bašty stáli. A dále, že Bůh take s pomstou spravedlivou, kteráž jim nastávala, netoliko trpělivě shovíval, zdaby aspoň nad hříchy svými, jichž se dopustili, bolest a žalost majíce, odpuštění jich a potom spasení dojiti mohli, ale taky přes to tak dlouhé a trpělivé sčekaní mnohé divy a zázraky s nebe vysílal, kteřížby jim nastávající zlé, pokudžby z hříchů svých nečinili pokání, předpovídali a jako předukazovali. Kteréžto, poněvadž často jmenovaný jejich historik Josefus všecky bedlivě vypsál, nebude lépe, nežli abych i já v tomto místě, pro ty, jenž tuto historii čísti budou, jeho slovy je připomenul.

8. Znamení před válkou židovskou.

Takto tedy v knize 6, 5. o nich píše: „Svůdcove nějakí šibalští, kteříž i proti Bohu nešlechetné lži vymýšleli, bídný a sprostný lid k tomu tehdaž přivedli, že na zřejmé

*) Mat. 24, 19—21. Luk. 19, 42—43. a 21, 20—24.

- zázraky, zkázu a zhoubu jejich vyznamenávající, žádného pozoru neměli, ani jim nevěřili; anobrž, co ohromení a zdřevěnělí, ani oči ani rozumu neužívající, božské pohrůžky a znamení potupovali a za nic pokládali. Jako, že hvězda nápodobná k meči nad městem stála, a kométa celý rok ustavičně svítila. Potom, když se lid před tím pozdvižením a rozbrojem ke dni svátečnímu velikonočnímu shromáždil, 65 osmého dne měsíce dubna, okolo hodiny noční deváté, taková světlost chrám i oltář obklíčila a osvětila, jakoby se už bylo dobře rozednilo, a to světlo za půl hodiny ustavičně trvalo *). Kterýžto blesk zdál se lidem neučeným a sprostým něco dobrého vyznamenávati: ale umělí v zákoně a Písem svatých vykladači soudili o něm a pravili, že vyznamenává to, což potom skutek sám ukázal.

Při témž svátku... vrata vnitřního chrámu k východu slunce patřící, všecka měděná a velmi těžká, ježto obyčejně u večer sotva dvacet mužů zavíralo, a která se i závorami železem pobitými a hluboce do kamenného práhu zapadajícími utvrzovala, však v hodinu šestou v noci sama od sebe se otevřela **). To strážní chrámu rychle setníkovi či správci oznámili, kterýž všed tam, s velikou těžkostí je zavřel. Ten zázrak neumělým a nemoudrým opět zdál se býti výborný; pravili zajisté, že jim Bůh bránu k dobrému jejich otevřel. Ale učení a moudřejší tak to rozjímali, že to otevření brány, kteráž svatyni chránila a bránila, k dobrému jest nepřítelům, jimž se dvěře samy od sebe otvírají, a tak že nepochybně zpuštění chrámu i města vyznamenává.

- Po vykonání svátku, když málo kolikos dní prošlo, totiž 65 jedenmecitného dne měsíce května, zázrak nějaký hrozný, velikostí k víře nepodobný, se ukázal, a zdáloby se snad někomu, že což o něm pravím, to jsem sám sobě jako báseň vymyslel, kdyby ještě živi nebyli, kteříž jej svými očima

*) K porozumění toho třeba věděti, že tam noc od večera do rána na 12 hodin, a den od rána do večera podobně na 12 hodin rozdělovali. Bylo to tedy podle našich hodin okolo 3. ráno, kdežto tam ještě tma jest, poněvadž slunce teprv okolo naší 6. vychází.

**) t. o půlnoci.

ma viděli, a jiným o něm vypravovali, a kdyby ta potomní trápení, kteráž za tím šla, s těmi zázraky se nesrovnávala. Nebo před západem slunce vidíni byli v povětří po vší té krajině vozove a houfove zbrojní, an vysoko v oblacích táhnou a okolo měst se kladou. K tomu na hod slavný Letnic, když kněží v noci dle obyčeje do vnitřního chrámu šli, chtějíce oběti vykonávati, slyšeli prý nejprv jakýsi hřmot a třeskot, a potom hlas volající řka: „Stěhujme se odsud, stěhujme se odsud *).“

A což nad ty věci strašlivějšího bylo, nějaký Jesus, syn Annaniášův, člověk selský a robotný, čtyři leta před tím nežli se ta válka začala, když město ještě u velikém pokoji bylo, a hojností všech věcí oplývalo, přišed ke dni svátečnímu, když Židé podle rozkazu božího v staních pod zelenou za sedm dní pořád zběhlých bydlívali, odkudž ta slavnost svátek Stánků sloula, i hned v chrámě vysokým hlasem volati počal: „Hlas od východu, hlas od západu, hlas od čtyř větrů, hlas nad Jerusalemem a chrámem, hlas nad ženichy a nevěstami, hlas nade vším lidem.“ Tím způsobem dnem i nocí po všech ulicích města chodě volal a křičel. Když pak někteří z předních měšťanů hlas ten a křik jeho, jako předzvěstování nějakého velikého neštěstí, těžce nesli a neradi ho slyšeli, popudivše se z toho, rozkázali člověka jíti, a mnohými těžkými ranami bít. Kterýž pak ani se před nimi nevymlouval, ani těch, kteříž ho bili, neprosil, ale toliko slova napřed položená s křikem ustavičně opakoval. Knížata tedy a starší porozuměvše, jakož v pravdě tak bylo, že ten člověk jistě od vyšší moci k takovému volání ponuknut býti musí, dovedli ho k římskému vladaři Albínovi. Tam ačkoli tělo na něm až do

*) Take znamenitý římský dějepisec, souvěký Tacitus, dotýká ve své historii 5, 13. o těch znameních, kdežto klade: „Děla se znamení — viděna byla na nebi vojska, jedno proti druhému k bitvě se šikující, a lesknoucí se zbraň. Taký chrám byl náhle ohněm z oblak osvětlen. Najednou se otevřela vrata chrámu, a slyšán nadlidský hlas, oznamujíc, že se bohové odtud stěhují. Přitom znamenáno veliké třesení, odkud vycházeli.“ I Tacitus, podobně jako Josefus, dokládá, že to lid za dobrá znamení měl.

- kostí náramným mrskáním a bitím ukrutně zedráno bylo: však ani žádného neprosil a za milost nežádal, ani neslzel a neplakal, ale jakž nejtoužebněji mohl, po každé ráně naříkal těmi slovy: „Běda, běda Jerusalemu *).“

Ještě jiný zázrak, tohoto divnější, týž Josefus v knize 6, 4. O válce připomíná; totiž proroctví v Písmích svatých nalezené, kteréž v sobě takový smysl zavíralo: „Že toho času jeden z krajiny židovské vyjde, kterýž všeho světa pánem bude.“ To proroctví Josefus tak vykládal, jakoby se bylo na císaři Vespasiánovi vyplnilo, kterýž v Židovsku válku veda, od lidu svého za císaře vyhlášen byl. Ale Vespasián ne všeho světa, než toliko římského císařství panování a správu obdržel. Pravdivěji tedy a slušněji to proroctví na Krista Pána obrátiti se má, k němuž samému od Otce povědino: „Požádej mne, a dámť národy, aby byli dědictví tvé, a končiny země vlastenství tvé.“ Nebo rovně toho času hlas a zvuk svatých apoštolů jeho na všecku zemi se rozešel, a rozléhala se až do končin okrsliku země slova jejich **).

*) Dále vypravuje Josefus o témž člověku, že se ho vladař tázal, kdo jest a odkud, a proč tak volá? Ale on prý žádné odpovědi nedával, než jen stále křik svůj vedl. Byl tedy, jako člověk zdravého smyslu zbavený, propuštěn. Až do začátku války k nikomu prý nechodil, aniž ho bylo kde viděti, žeby byl s kým mluvil. Byl-li bit, čeho se mu skoro denně dostávalo, neproklínal; dal-li mu kdo jísti, nedobrořečil ani neděkoval. Zláště pak se o dnech svátečních dával svým voláním slyšeti. A v tom trval stále po 7 let a 5 měsíců, až pak jednoho dne v čas obležení po zdech městských chodě a volaje: Běda, běda městu! běda lidu! běda chrámu! běda i mně! kamenem z praku od obléhajících uhozen, s posledním slovem i duši vypustil.

**) O tom proroctví, kteréž Josefus na Vespasiána potáhnouti usiloval, Suetonius u vypsání života téhož císaře takto zaznamenal: „Rozhlašovalo se po všem Východě staré předpovědění a domnění, že jest uložení božské, aby tehdaž z krajiny židovské pošlý správu všech věcí na světě obdržel. To předpovědění o císaři římském, jakž potom skutek ukázal, Židé na sebe táhnouce, odboj učinili, a Římanům se zprotivili.“ V týž smysl praví Tacitus: „Mnozí namluviti se dali,

9. O Josefovi a jeho pozůstalých spisech.

Ale už po vypsání všech těchto věcí hodno jest o Josefovi, kterýž k historii této, jenž před rukama jest, tak mnoho pomoci přinesl, dotknouti, odkud jest a z kterého rodu pošel. On tedy sám o sobě (v úvodu k spisu O válce židovské) takto vypravuje: „Já Josefus, syn Matatiášův, z národu židovského, kněz, jerusalemský, kterýž jsem s počátku války židovské proti Římanům bojoval, potom pak v ostatních bitvách a půtkách přítomen byl, nevyhnutelnými příčinami jsa k tomu přinucen.“ — Byl pak Josefus tento netoliko u svého národu, ale i u Římanů ze všech Židů věku svého za nejvznešenějšího a nejslavnějšího držán, tak že k jeho poctivosti netoliko obraz v Římě postaven byl, ale i knihy, kteréž bedlivě sepsal, za hodné uznány, aby pro budoucí věčnou paměť v obecné bibliotece pánů Římanů složeny a chovány byly. On složil dvacatero knih o starožitnostech národu židovského, a historii o válce židovské, kteráž za jeho času vedena byla, v sedmero knihách zavřel. A že tu historii nejen řeckým ale i svým přirozeným jazykem sepsal, sám toho svým svědectvím potvrzuje. Jemuž ovšem pro mnohé jiné věci, od něho pravdivě sepsané, i v této příčině slušně věreno býti má.

jakoby v starých knihách kněžských nacházelo se předpovědění, že toho času Východ se zmůže, a z krajiny židovské vyjde člověk, kterýž správu všech věcí na světě obdrží. Kteréžto zatmělé, a s jakými si okolky v řeči vypověděné promluvení, Vespasiána a Títa vyznamenalo.“ O tom proroctví dí Josefus, to že, kromě nesnesitelného římského jha a útisku, nejvíce Židy k odporu a zbouření přimělo. Po skutku je sice Josefus na Vespasiána a Títa obracel: ale Židé jistě ne jiného, než zaslíbeného Messiaše minili, jehož čas příští tehdy už vypršel. Očekávali té doby toužebně spasitele; i když město už vzato bylo, a jen samotný chrám ještě se držel, nepřestali až do poslední chvíle v jistou i zázračnou pomoc boží pevně, a říkáje zarputile, doufati. Až když i chrám zapálen v ruce nepřátel padl, teprv všecku naději spásy mimo pustili, a jako zoufali a bez smyslů do všech koutů a skrýší města se rozutíkali.

— Nachází se ještě i jiný spis jeho, jistě bedlivého čítání hoden, totiž dvě se zláštní bedlivostí psané knihy o starobylosti národu židovského, v nichž netoliko Apionovi gramatikovi, jenž tehdaž proti Židům mnoho psal, ale i jiným, kteříž zákon a ustanovení židovská haněli a tupili, moudře a důvodně odpovídá, a nářky jejich svozuje. V první z nich klade ze starobylého podání počet kněh Písma sv. starého zákona, kterýmž všickni Židé, že pravé jsou, svědectví vydávají, a žádný jim nikdy neodporoval, ani o nich nepochyboval. Což vše v tento rozum vypisuje:

10. Josefus připomíná knihy starého zákona.

„My,“ praví Josefus, „nemáme nesčíslného počtu kněh, kteréžby se samy s sebou nesrovnávaly, aneb věci sobě odporné obsahovaly: ale máme jich toliko dvamecitma, kteréž v sobě vypsání všeho času od počátku světa zavírají, a k nimž my jako k božským nepochybně víru přikládáme. Z počtu jejich jsou patery knihy Možišovy, v nichžto se zákon obsahuje, a stvoření prvního člověka i rozmnožení pokolení lidského až do smrti Možišovy vypisuje, a obnášejí v sobě bez mála tři tisíce let. Po smrti Možišově až do panování Artaxerxa, jenž v zemi perské po Xerxovi královal, sepsali proroci, kteříž hned po Možišovi od Boha posílání bývali, co se kdy za jejich věku stalo, a to ve třinácti knihách zavřeli. Ostatní čtvery knihy obsahují v sobě písně k chvále boží a velmi užitečná napomenutí k vedení pobožného a šlechetného života. Od času pak krále Artaxerxa až do tohoto našeho věku, ačkoli se taky všecko obzvláště poznamenané nachází: však tyto poslední knihy nejsou též víry a vážnosti, jako předjmenované, protože se od těch časů až k naší paměti pravá a nepřetržená posloupnost svatých proroků nenachází. Ale jak mnoho my svým Písmům věříme, a jak vysoce jich sobě vážíme, to sám skutek za nás patrně mluví. Nebo po tak mnohých letech a tak v prodlouženém čase žádný se o to nesměl pokusiti, aby v nich byl něco buďto přidal, aneb ujal aneb proměnil. Anobrž my všickni Židé hned od mladosti tomu vyučení jsme a jako od přirození k tomu naklonění, abychom nepochybně tomu věřili, že ta jsou pravá a jistá

příkázání boží, jichž se stále přidržeti, a pro ně, kdyby —
koli potřeba kázala, i životů nasaditi a smrt ochotně pod-
niknouti máme.“ Toto tedy svědectví jeho o jistotě a vá-
žnosti Písma svatého pro užitek pilného čtenáře tuto jsem
přiložil. —

Nachází se ještě i jiný spis a kniha jeho, v pravdě
nematná a bedlivě od něho složená, totiž: O svrchovaném
panství rozumu. Ač jí někteří titul knihy Machabejské
dávají, protože v sobě některých Židů těžké půtky a boje
zavírá, kteréž byli, jakž o tom svědčí knihy Machabejské,
pro Boha a pravé náboženství udatně vedli, až proto i ze-
mřeli. Dále při konci dvacáté knihy o starožitnostech ži-
dovských sám zjevně oznamuje, kterak umínil sepsati čtvery
knihy o důmyslech Židů, kteréž od starodávna mají o
Bohu a jeho bytnosti, i o příkázání, a spolu proč dle nich
některé věci svobodně a volně činiti mohou, a některé jim
jsou zapovězeny a zbráněny. A v jiných knihách jiné take
spisy své připomíná.

Jest taky hodno i toho doložiti, což sám v tom spisu,
kterýž po vypravování starožitností židovských o svém ži-
votu složil, mezi jinými věcmi o sobě napsal, tak aby ta
svědectví, kteráž jsem z jeho kněh do této historie vepsal,
tím utvrzenější byla. Obrátiv totiž Josefus řeč svou proti
Justovi Tiberiadskému, kterýž taky, jako on, historii oněch
časů vypsati chtěl, a mnoho křivého a nepravého zazna-
menal, stihá toho muže pro nepravdomluvnost; a taky pro
jiné zlé skutky mu tuze domlouvaje, toto pověděl: „Já
v pravdě nebál jsem se tak za svou historii, jako ty za
tvou. Ale podal jsem svých kněh hned tehdaž císařům
Vespasiánovi a Títovi, když ta válka netoliko v čerstvé pa-
měti, ale ještě před očima byla, jsa výborně tím sobě jist,
že jsem ve všem pravdy šetřil a následoval. A tak jsem
nebyl v naději své zmýlen, očekávaje od nich osvědčení mé
historie. Též i mnohým jiným jsem túž historii ukazoval,
z nichž někteří těm válkám byli přítomní, a těch věcí se
dotýkali: jako král Agrippa, i někteří jeho příbuzní a
krevní přátelé. Anobrž i sám císař Títus byl tak laskav
na mé knihy, že tomu chtěl, aby jedině z nich lidé pra-
vdivé vědomosti o těch věcech nabývali, a protož s pod-
pisem vlastní ruky své je potvrdiv, vůbec na světlo vydati

- poručil. Král pak Agrippa dva a šedesáte listů ke mně poslal, v nichž patrné svědectví dává pravdě historie mé.“ Z těch listů tam Josefus na důkaz dva položil. Ale o tom muži nechť jest dosti povědino. Už se k jiným věcem, kteréž potom následovaly, obraťme.

11. Po smrti Jakoba byl Simeon biskupem v Jerusalemě.

Když Jakob, příjmením Spravedlivý, skrze mučeníctví život svůj dokonal, a nedlouho potom Jerusalem dobyt a do konce vyvrácen byl, praví, že apoštolé a učeníci Páně, kteří ještě tehdaž živi byli, spolu s příbuznými Páně podle těla, poněvadž i z těch někteří živi na světě pozůstávali, v jedno se shromáždivše radu spolu drželi, kdoby hodný byl na místo Jakobovo dosednouti. A tu že všickni z jednomyslného snešení Simeona, syna Kleofášova, o němž sv. Evangelium zmínku činí, za hodného usoudili, aby církev v končinách Jerusalemských spravoval. Ten, jakž se zpráva činí, byl bratranec Páně, nebo Hegesippus svědčí, že Kleofáš byl bratr Josefův *).

12. Vespasián rozkázal potomky rodu Davidova vyhledávati.

To take vypravuje Hegesippus, že císař Vespasián po dobytí města Jerusalema přísně rozkázal, aby všickni Židé z domu a rodu Davida krále se vší bedlivostí vyhledáni byli, tak aby dokonce žádný z toho královského kmene více na světě nezůstával; pročež prý opět nové záhubné protivenství na Židy vzbuzeno bylo.

13. Anaklétus, druhý biskup římský.

Po Vespasiánovi, kterýž deset let císařství římské
79 spravoval, byl syn jeho Títus císařem **). Za jeho pano-

*) Jiní tvrdí, že Maria, sestra či příbuzná matky Páně, vdala se za Kleofáše, a porodila mu tohoto Simeona, bratra Jakoba Spravedlivého. A takby Simeon byl sestřín Pána Krista, což se s historií sv. evangelia lépe srovnává. Výš 2, 23.

**) Vespasiánus umřel pokojně v červnu roku 79. po Kristu,

vání leta druhého Línus správy církve římské, kterouž na 80 sobě dvanácte let držel, Anaklétovi postoupil.

Po Títovi pak, kterýž jen dvě leta a dva měsíce kraloval, dosáhl bratr jeho Domiciánus důstojenství císařského *). 81

14. Abilius, druhý biskup alexandrinský.

Čtvrtého roku císařství Domiciánova umřel Annianus, 84 první pastýř církve alexandrinské, kterouž byl dvamecitma let spravoval, a na místo jeho vstoupil Abilius. 85

15. Klémens, třetí biskup římský.

Leta dvanáctého císařství Domiciánova, po Anaklétovi, 92 kterýž dvanácte let církve římské biskupem byl, ujal v Římě správu Klémens, kteréhož apoštol, v epištole své k Filipenským 4, 3., svým pomocníkem nazývá, kdež takto mluví: „Spolu s Klémentem a s jinými pomocníky mými, jejichžto jmena napsaná jsou v knize života **).“

stár 70 let. Jeho panování bylo moudré a spravedlivé, takže jím zviklané císařství římské zase utvrzeno i zvelebeno. S jeho nastoupením vlády přestalo ihned pronásledování křesťanů, od Neróna vzbuzené.

Syn a nástupce jeho Títus byl až ku podivu, skoro křesťansky mírný a dobrotivý člověk. Římané jej nazývali „Rozkoší lidského pokolení.“ Ten když se na konci některého dne nepamatoval, žeby byl komu něco dobrého prokázal, k vůkolstojícím říkával: „Ztratil jsem den, přátelé!“ Zachvácen morem, v němž byl lidu i ze svého jmění mnoho dobrého činil, umřel Títus v září roku 81., stár 42 leta, ode všech velice a upřímně želen a oplakáván.

*) Domiciánus, vlastní bratr i nástupce Títův, byl od prvního mládí člověk zkažený, a jak všickni historikové svědčí, obnovil svým neblahým panováním památku ničemného Klaudia i ukrutného Neróna. Dal se taky nazývat bohem a zbudil druhé protivenství proti křesťanům, kteréž se nejen na Řím, nýbrž i na celou říši vztahovalo.

**) To jest ten Klémens, o kterém už výše 4. zmínka učiněna, a kterýž, prý, od Domiciána roku 94—95. do Chersonésu za Černé moře vypovězen, tam i mučeníctví podstoupil. Jeho

16. Klémentova epištola.

Tohoto Klémenta nachází se jedna epištola, ode všech — schválená a přijatá, a v pravdě slavná i podivu hodná, kterouž jako od osoby církve římské k církvi korintské tehdaž psal, když v Korintu bouře povstala. A vím o tom, že táž epištola v mnohých církvích, už od dávna i dosavad, veřejně čítána bývá*). A že tehdaž v Korintu bouře vznikla, svědek toho víry hodný jest Hegesippus.

17. Protivenství církve za císaře Domiciána, v počtu druhé.

Když byl Domicián mnohé ukrutnosti a nešlechtnosti své proti mnohým dokázal, a nemalý počet šlechtných a slavných mužů římských všetečným a nespravedlivým soudem zmordoval, i jiné take lidi vznešené a v ouřadech postavené, netoliko vypověděním z vlasti, ale i statků zbavením, beze vší hodné příčiny pokutoval: učinil se naposledy Nerónovy nešlechtnosti a bezbožnosti v protivení se Bohu, a vedení války s jeho věrnými, dědicem a náměstkem. Nebo z císařů římských byl druhý, kterýž proti nám křesťanům 95 oheň protivenství a soužení roznítil, ačkoli Vespasián, otec jeho, žádné krivdy nám v ničemž nikdy neučinil.

18. Apoštol Jan a jeho zjevení.

Téhož času protivenství, jakž se zpráva činí, císař Domicián Jana, apoštola a evangelistu Páně, kterýž ještě živ byl, pro svědectví Bohu Slovu vydané, na ostrov, řečený Pathmos, vypověděl **). Irenéus pak v páté knize

ostatky byly potom od svatých apoštolů slovanských, Cyrilla a Methoděje, roku 868. slavně do Říma doneseny.

*) Připisuje se tomu Klémentovi ještě druhá epištola i více jiných spisů, jichž pak učení muži neuznávají za pravé.

**) Pathmos jest jeden z ostrovů sporadských nedaleko asiatského břehu; holá to skála. Ještě se ukazuje u přístavu, řečeném Nestia, jeskyně, v kteréž prý Jan své zjevení viděl, a nad jeskyní klášter řeckých mnichů, nazvaný Apokalypsis, či Zjevení.

proti kacířstvím, kdež píše o počtu jména antikristova, kteréž se v knize zjevení sv. Jana přivodí, o Janovi tato slova napsal: „Jestližeby jméno antikristovo zjevně tohoto času ohlášeno býti mělo, jistěby je byl oznámil ten, kterýž to zjevení viděl. Neb ono ne příliš dávno, anobrž skoro za našeho věku, při samém skončení císařství Domiciánova 96 spatřeno bylo.“ Tak velmi se už těch časů, o nichž se mluví, učení víry naší rozsvítilo, že i ti spisovatelé, kteříž byli od učení a záboženství našeho do konce vzdáleni, nestěžovali sobě, jak toho protiventství, tak těch mučeníství, kteráž se v něm stala, do svých historií vložit. Kteríž take i časy jejich bedlivě zaznamenali, jako, kterak leta patnáctého císařství Domiciánova, Flavia Domitilla, dcera 95 sestry Flávia Klémenta, jednoho tehdáž římského konsula, s mnohými jinými, pro svědectví Pána Jesu Krista na ostrov řečený Pontia, místo pokuty a trestání na hrdle, vypovězena a vyhnána byla *).

19. Domicián vydal rozkaz, přísně poroučeje, aby potomci krále Davida vyhledáni a zmordováni byli.

Když pak císař Domiciánus i ty, kteříž z rodu a z pokolení Davidova posli, vyhledávati a mordovati rozkázal, jest o tom stará pověst, že někteří od nějakých kacířů toliko proto donešení a obžalováni byli, že se za potomky Júdy, bratra Páně podle těla, pokládali **), a tudy netoliko od

*) Teď se jmenuje ten ostrov Ponza, a leží blíže břehu neapolského, byvši za císařů římských pohanských nezřídka vypovězeništěm vzácnějších Římanů. Dio Kassius, jehožto z spisovatelů světských teď jen jediného svědka o tom protiventství víme, zmiňuje se o něm 63, 14. I praví o Klémentovi, že byl s mnohými jinými utracen, a Domitilla že byla na ostrov Pandateriu, (teď slove Ventotune), jižněji od Ponzy, vypovězena. Vyrozumíváme taky z Diona, že byli křesťané z atheismu či bezbožství obviňováni, nepochybně proto, že v pohanské bůžky věřiti, ani jich ctiti nechtěli. To udání dvou rozličných ostrovů přivedlo některé spisovatele na to, že se domnívali, jakoby byly dvě Domitilly, matka a dcera, do vyhnanství vypovězeny byly.

**) Mat. 13, 55.

— krále Davida, ale od samého Krista, rodu svého starožitnost vedli. O čemž take Hegesippus v tento rozum vypisuje:

20. O příbuzných našeho Spasitele.

„Byli ještě tehdaž živi někteří z rodu Páně, vnukove Júdy, kterýž bratrem Páně podle těla nazýván byl. Těch jmena někteří nepřátelé donesli, a obžalovali je, že taky z rodu Davidova pošli. A jeden vysloužilý voják přivedl je k Domiciánovi, kterýžto se take příchodu Kristova, rovně co někdy Heródes, náramně obával. Když se jich císař dotazoval, zdaliby z kmene Davidova pošli, přiznali se, že tak jest. Jsouce opět otázáni, jakby mnoho zboží aneb statku a peněz měli? Obá dali takouto odpověď: Toliko devět tisíc denárů či desetníků máme, a z těch každému z nás polovice náleží. Ale ani ta suma není na stříbře aneb na hotových penězích, než na pozemcích či na ceně rolí, kterýchž neдрžíme více, než jen třiceti devět jiter, z nichž take poplatky dáváme, a tak se pracně, zemi dělajíce, živíme.“ Potom na svědomí toho, že sami rolí dělají, ukázali mu své ruce, a tvrdou kůži i mozoly na rukou, jichž se jim od ustavičné práce nadělalo. Jsouce naposled dotazováni o Kristu a o jeho království, jaké jest, a kdy a kde se ukáže? odpověděli: Že království jeho není svět-ské ani zemské, ale angelské a nebeské, kteréž se teprva na skonání tohoto světa ukáže, když přijde s slávou velebnosti své, aby soudil živé i mrtvé, a odplatil jednomu každému podle skutků života jeho. To tak slyše od nich Domiciánus, ani jich neodsoudil, ani zlého nic jim neučinil, ale jako sprostými lidmi jimi pohrdnuv, svobodně je domů propustil, i protivenství take proti církvi zbuzené 96 mandátem svým zase spokojil. Ti pak pobožní lidé, jsouce takového nebezpečení sprostěni, byli prý potom rozličným církvím za biskupy představeni, protože svědkove víry byli, i take z rodu Páně pošli. A když na to v církvi pokoj učiněn byl, prodloužili životy své až do časů císaře Trájána.“ Až potud Hegesippus. K němu přistupuje Tertulliánus (v Obraně 5.), kterýž o Domiciánovi v tento rozum zmínku činí: „Pokoušel se o to i Domiciánus, oučastník ukrutnosti Nerónovy, aby křesťany pronásledoval, jako

byl onen císař činil, ale poznav se býti člověkem, pojednou — od předsevzetí svého upustil, povolav zase zpět i těch, kteréž byl zvypovídal.“

Po Domiciánovi, kterýž 15 let panoval, byl císařem Nerva *). Historici pak, kteříž ty časy s bedlivostí vypsali, zřejmě o tom vypravují, kterak páni Římané po smrti Domiciána nařídili to a ustanovili, aby netoliko všickni obraze a znakove, ku poctivosti Domiciána postavení a zavěšení, dolů smetáni byli, ale aby take z vlastí svých vyhnaní a vypovězení zase na místa svá se navrátili, a zboží i statků svých dostali. Naši staří spisovatelé dokládají, že tehdaž Jan, apoštol a evangelista, z ostrova Pathmu domů 97 se navrátil, a jako dřív v Efesu bydlel **).

21. Po Nervovi byl Tráján císařem. Cerdo, třetí biskup alexandrijský.

Když pak Nerva málo víc přes jeden rok císařství římské spravovav umřel, náměstka v témž důstojenství zastavil Trájána ***). Za jeho císařství prvního roku v Ale- 98

*) Domicián zahynul v září roku 96, stár 45 let, násilnou smrtí, od své vlastní manželky a vrchního vůdce životní strážce usmrcen, protože nebyli před ním ani svobodou, ani živobytím jisti. Byl to na vše strany hrozný stav věcí!

**) O císaři Nervovi Dion Kassius toto poznamenal: „Ten všechny, kteříž pro neuctivost proti bohům (to jest pro křesťanství) obvinění byli, rozkázal svobodně propustiti, a obecným mandátem svým zapověděl, aby na potomní časy služebníci na své pány více nežalovali, a žádný žádného pro bezbožnost (t. j. pro křesťanství) aneb pro sektu židovskou nenáříkal.“ Nerva tedy zastavil protivenství od Domiciána proti křesťanům vzbuzené.

***) Výborný a šlechetný Nerva, jenž byl u vysokém stáří, více než 70 let, na trůn povýšen, umřel pokojně už roku 98. po Kristu. Nemaje pak žádných vlastních dětí, položil si nemalou zásluhu o vlast tím, že si zalíbil za syna mladého Trájána, kterýž ho i v císařství následoval.

Tráján byl velmi šlechetný člověk, a muž jak v správě zemské, tak i ve vojště nad jiné výtečný. Vyčítá se mu přec, že křesťany pouze pro víru pronásledoval; a však to více z politiky, než ze srdce dopouštěl. Viz níže 32, 33.

- xandrii po Abiliovi, kterýž tu církev třinácte let řídil, biskupem byl Cerdo, třetí té církve pastýř po Anniánovi, prvním biskupu. Téhož času Klémens ještě církev římskou spravoval *), taky třetí z těch, kteříž po Pavlovi a Petrovi to biskupství spravovali. Nebo první byl Línus a druhý Klétus či Anaklétus.

22. Ignácius, biskup v Antiochii, a Simeon v Jerusalemě.

Téhož času mezi biskupy antiochenskými, kdežto prvním biskupem byl Evodius, spravoval tu církev na druhém místě Ignácius, muž velmi slavný a u lidí vzácný **). Též i Simeon byl těch časů po Jakobovi, bratru Páně, druhým biskupem církve jerusalemské ***).

23. O apoštolu Janovi.

- Těch časů ještě živ byl v Asii apoštol ten a evangelista, kteréhož Pán nad jiné miloval, a kterýž po smrti císaře 97 Domiciána navrátil se z ostrova Pathmu, kamž byl vypovědín, v Efesu i v Asii církev spravoval. Že pak až do těch časů živ byl, dvěma hodnověrnýma svědky to provestí mohu, kterýmž proto, že stále pravé učení zastávali, dobře věriti sluší, a ti jsou Irenéus a Klémens Alexandrinský. Z nich první v knize 2, 39. proti kacířstvím takto téměř napsal: „Všickni starší, kteříž s Janem, učeníkem Páně, v Asii rozmlouvali, vysvědčují, že on to povídal; nebo mezi nimi až do času císařství Trájánova živ byl a bydlel.“ A v knize 3, 3. o též věci v tento rozum totéž vysvětluje: „Efesská církev, kteráž od Pavla založena, od Jana pak, kterýž v ní až do času Trájánova císařství bydlel, utvrzena byla, jest tohoto apoštolského učení pravdivým a hodnověrným svědkem.“ Klémens pak Alexandrinský v spisu svém, kterémuž titul dal: „Kdo jest ten bohatý, jenž spasen bude,“ ne-

*) Byl snad u vyhnanství na poloostrově Chersonésu, kdež i roku 100. mučeníctví podstoupil. Viz výš 15. 16. a níž 34.

**) Více o něm doleji 36. Předchůdce jeho Evodius umřel už roku 68.

***) Zvolen po smrti Jakobově. Viz výš 11.

toliko týž čas poznamenal, ale při tom i historii velmi potřeboval, kteříž sobě poctivých a užitečných napomenutí váží, a rádi je slyší, obšírně vypravuje. Tu tedy historii vezměme i my do rukou a čtème ji, kteráž takto zní:

„Slyš rozprávku. Co jsem řekl rozprávku? anobrž pravdivou a jistou historii, kteráž se o Janovi apoštolu připomíná, a pro budoucí paměť zachována jest. Po smrti tyrana (Domiciána), když se Jan z ostrova Pathmu zase do Efesu navrátil, na žádost některých obcházel a navštěvoval církve okolních národů a měst, někde aby zřídil biskupy, jinde aby celé církve v řád uvedl, a někde aby z těch mužů, na kteréžby mu Duch Páně ukázal, hodné kněze vyvolil. Jednoho tedy času přišel do města, nedaleko odtud ležícího (ač někteří i jmeno toho města dokládají), když po vykonání své povinnosti bratří navštívil a jich potěšil, vida před sebou mládence silného, v tváři krásného a vtipu schopného, obrátil se k biskupu toho místa, a takto k němu promluvil: „Tohoto mládenceka tobě snažně před církví a Pánem Kristem, kteříž mi toho svědkove budou, k věrnému chování a pilnému vedení poroučím. Kteréhožto když biskup na svou práci a v péči přijal, a že při něm všecko dle možnosti učiniti chce, připověděl, Jan podruhé svou předešlou řeč opáčil, a k věrnosti ho snažně napomenul. To vykonav, do Efesu se navrátil. Biskup tedy mládence sobě svěřeného do domu přijal, za svého choval, v kázni svaté a bázni vedl, a laskavě s ním nakládal, až ho naposledy i svátostí křtu osvětil. Potom pak, když ho při biřmování i znamením Páně, jako bezpečnou a dokonalou stráží duše jeho zaznamenal a potvrdil, něco péče své a pilnosti při učení a vedení polevil. Kteréhožto hned ta zvolnější svobůdka, jemu propuštěná, zkazila, ješto ho jiní mládenci, věkem jemu rovní, však zahálčiví, rozpustilí a všemu zlému zvyklí, do svého zlého tovaryšstva potáhli. A ti nejprv na své skvostné hody ho vodili, potom pak i v noci na krádež a loupež tejně vycházejíce s sebou ho brali, až naposledy k tomu ho měli, aby se s nimi o něco horšího směle pokusil. On pomalu všemu tomu zvykal, a pro bystrost vtipu svého, rovně co neskrocený kůň, na svou sílu spoléhaje, ven z pravé cesty vyběhl, a uzdu tuze hryza, do propasti všech nešlechtností tím prudčeji sebou jako po hlavě vrhl. Když

— pak strany spasení, kteréž jest v Bohu, až v zoufalství upadl, už potom na malé zlé účinky nemyslí, ale dopustiv se znamenitých nešlechtností, odkudž mu nepochybná zhouba nastávala, ani v tom zlém předsevzetí jiným roveň býti nechtěl. A protož vzav s sebou tovaryšstvo, a nashromáždív lotrovské zběři, s ochotnou myslí loupežníkům za vůdce a hlavu se vystavil, v moci velmi násilného, v prolévání krve překrutého, a v přísnosti náramně trpkého.“

„Mezi tím přišla důležitá potřeba, pro kterouž Jan opět do téhož města povolán byl. Vyřídív všecko, proč nejvíce přišel, promluvil k biskupovi řka: „Nuže biskupe, navrať nám poklad, jejž jsem já a Kristus v přítomnosti církve, kterouž spravuješ, jako svědka, tobě svěřil.“ Té řeči se biskup nejprv ulekl, a stál co zmámený, domnívaje se, že od něho peněz, jichž k sobě nikdy nepřijal, žádá. A však ani tomu snadně věřiti nemohl, aby Jan co toho na něm neprávě žádati měl, čeho mu nikdy schovati nedal; ani na druhou stranu Janovi, svěřeného pokladu žádajícímu, nedůvěřiti se nesměl. Ale když Jan dále pověděl: „Mládenečka a duše bratra od tebe žádám!“ Tu stařec sklopiv hlavu k zemi a těžce vzdychaje, s pláčem odpověděl: Ten jest už umřel. „Kterak a jakou smrtí?“ optal se Jan. Odpověděl biskup: Bohu umřel; neb se z něho udělal člověk zlý a nešlechtný, a krátce mluvě, lotr. A hle, nyní místo církve, v níž bydlel, tuto horu s podobnými sobě tovaryši u velikém počtu opanoval. Apoštol tedy roztrhnuv na sobě roucho, a s velikým naříkáním, bije se v hlavu, pověděl: O, co dobrého strážného ustanovil jsem tebe nad duší bratra mého! Ale i hned koně mi přiveďte a člověka, kterýžby mi k němu cestu ukázal. A po té řeči vsed na koně, tak jakž byl, rychle z kostela k ukázané hoře pospíchal. A příjev k tomu místu, hned od strážných té lotrovské zběři jat byl. Nestroje se ani před nimi utíkat, ani se jim brániti, s velikým křikem promluvil k nim: Právě pro tu příčinu jsem k vám přijel. Dovedte mne k svému vůdci. Kterýžto v zbroji jsa, na něho očekával. Ale jakž Jana k němu se přibližujícího poznal, hned hanbou velikou před ním na běh se dal a utíkal. Jan pak, zapomenuv se i na svůj starý věk, jakž nejvíce mohl za nim běžel, volaje: „Proč synu přede mnou, otcem svým starým a žádné zbroje

nemajícím utíkáš? Můj synu, smiluj se nade mnou. Neboj se, máš ještě naději k spasení. Já sám za tebe Kristu počet vydám, a bude-li toho potřeba, i za tebe umru, jako Kristus za nás umřel; já za duši tvou duši svou položím. Zastav se a věř mi, Kristus mne k tobě poslal.“ On pak slyše ty jeho řeči, nejdříve se ovšem pozastavil, ale oči dolů k zemi sklopil; potom zbraň od sebe vrhl, a bázní jsa podjat trásl se, až i hořce plakal. Na to starce k sobě blíže přistupujícího objal a s pláčem žalostivě odprošoval, jakž jen mohl za svou vinu dosti čině; a samu toliko pravou ruku ukrýváje, vodou hojných slzí svých podruhé se pokřtil. Tu ho apoštol vysoce ujišťoval, ano i přísahou ztvrzoval, že mu odpuštění všech hříchů na Spasiteli našem vyprosil, a padv na kolena, pravou jeho ruku, vodou pokání obmytou a očištěnou, líbal, a tak ho s sebou zase do církve uvedl. Tam často za něho Bohu se modlil, v ustavičných postech s ním se trápil, a mysl jeho srdečnými slovy z Písem svatých kojil, až i docela spokojil. Aniž odtud, jakž se praví, dříve odšel, až ho po vykonaném pokání zas smířeného té církvi navrátil. Jeho obrácením pozůstavil apoštol znamenitý příklad pravého pokání, a jasnou průbu druhého zrození, potom i slavné a vítězné znamení viditelného vzkříšení a z hříchů povstání.“ Tyto tedy řeči od Klémenta sepsané, a ode mne, jakož pro známost historie, tak pro vzdělání pobožných čtenářů přivedené, nechť i tuto své místo mají.

24. Evangelium sv. Jana, a pořádek svatých Evangelii.

Ale už k svému předsevzetí se navraťme, a o spisech tohoto apoštola, kteří až podnes v žádné pochybnosti nejsou, něco dotkněme. A sice předně o jeho Evangelii, kteréž všem církvím, v světě pod nebem rozptýleným, známé jest, a má od každého bez pochybování přijato býti. Že pak od starých po třech jiných Evangelích, v pořádku na čtvrtém místě dobře položeno jest, z následující řeči každý snadně porozumí. Svatí a jistě boží muži, to jest Kristovi apoštolé, sice pro čistotu a šlechtnost života slavní byli, a duše své všemi ctnostmi ozdobovali, ale však řeči sprostné, jako jiní obecní lidé, užívali. Na samu božskou a předivnou

— moc, kterouž od Krista vzali, spolehající, neuměli učení mistra svého řečí ozdobnou a krásnou, ani slovy vybranými a řemeslně složenými kázati a rozhlašovati, aniž o to pečovali. Ale užívající předně světlého a patrného způsobu učení, kteréž jim Duch svatý vnukal, potom pak i moci Kristovy, kteráž tak mnohé divy skrze ně působila, uvedli všemu světu v známost to umění, kterakby království božího bezpečně dojíti se mohlo, malou starost o to majíce, aby v spisech paměti po sobě zůstavili. Což i slušně tak učinili, jako ti, kteříž k důležitější a sílu lidskou daleko převyšující službě povoláni byli. Nebo i sv. Pavel, ač mezi jinými v řeči umělé nejmnocnější a nejvycvičenější, přec kromě kolikos málo epištol, žádných spisů ani kněh neskládá, ačkoli nescíslná tajemství znal a napsati mohl, jako ten, který až do třetího nebe vtržen jsa, tam zpytování božských věcí zakusil, a vnešen jsa až do ráje božské velebnosti, tajná slova tam slyšeti za hodného uznán byl.

Ani take ostatní učení Páně, buďto dvanácte apoštolů aneb sedmdesáte učeníků, a mimo ty ještě jiní v nescíslném počtu, takých zjevení nepovědomí nebyli: však nic méně z toho všeho počtu učeníků Páně jediní toliko Matouš a Jan nám po sobě spisů aneb pamětí pozůstavili. A i ti, jakž se zpráva činí, jenom z důležité a obzvláštní potřeby takému spisování aneb poznamenání některých věcí se oddali. Nebo Matouš, poněvadž nejprv Židům slovo boží kázal, maje se taky mezi jiné národy odebrati, Evangelium své přirozenou řečí svou sepsal, aby to, čehožby se snad pro nepřítomnost jeho těm, kteréž vyučoval, nedostávalo, psaním vrchovatě doplnil*). Potom když Marek a Lukáš svá Evangelia na světlo vydali, chtějí tomu, že Jan, kterýž před tím vždycky slovo boží oustně toliko a bez psaní rozhlašoval, ku psaní přiveden byl takouto příčinou:

Když dotčená tři dávno vydaná Evangelia, jak jiným všechněm, tak i Janovi do rukou se dostala, praví o něm, že je všecka schválil, a pravdivé svědectví o nich vydal: však nic méně uznal, že se v nich poznamenání těch věcí

*) Evsebius uvádí dále více spisovatelů, kteříž osvědčovali, že Matouš své Evangelium řečí tehda v Palestíně obecnou, t. syrochaldejskou sepsal. Viz níž 3, 39. 5, 8. 5, 10. a 6, 25.

nedostává, které Kristus s počátku svého kázání činil a působil. Jakož pak to, což se tak mluví, pravé jest. Nebo v skutku tak se nachází že tři první evangelistove na větším díle ty toliko skutky Spasitele našeho poznamenali, kteréž on po vsazení Jana Křtitele do žaláře, jednoho celého roku činil. Což take sami na začátku svých historií zjevně ukazují. Nebo po vypsání postu čtyřiceti dnů a na to následujícího pokušení ukazuje Matouš 3, 12. patrně ten čas, od něhož psáti začal, těmito slovy: „A když uslyšel, žeby Jan vsazen byl do žaláře, odšel do Galilee.“ Nápodobně i Marek 1, 14. dí: „Když pak vsazen byl Jan do žaláře, přišel Jesus do Galilee.“ A sv. Lukáš 3, 20. dříve, nežli o skutcích Kristových vypravovati začal, téhož způsobu a pořádku časů šetří, řka: „Heródes pak, tetrarcha, ke všem zlým věcem, kteréž činil, přidal i to, že vsadil Jana do žaláře.“ Z těch tedy příčin, prý, Jan apoštol na žádost některých přátel, ten od prvních evangelistů vypuštěný čas, i věci, kteréž v něm Spasitel konal, totiž ty, kteréž vězení Jana Křtitele předešly, v Evangelii svém popsal a potomkům k paměti pozůstavil. Což prý i sám světle ukazuje, 98 když nejprv 2, 11. pověděl: „Ten učinil Jesus počátek divů v Káni galilejské.“ A potom, když 3, 23. mezi skutky Kristovými zmínku činí o Janovi Křtiteli, kterýž „křtil ještě tehdaž v Énonu, nedaleko od Sálím, kdež byly vody mnohé.“ A málo níže na témž místě patrně dokládá: „Nebo Jan nebyl ještě vsazen do žaláře.“

A protož Jan evangelista v svém Evangelii ty věci poznamenal, kteréž Kristus před vězením Jana Křtitele konal a činil: ostatní pak evangelistove ty, kteréž vězení Janovo následovaly. To kdo ví a zná, nebude už moci toho smýšleti, že sobě spisove svatých evangelistů v něčem odporní jsou; poněvadž Evangelium Janovo věci s počátku od Krista působené vypisuje, ostatní pak evangelistove o skutcích poslednějšího času až do skončení vypravují. Ne bez příčiny taky Jan rodu Pána a Spasitele našeho podle těla pominul, poněvadž už od sv. Matouše a Lukáše bedlivě vypsán byl: ale začíná od jeho božství, jakoby jemu ta částka od Ducha Páně obzvláštně zanechána byla. O tom tedy, proč sv. Jan své Evangelium nejposléze psal, dosti povědíno buď.

— Z které pak příčiny Marek své Evangelium sepsal, o tom už napřed 2, 15. promluveno. Lukáš take sám hned na počátku spisu svého příčinu klade, pro kterouž historií evangelickou sepsati umínil; totiž, že se mnozí nepovolání neopatrně o to pokoušeli, aby vypravování těch věcí sepsali, o nichž on jistou pravdu věděl, tak jakž ji vydali ti, kteřížto od počátku sami viděli, a služebníci slova byli. A protož, že se mu vidělo býti potřebné, aby nás vši pochybnosti zbavil, a čeho hned s počátku pravé vědomosti došel, předně s Pavlem bydleje a tovaryšsky živ jsa, potom z častého s jinými apoštoly o těch věcech rozmlouvání, to všecko aby pořádně v spis uvedl a poznamenal. Ale o tom nechť jest nyní toho, co mně známo, dosti povědino; nebo co jiní a staří o tom smejšleli a psali, to na jiném místě příležitěji položití míním. — Mezi knihami Janovými, jež byl mimo Evangelium sepsal, přijata jest první jeho epištola ode všech, jak starých tak nynějších učitelů, bez všelikého odporu za pravou: ale ostatní dvě nalezají odpor. O knize Zjevení jest soud u mnohých až dosaváde na obě strany rozdělený. A protož, coby se o ní smýšleti mělo, nepominu ze svědectví starých učitelů na svém místě oznámiti *).

25. Vyčítá Pisma božská nového zákona ode všech za pravá přijatá, a jiná, kteráž taková nebyla.

A poněvadž mi se k tomu nyní příčina dala, potřebí jest, abych tuto zkrátka pořádek knéh nového zákona položil. Nejprv tedy čtvero svaté Evangelium nechť se klade. Za těmi následuje kniha o skutcích apoštolských. Potom jdou epištoly sv. Pavla; též první epištola sv. Jana a první sv. Petra. Mezi ty, vidí-li se, buď i Zjevení sv. Jana položeno, o němž, co se smýšlelo, na svém místě, jakž jsem připověděl, oznámím. A ty knihy jsou mezi nepochybné a ode všech přijaté počteny **).

*) Za času Evsebiova pochybovalo se tedy ještě o druhé a třetí epištola sv. Jana, a taky o jeho Zjevení bylo rozličné domnění. Co o tom a takovém pochybování mysliti, viz výš 3.

**) Zde klade Evsebius Zjevení Janovo mezi pravá a vůbec při-

Z těch pak, které odpor nalezají, a však od mnohých — za pravé se přijímají, jest epištola, která se sv. Jakobovi připisuje, a epištola sv. Júdy. Též druhá epištola sv. Petra, a druhá a třetí sv. Jana; buďto že tyto epištoly evangelista aneb někdo jiný téhož jména sepsal a vydal.

Mezi Písma jinojmená pokládají se Skutkové sv. Pavla, kniha nazvaná Pastýř, a Zjevení sv. Petra; též epištola pod jménem sv. Barnabáše vydaná, a spis, kterýž slove Učení apoštolské. Komu se vidí, může k nim přidati i Zjevení sv. Jana, jež, jak jsem napověděl, jedni zamítají, druzí pak mezi vůbec přijaté pokládají *). Počítají někteří mezi ně i Evangelium, jenž slove k Židům **), kteréž sobě nejvíce ti, ježto z Židovstva učení Kristovo přijali, oblibují. Ty tedy všechny knihy a spisy, mezi ta Písma, o něž

jatá Písma; poněvadž ho církev skutečně vůbec užívala. Spor byl toliko mezi učenými, jak o ni, tak o jeho dvě epištoly, i o epištolu Jakobovu, druhou Petrovu a o Júdovu, zdali totiž skutečně od těch pocházejí, jejichž jména nesou, čili od jiných. Viz co následuje.

*) Proč tu zas Evsebius Zjevení Janovo mezi jinojmená písma klade, nevztahuje se na jeho zavržení, nýbrž toliko na onen spor učených, zdali skutečně Janovo jest. Což, aťby pravda bylo, že není Jana apoštola, nýbrž některého jiného Jana, apoštolského učeníka, přec by to nic jeho ceně neujímalo, ani bránilo, pročby v sbírku Písem svatých přijato nebylo. Nebo taky Marek a Lukáš nebyli apoštolé, než toliko apoštolští učeníci, a přec jsou jejich spisy v Písmo svaté vloženy. Ale církev konečně, nedbajíc na učené hádky, dle svého obecného podání pravost toho Zjevení a dvou ostatních listů Janových, i epištoly Jakobovy, Júdovy a druhé Petrovy vůbec potvrdila.

Že Evsebius k těm domněle jinojmeným Písmům sv. taky některé od církve nikdy nepřijaté spisy, jako jest Pastýř, Skutkové sv. Pavla, Zjevení sv. Petra, Učení apoštolské, epištola sv. Barnabáše, pokládá, přichází odtud, že se jich zde onde veřejně užívalo, poněvadž byly dobré, ač ne apoštolské, nýbrž od neznámých pobožných lidí na jméno apoštolské složené. Ale od těchto rozděluje doleji veskrz jiné škodlivé, od bezbožných lidí svatým apoštolům podvodně podstrčené spisy.

**) Toto Evangelium bylo podobné Evangeliu sv. Matouše, ale mnohými změnami, přídavky a výpustky zohavené. Viz 27.

— mezi učiteli církevními odporove vznikli, počteny býti mají. —

Počet těchto kněh jsem tuto z potřeby položil proto, abychom měli rozdíl mezi Písmy, kteráž dle uznání a svědectví církve nejsou ani smyšlená, ani nejistá, ani pochybná, ale jistá, vlastní, pravá, ode všech všudy přijatá, schválená a utvrzená; a mezi jinými, kteráž se v počtu knih nového zákona sice nenalezají, a na pochybnosti a odpořích zůstávají, ale od největšího dílu církevních učitelů se uznávají a čtou. — Netoliko pak mezi těmi rozdíl abychom věděli, ale take abychom rozeznati uměli ještě i ty knihy, kteréž kacíři pod jmeny svatých apoštolů podvodně sepsali a církvi podstrčili; jakož jest nepravé Evangelium buďto Petrovo, aneb Tomášovo, aneb Matějovo, aneb jiných. Též Skutkové sv. Ondřeje, Jana a jiných apoštolů. O těch žádný z učitelů církevních, kteříž posloupně hned od apoštolů Páně až do toho věku živi byli a psali, v knihách svých žádné zmínky nečiní. Anobrž i způsob řeči a mluvení od způsobu a obyčeje mluvení a psání apoštolského velmi rozdílný v nich se nalezá. Smysl pak a konec toho učení, kteréž v týchž knihách vedou, poněvadž se s pravým a upřímným smyslem Písma sv. nesrovnává, anobrž proti němu čelí, patrně to ukazuje, že jsou pod jmeny apoštolskými chytře a podvodně od lstivých kacířů smyšleny a do církve vnešeny. A protož ty knihy ani mezi jinojmená, t. pod cizími jmeny vydaná Písma počítány býti nemohou, ale jako podvodná a bezbožná všelijak se zavrci mají. Ale my už k historii se navraťme.

26. O podvodníku Menandrovi, učeníku Šimona čarodějníka..

Menander, kterýž na místo Šimona čarodějníka vstoupil, skutkem toho na sobě nešlechtností života svého dokázal, že v působení moci ďábelské ani mdlejší, ani menším předka svého nebyl. Rodem taky byl rovně jako onen, Samaritán; a kromě dokonalé známosti umění čarodějnického, tak že se i s mistrem o ně potýkati mohl, hroznými a nešlechtnými lžmi ho převýšil. Nebo za spasitele se vydával, pravě, že jest s nebe z neviditelných věků či éonů pro spasení lidské seslán; a vedle toho učil, že se

žádný z panství angelů, kteříž svět tento stvořili, vysvoboditi nemůže, leč dříve v umění čarodějném, kterémuž on učil, dobře vycvičen, a potom křtem, kteréhož on uděloval, obmyt bude. Toho křtu kdožkoli účastni jsou, ti že věčné nesmrtelnosti i v tomto životě docházejí, a už více neumrou, ale na věky zde bydlejíce, ani šedinám starosti, ani záhubě smrti poddání nebudou, a tak vždycky mládi a nesmrtelní zůstanou; jakož tomu každý z kněh Irenéa O kacířstvích 1, 21. porozuměti může *).

Taky Justínus, vypraviv nešlechetná usilování Šimona, hned i tohoto Menandra lsti a podvody oznámil těmito slovy: „Víme o tom, že nějaký Menander, Samaritán, z městečka, řečeného Kaparattéa rodilý, Šimonův učení, od vzteklého ďábla posedlý, do Antiochie se přibral, a tam lstivými chytrostmi a mámením čarodějného umění mnohé svedl, a ty své přívržence na to namluvil, že nikdy ovšem smrti neumrou. A dosavad ještě někteří od něho vyučení se nacházejí, kteříž to po něm vyznávají a učí.“ Byl tedy toho zhola ďábelského usilování ten cíl a úmysl, aby předsně skrze takové chytrosti podvodníků, jmenem křesťanským přikrytých, to veliké tajemství našeho náboženství pode jmenem *magie*, či tajného umění, v potupu uvedl a zohavil, a potom aby církevní učení o nesmrtelnosti duší a o vzkříšení z mrtvých těl lidských zlobivým utrhaním zlehčil a pochybné učinil. Ale ti všickni, kteříž se takových spásitelů přidrželi, z pravé naděje spasení dokonce vypadli.

*) Bludaři, jakýž byl tento Menander, a ostatní, za jejichžto původce se klade čarodějník Šimon, a ku kterýmž se potom i Gnostici počítali, byli více světští mudráci než křesťané. Vymýšleliť sobě sami mnohotvárné učení o Bohu, o stvoření a řízení tohoto světa, bájíce nesmyslné věci o nějakých éonech, přímo z Boha zplozených, z kterýchž potom dále jiní nižší a nižší éonové se zplodili, a z těch teprva angelé posli. Stvoření světa přičítali některým z angelů, jakož i panství nad zemí a lidmi, od kteréhožto panství měli prý lidé zas osvobození býti. Do takových bludů padají všickni, kteříž následující svého smyslu, nedrží aneb nechápají se církve, jenž jest, sloup a utvrzení pravdy.“

27. O kacířství ebjonském.

Kterýchž pak týž zlostný nešlechtník, ďábel, od upřímného milování Krista, Syna božího, čarodějnickým šálením nikoli zcela odvesti nemohl, ty, znaje to, že jinou chytrostí a lstí zapletení býti mohou, jinakým taky způsobem šibal-sky a podvodně ulovil a k svému poslušenství přivedl. Takoví byli, od starých spisovatelů nazváni „Ebjonští,“ to jest nuzní, chudí a hloupí, protože o Kristu Pánu nuzně smýšleli; totiž, že byl sprostý, pouhý a obecný člověk z manželského spojení muže s Marií na tento svět narozený, ale pro tu dokonalost, kteréž v ctnostech dosáhl, člověkem spravedlivým nazvaný. Potom učili, že zachovávání zákona Možišova lidem nevyhnutelně potřebí jest, jakoby samou věrou v Krista a vedením života, kteréžby se s touž věrou srovnávalo, spasení býti nikoli nemohli. —

Mimo to byli i jiní, týmž jmenem Ebjonských nazvaní, kteříž ačkoli od toho nesmyslného a zhovadilého smyslu oněchno se uchýlili, a tomu, že Pán náš z panny a Ducha svatého se narodil, neodpírali, však když Pána Krista ani Bohem, kterýž přede všemi věky byl, ani Slovem a Moudrostí Otce vyznávatí nechtěli, týmž způsobem v podobnou bezbožnost s oněmi upadli; zláště poněvadž zachovávání starého zákona i tělesných řádů jeho, rovně jako oni první, vši snažností hájiti nepřestávali. Tito zamítají všechny epístoly sv. Pavla dokonce, jmenujíce ho odpadlíkem a zrádcem zákona. Samého toliko Evangelia, které k Židům slove, užívají, jiných pak sobě nemnoho váží*). Sobotu i jiná židovská ustanovení zachovávají s oněmi prvními: ale i s námi den neděle Páně na památku z mrtvých vstání našeho Spasitele bedlivě světí a slaví. Z té příčiny, že tak nuznou známost svatého náboženství měli, toho taky zasloužili, aby Ebjonští, to jest nuzní, ničemní a rozumů prázdní lidé slouli; neb to slovo ebjon v židovském jazyku chudého a nuzného vyznamenává**).

*) Viz o tom Evangelii výše 25., str. 131.

**) Někteří odvozují to kacířství od Ebjona, z města Kocaby v Palestině poslého. Jiní zas pravdě podobněji myslí, že žádného člověka toho jmena nebylo, kterýby toho kacířství

28. O arcikacíři Cerinthovi.

Týchž časů povstal, jakž zprávu mám, Cerinthus, jiného kacířství původ a vůdce. Církevní učitel Kájus, jehož svědectví i napřed 2, 25. jsem přivedl, toto v své knize, kteréž jest titul *disputatio Gaji*, o tom člověku napsal: „Taky Cerinthus v jakýchsi tajných zjeveních, kteráž prý nějaký veliký apoštol sepsati měl, zpotvořilé myšlenky a mámení, angelskému vidění je neprávě připsav, na světlo vynesl, a nepochybně to jistil, že po vzkříšení těl lidských začne království Kristovo zemské, a že lidé v tělech svých znova všelikých rozkoší a líbostí v Jerusalemě požívati budou. Ten jsa ouhlavním nepřitelem písem a řečí božských, aby tím snáze chytrostí svou lidi od pravdy v lež uvedl, počet tisíce let k slavení svátku, hodu svatebnímu a jiným rozkošem oddaného, vymyslíl*).“

K tomu přidám svědectví Dionýsia, za našeho věku biskupa alexandrinského, kterýž v druhé knize své „O zaslíbeních,“ když byl některé věci o Zjevení sv. Jana ze sta-

původcem byl: nýbrž že ti lidé od nevěřících Židů z opovržení pro svou chudobu a chatrnost tak nazváni byli. Oni pak sami o sobě vysvědčovali, že pocházejí od těch prvních křesťanů, kteří své statky prodávali a ztržené peníze k nohám apoštolů kladli. Ale ze všeho jest viděti, že to byli poloviční židé a křesťané, kteříž kromě křesťanského jména taky nějakou částku křesťanského učení přijali, ostatně pak při židovských řádech i mravech zůstávali.

*) Nápodobil to i všecka svá podvodná zjevení pravému Zjevení sv. Jana. Čímž i toto u některých v podezření upadlo, že o něm pochybovali, zdali skutečně Janovo jest, myšlení jsouce nejvíce tím, že i sv. Jan ve svém Zjevení 20, 6. tvrdí o svatých, že kralovati budou s Kristem tisíc let. Ale sv. Jan to rozuměl o kralování duchovním, neskonalem: Cerinthus pak to obrátil na časné pozemské živobyti v rozkoších tělesných. Ano to podezření a nedorozumění o Zjevení sv. Jana sáhlo u některých, jak hned viděti budeme, tak daleko, že je i za smyšlené dílo bezbožného Cerintha měli a jím povrhovali. Ale to všecko jen někteří učení lidé a spisovatelé činili, nikoli pak sama obecná církev, kteráž, držíc se pouze a jednoduše svého starobylého podání, vždy je za pravé měla.

- rých učitelů připomenul, take o tomto muži v tento rozum zmínku učinil: „Cerinthus, kterýž taky cerintské kacířství zamyslel, po jmenu jeho tak nazvané, chtěl prý svou potvoru víryhodným jmenem Janovým ozdobiti*). Neb ta byla hlava jeho učení, že království Kristovo v budoucím věku bude zemské. A jakýchž věcí sám obyčejně žádal, jsa člověk hovadný a v rozkošech těla se kochající, na takých i budoucí blahoslavený život nedůvodně zakládal; jako, na vyplnění žádostí břicha a těch oudů, kteříž chlipnosti slouží; to jest, netoliko na pokrmu a nápoji a sva-tebních rozkoších, ale take na svátcích, obětech a obětních hodech, kterýmiž slovy toliko ony hovadné věci pěkně zastíral.“ Až potud Dionýsius.

Irenéus pak v knize své 1, 25. proti kacířstvím, ještě jiná jeho tajná a bludu plná učení vypravuje**). Ale v knize 3, 3. divnou a paměti hodnou historii, kterouž prý od Polykarpa měl, o něm poznamenal: „Jednoho času prý sv. Jan apoštol v Efesu do lázně všel, aby se myl, ale zvěděv, že jest tam Cerinthus, hned bez meškání z toho místa nezmytý vyšel a ven pospíšil, nechtěje s ním ani pod touž střechou zůstat. Též prý i svým tovaryšům radil a takto k nim promluvil: „Utecme rychle odsud, aby ta lázeň, v níž

*) t. že Cerinthus zjevení sepsal, a Janovo jmeno mu dal. Tak mnozí učení; i sám Dionýsius se domnívali. Níž 7, 25.

**) Dle těch slov Irenéových smýšlel Cerinthus, že svět není od svrchovaného Boha stvořen, nýbrž i bez jeho vědomí od jakési jiné moci, t. od angelů jest učiněn. O Pánu Ježíšovi tvrdil, že nebyl z panny narozen, nýbrž že byl syn Josefův a Mariin: ale, že prý spravedlností, poznáním a moudrostí všecky jiné převyšoval, a teprv na křtu že do něho Kristus v způsobě holubice od svrchovaného Boha vstoupil. Na to prý počal lidem neznámého Otce svého zvěstovati, zázraky činiti; a když měl Ježíš trpěti, zase prý ten Kristus do nebe odletěl. A podobných smýšlének více. Ten Cerinthus byl prý rozený Žid z Egypta, kdež byl i křesťanskou víru přijal. Ale zase prý z víry vypadl, a něco od Židů, něco pak od tehdejších mudráků či filosofů, a něco taky od křesťanů přijav, zláštní směsici učení sobě utvořil, zakládaje to na zláštní domnělé zjevení boží.

se Cerinthus, nepřítel pravdy, myje, na nás se nebořila a — nás spolu s ním mimo nadání nepodávila *).

29. Nikolaus, a sekta po něm nazvaná.

Těch časů povstala take sekta Nikolaitů či Mikolášenců, o kteréž i v Zjevení sv. Jana zmínka se činí, ale nedlouho trvala. Tito kacíři tím se honosili, že původce sekty jejich byl Nikolaus či Mikoláš, jeden z diakonů, kteříž spolu s Štěpánem k tomu od apoštolů ustanovení byli, aby lidem chudým posluhovali. Klémens Alexandrinský v třetí knize spisu, nazvaného Stromateis, toto o něm vypravuje:

„Tento Mikoláš, maje prý manželku velmi krásnou, byl po na nebe vstoupení Spasitele před apoštoly obžalován, žeby pro ni přílišně horlil, a ji v podezření vzal, jakoby mu se zpronevěřila. Mikoláš tedy, aby se z toho vyvedl, vzal prý manželku svou, a postaviv ji u prostřed, dal každému svobodu, aby kdožby jí žádal, sobě za manželku ji vzal. Kterýžto jeho skutek tito kacíři tomu jeho pravidlu připisují, „že má býti tělo bez ušarování skrocováno.“ A tak následující skutku a promluvení prostného bez uvážení, všickni, kteříž se té sekty přidržejí, beze všeho studu smilstvím a cizoložstvím se poskvřňují **).

„Já pak o Mikolášovi to jsem slyšel, že nikdy ovšem žádné jiné ženy nepožíval, mimo tu, kterouž sobě byl řádně za manželku pojal, a že děti jeho ženského pohlaví až do nejposlednější starosti v panenství setrvaly; a take syn jeho že čistotný a neposkvřněný život beze vší ouhony vedl. A pokudžby tak bylo, tedyby ono manželky, žárlivě

*) Viz níž 4, 14.

**) Ona Mikolášova průpověď o skrocování těla zní do slova tak, jakoby se řeklo, že má býti těla zle užíváno, či bez ušarování zneužíváno, t. přísně, tvrdě drženo, i zle s ním nakládáno, aby nebujnělo. Ale Mikolášenci vykládali to dvojsmyslné povědění, jakoby se mělo těla skutečně i všelikou nevázanou chlipností zle užívati. A tak ti kacíři do hrozných neřádů upadli, nejinak než pozdější Adamiti, a byli v takové zlé pověsti, že se potom jmenem Mikolášenců vůbec nezdrželivi a chlipní lidé rozuměli.

- milované, mezi apoštoly přivedení, a k tomu, kdoby ji kolísobě pojítí chtěl, dovolení, ovšem veliké umrtvení chlipnosti a odvod toho, což mu vůbec za vinu dáváno, vyznamenávalo. Anobrž dokazovalaby se tím i jeho ouplná zdrželivost od rozkoší, obyčejně se vši snažností vyhledávaných, jakž i tou průpovědí, že se má těla zneužívatí, to jest přísně, těžce s ním nakládati, patrně říci chtěl. Nebo myslím v pravdě, že dle řeči Páně nechtěl dvěma pánům sloužiti, totiž rozkoši a Hospodinu. Piší pak, že i Matěj apoštol týmž způsobem učil; totiž že máme s tělem bojovati a ho zneužívatí, či zle s ním nakládati, a sice tak, abychom mu žádné rozkoše nepropouštěli, ale více duši pokrmem víry a pravého poznání krmili a sytili.“ Ale už o těch, kteříž v připomenutých těch ode mne časích pravdu podvrátiti, a ji zkřiviti usilovali, poněvadž všickni velmi brzo zhynuli a jako pára zmizeli, dosti mnoho jest povědno.

30. O apoštolích Páně, kteří v manželství živi byli.

Týž Klémens Alexandrinský, jehožto slova nyní jsem tu přivedl, po té vrchní řeči vyčítá i apoštoly, kteří manželky své měli, proti důmyslu těch lidí, kteří manželství zavrhovali a z církve vyvrcei chtěli*), těmito slovy: „Zdaž take i apoštoly haněti a tupiti budou? Nebo Petr a Filip zplodili dítky. A Filip vdal své dcery mužům za manželky. Ani Pavel taky se nestyděl v jedné epištole manželku svou pozdravovati, kteréž toliko proto s sebou nevodil, aby tím svobodněji a snázeji povolání své vykonával**).“

*) Byli to Enkratité, sekta Taciánova, níž 4, 28—29. Jako Mikolášenci a jiní bludaři tolik tělu povolovali, že ani žádného řádného manželství nezachovávali, nýbrž jako hovada nevázaně vespolek živi byli: tak zas na druhou stranu tito Enkratité, či zdrželiví, take manželský sňatek zavrhovali, ďábelským nálezkem k vůli hříšnému tělu je nazývajíce. Ale církev boží, prostřed mezi těmi bludy cestou pravdy krácejíc, obě přílišnosti zavrhla, hájíc svaté, dle božího ustanovení nerozvížitelné manželství.

**) V tom se onen Klémens velmi zmýlil. Pavel nikdež svou manželku nepozdravuje, anobrž v 1. Kor. 7, 8. dosti zře-

A poněvadž mi se příčina k tomu dala, abych o té věci — zmínku učinil, jinou take historii, v pravdě užitečnou a paměti hodnou tuto přivedu, kterouž Klémens v sedmé knize, Stromateis řečené, takto poznamenal: „Praví, že blahoslavený Petr, vida an manželku jeho na smrt vedou, velmi se z toho radoval, jak proto, že od Boha byla povolána, tak proto, že se do věčného přibytku navracovala. A protož těše ji a napomínaje, jménem ji zavolal řka: „Slyš ty, ženo, pamatuj na Pána.“ Takové manželství bylo mezi svatými, a tak dokonalá láska mezi nejmilejšími přátely trvala.“ I to tedy, což jsem uznal býti příležité k tomu, což před sebou máme, nechť jest zde připomenuto.

31. O smrti sv. Jana a Filipa.

O času a způsobu smrti svatých apoštolů Páně Petra a Pavla, též o místě, na němž stánkove jejich, když se z tohoto života vybrali, pohřbeni jsou, už napřed jest oznámeno *). O Janovi taky, kterých časů životem dočkal, dosti mnoho vypravováno **). Místo pak stánku, to jest, hrob jeho těla, kdeby byl, epištola Polykrata, biskupa církve Efesské, patrně ukazuje ***). Ta epištola byla psaná k Viktorovi, biskupu římskému, v kteréž netoliko o Janovi, ale i o Filipovi a dcerách jeho v tento rozum oznamuje:

„Taky v Asii přeslavní křesťanského náboženství sloupové smrtí padli a zesnuli, kteřížto ovšem při nejposlednějším příchodu Páně zase vstanou, když s velikou slávou s nebe přijde a všecky svaté shledá. Totiž Filip, jeden ze dvanácti apoštolů †), kterýž v Hierapoli život svůj do-

telně praví, že bezžený jest. K tomu omylu dala nepochybně příčinu špatně rozuměná místa k Filip. 4, 3. a 1. Kor. 9, 5. O Petrovi čteme sice v Písmě svatém, že byl ženatý, ale o jeho dětech nenalezáme nikdež ani zmínky.

*) Výš 2, 25.

**) t. že Trájánových časů dočkal.

***) Níže 5, 24.

†) Má se rozuměti jeden ze 7 diakonů, o němž v Skt. ap. 6, 5. a 8, 5. sluší znamenati, že se tu pořád Filip diakon za Filipa apoštola omylem klade.

- konav odpočívá, a dvě dcery jeho, kteréž se v panenství sstaraly. Též třetí jeho dcera, kteráž z vnuknutí Ducha Páně pobožně a svatě živa jsoucí, v Efesu umřela a pochována jest. Potom i sv. Jan, kterýž na prsech Páně odpočíval, a byl knězem, zlatý plech na čele nose, anobrž i mučeníkem a učitelem. Ten odpočívá v Efesu *).“ To o těch smrti.

Ale v Kájově disputací, o kteréž jsem se nedávno zmínil, Proklus, proti němuž on ji psal, o smrti Filipa a dcer jeho, s tím, což napřed povědino, se srovnáváje, takto mluví: „Potom čtyry prorokyně, dcery Filipovy, v Hierapoli, městě Asie, byly, a tam jest hrob jejich i otce jejich.“ Tolik onen Kájus.

Sv. Lukáš v Skutcích apoštolských 21, 9. o dcerách Filipových, kteréž tehdaž v Cesaréi judské spolu s otcem bydlely a darem proroctví od Boha naděleny byly, těmito slovy napsal: „Přišli jsme do Cesarée, a všedše do domu Filipa evangelisty, kterýž byl jeden z oněch sedmi, pobýli jsme u něho. A ten měl čtyry dcery panny prorokyně.“

Toto tedy až potud, dle povědomosti mé, nechť jest promluveno o apoštolích a časích apoštolských, a o Písmech svatých, kterýchž nám po sobě pozůstavili, též o které knihy jsou odporove, ač je mnozí v mnohých církvích veřejně čítají; a naposledy kteří spisove jsou cizí, podvržení a pravému učení apoštolskému odporní. Už pak se k další historii obrátím.

32. O mučnické smrti Simeona, jerusalemského biskupa v čas třetího protivenství, zbuzeného proti křesťanům za císaře Trájána.

Po Nerónovi a Domiciánovi za císařství Trájána, po-
98 něvadž už časy jeho mám vypisovati, jakés obzláštní v je-
dnom každém místě, skrze pozdvížení a zbouření obecného
100 lidu, protivenství proti nám křesťanům opět povstalo**).

*) Z toho viděti, že už tehda kněžstvo zláštním oděvem od ostatních věřících se rozeznávalo. Zemřel Jan okolo roku 100—101. stár přes 90 let, přirozenou smrtí v Efesu.

**) Toto třetí protivenství, za císařování Trájánova proti křesťanům vzniklé, nepocházelo tolik od vlády, jako od obecného

V tom protivenství take Simeon, syn Kleofášův, druhý biskup jerusalemský, o němž napřed 3, 11. praveno, život svůj mučnickou smrtí dokonat, jakž o tom svědčí Hege-¹⁰⁶sippus, jehož svědectví napřed na rozličných místech přivozováno. Ten tedy mluvě o nějakých židovských sektářích, v témž místě i toto vypisuje, kterak jmenovaný Simeon tehdaž zlostně od nich obžalován, že jest křesťanem. A jsa několik dnů rozličnými způsoby ukrutně mučen, tak že se trpělivosti jeho i soudce s radami svými náramně

pohanského lidu. Modloslužebný lid měl totiž křesťany za neznabohy a bezbožníky, poněvadž se modlám neklaněli a je i zřejmě zavrhovali. Protož jich lid, bobům slepě oddaný, nenáviděl i všecky obecné strasti, jako neourodu, mor, hlad, zemětřesení, a podobné rány jim za vinu dával, mysle, že jimi bohové svět pro bezbožnost křesťanů trestají. Přihodilo-li se tedy cos podobného, hned se lid proti křesťanům pozdvihoval, křiče: Křesťany šelmám! A ještě hněvivěji proti nim se vztekal, vida, že křesťané v takových zlých časech ničehož k smíření bohů nečiní, ani při konání veřejných proseb a obětí k odvrácení jejich hněvu, žádného podílu neberou. Mimo to býval lid, zlášť při takových případnostech, take od jiných proti křesťanům popichován a bouřen; jako od pohanských kněží, od rozličných řemeslníků, i take od kejklířů, kteřížto všickni z modloslužby užitek brali, a proto křesťanů, ješto jim dílem na škodu byli, dílem jejich slepotě se posmívali, nejvš nenáviděli. Sami taky vládní ouředníci rádi v tom bouřlivému lidu povolovali, vynášejíce proti křesťanům zapomenuté staré zákony, a uvádějíce je při žalobách ve skutek. A Tráján, ač jinak moudrý, spravedlivý a šlechetný císař, přec veden římskou politikou, nechával v jisté míře křesťany pronásledovati, a dával proti nim průchod zákonům, buď vůbec jako proti bezbožníkům znějícím, aneb zlášť za Neróna a Domiciána proti jejich jmenu a víře vydaným; pokládaje to, jako dobrý Říman, i jako císař a nejvyšší pontifex či hlava římské bohoslužby, za svou povinnost, starořímskou poctu bohů, tehda už zhusta opuštěných, hájiti, zláště že i sama bytosť říše na tom záležitosti se zdála. Toto ařetí pronásledování církve bylo sice jen pomístné, ale někde, jako v Antiochii syrské, bylo velmi kruté, a trvalo s přítrží celých 14 let, až je teprv Hadrián, nástupce Trájánův, zcela zastavil.

- divil, naposledy smrtí, podobnou k smrti Pána Spasitele našeho, konec života svého vzal. Ale vidí mi se užitečněji, abych slova Hegesippova, jakž znějí, tuto položil:

„Někteří z nich, to jest z těch sektářů, Simeona, syna Kleofášova, obžalovali z toho, že netoliko z kmene a rodu Davidova posel, ale že i křesťanem jest. Pročež i potom mučeníctví podnikl, maje věku svého 120 let, za času císaře Trájána, a legata (v Sýrii) Attika *).“ Dokládá týž historikus, že ti žalobníci Simeonovi jsouce Židé, poněvadž se tehdaž potomci Davidovi bedlivě vyhledávali, i sami take nalezení byli, že jsou z téhož rodu a kmene pošlí.

Pakli chce kdo říci, bedlivěji tuto historii u sebe rozváživ, že Simeon tento byl z počtu těch, kteříž Pána našeho očima svýma viděli, a ušima svýma řeči jeho slyšeli, dobře to učiniti může, maje za důvod netoliko takovou dlouhost věku jeho, ale i Písmo evangelické, kteréž svědčí o Marii Kleofášově, jejížto syn byl tento Simeon, jakž napřed dotčeno. Týž Hegesippus i o tom napsal, že take jiní potomci Júdy, kterýž bratrem Páně sloul, až do císařství tohoto Trájána životy své prodloužili, po svědectví tom, kteréž dříve před Domiciánem o víře Kristově vydali **). Nebo těmito slovy napsal: „Přicházejí a spravují všecku církev jako mučeníci a jako z pokolení a rodu Pána a Spasitele našeho pošlí. A že v církvi velmi tichý pokoj byl, až do císařství Trájánova zůstali; kteréhožto času předjmenovaný Simeon, syn Kleofášův, od sekt židovských křivě udán, a pro túž příčinu, že jest z rodu a čeledi Páně, před Attikem, syrským legatem, od nich obžalován byl. Simeon byv mnoho dnů ukrutně mučen, zůstal při svém vyznání, trpělivě to mučeníctví snášeje, tak že se tomu všickni divili, i sám ten legat, kterak stařec, maje věku svého sto a dvacet let, taková mučení snéstí může. Naposledy pak rozkázal ho soudce Attikus na kříži pověsiti.“

Týž historikus, ode mne už nejednou přivedený, na tom místě, kdež o těch věcech ode mne připomenutých vypravuje, i toto přidal:

*) t. roku 106. aneb 107. spravovav tu církev 45 let.

**) Vyš 20.

„Až do těch časů církev (rozumí se jerusalemská) čistou a neposkvřenou pannou zůstala, poněvadž ti, kteříž spasitelného a upřímného učení pravidlo porušiti a nakaziti chtěli, však jestliže se kteří nacházeli, ve tmách a tejných skrejších se ukrývali. Ale jakž ten sv. kůr apoštolský skončení vzal a prostředkem rozličných způsobů smrti z tohoto světa se odebral; a jakž i pominul věk lidí, jimž dáno bylo, aby božskou Moudrost svýma ušima přítomně slyšeli: tu teprva bezbožného bludu lstivé se rocení začátek svůj vzalo, a to sice chytrostí a svodem falešných učitelů, kteříž učení pravdě odporné rozsívali a rozhlašovali. Ti když více žádný z apoštolů živý nepozůstával, svobodně, a jako říkáje s odkrytou hlavou proti čistému a upřímnému učení pravdy, své křivé a smýšlené řeči a bludy, se vši snažností a mocí kázali, a lidem předkládali.“ A Hegesipus ovšem tak o těch věcech, jakž nyní připomenuto, poznamenal*). My pak svou cestou a začatým pořádkem k další historii se navrátíme.

33. Tráján zapověděl křesťanů vyhledávati.

Tehdáž na mnohých místech tak veliké ovšem a tak příkré protiventství proti nám povstalo, že Plínus Sekundus, přední téměř mezi vládci nad krajinami římskými**),

105
105

*) Hegesip to pověděl pouze o církvi jerusalemské, a může se to rozuměti o církvi země židovské vůbec, ale nikoli o obecné po všem světě rozšířené církvi; níž 4, 22. A však nechtěl Hegesip jiného tím říci, než že po smrti sv. apoštolů všelici sektáři a novotáři směleji sobě počínali, usilující, jak falešným učením, tak i podstrčenými spisy, církev všelijak porušiti, což se jim sice poněkud zde onde, ale nejvíce v Palestině mezi křesťany z židovstva obrácenými povedlo: ale nikoli nemínil tvrditi, že ji celou nepravým učením nakazili; což ovšem pro zaslíbení Páně nemožno jest.

**) Kájus Plínus Sekundus mladší byl ze sestry syn i spolu za syna přijatý schovanec znamenitého přírodoskumce Kája Plína Sekunda staršího, kterýž roku 67. skoumaje soptění hory Vesuvské zahynul. Byl konsulem roku 100. a nato pro-konsulem v Bithýnii, krajině Malé Asie, roku 103—105.

- náramně se pohnuv nesčíslným počtem našich mučeníků, o množství těch, kteříž každého dne pro náboženství a víru odpravováni byli, psaním svým císaři oznámil. Vedle toho přidal v témž listu svém, že nikdy na nich toho neshledal, aby něco buďto bezbožného aneb právům odporného předse brali, kromě toho, že ráno na prvním úsvitě se shromažďují, a Krista jako Boha zpěvy svými chválí *). Cizoložstvo pak, vraždy, a jiné těm podobné ohyzdné hříchy, že taky sami mezi sebou přísně zapovídají, a všecko, což práva vyměřují, bedlivě a snažně vykonávají. Na to jeho psaní dal Trájánus odpověď: Aby se žádný na křesťany nevyptával a jich nevyhledával; však kteříby pro křesťanství donešení byli, ty aby soudcove skutečně trestali. To když se stalo, ačkoli ta zuřivost přísného a krutého protivenství poněkud byla pouhašena, však nic méně nepřátelům, kteříž nám zlého žádali, byla ještě nemalá příležitost a příčina k trápení nás zanechána. Nebo v některých místech lid obecný, někde pak i vrchnost krajiny, tejně úklady našim strojili, tak že ač nám veřejného a obecného protivenství a nátisků nečinili, však částečně mnozí proti nám svou ukrutnost v každé krajině obnovovali, a veliký počet věřících, pro víru Kristovu bojujících, rozličnými smrtmi mučeničnými hynouti musil.

Tuto historii vzal jsem z Apologie Tertulliánovy, latinskou řečí sepsané, z níž jsem taky málo výš jedno svědectví přivedl. On pak takto napsal: „Nacházíme, že vyhledávání nás zapověděno bylo. Nebo Plínus Sekundus, správce krajiny Bithýnie, když některé křesťany na smrt odsoudil, jiné pak s ouřadů jejich složil, nevěděl naposled, množstvím jejich jsa přestrašen, coby dále v té věci činiti měl. A protož bral o to radu s císařem Trájánem, oznámiv jemu, že při nich nic trestu hodného nenachází, kromě neústupnosti, kterouž bohům obětovati nechtějí. A týká se jejich obětí, nic jiného prý nezvěděl, než že hned ráno před svítáním, jakž z lože vstanou, se shromažďují a Krista jako Boha zpěvy svými oslavují, a že, pro zachování mezi sebou jednotejné kázně, vraždu, cizoložstvo, leš, pronevěru,

*) Viz níže 4, 12. kdež způsob bohoslužby i života tehdejších křesťanů šířeji předkládáme.

i jiné nepravosti přísně zapovídají. Trájánus tedy odepsal, — aby křesťané nebyli sice vyhledáváni, ale však k soudu do-
nešení a dodaní aby pokutováni a trestáni byli.“ A tak
tedy ta věc se vynacházela *).

*) K zřetelnějšímu srozumění té věci klademe zde doslova ten
list Plinia k Trájánovi, i Trájánovu odpověď.

Kájus Plinius císaři Trájánovi pozdravení.

Mám, Pane, obyčej, v každé pochybné věci k Tobě se o
radu obracet. Nebo kdožby mne mohl nad Tebe lépe v ne-
jistotě spraviti a v nevědomosti poučiti? Nebyl jsem nikdy
při vyšetřování křesťanů, a protož nevím, co se při nich
trestati, a pokud se trest aneb vyšetřování vztahovati má?
Též jsem byl v nemalém rozpaku, má-li se hleděti na stáří,
a dělati rozdíl mezi slabšími a silnějšími? Potom má-li se
kajícím odpustiti, aneb nic-li neprospěje tomu, kdo křesťan-
em byl, že jím býti přestal? Naposledy, má-li kdo pro
pouhé křesťanské jméno, aťby bez viny byl, aneb jen pro
zločiny, s jmenem tím spojené, trestán býti? Zatím jsem
proti takovým, kteří mi za křesťany udáni byli, takto pokračo-
val. Předložil jsem jim otázku, jsou-li křesťané. Jestli se
přiznali, tázal jsem se jich ještě podruhé a potřetí, broze
jim smrti. Jestli i nyní v tom trvali, dal jsem rozkaz je
na smrt odvesti. Neb jsem nepochyboval, že už pro svou
tvrdošíjnost a neoblomnou odporlivost trestání býti musejí,
aťby ostatně cokolivěk vyznávali. Některé, podobnou ne-
smyslností nakažené, poznav, že jsou římscí měšťané, oddě-
lil jsem, aby do hlavního města posláni byli.

V běhu pak vyšetřování, kdež se obyčejně udávání zlo-
činů množí, přihodilo se více případností. Podána mi žá-
loba bez jména žalobce. Ta obsahovala jména mnohých,
kteříž zapírali, že jsou aneb že byli křesťany. Vzáývali taky
bohy, jak jsem jim předříkával, a obětovali kadidlo a víno
tvému obrazu, kterýž jsem spolu s obrazy bohů přinesti roz-
kázal. Mimo to zlořečili Kristu, k čemuž prý se opravdoví
křesťané nedají přinutiti. Měl jsem tedy za to, že mohou
býti propuštěni. Jiní, od udavače jmenem poznamenáni, pra-
vili sice, že jsou křesťané, ale brzo zas to zapírali, řkouce,
že jimi byli, ale býti přestali, někteří před třemi, jiní před
více, jeden i před 20 lety. Všickni se tvému obrazu i obra-
zům bohů klaněli a Kristu zlořečili. Osvědčovali taky, že

34. O Evarestovi, čtvrtém biskupu římském.

Klémens pak jeden z počtu biskupů římských, když — za devět let pořád slovo boží v té církvi kázal, poručiv

všecka vina aneb blud jejich v tom záležel, že měli obyčej určitého dne před svítáním se scházeti a vespolek Kristu, jako Bohu, chvály vzdávati, i přísahou se zavazovati, nikoli k zločinství, nýbrž aby ani krádeže, ani loupeže, ani cizoložství se nedopouštěli, ani víry nezrušili, ani svěřeného zboží, kdyžby se zpět požádalo, nezapřeli. Po vykonání toho prý obyčejně se rozcházel, ale opět shromažďovali k požívání jídla (totiž k společným hodům lásky, či k agapám) a slce obyčejného a nevinného. Ale i tohoto prý nechali, když jsem dle tvého rozkazu vydal záповěď tajných spolků (heterií). Zdálo pak mi se velmi potřebno býti, abych pravdu těchto výpovědí ze dvou služek, jež oni posluhovatelkyněmi (ministrami či diakonkami) nazývají, mukami (na skřipci) vyzvěděl. Ale nenalezl jsem nic, než příliš nesmyslnou pověru, a protož odloživ rozsudek a vyšetřování, vzal jsem své outočiště k Tobě o radu.

I vidělo mi se, že ta věc zasluhuje porady pro množství těch, kteříž v nebezpečnosti jsou; nebo mnoho lidu každého věku i stavu, i obojího pohlaví jest aneb bude ještě k soudu potahováno. Netolikož po místech, ale i po městech a po vseh rozmohla se nákaza té pověry. A však zdá se, že to zase zastaveno i napraveno býti může. Tolik jest nepochybné, že chrámové, už skoro opuštění, počínají zase navštěvování býti, a dávno opomíjené slavné oběti opět se vykonávají, i že na rozličných místech obětní hovada na prodej přicházejí, kteráž posavad zřídka kdy kupce nalezala. Z toho se dá snadno souditi, jak mnoho lidu by mohlo na dobrou cestu přivedeno býti, kdyžby se dalo místo k pokání.“

Krátká Trájánova odpověď, kteráž, jak obyčejně císařští dopisové, moc příkazu měla, zní takto:

„Milý Sekunde! Jednání tvé u vyšetřování těch, kteříž tobě za křesťany udání byli, jest takové, jaké býti má. Nedáť se v té věci nic obecně za stálé pravidlo ustanoviti. Nemají

ten důstojný ouřad Evarestovi, život svůj dokonal třetího 100
leta panování císaře toho, o němž nyní praveno. 101

35. Justus, třetí biskup v Jerusalemě.

Když pak Simeon tím způsobem, jakž málo výš (3, 32.) povědino, v mučeníctví svůj život dokonal, nějaký Justus, 106
rodem Žid, správu a biskupství církve jerusalemské přijal,
a byl jeden z nesčíslného počtu těch, kteříž toho času
z obřízky v Krista Pána uvěřili.

36. Polykarpus, Papias a Ignácius i jeho spisy.

Téhož času Polykarpus, muž apoštolům jakožto věr-
ný jejich učeník dobře známý, stkvěl se v Asii, jsa od
těch, kteříž Pána samého viděli a učeníci jeho byli,
v městě Smyrně církvi za biskupa vystavený*). Za jeho
věku přišel take Papias, církve hierapolské biskup, věr-
ným v známost. Byltě jistě muž náramně výmluvný, a v pí-
smích svatých zběhlý**). Též Ignácius byl toho času zná-
mý, kterýž až do dnešního dne jest u mnohých slavný.
Ten po Petrovi v počtu druhý správu antiochenského bi-
skupství řádně dostal***).

O témž Ignáciovi píší hodnověrní svědkove, že z země
syrské do Říma poslán, a pro vyznání víry Pána Jesu
Krista i pro svědectví jeho od zvěři roztrhán, a pokrmem

sice býti vyhledávání: ale jsouce donešení a přesvědčení,
musejí býti potrestáni; a sice v této míře: Zapírá-li který,
říkaje že není křesťanem, a skutkem to dokazuje, jelikož
bohy naše vzývá, ten ať jakožto kající, nalezá odpuštění,
ačby byl pro minulost podezřelý. Žaloby beze jména ne-
směji při žádném obvinění místa míti, nebo bylby to zlý
příklad, a nesrovnává se to s našimi časy.“

*) O Polykarpovi níž 4, 14. 15.

***) Ačkoli ne dosti ostrého ducha, níž 39.

***) První po Petrovi byl Evodius. Sv. Jan Chrysostom svědčí o
Ignáciovi, že byl učeníkem sv. apoštolů Petra, Pavla a Jana.

107 jim učiněn byl *). Tento když se skrze Asii cestou brať, ačkoli pod tuhou stráží vojáků, kteří ho vedli, ustavičně byl: však proto církve jednokaždého města bedlivým kázáním slova božího a nabízením ku pobožnosti a víře stvrzoval, především jich napomínaje, aby se kacířství, kteráž se tehdáž prýštiti i množiti počala, s pilností vystříhali, učení pak a podání apoštolského stále se přidrželi. Pročež take za velikou potřebu soudil, totéž podání a učení na svědectví v spisy uvesti, aby bez porušení a bezpečněji potomkům dochováno býti mohlo. Přišed tedy do Smyrny, kde byl Polykarpus, tu hned jednu epištolu k církvi efesské psal, v nížto o Onesimovi, jenž tam byl pastýřem, zmínku činí. Jinou poslal do církve města nazvaného Magnesia, ležícího při potoce Menandru, a v též opět biskupa Dáma připomíná. Jinou epištolu poslal církvi města Tralles řečeného, kteréž církvi toho času Polybius, jakž ho v ní připomíná, správcem byl. Mimo už jmenované epištoly, psal Ignácius take list k Římanům, snažně jich napomínaje, aby ho snad, modlíce se za něho pro ujití nastávajícího mučeníctví, žádoucí naděje pro Krista umřítí, kterouž v své mysli složenou má, nezbavili. Z toho listu jeho, cokoli k vysvětlení napřed oznámených věcí užitečné bude, tuto potřebně přiložiti jsem umínil. Píše tedy svými slovy v tento rozum:

„Ze země syrské až do Říma cestou jeda, ustavičně jako s divokými šelmami po moři i po zemi, ve dne i v noci se potýkám, mezi desíti leopardy, to jest vojáky, kteříž mne ostříhají, svázán jsa. Kterýmžto čím více dobře činím, tím jsou proti mně horší a ukrutnější. Ale křivdami jejich, kterýmiž mne sužují, cvičen jsa, den po dni většího umění nabývám. A však ani proto nejsem ospravedlněn. O, bych těch šelem už dostati mohl, kteréž k mému roztrhání jsou přihotoveny. Jistěť toho žádám, abych je brzo našel, a ony aby se na mne obořily; kteréž já lahodnou řečí k sobě vábiti budu, aby mne rychle na kusy rozsá-

*) t. roku 107. 20. prosince. Byl k té smrti od samého Trájána, na konec roku 106. osobně v Antiochii přítomného, odsouzen, a do Říma poslán.

pajíce pojednou sežraly, a zubů svých ode mne nezdržovaly, jakož se přestrašeny jsouce některých svatých mučovníků ani dotknouti neosmělily. Pakliž nebudou chtítí ke mně přistoupiti, sám jich na sebe popudím. Odpusťte mi prosím, že tak mluvím; neb co mi prospívá, to já výborně znám. Už začínám býti Kristovým učeníkem; už nedbám více na žádné věci, ani viditelné ani neviditelné, jen abych Jesu Krista došel. Nechť se na mne shrnou — oheň, kříž, outok lité zvěři, roztrhání kostí, zhmoždění oudů, všeho těla na mouku zemlení, a krátce všecka nejukrutnější, od samého ďábla vymyšlená mučení nechť se na mne shromáždí, nic já na to na všechno nedbám, toliko ať Jesu Krista dojdou.“ V ten rozum z města napřed jmenovaného, totiž ze Smyrny, k církvím už oznámeným psal.

Když pak od Smyrny podál odjel, napsav list z Troady, v psaní svém s těmi, kteříž v městě Filadelfii bydleli, i s církví smyrnenskou, a obzvláště s Polykarpem, kterýž tu církev spravoval, přívětivě a přátelsky rozmlouval. Jemuž take, výborně znaje ho býti muže zkušeného a apoštolskými ctnostmi ozdobeného, i stádo církve antiochen-ské, jakž na věrného a upřímného pastýře slušelo, poručil, maje za to, že on se vši snažností a bedlivostí o ně pečovati bude. Týž čině psaní k Smyrnenským, a mluvě o Kristu, užívá nějakých slov, jež nevím odkud vzal: „Já vím, praví, že Pán po svém z mrtvých vstání sám v těle se ukazoval, a věřím, že on ten pravý byl. Jenžto přistoupiv k učeníkům, kteříž byli s Petrem, řekl k nim: Vezměte, dotýkejte se mne, a vizte, žeť nejsem duch nemající těla. A oni hned rukama se ho dotýkali a uvěřili“ *).

*) Tak prý se četlo v Evangelium k Hebr. a podobá se to Luk. 24, 39. — Máme dvojí sbírku epístol sv. Ignáce, muč-níka. Jedna obsahuje pravé epístoly, jichž není než sedm výše jmenovaných. Jiná sbírka obsahuje 12 epístol, díl nepravých a podstrčených, díl pravých sice, ale mnohými vkladky a přídávky zpotvořených či interpolovaných. Tato dávno známá sbírka byla mezi rokem 1562—1580. i na česko přeložena a vytištěna, roku pak 1786. opět v Praze znamenitým Procházkou po druhé vydána. První sbírka byla už

O jeho pak mučeníctví měl take Irenéus dobrou vědomost, kterýž o jeho epištolách toto připomíná: „Jeden z našich, odsouzen jsa na smrt k divokým šelmám, takto mluvil: Obilí boží jsem, a šelmy mne mezi zubami melí, abych jako čistý a nepoškvrněný chleb nalezen byl“ *). — Přivedu k němu za svědka i Polykarpa, kterýž o těch Ignáciových listech v epištole své, jakž praví k Filippenským, takto napsal: „Prosím vás všech, abyste poslušni byli, kohož náleží, a abyste se ustavičně v každé trpělivosti cvičili, jejížto příklady očima svýma jste viděli, netoliko na blahoslavených mužích Ignáciovi, Rúfovi a Zósimovi, ale take i na jiných z prostředku vašeho, ano i na Pavlovi a ostatních apoštolích, za jisto vědouce, že všickni tito neběželi nadarmo, ale u víře a spravedlnosti, a že na místo jim náležité a připravené odešli, a už nyní s Pánem bydlejí, jehožto utrpení zde oučastní byli učinění. Nebo nemilovali tohoto světa, ale Pána toho, kterýž pro nás smrt podstoupil, a pro nás od Boha z mrtvých vzkříšen jest.“ A málo níže takto dí: „Psali jste ke mně, jak vy tak Ignácius, jestližeby kdo odsud do Syrska šel, aby s sebou psaní vaše tam donesl. Což ovšem, buďto sám já vykonám, když čas příležitý uhlédám, aneb někdo jiný to poselství od vás tam ponese. Epištoly Ignáciovy, kteréž k nám psal, i jiné, kteréž jsme koli zde měli, vám, jakž jste poručili, jsem odeslal. Ty i této epištole přiloženy jsou, z nichž mnoho užitku nabyti můžete. Nebo víru, trpělivost a jiné všecko, což k vzdělání víry, kteráž jest v Pána našeho, přináleží, v sobě obsahují a zavírají.“ Ale o Ignáciovi až potud. Po něm byl biskupem v církvi antiochenské Héros **).

jako ztracená; ale za pozdnější doby od učených nalezená došla téměř obecného uznání učených, že obsahuje pravé epištoly sv. mučenika Ignácia. Tyto nám i s jinými spisy církevních prvotců na česko vyložil a podruhé vydal náš učený a pilný vlastenec, professor theologie Frant. Sušil v Bruě, roku 1849. Kniha ta zasluhuje, aby byla ve všech rukou, zláště v rukou kněžských.

*) Vzato z epištoly sv. Ignácia k Římanům.

**) Jinak Héron, kterýž biskupství to 20—21 let spravoval.

37. O evangelistech doby té slovutných *).

Mezi těmi, kteříž se tehdáž v církvi slávou a ctnostmi — stkvěli, byl Kvadrátus **), o němž se praví, že spolu s dcerami Filippovými darem prorockví osvícen byl. A mimo ty ještě jiní mnozí téhož času slavní a vznešení byli mezi těmi, kteříž na místa svatých apoštolů vstoupili. A jakožto takových a tak znamenitých mužů hodní učenci, všudy církve, jež byli apoštolé založili, se vši bedlivostí vzdělávali, a kázáním sv. evangelia símě království božího všude daleko a široce po všem světě rozsívali. Nebo téměř všickni učenci, kteříž toho času živi byli, velikou žádostí a milostí nebeské moudrosti a svatosti života dle slova božího zapálení jsouce, přikázání Pána a Spasitele dříve už pilně vyplnili, a statky své chudým a potřebným lidem rozdělili. Potom pak z domů a vlastí svých do světa se vydavše, povinnost a ouřad evangelistů věrně vykonávali, a těm, kteří slova víry nikdy ještě neslyšeli, Krista kázali, a Písma svatých evangelií se vši snažností a prací v známost jim uvesti usilovali. A jakž na některých cizích místech základ víry položili, a jiné za pastýře nad nimi ustanovili, poručivše jim, aby věrnou péči měli o ty, kteříž nedávno skrze ně k víře Kristově přivedeni byli, sami zas do jiných krajín a mezi jiné národy s milostí a pomocí božskou se obrátili. Nebo velmi mnozí zázrakove s pomocí Ducha sv. ještě až do toho času skrze ně čínění byli; tak že veliké množství lidu, jakž první kázání jejich slyšeli, i hned uvěřili a s ochotnou myslí pravou pobožností a poctu jediného Boha, všech věcí stvořitele, do svých srdcí přijímali a oblibovali. Poněvadž pak není

*) Evangelisté slouli nejen ti čtyři muži, kteří nám čtvero Evangelií pozůstavili, ale i takoví svatého evangelia hlasatelové, kteří ne na jednom místě a u jedné církve, nýbrž jako nynější missionáři, po světě chodíce Krista kázali.

**) Kvadrátus byl učeník apoštolský a muž nejen učený a výmluvný, ale i svatý, maje spolu dar prorockví. Psal první apologii či obranu křesťanů a jejich náboženství, kterouž Adriánovi podal.

- možné, abych všecky zejména vyčetl, kteří a kde v církvi po všem světě rozptýlené, hned brzo po apoštolích pastýři aneb evangelisty byli: z té příčiny těch toliko jmena v této historii poznamenám, jejichž apoštolské učení v spisích a knihách, od nich vydaných, až do tohoto času zachováno jest. Jako k. p. Ignáciovo v epištolách napřed dotčených, a Klémentovo v epištole jeho ode všech přijaté, kterouž jako v osobě celé církve římské k církvi korintské napsal.

38. O epištole Klémentově.

Poněvadž Klémens v té své epištole častokrát toho, což se v smyslu s epištolou k Židům psanou srovnává, dotýká, anobrž někde i slov z ní vzatých užívá, tedy patrně tudy dovozuje, že ten list k Židům není nový a za nedávné paměti lidské napsaný. Pročež take ne bez příčiny k jiným epištolám svatého apoštola jest přičten. Nebo poněvadž svatý Pavel Židům, aby je víře v Krista vyučil, epištolu svým a jejich přirozeným jazykem napsal, chtějí tomu někteří a tvrdí to, že ji sv. Lukáš evangelista, jiní pak, že ji tento Klémens do řeckého jazyka přeložil. O Klémentovi jest to k víře podobnější; poněvadž obědvě ty epištoly, jak Klémentova, tak ona k Židům, jednotejný způsob mluvení a psaní zachovávají, anobrž i rozum a smysl jedné i druhé nemnoho se od sebe dělí.

Sluší take znáti, že se i druhá ještě epištola témuž Klémentovi připisuje: ale o té jest zjevné, že není tak jako první za pořádnou a pravou přijata, a že se ani jednoho svědectví nenachází, aby jí byli staří učitelé kdy v svých spisích užívali. Už pak někteří i jiné mnohé spisy, mnohomluvné ovšem a obšírné, pod jeho jmenem téměř včera a před včerejším na světlo vynesli, kteříž jakés hádání sv. Petra s Apiónem v sobě obsahují. Ale o nich staří žádné, naprosto mluvě, zmínky nečiní, a taky žádného, ani dosti malého znamení pravého apoštolského učení v sobě nezdržují a nemají. Klémentova, vůbec ode všech za pravou přijatá epištola, jest všem dostatečně známa. Též o epištolách Ignácia a Polykarpa už svrchu (36.) dosti pověděno jest.

39. O spisech biskupa Papia.

Ještě pozůstává Papias, jemuž se připisují ty patery — knihy, kteréž titul mají: Výkladové řeči Páně. O nich, že jsou jediné, co tento muž sepsal, Irenéus takto se zmiňuje: „O těchto věcech svědčí taky Papias, svatého Jana posluchač a Polykarpův tovaryš, starý spisovatel, ve čtvrté svých kněž; nebo pět knih sepsal. Tolik Irenéus. Ale sám Papias v předmluvě na své knihy o sobě vyznává, že žádného z svatých apoštolů ani očima neviděl, ani neslyšel: ale jistí, že se tomu, co k víře přináleží, naučil od těch, kteří apoštolům dobře známi byli a s nimi bydleli. A to vypravuje těmito slovy:

„Neobtěžím sobě věci, jimž jsem se dávno od starších vyučil a bedlivě je v paměti složil, s náležitým výkladem pro tebe sepsati, abych pravdu od nich vydanou podle možnosti své utvrdil. Neb jsem sobě neobliboval těch, kteří mnoho mluvili, jakž to mnozí činí, ale kteří pravdě učili; aniž jsem se držel takových, kteří cizí a nové učení začínali, ale kteříž ku paměti přivozovali, čemu Pán sám o víře učil, a co od samé pravdy původ svůj má. Potkal-li se kdy se mnou někdo náhodou, kterýž s staršími znám byl a s nimi mluvil, hned jsem se ho na jejich slova bedlivě doptával; totiž, co povídal Ondřej? co Petr? co Filip? co Tomáš aneb Jakob? co Jan aneb Matouš? aneb některý jiný z učeníků Páně? Potom co Aristion a co presbyter Jan, též učeníci Páně, říkají? Neb jsem byl na tom ustrnul, že mi knihy nikoli tak mnoho neprospějí, ani takové pomoci nepřinesou, jako to, čemuž bych se z řeči a hlasu ještě živých lidí naučil.“

Při těchto slovích potřebí jest toho znamenati, že jméno Janovo dvakráte položil. Prvního Jana klade mezi Petrem, Jakobem, Matoušem a jinými apoštoly, a jím patrně sv. Jana evangelistu rozumí: druhého pak proměnně a rozdílnou řečí k jiným krom počtu apoštolů připojuje, předloživ mu Aristióna, a jmenuje ho presbyterem, či starším aneb knězem. Odkudž poněkud rozuměti, že pravdu mluví ti, kteří jistí, že v Asii dvě týmž jménem Jana nazváni byli, a že taky dvě hrobove v Efesu se nachá-

— zejí, z nichž každý až do těchto časů Janovým slove. Slušíť na to bedlivý pozor míti; nebo zdá se býti dosti k víře podobno, že ten druhý Jan svýma očima spatřil a viděl to zjevení, kteréž se jmenem Janovým honosí, ač nechce-li ho kdo prvnímu Janovi přivlastňovati *).

Dotčený Papias tedy zjevně o sobě vyznává, že známosti apoštolského učení od těch dostal, kteří je svýma ušima slýchali: Aristióna pak a Jana presbytera, že sám slýchával, a pročež take častou o nich zejména zmínku čině, oustní podání a učení jejich do svého výkladu položil. Ale to pro větší užitek čtoucích nechť jest tak povysvětleno.

Nebudeť pak nepřiležito tomuto předsevzetí našemu, jestliže ku předešlým slovům toho Papias i jiné taky jeho řeči přivedeme, v nichž on jakési divné věci, kterých bezpochyby ze zprávy živých lidí dostal, vypravuje. Že apoštol Filip s svými dcerami v Hierapoli bydlel, o tom jest napřed oznámeno **). Ale kterak týž Papias, toho času živ jsa, od dcer Filippových jedné přepodivné historii se naučil, to nyní připomenu. Píše totiž, že za jeho času člověk jeden z mrtvých vstal. A opět jiný div, který se na Justovi, příjmením Barsabovi, ukázal, že jed smrtelný vypil, a však z milosti Páně žádné těžkosti ani škody na zdraví netrpěl. O tom pak Justovi, kterak ho apoštolé po na nebe vstoupení Páně spolu s Matějem uprostřed shromáždění svého postavili, a modlili se, aby jeden z nich dvou, losem zvolen na místo Jidáše zrádce, počet jejich doplnil, Písmo v Skut. ap. (1, 23.) vysvědčuje těmito slovy: „Tedy postavili dva, Josefa, jenž sloul Barsabas, kterýž měl příjmení Justus, a Matěje. I modlíce se řekli atd.“

*) Viz výš 3, 24. 25. Už pak ta nejistota učených lidí o Zjevení sv. Jana, zdali jest pravé aneb podstrčené, aneb pouze jinomené, od samy církve obecným snešením odstraněna, a kniha Zjevení za spis sv. Jana apošt. uznána a vložena její v sbírku Písem sv. N. Z. potvrzeno jest.

**) Má se tu rozuměti Filip diakon či jahen, výš 30. 31. O tom jest známo, že byl ženat a dcery měl: ale nikoli o Filippu apoštolovi.

Týž Papias v tom svém výkladu i jiné věci poznamenal, jakoby je od starých lidí byl slýchal, kteréžto však jakás neznámá podobenství a učení Spasitele našeho s mnohými smyšlénkami a básněmi v sobě zavírají. V nich take tvrdí a jistí, že Kristovo království po obecném těla z mrtvých vzkříšení na tisíc let lidským a tělesným způsobem na světě prodlouženo a utvrzeno bude. A toho smyslu, podle mého zdání, on odtud nabyt, že apoštolským řečem zdravě a dobře nerozuměl, a že co oni figurně pod příkladem a podobenstvím mluvili, to on, bedlivě toho nerozváživ, do slova bral. Neb on byl člověk velmi mdlého vtipu a chatrného soudu, jak každý z těch výkladů uhochnouti může. Však nic méně dal jest mnohým církevním učitelům k témuž bludu příčinu, kteří svědectví jeho pro starožitnost k obhájení sebe a své strany užívali, jako Ireneovi, a jiným, kteří s ním týž smysl drželi *). Mimo to přivádí týž Papias v knihách svých ještě jiné řeči Páně, od zprvu připomenutého Aristióna povídané, jakož taky oustní učení od Jana presbytera podané, k nimž já čtenáře, žádostivého je znáti, odesílám. A nyní toliko k slovům předešlým to, což psal o Marku evangelistovi, ještě přiložím:

„I toto, píše Papias, pověděl mi presbyter: Marek, který byl vykladač Petrův, cožkoli v paměti své zachoval, to bedlivě v spis uvedl, nevázáje se na pořádek času, jakž co ode Pána činěno aneb mluveno bylo. Nebo sám ani Pána neslyšel, ani za ním s jinými učeníky nechodil: ale sv. Petra, jak jsem napověděl, byl tovaryš. Petr pak řečem a přikázáním Páně nevyučoval tím pořádkem, ježž Pán zachovával, nýbrž užíval v kázání způsobu toho, který ku vzdělání a vyučení myslí posluchačů uznával býti nejpríjemnější a nejúčinnější. Pročež taky Marek nikoli v tom nezbloudil, že mnohé věci tak sepsal, jakž je v paměti své zachoval. Poněvadž toliko na to bedlivý pozor měl a toho hleděl, aby ničehož z toho, což byl slyšel, nevypustil, ani

*) Tato domněnka byla sice zprvu, a to z nedorozumění smyslu slov sv. Jana v Zjevení 20, 5—6. od mnohých take učených lidí v církvi, ale nikoli od církve držena. Kterí to domněnku zastávali, nazývali se Chillasté.

— co křivého a nepravého nepřiměšoval.“ To pověděl Papias o Markovi.

O Matoušovi pak takto píše: „Matouš jazykem židovským evangelium o Kristu, o jeho kázání a skutcích sepsal; kteréž potom každý jak mohl vykládal.“ Týž Papias užíval i svědectví z první epištoly sv. Jana i z první sv. Petra. Přivodí take historii o jedné ženě, z mnohých hříchů před Pánem obžalované, která se v Evangelii k Židům poznamenaná nachází. To tedy taky mezi jinými věcmi, o nichž nahoře dotčeno, ne bez příčiny od nás tak poznamenáno buď.

Evsebiovy církevní historie

Kniha čtvrtá.

V knize čtvrté nalezá se psáno o věcech církevních za času římských biskupů Alexandra, Xysta, Telesfora, Hygína, Pia, Anicéta a Sotéra, či od roku 109. až do roku 177., kdažto v Římě ještě Tráján, a po něm Adrián, Antonín a něco M. Aurel panovali. Znamenito pozorovati, že tu Evsebius, jako už předešle, při rozdělování knih nehledí na čas císařů, ale na čas římských biskupů.

1. Biskupove v Římě a v Alexandrii za císařování Trájánova.

Okolo leta dvanáctého císařství Trájánova umřel biskup 109 církve alexandrénské, o němž málo před tím zmínka učiněna, a na jeho místo nějaký Prímus, po apoštolích v posloupnosti čtvrtý, k správě též církve volen byl. Téhož času i v římské církvi Alexander, když Evarestus v práci biskupské osm let vyplnil a z tohoto světa se odebral, v posloupnosti, od Petra a Pavla se začínající, pátým biskupem ustanoven.

2. Co Židé za panování téhož císaře utrpěli.

Jakož se učení Spasitele našeho rozmáhalo, a způsob církve jeho tehdaž tak se stkvěl, že den po dni věřících

přibývalo: tak židovské těžkosti a bídy jedny za druhými v patách jdouce, vždy více a více rostly. Když totiž císař Trájánus na osmnáctý rok v Římě kraloval, nescíslné množství Židů novým jejich pozdvižením a rozbrojem vyhubeno bylo. Nebo netoliko v Alexandrii a v jiných stranách egyptských, ale i v Cyréně, krajině africké, mnozí duchem nějakým bouřlivým a ukrutným jako posedlí, k tomu byli přivedeni, že se proti pohanům, s nimi spolu bydlejícím, pozdvihli a srotili *). Když pak se to pozdvižení ku podivu hrubě rozpálilo, druhého roku, anto Lupus všeho Egypta vladařství držel, nemalý boj a válka z toho povstala. A v prvním sice potkání šťastně se Židům zvedlo, že nad pohány vítězství obdrželi. Pročež i pohané, utekše do Alexandrie, všecky zase Židy tam bydlející nenadále zjímali a pomordovali. Zbaveni odtud pomoci, nepřestávali Židé cyrénští, majíce vůdce jmenem Lukua, zemi egyptskou hubiti, loupeže v ní činiti, a všecky kraje pustošiti. Vypravil tedy císař proti nim Marcia Turbóna s mnohým válečným lidem, pěším i jízdným, po zemi i po moři. Ten po mnohých bitvách, kteréž s Židy v dosti prodloužené válce svedl, nescíslný počet jich, netoliko cyrénejských ale i egyptských, kteříž se k Lukuovi, králi svému, sběhli, pomordoval. —

Obávaje se pak císař, aby taky Židé, kteří v Meso-

*) Židé, kteří po vyvrácení města Jerusalema i s chrámem, roku 70., ještě v zemi po městech a po vsích zůstali, aneb v jiných zemích tehda aneb od dávna rozptýlení přebývali, nespokojili se ještě: nýbrž plni záští proti Římanům i všem pohanům, čekali jen příhodné doby k novému pozdvižení a moci pohanské se zprotivení. Taková doba se jim naskytla za posledních let Trájána, když tento císař, dokonav válku s Parthy, Východ opustil, a s vojsky na Západ se odebral. Zbouřili se tedy Židé nejprv mimo Palestínu, a sice v krajinách, kdež jich u větším počtu přebývalo, zláště v Egyptě a Cyréně, a na ostrově Cypru. I počali Římany a vůbec všecky své nežidovské spoluobčany bez milosrdenství zabíjet, tak že jich v tom zbouření, dle svědectví Dióna Kassia, do 200,000 zahubili. A však, brzo byli zas všude od Římanů poraženi a podrobeni, i opět ještě hůře sníženi a potlačeni; jakžto obyčejně bývá a tuto dále vypravovati se bude.

potamii bydleli, na pohany spolu s nimi v též krajině přebývající, oukladně a lstivě neudeřili a jich nepobili, poručil Lusiovi Kvietovi, aby je z té země všecky do jednoho vyplnil a vyhladil *). Kterýž vzav předse silné tažení s lidem vojenským, nesčíslný počet Židů, kteří tam obydlí a statky své měli, pobil a vyhubil. A že mu se to tažení šťastně zvedlo, za tou příčinou legátem či vladařem nad zemí židovskou od císaře ustanoven byl. Tyto věci taky i pohanští historici, kteří těch časů příběhy poznamenávali, budoucím potomkům ku paměti téměř jednotejnými slovy vypisují.

3. O císaři Adriánovi, a kteří za jeho panování obrany víry křesťanské psali.

Po Trájánovi, který celých dvacet let, méně šesti¹¹⁷ měsíců, císařství římské spravoval, Élius Adriánus na to důstojenství dosedl **).

Tomu podal Kvadrátus hned s počátku kralování knihu, v kteréž apologii, to jest obranu víry a náboženství našeho sepsal, protože mnozí nešlechtní a zlostní lidé veliké nátisky našim činili. Ta kniha ještě až dosavad u mnohých z bratří se nachází, ano i já ji mám před rukama,

*) V Mesopotamii bylo ještě od zajetí assyrského plno Židů, zláště v městech po břehu řeky Evfratu položených.

**) Tráján umřel v srpnu 117. zjednav sobě svým výborným panováním tak slavnou památku u lidu, že ještě dvě stě let po něm novému císaři volávali: „Panuj šťastněji nad Augusta, a lépe nad Trájána.“ Jeho strýčenec a nástupce Élius Adriánus nebyl sice tak výtečný panovník ani tak šlechtyný člověk, ale byl mírnější a pokoje milovnější. I zastavil hned s počátku některé války, udělav pokoj; a ačkoli zprvu starým zákonům proti křesťanům průchod nechával, zarazil později veřejné pronásledování křesťanů, ustanoviv, aby pouhé jméno křesťanské nebylo bráno za zločin proti státu, přiveden jsa k tomu podanými jemu obřady křesťanství. Panoval vůbec velmi pořádně, dohlížeje pilně ouředníkům, i taky vlídně; leč že na samý konec svého života, trpě přebolestnou nemoc, byl nevrlym, a poněkud i krutým.

— v níž patrná znamení rozumnosti jeho a apoštolské správnosti v učení snadně poznati mohu *). Jak starožitný učitel byl ten muž, sám to svými slovy oznamuje v tento rozum: „Skutkově Spasitele našeho byli vždycky lidem zřejmí a patrní, nebo byli praví. Mnozí totiž byli skrze něho od těžkých nemocí uzdraveni, jiní z mrtvých vzkříšení; a ti nezdáli se jen uzdravenými a vzkříšenými býti, ale v skutku a v pravdě takoví, to jest zdraví a živi byli. A netoliko těch časů, dokudž Spasitel náš ještě na zemi bydlel, ale i po jeho na nebesa vstoupení za dlouhý čas na živě zůstali, a nejedni z nich i věku našeho životem svým zde na světě dosáhli.“ Takový tedy ten Kvadrátus byl.

Taky Aristídes, muž věrný náboženství našeho, pozůstavil po sobě obranu víry, kterouž rovně, jako Kvadrátus, císaři Adriánovi připsal. Tuto jeho knihu až dosavad ještě mnozí chovají **).

4. Biskupove v Římě a v Alexandrii za císařství Adriánova.

Třetího roku císařství Adriánova umřel Alexander,
419 biskup římský, po vyplnění desíti let úřadu svého, a na
místo jeho vstoupil Xystus či Sixtus. Téhož téměř času
120 Prímus, biskup alexandrínský, spravovav tu církev za dva-
nácte let, prostředkem smrti z tohoto života vykročil,
v kterémžto důstojenství Justus ho následoval.

5. Biskupove jerusalemští od času Krista až do panování císaře Adriána.

Poznamenání času biskupů těch, kteří církev jerusa-
lemskou spravovali, nikdež nenacházím, protože, jakž zpráva
jde, velmi krátký čas živi byli. Však z některých starých
spisů tomu porozumívám, že až do války a porážky ži-
dovské, která se stala za císařství Adriánova, patnácte bi-
skupů posloupně jedněch po druhých v Jerusalemě bylo,

*) Tato obrana nacházela se ještě v 7. století: ale teď pro nás
jest už ztracena.

**) I tento spis jest teď ztracený.

kteřížto všickni z starožitných rodů židovských posli a pravé — poznání Pána Jesu Krista měli, a protož od těch, kteří tehdaž ty věci zdravě rozsuzovati mohli, za hodny důstojenství a úřadu biskupského uznáni byli. Ti tedy, poněvadž ta církev ze samých věřících Židů záležela, hned od času apoštolského trvali a církev tu posloupně spravovali, až do té poslední zkázy a záhuby, v nížto Židé, zprotivivše se opět Římanům, přetěžkými válkami soužení a trápeni byli. A poněvadž tehdaž biskupove z obřízky přestali, potřebu toho uznávám, abych je tuto pořádně, počna od prvního, vyčetl. První tedy byl Jakob, bratr Páně nazvaný; druhý Simeon; třetí Justus; čtvrtý Zachéus; pátý Tobiaš; šestý Benjamin; sedmý Jan; osmý Matyáš; devátý Filip; desátý Seneka; jedenáctý Justus, toho jmena druhý; dvanáctý Lévi; třináctý Efres; čtrnáctý Josef, patnáctý Júdas. Tolik bylo biskupů Jerusalemských od času apoštolského, až do posledního Júdy, to jest až do času císaře Adriána, málo výš poznamenaného. A ti všickni byli z obřízky, to jest přirození Židé, kteří posloupně jeden po druhém tu církev spravovali *).

Téhož take času, to jest dvanáctého roku císařství ¹²⁸ Adriánova, když Xystus v římském biskupství deset let ¹²⁹ vyplnil a smrtí je dokonal, volen na jeho místo Telesforus, sedmý po apoštolích biskup. Potom po jednom roce a kolikas měsících, správu církve alexandrénské přijal k sobě ¹³¹ Evmenes, šestý v pořádku biskup; když mu Justus, předek jeho, strávil v správě její jedenácte let, úřadu svého postoupil, a dluh smrti zaplatil.

6. Židé za času Adriána konečně potlačeni **).

Když se pak židovské pozdvížení zase den ode dne 133. více rozmáhalo, Rúfus, vladař krajiny judské, maje sobě

*) Týkáje se toho velikého počtu biskupů jerusalemských v čase tak krátkém, zdá se, že to nebyli jen správce církve jerusalemské, ještě před vyvrácením města do Pelly se vystěhovavši: nýbrž i představení jinde v zemi rozptýlených částí a osad té církve, kteréž snad všechny dle svého původu jerusalemskými se nazývaly.

**) Císař Adrián, maje v paměti zbouření Židů za posledních let

- vojsko od císaře na pomoc poslané, velmi se tuze té jejich nesmyslnosti na odpor postavil, a nežli se Židé nadáli, nesčíslný jich počet mužů, dětí a žen bez milosti pobil, a zemi a rolí jejich právem vojenským vzal, a panství římskému ji přisoudil.

Vůdcem bouřlivých Židů byl tehdáž nějaký Bar-kocheba, kteréžto slovo v jazyku židovském Syna hvězdy vyznamenává, muž ve všem životě svém krvavý, a loupežník nešlechtný. Zdálo se pak Židům tím jmenem jeho omameným, že jim bídým a těžkou služebností a poddaností potlačeným a ssouženým, jako nějaká hvězda, s nebes padlá, světlo a naději vysvobození a spasení přinese *).

Když tedy osmnáctého leta císařství Adriánova válka

panování svého předka, obmyslel, jakby ten nepokojný národ vyhladil. K tomu konci zapověděl prý Židům se obřezovati, aby se už od jiných národů nerozeznávali, a snáze s nimi smísiti nechali. Potom rozkázal z jedné části zbořeného Jerusalema nové město i s chrámem vystavěti, a tento nejvyššímu pohanskému bohu, jak jej Římané ve svém kapitolium představovali a ctili, zasvětit. To nové město nazval novým jmenem „Élia Kapitolína,“ z části dle rodního jména svého, z části dle dotčeného římského boha a chrámu, a osadil je novými pohanskými obyvateli. Tímto způsobem minil Židům nepochybně všecku zpomínku na bývalé hlavní město i chrám, a s tím i jejich národnost odníti. To popudilo Židy v zemi pozůstalé tolik, že se opět zdvihli a vyhnavše cizí obyvatele válečně v Jerusalemě i jinde proti Římanům se postavili. Ale i toto jejich pozdvižení skončilo se hroznou porážkou a úplným rozptýlením, jak níže bude povídáno, tak že od té doby, ač vždy ještě k bouři náchylni byli, však nic více znamenitého podniknouti a poříditi nemohli. Tak i zde na Židech viděti, že nepokojné jitření a bouření nic jiného národům nepřinášívá, než tužší a tužší porobu a utlačení, i posléze zničení.

*) Ten podvodník, prý, nazýval se Šimon: , dáno pak mu od lidu příjmení Bar-kochba, protože ho měli za onu hvězdu, kteráž domu Jakobovu vzejíti měla, totiž za Messiaše. 4. Mž. 24, 17. Ale když se potom podniknutí jeho nepovedlo, dáváno mu jméno Bar-koziba, t. j. syn lži.

u města Bitthera či Bethoron řečeného, které bylo dobře ohražené a opatřené, a nedaleko od Jerusalema leželo, náramně se rozmohla, a město se všech stran obleženo a na nejvýš obtíženo bylo, tak že ti pošetilí a všeteční buřiči pro hlad a žízeň v největší nebezpečnosti upadli, anobrž i původ a hlava té bouřky zasloužilou pokutou strestán byl: od toho času, jakž Aristo z Pelly svědčí, všemu tomu národu zapovědino bylo, aby ani do Jerusalema ani do té vsí krajiny na budoucí časy nohou nevkračovali, a k tomu mandátem Adriánovým zabráněno, aby ani se žádného vysokého místa a vrchu na svou vlast a dědičnou zemi zdaleka očima svýma se nedívali a nehleděli. — Město tedy Jerusalem, od národu židovského opuštěné a starých obyvatelů svých zbavené (neb se v něm cizí národové osadili), když potom zas od Římanů opanováno bylo, i jmeno taky své předešlé potratilo, a ku poctivosti císaře Élia Adriána, který je vybojoval, Élia nazváno. — Církve pak jerusalemské, která se tam z rozličných národů shromažďovala, nejprvnějším správcem a biskupem po biskupích židovských z obřizky byl Marek.

7. První původcove sekty neprávě tak nazvaného poznání (gnosis) *).

Když pak církve po všem okrsku zemském, jako nejjasnější hvězdy, blesk svůj a paprsky roznítily, a víra v Spasitele a Pána našeho Jesu Krista v pokolení lidském

*) Rozuměj Gnostiky, kteříž se tak sami nazývali, protože se vyšším poznáním božských věcí vychloubali, a svou vědou i tím jmenem od ostatních věřících as tak, jako filosofove a mudrci, od obecného lidu rozeznávati chtěli. Byli to pouzí mudráci v náboženství, jenž se díl z židovstva a díl z pohanstva do církve vloudili, a brzo zas od ní odpadše, podivné směsice židovského, pohanského i křesťanského učení o Bohu a stvoření světa sobě smyslili, a to za vyšší vědu a poznání vydávali. Ale poněvadž se taky křesťany nazývali a přitom obyčejně lehkých mravů byli, škodili tím velmi u pohanů dobrému jmenu i víře pravověrných křesťanů.

— velmi rozkvétala, tedy ďábel, nenáviditel pobožnosti, odpůrce pravdy, a spasení lidského úhlavní nepřítel, všechny lsti a chytrosti své proti církvi obrátil. A jakož hned s počátku zevnitřními bouřemi a outoky ukrutných protivenství proti věřícím válku vedl, tak potom, když mu ty cesty poněkud zamezeny byly, jinými zas způsoby, lstí totiž a úklady církev vybojovati umínil, některých nešlechetných, převrácených, a lsti i svodů plných mužů, jako nějakých nástrojů k zahynutí duší lidských přihotovených, a jako služebníků aneb náhonců svých k tomu užívaje. Všecku tedy sílu na to vynakládal, aby ti licoměrní svůdcové, chytře jednoho a téhož s námi jména užívající, netoliko věřící lid do svých osidel zapletli a s sebou do hluboké propasti věčného zatracení strhli, ale aby i jiné, víry a náboženství našeho ještě nepovědomé, svými nešlechetnými skutky od té cesty, která k spasitelnému učení vede, do konce odvrátili. Nebo potvora jakás lstivá a jedovatá o dvou hlavách, co had, od Menandra, učeníka Šimona čarodějníka, o němž napřed zmínka učiněna, jako z nějaké nečisté studnice se vyprýštila, a dva původce, aneb hlavy dvou sekt, mezi sebou rozdílných, z sebe vydala, totiž Saturnína, rodem Antiochenského, a Basilida, Alexandrinského. Z nichž onen v krajině syrské, tento pak v Egyptě školy bludného, a jak Bohu tak pobožnosti odporného učení zarazil.

O Saturnínovi píše Irenéus, že na větším díle s Menandrem za jedno bludně smýšlel a falešné náboženství držel. Ale Basilides prý, když sobě pod zástěrou jakéhos tejného učení zpotvořilé básně a plné lži i bezbožného bludu vymýšlel, bludy své velmi, až bez konce rozmnožil. Že pak mnozí učitelé v církvi tehdaž pravdy zmužile obhajovali a apoštolské učení i víru církve podstatnými a vtípnými důvody zastávali: tedy někteří i spisů a knéh, proti týmž kacířstvím složených a na světlo vydaných, potomkům pro výstrahu pozůstavili. Z jejichž počtu dostala se do mých rukou kniha Kastora Agrippy, toho času vznešeného učitele. Ta v sobě zavírá odpověď neb odvod jistě mocný a podstatný proti Basilidovi vydaný, jímž nešlechetné svody jeho vyjevuje. Tento muž tajnosti jeho a nešlechetná tajemství na světlo vynášeje,

praví o něm, že čtymecítma kněh na evangelium složil *). — Take prý nové proroky k utvrzení svých bludů sobě vymyslel, jako Barkabba a Barkofa a jiné, kterých nikdy nebylo, a ty neznámými a potvornými jmeny nazval, aby ty, kteří se těm věcem diví, více ománil a ošálil. Mezi jinými věcmi učil prý take, že oběti modlám obětované jísti, a v čas protivenství aneb pokušení víru směle a svobodně zapřítí a jí se odprísáhnouti, nejsou věci neslušné ani zapověděné. Potom prý svým učeníkům obyčejem Pythagorejských pět let mlčení ukládal. A jiného mnoho k tomu podobného dotčený Agrippa o Basilidovi vyčítaje, lstivé svody kacířství jeho odkryl a říkáje před oči všechněm pro výstrahu předložil.

Píše take Irenéus, že týchž časů Karpokrates živ byl, a sebe za původce a otce jiné sekty, ježto slove gnostiků, postavil. Tito pak za slušné uznali, aby bezbožného mámení a šálení Šimona čarodějníka, tak jako on, v skrytě nechovali, ale na světlo je vynesli a zjevně mu učili. A protože netoliko kouzelnými nápoji, příliš pracně od nich vymyšlenými, a jakýmis démony, kteří na ně nešlechtné sny uводili, a jejich ochránci byli, ale take jinými těm podobnými marnostmi, jakoby v nich něco znamenitého bylo, se honosili. Učili i tomu, že kdožby mezi nimi k dokonalosti tajemství aneb raději nešlechtností jejich přijíti chtěl, musí dříve všechno, což nejhanebnějšího jest, zpáchat, protože, prý, nikdo od panování knížat tohoto světa (jimiž některé angely rozuměli) vysvoboditi se nemůže, lečby takými nešlechtnými skutky jednomu každému těch knížat, čím jemu povinen jest, vykonal a dosti učinil.

Těch tedy jako nástrojů a služebníků nepravosti své ďábel, milovník všech hříchů a nešlechtností, proto užíval, aby netoliko ty, kteří byli víru přijali, ale lstivými chytrostmi jejich svedení a jako svázání byli, do hrozného zahynutí uvedl, nýbrž aby i nevěřícím pohanům k rouhání a utrhaní slovu božímu příčinu dal, kdyžby zlá pověst nešlechtného jejich života všudy rozhlášena všechno množ-

*) Bezpochyby na evangelium, kteréž prý sám složil a svým jmenem nazval.

- ství křesťanské v ohavnou potupu a hanbu uvodila. Od-
kudž jistě to pocházelo, že bezbožná a nepravá pověst
o nás daleko a široce mezi pohany se rozhlásila, jakoby-
chom s matkami a sestrami svými vesměs neřádně a so-
domsky živi byli, a jakýchs nešlechetných a ohavných po-
krmů požívali *). Ale to zlé předsevzetí ďábelské dlouho
netrvalo, protože pravda sama zhůru hlavy své pozdvihla,
a v projití času jako jasným světlem se osvítila: tomu pak
naproti všechno to lstivé nepřátel našich usilování samo
sebou se porážejíc do konce zmizelo. Nebo když pořád
jiné a jiné sekty s novými bludy jedna za druhou povstá-
valy, ješto zatím první pomalu na nic přicházely a mi-
zely, tedy naposledy všechny, na mnohá a mnohotvárná vyznání
rozdobené, rozličnými způsoby a časy docela zahynuly
a v zapomenutí přišly. Ale jasnost obecné, jediné pravé,
a ve všem vždy stejné a stálé církve rozmáhala se a rozši-
řovala dál a dál, až naposled svou vážností, neouhonností
a nenuceností, jakož i rozumností a čistotou svého božského
zřízení a svatého učení mezi všechny národy pronikla. Tím
způsobem taky všechno nepřátelské rouhání a utrhání proti
našemu náboženství spolu s časem umlklo a v níveč se
obrátilo: naše pak víra všudy samou panující a bez od-
poru uznávanou zůstala, jakož ta, kteráž pro vážnost a či-
stotu svého božského a svatého učení u všech veliké po-
ctivosti došla, tak že se tohoto času už nikdo nijaké ohavy
a potupy, jakž předešle naši nepřátelé proti nám spolčení,

*) Pohané mimo to, že měli křesťany za bezbohy, jelikož bohy
jejich nectili a zavrhovali, přičítali jim taky, že jsou ve-
spolek bez rozdílu příbuzenství dívoce a smilně živi. K to-
mu domnění přicházeli dílem z pověsti o neřádném živobyті
některých kacířů či od pravé církve odpadlých křesťanů,
dílem odtud, že viděli křesťany bez rozdílu pohlaví, a v čas
protivenství i za tmy do jednoho domu k službám božím se
scházeti, společně i jísti, bez rozdílu bratřími a sestrami se
nazývati i políbením se pozdravovati. Týkáje se ohavných
pokrmů, myslili pohané, že křesťané lidské maso jedí a
k tomu cíli děti zabíjejí, slyševše snad ale nedorozuměvše
o tajemství těla a krve Páně, jež křesťané v svých shro-
mážděních přijímali.

obyčejně s velikou libostí činívali, našemu náboženství připisovati, ani ho čím zlym naříkati neosměli. A však těch časů take pravda nemálo svých obhájců a zástupců na světlo vyňesla, kteří netoliko nepsanými obranami, to jest oustně, ale i jistými důvody, v spisy uvedenými, proti bezbožným a rouhavým kacířstvím statečně bojovali.

8. Tehdejší církevní spisovatelé — Hegesippus a Justínus.

Z počtu těch byl Hegesippus, muž mnohým dobře známý, jehož svědectví napřed, když jsem věci od něho poznamenané, které se za apoštolů daly, přednášel, na mnoha místech přivedeno. Ten tedy výklady upřímného a neporušeného učení apoštolského v svých paterých knihách velmi sprostně sepsané poznamenal, a čas svého života zde na světě hned s počátku těch kněh patrně oznámil, když o těch, kteří nejprv lidem modly stavěti začali, svými slovy takto napsal: „Těm, prý (rozuměj ničemným lidem), stavěli ke cti památníky na hroby, ano i chrámy, jakož ještě až posavad činí. Mezi nimiž pokládá se Antinous, císaře Adriána domácí služebník aneb komorník, jemužto ke cti a chvále držívali se šermířské hry, řečené Antinojské, a ty se i tohoto našeho času vykonávají *). Nebo císař Adrián vystavěl pod jeho jmenem i město, a ku poctivosti jeho i kněží nařídil“ **).

Týchž téměř časů živ byl i Justínus, pravé filosofie přítel výborný, kterýž se tehdáž i v pohanském umění pilně cvičil. Ten v své obraně náboženství křesťanského k císaři Antonínovi takto o tom čase píše: „Neudělám tu, jakž za to mám, proti rozumu, jestliže v řeči této take o Antinoovi, který teď nedávno živ byl, zmínku učiním, kteréhož všickni, pro strach císaře, jako boha ctíti musili, a mnozí podnes to činí, ještě výborně věděli, kdo jest byl, odkud a kde se narodil.“

Týž Justínus, čině zmínku o válce, kterouž toho času

*) Vykonávaly se každých pět let v městě Mantinei, krajinu Arkadie.

***) Město Antinópolis řečené, v prostředním Egyptě.

- Římané proti Židům vedli, i toto napsal: „V židovské válce, kteráž se nedávno vedla, poroučel Barkochba, kterýž Židů ponukl, aby se Římanům zprotivili, jediné křesťany, kteří Krista zapřítí a proklínati nechtěli, nejtěžšími pokutami usmrcovati. V též knize dotčený Justínus sám take o sobě vypravuje, kterak ne všetečně ani bez uvážení, ale s dobrým rozmyslem a zdravým soudem, opustiv moudrost pohanskou, k náboženství našemu přistoupil; o čemž svými slovy takto píše: „Já sám, jenž jsem Platónovo učení velmi sobě obliboval, když jsem potupné žaloby na křesťany a těžká naříkání slyšel, a přitom očima svýma viděl, kterak oni k ohavné smrti, i k jinému, což myslem lidským největší hrůzu přináší, zmužile, vesele a ochotně jdou, pomysllil jsem u sebe, že není možné, aby ti lidé hříchy a nepravostmi se porušovali, aneb tělesným rozkošem a jejich líbostem jímati se dali. Nebo kdo, prosím, rozkoše milující, kdo v životě svém nestřídmý, kdo maso lidské za nejchutnější pokrmy pokládající, oblíbí sobě smrt, kterážby ho těch žádostí a rozkoší do konce zbavila? Zdali nebude se raději všelijak o to snažiti, aby tím životem zde na světě věčně živ byl? Zdali se vrchnosti, jestliže se jaké nešlechetnosti dopustil, raději tajiti a krejti nebude, než aby se sám dobrovolně na smrt udával a svým vlastním zrádcem byl?“

Týž Justínus ještě i to píše, kterak císař Adriánus od Serennia Graniána, osvěceného prokonsula krajiny Asie, psaní přímluvné za křesťany dostal, kteréž tento rozum v sobě zavíralo: „Že mu se vidí nespravedlivé býti, aby křesťané bez obžalování a bez právního vyslyšení proto samo, aby se křiku obecného lidu dosti stalo, usmrcováni byli.“ Za kteroužto příčinou potom Adriánus jeho nástupci, Minuciovi Fundánovi, prokonsulovi krajiny Asie, odepsal a poručil, aby žádného bez hodné viny a právního obžalování a vyslyšení na hrdle netrestal. Kteréhožto listu opis Justínus, jakž ho latinsky dostal, tak jej do své apologie položil, a před začátkem jejím tuto předmluvu učinil: „Ačkoli my dle psaní Otce vašeho, Adriána, velikomocného císaře a nejjasnějšího knížete, slušně a spravedlivě toho žádati můžeme, abyste soudy spravedlivé a podle práva o křesťanech držeti rozkázali: však toho nežádáme

proto, že Adriánus o tom poručil, nýbrž že tím v pravdě — jisti jsme, že to, čehož od vás žádáme, slušné a spravedlivé jest. Vypsal jsem pak zde i ten list Adriánův, abyste poznati mohli, že co tuto píšu a mluvím, jest v pravdě tak. Kterýžto list takto zní.“ Justin přikládá nyní opis latinský Adriánova listu, jež my do řeckého jazyka, co možná věrně přeloživše, tuto podáváme. I zní takto:

9. List císaře Adriána o křesťanech, aby bez právního slyšení odsuzováni nebyli.

Élius Adriánus, Minuciovi Fundánovi pozdravení.

„Přijal jsem list, kterýž mi psal osvícený Serennius Graniánus, na jehož tys místo tam dosedl. I samému mně se vidí, že ta věc (strany křesťanů) nesmí se dít bez bedlivého uvážení a vyhledání, proto, aby ani mezi těmi lidmi nějaká bouře nevznikla, ani křivým žalobníkům posila dána nebyla. A protož, jestliže obyvatelé té krajiny to, co na křesťany žalují a čehož proti nim žádají, take na ně provesti a před soudem právě učiniti mohou, nechť to vedou. Ale aby k samé jejich žádosti a křiku bez soudu byli trestáni, tohoť nijak nedopouštím. Nebo mnohem náležitěji jest, chce-li kdo na koho žalovati a kohokoli z čeho obviniti, abys ty sám bedlivě to vyslyšel a rozsoudil. Budou-li křesťané od kohokoli před soud obsíláni, a provede-li se na ně to, že se něčeho proti zákonům dopustili, tu ty teprva dle způsobu a velikosti jednoho každého provinění rozsudek učin a trest. Ale vpravdě, jestližeby kdo křivě a nepravě na ně žaloval, takého člověka pro tu nepravost a ukrutnost přísně trestati hleď, a o to se snažně přičiň, aby zasloužilou pokutu nesl.“ V ten rozum psal císař Adriánus.

10. Biskupove v Římě a v Alexandrii za panování Antonína.

Když pak Adriánus dvacátého prvního roku císařství 138 svého dluh přirozený zaplatil a umřel, Antonínus, příjmením Pius, správu obce římské přijal *).

*) Císař Adrián umřel v červenci roku 138. Nemaje sám žádných dětí, zalíbil či zvolil si za syna a dědice i nástupce

Prvního roku císařství jeho, když Telesforus spravoval církev římskou na jedenáctý rok, z tohoto života vykročil, připadlo biskupství římské na Hygína. Irenéus píše, že Telesforus smrt svou mučnictvím oslavil. Vedle toho vypravuje, že tehdy, když Hygínus církev římskou spravoval, netoliko Valentínus, kterýž jakés nové sekty své začátek učinil, ale i Cerdo, původce nesmyslného bludu, jejíž potom Marcion rozšířil, v Římě v známost přišli. O tom svými slovy takto napsal:

11. Původcove bludů za toho času — Valentínus a Cerdo.

„Valentínus přišel do Říma za biskupování Hygínova, a trval tam za panování císaře Pia, až do biskupa Anicéta, Cerdo pak, předchůdce Marcióna, živ byl za času téhož Hygína, jenž jest devátý biskup římský. Vyznav pak zjevně blud svůj, byl do církve přijat: ale přec v něm trval, tak svůj život veda, že jednak mu tejně učil, jednak se v něm poznával a jej odvolával. Ale potom pro zlé a bludné učení své zjevně obviněn a v něm přemožen, navždycky ze shromáždění a společnosti bratří vyloučen a vyvržen byl.“ To Irenéus v kn. 3, 4. O kacířstvích poznamenal. Ale v kn. 1, 28. téhož spisu vypravuje o témž Cerdónovi takto: „Nějaký Cerdo, vzav příčinu svého bludu od těch, kteříž Šimona čarodějníka následovali, když Hygínus, devátý biskup po apoštolích, římskou církev spravoval, do Říma přišel a učil, že Bůh, o kterémž zákon a proroci kázali, není otec Pána našeho Jesu Krista. Nebo onen že byl známý, tento

v císařství, Títa Antonína, jenž byl nejšlechtnější člověk a panovník, jakýž kdy před ním i po něm nad pohanským Římem vládl. Římský senát mu dal příjmení „Pius,“ t. j. „Pobožný a Milostivý,“ a nazval jej „Otcem vlasti.“ Ale jistý řecký spisovatel, Pausanias, vyřkl o něm, že zasloužil „Otcem lidí“ nazýván býti. Za jeho vůbec mírného panování nžili taky křesťané pokoje, leč že časem a místem, i v samém Římě, obecný pohanský lid dle starého obyčeje křesťanům protivenství činil, i některý správce krajín dle starých zákonů je utiskoval. Ale to potom zlástními do krajín rozeslanými listy od toho císaře zastaveno. Niž 4, 26.

pak, totiž otec Kristův, neznámý; onen že byl spravedlivý — a přísný, tento pak dobrotivý a milostivý. Nástupcem jeho v témž učení byl potom Marción z Pontu, kterýž tu jeho sektu dále rozšiřoval a podobnému rouhání beze všeho studu vyučoval.“ — Týž Irenéus taky hlubokou propašť mnohotvárných bludů kacíře Valentína o jakés věčné hmotě bystrostí svého vtipu odkryl, a tajnou zlost a záhubu toho jedovatého, jako v díře číhajícího hada objevil a na světlo vyvedl. Mimo ty připomíná dotčený Irenéus i nějakého Marka, v nešlechtnosti čarodějné velmi zběhlého, že se tehdaž take vyskytl. Nadto výše Irenéus těch tří všech hovadné a bezbožné řády a nešlechtná tajemství, jimž lidi k sobě přistupující s počátku vyučovali, doslova v tento rozum vypsal: „Někteří z nich strojí těm, kteréž k svému bludu připouštějí, svatební lože jako ženichům, a jakýmis nešlechtnými modlitbami ukrytá tajemství nad nimi vykonávají. A to, co tak páchají, praví býti duchovním manželstvím, nápodobným té svatbě, kteráž se v nebi děje. Jiní pak k vodám lidi vedou, a křtíce je tato slova říkají: Ve jméno neznámého všech věcí Otce, a ve jméno pravdy, všech věcí rodičky, i ve jméno toho, kterýž s nebe do Ježíše sstoupil. Jiní opět rozličná jména hebrejská při tom vynášejí, aby své učeníky tím více zděsili, by co omámení jejich náboženství se divili.“

Ale když Hygínus po čtvrtém roce svého biskupování ¹⁴² umřel, dostal Pius správu té církve. — V Alexandrii usta- ¹⁴³ noven byl za pastýře a biskupa Markus, když před ním ¹⁴⁴ Evmenes v své správě třinácte let vykonal. A po desíti letech, v nichž Markus spravoval, představen jest církvi ale- ¹⁵⁴ xandrínské Celadion. — A v Římě, když Pius v patnáctém roce svého biskupování umřel, ujal Anicétus biskupství v té ¹⁵⁷ církvi. Za jeho času přišel do Říma Hegesippus, a zůstal tam až do zvolení Elevthera, jakž sám o sobě poznamenal.

Obzvláště pak slavný těch časů byl Justínus, kterýž jako filosof slovo boží kázal, a svými spisy náboženství naše udatně zastával. Ten taky proti Marciónovi psal, a v té knize připomíná, že ještě tehdaž, když on tu knihu skládal, Marción živ byl, takto mluvě: „Známe nějakého Marcióna z Pontu, kterýž ještě živ jest, a své posluchače tomu vyučuje, aby v jakéhoš jiného, většího boha, nežli jest stvořitel světa,

— věřili. Ten taky pomocí zlých duchů mnoho ze všeho lidského pokolení svedl, aby mluvili rouhání, a zapírali Boha, stvořitele všeho světa, býti otcem Kristovým, a aby jistili a vyznávali, že jiný nějaký, nad něho větší a mocnější, svět tento stvořil. A jak jsme poznamenali, všickni, kteříkoli z té školy vyšli, jmenují se křesťany, což rovně tak zasluhují, jako vyznavači sekt filosofských, kteří, ač nemají jednostejného a společného učení, však obecným jmenem filosofů se nazývají.“ Naposledy pak tohoto doložil: „Mám před rukama spis proti všechněm kacířstvím, kteráž kdy mezi lidmi povstala, a budete-li chtíti, podám vám ho ku přečtení“ *).

Vědomé jest taky, že dotčený Justínus i proti pohanům mnohé výborné knihy složil, a některé z nich, ježto apologii či obranu křesťanského náboženství obsahovaly, taky 150 císaři Antonínovi, příjmením Milostivému či Piovi, a římské radě připsal. Nebo tehdaž bydlel Justínus v Římě. Hned s počátku té apologie patrně, kdo jest, z kterého rodu a kde se narodil, těmito slovy oznamuje:

12. Justínova apologia k císaři Antonínovi.

„Samovládcí Títovi Eliu Adriánovi Antonínovi Piovi Césarů Augustovi, a Věřísimovi, synu jeho zalíbenému, Filosofovi **), a Lúciovi, Césara filosofa synu vlastnímu, a Pia zalíbenému, svobodných umění příteli a ochránci; svatosvatému taky úřadu i veškerému lidu římskému, za ty, kteříž jediní ze všeho pokolení lidského bez viny jsou jiným v nenávisti, i všelijakými nářky a křivdami obtěžováni, Justínus, syn Priska, syna Bachiova, rodem z Nového Města

*) Rozumí nepochybně spis Ireněův proti kacířstvím.

**) t. potomnímu císaři a Antonínovu nástupci Markovi Auréliovi Antonínovi. Ten se dle svého rodu nazýval Vérus, ale Adrián mu přezděl Věřísimus. Jej i Lúcia Véra musil Antonínus Pius, od Adriána k tomu zavázán, za syny zvoliti. Lúcius byl vlastní syn césara Élia Véra, kterýž nejdříve od Adriána za syna a nástupce zvolen, umřel. Třeba tu hned připamatovati, že tomu M. Auréliovi Řekové vůbec, i náš Evsebius, jen zkrátka Vérus, aneb taky Antonínus říkali.

Palestíny syrské, jeden z počtu jejich, toto odvolání činí, — a poníženou prosbu svou přednáší *).“

*) Zdá se, že pohané hned s počátku císařování Antonínova směleji do křesťanů se pouštěli a jim i krvavé protivenství činili, spoléhajíce snad na známou, ovšem pohanskou pobožnost toho císaře. Taky ouřadove nemohli snadno jináč, než udané jim křesťany dle starých zákonů odsuzovati. Neb ačkoli některý císař krvavé pronásledování křesťanů zláštními listy poněkud zastavil, byla to přec jen místní nařízení, jimiž se obecné zákony, proti křesťanům vydané, nerušily. Protož mohl se pohanský lid vždy zas na ně proti křesťanům odvolávati, i take představení měst a krajin bez odpovídání dle nich křesťany odpravovati, zlášť po nastoupení nového císaře. Takovým způsobem byl nepochybně i římský biskup Telesfor, jakž výše dotčeno, umučen, navzdor milostivému smyslu císaře Antonína, kterýž sám nikoho utiskati nechtěl. A snad se taky pohané za té první doby jeho panování všemožně o to pokoušeli, jakby křesťany všelikými křivými nářky u císaře zošklivili a jej proti nim popudili, a to tím více, čím méně v tom u předešlého císaře vyřídití mohli. To vše bylo nepochybně příčinou, že se křesťanský filosof Justínus osmělil písemně u císaře za křesťany prositi a je i jejich náboženství proti zlým nářkům obšírně hájiti.

Obyčejné nářky pohanů proti křesťanům, ješto je měli za neznabohy, za zhovadilé smilníky, i za lidojedy, podotkli jsme už výše 4, 7.: teď pak ještě strany těch nářků Justínovu obranu křesťanů zde položíme. Týkáje se obviňování křesťanů, že jsou bezboží či neznabohové, praví Justínus v tento rozum: „Už moudrý Sokrates byl z bezbožství či atheismu obviněn, protože chtěl lid od služby zlých duchů t. j. falešných bohů, rozumem odvrátiti. Podobně se i křesťané nařikají, že jsou bezboží a neznabohové, protože těch za bohy ctíli a uznávají nechtějí, jejichž skutků a příkladů nižádný ctnosti milovný člověk následovati nemůže. Přiznáváme se tedy, že týkáje se takových bohů jsme neznabohové, ale nikoli týkáje se pravého Boha, otce spravedlnosti, zdržlivosti a všech ctností, kterýž žádného podílu ve zlém nemá. Jej a jeho Syna, kterýž od něho přišel a nás tomu naučil, i prorockého Ducha ctíme a jim se klaníme, vzdávajíce jim čest dle rozumu a pravdy.“ — Týkáje pak se obviňování kře-

— Týž take císař, maje k sobě od mnohých prosby a přímluvy za bratři v Asii bydlející, všemi způsoby křivd a pohanění od lidu té krajiny soužené, takovýto mandát na obecném sněmě v Asii vůbec vyhlásiti rozkázal.

stanů z hanebného smilství, praví Justínus, že božské učení Pána Ježíše nejen zlý skutek, ale i zlého skutku žádost, zláště požádání cizího jmění, všelikého smilství a pomsty zapovídá, a odvolává se na to, že tehdáž mnozí, jak muži tak ženy, od mladosti až do stáří, bez manželství a v dokonale zdržlivosti pro království boží zůstávali. — Týkáje se církevního řádu a služeb božích vypisuje týž Justínus řád přijímání nových, ovšem dospělých oudů skrze křest do církve v tento rozum. „Nyní budem povídati, jakým způsobem se Bohu zasvěcujeme a skrze Krista obnovujeme. Kteríkoli věří, že to, čemu učíme, pravé jest, a tím způsobem i živi býti připovídají, ti především se učí modlitbami a posty Boha za odpuštění předešlých hříchů prositi, s nimiž i my taky se modlíme a postíme. Potom bývají od nás vedeni k vodě, a tu se týmž způsobem znova rodí, jakož jsme i my znova se zrodili; ve jmenu totiž Otce, všech Pána a Boha, a ve jmenu našeho Spasitele, Jesu Krista, a ve jmenu Ducha svatého ve vodě se zmývajíce. Nebo Kristus dí: Nenarodíte-li se znova, nevejdete do království nebeského . . . Člověka tak umytého a vyučeného uvádíme mezi bratři, kdež spolu shromáždění bývají, abychom se, jak sami za sebe, tak za nově osvíceného či pokřtěného, i za všechny jiné na kterémkoli místě křesťany modlili, bychom skrze pravé učení a dobré skutky hodní plnitelé zákona nalezení byli, a tak všickni věčného spasení dosáhli. Po dokonání modlitby pozdravujem se vespolek políbením.“ — O nedělních službách božích as takto Justínus vypravuje: „V neděli měšťané i sedláci do shromáždění (do kostela) se scházejí, kdež se jim Písma apoštolská a prorocká čtou. Potom když čtenář (lektor) přestane, dává představený naučení a napomenutí k následování těch pěkných a počestných věcí, o kterých se bylo čtlo. Potom všickni staneme a se modlíme . . . Po dokonané modlitbě přináší se představenému chleb a kalich vína s vodou smíšeného. Představený vezme obé a obětuje chvály a díky Otci všech věcí, ve jmenu Syna a Ducha svatého, a koná za ty dary obšírná díkůčinění. Na konci té modlitby a díkůčinění odpoví všechno shromáždění: Amen,

13. List císaře Antonína k sněmu krajiny Asie o víře křesťanské *).

*Samovládce, císař Markus Aurélius Antonínus Augustus atd.,
obecnému sněmu v Asii pozdravení.*

„Vím to dobře, že bohové sami o to pečují, aby se takoví lidé netajili a pokuty neušli; nebo oni sami mohli by ty, kteříž jim náležité pocty a poklony činiti nechtějí, daleko přísněji trestati než vy. Ale ještě vy těm lidem strachu naháníte a je sužujete, jako na bezbožné a potupníky bohů na ně žalující, sami je v tom náboženství, kteréž vedou,

t. j. staň se! Na to se uděluje od těch, kteréž my diakony nazýváme, jednomu každému z toho chleba a vína, a taky nepřítomným se částka donáší. Ten pak pokrm a nápoj jmenuje se u nás řeckým slovem evcharistia, jakoby řekl díkyčinění (teď u nás večere Páně aneb nejsvětější Svátost), a žádný nebývá k němu připuštěn, leč kdo věří, že učení naše jest pravé, a obmyt jest koupelem nového rození na odpuštění hříchů, ano i tak živ jest, jakž Kristus učil. Nebo ne jako obecného chleba a nápoje těch věcí požíváme, nýbrž, jako Ježíš Kristus, Spasitel náš, skrze slovo boží tělem učiněn jsa, měl tělo a krev pro naše spasení, tak jsme se tomu naučili, že ten pokrm a nápoj, kterýž přecházejí v nás živí naše tělo a krev, skrze modlitbu při díkyčinění, jak nás slovo jeho učí, jest tělo a krev vtěleného Pána Jesu Krista. Nebo apoštolé ve svých spisech, jež my Evangelia nazýváme, nás o tom zpravili, že jím Ježíš tak činiti přikázal, vzav chleb a díky učiniv, řka: „To jest mé tělo;“ a podobně vzav i kalich a díky učiniv, řka: „To jest má krev.“ Potom, kdo mají a chtějí, dávají kolik každý chce, a co se sejde, schovává se u představeného, kterýž z toho uděluje sirotkům, vdovám, nemocným, aneb jinak nuzným a potřebným, aneb vězným, i příchozím a cizím.“ Až potud Justinus v té své obraně za křesťany o dotčených věcech.

*) Nápis toho listu není od Antonína Pia, nýbrž od jeho nástupce Marka Aurélla, kterýž taky měl příjmení Antonín. Ale jisto, že ne Aurélius, nýbrž Antoninus Pius tomu podobné listy do krajin vyslal.

— více a hned zhola stvrzujete. Oni pak jistě sobě více toho žádati budou, aby jsouce od vás obžalováni, pro svého Boha raději umíratí se zdáli, než aby živi byli. Pročež take i vítězství docházejí, když raději životy své vynakládají, nežli aby rozkazů vašich uposlechlí, činíce cobyste chtěli. Dále o zemětřesení, které buď pominulo aneb ještě trvá, poněvadž vy, když se co toho nahodí, na mysli se kormoutíte, potřebí jest, abyste byli napomenuti, a chování své k chování jejich přirovnali. Ješto tedy oni, když něco toho přichází, ještě stáleji a pevněji Bohu svému se dověřují: vy po ten všecken čas tak se stavíte, jakobyste docela bohů neznali, a svaté věci potupovali. I pronášíte se v tom, že netoliko té pocty, kteráž na Nesmrtelného sluší a jemu dlužně vykonávati se má, nedbáte: ale že i křesťany, kteří ho ctí a jemu slouží, trpce sužujete, a jim až k smrti nátisky a protivenství činíte. V té příčině mnozí vladaři a správce našich krajín dávno před tím nejsvětějšímu panu otci našemu (Adriánovi) přímělná psaní učinili, kterýmž on zase odepsal, aby těm lidem žádných těžkostí nedělali, lečby v nějakém zlém skutku proti římskému panování shledáni byli. I ke mně taky mnozí za příčinou jejich psali: jimž jsem i já odpověď, srovnávající se s vůlí Otce mého, dal. A protož jestližeby kdo někomu z křesťanů toliko proto samo, žeby křesťanem byl, těžkosti činiti nepřestával, chci tomu, aby obžalovaný, třeba v tom, že jest křesťan, shledaný, soudu osvobozen a propuštěn byl: ten pak, kdož na něho žaloval, slušnou a spravedlivou pokutou skutečně ztrestán býti má. Oznámeno v Efesu na obecném sněmě vši Asie.“ Že pak se to v skutku tak stalo, o tom Melito, sardesské církve biskup, kterýž tehdaž mezi lidmi slavné jméno měl, světle slovy svými svědčí, kteráž stojí v jeho Apologii, spisu v pravdě užitečném, ježž on pro obranu víry naší sepsal a císaři Vérovi (Antonínovu nástupci) podal.

14. O Polykarpovi, učeníku apoštolů.

Toho času, když Anicétus církev římskou spravoval,
 160 Polykarpus, ještě tehdaž živ jsa, do Říma se vypravil,
 a tam s Anicétem o rozepři strany času a dne svěcení

svátku Veliké noci promlouval, jakž Irenéus připomíná *). — Týž autor i jinou historii o něm vypravuje, kterouž já take z potřeby v místě tomto přiložiti musím. Jest pak od něho v knize 3, 3. proti kacířstvím vydané v tento rozum poznamenána:

„Polykarpus netoliko od apoštolů vyučen byl, a s mnohými, kteří Krista v těle očima svýma viděli, podomácku bydlel: ale i od týchž apoštolů církvi smyrnenské za biskupa ustanoven jest, kteréhož jsem i já (Irenéus) v mladém věku svém viděl. Nebo dlouho byl živ a velmi se sstaral; potom pak ze života tohoto přeslavným a velmi divným mučenictvím vykročil. Vždycky pak jen tomu učil, co od apoštolů slychal, co církev vydala, a co jediné pravdivé jest. A tohoť všechny církve Asie svým svědectvím potvrzují,

*) Církve krajiny Asie, což byla západní část Malé Asie při moři, obsahující krajinky Éolii, Iónii, Lýdii a Kárii, kdež v Smyrně, hlavním městě Iónie, Polykarpus biskupem byl, počali Velikonoc světití 14. dne nového měsíce po jarní rovnodenosti, na kterýkoli den to připadlo, právě jako Židé dle Zákona činili; poněvadž prý apoštolé Jan a diakon Filip rovně tak Velikonoc slavili. To pak ti sv. apoštolé nepochybně pro Židy činili, kteříž nedávno k víře přistoupili, aby tím i více jiných Kristu získati mohli. Ale církev římská a s ní celý Západ, i církev alexandriánská a všechny jiné v Asii, počaly Velikonoc až v neděli na to světití, protože P. Ježíš v příští neděli po židovském svátku z mrtvých vstal, řídíce se ustanovením svatých apoštolů Petra a Pavla, a rozeznávajíce se tak ve svěcení Velikonoci od Židů. Z prvu nebylo o ten rozdíl žádné řeči ani roztržky: ale potom za času sv. Polykarpa počali římsští biskupové z toho církve krajiny asiánské kárati, jakoby ne křesťanskou, ale židovskou Velikonoc měly. I napomínali jich, aby se v tom s církví římskou srovnávaly. A když se Asiáné zpechovali, odvolávajíce se na starý obyčej od apoštolů zděděný, hrozili jim Římští klatbou, t. j. vyloučením z církevního společenství. K čemuž aby nepřišlo, vypravil se tehdaž sv. Polykarp do Říma, a časně to u Anicéta předešel napomínaje, aby pro tu věc žádných nevolí v církvi nebylo. A tak zatím ještě při tom zůstalo, že ty církve svým obyčejem pokojně se v tom řídily, až do papeže Viktora. Níž 5, 23—25.

— jakož i všickni biskupove, kteří tam až dosavad po něm byli a tu církev spravovali. A Polykarpus jest daleko hodnověrnější a stálejší svědek pravdy, než Valentínus, Marción i všecko jiné shromáždění těch lidí, kteří do církve tolik a tak mnoho škodných bludů svým učením uvedli. Ten přišel potom za správy biskupa Anicéta do Říma, a tam mnohé od bludů už jmenovaných kacířů odvedl a k církvi boží a pravému náboženství zase přivedl, dokládaje, že to samé za jedinou pravdu od apoštolů přijal, čemuž i církev stále vyučuje. A jsou ještě živi, kteříž praví, že od něho slýchali, kterak Jan, učeník Páně, když v Efesu do lázně přišel a tam kacíře Cerintha spatřil, hned odtud, nechav mytí, vyšel a k svým řekl: „Utecme rychle odsud, ať se lázeň, v níž se Cerinthus, nepřítel pravdy, myje, nenadále na nás neoboří a nás nepřikvácí.“ Týž Polykarpus prý Marciónovi, když se tento s ním potkal a jeho se ptal: Znáš mne? dal za odpověď: A já znám prvorozeného satanova.“

„Tak bedlivě se apoštolé a učeníci jejich ostříhali, aby ani nemluvili s těmi, kteří svými bludnými smysly pravdu porušiti usílovali. Jakož i sv. Pavel k témuž napomíná: „Člověka kacíře po jednom i druhém napomenutí odsedni a varuj se, věda že jest převrácený a hřeší, soudem svým vlastním jsa odsouzený*).“ Jest pak vydaná Polykarpova epištola, psaná k Filippenským, a velmi k tomu užitečná, aby z ní způsob jeho čisté víry a kázání pravdy mohli poznati, kteřížkoli sobě spasení svého mnoho váží a o ně bedlivě pracují.“ Až potud Irenéus. A v tom psaní k Filippenským, až dosaváde zachovaném, užívá Polykarpus některých svědectví, vzatých z první epištoly sv. Petra. —

Po Antonínovi, který příjmením sloul Pius, když 161 svého císařství dvacátý druhý rok dokonal, M. Aurélius Vérus, syn jeho zalíbený, který take Antonínus sloul, spolu s bratrem Lúciem, císařství římské spravoval **).

*) Tit. 3, 10.

**) Markus Aurélius Antonínus, rozený Vérus, jenž se u Řeků, i taky zde u Evsebia, obyčejně jen Vérus, aneb taky Antonínus nazývá, byl člověk učený a moudrý, zanechal po sobě

15. Čtvrté protivenství církve za panování císaře Véra. Polykarpus mimo jiné v Smyrně umučen.

Téhož času, když se Asia největším protivenstvím bouřila, dokonal Polykarpus život svůj v mučeníctví. Uzná- 168
vám pak za slušné a potřebné, abych skončení života jeho, kteréž se až dosavad v spis uvedené nachází, do této historie své pro budoucí paměť položil. Jest pak ten list jmenem a v osobě církve smyrnenské, kterouž Polykarpus spravoval, k církvím v Pontu psaný, v němž všecko, což se při tom jeho mučeníctví dalo, pořád se vypravuje těmito slovy: „Církev boží, která v Smyrně bydlí, církvi, která přebývá ve Filomelium, a jiným všechněm po všem Pontu svaté katolické církve osadám, milosrdenství, pokoj a milování Boha Otce, a Pána našeho Jesu Krista ať se hojně naplňuje. Píšeme vám bratři o těch, kteří mučeníctví podnikli, též o blahoslaveném Polykarpovi, kterýž zajisté plamen protivenství, proti církvi rozpálený, do konce uhasil“ *).

Ale však, než v tom svém psaní k vypravování mučeníctví Polykarpova přistoupili, s počátku jiné mučeníky pořádně připomínají, a jakou stálost a trpělivost v snášení nejtrpčejších bolestí a nejukrutnějších trápení prokazovali, pěkně vypisují. „Nebo,“ jakž v tom listu mluví, „ti, kteří tu okolo stáli a na ně se dívali, co omámení a zděšení tomu se divili, vidouce je předně, kterak až do žil a nervů na těle mrskáním a bičováním zedráni byli, tak že střeva a jiní skrytější oudove, i vnitřní skrejše těla očima lidskýma spatřiti se mohly.“ Potom kterak pod ty mučeníky škořepiny mořských hlemejždů a jakés velmi špičaté kaménky podkládali, i všemi vymyšlenými způsoby mučení a katování, co nejukrutněji mohli, je trápili, až naposledy lýtým šelmám k roztrhání a sežrání je vydávali. Obzvláště pak

pěkné filosofické spisy, a zasloužil si u potomstva jmeno „filosofa na trůně.“ Bratr a spoluvládce jeho, Lúcius Vérus, umřel záhy (roku 169.), a zanechal všecku správu říše bratru Markovi Auréllovi.

*) t. s jeho umučením se tam na nějaký čas protivenství utišilo.

— o jednom píší, kterémuž Germanikus říkali, jak ten velmi udatně dostál, a strach smrti tělesné, všechněm přirozený, z milosti boží přemohl. Nebo když ho místodržící přemluvíti usiloval, a předkládaje mu jeho mladý věk i ho žádal, aby vida sebe tak mladého a v pravém květu věku postaveného, sám lítost nad sebou měl: nic on na to nedbal, nýbrž bez meškání dobrovolně sám na sebe tu divokou zvěř vábil, popouzel a mocí říkáje ponoukal, aby co nejspíše z tohoto nespravedlivého života byl vytržen. Ačkoli pak všechno množství lidu, vidouce, že svatou stálostí a trpělivostí tu slavnou smrt pokojně snáší, mučeníku tomu bohumilému pro takovou udatnost, a všem křesťanům pro znamenité ctnosti velmi se divili, však jedním hlasem všickni spolu zřikali volajíce: „Vyhlaď bezbožné *). Dej hledati Polykarpa!“ — Ještě pak i toho dokládají, že když tím křikem obecné chasy veliká bouře, aby křesťané vyhledávání byli, povstala, člověk nějaký z Frygie, jmenem Kvintus, který nedávno z té krajiny tam přišel, jak ty hrozné šelmy a nastrojená ukrutná mučidla spatřil, maje strašlivé a lekavé srdce, hned se toho zděsil, a odstoupiv k zachování časného života od víry, nad svým spasením hanebně zradil. O němž i to vysvědčují, že ne s dobrým rozmyslem a zdravým uvážením, ale drze a všetečně, jako náhlým větrem jsa popuzen, k svatým vyznavačům se přimísil, a s nimi před soudnou stolicí běžel. Jsa potom jat, patrný a zjevný příklad jiným všechněm na sobě ukázal, aby se žádný neopatrně a bez rozmyslu, a z pouhé toliko smělosti v takové věci všetečně nevydával. Ale o skončení těch udatných mučeníků nechť jest to krátce připomenuto.

O slavném Polykarpovi pak toto napsali: „On, prý, slyše o těch mučenících bez strachu ostal, a mysl spokojenou a dobrou zachoval. A jakkoli, co na něm bylo, v městě zůstatí chtěl, však žádosti a prosbě svých domácích, aby odtud povyšel, namluviti se dal, a do jedné vsi nedaleko města se vypravil. Tam s malým počtem svých milých přátel bydleje, ve dne i v noci jiného nic nedělal,

*) čí neznabohy t. křesťany. Proč tak křesťany nazývali a jich nenáviděli, bylo výš 3, 18. 4, 7. pověděno.

než jen na modlitbách ku Pánu Bohu ustavičně trval, jimiž všechněm církvím dle svého obyčeje pokoje od Boha žádal. Když se pak ustavičně modlil, jedné noci, tři dni před tím, nežli jat byl, viděl ve spaní, že poduška pod hlavou jeho ohněm se zapálila a pojednou shořela. A jakž procítil, hned svůj sen svým milým, kteří s ním byli, vypravoval, a coby ho brzy potkati mělo, to jest, že pro Krista život svůj na oheň položiti má, patrně jim předpovídal. Potom když ti, jenž ho se vši bedlivostí hledali, do toho místa, kdež bydlel, přijíti měli, tu že opět, náramnou láskou bratří a přátel milých jsa přinucen, na jiné místo se přestěhoval, kamž potom ti, ježto ho hledali, přece přišli. Nebo polapivše dvě pacholat z té vsi, jedno z nich bitím přinutili, že jim Polykarpovu hospodu ukázal, a k němu je dovedl. Přišedše tam v soumrak, zpraveni byli, že na nejvrchnější podlaze odpočívá. Z toho místa mohl snadně do jiného domu ujíti, však nechtěl, ale pověděl: Staň se vůle Páně *). — Potom, jakž za jisto zvěděl, že jímači jeho už v domě jsou, vypravuje dále epištola, že sám proti nim dolů po schodě sešel, a veselou tváří ochotně s nimi promlouval, tak že ti, kteří ho dříve neznali, patříce na jeho počestné šediny a ctihodný starý věk, a na jeho stálý a neproměněný obličej, náramně se tomu podivili, a jeden druhého se tázal: Take-liž bylo potřebí k honění a jímání takového starce tak bedlivě a snažně kvapiti? Ale on nemeškav, hned jim na stůl přistrojiti rozkázal, a jich, aby předložené pokrmy ochotně a vesele jedli, žádal. A vedle toho prosil, aby mu jednu toliko hodinku k volnému pomodlení propůjčili a dali. Což obdržev i hned vstal, a milostí boží naplněn tak se horlivě modlil, že tu přítomní, slyšíce ho, an se modlí, divili se tomu, a jako zdčšení a omámení byli; mnozí take nemalou nad

*) Nejvrchnější podlaha byla na střeše. Střechy domů v zemích východních jsou ploché, dlážděné a zábradlím opatřené. Jest tedy velmi snadno se střechy na střechu, a z domu jednoho do domu sousedního přejíti. Obyvatelé tam na střechách jedí, spí a se procházejí, i sousedé se na nich navštěvují.

- tím bolest a žalost měli, že tak šlechetný a svatý stařec odpraven býti má.“

Potom pak v též epištole ostatní jeho historii v tento rozum vypravují. „Jakž se přestal modlití, ješto sobě v tom modlení všecky, s kterýmižkoli mu se v životě vezdejším, buďto velikými aneb malými, slavnými aneb potupnými obcovati přihodilo, pořádně připamatoval, a když všecku take církev katolickou, po všem okrsku zemském rozptýlenou, Pánu Bohu poručil, a hodina, aby se odtud odebrali, nastávala, tedy žoldnéři, po něho vyslaní, na osla ho vsadili a k městu v den veliké soboty přivedli *). Však dříve nežli do města vjel, nějaký Heródes, který byl ouředníkem pokoje, a otec jeho Nikétes proti němu vyjeli **), a vzavše ho na svůj vůz a sedíce vedle něho, takto ho namlouvali, rkouce: Co to bude zlého říci císaři: Pane, a obětovati, a tudy zdraví i život zachovati ***)? Polykarpus nejprv žádné jim odpovědi na to nedal, ale když na něho více dotírali, pověděl k nim: Já nikdy toho neučiním, k čemu

*) t. v ten den před hodem velikonočním.

**) Ouředníci pokoje měli povinnost bouřlivé lidi zjímati a soudům odevzdati, k čemuž taky žoldnéře, jízdné i pěši, po ruce měli; byli tedy as tolik, co naši policejní ouředníci.

***) U Římanů nebylo slovo „pán“ tak obecného smyslu, jako nyní u nás. Staří Římané jen své bohy, jakožto majitele a držitele všech věcí, pány nazývali, a ostatně mezi lidmi byl jen otrokům jejich majitel pánem, kterémuž s tělem i duší náleželi. Potom, když sobě římstí pohanští císařové i božskou počtu osobovali, dali i kázali se take pány nazývat. Ale křesťanům byl v tom smyslu jediný Bůh a Kristus pánem, a oni jeho služebníky. To se jim pokládalo za buřictví, jakoby se císaře a jeho panování odřikali a jiného, cizího pána a krále měli a ctili. Odtud to namlouvání: „Řekni císaři, pane, zlořeč Kristu;“ čemuž křesťané proto, že v tom i božská počta se zavírala, statečně odpírali. Tertullián v své Obráně k. 84. takto o tom píše: „Jmeno „pán“ jest i jmeno boží. Rád volím císaře pánem nazývat, ale abych nebyl nucen jej v tom smyslu, jako Boha, tak jmenovati. Sice jsem ho svoboden, a mám toliko jednoho Pána, totiž všemohoucího a věčného Boha, kterýž jest i císařovým pánem.“

vy mně radíte. Oni tedy vidouce, že není naděje, aby ho — namluviti mohli, potupnými slovy ho zhaněvše, takovou rychlostí s vozu ho strčili, že se v lejtku náramně urazil. Však nic na to nedbaje, jakoby nic zlého nebyl trpěl, ochotně a vesele s žoldnéři kráčel, a k svému cíli s chvátáním pospíchal. Když pak na plac své popravy vcházel, hlas s nebe stal se k němu, řkoucí: Posilň se, Polykarpe, a zmužile sobě veď. Od kohoby byl ten hlas posel, toho žádný nevěděl, než mnozí z našich ten hlas slyšeli, ale pro hluk a křik lidu, v to místo shromážděného, všickni hlasu toho slyšeti nemohli.“

A jakž před prokonsula postaven byl, a to se rozneslo, že Polykarpus jat: hned veliká bouře vznikla. Tu prokonsul, maje před sebou Polykarpa, optal se ho: Ty-li jsi Polykarpus? I přiznal se Polykarp, že ten jest. Tedy radil mu, aby Krista zapřel, takto pověděv: Šanuj svého věku; a dále více k tomu podobného mluvě, jakž takoví muži v té příčině obyčejně činívají: Přisáhní skrze štěstí císařovo; usmysli sobě a řekni: Vyhlad' bezbožné. Ale Polykarpus stálým a vážným obličejem na všecko množství lidu (pohanského), na tom place shromážděného pohleděv, a rukou na ně ukázav, s vzdycháním hledě zhůru do nebe, pověděl: Vyhlad' ty neznabohy*)! A když na něho prokonsul opět dotíral a pravil: Přisahej, a propustím tě; rouhej se Kristu, a propustím tě; odpověděl Polykarpus: Osmdesáte a šest let jemu jsem sloužil, a nikdy v ničemž žádné křivdy mi neučinil, i kterak se tedy králi svému, kterýž mne spasil, bezbožnými slovy rouhati mohu**)? Když pak znova prokonsul na něho nastupoval, řka: Přisáhní skrze štěstí císařovo, odpověděl mu Polykarpus: Jestliže pro marnou chloubu tomu chceš, abych, jak praviš, skrze štěstí císa-

*) Soudce rozuměl tím křesťany, ježto pohané vůbec tak nazývali, protože bohů jejich nectili; ale Polykarp to obrátil na přítomné pohany, pravé neznabohy, a sice v úmyslu dobrém, žádaje v srdci na Bohu jejich obrácení.

**) Těch 86 let rozuměj ne o stáří Polykarpa, ale o tom čase, od kterého počal býti křesťanem a Kristovým služebníkem; neb stár byl tehda Polykarp už skoro 100 let.

— řovo přísahal, děláje se nevěda, kdo já jsem, ať svobodně a upřímně mluvím, věz, že já jsem křesťan. A líbí-liť se učení a vyznání křesťanské poznati, jmenuj mi k tomu den, a uslyšíš. Tedy místodržící vece k němu: Namluv na to lid tento. Tebe ovšem, řekl Polykarp, za hodného soudím, abych k tobě mluvil, a tobě z víry své počet učinil; nebo tak jsme vyučeni, abychom mocem od Boha nariadeným tu čest, které hodny jsou, a která náboženství našemu a spasení duší našich neškodí, prokazovali a činili: těchto pak (ukázav na všechno množství) neuznávám hodných, abych se před nimi vymlouval, aneb z víry a náboženství svého odpovídal. Na to řekl místodržící: Mám lítou zvěř pohotově, mezi tu rozkážu tě uvrci, abys byl rozsápán, pokudž sobě časně neusmyslíš. Odpověděl Polykarpus: Poruč ji přivesti. Nebo já na tom stále a pevně jsem ustrnul, abych se skrze rozmyšlení od lepšího k horšímu nijak neuchyloval. Chvalitebnát bývá ta proměna, když se někdo od ukrutnosti k milostivosti, a od zlého na dobré převersti dá. K němuž opět místodržící promluvil: Skrotím tebe plamenem ohně, jestliže se divoké zvěři nebojíš, a rychle se jinak nerozmyslíš. K tomu Polykarpus řekl: Ohněm mi hrozíš, který snad za hodinku hořeti bude, a velmi brzo uhasne: ale o tom ohni budoucího soudu, který se k věčnému trápení a mučení bezbožných chová, žádné vědomosti nemáš. Ale co meškáš? rozkaž přivesti lítou zvěř, aneb coť se koli jiného líbí. Ty a k těm podobné jiné mnohé řeči mluvě, důvěrností srdce a radostí byl naplněn, a obličej jeho tak plný milosti a slávy se ukázal, že netoliko sám z pohrůžek místodržícího nic se nermoutil, ale proti tomu samého místodržícího předivnou vážností a stálostí svou jako omámil a zděsil. A protož poslal prokonsul biřice, aby u prostřed placu po třikráte vyvolal: Že Polykarpus zjevně vyznal se býti křesťanem.

„Jakž biřic ta slova vyvolal, hned všechno množství jak pohanů tak židů v Smyrně bydlejících, náramným hněvem a zlobivostí, jakoby se byli vztekli, a velikými hlasy křičeli: Tentof jest učitel Asie, tento jest otec všech křesťanů; on jest ten našich bohů zhoubce a zkáza, kterýž mnohé tomu vyučil, aby se bohům našim neklaněli a jim neobětovali. To pověděvše křičeli, a Filipa, asiarchu či

vrchního přednostu modloslužby v Asii, prosili, aby Iva — vypustiti rozkázal, kterýby Polykarpa roztrhal. On pak jim odpověděl, že mu toho nesluší učiniti, poněvadž vyměřený čas k potýkání s divokou zvěří už jest vykonán *). Tedy se jim vidělo jednomyslně volati, aby Polykarpus za živa upálen byl. Nebo tak se mělo státi, aby to vidění, kteréž se mu o jeho podušce ukázalo, naplněno bylo. Kteroužto když předtím hořeti viděl, maličko se Pánu Bohu pomodliv, k věrným svým, kteří tu s ním byli, se obrátil, a prorockým duchem, co budoucího státi se má, předpověděl řka: Já musím za živa upálen býti.“

„To pak převelmi rychle se vykonalo. Nebo zástup lidu pojednou z dílen a lázní dříví a révi snášel, ale nejvíce Židé podle svého obyčeje k takové službě ochotně se propůjčovali.“

„Když pak hranice udělaná byla, Polykarpus sám odpásav se a složiv s sebe všechno roucho své, i střevíce take rozvazovati a szouvati počal, ješto jindy nikdy toho nečiníval, protože se věřící o to mezi sebou potýkávali, kdoby vykonaje mu takovou službu, těla jeho dříve se dotekl. Nebo po všecken běh života svého, ještě i před šedinami, byl ode všech pro pobožný život svůj a šlechetné obcování vysoce vážen a ctěn. — Hned potom byli všelijací nástrojové, k spálení jeho přihotovení, naň uvrženi **). A když ho i ke kolu hřeby přibiti chtěli, pověděl k nim: Nechte mne v tomto způsobu; nebo ten, kterýž mi dal tu trpělivost, abych hořící oheň snést mohl, dá mi take, abych bez hřebů, jimiž mne chcete přibiti, beze všeho pohnutí těla na hranici státi zůstal. Což oni slyšíce nepřibili ho hřeby, než toliko ho přivázali. On pak maje ruce opak svázané, jako nejčistší beran, z velikého stáda vybraný, aby vděčnou a příjemnou obětí zápalnou Pánu Bohu byl; takto mluvil: „Otče nejmilejšího a požehnaného Syna svého, Pána Jesu Krista, skrze něhož jsme pravé poznání Tebe přijali; Bože

*) Ti asiarchové museli dávat lidu na své outraty svaté hry, jakož bylo potýkání s divokou zvěří ke cti bohů. A ty hry měly jisté určité a odměřené časy.

**) Totiž košile smolou napuštěná, provaz k uvázání atd.

— angelů a mocí nebeských, i všeho stvoření, a obzvláště pokolení spravedlivých, kteříž před obličejem Tvým živi jsou! Děkuju Tobě, žes mne slávou dne tohoto a hodiny této obdařiti ráčil, v nížtobych díl v počtu Tvých mučeníků přijal, a kalicha utrpení Pána Jesu Krista oučasten byl, k z mrtvých vstání duše i těla k životu věčnému, skrze nesmrtelnou a neporušenou moc Ducha svatého. Mezi kteréžto mučeníky prosím, nechť jsem dnes za oběť tučnou a Tobě příjemnou připuštěn, jakož jsi ji sobě přihotovil a předznamenal, a už této chvíle vyplnil, Ty, jenž jsi Bůh pravý a klamati neumíš. A protož nađe všecko a za všecko Tebe chválím, Tobě dobrořečím, Tě oslavuju skrze věčného nejvyššího kněze, Pána Jesu Krista, Tvého milého Syna. Skrze něho buď Tobě s ním v Duchu svatém sláva, i nyní i na budoucí věky. Amen.““ A jakž to slovo Amen pověděl a konec modlitby učinil, hned katané, jimž poručeno bylo, hranici zapálili *).

Ta jakž se plamenem rozpálila, spatřili mnozí z nás divnou věc, však ti toliko, jimž dáno bylo to viděti, a kteří k tomu zachování byli, aby, jak se co dalo, jiným věřícím v pravdě zvěštovali. Nebo oheň udělav se co klenutý oblouk a jako plavecká plachta na bárce větrem nadutá, obklíčil se všech stran tělo sv. mučeníka. On pak stál u prostřed ohně, maje tělo ne jako hořící aneb spálené, ale jako stříbro a zlato v peci ohněm se čistící a stkvoucí. Anobrž takovou a tak libou vůni jsme od něho přijímali, jakoby ji vonné kadidlo, aneb jiná vonná a drahá věc ze sebe vydávala. — Naposledy pak vidouce bezbožní, že tělo jeho od ohně spáleno a stráveno býti nemůže, zavolali popravce a poručili mu, aby přistoupě blíže k hra-

*) Dle starořímského práva byli ti, kteří se proti bohům rouháním a jinak těžce provinili, za živa upalováni a bohům jako v zápal obětováni. Protož byli nezřídka i křesťané, ježto lid vůbec za neznabohy a veřejné ruhače měl, ohněm odpravováni, jakož i tuto Polykarp. Ale paměti hodno, že tento způsob trestu dlouho i za křesťanské doby v trestním právě se udržel, a že všelijací provinilci proti Bohu a náboženství i církvi, jakož jsou ruhači, odpadlíci, kacíři, kouzelníci a podobní lidé, smrtí ohně trestáni bývali.

nici, nahým mečem jej protekl. To jakž se stalo, tak veliká hojnost krve z něho se vylila, že oheň uhasila, a že všecko množství lidu okolo stojíce s podivením jedni druhých se ptali, odkudby takový rozdíl byl mezi nevěřícími a vyvolenými? Jeden z počtu těchto byl take dotčený biskup pravověrné smyrnenské církve, muž těchto časů ze všech nejslavnější, učitel apoštolský a prorockého ducha plný; nebo kterékoli slovo z úst jeho vyšlo, už se naplnilo, aneb konečně se naplní.

Ale závistivý, ohavný a ouhlavní spravedlivých lidí nepřítel, satan, vida tu slávu mučeníctví jeho, i kterak jeho šlechetné, hned z mladosti života bezouhonné obcování neporušitelnou korunou ozdobeno, anobrž že proto už stárou a nepomíjející mzdou života věčného darován jest, vši silou a chytrostí se o to snažil, abychom odtud těla jeho odnesti nemohli, poněvadž mnozí z našich převelmi toho žádali, aby ho dostali, a aspoň částky těla jeho svatého účastni byli. Vnukli tedy někteří pohané Nikétovi, otci Heróda a bratru Alky, aby prokonsula napomenul a prosbou to při něm obdržel, by těla jeho žádnému nevydával, takovouto příčinu toho kladouce: „Aby snad křesťané, opustíce onoho Ukřižovaného, tohoto vzývati a ctíti nezačali.“ To pak vše předsevzali z ponuknutí a snažného nabádání Židů, kteří nás take pilně hlídali, abychom ho z ohně nevytrhli. Ale ti bídni nevěděli, že my ani k tomu nepřivolíme, abychom opustili Krista, jenž pro vykoupení těch, kteříž po všem světě spasení býti mají, smrt kříže podstoupil, aniž koho jiného místo něho, jako Boha, ctíti můžeme. Nebo my tomu, kterýž jest pravý Syn boží, se klaníme: mučeníky pak, jako učeníky a následovníky Páně, pro nevypravitelnou jejich věrnost a milování, kterého k vlastnímu svému králi a mistru skutečně dokázali, slušně milujeme, a jejich v pobožnosti spoluučeníky i v slávě účastníky býti žádáme.

Vida tedy setník snažné usilování Židů, rozkázal tělo mučenika Páně do prostřed položiti, a dle jejich obyčeje ohněm na prach spáliti. Takž mi teprva potom kosti jeho, vzácnější nežli kterékoli nejdražší kamení, a stkvostnější nad zlato, z popela vyhrabavše, na tom místě jsme schovali, kteréž jim bylo náležité a poctivé. Kdež take shromáždíce se někdy, popřeje-li Pán Bůh, slavný den muče-

— nictví jeho, jako den jeho narození, s veselím a radostí podle možnosti slaviti a pamatovati budeme *); jak pro památku mučeníků, kteříž před ním týž boj bojovali, tak pro cvičení a k takové stálosti mysli hotovení se těch, kteří budoucně túž smrt pro Krista podniknouti a jeho jméno vyznati i oslaviti mají. — To budiž známo o svatém Polykarpovi, kterýž v Smyrně mučeníctví podnikl, a o jiných dvanácti, z města Filadelfie příšlých, kteří take s ním týž způsob smrti s ochotností podstoupili. Ale toliko on sám nad jiné u všech slavnou pověst obdržel, tak že i pohané všudy ve všem dobrém ho připomínají.“ Takové tedy skončení vzal běh života biskupa Polykarpa, muže slavného a apcštolského, jehožto historii bratří smyrnenští v předdotčené své epištole se vši bedlivostí vypsali.

K též epištole o sv. Polykarpovi připojena jest i zpráva o více jiných mučenicích, kteří taky v Smyrně, kde Polykarpus trpěl, své mučeníctví vykonali **). Mezi těmi nacházel se i Metrodórus, o němž se domnívají, že byl presbyterem bludu Marciónova; a však byl taky na oheň uvržen, a z tohoto života vykročil. Těch časů take mezi mučeniky slavný a od mnohých chválený Pionius v známost přišel. Kdo chce všechna jeho obzvláště činěná vyznání víry a upřímnou v řeči svobodu poznati; potom jeho obrany svatého náboženství, jak před lidem tak před oúřady činěné; k tomu jeho veřejná, k obecnému naučení věřících držená kázání; dále jeho napomínání a posilňování těch, kteříž v protivenství postaveni, na mysli mdlí a nedostateční byli; tolikéž jeho vděčná potěšování, kteráž, u vězení jsa, bratřím k němu přicházejícím předkládal; též,

*) První křesťané nenazývali den umření nějakého mučeníka Páně dnem smrti, nýbrž dnem jeho narození, totiž k životu pravému, věčnému. A tak se to až dosaváde v církvi vede. Protož taky svatí vůbec na obrazech nikoli mrtví, nýbrž živi se představují. Toliko sám Kristus Pán vypodobňuje se na kříži umíraje aueb mrtev, protože svou smrtí dal světu život.

**) A však později, až za panování císaře Decia, a nikoli za času Polykarpova.

jaké muky a bolesti snášel — jak byl hřeby na hranici — přibit, jakou srdnatost na té hranici ohněm hořící pronesl, a kterakou smrt po všech jiných od něho přetrpěných a podivných věcech konečně podstoupil; kdo chce řku, tyto krátce navržené věci jeho znáti, toho odesílám ku knize, kterou jsem o starých mučenicích sepsal a vůbec vydal, v níž se i všickni skutkové jeho pořádně vypisují *).

Mimo to obsahují se v též epištole taky pamětihodné zprávy o mučenicích, kteří v Pergamě, městě Asie, mučnickou smrt trpěli, jako: Karpus, Papyrus a jedna žena, jmenem Agathonika; kteřížto po mnohých slavných a zjevných náboženství našeho vyznáních slavné smrti a koruny mučnictví dosáhli.

16. Kterak filosof Justinus učení Kristovo v Římě kázal a slavného mučnictví došel.

Těch časů take Justinus, o němž napřed 11. 12. zmínka učiněna, když svou druhou knihu pro obhájení našeho náboženství napřed jmenovaným císařům podal, svatým muč¹⁶⁷enictvím byl oslaven, a to skrze lstivé ouklady, kteréž mu¹⁶⁸strojil Krescens, cynický filosof, kterýžto, že té psí sekty byl, velmi dobře, netoliko jmenem, ale více peskými mravy a nečistým životem na sobě pronášel **). Nebo, že ho Justinus častokráte na veřejné disputaci před mnohými posluchači přehádal a zahanbil, naposledy pro pravdu, kterouž byl snažně kázal a obhajoval, skrze svaté mučnictví výborné koruny věčného života dosáhl. Což take sám, jako pravý filosof a náramný milovník pravdy, v té své obraně duchem prorockým o sobě předpověděl, a co na něho přijíti mělo v srdci a v mysli své předzvěděv, těmito slovy, k císařům mluvě, oznámil: „I já take toho očekávám,

*) A však ta dotčená kniha „O mučenicích,“ záhy se ztratila, nás nedošla.

**) Cyničtí či psí filosofové měli původ od Antisthena, a nazývali se tak pro svou trpkost a kousavost v kárání tehdejších mravů, a pro přílišnou svobodnost až i nestydatost v pospolitém jednání a obcování. Nejznamenitější z nich byl Diogenes, kterýž ve dne leckdes na ulici přebýval, a v noci v sudu spával.

- aby někdo z těch, kteří toliko jmenem filosofove slovou, ouklady životu mému strožil, tak že bych do klády vržen byl, a abych toho třebaš od samého Krescenta došel, který jest ne filosofus, ale filokompus, to jest, ne moudrosti, ale marné chvály milovník. Nebo není hoden filosofem slouti ten, kdo se osměluje mluvit něco veřejně o věcech, o nichž sám žádné vědomosti nemá, a křesťany jako bezbožné a nešlechtné nařikati jen proto, aby u nemoudrého množství obecného lidu, jež sám svými bludy svodí a oslepuje, tím snáze přízně a pochvaly došel. Nebo, jestliže nemaje žádné známosti křesťanského učení, ani ho nečta, proti nám tak ukrutně se vztěká, tedyť jest zhola převráceně zlobivý a horší nežli jiní obecní a neumělí lidé, kteří, co na nich jest, častokráte bedlivě se toho střehou, aby se o věcech neznámých všetečně nehádali a křivého svědectví nevydávali. Pakliť jest knihy naše čítal, však velebnému a skrytému tajemství jejich nerozuměl aneb rozuměl-li, nicméně toto předse bere, boje se, aby snad neupadl v podezření, jakoby téhož náboženství s námi byl: tedy mnohem jest horší a nešlechtnější, protože dav se nerozumnému a všetečnému soudu a domnění obecné chasy a marnému strachu přemoci, tak hanebně od pravdy odpadá a bludu se podává. Chciť pak opravdu, abyste (páni císařove) věděli, že jsem mu některé věci předkládal, a otázky mu k odpovídání dával, z nichž jsem zajisto poznal i jemu dokázal, že zhola nic neumí. O těch našich rozmlouváních nemáte-li hodnověrné zprávy, a jestli vás ty věci až posavad nedošly, hotov jsem je znova před vámi přednáseti. Kteréžto hádání naše budete-li slyšeti, opravdu královského a vašemu důstojenství náležitého skutku dokážete. Pakli vám dříve známo jest, jaké jsem naň otázky vydával, a co mi on za odpověď dával, snadně tomu vyrozumíte, že on učení náboženství našeho v ničemž povědomení. Aneb zná-li je, a však pro své posluchače v tom se pronesti a vyjeviti nesmí, tedy, jak jsem napřed pověděl, zřejmě to na sobě ukazuje, že není filosofus ale filodoxus, to jest, že ne moudrost, ale marnou slávu miluje, poněvadž ani té překrásné prűpovědi, které Sokrates často užíval, že totiž nemáme si lidí výše nad pravdu vážiti, nenásleduje, ale za nic ji u sebe pokládá.“ Až potud Justínus.

Že pak Justínus podle svého vlastního předpovědění — skrze ouklady Krescentovy ze světa zprovozen byl, o tom svědčí Taciánus, jenž dříve pohanskému a řeckému umění vyučoval a skrze to i nemalé chvály došel, a kterýž také mnoho pamětihodných spisů po sobě zanechal. Ten v knize té, kterouž proti pohanům sepsal, takto o tom poznamenal: „Justínus, ku podivu slavný muž, to dobře pověděl, že ti lidé, které jsem jmenoval (t. filosofove), lotrům podobni jsou.“ Potom pak, když o těch filosofech něco více pověděl, i toho doložil: „Krescens pak, který se do toho velikého a slavného města (Říma) přibral a tam se uhnízdil, jakož v hanebném smilství a v sodomářství všechny jiné přemáhal, tak v lakomství všecken náramně pohřížen byl. A jakkoli jiné tomu vyučoval, aby se smrti nestrachovali: však sám velmi hrubě se jí bál, tak že i Justína, protože on chtěje pravdu bedlivě kázati, filosofy z obžerství a chytrých podvodů trestal, k smrti, jakoby ona to největší zlé byla, oukladně přivedl.“ Ta tedy byla příčina mučeníctví Justínova.

17. Mučeníci, o kterých Justínus zmínku činí.

Týž Justínus dříve nežli v poslední své obraně o způsobu svého mučeníctví oznámil, taky o jiných, kteří před ním mučnické smrti trpěli, zmínku činí. A co i já z toho k svému předsevzetí užitečné býti uznávám, to on svými slovy v tento rozum vypisuje: „Nějaká žena byla vdaná za muže v chlipných rozpustilostech příliš se kochajícího, jimž taky ona zprvu oddána byla. Ta když k poznání Krista Pána přišla a víře v něho se vyučila, usmyslivši sobě oblíbila už potom stud, kázeň a čistotu. Netoliko pak sama vedouc život střídmy a poctivý, ale i manžela svého k témuž namluviti chtějíc, vypravovala mu z učení křesťanského, kterak budoucí pokuta věčného a nikdy neskonaleho ohně všechněm těm nastává, kteří neřádne, nečistě, a proti soudu zdravého rozumu zde na světě živi jsou. Ale on vždy přece po těch neřádných a hovadných žádostech kráčeje, mrzkostí nešlechetných činů svých mysl a srdce manželky své od sebe odvrátil. Soudíc ona býti věc ohavnou a ne-

— slušnou, aby živa byla s tím mužem, který proti přirozenému právu, i proti slušnosti a počestnosti ku provozování svých neřádných rozkoší odevšad cest vyhledával, žádala skrze rozloučení manželství s ním se rozvesti. Ale její přátelé od toho předsevzetí ji odvedli, radíce, aby přece s manželem živa byla v té naději, že sobě usrozmí, a život ten nezpůsobný a neřádný promění. Což ona, ač neráda, učinila, a sama se nutíc přece s ním v manželství do času zůstala. Potom pak, když jí bylo oznámeno, že muž její, jenž byl zatím do Alexandrie odešel, tam ze zlého v horší se vydává, a větší nežli dříve nešlechtnosti bez studu provozuje: aby se oučastníci těch bezbožností a nepravostí jeho svým povolováním neučinila, kdyby s ním v manželství přece trvala, poslavši mu (jakž říkáme) lístek propuštění, rozloučila se s ním, a odešla od něho. Ten pak dobrý a poctivý (naopak) manžel, maje se z toho vysoce radovati, že manželka jeho, která předešle i sluhům a nádeníkům ve všem zlém ochotně povolovala, a v opilstvích i v jiných neřádech kochání své mívala, nyní takových nešlechtností už do konce se odřekla a jich se zhostila, anobrž i jemu samému k témuž, aby sobě usmyslil, dobrými příčinami užitečně sloužila; šlechtný ten iku manžel svou ženu, že křesťankou jest, obžaloval, protože chtěla od něho odejít z příčiny, že on její dobrou a spasitelnou radu stále zavrhoval. Na to ona potom tobě, císaři, ponížené suplikací podala, žádajíc, aby dříve o svém statečku a jmění pořízení učiniti mohla, a připovídajíc, když své věci náležitě zřídí, že na tu žalobu odpovídati chce. Tohos ty jí taky bez nesnáze a odporu dovolil.“

„Ten pak někdejší manžel její, nemaje tehdáž co více na ni žalovati a vésti, všecku svou zlobivost a pomsty žádost na nějakého Ptoleméa, té ženy v učení víry křesťanské učitele, obrátil, který od vladaře Urbicia mnoho trápení byl už vystál. A to nastrojil tímto chytrým způsobem: Navedl totiž jednoho setníka, svého přítele, aby Ptoleméa uvěznil, a předvolav ho na to jediné se ho otázal, jest-li křesťanem, čili není. Ptoleméus, jako upřímný pravdy přítel, kterýž myslí své nikdy lstí a lži nepoškrvnil, vyznal svobodně, že jest křesťanem. Na to byl hned zase od setníka do vězení uvržen a v něm za dosti dlouhý čas

ukrutně trápen a mučen. Když Ptoleméus potom k vladaři — Urbiciovi přiveden byl, tázán jest před ním zase toliko o tom, jest-li křesťanem, čili není. Svědom sobě toho dobrého, kteréž měl z učení Kristova, znova to přeslavné tajemství božského náboženství vyznal. Nebo kdo zapírá, že jest křesťanem, kterýmž se dříve býti vyznával, ten svým zapřením aneb zavrhuje to, co vyznával, aneb pravdy vyznati nechce, protože sám sobě svědom jest, jak v svém povolání nehodně chodil, a život vyznání svému odporný vedl. Z čehož ani jedno ani druhé při pravém křesťanu shledáno býti nemůže.“

„Když pak Urbicius Ptoleméa na popravu vésti rozkázal, tu nějaký Lúcius, kterýž take byl křesťan, vida jak ten soud nespravedlivě a všetečně učiněn, takto k Urbiciovi svými slovy promluvil: „Jakou, medle, máš toho příčinu, že jsi člověka, kterýž se ani cizoložstva ani smilstva nedopustil, ani vraždy nad žádným neprovedl, a není ani zloděj, ani loupežník, ani dráč, ani v jaké jiné nepravosti přemožený a shledaný, jen pro samo toliko vyznání křesťanského jména k tak hrozně pokutě smrti odsoudil? Tvůj úsudek, Urbici, v skutku mi to věř, není ani císaři Piovi či Pobožnému, ani synu jeho Filosofovi, ani sv. ouřadu římskému ke cti.“ Na to Urbicius nic jiného neodpovídaje, takto k Lúciovi promluvil: „A ty take, jakž se mi zdá, jsi z toho počtu.“ A když se k tomu Lúcius ochotně přiznal, i hned ho take chopiti a na touž popravu vésti rozkázal. Lúcius pak mu velice za to děkoval, pravě, že tím způsobem od těch zlých a nespravedlivých pánů osvobozen bude, a přímo k Bohu, dobrému otci a milostivému králi, se dostane. Jiný se take třetí k těm dvěma přimísil, a spolu s nimi i hned na smrt odsouzen byl.“ K tomuto ¹⁶⁵₁₆₆ Justinus velmi dobře a příležitostě ta slova doložil, kteráž jsem zprvu přivedl, řka: „I já toho očekávám, aby někdo z těch výše jmenovaných, jenž toliko slovem filosofove jsou, úklady životu mému strojí,“ a co za tím dále následuje.

18. Vyčítá Justinovy spisy, kteří se tehda mezi učenými nacházeli.

Tento pak Justinus nám mnoho písemných pamětí svého bystrého a v svatém náboženství dobře vycvičeného

— vtipu pozůstavil, kteréž jistě mnohých užitek a všelijakých prospěchů plny jsou. K těm já učence a bedlivé čtenáře odsílaje, toliko ty zde vyčtu, které mně v známost přišly.

Jedna ovšem kniha jeho jest „Odvolání k Antonínovi, příjmením Pobožnému, k jeho synům a k římskému ouřadu,“ kteráž obranu našeho učení a náboženství obsahuje. Jiná pak jest ta, v níž se druhá obrana či apologia víry naší zavírá, a které teď jmenovaného císaře nástupci, Antonínovi Vérovi, jehož časy nyní vypisuju, podal. Jiná opět kniha, od něho vydaná, jest „Proti pohanům,“ v kteréž obšírnou řečí o mnohých věcech, o nichž mezi námi a pohanskými mudrci otázky vznikají, na jednu i druhou stranu promlouvá, až naposledy take o přirození ďáblů vypravuje; což tuto přivoditi byloby bezpotřebné. Ještě jiný spis jeho proti pohanům vydaný, jemuž titul „Elenchus,“ t. j. odvod, aneb odpověď proti odpůrcům, do mých rukou se dostal. A mimo ty jest taky od něho kniha „O božské monarchii,“ či o boží svrchované samovládě, kteréž netoliko svědectvími z Písem svatých, kteráž se u nás nacházejí, ale taky z kněh mudrců pohanských vybranými dovozuje. Opět jiná, které dal titul „Psaltes,“ jakoby řekl zpěvák. Dále jiný traktát „O duši,“ v kterémžto předloživ rozličné sem náležející otázky, přivodí o tom domnění řeckých mudrců, a slibuje, že na ně sám chce odpovědi dáti a své zdání oznámiti, i obšírně je vysvětliti, a však v jiné knize, kterouž o též věci píše.

K tomu sepsal Justínus take „Disputací či hádání proti Židům,“ kteréž měl v Efesu s Tryfónem, toho času nejznámějším mezi Židy mužem. V té ukazuje patrně, předsně, jakým ho způsobem božská milost k poznání pravé víry přivedla; potom jak mnoho práce a pilnosti v světské moudrosti či filosofii vynaložil, a s jakou snažností a bedlivostí známosti pravdy vyhledával. V též knize vypravuje taky o Židech, jakých okladů a lstí k vyvrácení Kristova učení nastrojili, a těžce strany těch věcí na Tryfóna se domlouvá, těmito slovy: „Netoliko z toho, co jste nešlechetně zpáchali, pokání jste nečinili, ale vyslali jste z Jerusalema na všecken okráslek zemský muže, obzvláště k tomu zvolené a vybrané, kteříby zjevně mluvili a jistili, že nedávno jakási bezbožecká sekta křesťanů povstala. A tak

rozhlášující proti nám vedle toho i mnoho jiných věcí, jimižby nám i ti, kteří nás a našeho učení nejsou povědomi, jako pohaněním oči vytýkali, učinění jste nejen samy sobě, ale i všem jiným lidem původcove nepravosti a škodliví svůdcove.“ — Dále píše, kterak darove prorocství a budoucích věcí předpovídání ještě i za jeho věku v církvi se nacházeli a stkvěli. Připomíná taky Zjevení sv. Jana, a výslovně to tvrdí, že jest apoštolovo. K tomu činí i zmínku o některých svědectvích prorockých, pro něž Tryfónovi stízně domlouvá, že je Židé z Písem svatých vyvrhli.

Nacházejí se mimo ty ještě mnohé jiné práce jeho mezi bratřími. Kněh pak jeho sobě staří učitelé tak mnoho vážili, že take Irenéus svědectví jeho užíval a v kn. 4, 14. proti kacířstvím toto položil: „A výborně Justínus pověděl v knize, kterouž proti Marciónovi psal: Žeby ani samému Pánu věřiti nechtěl, kdyby jiného Boha, nežli stvořitele všeho světa, zvěstoval a kázal.“ Potom v knize 5, 3. téhož spisu dí: „Dobře Justínus pověděl, že před přístím Páně ani satan nikdy se neosmělil Bohu se rouhati, protože svého odsouzení ještě zajisto neznal.“ — Ale ty věci v tomto místě z potřeby nechť tak doloženy jsou, aby učenci take i toho muže knihy a spisy sobě oblibovali.

19. Kterí biskupove byli v Římě a v Alexandrii za panování Véra.

Leta pak osmého kralování napřed jmenovaného císaře ¹⁶⁸ Antonína Véra, na biskupství římské po Anicétovi, kterýž ¹⁶⁹ tu církev za jedenácte let pořád zběhlých spravoval, dosedl Sótér *). — Ale v alexandrínské osadě, po Celadiónovi, kterýž čtrnácte let v správě té církve strávil, za biskupa vystaven byl Agrippínus.

*) Anicét byl v témž protivenství roku 168. umučen, na jehož místo Sótér, dle některých až následujícího roku 169. dosedl. Rok osmý panování Auréliova padá na rok 168-169.; poněvadž jeho panování teprv v druhé polovici roku 161. po Kristu začalo.

20. Biskupove v Antiochii.

V Antiochii pak byl tehdáž znám biskup Theofilus, — šestý po apoštolích, před nímž Éros na pátém, a před tím zas Kornélius, nástupce Héróna, na čtvrtém místě tu církev spravoval *).

21. Vyčítá přední církevní spisovatele těch časů.

Toho času byl Hegesippus v církvi slovuťný a vznešený, kterýž z řečí napřed z jeho kněh ode mne přivedených dobře znám býti může. Též Dionýsius, biskup korintský, a Pinytus, biskup na ostrově Krétě; potom Filippus, Apolináris a Melito, Musánus a Modestus, a obzláštně Irenéus, byli těch časů živi, jejichžto prací a bedlivostí zdravý smysl pravé víry a čistého učení apoštolského, v knihách jejich poznamenaný, až do tohoto dne, zachován jest.

22. O Hegesippovi a jaké zprávy podává.

Hegesippus tedy v svých paterých knihách, kteréž se i mně do rukou dostaly, dokonalého a velmi bedlivého vysvětlení smyslu svého o víře a náboženství po sobě zanechal. V nichž mezi jinými věcmi i to vypravuje, že na té cestě, když se do Říma bral, s mnohými biskupy o náboženství rozmlouval, a všude jednotejné a jednomyslné učení našel. Ale poslyšme tuto, co sám dále vypravuje, když o Klémentově epištole k Korintským zprávu učinil. Takto tedy napsal: „Církev korintská v pravém a upřímém učení stále trvala až do Príma, kterýž tam ouřad biskupský držel. S Korintskými jsem já, plavě se do Říma, nemálo o náboženství rozmlouval, a za tou příčinou několik dní u nich se zdržel. V tom čase jsme se vespolek z pravověrného učení velmi potěšili. Dostav se pak do Říma, zůstal jsem tam až do biskupa Anicéta, jehož tehdáž diakonem byl Eleutherus. Po Anicétovi biskupem byl Sótér, a po tomto

*) Viz 3, 36. a 4, 11.

Eleutherus *). Žádné pak biskupské stolice, kteráž od apoštolů posloupnost vzala, ani žádného města nebylo, v němž by se nezachovávalo všecko to, co zákon předpisuje, čemuž proroci učili, a což sám Pán náš kázal.“

Týž Hegesippus začátky bludů a kacířství věku svého, těmito slovy vypisuje: Když Jakob, příjmením Spravedlivý, z též příčiny, jakož i sám náš Pán, pro obhajování pravdy usmrčen byl, hned po něm jeho strýčenec Simeon, syn Kleofášův, za biskupa zvolen, jemuž všickni učeníci proto první hlas dali, že byl druhý bratranec Páně **). Až potud nazývali tu církev pannou, poněvadž ještě tehdyž nebyla žádnou falešnou marností převráceného učení kacířského porušena. Teprva Thebuthis, že nebyl na biskupství zvolen, nýbrž s hanbou od tohoto ouřadu odstrčen, počal ji poskvrnou bludu tejně porušovati. A ten byl jeden z počtu těch, kteříž se z sedmi sekt, v lidu israelském rozsátlých, zrodili. Z kterýchžto sekt původ bludu svého vzal Šimon, od něhož Šimoniáni, Kleobius, od něhož Kleobiáni, a Dositheus, od něhož Dositheáni, a Gorthéus, od něhož Gorthéáni, a Masbothéus, od něhož Masbothéáni slouli. Z nichž potom vyplouli Menandriáni, Marciónisté, Karpokraciáni, Valentiniáni, Basilidiáni a Saturniliáni; z nichžto jedenkaždý svůj zláštní a od jiných rozdílný blud na světlo vyvedl. Z těch zplodili se dále falešní Kristové, falešní proroci a falešní apoštolé, kteřížto scestným, porušeným, a převráceným učením, proti Bohu a proti Kristu jeho vymyšleným, svornost a jednotu církve jako na kusy rozsápali a roztrhali.“

Týž Hegesippus mimo to rozličné sekty, kteréž se za starodávna mezi Židy nalezaly, takto vypisuje, řka: „Byly rozličné a sobě odporné sekty mezi těmi, jenž jsou z obřízky, to jest, mezi syny israelskými, a ty proti pokolení Júdovu a proti Kristu samému uvedené, jako: Esejští, Galilejští, Hemerobaptisté, Masbothejští, Samaritáni, Sadduceové, Fariseové.“ — I mnoho jiného týž Hegesippus vypravuje, o čemž napřed, když toho příležitost byla, zmínku

*) Jiní překládají: Dostav se do Říma zhotovil jsem posloupnost (biskupů) až do Anicéta t. d. Srovnej 4, 11.

**) Lépe sestřenec aneb i sestřiná Páně. Viz 2, 1. 3, 11.

- jsem učinil. Take z toho Evangelia, kteréž se k Židům jmenuje, i ze syrského a z hebrejského jazyka něco připomíná, čímž dosti patrně znáti dává, že sám z židovského pokolení posel, a však od náboženství a řádu jejich k víře Krista Pána přestoupil. Dotýká pak i jiných mnohých věcí, jejichž známosti ne z kněh, ale z oustního židovského učení dostal.

Netoliko pak tento muž, ale také Irenéus, a před ním všecken kůr starých učitelů vyznalí Šalomounova Přísloví za knihu výborné a znamenité moudrosti plnou. A když o knihách, kteréž apokryfa a podstrčená slovou, vypravuje, patrně i toho dokládá, že některé z nich za jeho věku od některých kacířů neprávě smýšleny byly. — Ale už k jiným take pobožným mužům řeč svou obraťme.

23. Dionýsius, biskup korintský, a jeho listy.

Nejdříve tedy povězme o Dionýsiovi, kterýž v církvi korintské stolici biskupskou držel. Ten pak svých svatých prací a bdění, netoliko svým ovcím, jimž byl představen, ale i jiným, od správy své vzdáleným, s ochotností uděloval, a svými katolickými epištolami, kteréž k rozličným církvím psal, všem užitečně prospívati usiloval. Z těch epištol jedna jest k Lacedémenským, v kteréž je pravé a upřímné víře vyučoval, i k jednotě a pokoji napomínal. Druhá k Athénským poslaná, kterouž je k pravé víře a k životu pobožnému podle učení sv. evangelia probuzuje, a že jej opovrhli, velmi stízně jim domlouvá, poněvadž prý nedaleko chytilo, žeby byli téměř docela od víry odstoupili, od té doby, když biskup jejich Publius v bouřech a protivenstvích toho času mučnickou smrt podstoupil. Činí tam taky zmínku o Kvadrátovi*), kterýž po mučnické smrti Publiově biskupem jejich byl, a vysvědčuje o něm, že snažností a prací jeho opět v jednotu církve uvedeni jsou, a horlivosti víry, kteráž byla téměř v srdcích jejich uhasla, zase dosáhli. Vypravuje dále, kterak Dionýsius, Areopagita, od šv. apoštola Pavla, jakž Skt. ap. svědčí, na víru obrácený, prvním biskupem Athénských byl.

*) O jiném, než byl onen výš 3, 37. a 4, 3.

Nachází se i jiná epištola jeho k Nikomédským *), v kteréž Marciónova kacířství silně poráží, a pravidla víry tuze obhajuje. Take k církvi v Gortyně, a k jiným církvím, kteréž jsou na ostrově Krétě, psal epištoly, v nichž Filippa, biskupa jejich, vysoce vychvaluje, protože ta církev za jeho správy pro mnohé slavné ctnosti, jimiž se stkvěla, a zláště pro výbornou stálost ve víře u mnohých vzácné svědectví měla. Vedle toho též církev taky opravdově napomíná, aby se nešlechtné převrácenosti kacířů bedlivě a snažně vystříhala. Jinou epištolu psal k církvi, jenž jest v městě Amastris řečeném, a tu i do jiných církví pontských odeslal. V té činí zmínku o Bachilidovi a Elpistovi, jakoby ho ti k takovému psaní byli ponukli; přidává i některé výklady Písem svatých, a biskupa jejich, jemuž Palmas říkali, zejména připomíná. Mnohými pak slovy strany manželství a čistoty jich napomíná, a o těch, kteříby jakoukoli příčinou, buďto skrze vinu nějakého pádu aneb těžkého hříchu, aneb skrze kacířský a jedovatý blud z církve vypadli, a však obrátíce se, pokání činili, poroučí, aby zase do obcování církve milostivě přijímání byli.

K těm se přičítá i jiná epištola do církve města řečeného Knossus, na ostrově Krétě poslaná, v kteréž Pinyta, též osady biskupa, napomíná, aby přetěžkého břemene strany zachovávání čistoty bezděčně a násilně na bratři nevzkládal, ale raději mdloby mnohých ušetřoval. Na kterouž epištolu Pinytus odpověď dává, ačkoli Dionýsia pro to jeho psaní chválí a velikou čest mu činí, však ho vyzývá, aby už aspoň hmotnějšího pokrmu jim dodával, a jiným opět listem lid jemu svěřený dokonalejšímu umění vyučoval, aby snad mléčným a lahodným řečem ustavičně zvyknouce, v tom dětinském cvičení jako děti se nezstarali. V též epištole Pinytus, netoliko svůj pravý smysl ve víře a svou péči o spasení lidu jemu svěřeného, ale i svou výmluvnost a známost Písem svatých, jako v živém bedlivě vymalovaném obraze zjevně ukázal.

Nachází se ještě Dionýsiova epištola k Římanům, biskupu Sotérovi, kterýž tehdaž tu církev spravoval, připsaná.

*) Nikomédia bylo hlavní město krajiny Bithýnie; nyní slove Is-Mid.

- Z této epištoly některá slova zde vypsati, nebude dle mého zdání k tomuto předsevzetí nepřiležitě; nebo v ní obyčej Římanů, až do těchto nynějších časů v čas protivenství zachovávaný, vysoce vychvaluje, an takto povídá: „Vy hned od počátku takový obyčej zachováváte, abyste všem bratřím rozličnými způsoby dobře činili, a mnohým církvím, kteréž se v každém městě nacházejí, pomoci k zachování života odsílali. A tak netoliko bratřím v chudobě a nouzi postaveným pomáháte, ale i těm, kteří k robotám a k dobývání kovů v dolích odsouzeni jsou, pomoci činíte. Skrze ty dobrotivé pomoci, kteréž hned od založení církve vaší počátek svůj mají, poněvadž jste Římané, Římanů take předků vašich, starobylý obyčej se vši bedlivostí zachováváte. Kteréhožto obyčeje blahoslavený Sótér, biskup váš, netoliko bedlivě ostříhá, ale i štědotou svou náramně ho rozmnožil, když i nadání, k pomoci svatým nařízená, dobrotivě rozděljuje, i spolu taky bratři k němu do Říma přicházející, jako dobrotivý a laskavý otec přívětivě přijímá a spasitelnými řečmi potěšuje*)." V též epištole činí take zmínku o listu Klémentově k Korintským, a oznamuje, že se u nich dle starodávní zvyklosti take i v církvi čítá. Nebo takto napsal: „Právě dnes jsme den Páně nedělní slavili, a v něm epištolu vaši sobě čtli, kterouž taky pro naučení a napomenutí vždycky čítati budeme, jakož i onu Klémentovu k nám dříve poslanou.“ Týž pobožný muž taky o svých epištolách, že už tehda od některých porušeny byly, v tento rozum toužebně naříká: „Psal jsem na žádost bratří, kteří mne k tomu nabízeli, některé epištoly: ale služebníci ďáblovi naplnili je snětí a koukolem. Nebo podle své libosti něco z nich vyňali, a něco k nim přidali; jimž za to věčné běda v nejposlednějším soudu odloženo jest. Nic tedy divného není, že se někteří na to vydali, aby Písma Páně zomysla zfalšovali, poněvadž tato má psaní, kteráž oněm nikoli rovna nejsou, porušiti se pokusili.“ Nachází se ještě i jiná tohoto Dionýsia epištola k Chrysofoře, nejvěrnější a nejpobožnější sestře psaná, v kteréž jí tak věci předkládá, jakby k jejímu naučení sloužily, a uděluje jí duchovního a

*) Níže 7, 5.

duši prospěšného pokrmu. Tak tedy mnoho zpraveni jsme — o spisech a listech Dionýsiových.

24. O Theofilovi, biskupu v Antiochii.

Od Theofila, kterýž antiochenské církve, jakž napřed 169 povědino, biskupem byl, nacházejí se troje knihy, v nichž první začátky a jako semena našeho náboženství zavřel, a je Autolikovi připsal. Potom i jinou knihu vydal, jejížto titul jest: „Proti kacířství Hermogenovu“ *); v kteréž take svědectví z knihy Zjevení sv. Jana přivodí. Jsou i jiné knihy jeho k prvnímu navedení a učení víry křesťanské se vztahující. A poněvadž kacíři i toho času, rovně co koukol a sněť, čisté semeno apoštolského učení v srdcích lidských porušiti a nakaziti usilovali, z té příčiny věrní pastýřové v církvích, všudy je, jako nějaké divoké a líté šelmy lesní od ovcí Kristových odháněli a vzdáliti velmi se snažovali, jednak bratří výstrahami napomínajíce, a jednak z blíзка s kacíři jako v boji se potýkajíce, tak že buď oustně s nimi se hádali, otázky na ně vydávajíce a jejich básně a bludy ukazujíce, aneb take spisy, bedlivě složenými, jejich falešné důmysly, jež oni do církve uvozovali, mocně poráželi. Že pak Theofilus spolu s jinými udatně proti nim bojoval, to z jedné knihy jeho, kterouž proti Marciónovi psal, každému patrné býti může. Kterážto kniha, s jinými výš jmenovanými, i tohoto času ještě se nachází.

Po tomto Theofilovi učiněn byl Maximínus sedmým 182 po apoštolích v církvi antiochenské biskupem.

25. O Filippovi a Modestovi.

Filip pak, kterýž dle vysvědčení Dionýsia Korintského, byl církve gortynské biskupem, velmi bystrou a mocnou knihu proti Marciónovi složil. Totéž učinil take Irenéus a

*) Hermogenes, jiný než ten, o němž sv. Pavel 2. Tim. 1, 15. zmínku činí, byl malíř z Afriky a myslel, že hmota tohoto světa jest od věčnosti.

- Modestus; a tento sice nad jiné patrněji blud jeho ohavný na jevo vyvedl a každému téměř očitě k spatření předložil. Take i jiní mnozí učitelé též učinili, jejichžto knihy někteří bratří až dosavad při sobě mají a chovají.

26. O Melitónovi, a o čem psal.

V počtu těch, kteréž jsem napřed jmenoval, byl taky Melito sardesské, a Apolináris, hierapolské církve, slavní biskupove, kteříž tehdáž veliké slovo měli, a obá, však každý obzvláště, napřed jmenovanému římskému císaři (Markovi Auréliovi) knihy obrany víry naší podali. Z kněh pak od Melitóna sepsaných a po něm pozůstalých tyto mně v známost přišly: „O svátku Velikénoci, knihy dvě; O šlechetném vedení života a o prorocích; O církvi; O dni neděle Páně; O přirození člověka; O jeho stvoření; O poslušenství víry; O smyslech a jejich sídlech; O duši, těle a mysli; O koupeli nového zrození; O pravdě; O narození Kristovu; O proroctví; O přívětivosti k hostem. Též kniha Klíč nazvaná; potom O ďáblu; O Zjevení Janově; O Bohu vtěleném, a naposledy malá kniha k císaři Antonínovi Vérovi psaná *).“ V knihách, v kteréž o svátku Velikénoci psal, čas ten, kdy je spisoval, sám svými slovy oznamuje, řka: „Za Servília Paula, správce či prokonsula Asie, času toho, když Sagaris koruny mučnické dostal, byla v Laodicéi (hlavním městě krajiny Lýdie) veliká nesnáz o Velikonoc, kterýžto svátek rovně tehdáž nastal; pročez toto ode mne psáno bylo.“ O tomto spisu Klémens Alexandrinský zmínku činí v knize své O Velikénoci, kterouž za příčinou kněh Melitónových vydal.

Týž Melito v knize, císaři připsané, obšírně vypravuje, co zlého proti nám za císařství jeho pácháno bylo, v tento rozum: „Čehož se nikdy dříve nestalo, už nyní se děje, ještě všickni pobožní lidé, kteříž se k službě boží zcela oddali, protivenství trpí, a pro nové mandáty, po vší Asii rozhlášené, nenáležitě se sužují. Nebo nestydatí a nepraví

*) Jest to ona výše zminěná obrana víry křesťanské.

žalobníci, žádostiví cizího, vzavše příčinu z těch poručení — a mandátů, zjevně kradou, a ve dne i v noci lidi drou, a loupí ty, kteříž žádnému nikdy žádné křivdy neučinili.“ A málo níže dí: „Jestliže pak z rozkazu tvého to se děje, budeť to dobré a slušné; nebo spravedlivý panovník nic nespravedlivého ustanoviti a naříditi nemůže, a my s ochotnou myslí rádi takou mzdu smrti poneseme. Toho pak toliko jednoho od tebe ve vsí póníženosti žádáme, abys ty sám nejprv ty domnělé tvrdošijné urputníky poznal *), a potom spravedlivě rozsoudil, zdali jsou smrti a na hrdle trestání, čili zachování při hrdle a pokoje zasloužili. Pakli to vůle tvá není, a ten nový mandát s tvou radou a vědomím tvým nevyšel, jelikož v pravdě ani proti ukrutným a barbarským nepřátelům něco takového ustanoviti není spravedlivé: tedy mnohem více tebe prosíme, abys se na nás, tak hanebným a zjevným lotrovstvím a zlodějstvím loupené, ohlednouti ráčil.“

Opět málo níže dokládá: „To svaté náboženství, kteréž my vedeme, květlo předešle mezi barbarskými národy, potom pak, za slavného a velemocného panování tvého předka, Velikého Augusta, take mezi tvými národy se rozšířilo, a bylo tvé říši znamením obzláštního štěstí. Neb od toho času prospívalo císařství římské čím dále tím více, jak velikostí tak slávou. Nyní pak jsi ty, k radosti všech, šťastným a žádaným trůnu Augustova držitelem, a zůstaneš jím i s synem svým take budoucně, budete-li toho náboženství obhajovati, kteréž se s panováním Augusta u vás začalo, spolu s císařstvím jako odchované zrostlo, a kteréhož sobě i tvoji předkove, mimo řady jiných náboženství, mnoho vážili a je ctíli. Že pak náboženství naše slavným začátkům císařství římského mnoho napomohlo a užitečné bylo, může býti ten znamenitý důvod, že hned od kralování císaře Augusta nic protivného a odporného na ně nepřišlo, ale

*) Rozumí křesťany, jež pohané tak nazývali, protože nikterak k pohanským mravům a modloslužebným řádům přinutiti se nedali, což jim od nevědoucích pohanů za pouhou tvrdošijnost pokládáno.

— proti tomu všechno dle žádosti slavně, šťastně a prospěšně v něm se vedlo. Toliko dvě mezi všemi císaři, Nero a Domiciánus, navedeni jsou křivými zprávami od některých zlostných nepřátel našich, chtěli náboženství naše v pohánění a utržení vydati. A od té doby se ty křiky a nepravé žaloby na křesťany, které jednou uší lidských došly, tím jistě všetečným a právě nesmyslným obyčejem, že se hned bez dalšího ohledávání pravdy všelícemus víra přikládá, až dosaváde protáhly. A však tvoji nábožní předkove hleděli nevědomost oněch dvou císařů zas napravit, tak že častokrát samovolné počínání těch lidí, kteří proti vyznavačům toho učení něco nového předsebráli minili, skrze rozepsané a zjevné mandáty zastavovali. Z jejichž počtu děd tvůj Adriánus jak jiným, tak Fundánovi, místodržícímu v Asii za příčinou křesťanů, jak známo, psaní učinil; tvůj pak otec už tehda, když i ty všechnu obec říše s ním jsi spravoval, jak vůbec k jiným městům, tak obzvláště k Larissenským, Thessalonickým a Athénským i ke všechněm ostatním Řekům o nás psal, jmenovitě jim poroučuje a přikazuje, aby proti nám křesťanům nic nového před sebe nebrali a nezačínali. A protože my i k tobě tu nepochybnou důvěrnost máme, že ty mnohem více to, zač tvé milosti žádáme, učiníš, poněvadž o těch lidech, netoliko též, co tvoji předkove smýšlíš, ale i mnohem dobrotivější ještě a rozumnější mysl k nim máš.“ Tato slova položena jsou v oné knize císaři Antonínovi Vérovi, jakž jsem pověděl, připsané.

Týž Melito v předmluvě svých kněh, kteréž v sobě krátká a vybraná propovědění z Písem svatých zavírají, klade register kněh starého Zákona, kteréž z jednomyslného snešení ode všech církví za pořádné a pravdivé přijaty jsou; což i já tuto přiložiti uznal jsem za hodné a potřebné. Ta pak předmluva slovo od slova takto psaná byla:

Melito bratru Onésimovi, pozdravení.

Poněvadž maje velikou vážnost pro slovo boží, nejdnou mne za to prosil, ať bych některé sentencie z Zákona a Proroků o Spasiteli a vši víře naší vybral a poznamenal, ano i toho jsi žádal, ať bych ti v známost uvedl, kolik kněh starého Zákona v počtu jest, a jaký jejich pořádek: měl

jsem, pokudž mi nejvýše možné bylo, bedlivou o to péči, — abych to vykonal, znaje tvou při víře opravdovost a pro dojití poznání slova božího ustavičnost; rozuměje take i tomu, že ty, maje žádost po Bohu a snažnost o dosažení koruny věčného spasení, ony věci za nejlepší a nejpřednější pokládáš. A protož vzav před sebe cestu do východních krajin, a až na ta místa, kdež se ty věci udály, se vypraviv, doptal jsem se na knihy starého Zákona úplně, kteréž tobě v rejstřík uvedené odesílám. Jejich jmena jsou tato: Paterky knihy Možišovy: Genesis, Exodus, Levitikus, Numeri, Deuteronomium; Jesus Nave aneb Josue, kniha Soudců, Ruth, Královské knihy čtvery, Paralipomenon dvoje; Žalmy Davidovy, Přísloví Šalomounova, Moudrost, Kazatel, Píseň Šalomounova, Job; proroci Isaiáš, Jeremiáš, dvanácte proroků v jedné knize zvláště obsažených, Daniel, Ezechiel, Esdráš*). Z těch jsem já kratičká propovědění vybral, a ta na šestery knihy rozdělil.“ Až potud o Melitónovi a o jeho knihách, kteréž mu se připisují.

27. Apollinárius, biskup církve hierapolské.

Z mnohých spisů Apollináriových, kteréž nejedni v celosti chovají, tyto mi v známost přišly: Kniha k císaři, o níž napřed praveno; paterky knihy Proti pohanům; O pravdě dvoje; Proti Židům dvoje. Potom jiné, proti kacířství Katafrygů, kteréž brzo potom se svými novotami na světlo vyšlo, a náramně se rozmohlo a daleko rozjedlo: ale tehdaž se teprv jako rodilo a líhlo; poněvadž Montánus s svými falešnými prorokyněmi té doby teprva počátky svého odstoupení od církve a převráceného bludu zakládal. Ale o Apollináriovi až potud.

28. Musánus a jeho spisy.

Od Musána, o němž napřed připomenuto, nachází se jedna velmi důrazná kniha, kterouž psal proti některým bratřím, nachýleným k kacířství těch, ješto Enkratité, t. j.

*) Kniha Nehemiášova a Estherina nejsou tu sice spolu jmenovány, ale obsahují se pod jediným jménem knihy Esdrášovy.

— zdrželiví slouli*), jejichžto blud tehdáž se jako líhnoucí a začínající, potom s sebou cizí, lživé a životu lidskému velmi škodlivé domněnky na jevo vynesl. Původem toho odstoupení od pravého smyslu byl, jakž zprávu mám, nějaký Taciánus**).

29. O sektě Taciánově.

Jest to týž Taciánus, jehož slova o přeslavném mučedníku Justínovi nedávno (výš 16.) jsem přivedl, a kterýž, jak vůbec mluví, učeníkem a posluchačem toho svatého muže byl. Svědčí o tom Irenéus v knize své proti kacířstvím 1, 30—31., kdež o Taciánovi i o jeho kacířství takto píše: „Někteří kacíři, nazváni Enkratité, vyšedše ze školy Saturnínovy a Marciónovy, učili a kázali bezženství, totiž, že křesťané v manželství vstupovati nemají. A v tom tedy haněli a tupili starodávňá boží nařízení, anobrž samého Boha mlčky stíhali, kterýž muže a ženu pro rozmnožení lidského pokolení stvořil***). Potom uvedli zdržlivost od pokrmů živočišných a od požívání masa vůbec; a tím sami na sebe pronesli a prokázali, že jsou nevďeční Bohu, kterýž všecky věci pro člověka stvořil†). Anobrž oni i tomu odporují, aby Adam, první člověk od Boha stvořený, spasen býti měl. A tento blud teprv nyní se při nich vyjevil, původem nějakého Taciána, kterýž první byl, jenž to rouhání proti Bohu zamyslel. Ten Taciánus byl Justína, filo-

*) Slouli tak proto, že proti obyčejí a učení církve od věcí doleji vytčených se zdržovali příkazovali.

**) Tacián byl rodem ze Sýrie, učil nejprv v Římě retorice, a byl od Justína k známosti víry křesťanské přiveden. Ale jsa člověk ctizádostivý, nezachoval upřímnosti víry, anobrž i nový blud, smíšený z kacířství Gnostiků, Valentiniánů a Marcionitů vymyslel.

**) Viz výš 3, 30. .

†) Tu opět svatá církev pěkně prostřední cestou kráčí, dovolující vůbec mírné a vděčné všech darů božích požívání, a toliko jisté časy k spasitelné újmě a zdržování se od bujných pokrmů ustanovující.

sofa, učeníkem a posluchačem. A však pokud s ním bydlel, — v ničemž tom se neprojevil: než, po jeho mučnické smrti od víry církve se uchýlil. Nebo osobiv sobě pyšně jmeno učitele, a jakoby nad jiné lepší byl hrdě se nadýmaje, zarazil jakous obzláštní soustavu učení. Básnil totiž rovně, co Valentiniáni, o jakýchsi neviditelných éonech, a jistil, jako Marción a Saturnín, že manželství jest nečistota a smilství *). Take tomu odpíral, aby Adam spasen byl, a sám první vtípem svým důvody ku potvrzení toho bludu vymýšlel.“ To o Taciánovi Irenéus.

Po nedlouhém čase zastával nějaký Sevérus velmi tuze to nyní jmenované kacířství, a nové síly mu přidal, takže ti bludaři od jeho jmena slouli Severiáni **). Tito užívají ovšem Zákona a Proroků i Evangelii, a však řeči a slova Písem sv. podle líbosti své vykládají. O svatém apoštolu Pavlu mluví zle a rouhavě, a zamítají jeho epištoly, nechtíce jim věriti; take ani Skutků ap. nepřijímají ***).

Přední původce a hlava jejich Taciánus sebral aneb raději smísil všechna Evangelia, nevím jakým způsobem, v hromadu, a tu knihu nazval „Diatessaron,“ jakoby řekl, jedno Evangelium ze čtyř složené, kteroužto až dosavad někteří v rukou mají †). Práví take, o něm, že některá slova sv.

*) Tvrdil prý v knize své „O dokonalosti“ vydané, že manželství jest z ďábla. Tak svědčí Klémens Alex.

**) Sevérus netoliko výše dotčené kacířství zastával, ale i něco svých vlastních bludů k němu přimísil. Učil, že polovice člověka od prsou na horu jest stvoření boží, ale od břicha dolů že jest dílo satanovo. Z toho všeho se opět vidí, v jaké nesmysly upadáva rozum lidský beze světla božské víry a neřídě se vedením svaté neomylné církve.

***) To snad proto, že o sv. Pavlu a jeho skutcích mnoho vypravují. A se sv. Pavlem byl nepochybně proto nespokojení, že všechno jísti dovoloval, cokoli Bůh k jídlu stvořil, a že taky řádné manželství schvaloval.

†) V tom čtveroevangelium, prý, takto pokračoval: „Vyvrhl z něho knihy rodu Kristova, i všechno, co se na původ Kristův dle těla od Davida vztahuje,“ poněvadž to bylo proti učení těch Gnostiků. Tak svědčí Theodorét, biskup z Cýru v Sýrii.

— apoštola Pavla, chtěje způsob mluvení v řečech jeho jako napravit, drze a všetečně proměnil. Zanechal po sobě veliký počet knih; mezi nimiž ta největší chválu u mnohých má, kterouž proti pohanům vydal. V též vyčítaje take všecky časy hned od počátku světa, dovodí toho, že Možiš a proroci lidu židovského mnohem starší jsou, nežli všickni nejslavnější a nejosvícenější muži mezi pohany. Ta kniha zdá mi se ze všech jeho spisů býti nejpěknější a nej-užitečnější *).

A to budiž o věcech a knihách, které zhotovili a napsali všickni ti, o nichž napřed zmínka učiněna, tím způsobem střídme připomenuto.

30. Bardésanes ze Sýrie, a jeho spisy.

Za panování téhož císaře Aurélia Véra, když se kacířstva den po dni rozmáhala, byl v Mesopotamii Bardésanes, muž nad jiné ve všelijakém umění zkušený a v syrském jazyku znamenitě výmluvný. Ten netoliko proti Marciónovi a jeho následovníkům, ale i proti jiným kacířům, kteříž rozličné bludy a sekty zastávali, rozmlouvání sepsal, kteréž take s jinými mnohými traktáty svými v jazyku svém přirozeném vůbec na světlo vydal. Ty knihy potom jeho učenci, ješto mnozí pro jeho výmluvnost k němu do školy chodili a rádi ho poslouchali, z jazyka syrského do řeckého přeložili. Z toho počtu jest „Rozmlouvání o osudu,“ kteréž bystře a uměle k nějakému Antonínovi napsal. Též mnohé jiné, kteréž příčinou protivenství, tehdáž daleko a náramně se rozmáhajícího, složil. Tento Bardésanes byl prvotně ve škole kacíře Valentína zveden a vyučen: ale potom, poznav blud jeho, zavrhl jej a mnohé jeho smyšlené básně důvodně porazil. Tak se mu pak zdálo, že se už zcela proměnil, a k pravému smyslu přistoupil: a však proto všech nečistot zastaralého bludu přece docela z sebe nevyplákl.

Toho času Sótér, biskup církve římské, dokonav život 177 z tohoto světa vykročil.

*) A ta jediná ze všech jeho spisů nás došla. Jestli to obrana křesťanského náboženství.

Evsebiovy církevní historie

Kniha pátá.

Kniha pátá pokračuje u vypravování o čtvrtém protivenství církve ještě za císařství Marka Aurélie Antonína Véra, a obsahuje církevní věci za biskupa římského Eleuthera a Viktora, až do nastoupení Hygína, během 25 let, či od r. 177. až do r. 202., kdežto v Římě panovali ještě M. Aurél, potom Kommodus, Pertinax, Didius Juliánus, a k těm na desátý rok Septimius Severus.

Ú v o d.

Sótér, římské církve biskup, spravovav ten ouřad osm let, z tohoto života vykročil. Na jeho místo dosedl Eleutherus, dvanáctý po apoštolích biskup římský*). Bylo ¹⁷⁷to sedmnáctého leta císařství Antonína Véra, když těžká a ¹⁷⁸velmi trpká bouře protivenství, v některých zemích a stra-

*) Ten z pokladu svého nové věci s starými vynášeje to způsobil, že Britanove jsouce v učení od apoštolů přijatém utvrzeni, po všem království svém náboženství křesťanské přijímali. To se stalo okolo leta Páně 179. Toho času mnozí proti kacířům a bludným učitelům pobožnými traktáty bojovali. Jakož i sám Eleutherus proti Tacianovi to nařízení vydal, aby žádných obyčejných pokrmů v užívání nezamítal.

— nách světa, z všetečné vzteklosti obecného lidu po místech a městech zbuzená, proti nám povstávají a rozmáhají se počala. V této bouři nesčíslný počet mučovníků po všech krajinách světa statečnou smrtí pro Krista oslaven a zveleben byl, jakž jedenkaždý z těch mučovníků, která se v jediném národu nacházela, snadně uhodnouti může. Ty věci pak, poněvadž jsou v pravdě věčné paměti hodny, za tou příčinou take písemně pro potomky poznamenány se nacházejí. A sice jednu celou epištolu, kteráž velmi bedlivě vypsání všeho toho v sobě obsahuje, a netoliko pravdivou historii věcí toho času stalých, ale i znamenité příklady ctnosti k vedení pobožného života, velmi užitečně v sobě zavírá, vložil jsem už do své knihy, kterouž jsem o mučovnících sepsal: však cokoli příležitostného k tomuto nynějšímu předsevzetí býti poznám, to z téže knihy zas opáčím, a do této své historie vložím. Jiní muži, k spisování historií se oddávající, usilují obyčejně jen vítězství v bojích a válkách dobytá a vítězná proti nepřítelům postavená znamení, též slavné činy vůdců a zmužilé skutky vojáků, jejichž ruce pro obhájení dítek, vlasti a statečků svých od krve vylévání a nesčíslných mordů skropené a zmáčené byly, v knihách svých pro budoucí paměť poznamenati: ale já v této historii obce boží obmýšlím toliko nejpokojnější boje, kteří pro zachování pokoje myslí a svědomí vedení byli, vypsati, jakož i ty, kteří v nich raději pro pravdu nežli pro vlast, více pro pobožnost nežli pro své nejmilejší přátely udatně se potýkali, nezrušitelně jako dskami zemskými zaznamenati; neméně pak i výtečnou stálost a nepřemoženou mysl udatnost statečných bojovníků, kteří se pro náboženství s nepřátely potýkali, a take vítězná znamení od nich proti ďáblům vyzdvižená a slavná vítězství nad nepřátely neviditelnými obdržená, naposledy pak i koruny jim odložené, k budoucí věčné a nesmrtelné paměti zachovati míním.

I. Co jich za císařování Antonína Véra v Gallii pro víru bojovalo, a jakým způsobem.

Byla pak k vykonání těch pútek, o nichž výše praveno, zláště země Gallia obraným a uloženým místem. V této

zemi jsou dvě přední města, a nad jiná všechna slavnější a — znamenitější, totiž Lugdunum či Lyon, a Vienna či Vídeň. Skrze ně obědvě teče řeka Rodanus či Róna, kteráž všechnu tu krajinu, hojně ji zvlažujíc, prudkým tokem obíhá. Církve tedy, kteréž v těch městech veliké a slavné jsou, napsaly o týchž mučenicích epištolu, a tu církvím do Asie a Frygie odeslaly, všechny věci, kteréž se u nich zběhly, těmito slovy jim oznamující *): „Služebníci Jesu Krista, přebývající v Lyonu a Vienně, městech Gallie, bratřím v Asii a v Frygii, kteříž jednu a túž s námi víru a naději vykoupení mají, pokoj, milost a sláva od Boha Otce a Jesu Krista Pána našeho.“

Potom při začátku téhož listu jiných věcí jako k úvodu dotekše, dále v tento rozum slovy svými o těch mučenicích vypravovati začínají: „Nelze nám velikosti soužení a trápení, kteréž se na tomto místě obtěžuje, a náramné nenávisti a zlosti pohanů proti svatým vzbuzené, i pokut, kteréž blahoslavení mučenici pokojně a trpělivě snášeli, ani dostatečně slovy vypravit, aniž bude kdo moci tak zúplna, jakžby náleželo, to vypsati. Nebo vši silou obořil se na nás ouhlavní nepřítel náš, a příchod svůj velmi brzký, v němžby směle a svobodně proti církvi Pána Jesu Krista bojoval, jako nějakou předběžnou půtkou nám dříve oznámil. Nabíhaje tak na nás ze všech stran, cvičil holomky své napřed k tomu, aby potom proti služebníkům božím skutečnou válku a boj vésti uměli. A tedy netoliko domy, lázně a veřejná místa nám zapověděli, ale zabránili nám taky, aby jim žádný z nás v žádném místě ani na oči vycházeti nesměl. A však milost boží za nás proti ďáblu bojovala; a sice ty, kteříž mdlejšího srdce byli, vytrhovala z nebezpečství, jiné pak, silnou zbrojí trpělivosti opatřené, jako pevné sloupy víry, kteřížby netoliko útoky zlého nepřitele statečně zdržeti a snésti mohli, ale je na sebe a na své

*) Tu pak epištolu odeslaly až do Asie a Frygie, protože jejich pastýřové, kteří je na víru obrátili i dosaváde spravovali, jako Pothinus a potom Irenéus, odtud byli přišli, a s církvemi těch krajin si dopisovati nepřestávali.

— hlavy poněkud i pobídnouti směli, (proti němu postavila. Ti tedy, jako v šiku a bitvě stojíce, zmužile se s protivníkem potkávali, všeliká hanění a mučení i ukrutné smrti trpělivě snášejíce. A an tak rychlým během k Spasiteli svému Kristu pospíchali, všecko to zlé, kteréž se jiným zdálo býti a v pravdě bylo převeliké a přetěžké, za špatné a lehké, i téměř za nic pokládajíce, zjevně toho skutkem dokázali, že nejsou hodná utrpení nynějšího věku oné budoucí slávy, kteráž se má zjevití v nás.“

„Předně tedy všecko, což se zhusta a jako houfem, at tak díím, (od množství lidu na ně uvalovalo, zmužile a srdnatě podnikali; jako křiky, bití a rány, násilná trhání a smykání, drání, kamením házení, žalařování, a jiné všecko, cožkoli sobě ta divoká a vzteklá zběh obecného lidu proti svým nepřítelům a protivníkům obyčejně dovoluje. Koliko jich kolik potom od tisícníka a města ouředníků a představených na náměstí přivedeno bylo, když přede vším množstvem lidu o víře tázáni byli a svobodně víru svou vyznali, ti i hned do žaláře uvrženi, a v něm až do příjezdu císařského místodržitele či vrchního správce a soudce té krajiny zavříni byli.“

„Když potom před toho prokonsula či místodržitele přivedeni byli, a ten na svém soudu všech vymyšlených ukrutností proti nám a proti našim užíval: tu se vyskytl Vettius Apagathus, jeden z bratří, velikou horlivostí milování Boha a bližního zapálený. Ten vedl svůj život tak šlechetně a pobožně, že jakkoli teprv mládenec, zdál se hoden býti téhož svědectví, kteréž se v Písmě sv. starému knězi Zachariášovi dává. Nebo ve všech přikázáních Páně, v svatosti a spravedlnosti bez ouhony věrně a upřímně chodil, vždycky jsa k bedlivému vykonávání každé povinnosti k svému bližnímu velmi ochoten a nakloněn, i vroucím milováním Boha a Duchem svatým zažžen. Ten Vettius tedy, takový jsa, nemohl tak nepravého, proti nám vynesého soudu, nijakž dobromyslně snéstí, nýbrž náramně se rozhorliv žádal za to, aby mu dopuštěno bylo svobodně před týmž soudem od bratří mluvití a za ně odpovídati, podvoliv se dostatečně to ukázati, že na nás žádná nešlechternost, žádná bezbožnost shledána býti nemůže. Tu hned převeliké množství lidí, okolo soudce stojících proti němu

křičelò, nebo byl mezi nimi slavný a urozený; a take ani — soudce žádosti jeho, ač spravedlivé, nepovolil, než to jediné chtěl na něm zvědět, křesťan-li jest? A jakž on to vysokým hlasem upřímně vyznal, byl i hned v počet mučeníků vložen. I nazván jest potom řečníkem či zastavatelem křesťanů, a to slušně; nebo měl v srdci svém daleko hojněji, nežli předdotčený Zachariáš, přebývajícího řečníka, Ducha svatého, kteréhož v sobě zjevně pronášel skrze velikou hojnost lásky, kteráž ho k tomu přivedla, aby s ochotnou a opravdovou horlivostí pro zastání svých bratrů vlastní život na smrt vydal. Byl tedy a jest pravý a upřímný Kristův učeník, kterýž Beránka kamkoli jde, následuje *).“

„Nyní pak se počal u ostatních ukazovati rozdíl, a vycházeti na jevo, kteří byli praví mučeníci. Tito dávali na sobě znáti, že jsou hotovi všelijaká mučení snášeti, i vykonali se vsí ochotností mysli své pilně a dostatečně vyznání to, kteréž jest vlastní mučeníků. Ale byli take jiní ještě nezhotovení, nevycvičení a bázlivého srdce, kteříž té ostré prudkosti protivenství snést nemohli. Z těch padlo hanebně okolo desíti osob. A ti v pravdě netoliko velikou bolest myslem našim a znamenitou trpkost přinesli, ale take v jiných, kteří ještě nebyli zjímáni, a mučeníkům, v největších trápeních ležícím, vždycky bývali přítomni, a nikdy jich opustiti nechtěli, v těch řku, předešlou ochotnost a udatnost zemdlili a ztupili. (Všickni tedy my byli jsme tehdaž pro nejistotu konečného vyznání jejich, velikým strachem zmámeni. Ne že bychom se byli ran a ohavných smrtí hrozili, kteréž potom na nás měly přicházeti: ale prohlédajíce myslmi k nejistému skončení, velice jsme se báli, aby někdo z mdloby a nestatečnosti mysli docela neodpadl. A však každého dne, kteřížkoli uznáni jsou hodni mučnické koruny, ti k doplnění počtu jejich jímání byli, tak že z těchto dvou biskupství všickni pobožní a učení muži, jejichžto etností a uměním správa těch osad v dobrém způsobu stála, sebráni byli.“

„Take někteří pohané, našich služebníci, spolu s pány svými zjímání byli, nebo nás místodržitel všecky bez roz-

*) Zjev. 14, 4.

— dílu vyhledati poručil. Tito tedy obávající se těch mučení, kteráž křesťany svýma očima snášeti viděli, přinuceni byli od vojáků proti nám z vnuknutí satanova praviti, že na svých večerech lidské maso jídáme, a že vesměs bez všeho ušetření krevnosti spolu zle živi jsme; i jiného mnoho křivě nám připisující, o čemž nám netoliko mluvíti, ale ani mysliti nesluší, anobrž téměř ani k víře není podobné, aby kdy takový zlý a nešlechetný skutek mezi lidmi zpáchán býti měl. To když bylo skrze pověst a řeč lidskou všudy rozhlášeno, počali se všickni jako lité šelmy proti nám vztěkati, tak že i ti, kteříž se dříve pro známost mírně k nám chovali, tehdaž jako vzteklostí nějakou popuzeni jsouce, zubami co střestění proti nám skřipěli. To pak proto se dalo, aby propovědění Pána našeho k učeníkům jeho naplněno bylo: Přijde čas, v němžto každý, kdo vás zabije, domnívati se bude, že tím Bohu vzácnou službu učinil. Odkudž potom svatí mučeníci daleko těžší trápení, než se slovy vymluvíti mohou, snášeti museli; nebo satan, pokudž nejvíce a nejvýše mohl, o to usiloval, aby nějaké rouhání proti Kristu z úst jejich vyvedl.“

„Nejvíce pak se rozpálila a vylévala smrtelná nenávisť jak všeho množství lidu obecného, tak i vladaře a jeho drabantů proti diakonovi, kterýž sloul Sanktus, rodiči Vienskému, a proti Matúrovi, ač nedávno pokřtěnému, však udatnému bojovníku Pána Jesu Krista; dále proti Attalovi, rodiči z Pergamu, kterýž byl od dávna sloupem a pevnou podporou všech zdejších křesťanů; až pak naposledy i proti Blandíně, skrze niž Kristus zjevně ukazoval, že kteří se před lidmi zdají býti mdlí, pohrzení a opovržení, ti u Boha pro milování jeho, ne na oko jen tvárné a ošemetné, ale mocí a skutkem prokázané, velikou poctivostí a slávou obdařeni bývají. Nebo když jsme netoliko my se báli, ale i její paní podle těla, kteráž taky sama mezi jinými mučeníky v tom boji udatně bojovala, v strachu byla, že snad Blandína dostanouc se do trápení, nebude moci, pro mdlobu těla, vyznání víry svobodně a upřímně učiniti: tožť ona takovou udatností srdce a silou byla naplněna, že katané, kteří jeden za druhým všelijakým mučením hned od jitra až do večera ji trápili, sami od ustavičné práce ustávající mdleli, a vyznati musili, že jsou od ní přemoženi,

a že jim žádného mučení už nepozůstává, jímžby ji více — trápiti mohli; anobrž i tomu se velmi divili, kterak ještě, poněvadž všecko tělo její náramně zedráno a holé maso bylo, jen dýchatí může, a zjevně to vysvědčovali, že jediná taková muka dosti moci měla života ji zbaviti, nerci-li aby tak mnohých velikých k tomu potřebí bylo. Ale blahoslavená mučnice nabývala, jakž na udatnou bojovnici náleželo, u vyznání víry jen ještě větší síly, a stálým opakováním těch slov: „Křesťanka jsem, a nic mezi sebou nešlechtného nepášeme,“ všech bolestí, které na ni přicházely, sobě polehčovala, se občerstvovala, i všechny těžkosti od sebe odháněla.“

„Těž diakon, jmenem Šanktus, všechny rány, jimiž ho katané bili, trpělivěji snášel, nežli k víře podobné a rozumu lidskému pochopitelné býti může. Nebo když ho nešlechtní katané ustavičně velikým a přeukrutným trápením bez milosti mučili, nadějíce, se že prodloužením a velikostí muk něco neslušného a upřímnému vyznání víry nenáležitého od něho uslyší: on proti tomu tak srdnatě a tak stálou myslí jim odpíral, že ani svého jmena, ani národu, ani města, v němž se zrodil, ani svého stavu, jest-li svobodný, čili poddaný, oznámiti nechtěl, ale na všechny jejich otázky toliko „křesťan jsem“ latinským jazykem odpovídal. A to tak za své jmeno, za město, za národ, a krátce mluvě, za každou věc, o níž tázán byl, jednou i po druhé opakoval; jiného pak žádného slova pohané z něho vytáhnouti nemohli *). Pročež tak těžkým a velikým hněvem mysl jak vladařova, tak i těch katanů proti němu se rozpálila, že nemajíce už před rukama žádného nástroje mučení, jímžby ho více trápili, naposledy měděné a rozpálené plechy na nejoutlejší oudy těla jeho přikládali. Ale on, jakžkoli oudove těla jeho od horkosti ohně práhli, však přece pevně,

*) Tehda sobě věřící za největší čest i milost pokládali křesťany býti a slouti. I jest to skutečně převeliká čest i nesmírná milost boží, kteréž my, jenž jsme se ve víře už zrodili, a toho daru bez svého přičinění došli, obyčejně tak živě nepoznáváme a necítíme, jako oni, kteříž samochtě a s plným vědomím ze tmy a bídý pohanského bludu k blahodárnému světlu božské pravdy křesťanské povstávali.

— stále a neproměnitelně při svém vyznání víry trval, jako ten, který z nebeské studnice vodou života, kteráž z srdce Kristova teče, jako nějakou chladnou rosičkou zkropován a posilován byl. Tělo pak jeho dávalo výborné svědectví o tom, což se s ním dalo; neb od ran všecko zedrané a od modřin zsinálé bylo, a tak se celé scvrklo, že v zevním způsobu a tvářnosti k člověku zhola podobné nebylo. Ale Kristus sám, trápení jeho oučasten, působil v něm slavné věci, poraziv nepřitele, a tak jiným výborný příklad ukazav, že tu není žádného strachu, kde jest láska Boha Otce, ani žádné těžkosti a bolesti, kde víra Kristova živa zůstává. Nebo když bezbožníci po několika dnech toho mučeníka znova trápíce za jiné neměli, než že budou-li oudům jeho, po předešlém mučení oteklým a jakýms zapálením velmi rozduťtým, takže říkáje ani dotknutí rukou snéstí už nemohl, taž trápení rozmnožovati, snadno buďto ho přemohou, aneb usmrtíce jej, ostatním dosti mnoho těžkého strachu v srdce naženou. Ale tak daleko bylo to od něho, aby mu se co podobného přihodilo, že proti domnění všech lidí tělo jeho, jakžkoli ztrápené, v nejposlednějších mukách ještě očerstveno a ku předešlé postavě přivedeno byvši, svůj prvotní způsob a užívání oudů zase přijalo, a protož tato poslední trápení, ne tak mučením, jako skrze milost Kristovu lékařstvím dobře slouti mohla.“

„Potom pak, když se ďábel domníval, že Biblidu, ježto byla jedna z počtu těch, kteří strachem víru zapřeli, už docela pohltil, žádostiv jsa jejího odsouzení a zatracení taky skrze obyčejné rouhání proti víře rozmnožiti, způsobil to, aby zase k mukám vzata byla, a jako ničemnou a lenivou, nutil ji bezbožná a nešlechtná utrhaní proti nám mluvití a potvrditi. Ona pak v mukách sama k sobě přišla, a jako z hlubokého sna, ať tak dím, procítla, jsouc přítomným trápením napomenuta, aby na pekelní věčné muky opravdově pomyslíla. A tak proti tomu, čehož od ní ďábel očekával, zlobivým utrhačům křesťanským v tento rozum odpověděla: „Kterak medle ti lidé na takové myšlení přijíti mohou, aby děti jedli, kterýmž není dopuštěno, ani krve nerozumných hovad požívati *). A od toho času, že

*) Tehdáž zachovávali ještě křesťané, co k vůli židům od apo-
stolů o krvi nařízeno. Skutk. ap. 15, 29.

jest křesťanka svobodně vyznavši, k počtu mučeníků připojena byla.“

„A poněvadž se zdálo, že ta tyranská a přeukrutná mučení skrze trpělivost věrných a blahoslavených, mocí Kristovou utvrzených mučeníků daremní a neužitečná jsou, vymyslel proti nim ďábel jiné, nové nástroje a ouklady; totiž, aby ti, kteříž byli do žalářů uvrženi, někdy v místech strašlivých, tmavých a plných těžkostí všelijakých bídě leželi; někdy zas majíce nohy v kládách sevřené, aby je až do páté díry přes dosti obdýlné místo, roztažené a rozedřené měli*); a někdy aby jinými ještě mukami, jakož vztekli a ďábelskou zlobivostí nadchnutí holomci s lidmi v žalářích obyčejně zacházívali, trápení a bédování byli; tak že mnozí, kteréž Pán Bůh tím prostředkem z života vytrhnouti chtěl, hanebným smradem a tísní místa do smrti se zadušovali. A však někteří, při nichž se i tam sláva boží patrně ukazovala, jakžkoli tak ukrutně zmučení a ztrápení byli, žeby se jim žádným lékařstvím a opatrováním lidským život prodloužiti nemohl, přece v týchž žalářích živi byli, a zbaveni jsouce všelijakého lidského opatření, ode Pána na duši i na těle takové posílnění brali, že i jiných k stálému zachování a ostříhání víry ponoukali, a velmi vděčným potěšováním pomoci jim činili. Jiní pak mladí, taky zajatí, nedávno do žaláře vstrčení, ačkoli těla jejich žádného ještě mučení nebyla trpěla, nemohouce toho břemene vězení a jeho těžkostí nijakž snést, jakž se tam dostali, velmi brzo mřeli.“

„Take blahoslavený Pothínus, jemuž ouřad lyonského biskupství svěřen byl, maje už věku svého přes devadesáté let, přinešen před soudnou stolicí; ačkoli pak pro nedostatky

*) Kláda bylo ukrutné mučidlo, kteréž ne tak dávno ještě známo a užíváno bylo. Byla to skutečně dřevěná kláda s děrami pro nohy, na každou stranu as s pěti, v jisté míře od sebe vzdálenými. Mučenec sedě v prostřed na kládě, měl nohy v děrách více méně, až i do páté díry roztažené. Jakovéto hrozné trápení! Díky Bohu, že těm pohanským mukám už teď jest konec, a za naší doby i ten zločinec trest svůj bez ukrutenství podniká!

— těla svého tak mdlý byl, že pro mdlobu, kteráž na něho přicházela, sotva už volně dýchat mohl, však hotovostí a horlivostí ducha, pro vroucnou žádost mučeníctví, kterouž hořel, velmi se očerstvoval. A tělo jeho ovšem sešlostí věku a trápením neduhu, všecko téměř vychřadlo a vyzáblo, ale duše v něm zachována byla silná a čerstvá, aby skrze něj Kristus slavné vítězství obdržel. Ten přiveden jsa před soud od vojáků, provozen od ouřadu města i všeho množství lidu, rozličnými způsoby, jakoby on sám Kristus byl, naň pokřikujícího, vydal slavné svědectví o své víře. Nebo když od vladaře bezpochyby s posmíškem tázán byl, „kdo jest křesťanský Bůh?“ odpověděl: „Jsi-li toho hoden, poznáš ho.“ Po té odpovědi i hned tvrdě a nemilosrdně smýkán rozličných ran dostal, jak od těch, kteříž blízko něho stáli, a starého věku jeho nic nešanujíce rukama i nohama na něho potupně prali, tak i od jiných, podál od něho stojících, kteříž, co každý z nich v rukou držel, tím na něj házeli. A to proto činili, že všickni za veliký hřích a bezbožnost to drželi, kdyby se všelijak lehkomyšlně a všetečně proti němu nestavěli, domnívajíce se, že tím způsobem pře bohů svých polepší a křivdy pomstí. On pak sotva už ducha ¹⁷⁷popadáje, do žaláře vsazen byl, a po dvou dnech duši tam ¹⁷⁸vypustil.“

„Tu pak se obzvláštní řízení boží ukázalo, i neobsáhlé milosrdenství Pána Ježíše se vyjevilo, kteréž jistě takové bylo, jakéž se zřídka mezi bratřími křesťany nacházelo, ale však Kristově moci nemožné a nepodobné nebylo. Nebo kteří hned s počátku zjímání byvše víru zapřeli, ti netoliko s jinými do žaláře vsazení, ale jednostejné a též ukrutnosti a trápení účastni byli. Aniž pak jim zapření víry tehdáž co prospělo; nebo když onino upřímně se vyznavše v tom, což byli, a z ničehož jiného nejsouce obviněni, pouze proto, že jsou křesťané, do žaláře jíti museli: tedy tito zapřevše víru, jako vražedníci a zločinci v žaláři držáni byli, dvojnásobně těžším trápením a větší teskností se mučíce. Oněmno zajisté těžkosti jejich oblehčovala radost, kterouž měli z svého mučeníctví, též naděje zaslíbení božích, milování Pána Krista a Duch nebeského Otce: tyto pak trápilo veliké a náramně těžké břemeno zlého svědomí, tak že mimo jdouce po samém

obličejů ode všech jiných snadně rozeznáni býti mohli. Nebo — onino si vesele vykračovali, a na jejich obličejích jakási slušnost milosti a spanilost krásy se pronášela, ano řetězové a jiné vazby, kterýmiž jako nevěsta, rozličností zlatých ozdob okrášlená předivně se stkvěli, výborné sličnosti jim přidávali, a nad to chutnou a líbou vůni Kristovu od sebe vypouštěli, že se mnohým zdálo, jakoby nějakou drahou a uměle připravenou masťou byli pomazáni. Tito pak snížení, zavržení, hrozni na pohledění a hanebnou potupou viny své zohavení, museli také od pohanů jako leniví, rozmařilí a nestateční těžká pohanění a utrhaní slyšeti; a ztrativše poctivé, slavné a spasitelné jméno křesťanů, rovně jakoby vraždy byli spáchali, zabijeci a vražedníky nazváni byli. Hledíce nato jiní přítomní více se posilovali a na mysl utvrzovali, a kteřížkoli potom zjímáni byli, vypustivše z myslí svých veliké ďábelské pomyšlení, víru svou beze všeho pochybování svobodně vyznávali.“

Když zatím oni dotčení lyonští a vienští bratři o jiných věcech zmínku krátkými slovy učinili, potom tohoto dokládají: „Po dokonání těchto věcí, už potom jejich mučení rozličnými smrti způsoby se skonávalo; poněvadž ti blahoslavení mučeníci Páně jednu sice korunu, ale ze všelijakých a rozličných kvítků uvitou a spletenou, Bohu Otci obětovali. Pročez slušné bylo, aby znamenití a udatní boží bojovníci, po vykonání mnohých a rozličných potýkání, a po dosažení slavného vítězství nad nepřátely, slavnou také korunou nesmrtelnosti ozdobeni byli. Matúrus tedy a Sanktus, Blandína a Attalus, když obzvláštní den k většímu trápení, aby se s divokými šelmami potýkali, našim uložen byl *), vedeni byli k těm šelmám, aby obecné a obyčejné, a však nemilosti a ukrutnosti plné divadlo pohanům učinili. A tak Matúrus a Sanktus na okrouhlém place divadel, amfitheatrum nazvaném, všechna těžká mučení znova podnikli, jakoby před tím žádných muk byli netrpěli; anobrž jako zmužilí šermíři, kteříž svého odpůrce, vícekrát s ním se po-

*) Obyčejně se takové půtky na konec roku v měsíci prosinci odbyvaly, ale tuto pro křesťany ustanoven jest k nim ještě obzvláštní čas.

— tkavše a statečně jej odehnavše, nyní už pro obdržení koruny sobě odložené, poslední půtku i dokonání před rukama měli*), znova rány obyčejného tam bičování, i ukrutná od divokých šelem trhání, a jiné všecy způsoby muk, jichž nesmyslná a vzteklá chasa obecného lidu, jedni od tudto, jiní od onud křičíce, k jejich trápení žádala, až nejposléze i železnou stolicí s podloženým ohněm**), na nížto těla jejich, co na rošti bídně se smažila a nosy diváků smradem naplňovala, míle podnikali. A však ani na tom nepřestávali pohané, nýbrž všickni se mnohem více zuřili a vztekali, žádající sobě trpělivost jejich svou krutostí přemoci a vybojovati. Ale od Sankta nemohli nic jiného vytisknouti, krom oněch slov, jimiž svou víru vyznával a jež hned s počátku mluvil. Ti mučeníci tedy, poněvadž po tak znamenitém a násilném boji ještě duše v sobě měli, dobiti jsou místo obyčejné poslední bitvy, v níž se ještě sami spolu potýkali a zabíjeti měli, bodnutím v hrdlo, když byli toho dne mukami svými všemu tomu lidu za divadlo sloužili.“

„Ale Blandína k dřevěnému sloupu přibitá, k sežráné divoké zvěři vydána byla. Kterážto, že jako na kříži pověšená, ode všech spatřována býti mohla, a velmi horlivě se modlila, mnoho stálosti a ochotnosti ostatním svatým bojovníkům přidávala. Nebo oni vidouce v bitvě své sestru na kříži pověšenou, samého Krista tělesnými očima v ní říkaje viděli, kterýž za nás ukřižován jest, aby věřící v něho tím pojištění byli, že každý, kdožkoli pro slávu jeho něco odporného trpí, věčného dědictví s Bohem živým oučasten

*) Podobenství tu vzato od veřejných potykačů (gladiatorů), kteříž vícekráte v závod jíti a půtku podstoupiti museli, nežli vítěznou korunu a odměnu statečnosti obdrželi. Potýkali se totiž vždy dvě a dvě a jeden druhého přemáhal i zabíjel, až zůstali naposled jen dvě vítězové. A tito museli ještě jednou, tu poslední půtku spolu podniknouti, a ta byla už o korunu. Kterí v takové půtce padli a nebyli zcela mrtví, ty dobíjel zláštním mečíkem, či dýkou, dobíječ (confecto), bodna každého v hrdlo.

**) Železná stolice, na způsob rozně, byla tehda zláštní mučidlo, na němž odsouzený zdlouha se smažil, až duši vypustil. Na podobné stolicí byl taky sv. Vavřinec umučen.

bude. A když se žádná šelma těla jejího dotknouti nechtěla, tu zase s dřeva stržena jsouc, opět do žaláře vedena a k jinému boji zachována byla, aby v mnohých půtkách a bitvách zvítězivši, odsouzení lstivého hada nevyhnutelným učinila, a spolu bratří svých k stálosti ponukla, že jsouc pokorná, mdlá a téměř zavržená panenka *), však majíc na sobě zbroj nejudatnějšího reka, Pána Jesu Krista, netoliko skrze množstvíkrát opáčené mučení nepřítele přemohla, ale naposledy take skrze slavné to potýkání koruny nesmrtelné dosáhla.“

„Taky Attalus, muž to váženého jména, na nezbednou prosbu obecného lidu na popravu vyvedený, při svědomí dobrých skutků nic zlého neučiniv, s ochotnou myslí k tomu boji krácel; nebo v křesťanském učení a kázni upřímně zveden jsa, vždycky byl mezi námi stálým svědkem pravdy. A když on sem i tam kolem placu divadelního vodín byl, a tabule před ním nešena, na níž latinskými literami napsáno bylo, „tento jest křesťan Attalus“: tedy vládce krajiny porozuměv, že jest Říman, a vida, že se mu lid lehkomyšlně posmívá, rozkázal ho zase do žaláře zavřít, s jinými ještě, kteříž tam byli, a psal o nich císaři, jistého poručení od něho očekávaje.“

„Zatím pak jim ten čas mezi tím ani zahálčivě, ani neužitečně neušel: ale skrze ten odklad smrti jejich neobsáhla Kristova dobrota, jako nějaké světlo, zjevně se pronesla. Nebo někteří mrtví oudove církve s pomocí živých zase obžili, a ti, kteří víru upřímně vyznali, učinili veliká dobrodiní jiným, jenžto se jí odepřeli **). Z čehož take církvi matce a panně převeliká radost pošla, když těch, kteréž jako nečasným porodem mrtvé z sebe vyvrhla, potom živých a zdravých zase dostala. Oněchno napomínáním totiž a příkladem nejedni, kteří zapřením z víry vypadli, zase jako v životě matky církve znova počati, znova v oudy složení, znova k životu navrácení, a znova k vyznání víry své vyučení byli. A tak k životu zase přišedše a posilu

*) Byla totiž služebná děvečka a otrokyně.

**) t. odpadli byli pomocí věrných a stálých vyznavačů zase napraveni.

— vzavše, ano i sladkost milosti dobrotivého Boha, kterýž nechce smrti hříšného, ale z dobrotivosti své ku pokání ho zůve, v srdcích svých cílice přišli k soudu, aby od vládce té krajiny znova o víře tázáni byli. Nebo když císař odpověď svou vládci odeslal, poroučeje, aby ti, kteříž víru Kristovu vyznávají, kyjmi až do smrti práni byli; kdoby pak ji zapřeli, ti aby při začátku výročního trhu, kterýž zde držán bývá, a pro veliké množství lidí, ze všech národů k němu se sjíždějících, velmi jest slavný*), na svobodu propuštění byli: tedy prokonsul chtěje z blahoslavených mučeníků obecnému lidu divadlo udělati, rozkázal je v slavném průvodu před soudnou stolicí přivesti. A tu opět na ně otázky vydával, a potom nález vynesl v tento rozum: Kdož jsou měšťané římsí, ti aby sekerou stínáni, jiní pak lýtým šelmám k roztrhání uvrženi byli. Ale Kristova sláva v těch, kteříž byli zprvu víru zapřeli, tehdaž pak ji proti naději pohanů věrně vyznávali, náramně osvícena byla. Nebo jsouce obzvláště a po straně tázání, s tím úmyslem, aby konečně propuštění byli, a však vyznávajíce se býti křesťany, k ostatnímu kůru mučeníků připojeni jsou. Jiní pak nepraví křesťané docela od víry odpadli, kteří totiž ani šlepeje víry, ani známky Kristova svatebního roucha, ani pomýšlení na bázeň boží v srdcích svých nikdy neměli, nýbrž skrze nešlechtné a zlé obcování své cestu pravdy v pohánění uvedli, tito synove zatracení vně kromě církve zůstali, jiní pak všickni znova do církve přijati byli.“

„Při tom výslechu byl taky nějaký Alexander přítomen, rodem z Frygie, umění svého lékař, mnoho let v Galli bydleje, všechněm téměř pro milování Boha a svobodnou v kázání slova božího ochotnost dobře známý, nebo byl i milostmi a dary apoštolskými ozdoben. Ten tedy stoje před soudnou stolicí, a bratry své návěštím k stálému vyznání víry napomínaje, zdál se býti všem okolo stojícím jako ku porodu pracující. Tím pak všechno množství obecného lidu na sebe popudil. Nebo lid těžce nesa vyznání víry těch,

*) Bez pochyby držán býval ten trh, u příležitosti slavných her ke cti císaře Augusta, prvního dne měsíce srpna výročně odbývaných.

ježto ji dříve zapírali, počal proti Alexandrovi, jako — hlavě a původu té věci, na hlas křičeti. A když prokonsul tuze nastoupal, chtěje věděti, kdo jest: odpověděl Alexander svobodně, že jest křesťan. Protož hněvem se rozpáliv prokonsul, k divokým šelmám ho odsoudil. Na druhý den tento Alexander spolu s Attalem, ježž soudce, chtěje lidu obecnému vděk učiniti, znova divokým šelmám uvrci dal, na divadelní plac k ohavné smrti vyveden jest. Kdežto obá nejprv všech nástrojů k mučení a trápení svému vymyšlených zakusivše, a znamenité outoky a půtky vystávše, byli naposledy zabodeni. Alexander ani nezalkal, ani slovíčka z úst svých nevypustil, ale vnitř v srdci a myšlení svém s Bohem rozmlouval. A Attalus, posazen na železnou, ohněm rozpálenou stolicí, a od horkosti její opálen, když smrad a dým z těla jeho zhůru se vznášel, takto latinskou řečí k množství lidu promluvil: Pohleďte, ó pohleďte! to co vy nyní děláte, to jest lidi žráti. My pak ani lidí nežereme, ani jakou jinou nešlechtnost pácháme. Otázán, jakéby jméno Bůh měl? odpověděl: Bůh nemá jména, jako lidé.“

„Po vykonání všech těch věcí, když přišel poslední den divadelních her, byla ještě jednou Blandína na divadlo přivedena, a spolu s ní mladý Pontikus, máje věku okolo patnácti let. Ačkoli pak každého dne před tím ven vodíni byli, aby se na muky a smrti jiných dívali, však opět do amfitheátru jsou přivedeni a k tomu nuceni, aby skrze jména bohů pohanských přísahali. Ale když na předsevzetí svém nepohnutelně stáli, a modly jejich potupili, tak se to ztřeštěné a pošetilé množství lidu přísně a zuřivě proti nim postavilo, že ani nad věkem toho mládenečka žádné lítosti nemělo, aniž v čem ženského pohlaví na Blandíně ušanovalo. Tedy je ke všelijakému trápení podávali, a všemi způsoby, jednak tohoto, jednak onu mučili, vždy je k tomu nutíce, aby skrze modly jejich přísahu vykonali. Ale nemohli toho u nich žádným způsobem dovesti. Nebo Pontikus byl od pobožné sestry posilován, až to i pohané dobře poznati mohli, že ona ho napomínala, nabízela a utvrzovala. A tak po dokonání těch všech trápení, kteráž byl trpělivě a srdnatě snášel, duši vypustil. Blahoslavená pak Blandína ze všech nejposléze, jako šlechtná matka, po-

- silnivši dítek svých k snášení muk, a s vítězstvím nejsvrchovanějšímu králi Kristu je předeslavši, sama take s týmiž dítkami svými túž cestu všech trápení a pokut přeběhši, velikou radostí plesajíc a z vyjití z tohoto života vesele se těšíc, s chvátáním za nimi pospíchala, ne jakoby šelmám k ukrutnému roztrhání vydána, ale jakoby k svatební večeři od svého ženicha laskavě pozvána byla. A tak po bití a tlučení, po drání od šelem a po smažení na rošti naposledy do teneta zavinuta a před býka povržena byla. Jsouc pak od té zvěři dosti dlouho rohama trkána a zmítána, však čitelností těch trápení, s nimiž se potýkala, poněkud pro naději, kterouž se božských slibů stále přidržela, a poněkud pro řeči, jimiž sama v sobě s Kristem rozmlouvala, žádné ovšem nemajíc, potom taky zabodnuta byla. Pohané, dívajíce se na to, sami to zjevně vysvědčovali, že mezi nimi žádná žena tolika a tak trpkých mučení tak stále a trpělivě nesnášela.“

„A však ani tím způsobem se vzteklost a ukrutnost jejich proti křesťanům nenasytila. Nebo ti ukrutní a divocí národové, jimiž ta nejhroznější a nejvzteklejší šelma ďábel lomcoval, sotva kdy, aneb raději nikdy od své pošetilé ukrutnosti neodpočinuli, a tak nyní i na mrtvých tělích těch blahoslavených mučeníků hanebnost a zlobivost svou vykonávati počali. Nebo jakžkoli stálostí mučeníků na hlavu přemožení a zahanbení byli, však že z sebe všecku rozumnost a mysl lidskou vyvrhli, nebyla tím nesmyslnost jejich nikoli skrocená a zastavená, nýbrž hořký hněv jejich se ještě více jako nejlítější šelmy rozpaloval, a všickni, jak místodržitel, tak lid, stejně proti nám jedem nespravedlivé nenávisti hořeli, aby se v skutku naplnilo Písmo, řkouc: Kdo jest nepravý, nechť jest více nepravý, kdo jest bezbožný, nechť jest bezbožnější, a kdož jest spravedlivý, nechť jest spravedlivější *). Těla pak těch, kteříž se v žaláři od smradu zadusili aneb na trápení přetržení byli, psům k roztrhání vyházeli, se vši bedlivostí dnem i nocí stráž držíce, aby jich žádný z nás nepohřbil. Potom ostatky mučeníků na divadle zahynulých, kterýchž ani lité šelmy nesežrali, ani oheň nespálil, a z nichž některé na kusy roz-

*) Zjev. 22, 11.

sápané, jiné co hlavně opálené byly, take i hlavy sekerou — stínaných spolu s osekanými těly sebravše, na odiv je vyložili, a nedavše jich za mnoha dnů pohřbiti, skrze vojáky k tomu nařízené opatrovali. Někteří pak se na ně hněvali a lítě zubami skřípěli, vši snažností o to usilující, aby i těm mrtvým oudům větší nějakou potupu a pohanění učinili; jiní opět jim se posmívali a porouhali, s velikou pochvalou modly své zvelebující, jimžto jako původům pokutu a pomstu nad křesťany vykonanou připisovali. Mnozí pak z těch, kteří střídmější a poněkud outrpnější byli, domlouvali jim důtklivými slovy, říkající: Kdež pak jest ten jejich Bůh? Co jim prospělo to náboženství, kteréhož sobě více, nežli svých životů vážili? A co se pohanské ukruťnosti dotýče, ta měla takové rozdíly. My pak na druhou stranu velmi jsme se z toho rmoutili, že jsme těl blahoslavených mučeníků nikterak do země pochovati nemohli. Nebo ani noc nám k žádné pomoci nebyla, ani jakkoli veliká suma peněz tvrdosti srdce jejich obměkčiti, ani jaké prosby naše k milosti jich nakloniti mohly, ale všemi způsoby těch těl ustavičně ostrhali, za největší zisk u sebe pokládající, když odkrytá, obnažená a nepohřbená všechněm ku posměchu na obci ležeti budou.“

Málo dále oni bratři ještě toto ve své epištole přidávají: „Když ta těla blahoslavených mučeníků šest dní pořád pod nebem nepřikrytá ležela, a všeliká pohanění a posměchy trpěti musila, potom je bezbožní a nešlechtní katané na prach spálili, a popel ten do řeky Róny, kteráž blízko odtud teče, vysypali, aby z nich ani žádného ostatku více na zemi nepozůstalo. To pak s tím oumyslem učinili, poněvadž se domnívali, že Boha přemohou, a jim vzkříšení těl jejich odejmou. Neboť pravili: Aby oni žádné naděje o svém z mrtvých vstání neměli, na kteréžto prý spolehající, netoliko cizí a nové náboženství chtěli mezi nás uvesti, ale ani na žádná mučení a trápení nic nedbali, nýbrž s chtivou a ochotnou myslí k smrti pospíchali a chvátili. Už tedy pohledme, zdali zase z mrtvých vstanou, a zdali jim Bůh jejich může pomoci, a z rukou našich je vytrhnouti?“

Taková tedy vichřice protivenství za panování toho císaře, o němž jsme pravili, na tyto Kristovy cirkve připadla;

— odkudž jistě tomu, co se tehdáž v jiných take krajinách dalo, snadně rozuměti a dovtípití se můžeme.

2. Kterak ti bohumilí mučeníci padlým ku pomoci přispěli.

Tato take slova, z též epištoly vytažená, do této historie položití za potřebu uznávám, kterýmiž těch svatých mučeníků, o nichž napřed rozjímáno, zláštní pokora, dobrotivost a milost se vypisuje, v tento rozum: „Tito pak byli samého Pána Jesu Krista, kterýž jsa v způsobu božím, nepoložil sobě za loupež rovný býti Bohu, ale samého sebe zmařil způsob služebníka na se přijav, tak horliví následovníci, že ačkoli k tak důstojné slávě a poctivosti přišli, a ne jednou, ani dvakrát, ale častokrát pro vyznání víry hrozná mučení trpěli, mezi divoké šelmy uvržení a zas nazpět do žaláře odvedení, ohnivým železem pálení, od modřin na skrze zsinalí a od ran po všem těle ztrápení byli, — však se nikdy sami za mučeniky nevyhlašovali. Aniž take nám toho dopouštěli, abychom je už tím jmenem nazývali; ale když jich kdo z nás, buďto v psaní aneb v promluvení jako mučeníků pozdravoval, velmi stízně mu proto domlouvali. Nebo rádi propůjčovali mučnického jmena samému Kristu, věrnému a pravému mučeniku, prvorozenému z mrtvých, a původci toho života, kterýž jest z Boha. Take nám mučeniky, kteří se už k Pánu Kristu z tohoto tělesného žaláře přestěhovali, ku paměti přivodili, říkajíce: Tiť jsou už praví mučeníci, kteréž Kristus Pán pro stálé vyznání víry, k sobě pojíti, a jejich mučeníctví slavným skončením života, jako nejjistší pečeti, upevniti a utvrditi ráčil; my pak jsme jen mdlí a opovržení vyznavači. Nás take, jakžkoli mdlých bratří, s pláčem prosili, abychom se za ně Pánu Bohu vroucně a snažně modlili, aby pobožným skončením života jejich, ten skutek, kterýž Bůh v nich tak dobrotivě začal, vrchovatě doplněn byl. Ačkoli pak moc a způsob pravého mučeníctví dosti patrně skutkem na sobě pronášeli, dávajíce totiž pohanům na jejich bezbožné důtky místné a svobodné odpovědi, i take trpělivostí, srdnatostí, udatností myslí a důvěrností proti všechněm trápením statečnými se býti zjevně dokazujíce: a však naplnění jsouce bázní boží,

jmenem mučeníků, kteréž jim bratří dávati chtěli, od sebe — strkali, a k němu se nepřiznávali.“

A opět o jiných věcech něco krátce pověděvše, dále i toho dotkli: „Kořili se pod mocnou rukou boží, kterouž nyní už dosti povýšení jsou. Dokavad v životě trvali, zastávali všech a na žádného nežalovali, všechny rozvazovali, a žádného nesvazovali *). Za katany a trapiče těl svých, příkladem svatého Štěpána, dokonalého mučeníka, dobrotivě se modlili, říkajíce: Pane, nepokládej jim toho za hřích. A poněvadž za ty, kteří jej kamenovali, pobožně se modlil, čím tedy snažněji za své spolubratří to vykonával.“

A po nedlouhé řeči i toto přidávají: „Největší pak boj, jež pro upřímost lásku k bratřím s samým ďáblem podstoupili, byl ten, že se nejvíce o to snažili, aby jako stisknouce hltavé hrdlo té nejlítější šelmy, k tomu ho přinutili, aby zase vyvrátiti musil živé ty, o nichž se domníval, že je jako mrtvé pozřel a sežral **). Nebo se při poklískách a pádech bratří, u víře mdlých, statečností svou nehonosili a nechlubili, ale majíce z milosti boží hojně darů, jiným, větší pomoci potřebujícím, dobrotivě udělovali, a jako lítostivá matka milosrdenstvím hnutí jsouce, mnoho slz pro jejich spasení před obličejem nebeského Otce vylévali. Života sobě žádali a Bůh jim ho propůjčil, a o ten život se i s svými blízkými sdělovali; a tak ve všem jsouce vítězitelé, k Bohu se odebrali. Pokoj sobě oblíbivše, pokoj i nám poručili, a naposledy s pokojem k Bohu se vypravili. Žádné těžkosti a tesknosti své matce církvi nepozůstavili, a bratřím take svým, ne boje a zbouření, ale radosti, pokoje, svornosti a lásky po sobě zanechali.“ Toto tedy o lásce těch blahoslavených mučeníků, kteréž k bratřím svým, od víry povypadlým, skutečně dokazovali, pro vzdělání a užitek čtenářů na místě tomto jsem připomenul, aby ta nelítostivá a železná srdce těch, kteříž potom v pozdějším čase k mdlým oudům Pána Jesu Krista tak nemilostivě a ukrutně se ukazovali, zahabena a poskrocena byla ***).

*) Mat. 18, 18.

**) t. j. aby se zase obrátili, kteříž byli odpadli.

***) Miní zde Evsebius kacíře Novaciány, viz 6, 43.

3. O vidění, kteréž mučeník Attalus ve spaní měl.

Dále v též epístole o předjmenovaných mučenících, — i jiná paměti hodná historia se zavírá, kteréž take tuto, aby čtenářům vědomá byla, přiložiti nepominu, a jest taková: „Alcibiades, jeden z počtu těch mučeníků, veda vždycky život náramně přísný a krutý, míval před tím obyčej, že žádného jiného pokrmu nepožíval, než na samém suchém chlebě a vodě přestával. Ten byl oumyslu, týmž způsobem život svůj i v žaláři vésti. Ale když Attalovi po nejprvnější púte, kterouž v amfitheatru vykonal, zjeveno bylo, kterak Alcibiades nevelmi rozumně dělá, že toho, co Bůh stvořil, užívati nechce, a jiným tudy příčinu ku pohoršení dává: dal se bratřím jiným napravití, a uposlech jich, všech pokrmů potom bez vybírání a rozdílu požíval, a Pánu Bohu z toho děkoval. Nebo otcovská milost boží svým dobrotivým vzestřením a obličejem nikoli jich nepopustila: ale Duch svatý ustavičně jsa přítomen, vždycky jim radu a naučení dával.“ O tom nechť jest tak povědíno.

Tehdáž Montánus s Alcibiadem a Theodotem do mnohých v krajině Frygii to domnění vložil, že má prorockého ducha *). A mnozí take divove a zázrakove, kteříž se tehda z daru milosti boží v rozličných církvích ještě dále, nejednoho v tom zjišťovali, aby věřil, že i oni výše dotčení muži daru prorocství dosáhli. A když pak o ty lidi rozepře vznikla: tedy opět bratří, kteříž v Gallii bydleli, své zláštní dobré zdání aneb soud, a ten jistě moudrý a upřímný, o těch mužích do předjmenovaného listu položili, připojivše k tomu i jiná rozličná psaní mučeníků, kteříž u nich svá skončení vzali, a jež oni mučeníci, jsouce ještě u vězení, netoliko bratřím do Asie a Frygie, ale take k Eleutherovi, římskému biskupu, učinili, snažně ho prosíce, aby pokoj a svornost v církvích způsobil **).

*) Tito muži učili, že dar prorocství ještě v církvi trvá, a Montánus si ten dar s Priscillou a Maksimillou, svými tovaryškami, zláště přisvojoval. Viz 16—18.

**) Eleutherus byl zprvu od Montánistů, blud svůj pod zástěrou přísné pobožnosti chytře ukrývajících, podveden. Mimo to byl

4. O psaní mučeníků cirkve lyonské k Elevtherovi, římskému biskupu, v němž Irenéa vychvalovali.

Tíž pak mučeníci Irenéa, toho času cirkve lyonské — presbytera, ve psaní k Elevtherovi, římskému biskupu, učiněném vysoce schvalovali, a veliké svědectví o jeho ctnosti vydávali, což sama slova jejich patrně ukazují v tento rozum: „Abys se, Otče Elevtheře, při všech všudy věcech vždycky v Pánu Bohu dobře měl, tohoť přejeme a žádáme. Doprosili jsme se Irenéa, našeho bratra a v posluhování spolutovaryše, aby k tobě toto naše psaní donesl, a tebe taky žádáme, abys ho, jako horlivého milovníka zákona Kristova, laskavě a dobrotivě přijal a mimo jiné sobě poručeného měl. Kdybychom věděli, že místo a stupeň církevního posluhování nějakou moc má k udělení někomu spravedlnosti, take bychom ho jakožto presbytera či kněze, neb ten ouřad na sobě má, obzvláštně tobě schválili.“ Řadu pak mučeníků v připomenutém listu obsaženou, kteříž nadíle mečem stínání, nadíle šelmám lýtým k roztrhání uvržení byli, nadíle v těsných žalářích životy své složili, není třeba tuto vyčítati, aniž potřebí připomínati vyznavačů, kteříž do toho času ještě živi byli. Nebo komuž se líbí, snadně se toho dověděti může, když toliko onu často jmenovanou epištolu, kterouž jsem do své knihy o mučenicích, jakž prvé dotčeno, slovo od slova vložil a vepsal, bedlivě sobě přečte. Ale o věcech, kteréž se za císaře Antonína (Véra) staly, tak mnoho povědino buď*).

take od lyonských mučeníků k tomu namluven, že psal do Asie a Frygie, aby Montánisté do lůna cirkve přijímání byli. Až pak od nějakého Praxeia z Asie napomenut svůj list odvolal, a dle příkladu předka svého Anicéta ta nová prorocství dotčeného Montána a jeho společníků zavrhl. Tak píše Tertullián v knize proti Praxeovi, kterýž později sám taky v kacířství upadl.

- *) Jak těžká protivensství na církev přišla za panování císaře M. Aurélie Antonína Filosofo, o tom až posavad Evsebius vypravoval: ale na druhou stranu jak Bůh tu ukrutnost na všem císařství hrozně mstil, to Sextus Aurélius Viktor v tento rozum krátce vypisuje: Od válek nebylo žádného

5. Kterak Bůh, vyslyšev modlitbu křesťanů, seslal dešť s nebe císaři Vérovi.

Pověst take jde, že jeho bratr César Markus Aurélius, 174 veda válku proti Germánům a Sarmatům, když všecko vojsko jeho náramnou žízni trápeno bylo, nevěděl už jaké rady sobě dáti, a co činiti *). V tom vojáci toho pluku, kterýž Melitenský sloul, a hned od toho času až do tohoto našeho věku, pro svou věrnost velikou pochvalu má, stojíce v šiku svým proti nepřátelům, padli k zemi na svá kolena, jakž my, když se modlíme, obyčej máme činiti, a na modlitby k Bohu všickni se obrátili **). Když pak nepřátelé tomu skutku jejich náramně se divili, tu prý hned cos daleko divnějšího se zběhlo. Nebo hrom na nepřátely udeřil, a zahnal je i porazil, ale na vojsko těch, kteříž božské pomoci žádali, přival hojný s nebe spadl, a všechny vojáky, kteříž nedaleko od toho byli, že nesnesitelnou žízni zhynouti a zemřítí měli, očerstvil i napojil.

Tento skutek nejen pohanští od našeho náboženství vzdálení historici, kteříž tu práci na se vzali, aby věci tehdaž zběhlé v spisích svých poznamenávali, připomínají, ale take naši zhusta o něm zmínku činí. Pohané sice, jakožto od víry dalecí a cizí, ač zázrak ten kladou, však aby jej naši svou modlitbou byli vyprosili, toho v knihách svých nedokládají: než naši, jakožto milovníci a přátelé pravdy, ačkoli řečí sprostnou, neozdobnou a nelícenou, však ale

oddechnutí, po všech krajinách východních, v Illyrikum, v Itálii, a v Gallii byly ukrutné bitvy, země třesení s podvrácením měst, rozvodnění řek, častí morove a po polích kobylky, tak že se nic vymyslet, ani pověditi nemohlo, ježtoby za panování císaře tohoto nebylo těžce lidí sužovalo.

*) Bratr toho císaře jmenoval se Lúcius Vérus. Ten sice tu válku s cizími národy vésti začal roku 167., ale brzo (169.) umřel. Tuto pak se rozumí sám císař M. Aurélius Antonínus Vérus, jemuž se to, o čem se zde vypravuje, skutečně ve vojně s Germány a Sarmaty as roku 174. přihodilo.

**) Staří křesťané modlili se obyčejně kleče, koříce se Bohu jako lidé hříšní: ale v neděli se modlili stoje, na znamení, že Bůh lidi skrze Krista od pádu pozdvíhl.

v pravdě jakž se to stalo, vypravují. Z jejich počtu jest i — Apollináris, a ten jistí, že ten pluk, jehož modlitbami ten zázrak byl vyžádán, hned od toho času latinským slovem *legio fulminatrix*, to jest pluk hromový nazván byl; a to jméno, kteréž skutek věci příležitostě vyznamenávalo, že mu od císaře dáno bylo.

Také Tertulliánus může býti o těch věcech hodnověrným a dostatečným svědkem, kterýž v své apologii či spisu obranném, jazykem latinským pro obhájení našeho náboženství vydaném a ouřadům římským připsaném, ježž jsem nahoře přivedl, tuto historii jistšími i take patrnějšími důvody stvrzuje, kdež takto píše: „A protož z tolika knížat až do nynějšího, kteříž božskou i lidskou moudrost znali, ukažte některého, kterýž by byl křesťany vybojovával. Ale my proti tomu ukážeme ochránce. Nahledněme do listu Marka Aurélia, nejdůstojnějšího a nejmoudřejšího císaře, v němž vysvědčuje, kterak ta německá žízeň přívalem, modlitbami křesťanských vojáků vyprošeným, uhašena byla. A jakož dotčený císař od těch lidí zjevně pokutu odvrátil, tak jiným způsobem zjevně ji rozptýlil, uloživ na žalobníky odsouzení a trestání, a to mnohem hroznější.“ K tomu učitel tento i toho dokládá: „Jacíž tedy jsou to tak ukrutní zákonové, jichžto proti nám sami toliko bezbožní, nespravedliví, hanební, nesmyslní a marní lidé užívají? kterýchžto zákonů Vespasián nic nedbal, ačkoli národu židovského zhoubcem byl; kteréž císař Tráján nadile zrušil, zapověděv křesťanů vyhledávati; kterýchžto žádný Adrián, ačkoli všech tejností bedlivý zpytatel, žádný Antonínus Pius, nestvrdil.“ Ale o tom příběhu nechť každý, jakž chce, soudí*). My se k historii zase navrátíme.

*) Poněvadž tehda mnozí o tom příběhu pochybovali, proto Evsebius dokládá: Nechť o něm každý jak chce soudí. Teď se sice nepochybuje, že se ono podivné ukojení žízň celého vojska skutečně stalo: ale žeby od císaře toliko modlitbám křesťanských vojáků bylo připisováno, a onen pluk od té doby Hromovým byl sloul, a císař potom křesťanů byl hájil, to se nikoli nepotvrzuje. Anobrž jisto, že i pohané ten zázrak sobě připisovali, a ten pluk už dříve tak sloul, císař pak i potom ještě dopouštěl křesťany pronásledovati.

Když byl Pothínus života svého běh až do let deva-
¹⁷⁷ desáti prodloužil, a spolu s jinými mučeníky v Gallii z to-
¹⁷⁸ hoto světa vykročil, Irenéus v církvi lyonské na biskupství,
 kteréž před tím Pothínus držel, dosedl; o něm i jistá
 zpráva jest, že v mladém věku svém byl učeníkem a po-
 sluchačem Polykarpovým. Tento Irenéus v třetí knize spisu
 svého proti kacířstvím vydaného, kdež o posloupnosti říms-
 ských biskupů vypravuje, take pořádek jejich až do Eleu-
 thera vyčítá, odkudž vzat býti může důvod, že ten spis
 za živobytí Eleuthera, jehož časy tuto přebíháme, od něho
 složen jest. Uvádí pak ten pořádek těmito slovy:

6. Pořádek biskupů římských.

„Blahoslavení apoštolé, když základy církve dobře po-
 ložili a ji moudře vzdělali, ouřad biskupský Línovi svěřili.
 Toho Lína jmenuje sv. Pavel v svých epištolách k Timo-
 theovi. Na místo jeho vstoupil Anaklétus; a když ten
 umřel, dostal to biskupství třetí po apoštolích Klémens,
 kterýž taky blahoslavené apoštoly očima svýma viděl a
 s nimi o víře rozmlouval, kázání apoštolská ještě v čerstvé
 paměti a jejich ustanovení téměř před očima svýma před-
 ložená měl. Ale ne on sám toliko; poněvadž tehdy ještě
 mnozí, od apoštolů Páně víře vyučení živi byli. Za Klé-
 mentova biskupství v Římě povstalo nemalé pozdvižení mezi
 bratřími korintskými, za kteroužto příčinou církev římská
 epištolu bedlivě psanou k nim odeslala, kterouž jich netoliko
 k pokoji napomenula, ale i paměť předešlé víry jejich ob-
 novila, a ustanovení, kteráž nedávno od apoštolů přijali,
 před oči jim předložila.“

A málo níže týž učitel takto píše: „Po tomto Klémen-
 tovi biskupem římským byl Evarestus, po Evarestovi Ale-
 xander, po Alexandrovi šestým biskupem po apoštolích
 ustanoven Xystus. Po smrti tohoto zvolen jest Telesforus,
 kterýž statečně mučnictví podnikl. Po něm Hygínus, dále
 Pius, a potom Anicétus týž úřad držel, a po Anicétovi do-
 sedl Sótér. Nyní pak na dvanáctém místě po apoštolích
 Eleutherus ten biskupský ouřad drží. Tímto tedy pořádkem
 a takovou posloupností biskupů jedno a též učení a kázání
 čisté pravdy, i jiná ustanovení v církvi, až k našemu věku

bez přítrže dovedena jsou.“ To Irenéus velmi příležitě a — srovnale s pořádkem historií, kteréž jsem nahoře přeběhl, v těch paterých knihách vypsál, jimž dal titul: Odvod falešného učení neprávě tak nazvaného poznání, aneb, Proti kacírstvím.

7. Že za toho času ještě zázrakove od věřících činěni byli.

Týž pak Irenéus v knize 2, 57. téhož spisu proti kacírstvím, jasná a velmi patrná předivné božské moci znamení, v některých církvích za svého věku ještě pozůstávající, těmito slovy světle oznamuje: „Dalekoť jest od toho, aby ti kacíři člověka mrtvého vzkřísiti mohli, jako sám Pán náš, a jako jeho apoštolé pomocí modliteb, i jako mnozí jiní z bratří častokráte mrtvé vzkřísili, tak že když toho nějaká nevyhnutelně potřebná příčina byla, a všecka církve toho místa, kdež se to dalo, s postem a horlivou přímluvou Bohu se modlila, duše mrtvého do těla se navrátila, a život člověka toho modlitbám svatých darován byl.“ A málo doleji v též řeči (2, 58.) takto praví: „Pakli řeknou, že Pán náš ne opravdově a v skutku, než toliko šálením a mámením očí lidských to činil: toť my je k knihám prorockým dovedeme, a z nich dostatečně ukážeme, že to všecko a tím způsobem o něm předpovědíno bylo, a v pravdě se vyplnilo, a že toliko on sám jediný jest syn boží. A protož, kteří jsou praví jeho učeníci, ti ve jmenu jeho a skrze milost od něho přijatou ty věci vykonávají, aby jiným lidem dobře učinili, jakž jedenkaždý z nich dar od něho přijal. Někteří totiž ďábly vymítají v té jistotě a pravdě, že nejednou lidé od zlých duchů očistění, netoliko víru přijali, ale i v církvi a společnosti věrných stále setrvali. Mnozí věci budoucích povědomostí, viděním božským a předpovídáním prorockým poctěni jsou. Jiní zas nemocné, těžkými neduhy soužené, skrze vzkládání na ně rukou hojí a ku předešlému zdraví navracují. Ano i mrtví, jakž jsem pověděl, skrze ně vzkříšení byli a potom mnoho let s námi bydleli. A co třeba mnoho mluviti? žádný ani vyčisti nemůže těch divů, ku kterým Bůh církvi, po všem světě rozšířené, daroval moc, a jež ona ve jmenu Pána Jesu Krista, pod Pontským Pilátem ukřižovaného, na každý den k spomožení národům pů-

— sobí. Při tom pak žádného ani lstí, ani podvodem neoklamává, aniž pro žádost peněz anebo pro zisk to činí; nebo jakož sama darmo od Boha vzala, tak jednomukaždému darmo slouží.“ Opět na jiném místě téhož spisu a sice s počátku knihy 5. píše Irenéus: „Sami jsme mnohé bratří v církvi slýchali, kteříž i dary prorocké mají, a rozličnými jazyky skrze milost Ducha svatého mluví, i tajné věci ku prospěchu jiných lidí na jevo vynášejí, ano i tajemství boží světle a srozumitelně vykládají.“ To tedy o rozličnosti darů, kteříž se u těch, ježto jich hodní byli, až do času výš připomenutého nalezali, až potud nechtě jest dosti praveno.

8. Irenéus svědčí o knihách Písem svatých.

A poněvadž jsem při začátku této historie připověděl, že jakž mi se dá příčina, starých církve kněží a jiných učitelů, z nichž i tento Irenéus byl, svědectví připomenu, v nichž nařízení o Písmích svatých, kteráž do časů jejich za pravá přijata a stvrzena byla, pro paměť po tedy, co tento o nich psal, tuto přivedu.

o knihách svatého evangelia těmito slovy napsal:

„Svatý Matouš, když Petr a Pavel v Římě slovo kázali, a tu církev zakládali, vydal Evangelium me. Z. d. vlastním jejich jazykem sepsané. Po jejich smrti sv. Marek, učeník a vykladač Petrův, to, což od něho na kázáních slýchal, v spis uvedl a pozůstavil. Též sv. Lukáš, tovaryš sv. Pavla, evangelium od něho kázané v knihu sebral. Potom i sv. Jan, ten učeník Páně, kterýž na jeho prsech odpočíval, bydleje v Asii v městě Efesu Evangelium na světlo vynesl.“ To Irenéus v knize 3, 1. napřed poznamenaného spisu připomíná.

V páté pak knize toho spisu vypravuje o Zjevení sv. Jana a o sečtení jména Antikristova takto: „Poněvadž tomu tak jest, a ve všech správných starých toho Zjevení exemplářích ten počet tak položen jest, ano i ti, kteříž Jana viděli a znali, svým svědectvím toho dotvrzují, a sám rozum nás témuž vyučuje, že v něm počet jména šelmy dle řeckého způsobu počítání skrze litery obsažen jest *).“ A málo dále

*) Dolož: tedy není pochybnost, že ten počet v sobě 666 zavírá

o témž jmenu opět toto píše: „Já nechci toho nebezpečnosti podniknouti, abych něco jistého a stálého o jmenu Antikristovu tvrdil a jistil. Nebo kdyby tohoto už věku to jmeno mělo býti světle vyjeveno, bezpochyby že ten, kterýž to zjevení viděl, bylby sám patrně to jmeno vyslovil; poněvadž je ne velmi dávno a téměř za naší paměti, totiž při konci císařství Domiciánova viděl.“ To tedy Irenéus, o knize zjevení sv. Jana pověděl*). Též o první epístole sv. Jana zmínku činí, a mnohá svědectví z ní přivodí, jakož i podobně o první sv. Petra.

Knihu pak řečenou Pastýř netoliko viděl a četl, ale i schválil a potvrdil, an píše: „Velmi dobře mluví (rozuměj kniha Pastýře) kteráž takto praví: Především věř, že jeden jest Bůh, kterýž všechny věci stvořil, a všechny dokonale spořádal; a což dále za tím následuje.“ Užíval také některých slov z knihy moudrosti Šalamounovy vzatých, když těmito slovy mluví: „Vidění Boha působí nesmrtelnost, nesmrtelnost pak nás činí blízké Boha.“ Připomíná dále i pamětihodné řeči jakéhos apoštolského presbytera či staršího, jehož však jmeno zamlčel; ano i výklady jeho na místa Písma svatého přiložil. Činí také zmínku o mučeníku Justínovi a Ignáciovi, a užívá svědectví z jejich kněh vybraných. Též připovídá, že v jedné obzvláštní knize chce Marcióna z jeho vlastních spisů poraziti.

Ale o výkladu Písem svatých, od sedmdesáti mužů z Židovstva vydaném (a odtud Septuaginta nazvaném), poslyš co píše těmito téměř slovy: „Bůh člověkem učiněn jest, a Hospodin sám nás spasený učinil, dáv nám znamení Panny, ale ne, jakž někteří mluví, kteří nyní Písma svatá překládají se osmělují, kladouce: „Aj mladice počne a porodí syna,“ jakž vyložil Theodotion z Efesu, a Akvila z Pontu, obá v nově na židovskou víru obrácení muži, jichž take Ebjon-

Řekove totiž neměli zvláštních číslic, nýbrž počítali písmenami. A v těch písmenech byl v některých exemplářích omyl, tak že vycházel jen počet 616. Proti tomu zde Irenéus mluví.

*) Tím se ta kniha důstatečně za pravou a Janovu vlastní stvrzuje, a všechny z prvu proti ní povstale pochybnosti a námítky se odstraňují.

— ští následující praví, že Kristus z Josefa zplozen jest *).“ Potom málo níže toho doložil: „Dříve nežli Římané panství všeho světa dosáhli, a když Asie králům macedonským poddaná byla, Ptoleméus, syn Lágův, maje velikou žádost biblioteku či knihovnu svou, kterouž v Alexandrii s znamenitým nákladem vystavěl, knihami všech národů bedlivě sepsanými ozdobiti a naplniti, prosil Jerusalemských, aby take Písma jejich z řeči hebrejské do řecké přeložená míti mohl. Oni pak, jsouce tehdáž ještě panství macedonskému poddáni, vypravše mezi sebou sedmdesáte starších, v Písmě svatém i v obojím jazyku nejzkušenějších, odeslali je ku Ptoleméovi, chtějíce žádost jeho vyplniti. Ptoleméus tedy chtě jich obzvláště zkusiti, užil v tom opatrnosti. Totiž, aby snad jsouce v jednom místě shromáždění jednomyslně se neusnesli a výkladem svým pravdy Písma neukryli, rozdělil je, rozkázav každého v jiném místě zavříti, a poručil jim, aby z nich každý jednu a túž knihu Písma vykládal; a ten způsob při všech knihách zachoval. Potom když se všickni před Ptoleméa shromáždili, a každý z nich svůj výklad s jinými srovnal, tu netoliko sláva boží velice se osvítila, ale i to se poznalo, že ta Písma jsou právě božská. Nebo jedenkaždý vykladač netoliko jedním rozumem, ale i týmiž ovšem slovy od počátku až do konce je vyložil a vysvětlil, tak že i pohané, kteříž toho přítomní byli, zjevně vyznati musili, že táž Písma vnuknutím Ducha božího jsou vyložena. Aníž jest divné, že Bůh to způsobil, kterýž take předtím, když Písma v babylonském zajetí lidu israelského za krále Nabuchodonosora dokonce zahynula, a Židé po letech sedmdesáti do vlasti své se navrátili, potomně, za času krále Artaxerxa, Esdráše, kněze z pokolení Leviova, nadchnutím ducha svého vzbudil, aby netoliko knihy všech svatých proroků, kteříž ho předešli, znova sepsal, ale i zákon od Možiše vydaný, tomu lidu zase obnovil a vcele navrátil.“ Až potud Irenéus.

*) Ti dvě muži byli prý z prva křesťané, a dali se potom k židům. Každý zhotovil přeložení star. Zákona v jazyk řecký, z kteréhož díla posavad jen kusy pozůstaly.

9. Biskupové alexandriňští za císaře Kommoda.

Když (Markus Aurélius) Antonínus devatenácte let ve 180 svém panování vyplnil, přijal po něm syn jeho Kommodus správu říše římské *).

V prvním roku císařování jeho dosedl v Alexandrii po Agrippínovi, kterýž dvanácte let tu církev spravoval, na biskupský ouřad Juliánus.

10. O Panténovi, mudrci křesťanském.

Téhož času i Panténus, muž v každém umění lidském nejvznešenější, vystaven byl za křesťanského učitele v Alexandrii. Na tomto místě byla už od starodávnických časů škola Písem svatých nařízena a založena, kteráž take až do věku našeho trvá **). O té mám zprávu, že se v ní mnozí slavní muži, jak v svobodném umění a výmluvnosti, tak v Písmích svatých velmi zběhlí a dobře vycvičení nacházeli. Toho času dotčený Panténus, v umění těch filosofů, kteříž Stoici slouli, vyučený, přední místo mezi jinými držel. Ten, jakž rozprávějí, mysl svou tak horlivě k svatým Písmům přiložil, a tak mnoho v nich práce a bedlivosti vynaložil, že za kazatele a učitele evangelia Kristova východním národům zřízen, a až do krajiny Indie poslán byl ***). Byli zajisté, byli řku, tehdaž mnozí evangelistové,

*) Markus Aurélius umřel na vojně s německými národy, o nichž zprvu zmínka byla, roku 180. v měsíci březnu. On byl jeden z nejslavnějších, i nejmoudřejších a nejslechetnějších pohansko-římských panovníků, a s ním zaniklo taky všecko štěstí a blaho té říše. Žádný z jeho nástupců nebyl mu roven: ale syn a první nástupce jeho Kommodus byl mu téměř ze všech nejnepodobnější. Že pak Aurél při vši své moudrosti a slechetnosti přec křesťany pro víru pronásledoval a je i mučiti dopouštěl, to se musí neméně, než jako u Trájána, pouze jeho římské politice a těm, kteří vůkol něho byli, zláště pak hrdým filosofům, jichž on, sám filosof, příliš sobě vážil, přičítati.

**) Byla to filosoficko-theologická škola, více k vycvičení církevních učitelů zřízená.

***) Staří take Arabi Šťastnou a Éthiopii tím jmenem nazývali. .

- to jest, slova božího kazatelé a věrní poslove, kteříž zapálení jsouce žádostí následovati apoštolů Páně, veliké pomoci jak ku vzdělání slova božího v srdcích lidských, tak k jeho rozhojnění přinášeli. Jeden z počtu těch byl prý tento Panténus, kterýž, jakž povědino, až do Indie se odebral, a tam, jakž ta pověst jde, Evangelium od svatého Matouše sepsané, které tam před jeho příchodem přineseno bylo, v rukou některých, Krista v týchž místech vyznávajících našel. Nebo vědomé jest, že v těch krajinách Bartoloměj, jeden z apoštolů Páně, kázal, a těm národům Evangelium svatého Matouše v jazyku židovském zanechal, kteréž tam až do jmenovaného času chováno bylo. Tento tedy Panténus pro mnohé své dobré skutky a slavné ctnosti potom v té škole alexandrínské předním správcem a mistrem byl, kterýž jak řečí oustně, tak knihami písemně poklady božského učení a náboženství lidem otvíral.

II. O Klémentovi Alexandrinském.

Za času nadepsaného Panténa cvičil se spolu v Písmích svatých a měl v Alexandrii u všech slavné jméno Klémens, téhož jména s oním Klémentem, kterýž učníkem byl svatých apoštolů, a hned s počátku církev římskou spravoval. Ten v knihách svých, Hypotyposeis řečených, zejména o Panténovi, jako o svém mistru zmínku činí. Ano i v první knize spisu, nazvaného Stromateis, jakž mi se zdá, také jej míní, když některé vznešené a slavné apoštolské muže, kteréž byl poznal, vyčítá těmito slovy: „Tato práce má, kterouž jsem předsebe vzal, není v pravdě spis nějaký pro marnou chloubu uměle složený, ale má býti jako nějaký hojný sklad věcí k pomoci paměti mé v čas poslední starosti odložený, abych jej měl za sprostný obraz a zrcadlo toho dostatečného a ducha i života plného učení, kteréhož mi se dostalo poslouchati od těch blahoslavených mužů, kteříž jistě dobře toho zasloužili, aby ode všech chváleni byli. Z nich jeden, Ionikus jmenem, živ byl v Acháji, druhý bydlel v jižní Itálii, v zemi Veliké Řecko nazvané. Onen se narodil v Célesýrii, a tento byl rodem z Egypta. Jiní dvě zůstávali na Východě, z nichžto jeden v Assýrii se narodil, druhý v Palestině z starožitného rodu

židovského posel. Když jsem tohoto (Panténa?) v Egyptě — se ukrývajícího našel, a na něho nejposléze přišel, ač v ctnosti a umění předního místa spravedlivě hoden byl, zůstal jsem při něm. Ti tedy muži, kteříž pravé učení svatého náboženství pořádnou posloupností hned od svatých apoštolů, totiž od Petra, Jakoba, Jana a Pavla, jakožto synové od otců byli přijali, ačkoli ne mnozí v počtu synové otcům podobní se nacházejí, prodloužili z milosti boží životy své až do našeho věku, tak aby to starožitné sítě apoštolského učení v mysli a srdce naše rozšívati mohli.“

12. Posloupnost biskupů jerusalemských.

Toho času stkvěl se zároveň s oněmi muži Narcissus, biskup církve jerusalemské, a mnohých lidí pověstí až do tohoto času muž slavný a vzácný, kterýžto v pořádku biskupů jerusalemských, počnouce od války židovské, kteráž za panování císaře Adriána vedena byla, patnáctý se počítá. Že hned od toho času církev ta po biskupích, jenž z obřizky byli, z pohanů se shromáždila, a že v ní Markus nejprvnějším biskupem z pohanů poslym nařízen byl, toho jsme už dříve (4, 6.) dokázali. Po Markovi tedy Kassianus biskupství dostal, jakž dsky posloupnosti jejich světle ukazují. Po něm byl Publius a po tomto Maximus. Toho následoval Juliánus, a Juliána Kájus. Potom byl Symmachus, a na to druhý Kájus, a zas jiný Juliánus. Po těch Kapito, (Maximus, Antonínus) *), Valens a Dolichianus biskupství to spravovali. Nejposléze za našeho věku Narcissus, třicátý po apoštolicích v pořádné posloupnosti bez přetrže na tento úřad dosedl.

13. O Rodónovi, kterýž kacířství Marciónovu odporoval.

Téhož času taky Rodón, rodilý z Asie, a v Římě, jakž sám o sobě svědčí, v literním umění od Taciána, jenž z toho, což o něm napřed psáno, dobře znám býti může, vyučený, rozličné knihy důvtipně složiv, s jinými nábožen-

*) Maxima a Antonína Evsebius omylem vynechal.

- ství našeho obhájci, kacířství Marciónovu udatně odpíral. Ten vypravuje o tom kacířství, že za jeho věku na mnohé sobě odporné smysly a bludy roztrhané bylo, a vypsav původce té roztržky a toho nesjednocení, jednohokaždého z nich falešné učení, kteréž sobě chytře vymyslili, důvodně poráží a odvozuje. Ale my ho raději, co sám o té věci píše, poslyšme:

„Následovníci Marciónovi nesrovnávají se mezi sebou v smyslu a rozumu proto, že nejisté, samo v sobě se nesrovnávající a nestálé učení utvrditi usilují. Nebo Apelles, jeden z stáda jejich, člověk vedením života a sešlým věkem velmi vážný, vyznává ovšem, že jediný jest toliko všech věcí počátek: ale na druhou stranu stále jistí, že všechna proroctví naše od ducha nepřátelského a s sebou se potýkajícího původ svůj mají, poslouchaje v tom smyslu nějaké ďáblem posedlé panny, jmenem Filúmeny. Ale jiní (jakož i sám Marción) kladou dva počátky. Mezi těmi se počítají Potitus a Basilikus. Ti pontského vlka *) následující, když žádné příčiny rozdílu věcí (dobrých a zlých), rovně jako ani on sám, vyhledati nemohli, k obecné a velmi snadné, to jest bludné cestě se uchýlili, a beze všeho důvodu tak sprostá a oble dva počátky (všech věcí, jeden dobrý a jeden zlý) býti tvrdili. Jiní opět z nich v horší blud jako na nějaké skalí vlnobitím přiražení, netoliko dvoje, ale i troje prvotní přirození či první příčiny býti praví **). Jejichžto, jakž mluví ti, kteříž toho učení hájí, vůdcem a hlavou byl Synérus.“

Píše take týž Rodón, kterak spolu s Apellem v rozmlouvání přišel, kdež takto dí: „Starý Apelles, všed se mnou v rozmlouvání, byl přemožen a musil vyznati, že mnoho nepravě a křivě mluvil. A od té doby říkal, že nesluší důvodů a příčin v učení víry vyhledávati, ale že má jedenkaždý

*) t. Marcióna, rozeného z Pontu, vlasti vlků.

**) A sice první počáteční příčina jest prý nejvšš dokonalý, dobrotivý a milostivý Bůh, jemuž ničeho s hmotou není činiti; druhá prý jest stvořitel světa, jak v moudrosti tak v moci obmezený, ale přisně spravedlivý, kterýž z hmoty utvořil svět; a třetí příčina jest prý sama hmota, ježto jest od věčnosti a zdroj všeho zlého.

v té víře, kterouž vyznal, stále setrvati. Nebo prý, kteříž —
koli v Kristu ukřižovaném svou nadějí skládají, ti dojdou
spasení, když toliko dobrých skutků bedlivě (následovati
budou*). Ze všech nejtemnější věcí zdálo se mu býti, jakž
napřed pověděno, učení o Bohu. Ostatně zastával, že jediný
jest všech věcí počátek, jakož i naše učení toho potvrzuje.“

Potom Rodón, když všechno jeho učení na světlo vy-
nesl, tohoto dále dokládá: „Když jsem k němu pravil: Po-
věz mi Apelle, odkud máš ten důkaz, aneb kterak můžeš
jistiti, že jediný toliko jest všech věcí počátek? dal mi od-
pověď: Že prorocká vyrčení jedno druhé poráží, a tak zhola
nic pravdivého nepovídají; nebo prý, mezi sebou se nesro-
vnávají, jsou smyšlená a sama s sebou se potýkají. Však
přítom upřímně vyznal, že neví sice, jakým způsobem jeden
toliko jest všeho počátek, a že tak mluví a věří, jakž ho
k tomu vlastní mysli jeho náchylnost vede. Potom když
jsem ho přísahou zavázal, aby mi v tom pravdu pověděl, přísá-
hal vysoce a svatě, že pravdu mluví, ale že zhola neví, jakým
způsobem jeden jest nezplozený Bůh, však že tak jest, tomu
že sprostně věří. Tu já zasmav se, trestal jsem jeho leh-
komyslnost, že vydávaje se za učitele, neumí učení toho,
kterémuž jiné vyučuje, důvodně zastávati a obhajovati.“

Ten Rodón v též knize, kterouž Kallistiónovi připsal, o so-
bě píše, že se od Taciána v Římě literárnímu umění vyučil. Dále
dokládá, že Tacián sepsal nějakou knihu otázek, v kteréž při-
povídal, že chce všechna zatmělá a nesrozumitelná místa Písma
sv. dostatečně vysvětliti. Proti čemuž zase Rodón se za-
mluvil, že chce na ty všechny jeho otázky v obzvláštní knize zře-
telné odpovědi dáti. Nacházejí se ještě téhož Rodóna knihy
výkladů na šest dní (stvoření světa) sepsané. Ale ten,
o němž zmínka učiněna, Apelles, nesčíslná rouhání proti
zákonu Možišovu bezbožně vyblekl, a v knihách svých to
svaté a božské slovo zlobivě haněl a tupil; anobrž všechnu
svou práci a pilnost na to vynaložil, aby je netoliko po-
tupiti a v lehkost uvesti, ale i z kořene vyvrátiti mohl.
Tolik o těch.

*) Tak jest až dosaváde obyčejná řeč všech kacířů lhostejných,
kteří se nechtějí svého bludu zbaviti.

14. O falešných prorocích z kacířů těch, kteří ve Frygii povstali, a odtud Katafrygoye slouli.

Nepřítel pak církve boží, ďábel, jenž nejvíce nenávidí — šlechetnosti a dobroty, každou pak leš, nešlechetnost a zlost miluje a žádné cesty okladů nepomíjí, kudyby lidskému pokolení věčné zahynutí připravil, ten, dím, způsobil to, že opět nová kacířství a neslychání bludové proti církvi na světlo vyvedeni byli. Jednoho toho kacířství rozsévající a obhájce zalezli, co jedovatí hadové, do Asie a Frygie; a ti se nestyděli Montána Utěшитelem nazývat, a dvě ženy, Montánovy tovaryšky, Priscillu a Maximillu, jeho proroky — němi chlubně jmenovat.

15. O roztržce, kterou Florinus a Blastus v Římě ztropili.

Jiní zas v Římě povstali, a z těch byli přední vůdcové Florinus, z úřadu církevního složený presbyter, a Blastus, v témž bludu s ním zapletený. Ti take mnohé jiné z společenství církve vytrhše k svému bludu přitáhli; a však jeden z nich obzvláště novou sektu k vyvrácení pravdy vymysleti pracoval *).

16. Smysl starých učitelů o Montánovi, a o jeho falešných prorocích.

Ale proti tomu bludu, kterýž jináče kacířství Katafrygů slove, vzbudila božská moc a moudrost, skutečně obhajující pravdy, jako nějakou pevnou a nedobytnou baštu nejen Apollinária, biskupa v Hierapoli, o němž málo výš (4, 27.) dotčeno, ale spolu s ním i jiné mnohé toho času muže velmi učené a výmluvné, z jejichžto kněh jsem už mnohá svědectví k této historii příležitostně vybral. Jeden z nich, na počátku knihy své, kterouž proti bludu Katafrygů sepsal, to předně ukazuje, jakým způsobem, vydav se s nimi v hádání a odpor, nejdříve oustně s nimi se potýkal a bludy jejich porazil. Ten psaní svého začátek učinil tento :

*) O nich ještě níže 20.

„Ačkoli dávno už a před mnohými časy ponoukán jsem byl od tebe, můj nejmilejší Avirci Marcelle, abych proti tomu kacířství, kteréž se Alcibiadovo aneb vůbec Katafrygů jmenuje, něco psal: však až posavad zdržel jsem se od toho předsevzetí, ne že bych o tom pochyboval, jakobych falešných smyšlének bludů jejich přemoci a pravdy svědectvím hodným utvrditi nemohl, ale že jsem se obával a bedlivě toho vystříhal, abych snad některým se nezdál evangelickému učení nového Zákona něco přidávati, poněvadž sice nikomu, ale zláště tomu, kdo svůj život dle evangelia Páně vésti umínil, nesluší něco, ještoby v něm prvotně nebylo obsaženo, jako z své hlavy a všetečně k němu přidávati, aneb něco od něho ujímati. Ale když jsem nedávno byl v Ancíře, městě krajiny Galacie, a církev toho místa vlnobitím odporů a hádek, od tohoto nového a neobyčejného, jakž oni praví, proroctví, ale více, jakž málo níže ukážu, patrného lhářství a svodu vzbuzeným, celou zbouřenou a pozdviženou našel: tedy pokudž mi jen možné bylo, s pomocí boží o těch jejich bludích, kteříž se už takměř všudy rozmáhají, i o jiném všem, což se od nich přednášelo, mnoho dní pořád ustavičně v církvi jsem promlouval a s nimi se hádal, tak sice, že všickni věrní netoliko velikou radost z toho měli, ale i náramně se v pravdě utvrdili a ujistili, druzí pak, kteříž odpornou stranu zastávali, jsouce tehdáž ode mne přemoženi a poraženi, sklopivše hlavy své poskrotli, a vůbec všickni nepřátelé pravdy srdečnou z toho bolest měli. A když mne starší či presbyteri toho místa u přítomnosti Zótika Otrénského, mého spolustaršího, snažně žádali, abych o tom, což tu bylo proti nepřátelům pravdy oustně promlouváno, nějakého spisu jim pozůstavil, toho jsem ovšem tam neučinil, a však připověděl, že s pomocí Páně to všecko zde v spis uvedu, a jim bez prodávání odešlu.“

Když byl ten spisovatel s počátku též knihy v ten smysl a něco k tomu doloživ předmluvu svou dokonat, málo řečí poprotáh, původa bludu napřed oznámeného slovy svými takto připomíná: „Příčina odporu těch kacířů proti církvi a jejich nového učení, kteréž tak mnoho roztržitostí a hádek v církvi vzbudilo, a jímž se od ní odtrhli, byla tato: Jest ves v krajině Mýsii blíž Frygie Ardabas řečená. Tam prý

— za správy Gráta, prókonsula Asie, nejprv nějaký nedávno k víře přistoupivší člověk, jmenem Montánus, nenasycenou žádostí mysli po dosažení přednosti nad jinými se zapáliv, nepříteli ďáblu dveře k sobě otevřel, a jakýms zlobivým duchem podjat pojednou jako zmámený a ztřeštěný bláznil a nemoudře sobě počínal: potom pak z klamného vidění a nepravého nadšení netoliko ledacos všetečně žval, ale i cizí a neznámá slova vyléval, a proti zvyklosti církve i proti nařízením, kteráž hned od starodávna od časů apoštolských až do tohoto věku skrze posloupanost v církvi trvala, prorokovati začal. Z těch pak, kteříž tehdaž ta v nově slátaná a neznámá slova slyšeli, jedni mu, jakožto nesmyslnému, ďáblem posedlému, falešným bludem nadchnutému a lidských shromáždění velikému buřiči stízně domlouvali, a rozpomenuvše se na rozkaz Páně, aby duchy bedlivě rozeznávali, též i na jeho pohrůžky, aby se bedlivě všech falešných proroků vystříhali, sobě ku paměti přivedše, Montánovi, aby potom tak více nežval, zbránili a zapověděli: jiní zase tím, jakoby dotčený Montánus Duchem svatým nadchnut a darem prorocství poctěn byl, chlubně se vynášejíce a zpuřně vypínajíce, spolu pak nad oznámením Páně strany rozeznávání duchů a varování se falešných proroků zhola se zapomenuvše, ducha toho bláznového, kterýž jim ošemetně a lstivě lahodil a lidi v blud chytře uvodil, snažně aby mluvil, napomínali, a jsouce od něho oklamáni a v lest uvedeni, nedopouštěli už mluvení mu zapovídati. Ďábel tedy, když tak řemeslně anebo raději chytrým a lstivým šálením těm, kteříž se proti vyrčení Páně postavili, ouklady zahynutí přistrojil, jsa od nich daleko jináč, nežli zasloužil, velikou poctivostí ctěn, zjitřil a podpálil jejich od pravé víry odvrácenou mysl. Dále pak i nějaké dvě ženské k též nešlechetnosti zbudil, a duchem nepravým je naplnil, tak aby nejináč, nežli jako výše dotčený Montánus, vztekle, ztřeštěně a bláznově novým a cizím způsobem ledacos mluvily a tlachaly. Take ten chytrý a lživý duch ty nebohé, kteříž ho sobě oblibovali, a jím se honosili, někdy za blahoslavené vyhlašoval, a velikostí slibů velmi je nadýmal, někdy zase, užívaje příčin k víře podobných, zjevně přede všemi z hříchů je trestal, aby se zdál býti duch ten, kterýž hříchy lidské tresce.

a napravuje. Zatím pak jen málo bylo obyvatelů Frygie, — kteří se do temností tohoto bludu uvalili; ten pak neústupný a pyšný duch přece je pilně tomu vyučoval, aby katolickou a obecnou církev křesťanskou, pode vším nebem rozšířenou, co nejvíce haněti a tupiti uměli, protože ten duch falešného proroctví nikdež žádného přístupu k ní mítí, a žádného kdy ouřadu v ní dosáhnouti nemohl. Nebo když pravověrci, v Asii bydlející, častokráte a na mnoha místech té krajiny v jedno se shromažďující to v nově uvedené učení rozsuzovali, a je za bezbožné, scestné a nešlechtné uznali i za bludné odsoudili, tedy naposledy ti bludaři z církve vystrčeni, a z společenství pravověrných dokonce vyloučení byli.“

To ten učitel v první knize své, v kteréž všudy ten blud jejich poráží, bedlivě vysvětliv, hned v druhé knize o smrti napřed jmenovaných osob, v tento rozum vypravuje: „A poněvadž nás vražedníky proroků nazývají, protože jsme těch žvavých a marnomluvných proroků jejich nepřijali, ješto oni je ty býti vyhlašují, kteréž Pán lidu svému poslati zaslíbil, nechť nám medle odpovídají: Kdo, prosím dobří lidé, nachází se z těch, kteříž nadchnuti a vyučení jsouce Montánovým a těch jeho žen duchem, tak mnoho žvali a mluvili, žeby buďto od Židů protivenství byl trpěl, aneb od bezbožných pohanů ukrutně usmrcen byl? Žádný v pravdě. Aneb kdo z nich jat jsa pro jmeno Pána Jesu Krista kdy ukřižován byl? Nikdo. Aneb která žena z nich ve školách židovských kdy metlami mrskána aneb ukamenována byla? Žádná nikde a nikdy. Což se pak samého Montána a té jeho Maximilly dotýče, obá jakýms jiným a daleko rozdílnějším způsobem smrti, jakž se vůbec rozpráví, zemřeli; nebo tak o nich praví, že davše se puzením toho ztřeštěného a nešlechtného ducha pohnouti, sami se osídlem oběsili. Ne však hned spolu a jedné chvíle, nýbrž každý svým časem, ale tak, jakž napovědino, prý zahynuli, a jednostejné skončení životů s Jidášem zrádcem měli. Podobně se vůbec připomíná o předivném tom Theodotovi, kterýž říkáje prvním hlasatelem a hajitelem toho smyšleného proroctví byl, kterak ten pomínuv se smyslem, tomu lstivému a lžiplnému duchu se svěřil, a jsa od něho vzhůru do povětří vyzdvižen, jakoby do nebe vnešen býti měl,

— a pojednou zase dolů svržen, bídne a žalostivě zahynul. Tak jde o tom jistá pověst, že se tak zběhlo. My však, ó blahoslavený, nebudeme se domnívati, že něco jistého o tom víme, poněvadž jsme toho nikdy očima neviděli. Možná, že Montánus, Theodotus, a ta žena svrchu jmenovaná, tím dotčeným způsobem zahynuli, aneb snad take jináč zemřeli.“

Opět níže v též knize praví, že svatí a pobožní biskupové toho času usilovali ducha té Maximilly skrotiti a s domluvou potrestati, ale jiní ochrannou ruku nad týmž duchem držíce, překážku jim v tom učinili. Nebo takto o věci té píše: „Nechažt více duch Maximilly nemluví, jakož ji Asterius Urbánus v knize své mluvící přivozuje: „Všickni mne protiventstvím stěžují, a jako vlka od ovce zahánějí. Nejsem vlk, ale jsem slovo, duch a moc.““ Ale nechť, prosím, moc ducha patrně vyjeví a ukáže, anobrž nechť Zótika, z městečka, kteréž slove Komána, a Juliána z Apamée, muže dobré a šlechetné i biskupy, kteříž tehdaž k zkoušení a ku promluvení s tím žvavým duchem přišli, a jejichž ústa Themison s pomocníky svými zacpával, a nikterakž dopustiti nechtěl, aby tomu lživému a lstivému duchu odporovali a řečí jeho poráželi, nechť řku k tomu je přinutí, může-li, aby vyznali, že ten její duch jest duch pravý a upřímný.“

V též knize něco málo slov mezi to vloživ, kteráž k přemóžení těch smyšlených prorocství Maximilly náležela, opět čas psaní svého ukazuje, a o prorocstvích jejích zmínku činí, jimiž nastávající války a pozdvižení předpovídala; a ty její lži takto poráží: „Kterak jest možné, aby tato její lež všechněm známá a zjevná nebyla? Nebo od toho času, jakž ta žena z tohoto života vykročila, až do tohoto dne už více nežli třinácte let přeběhlo, a však v tom čase nic jsme neslyšeli, aby byla kde jaká válka, buďto obzvláštně v některé krajině aneb obecně všude po všem okrslku zemském, povstala a vedena byla: nýbrž i křesťané měli z daru milosti boží bezpečný a stálý pokoj.“ To z druhé knihy až potud.

Z třetí knihy některá toliko slova připomenu, jimiž Montánovy horlivé následovníky, kteří se marně a chlubně mnohými mučeníky z prostředku svého honosili, tímto způ-

sobem přemáhá a zahanbuje: „A poněvadž všickni důvo —
dove jejich napřed položení dostatečně jsou odvedeni a
z kořen vyvráceni, tak že nemají, coby více pověditi mo-
hli, naposledy k mučovníkům se utíkají, jistice, kterak jich
mnoho mezi sebou mají, a pravice to býti jistým důvodem
a znamením síly a moci, kteráž se v prorockém duchu je-
jich kryje. Ale to, jakž se mně zdá, není dostatečným dů-
kazem pravdy. Nebo i mnozí jiných kacířství obhájcove
tím se honosí, že mezi sebou množství mučovníků mají:
však my proto s nimi za jedno smýšleti nebudeme, ani
tomu místo dáme, že při nich pravda stojí. Tak ti, kteří
z Marciónova kacířství Marciónisté slovou, velmi se tím
chlubí, že v své sektě hojnost mučovníků mají, ale však
Krista samého, jakž pravda mítí chce, nevyznávají.“ Po-
tom níže dokládá: „Když pak muži právě církevní a kato-
ličtí v časích protivenství k svědectví víry, kteréž jest z pra-
vdy, spolu s některými, kacířstvím Katafrygů oslepenými,
jež ti kacíři take za mučovníky drželi, náhodou povolání
bývali, nikoli je za sobě rovné neměli, anobrž, aby se ne-
zdáli s takovým ztřeštěným a pošetilým duchem Montáno-
vým i žen jeho za jedno smýšleti, aneb s nimi nějaké
účastenství mítí, až do poslední hodiny smrti žádného
obcování a společenství s nimi držeti nechtěli. A že to
pravda jest, viděti z toho, co se ještě za naší paměti v Apa-
méi, městě krajiny Frygie, kteréž jest vedle řeky, Meander
nazvané, skutečně s těmi stalo, kteří tehdaž s Alexandrem
a Kájem, rodiči z Evmenie, též krajiny města, mučovníctví
trpěli.“

17. O Milciadovi, a o jeho knihách.

V knize napřed oznámené týž učitel taky o Milciadovi,
církevním spisovateli, jako o tom, kterýž proti bludům
týchž kacířů, o nichž se tuto vypravuje, jednu knihu se-
psal, zmínku činí; kdež take po přivedení některých slov
těch kacířů toho dokládá: „Toto jsem v jednom jejich spisu,
vydaném proti knize bratra Milciada, v níž tento ukazuje,
že žádný tomu věriti nemá, aby který prorok ztřeštěný a
vzteklý prorokovati mohl, náhodou nalezl a krátce snesl.“
A potom dále prodlouživ řeč svou, jmenuje proroky no-

- vého Zákona, k nimž přičítá nějakého Ammia a Kvadráta, takto mluvě: „Tento falešný prorok Montánus, kteréhož nestydatost a drzí všetečnost jako tovaryšky následují, když se smyslem pomínul a vztekl, od dobrovolné jakés neumělosti začav, potom v nedobrovolnou nesmyslnost a bláznovství, jakž napřed povědino, pohlavě upadl. Ale v pravdě nebudou nám žádného proroka, ani starého ani nového Zákona moci ukázati, kteréhožby kdy ten nesmyslný duch, tak jako je, posedl a jím lomcoval. Nebo ani Agabem, ani Júdou, ani Sílem, ani Filippovými dcerami, ani Ammiem z Filadelfie, ani Kvadrátem, ani žádným jiným nijakž chlubiti se moci nebudou, žeby někdy jejich bláznovým a ztřeštěným způsobem byli prorokovali.“

Opět pak málo níže toto připomíná: „Jestliže jsou ty Montánovy ženy dar prorokování nejbliže po Kvadrátovi a po Ammiově z Filadelfie přijaly, nechť take mezi sebou ty ukáží, na které ten dar po smrti Montána a žen jeho přešel; poněvadž, jak svědčí svatý apoštol, dar prorokování v církvi katolické až do posledního příští Kristova trvati má. Ale v těchto plných čtrnácti letech, kteráž od smrti Maximilly až do tohoto času prošla, ani jednoho ovšem proroka mezi sebou ukázati nemohou.“ Až potud ten učitel.

Milciades pak, jehož týž autor tuto přivedený připomenul, jiných take slavných znamení pilnosti a práce své, kterouž v božském učení vynaložil, jakož v té knize, kterouž proti pohanům psal, tak v jiné proti Židům, po sobě nám zanechal; v kterýchžto obou, rozděliv každou na dva díly, oboje, pohany i Židy zahanbuje, a ustanovení jejich poráží. Mimo to take apologii, to jest, obranu křesťanského náboženství, kteréž sám vyznával, k světským správcům věku toho sepsal *).

*) t. k Markovi Auréliovi, a k synu i spoluvládci jeho Kommodovi, jakož i Melito a Apollináris (4, 26 — 27.), a neméně athénský filosof Athénagoras učinili. Tento pak obzvláště obyčejné nářky proti křesťanům, o bezbožství a hovadném smilství vedené, velmi pěkně a důstojně svým spisem odvádí.

18. O Apollóniovi, kterak bludy Katafrygů odvozoval, a jaký soud o nich vydal.

Dále take Apollónius, učitel církevní, když se za jeho času — to kacířství, Katafrygů řečené, ještě v krajině Frygii mocné býti zdálo, obzláštní knížku složil, aby obhájce a ochránce jeho zahanbil, a blud ten v nich porazil. Netoliko pak prorocství jejich, slovo od slova říkáje, smyšlená a nepravá býti dostatečně ukázal, anobrž i život původců a vůdců toho bludu, jaký jest byl, všechněm před oči předložil. Ale my poslyšme ho raději samého, jak svými slovy o Montánovi mluví.

„Kdoby pak ten nedávno vylíhlý a novotný učitel byl, sami skutkove a učení jeho zjevně ukazují. Ten jest, kterýž manželstva rozlučovati vyučuje *) a posty nařizuje **), kterýž dvě malá městečka Frygie, Popuza a Tymion řečené, chtěje do nich všechny lidi ode všad svolati, Jerusalemem nazývá; který vejběrčí peněz nařizuje; který jmenem obětí přijímání darů zakrývá; naposledy který slova svého kazatelům, aby téhož slova učení nečistým tukem břicha a obžerstvím utvrzeno bylo, roční službu dává ***).“ To o Montánovi.

Potom o prorokyních jeho po mnohých slovích takto píše: „Věděti máme, že ty nejprvnější prorokyně Montánovy, jakž mile tím duchem jeho naplněny byly, i hned manžely své opustily. Jak tedy křivě selhali ti, kteříž Priscillu pannou nazývali?“ Potom níže dopovídá: „Zdali všecko písmo nezapovídá, aby prorok peněz a darů nebral? Když tedy náhodou vidím, an prorokyně zlato, stříbro a

*) Montán vážil mnoho život bezžený, a zapovídal druhé manželství jako hříšné, pro kteréž své přívržence i z svého obcování vylučoval.

**) Montán nařídil mimo obyčejný 40denní půst ještě jiné dva takové výroční posty, z nichžto jeden po sv. Duchu připadal.

***) Tehda nemělo kněžstvo ještě obzláštního platu, nýbrž bylo od věřících vydržováno a z obyčejných obětí podělováno. Teprva za pozdějších časů učinili věřící, ovšem jen mohovitější, obzláštní důchody pro kněžstvo, aby nikoho obtěžovati nemuselo a pohodlněji své služby konati mohlo.

— drahé roucho žádostivě a chtivě přijímá, proč jí nemám z počtu prorokynů vyvrcei a vymazati?“

Opět dav se v další řeč, o jednom jejich vyznavači v tento rozum vypravuje: „Themison, kterýž všecken do nečistot lakomství byl uvalený, žádného protivenství a trápení, kteréž jest vlastní znamení pravého vyznavače, trpělivě nesnášel, ale množstvím peněz z vězení sobě pomohl; a kdež mu potom náleželo z hříchu toho pokorným a poníženým srdcem náležité pokání činiti, vydával se honosně za mučeníka a svědka Kristova. Nestyděl se take příkladem svatého apoštola *) katolickou epištolu ke všem církvím psáti, a vyučovati víře ty, kteříž daleko lépe nežli on věřili, i napomínati jich, aby při nesmyslném učení jeho pevně stáli, až naposledy i k tomu je vésti, aby se samému Pánu, apoštolům i církvi svaté nestydatě rouhali.“

O jiném opět z těch, kteréž oni mezi sebou jako mučeníky v poctivosti a vážnosti měli, takto mluví: „Ať mnohých nepřipomínám, nechť nám sama ta prorokyně oznámí o skutcích Alexandra, kterýž se za mučeníka vydává, s nímž ona často a podomácku hoduje, a kterémuž se jiní mnozí klanějí; o jehožto pak lotrovstvích a mnohých nešlechetnostech, pro něž i spravedlivou pokutu trpěl, není mi potřebí mluvit, poněvadž se v knihách obecných dosti bedlivě poznamenané nacházejí. Kdo tedy z těch druhému hříchy jeho odpustí? Zdali prorokyně mučeníkovi jeho lotrovství? čili mučeník prorokyni její lakomství? Nebo kdež Pán pověděl: Nevládňte zlatem ani stříbrem, ani dvou sukní nemívejte, tito přímo naproti tomu činíce, hřeší dobýváním věcí zapověděných. Neb i to dostatečně ukážu, že ti, kteříž se u nich proroky a mučeníky nazývají, netoliko od bohatých ale take od chudých, anobrž i od sirotek a vdov peníze vybírají a sobě shromažďují. Pakli jsou v tom sobě dobře svědomi, nechť vystoupí a s námi se o to hádají, aby aspoň přemožení a přesvědčení jsouce, už potom více hřešiti přestali. Nebo skutkově proroků musí býti zkoušení, poněvadž strom po ovoci poznán bývá.“

„Ale aby nešlechetnosti Alexandrovy, každému znáti je

*) Pravdě podobno apoštola Jana, jehož Montánisté vysoko vážili.

žádajícím, zjevné a známé byly, tímto způsobem je odkryju. — Byl totiž Alexander v městě Efesu od prokonsula Émilia Frontína, ne pro vyznání jména Kristova, ale pro svá lotrovství, jichž se po svém odpadnutí hanebně byl dopustil, k soudu pohnán. A když se tím, jakoby pro jméno Kristovo protivenství trpěl, mezi věřícími, kteréž tou chytrostí lstivě oklamával, křivě a neprávě zastíral, byl potom na přimluvu a prosbu jejich od prokonsula propuštěn. A však vlastní jeho církev, z kteréž on byl, nechtěla ho zase přijmouti, poněvadž byl lotr. Kdož pak žádostiv jest více o jeho zlých skutcích věděti, poněvadž tato prorokyně, ačkoli s ním množství let obcovala a bydlela, nic o nich věděti nechce, ten má obecné desky a knihy v Asii, z nichž toho dokonalé povědomosti nabude. Vypisující mravy toho Alexandra, odkrýváme spolu pravý obraz a vlastní povahu těch proroků; a podobnou nešlechtnost mohu take na mnohých jiných ukázati. Mají-li dobré svědomí, nechť, prosím, s námi v rozepři vejdou, a soud spravedlivý podniknou.“

Na jiném opět místě též své knihy Apollónius ještě o prorocích, jimiž se oni tak hrubě honosí, toho dokládá: „Budou-li zapíratí řkouce, že proroci jejich darů nebrali, nechť se v to podvolí, aby vyznali, že žádní zhola proroci nejsou, když to na ně provedeme a ukážeme, že dary přijímali. O čemž nescíslný téměř počet jistých důvodů a hodnověrných svědectví ukázati mohu. Jest pak potřebí, abychom všecky skutky proroka bedlivě uvážili. Pověziž mi tedy, take-li sobě prorok barvou vlasy na hlavě šlechtí? take-li sobě líčidlem obočí maže? Chodí-li prorok v nádherném a drahém rouše? Hrává-li v šachy, vrhcáby a kostky? Sluší-li na proroka, aby na lichvu peníze dával? Na tyto otázky nechť mi tedy světlou a patrnou odpověď dadí a vyznají, že to sluší aneb nesluší, a já zase dostatečně to na ně ukážu, že jsou v skutku věci takové páchali.“

Týž Apollónius v dotčené knize připomíná, že od toho času, jakž Montánus to své smyšlené a lživé proroctví začal, až do té chvíle, když on v tomto spise pracoval, už čtyřiceti let prošlo. A opět níže vypravuje, kterak Zótikus, o němž take výš (16.) jmenovaný učitel zmínku učinil, přišed do města Pepuzy, kdež se Maximilla za prorokyni

- vydávala, toho nesmyslného ducha v ní skrotiti a přemoci usiloval, ale v předsevzetí jeho od těch, kteříž byli po její straně, překážka mu učiněna. Dále připomíná jakéhos Trasea, jednoho z počtu mučeníků toho věku. K tomu praví, že od starých slýchal, kterak Pán a Spasitel náš poručil svým apoštolům, aby z Jerusalema do dvanácti let nevycházeli. Užívá take svědectví z Zjevení sv. Jana vzatých, a vypravuje, že Jan v Efesu mocí boží mrtvého člověka vzkřísil. Naposledy mnoho jiného píše, čímž hanebný blud toho nešlechtného a bláznivého kacířství, o němž až posavad mluveno, důvodně a dokonce poráží a zahanbuje.“ Tolik o Apollóniovi.

19. Soud biskupa Serapióna o témž kacířství Katafrygů.

O knihách pak Apollináriových, proti kacířství už připomenutému vydaných, zmínku činí take Serapión, o němž se praví, že těch časů po Maximínovi v církvi antiochenské biskupem byl. Připomíná ho pak v epištole své, kterouž obzvláště k Karikovi a Pontikovi psal, v níž sám dotýkáje téhož kacířství, takto mluví: „Ale abyste tomu rozuměli, že všecko bratrstvo v Kristu, kteréž po všem okrslku země rozptýleno jest, od toho nového a cizího proroctví, falešným mámením a šálením tak utvrzeného, v skutku vzdáleno jest, list nejblahoslavenějšího Klaudia Apollinária, biskupa v Hierápoli, městě krajiny Asie, k vám jsem odeslal.“ V tom Serapiónově listu nacházejí se podpisove rozličných biskupů, z nichžto jeden v tento téměř rozum se podepsal: „Aurélius Cyrénský, svědek Kristův, spasení a dobrého zdraví vám žádám.“ Druhý tímto způsobem: „Élius Publius Július z Delbetu, města krajiny Thrácie biskup. Živ jest Pán Bůh na nebi, že blahoslavený Sótas*), kterýž jest v Anchiálu, městě Thrácie, chtěl z Priscilly ďábla vyhnati, ale ti nešlechtní a lstiví pokrytci nikoli toho dopustiti nechtěli.“ Mimo tyto nacházeli se v témž listu ještě i mnohých jiných biskupů podpisove, jejich vlastními rukami poznamenání, kteříž tentýž smysl tvrdili.“ Ale dosti o těch kacířích Montánistech.

*) Bez pochyby onen výše dotčený Zótikus.

20. O Irenéovi, a o jeho listu proti šismatikům v Římě.

A když opět někteří zdravý a upřímný obyčej církve — v Římě porušovali usilovali, napsal proti nim Irenéus rozličné epištoly; a sice jednu k Blastovi pod titulem „O rozdvoužení,“ druhou k Florínovi „O monarchii, aneb že Bůh není původem a příčinou zlého.“ Nebo Florínus zdál se odporný smysl zastávat. Pro něho, poněvadž i v blud Valentínův upadl, sepsal Irenéus taky jednu zláštní knihu „O Ogdoadě či osmeru éonech *)“; v kteréž patrně ohlašuje, že velmi brzo po časích apoštolských živ byl. Na konci té jeho knihy našel jsem velmi pěkný podpis, kterýž aby take tuto vepsán byl, za potřebu uznávám. Ten napsán byl v tento rozum: „Tebe, kdožkoli knihu tuto přepisovati budeš, skrze Pána našeho Jesu Krista, a skrze slavný příchod jeho k soudu živých i mrtvých zaklínám a přísahou zavazuju, abys to, co přepíšeš, bedlivě s původním exemplářem srovnal, z něhož jsi psal, a dle něho to s pilností opravil, a přísahu tuto, kterouž tě zavazuju, abys take do svého přepisu vtáhl.“ A to jistě z potřeby a užitečně netoliko on propověděl, ale take já tuto jsem připomenul, abychom sobě ony staré a právě pobožné muže jako obraz a příklad nejbedlivější pilnosti v přepisování kněh k následování představili.

V té pak epištole k Florínovi, o níž jsem málo vý^š pravil, dotčený Irenéus opět o známosti a přátelství, kteréž měl s Polykarpem, takto se zmínil. „Toto učení, Floríne, ať s tebou přátelsky a vlídně mluvím, nemá v sobě zdravého smyslu. Toto učení jest v odporu s učením církve a umítá ty lidi, kteří je slyší a přijímají, do největších bezbožností. Toho učení ani kacíři, z společnosti církve vyvržení, nikdy vésti a jistiti nesměli. Toho učení tobě starší a kněží, kteříž před námi živi a svatých apoštolů věrní učenci byli, nikoli nevydali. Nebo viděl jsem tě, jsa ještě neveliké pachole, u Polykarpa v nižší Asii, kdež jsi při dvoře císařském skvostný život vedl a snažně o to usiloval, abys se Polykarpovi zalíbil. Neboť na všechno to, co se tehdy dalo,

*) Valentín bral za počátek všech věcí osm éonů, z nichž dále jiní mnozí pošli.

— mnohem lépe se pamatuju, než na to, co nedávno minulo, poněvadž známost ta, již hned od dětinství nabýváme, spolu s věkem roste, a s myslí člověka jako nějakým svazkem se spojuje. Takť bych tu i místo oznámiti a vypsati mohl, na němž blahoslavený Polykarpus sedal, když učil a kázal, i jak přicházel a odcházel; take jeho způsob života, tvářnost a postavu těla jeho, řeči a kázání, kteráž lidu činíval, dále i jeho zpominání, kterak s svatým Janem a jinými, kteříž Pána očima svýma viděli, obcoval, a kterak řeči a slova jejich připomínal, i všecko, co od nich o samém Pánu slychal; též kterak o jeho divích a o jeho učení vypravoval, jakož ten, jenž sám to od těch přijal, kteříž na Slovo života vlastníma očima patřili, a to všecko v srovnání s Písmem; vše to, řku, mohl bych tuto vlastně vypravit i vypsati. Těch věcí toho času z milosrdenství božího, kteréhož ke mně dokazoval, pilně a bedlivě jsem poslouchával, a ne na papíře literami, ale vnitř na mysl i srdci svém poznamenával; i až podnes ustavičně s pomocí milosti boží upřímně a bedlivě sobě to připomínám, a paměť toho obnovuju. Mohu take Bohem to osvědčiti, že ten blahoslavený a apoštolský kněz Polykarpus, kdyby tehdaž něco takového učení byl slyšel, hnedby byl proti tomu vykřikl, uši své zacpal, a jakž ten obyčej měl říkati, hlasitě zvolal: Ach dobrotivý Bože, k jakýms mne časům dochoval, abych takové řeči slyšeti a snášeti musil! A tak z toho místa, na němžby to buď sedě aneb stoje byl slyšel, hnedby byl utekl. Anobrž i z listů, kteréž buďto k blízkým a okolním církvím, pro utvrzení jich u víře psával, aneb k jiným bratřím pro napomenutí a ponuknutí jich k dobrému posílal, toto všecko prokázati a dovésti se může.“ To až potud Irenéus.

21. Kterak Apollónius v Římě mučnické smrti došel.

Těch časů, když Kommodus římskou říši spravoval, náboženství naše k pokojnému a zvolnému způsobu před pohanskou vzteklostí přivedeno bylo, a pokoj z milosti a štědroty boží po všem okršku světa v církvích přebýval*).

*) Že Kommodus, jinak ukrutný člověk, nechal křesťanů na pokoji, přičítá se taky jeho ženímě Marcii, která prý křesťanům přála.

Toho času spasitelné boží slovo lidské mysli všelikého řádu — k svaté a čisté Boha, všech věcí stvořitele počtě tak přitrhlo, že i v Římě mnozí, jak starožitností rodů slavní, tak bohatí a možní, se vším přibuzenstvím a čeledí domů svých spasení své oblibovali a k víře přistupovali. Ale však ďáblu, nepříteli všeho dobrého, kterýž k lidem z přirození svého závistí hoří, byla ta věc zhola nesnesitelná. A protož rozličné proti nám ouklady znova strojiti začal. Nebo Apollónia, muže mezi věrnými v umění literním a v moudrosti světské nad jiné učeného a slavného, před soud připravil, a jednoho z služebníků jeho, kterýž se k tomu velmi dobře hodil, aby na Pána svého žaloval, proti němu vzbudil a pozdvihl. Však tomu bídnému a nešlechtnému žalobníku, kterýž se na soudu velmi nepřiležitě a nečasně proti křesťanům postavil, poněvadž císařský mandát soudcům, aby žalobníky, kteřížby jména křesťanů proto samo, že jsou křesťané donášeli, na hrdle trestati poroučel, i hned hnátově polámání byli; a ten ortel soudce Perennius proti němu vynesl *). Bohu pak nejmilejší a nejslavnější mučovník, když soudce snažně to na něm míti chtěl, aby z víry své před senátem počet vydal, jakž obranu té víry, kterouž vyznával, uměle sepsanou přede všemi přečetl, bez meškání od toho ouřadu hrdla odsouzen a sekerou stát z tohoto světa vykročil. Nebo staré právo u Římanů se nacházelo, 183. že křesťané dostanouce se jednou ku právu, lečby náboženství svého úmysl proměnili, nijakž svobodní propuštění býti nemají **). Ale tohoto Apollónia před soudcem slova i odpovědi, kteréž na otázky Perenniovi dával, ano i tu obranu aneb apologii, kterouž v radě četl, kdo chce rád celou čísti a jí vyrozuměti, najde ji v knize mé, kterouž jsem o starých mučenicích sepsal ***).

*) Byl totiž podobný zákon proti sluhům na své pány žalující vydáný.

**) Snad se to rozumí o vyrčení císaře Trájána v známém listu jeho, 3, 33. uvedeném, kteréž poněkud moc zákona mělo.

***) Tento Apollónius, rozdílný od onoho Apollónia, církevního spisovatele, o němž výše 18. zmínka učiněna, byl římským senátorem, a protož take od senátu souzen a odsouzen jest.

22. O posloupnosti biskupů za panování císaře Kommoda.

Desátého roku panování císaře Kommoda, když byl
¹⁸⁹ Eleutherus biskupství římské 13 let spravoval, učiněn jest
¹⁹⁰ v Římě biskupem Viktor *). — Téhož času v Alexandrii po
¹⁹⁰ Juliánovi, jenž deset let správy své církevní vyplnil, za
 biskupa zvolen Demétrius. — V ty časy Serapión, o němž
 se jednéž zmínka stala, po apoštolích v pořádku osmý an-
 tiochenské církve biskup, velikou poctivostí, hodností a vá-
 žností u všech se stkvěl. — V Cesaréi take palestínské před-
 staven byl tehdaž Theofilus. — Dále Narcissus, jehož jsme
 málo výše v řeči své dotkli, užíval ještě ouřadu svého v cír-
 kvi jerusalemské. — V Korintě, kterýž jest v zemi řecké, týchž
 časů biskupem byl Bachyllus, a v církvi efesské Polykrates.
 I mnozí take jiní a téměř nesčíslní, což dosti podobné jest,
 za toho věku slavní byli; a však toliko ty, jejichž pravý
 smysl o víře a zdravé učení až do našeho věku ve spisech
 nám dodáno, tuto zejména jsem položil.

23. Otázka o svěcení Velikonoci toho času obnovena.

A poněvadž těch časů o slavení svátku Velikonoci, ke
¹⁹² cti Spasitele našeho nemalá rozepře vznikla, protože všechny
 církve v Asii **), jsouce jakous starodávní zvyklostí a usta-
 novením vedeny, za to měly, že čtrnáctého dne měsíce,
 v němž někdy Židé podle rozkazu božího beránka obětovali,
 ten svátek má slaven býti, a že toho dne ovšem, kdažbykoli
 v témdni, buďto v neděli neb jindy připadl, postu konec
 učiněn býti má ***); ješto jiné církve, po všem okršlku země
 rozptýlené, takového obyčeje svěcení svátku Velikonoci ne-
 zachovávaly, ale dle obyčeje a ustanovení apoštolského tím
 způsobem, který až posavad ustavičně trvá, ten svátek světily,

*) Zde jest omyl v letopočtu. Eleutherus biskupoval 15 let, a
 tedy až do roku 192., kdaž teprv nastoupil Viktor.

**) Rozumí se pouze jedna krajina v malé Asii, nazvaná Asia
 prokonsularis, s hlavním městem Efesem.

***) t. 14. dne nového měsíce po jarní rovnodennosti, kterýž
 u Židů sloul Nizan, a stýká se s naším březnem a dubnem.
 A však nejednalo se zde tolik o slavení svátku Velikonoci
 či vzkříšení Páně, jako o přítrž postu jedním beránka.

totiž, aby půst žádného jiného dne, nežli toho, v němž Spasitel náš z mrtvých vstal, propuštěn nebyl*): z té příčiny shromažďovali se tehdaž sněmove, a tu všickni biskupové z jednomyslného snešení za pravidlo církevní nařídili, a to i všechněm jiným církvím psaním svým v známost uvedli, totiž, aby žádného jiného dne, kromě neděle, slavnost tajemství z mrtvých vstání Páně od věrných držána nebyla, a aby toho toliko dne postu, kterýž se před Velikonocí držíva, konec činěn byl**). Nachází se pak ještě až posavad psané ustanovení, ježto biskupové v Palestině, pro tu příčinu shromáždění, učinili. Kteréhožto sněmu Theofilus, cesarejské církve biskup, a Narcissus, biskup jerusalemský, ředitelé a správce byli***).

V Římě tolikéž za touž příčinou držán byl sněm biskupský, a o též věci nařízení se stalo a psané vydalo; z něhož se rozumí, že tehdaž církve té biskupem byl Viktor. Potom jest i list biskupů z Pontu, kdež mezi jinými Pallas, jakožto nejstarší a nejdůstojnější biskup, přední místo na sněmě držel. Jiný zase list jest církvi Galie, kteréž biskup Irenéus spravoval. Opět jiný církvi, kteréž byly v Osroéně a v okolních městech. A jiný obzvláštní list Bachylla, církve korintské biskupa, a potom mnohých jiných, kteříž z jednomyslného snešení a soudu jednu a túž o svěcení toho svátku výpověď učinili. A tak všech těchto jedno a též bylo, jakž jsem dříve pověděl, o té věci snešení a nařízení.

*) Asiáné totiž přetrhše 40denní půst jedli 14. dne výše dotčeného měsíce zároveň se Židy velikonočního beránka, a třetího dne na to slavili vzkříšení Páně: ješto všechny ostatní církve až do dne vzkříšení půst prodlužovaly.

**) Tato jest první zpráva, která se o tom podává, že se biskupové v sněmy shromažďovali. Na to sněm veliký Nicejský ustanovil konečně, aby svátek Velikénoci či vzkříšení Páně vždy v neděli, následující na první úplněk po rovnodennosti slaven, a půst až do téhož dne bez přitrže prodloužen býval. A tím ta hádka ukončena.

***) Že obá biskupové, cesarejský i jerusalemský, sněm onen spravovali, pocházelo odtud, že si obě ty stolice právo metropolitické přičítaly, pročež ještě častěji biskupy jejich tak pospolitě jednati uvidíme.

24. Biskupove krajiny Asie nechtěli sněmům těm místa dáti.

— Ale mezi biskupy krajiny Asie v jedno shromážděnými, kteříž stále jistili, že obyčej ten jim od předků pozůstavený při té slavnosti bedlivě zachován býti má, přední místo držel Polykrates *). Ten v listu svém, jež k biskupu a církvi římské psal, starodávní zvyklost a obyčej, kterýž tam až do jeho věku ustavičně držán byl, téměř těmito slovy oznamuje: „My ten den Velikénoci cele a neporušeně pamatujeme a slavíme, ničehož nepřidávajíce, ani neujímajíce. Nebo zde u nás v Asii zesnuli v Pánu ti přeslavní sloupove a jako základove církve, kteřížto v den posledního přístí Páně, v němž s slávou a velebností s nebe zase dolů přijíti a všecky svaté z mrtvých vzkřísiti má, znova z mrtvých vstanou; rozumím pak Filippa, jednoho z dvanácti apoštolů**), kterýž v Hierapoli z tohoto života vykročil; a dvě dcery jeho, kteréž v panenství a čistotě až do posledních dnů setrvaly; a jinou dceru jeho, kteráž vnuknutím Ducha svatého život svůj pobožně vedla, a zde v Efesu umřela a pohřbena jest. K těm připojím svatého Jana, kterýž na prsech Páně odpočíval a knězem byl, nose plech zlatý na čele svém, toho svědka víry a učitele církve, kterýž naposledy v Efesu smrtí usnuv život dokonat. Co třeba připomínati Polykarpa, kterýž byl v Smyrně biskupem i mučéníkem? Co zde přivoditi Trasea, biskupa i mučéníka, kterýž se v městě Evmenii, krajiny Frygie narodil, a v Smyrně z tohoto života vybral? Jaká potřeba mluvití o Sagarisovi, biskupu a mučéníku, kterýž v Laodicéi smrtí podstoupil***)? Proč dále vyčítati mám blahoslaveného Papíria a panice Melitóna, kterýž puzen jsa Duchem svatým všecken čas života svého pobožně a svatě strávil, a v městě řečeném Sardes pohřben jest, očekáváje Kristova s nebes pro navštívení všelikého těla příchodu, kdažto i on z mrtvých vstane†). Všickni tito svatí muži Velikonoc

*) Byl biskupem v Efesu.

**) Lépe, jednoho ze sedmi diakonů, jenž toliko Asiánům byl apoštolem, pokud jim totiž víru v Krista zvěstoval. Viz 3, 31.

***) Viz 4, 26.

†) Papírius byl, prý, nástupcem sv. Polykarpa v Smyrně.

čtrnáctého dne měsíce podle vyměření svatého evangelia — světili, v ničemž od toho zřízení a obyčeje neodstupující, ale dle pravidla víry ustavičně tak držíce. A já také sám Polykrates, mezi vámi všemi nejmenší a nejposlednější, z naučení svých předků a příbuzných, po jejichžto šlepějích rád kráčím, totéž vždycky zachovávám. Nebo sedm biskupů bylo z rodu mého a z přátel mých krevních, já pak jsem osmý. A ti předkove moji a příbuzní vždycky den Velikénoci tehdáž slavívali, když Židé chlebě přesných aneb nekvašených požívati začínají. Já tedy, bratří, kterýž jsem až posavad šedesáte a pět let v Pánu živ, kterýž jsem s mnohými bratřími po všem světě rozptýlenými o náboženství a víře častá rozmlouvání míval, kterýž jsem všecka Písma svatá bedlivě přečetl, já, řku, nic se toho nebojím, ani neděším, čímž nás strašiti chtějí. Nebo větší mne byli, kteříž pravili, že sluší více Boha poslouchati, než lidí *).“

Potom při konci doložil také o biskupích, kteříž mu toho času, když tento list psal, přítomní byli a jednomyslně s ním se srovnali, těmito slovy: „Mohlbých v tomto místě připomenouti biskupy, kteříž se mnou na sněmě byli, a kteréž jsem na žádost vaši s pilností k sobě svolal a oběslal. Jejich jmena kdybych tuto podepsal, přílišby se jich mnoho zdálo. Ačkoli pak mne znali býti člověka netoliko osobou poníženého, ale i vtipem velmi nedostatečného, však rozumějící a vědouce, že těchto šedin nadarmo nenesu, a že jsem věku svého až do této chvíle v drzí všečnosti nezmrhal, ale život svůj vždycky v Pánu Jesu Kristu vedl, tento list můj také svým k němu přivolením a schválením stvrdili.“

Tou příčinou byl Viktor, biskup římský, přiveden, že všecky církve krajiny Asie s jinými okolními, jako nepravověrné od společnosti jednoty církve odřezati chtěl, a skrze listy své těžce a přísně na ně se domlouval, anobrž

*) Bylo totiž Asiánům vyloučením z církve hrozeno. A však jakkoli se Asiáné tehdáž ještě zpírali a na svůj starodávný, od předků zděděný obyčej tvrdě stavěli, dali se přec později poučiti a přistoupili k obyčeji římské a všeobecné církve, sněmem Nicejským potvrzenému, jehožto ustanovení dosavade v církvi jest pravidlem.

- i zřejmě vypověděl, že všickni bratří v těch krajinách bydlející z církve a společnosti její vyloučení jsou. Ale to jeho předsevzetí nelíbilo se všem biskupům, protože na druhou stranu snažně ho napomínali, aby raději o pokoj, svornost a lásku k bližním bedlivou péči měl. Jejich slova, jakož těch, kteří Viktora stízně a přísně z toho trestali, v spisích uvedená a vůbec vydaná, ještě se nacházejí. Mezi nimi take Irenéus jmenem a v osobě bratří svých, kterýmž v Gallii byl představen, psaní k Viktorovi učinil. Ačkoli pak ve svém psaní tomu místo dává, že se tajemství z mrtvých vstání Pána Krista toliko v neděli pamatovati má, však vedle toho velmi příležitostě a místně Viktora napomenul, aby tak mnohých církví pro zachovávání starobylého obyčeje od těla vši církve Kristovy dokonce neodtínal. Též i mnoho jiného mu v tento rozum napsal: „Tato rozepře není toliko o samý den velikonoční, ale take o způsob držení postu. Někteří totiž za to mají, že dosti jest jedinký toliko den (před Velikonocí) se postiti, jiní že dva dni, a jiní ještě více. Mnozí pak čtyřiceti hodin postu, počítajíce všecky hodiny ve dne i v noci, sami sobě vyměřují a ukládají. Takový pak rozdíl a to nesrovnání těch, kteří ten půst zachovávají, ne teprva za našeho věku se začalo, ale už dávno před tím a za našich předků bylo, kteřížto, jakž z příčin pohodnouti můžeme, ne tak bedlivě té věci šetřili a ten z nějaké sprostnosti aneb z nevědomosti povstálý obyčej potomním časům odevzdali. Však nic méně zachovali mezi sebou pokoj, jakož i my v jednomyslné svornosti zůstáváme; a tak rozdílné to a nejednostejné zachovávání postu tím více jednomyslnost a svornost víry dokazuje.“

Potom pak jakous historii přivodí Irenéus, kterouž i já tuto místně přiložím, a jest taková: „Starší či kněží církvi té, kterouž ty nyní spravuješ, před Sótérem představení, Anicétus pravím, Pius, Hygínus, Telesforus a Xystus, ani sami toho svátku na ten den, jako biskupove krajiny Asie nesvětili, ani svým tak jej světiti nedopouštěli: však nic méně s biskupy těch církví, v nichž se ten svátek tak držival, kdakoli oni k nim přicházeli, v pokoji a svornosti ustavičně zůstávali, ačkoli jim v té přítomnosti ten zláštní obyčej svěcení Velikonoci, jehož sami nezachovávali,

tím patrněji na nich do očí padati musel. A nikdy nebyli — jedni od druhých pro rozdílný způsob svěcení té slavnosti z církve vylučování a vymítání, anobrž kněží, kteříž tebe předešli, ačkoli svátek Velikénoci tak nedrželi, však druhým biskupům, kteříž jej tak v jiných církvích světili, o Velikonoci částku večeře Páně na znamení církevního obcování posílali *). A když blahoslavený Polykarpus za biskupství Anicétova do Říma přišel, a s ním o některé věci, o něž byli v nesrozumění, přátelsky rozmluvil, i hned se srovnali a pokoj mezi sebou smluvili, a pro rozdíl svěcení Velikénoci svazku lásky nijakž mezi sebou neroztrhli. Aniž pak Anicétus Polykarpa na to namluvití mohl, aby svého obyčeje svěcení té slavnosti odložil, poněvadž s Janem, učníkem Pána našeho, a s jinými apoštoly, s nimiž mnoho obcoval, vždycky tak zachovával, ani na druhou stranu Polykarpus Anicéta k tomu přivedl, aby Velikonoc způsobem Asiánů světil, nebo pravil Anicétus, že musí při tom obyčeji státi, ježž předkove jeho zachovávali. To když tak bylo mezi nimi vyřízeno, zůstali v dobrém srozumění a církevním obcování; ano též Anicétus postoupil Polykarpovi pro uctivost a vážnost, kterouž k němu měl, vykonávání toho řádu, jenž se při slavnosti večeře Páně zachovává, a v pokoji se od sebe rozešli, všecky pak církve, jak ony, kteréž čtrnáctého dne měsíce slavnost velikonoční světily, tak tyto, kteréž ten svátek jináč slavily, utěšeného pokoje a svornosti ustavičně požívaly.“

A tak byl tento Irenéus, jakž se to s jeho jmenem, ježto milovníka pokoje znamená, dobře srovnává, tím způsobem v pravdě původce pokoje, jenžto k zachování jeho v církvích tolik a tak snažně napomínal a se přimlouval. Netoliko pak k jedinému Viktorovi psal, ale i k jiným rozličných církví správcům mnoho podobných psaní za příčinou té rozepře, kteráž se toho věku hrubě rozmáhala a rostla, činil a posílal.

*) Ten starodávňý obyčej byl potom roku 367—374. na sněmě v Laodicéi zastaven, a od té doby posílali sobě biskupové o Velikonoci jen obyčejný svěcený chleb.

25. O společné výpovědi biskupů palestínských v též rozepři.

Biskupove take palestínští, kteréž jsem napřed (5, 23.) — jmenoval, totiž Narcissus a Theofilus, a spolu s nimi Kas-sius, církve tyrské biskup, a Klárus, kterýž v Ptolemaidě *) církev spravoval, i jiní, kteříž se s nimi v Palestíně shromáždili, když byli o ustanovení strany svěcení svátku velikonočního tím způsobem, kterýž od časů apoštolů Páně k nim se posloupně jako po stupních dostal, mnoho mezi sebou rozmlouvali a to napsali, tato slova při konci svého listu doložili: „Přičiňte se, ať přepis tohoto našeho listu do každé církve se odešle, aby vina těch, kteří své vlastní duše zlostí bludu z všetečnosti a z oumysla nakažují, nám nižádným způsobem přičítána nebyla. Chceme pak, abyste věděli, že v Alexandrii take na týž den, jako u nás, ten svátek se slaví **). Nebo jako od nás k nim, tak zase od nich k nám donášejí se listove, abychom společně a v svornosti ten svatosvatý den pobožně a hodně slavili.“

26. Vyčítá spisy Irenéa, jako důkazy jeho dobrého smýšlení.

Mimo ty listy a knihy Irenéovy, jichž jsme nyní dotkli, nachází se ještě jedna ač kratičká, však velmi užitečná knížka jeho, proti pohanům vydaná, kteréž dal titul „O umění.“ Připomíná se i jiná, kterouž jednomu bratru, jmenem Marciónovi připsal, a v níž o důkazu apoštolského kázání rozmlouvá. Potom opět jiná kniha: O vyhledávání neb zpytování rozličných věcí; v kteréž zmínku činí jak o epištole k Židům, tak o knize Moudrosti Šalomounově, z nichž i některá místa přivodí. Toliko tedy jest spisů Irenéových, kteříž k známosti naší přišli.

Když pak Kommodus třinácte let vyplnil v důstojenství 193 císařském, dostal správu říše římské Pertinax. A po tomto, ne zcela za šest měsíců po smrti Kommoda, ujal císařství Sevérus ***).

*) t. v městě fénickém, nyní St. Jean d'Acre řečeném.

**) t. v neděli, jako na Západě a v Římě.

***) Tyto změny v římském panování takto se udály. Otce svého, jak jsme už pravili, dokonce nehodný, ukrutný, nejvýš pro-

27. Spisy ostatních slovutných mužů toho času.

Take i jiných starých církevních učitelů, kteří tehda živi —
byli, mnozí spisove a paměti ctností jejich a znamenité pilnosti

stopášný i téměř pošetlý Kommodus byl od svých nejbližších tří důvěrníků, od výše dotčené Marcie, od velitele prétoriánů Léta, a od vrchního komorního Elekta, posledního odpoledne roku 192. stár 32 let, násilně ze světa zprovozen. Chtěl totiž ještě poslední noc toho roku v domě a společenství gladiátorů či veřejných šermířů ztráviti, oba na budoucí rok nově zvolené konsuly vraždou odstraniti, a na nový rok v gladiátorském oděvu, jakž často se oblíkal, jako sám jediný konsul v římské radě se postavit. Tuto ukrutnost a pošetilost mu oni tři, jinak sice k jeho vášním velmi povolní důvěrníci, nejvýš zrazovali, tak že se na ně až rozhněval, a odšed po obědě na odpočnutí, taky je mezi ty, kteří měli té noci býti usmrceni, sobě na lístek poznamenal. Ten lístek se jim dostal do rukou, a protož spikše se proti němu umínili ho v tom předejít. Po odpočnutí podala mu Marcia obyčejný nápoj a v něm jedu. Když pak jed neměl dostatečného účinku, dali jej od gladiátora, kterýž mu obyčejně posluhoval, a jej hlídal, mocí zabiti. Jistěť jen s hrůzou a ošklivostí lze na takovéto ohavnosti patřiti, a že se jich v tomto spisu dotýkáme, činíme jen proto, abychom pozornost křesťanského čtenáře na to obrátili, jak bídný byl při vši zevnější moci, slávě a chloubě, ten pohanský svět a řád, kdežto nikdo životem jist nebyl, nejhroznější nepravosti všedně se páchaly a krev lidská jako voda prolévala: z druhé pak strany abychom poznali, jak šťastni jsme my, že nás svaté evangelium z těch zmatků, hrůz a ohavností na mnoze už vysvobodilo, a jistě že zcela vysvobodí, až jen se jeho učením, od vrchu až dolů, všickni úplně říditi budeme. Musíme sice vyznati, že ve všech od nás posud poznamenaných podobných pádech, od Tiberia až do Kommoda, spolu take svrchovaná spravedlnost božská svou ruku osvědčovala, a že jaký byl těch lidí život, takový byl i jejich konec: ale od nynějška budeme ještě hroznější věci spatřovati, tak že uvidíme, kterak právě lepší a spravedlivější panovníci římsští, ne jinak než jako bezbožní, ukrutní a prostopášní, zlých konců docházeli. —

Po tak hrozném a ohavném skutku museli se oni tři spiklí s moudrou poraditi. Vyhlídli tedy hned za nástupce

— ještě se chovají. A které jsem já sám znal, těch spisovatelů jsou zejména tito: Výkladové na apoštola od Heraklita. —

v panování muže správného i zasloužilého, jmenem Pertinaxa. Ten pocházel sice z rodu nízkého, ještě otec jeho byl uhlířem, ale svou schopností a správností zasloužil a dostoupil nejvyšších stupňů římských úřadech, a byl právě tehda vrchním správcem města. Pertinax nechtěl nejvyššího podávaného mu důstojenství přijmouti, dáváje v tom přednost jiným, jež pravil býti schopnějšími i zasloužitějšími: ale když mu bylo ode všech radních pánů přimlouváno, konečně téměř z přinucení v svrchovanou moc se uvázal. Byl tedy hned na nový rok 193. po Kristu ode všech za císaře přijat a vůbec vyhlášen. A však brzo se ten dokonalý pán bujným a nekázaným prétoriánům, či vojsku císařské životní stráže, znelíbil; obávali se, aby naposled i jich k lepšimu řádu nedonutil. Zbouřivše se tedy z návodu výše dotčeného Léta proti němu, připadli naň v jeho paláci, a jeden z nich opovržlivější ho probodl. To se stalo téhož roku na konec března, 87. dne jeho krátkého sice, ale výborného panování.

Od této chvíle pospíchala římská říše už rychleji k své zkáze; nebo teď počalo ono rozpustilé a násilné prétoriánstvo samo o své újmě, neohlédajíc se na římskou radu, císaře povyšovati a je zase svrhovati. Tentokrát pak vyvolávali ti nestydatí buřiči císařské důstojenství i na prodej, kdoby jim za ně více dal, a přepustili je konečně Dídovi Juliánovi, jenž nejvíce dáti slíbil. Vrch pak toho zmatku byl ten, že jako prétoriáni v Římě, tak i ostatní vojska, po krajinách rozložená, osobila sobě právo císaře dělati. A tak jest byl mimo jiné v jiných krajích taky Septimius Sévérus v Illyrii od vojska za císaře vyhlášen. Ten hned se svou válečnou mocí na Řím táhl, a když Dídus Juliánus po 66 dnech svou hanebnou koupi bídnou smrtí zaplatil, ujal Sévérus v měsíci červnu téhož roku mocně i schopně římské panování. První skutek vlády jeho byl, že zpronevěřilé prétoriány potrestal, s hanbou je rozpustiv. Ale, že on sám byl velmi tvrdý, krutý i násilný člověk, nic se jeho panováním římsko-pohanské věci neupravily, nýbrž ještě pohoršily, a čím dál tím více už k svému oupadku pospíchaly, aby daly místo lepšímu, křesťanskému řádu a panování; nebo v té míře, v které pohanství zapadalo, zmáhalo se na jejím místě křesťanství, až i konečně zvítězilo.

Spis Maximův o velmi známé rozepři mezi kacíři, totiž — odkud hřích a zlé původ má; a potom o materii či hmotě světa, že není věčná, ale že má počátek a jest stvořená. — Dále výkladove Kandida na šest dní stvoření světa, a Apióna o též věci. Take knihy Sexta o z mrtvých vstání, a jiný o témž Arabiánův spis. A mimo ty ještě jiné téměř bez počtu spisy, jejichžto mi ani času nelze udati, ani věci v nich obsažených přivesti, protože nemám k tomu dostatečné příčiny. — Jsou ještě jiné knihy mnohých učitelů církve, o víře a náboženství dobře smýšlejících, jakož pak to jednohokaždého výkladove, na Písma svatá vydání, patrně ukazují, kteréžto knihy se i mně do rukou dostaly: a však poněvadž mi jejich spisovatelé nejsou známí, protože se jmena jejich nenacházejí v týchž knihách poznamenaná, jmen take jejich tuto vyčítati nemohu.

28. O prvních přívržencích kacířství Artemóna, o jejich povaze a opovázlivosti ve falšování Písem svatých.

V jedné knize těch učitelů, sepsané proti kacířství Artemónovu, kteréž za našeho věku Pavel Samosatský obnoviti se pokoušel, velmi čistá a pěkná historie se nachází, kteráž se k této mé kronice, s velikou prací ode mne odevšad sebrané, velmi užitečně a prospěšně hodí. Ten pak učitel chtěje v té knize důvodně ukázati, že dotčené kacířství, které smí jistiti, že Pán Spasitel náš toliko pouhý jest člověk, nevelmi dávno před tím povstalo, ješto se vůdcove a obhájcove jeho příliš spurně honosili, jakoby starožitné a hned od počátku a od starodávních časů v církvi bylo; po mnohých tedy dostatečných odvodích, jimiž bezbožné a smyšlené bludy toho kacířstva dostatečně poráží, svými slovy v tento rozum píše: „Tito praví, že všickni předkove naši, ano i sami apoštolé, to, což oni jistí, netoliko od samého Pána přijali, ale i jiné témuž učili, a že kázání té pravdy až do Viktora, kterýž po svatém Petru třináctým biskupem v Římě byl, v celosti a upřímnosti zachovávalo bylo, ale potom teprv nástupce jeho Zefyrín že je pokazil a porušil. Mohloťby to, což oni mluví, pravdě podobno býti, kdyby předkem svědectví Písma svatého proti tomu nečelila, a potom kdyby nenacházeli se spisove

— mnohých bratří, daleko starších, nežli jsou časove Viktorovi, kteréž oni zastávající pravdu jak proti pohanům, tak proti kacířstvím, tehdaž se rozmáhajícím, vydávali; jako jsou spisovce Justína, Milciada, Taciána, Klémenta a jiných mnohých, kteříž všickni v knihách svých zjevně to tvrdí, že Kristus jest pravý Bůh. I kdož neví o knihách Irenéových, Melitónových a jiných mužů, kteříž pevně a stále toho dokazují, že Kristus jest pravý Bůh a pravý člověk? A kolik jest žalmů, kolik písní hned za starodávna od věrných bratří složených, v nichž se Kristus, Slovo boží, pravý Bůh zvučně oslavuje? Poněvadž tedy od tolika let to církevní učení v pravdě hlásáno a kázáno bylo, kterak prosím, možné a podobné jest, aby ti otcové, kteří až do Viktora živi byli tak, jakž oni mluví, byli kázali a učili? Aneb kterak se nestydí toho bludu Viktorovi tak křivě a nepravě přisovati, zláště poněvadž jim to dobře vědomé, že Viktor Theodota, toho koželuha*), původa a jako otce onoho bezbožného a proklatého od víry odstoupení, kteréž Kristova božství zapírá, z církve vyloučil, a obcování křesťanské společnosti mu zapověděl, protože první Krista pouhým člověkem býti pravil? Jestliže jest Viktor s ním jednomyslný byl, jakž křivý a nepravý jejich náрек jistí, jakým způsobem a kterakby k tomu byl přiveden, aby Theodota, téhož bludu původa, z církve vyvrhl?“ Ale o Viktorovi až potud.

Když pak ten Viktor deset let ouřad biskupský vedl,
 201 potom na místo jeho, okolo devátého leta panování císaře
 202 *Sevéra, Zefyrínus dosedl**).*

Týž neznámý učitel, kterýž dotčenou knihu proti původci výš jmenovaného kacířství sepsal, ještě jinou věc, kteráž se za času Zefyrína, římského biskupa, zběhla v tento rozum vypravuje: „Oučinek jakýsi, kterýž se mezi námi stal, věrným v Pánu k naučení jejich připomenu, kterýžto kdyby se byl v Sodomě zběhl, bylby je, dle mého zdání,

*) Tento Theodot koželuh aneb švec, jiný než onen Montánista (výš 5, 16.), pocházel z Byzance, či pozdější Konstantinopoli. Když byl v protivěnství Krista zapřel, bylo mu to v Římě vytýkáno. Načež on odpověděl, že jen pouhého člověka zapřel. Odtud tedy jeho kacířství počátek vzalo.

**) Zde se napravuje chyba v letopočtu výše 22. znamenaná.

k činění pokání z hříchů a nešlechtností jejich přivedl. Byl nějaký vyznavač, jmenem Natális, ne někdy dávno, ale říkáje za našich téměř časů. Ten lstivě sveden byl od Asklépiodota a druhého Theodota, penězoměnce. Obádvá byli učení Theodota koželuha, kterýž protože se toho bludného smyslu, aneb raději bláznového nesmyslu za původu postavil, od Viktora, tehdaž římského biskupa, jakž málo výš praveno, z společenství věrných vyloučen byl. Od těch tedy byl Natális na to naveden, aneb, ať tak dím, z ouplatku najat, aby přijma půl druhého sta grošů (denáry slouly)*), kteréž mu na každý měsíc dávati připověděli, za biskupa toho bludu se zvoliti a vyhlásiti dopustil. Ale dav se do jejich tovaryšstva, byl skrze jakás vidění, ode Pána k němu vysílaná, častokráte napomínán. Nebo milosrdný Bůh a Pán náš Jesus Kristus nechtěl toho dopustiti, aby vyznavač a svědek utrpení jeho vně krom církve bídně zahynouti měl. Že pak Natális žádostí první biskupské stolice mezi nimi jako vnaďou na udici polapený, a mrzkým ziskem, kterýž mnohé už v zahynutí přivedl, zapletený nemnoho na ta božská vidění dbal, a v mysli je nerozjímal, byl jest naposledy od angelů Páně přes celou noc tak hrubě a těžce biči a metlami umrskán, že hned velmi ráno vstav v žíní a pytel se oblekl, popelem posypal a s velikým zármutkem i slzami k nohám biskupa Zefyrína poníženě padl. A netoliko před duchovními, ale i před světskými lidmi na kolena klekal**), tak že všecku tu církev milosrdného Pána Jesu Krista svými slzami obměkčil, až i majíc nad ním veliké utrpení spolu s ním kvílila a plakala. Jakžkoli pak on za odpuštění mnoho a snažně prosil, a modřiny ran, jež byl trpěl, zřejmě ukazoval, však s sotnou nouzí kdys teprva potom do společenství církve zase přijat byl.“

K těmto věcem ještě i jiná slova téhož církevního učitele a spisovatele o výš jmenovaných kacířích přiložím, kteráž jsou takováto: „Svatá Písma směle a bez studu porušovali,

*) či desetníky. Viz poznamenání 1, 8.

**) Tak činili kajicníci, žádající věřících za odpuštění i za přimluvu u biskupa a vši církve, aby zase k církevnímu obcování připuštění byli.

— staré víry pravidlo zavrhli a Krista nepoznali. Aniž vyhledávali toho, co svatá Písma učí, ale toliko v tom snažně pracovali, kteráby forma syllogismu a logikářských argument k utvrzení bezbožnosti jejich příhodná byla. Opustivše tedy čítání a rozjímání Písem sv. všecku svou péči a své myšlení k geometrii či zeměměřictví obrátili, jakož ti, kteří z země vyšedše o zemi mluví, a Krista, jenž s nebes přijít má, nikoli neznají. Pročež u nich Evklides se svou geometrií u veliké vážnosti jest, Aristotela pak a Theofrasta za podiv mezi lidmi drží, a někteří Galéna tak ctí, až se mu i klanějí*). Tito tedy, ješto k potvrzení svého bludu poněkud umění nevěrců zle užívají, a poněkud vtipnou chytrostí a subtylností bezbožců sprostnou a upřímost Písem svatých víru porušují, ti že velmi daleko od víry bloudí, co třeba toho připomínati? Pro tu příčinu take svatým Písmům všetečně a svévolně násilí činí, pod tou zástěrou, jakoby je napravovali a vysvětlovali.“

„Že pak nic křivého a lživě vymyšleného proti nim nemluvím, o tom se může každý, pravdu poznati žádostivý, snadně přesvědčiti. Nebo kdokoli jejich exempláře Písma svatého ode všad sebera do rukou vezme, je bedlivě přehlédne a jedny s druhými srovná, jistě veliké nesrovnání, ano i zjevné proti sobě odpory v nich shledá. Tak jsou opisy Asklepiadovy velmi rozličné od opisů Theodotových. A jest jich dosti mnoho před rukama, protože cokoli od každého z nich, jakž oni tvrdí, opraveno, ale jakž my pravíme, porušeno a převráceno jest, to učeníci jejich s velikou bedlivostí do exemplářů Písem sv. vtahovali. Opět exempláře Hermofilovy nesrovnávají se s oněmi, které nadřečení mužove zhotovili, a opisy Apollónidovy jsou samy s sebou v odporu. Nebo může každý srovnati ty exempláře, jež on nejprv vydal, s oněmi, kteréž potom zase převrátil, a

*) Znameníť lékař Galénus byl spolu filosof, a sepsal knihy o formách syllogismu i o celé filosofii. Z toho všeho viděti, že oni bludařove učení své na pouhý rozum stavěli, svědectví historická zavrhuje. Podobní jsou jim i mnozí za naší doby, kteří nechtějí ničemu věřiti, lečby to sami očima viděli aneb rozumem pochopiti mohli. Jestli to učená přílišnosť a pošetilost.

tak jistě na mnoze veliký rozdíl mezi nimi nalezne. A jak — mnoho všetečnosti to jejich nešlechtné předsevzetí v sobě má, myslím, že ani jich samých tejno není. Jedno z toho dvého musí se jistě o nich pověditi, že aneb nevěří, aby Písmo svaté od Ducha božího vdechnuto a vydáno bylo, a tak jsou nevěrci: aneb že se za moudřejší nad Ducha svatého vystavují, což není jiného, než od ďábla posedlým býti a blázniti. Aníž pak mohou zapříti, že to všetečné předsevzetí není vlastní jejich skutek; poněvadž vlastní jejich rukou zhotovení opisove patrně to vysvědčují. Nebo od kterých zprvu byli vyučeni, od těch jistě takových Písem nikdy nevzali, a odkud jinudby své exempláře Písma vypsali, toho take ukázati nemohou. Někteří pak ani zapotřebí neuznávali, aby Písma sv. porušovali, nýbrž jak Zákon tak Pro-roky prostě zavrhlí a svým nepravým a bezbožným učením pod zástěrou milosti*) do nejhlubší propasti zahynutí po hlavě dolů spadli.“ O tom tedy tak buď od nás připomenuto.

*) Říkaliť totiž, že už nejsou pod zákonem, ale pod milostí, a pročež celý starý Zákon zavrhovali.

Evsebiovy církevní historie

Kniha šestá.

V knize této zavírají se příběhy církve od začátku pátého protivenství za císaře Sevéra, až do konce protivenství sedmého za císaře Decia, či od roku 202. až do 251. během 50 let; kdažto v Římě biskupovali Zefyrínus, Kallistus, Urbánus, Ponciánus, Anterus, Fabiánus a Kornélius; a císařovali ještě Sevérus, potom Karakalla, Makrínus, Heliogabalus, Alexander, Maximínus, Gordiánus, Filippus a Decius.

1. Páté protivenství církve za císaře Sevéra.

Když i císař Sevérus trpké a velmi těžké protivenství — proti církvím Kristovým jako nějakou mořskou bouří zbudil, ačkoli téměř ve všech národech bojovníci Kristovi zmužile a udatně pro pobožnost se potýkajíce, slavná a znamenitá vítězství mučnická obdrživali, však v Alexandrii největší toho množství a hojnost byla. Nebo tam z Egypta a ze vsí Thebaidy nejvýbornější zápasníci Kristovi jako na obecný závodní plac, na němžby pro lásku boží statečně zapásili, odsíláni byli, kteřížto pro stálou a nepřemoženou trpělivost, již v rozličných trápeních a smrtích skutečně dokazovali, korunami nebeskými, z nejkrásnějších kvítků připravenými, od Boha milostivě obdařeni jsou *).

*) Sevérus byl prý zprvu křesťanům přízniv, tak že i jednoho, který jej nějakého neuhu prostředkem oleje zbavil, z vdě-

V počtu jejich byl taky Leónides, otec Origenův, kter²⁰⁰ýž stát jsa, syna toho velmi mladého sirotkem po sobě ²⁰²zanechal. Jak velikou chuť a náchylnost k božskému učení tento Origenes hned od mladosti měl, nebude nečasně tuto poznamenati, zláště, poněvadž slavná pověst jmena jeho od mnohých zhusta a dobrým se připomíná.

2. Jak byl Origenes z mládí učen a veden.

Kdoby chtěl všecko, co k životu muže toho přísluší, obsírně a dostatečně vypraviti, a maje k tomu prázdnotu a dosti času, náležitě vypsati, musilby o tom obzvláštní velikou knihu složiti. Ale já nyní přítomně řeči své poukrátě,

čnost sám do domu přijal. Ale potom, obdržev roku 196—197. nad svými soky, totiž od rozličných vojsk na jiných místech povýšenými císaři, plné vítězství, počal býti na křesťany nemilostivým. Nechávale zprvu as od roku 200. jen běh a průchod starým, dávno proti nim vydaným zákonům, vydal naposledy 202. sám zvláštní rozkaz proti nim. Příčina té změny bylo prý to, že křesťané žádného účastenství nebrali v veřejných slavnostech a radovánkách, totiž v pohanských obětech a hrách, které za příčinou obdržení od něho vítězství nařízeny byly, což se jim za nepřátelství proti císaři a vlasti vykládalo. Počalo pak to protivensství nejdřív v samém Římě, odkudž se hned i do jiných krajín, zláště do Afriky, rozšířilo, kdežto už roku 200. dvanaácte mučeníků (od města řečeného Scillite nazvaných scillitští) v Karthagini odpraveno bylo. Týmž časem vydal taky Tertullián (o němž 2, 2.) svůj znamenitý spis „Obranu křesťanů,“ připsav jej představeným říše. — Mezi tím dokončil Sevérus válku na Východu s Persany, a vraceje se zpět přes Palestinu a Egypt vydal roku 202. záповěď přestupovati od pohanství k židovskému a křesťanskému náboženství, a tím počalo teprv obecné pronásledování křesťanů, a zuřilo nejvíce v Egyptě, v Africe a v Gallii. V Africe se připomíná okolo roku 203. taky umučení dvou mladých žen, z nichž jedna sloula Perpetua a druhá Felicitas, a v Gallii, kdežto od roku 177. po smrti Pothina biskupem byl slovutný Irenéus, vyhlazena jest téměř všecka církev lyonská i s biskupem Irenéem, roku 202. podobně umučeným. To protivensství trvalo až do smrti Sevéra.

- pokud jen možné bude, něco nemnoho, i málo slovy o něm připomenutí, a toliko to, co se poněkud v některých jeho epistolách nachází, a poněkud z řečí a zpráv učeníků jeho, kteříž až do tohoto času svých životů prodloužili, v jistotě známo jest.

²⁰²₂₀₃ V pravdě zdá mi se, že to, co hned v dětinství Origenes činil, hodno jest, aby pro budoucí paměť a pro potomky poznamenáno bylo. Nebo když Sevérus na desátý rok císařství římské spravoval, a Létus vladařství města Alexandrie i celého Egypta na sobě měl, k tomu Demétrius nedávno před tím po Juliánovi v též církvi na biskupství dosedl, a rovně toho času oheň protivenství křesťanů den ode dne více a více se rozpaloval, až téměř nescísný počet věřících korunami mučnickými poctěn byl: taková chuť a žádost mučnictví mysl a srdce Origena, ačkoli ještě velmi mladého, podjala, že sám dobrovolně v nebezpečení se vydával, a s ochotnou i chtivou myslí v ta potýkání vskočiti a se vraziti usiloval. A skoro už nedaleko toho bylo, žeby skrze mučnictví z tohoto života byl vykročil, kdyby mu, k smrti tak kvapícímu, sama jeho máti, obzvláštním božím řízením, kteréž ho k velikému prospěchu mnohých lidí při zdraví a životu chovalo, vzbuzena jsoucí, toho jeho předsevzetí nebyla překazila. Nebo nejprv ho pěknými slovy snažně prosila, aby se pro její mateřskou lásku nad ní slitoval; potom, vidouc ho zláště od té doby, když se dověděl, že otec jeho už do vězení se dostal, mnohem chvátavěji k smrti pospíchati a v tom oumyslu zcela se utvrzovati, pobrala mu všechny jeho šaty, a do nejtejnějších skryší v domě svém je rozschovavši k tomu ho přinutila, že doma zůstatí musil. Ale Origenes, žádostí po mučnictví nad věk svůj zapálený, nemohl se nijakž spokojiti, a nemaje, coby jiného učinil, napsal list k svému otci, a všemi způsoby ho k mučnictví ponoukal. V témž listu ho mezi jiným i těmito slovy napomínal: „Posilni se, můj milý otče, a statečně mučnictví podnikni; aniž pro nás svůj oumysl měň*)." To tedy první znamení bystrosti vtipu Origena a jeho hned v dětinství opravdového milování pobožnosti nechť jest tak od nás poznamenáno. ‘

*) Bylo totiž ještě šest jiných nezaopatřených dětí doma.

Byl pak Origenes tehda nemálo už ve víře vyučen a —
 utvrzen, požívaje hned od první mladosti bedlivého v Pí-
 smech svatých cvičení. Aniž jen prostředně s nimi se obí-
 ral, jelikož otec jeho snažně o to pečoval, aby syn spolu
 s literním uměním, taky známosti Písem svatých došel. Tedy
 přede vším jiným učením a před uměním řeckým *) oddal
 ho k cvičení se v náboženství, tak že mu každého dne uklá-
 dal, aby se některým průpovědem z Písma svatého slovo
 od slova naučil, a potom z paměti je říkati uměl. Tu pak
 povinnost pachole netoliko beze všeho nucení vykonávalo,
 ale i s velikou ochotností a bedlivostí všechno své myšlení
 k tomu obrátilo; tak že nemělo na tom dosti, aby smysl
 sprostný, otevřený a jako po vrchu Písem svatých ležící
 znalo, nýbrž něco vyššího a hlubšího vyzvážovati, a hned
 v tom věku vnitřnějších a tejnějších rozumů s pilností nabý-
 vati chtělo, až s ním i otec jeho dosti práce měl, když
 ustavičně od něho otazován byl, coby tato aneb ona prů-
 pověď Písma svatého, od Boha vdechnutého, vyznamenávala.
 Pročež take otec, ačkoli na oko nejednou mu proto do-
 mlouval, napomínaje ho, aby výše nad rozum věku svého
 nesmýšlel, a více, nežli otevřený smysl Písma ukazuje, ne-
 vyhledával: však sám v sobě a v mysli své tejně a mlče
 veliké potěšení z toho měl a se radoval, ano i Pánu Bohu,
 všech dobrých věcí dárci a původu, velice děkoval, že z bož-
 ské své dobroty a milosti ráčil mu to dáti, aby takového
 syna otcem byl. Rozprávějí o něm i to, že častokráte
 k pacholeti, když spalo, přicházel, a pozdvihna s něho pro-
 stěradla, prsy jeho nahé, jakoby je byl sobě Duch boží za
 chrám a příbytek posvětil, s velikou uctivostí líbal, a sa-
 mého sebe z toho, že takový plod má, za šťastného a bla-
 hoslaveného pokládal. Toto ovšem, a jiného mnoho k tomu
 podobného o Origenovi, dokudž pacholetem byl, připomínají.

Origenes tedy, nemaje věku svého ještě z ouplna sedm-
 nácti let, po mučení otce svého spolu s mateří a jinými
 šesti mladšími bratry osiřal. Ačkoli pak zboží otce jeho
 jako v pokutě propadené, do komory císařské pobráno bylo,

*) To umění obsahovalo gramatiku, arithmetiku, geometrii a
 retoriku, dále i filosofii a dialektiku.

— tak že u veliké nouzi a nedostatku věcí k životu potřebných s bratry svými a mateří postaven byl: však božským milostivým opatrováním od nějaké převelmi bohaté a nad jiné slovutné paní do domu přijat, pohodlné všemi vezdejšími věcmi opatření bez nedostatku nalezl. Ale ta paní měla u sebe taky jednoho člověka, rodem z Antiochie, velmi slovutného a vzácného mezi těmi, kteříž tu v Alexandrii bludné a kacířské učení vedli; jež sobě tolik oblíbila, že ho i za syna přijala a nad jiné milovala. Ale Origenes, jakžkoli s tím mužem z nouze v témž domě a čelednosti bydleti musil: však už toho času patrná a jistá znamení svého pravého a katolického smyslu u víře na sobě zjevně pronášel. Nebo když množství, netoliko kacířů, ale i našich, pro zláštní výmluvnost a učenost, kterouž Paulus (tak muži tomu říkali) zdál se býti obdařen, k němu se scházelo, nemohl Origenes nikdy k tomu přiveden býti, aby modlitbám jeho přítomen byl a s ním církevně obcoval, jakož ten, kterýž hned od dětinství netoliko pravidlo církevního učení s pilností zachovával, ale i bludy a kacířství, jakž sám o sobě v jedné knize mluví, vždycky v ošklivosti měl.

A poněvadž Origenes hned od svého otce v umění řeckém dobře byl zveden, a po jeho smrti ještě všecku mysl a snažnost k témuž umění obrátil, tak že sobě brzo důstatečnou známost v předmětech, jimž gramatici učili*), způsobil: tedy mohl, když jen krátký čas po smrti otcově ještě vědám daroval, snadně důstatek věcí k životu potřebných, jakž ten věk jeho žádal, sám ze své práce sobě opatřiti.

3. Jak Origenes, ještě velmi mladý, slovu božímu učil.

Když byl Origenes, jakž sám o sobě na jednom místě vypravuje, vyučování mládeže v Alexandrii na sebe přijal, a žádného tehda nebylo, kdoby s lidem při vyučování pravdám víry křesťanské práci byl vedl, poněvadž strach a hrůza protivenství všecky učené lidi odtud vyhnala**): tedy

*) Gramatici učili slovnímu i věcnímu vykládání starých spisovatelů, zláště básníků a dějepisců.

**) Sám dotavádní učitel školy alexandrínské, slovutný Klémens, odešel toho času do Kappadocie k svému žákovi a příteli Ale-

mnozí z pohanů, chtějí slovo boží slyšet, k němu přichá-
zeli. Mezi nimi, jakž on praví, nejprvnější byl Plutarchus,
kterýž potom, veda život svůj poctivě a šlechetně, smrt
blahoslaveného mučeníctví podstoupil. Druhý po něm byl
Heraklas, vlastní bratr Plutarchův, jenž take u něho zna-
menitý důvod života božské moudrosti a pobožnému cvi-
čení oddaného ukazav, potom po Demétriovi alexandrin-
ským biskupstvím poctěn byl.

V osmnácti letech byl Origenes, když mu správa školy ²⁰¹
křesťanské v Alexandrii poručena byla, a an zatím násilné ²⁰³
protivenství za Akvily, místodržitele alexandrénského, velmi
se rozmáhalo, prospíval onen, vykonáváje své povolání, ná-
ramně v tom svém předsevzetí a způsobil mnoho dobrého.
Téhož času dosáhl take u všech víry křesťanské vyznavačů
pro zláštní a k víře nepodobnou přívětivost k svatým mu-
čeníkům, jak známým tak neznámým, a pro náklonnou žádost
jim dobře činiti znamenité a slavné pověsti dobrého jmena.
Neb jim netoliko, když u vězení seděli, až do posledního
vyrčení, kterým je soudce na smrt odsuzoval, ale i potom,
když ti svatí lidé na smrt vedeni byli, vždycky přítomen
byl; a tak veliké svobody v mluvení při tom užíval, i sám
s velikou myslí ochotností přímo v nebezpečenství se vy-
dával, že když on k těm svatým mučeníkům směle a do-
věrně přistupoval, a upřímně i svobodně políbením lásky
nejednou je pozdravoval, málo někdy chytilo, žeby ho ta
pohanská chasa, kteráž tu všudy vúkol stála, jako nějakými
pekelními pochodněmi se zapálivši, kamením byla uházela,
kdyby odtud, pomoci pravice božské užívaje, předivně a
mimo všech nadějí nebyl utekl. Anobrž táž božská milost
jej i jindy a jinde netoliko jednou a podruhé, ale množství-
kráté, až se toho ani jistý počet vysloviti nemůže, z mnohých
nebezpečenství a úkladů, pro jeho chtivou žádost a pro
svobodnost řeči v rozhlašování slova Kristova jemu stro-
jených, vysvobozovala.

Byla pak proti němu tak ukrutná vojna od nevěrců
zdvížená, že srotivše se vybrali z sebe některé vojáky, a
je kolem domu, v němž bydlel, rozstavěli, pro množství

xandrovi, biskupu města Flávie, později biskupu města Jeru-
salema, aniž se kdy více do Alexandrie navrátil.

— těch, kteří k němu na vyučování v svaté víře chodili. A tolik se každého dne prudký oheň protivenství proti němu rozněcoval, až jej ani všechno město Alexandria už více u sebe zdržeti a chrániti nemohlo. Ale všudy se všech stran jsa velmi sužován i vyháněn, často obydlí své měniti musil, vše to pro veliký počet těch, kteří jeho práci k svatému náboženství přestupovali. Aniž se čemu diviti, že tak veliké množství lidu k víře obrátil, poněvadž život a skutky jeho patrné důvody upřímé a opravdové moudrosti v sobě obsahovali. Nebo podle obecného přísloví, jaká byla jeho řeč, takoví byli i mravové: a na druhou stranu, jací byli mravové, taková byla i řeč. A protož i s pomocí milosti a mocnosti boží mnohých po sobě k horlivému následování potáhl.

Ale když Origenes potom uzřel, kterak se k němu množství učeníků hrne, a den ode dne více mu jich přibývá, ješto mu samému povinnost vyučování ve škole katechetické od Demétria, alexandrínského biskupa, svěřena
203 byla, uznáv to, že vyučování gramatické s tou prací, kterou v učení svatému náboženství vedl, nedobře se srovnává, neprodlévaje, hned to gramatické vyučování, jakožto božskému učení neužitečné a poněkud i odporné, z sebe složil. Potom uradiv se, a sám u sebe tu věc zdravě uváživ, aby pomoci jiných lidí k životu vezdejšímu nepotřeboval, cokoli měl starých, jinda mile a bedlivě čítaných knih, ty prodal, učiniv smlouvu s kupcem, aby mu každého dne čtyry oboly či malé grošíky na stravu dával *). Tím způsobem vedl drahně let skrovný, filosofský život, a tudy i všechněm zlým žádostem mladého věku podnět utal a jako odřezal. A jakož ve dne nemalé práce u vyučování jiných podnikal, tak zase větší díl noci v čítání a zpytování Písem svatých trávil. O to pak nejvíce pečoval, aby svůj život podle pravidla pravé moudrosti jakž nejvíce možno spravoval, někdy posty samého sebe trápě, někdy čas k spaní skrovný sobě ukládaje. Sna pak pro skrocení tělesných rozkoší, ne na ložci nějakém, ale na holé zemi požíval.

Nejvíce pak a nejbedlivěji hleděl těch evangelických slov Spasitele našeho ostříhati a zachovati, kterýmiž uče-

*) Obolus platil as 3 kr. stř.

níků svých napomínal, aby ani dvou sukní neměli, ani — střevíců neužívali, ani péčí a starostí o budoucí čas se netrápili. Anžbrž jsa nad věk svůj větší žádostí pobožnosti zažžený, netoliko všecky neřesti a těžkosti zimy a nahoty velmi trpělivě snášel, ale i do také a takové chudoby a pravé nouze dobrovolně přišel, že přátelé a známí jeho velmi se tomu divili, mnozí pak z toho se rmoutili a na něj i horšili, že za své práce, kteréž při nich v učení a hlásání slova božího vedl, když mu něco z svých statečků uděliti chtěli, jakžkoli od nich žádán a prošen, zhola nic k požívání svému bráti nechtěl. Anž pak ve svých trýzních něco ulevoval; neboť to o něm rozprávějí, že někdy více let žádných střevíců neobouval, a netoliko od vína, ale i od jiných věcí k zachování života méně potřebných, do mnoha let se zdržoval, tak že i v nebezpečenství upadl, neřku-li žaludka zemdlení, ale i docela pokažení.

Když tedy Origenes takové příklady pobožného a dle naučení pravé moudrosti zřízeného života těm, kteříž na něho patřili a bedlivý pozor měli, na sobě ukazoval a dával: slušně take mnohé z učeníků svých k oblíbení a vyvolení podobného života probudil; tak že i mnozí z počtu nevěrců, ne obecní a matní, ale vznešení i slavní, a jak v jiném literním umění, tak i ve filosofii zběhlí muži k jeho učení rádi přistupovali, a žádostivě se k němu hrnuli. Tito tedy bedlivostí jeho došedše víry, a u vnitřnosti srdcí svých upřímně a opravdově ji složivše, velmi statečně se v protivenstvích toho času chovali, tak že mnozí z nich jsouce zjímáni, přeslavné skončení životů svých v blahoslaveném mučeníctví vzali.

4. 8 mučenicích ze školy Origenovy pošlých.

Z počtu těch první byl Plutarchus, o němž málo výše zmínka učiněna; kterýžto když na smrt veden byl, nedaleko toho bylo, žeby Origenes, o němž tuto píšu, přistojce mu před poslední hodinkou smrti jeho, od Plutarchových spoluměšťanů, kteříž mu příčinu smrti jeho připisovali, skoro byl zamordován. Ale i tehdáž ho svrchované božské opatrování z toho nebezpečenství vytrhlo. Po Plutarchovi druhý z Origenových žáků mučéník byl Serénus, jehožto víra

— v Krista, kterouž v srdci složenou měl, pálením ohně dostatečně zkušena byla. Třetí z též školy poslý mučeník byl Heraklides, a čtvrtý Hérón. Obádvá byli šekerou odpraveni; onen dotud ještě jako katechumen mezi počínajícími a katechismu se učícími sedal: tento pak nedávno předtím se pokřtil. Potom ještě jiný, od prvního rozličný Serénus, byl pátým z též školy pro víru bojovníkem. Povídají mnozí, že i tomuto po hrozných a těžkých mukách, kteráž v zastávání jednou přijatého náboženství trpělivě snášel, hlava z šíje sřata byla.

Z počtu ženských učenic jeho byla Hérais, ještě katechumena. Ta dosáhši křtu skrze oheň*), jakž sám Origenes na jednom místě pověděl, z tohoto života vykročila.

5. O Basilídovi a Potamiéně.

Sedmý mezi těmi mučeníky počítá se Basilides, kterýž Potamiénu, slavnou a od mnohých chválenou pannu, k smrti vyvedl. O té spoluměšťaně její až posavad mnoho rozprávějí, kterak nescíslná téměř potýkání pro zachování čistoty těla a panenství svého, v němž nad jiné vznešená byla, proti nesmyslným a bláznivým úkladům svých milovníků stále a udatně snášela; nebo mimo veliké ctnosti, jimiž se na duši znamenitě skvěla, byla take náramnou zevní krásou těla a spanilostí postavy obdařená. Potom pak i mnohonásobná a přetěžká trápení pro víru v Krista trpěvši, naposledy po hrozných mukách, o nichž ohavno mluvíti, spolu s mateří svou Marcellou, ohněm spálena jsouc umřela. Rozprávějí pak, že Akvila (neb tak soudci jejímu říkali), dav ji po všem těle ukrutně zbíti, potom pohrůžku jí učinil, že ji ku pohanění a světské hanbě jejího těla nejchlipnějším šermířům vydati chce. Na to pak ona málo se rozmyslivši, a tázána jsouc, co si usmyslila, takovou prý odpověď dala, kteráž se jim, jako pohanům, bezbožná býti zdála. A protož i hned konečná výpověď o ní vyhlášena byla, a Basilides, jeden z drabantů pojav ji, na místo popravné ji

*) Rozuměj tu křest krve, byvši ohněm pro víru upálena a umučena, nejsouc ještě vodou pokřtěná.

vyvedl. Když pak množství lidu těžkost jí činiti a hanebnými slovy haněti usilovali, on všechny ty její hánce od ní odháněl a trestal, a jakž mohl, největší přívětivost k ní prokazoval. Ona pak toho člověka pro jeho přívětivost a jí prokázanou dobrotivost tak velmi oblíbila, že ho zas, aby dobré mysli byl, napomínala, doloživši, že si ho, jakž z toho života vykročí, od Pána svého vyprosí, a v krátkých dnech za taková jí učiněná dobrodíní, spravedlivě mu se odmění. To pověděvši hned statečnou myslí smrt podstoupila, ješto tělo její ve vřelou smolu oud po oudu, od zpodu noh až do vrchu hlavy, poznenáhla spouštěno bylo, až z tohoto života se vybrala. Takový boj tato vznešená a slavná panna bojovala i vykonala.

Po nedlouhém čase Basilídes, když jiní drabantí, spoltovaryši jeho, za jistou příčinou od něho přísahy žádali, svobodně jim toho odepřel a odpověděl, že nemůže přísahati, poněvadž jest křesťan, a to že zjevně vyznává *). Oni nejprv za to měli, že s nimi žertuje: ale když na svém úmysle pevně stál, vedli ho před soudce, před kterýmžto jakž se k žalobě přiznal, tak do vězení dán byl. Když k němu bratři v Pánu přicházeli a na příčinu tak rychlé a divné jeho proměny se vyptávali, dal prý jim tuto odpověď: Že Potamiéna třetího dne po svém mučení, přišedši k němu v noci, a podle něho se postavivši, korunu na hlavu jeho vstavila a pověděla, že za něho milosti od Pána žádala, a tu i vyprosila, a že ho Pán v brzkých dnech k sobě do slávy své přijme. Potom pak, když mu bratři v Pánu pečeti křtu svatého udělili, byl na druhý den sekerou stat a slavnou korunou mučeníctví poctěn. Připomínají se i jiní mnozí, kteříž těch časů v Alexandrii k víře Kristově přistupovali, protože jich Potamiéna, ukázavši se jim ve snách, k opravdovému přijetí slova božího napomínala. Ale o tom až potud nechť jest dosti povědínó.

*) Bylo to bezpochyby nějaké nepotřebné a snad i pohanským bohům se zaklínání a zapřísahání.

6. Klémens Alexandrinský, učitel Origenův.

Po Panténovi spravoval Klémens školu alexandrínskou, ²⁰² k vyučování víře křesťanské zřízenou, až do toho času, ²⁰³ kterýž tuto vypisuju. A take Origenes byl ve svém pacholetství jeho posluchačem a učeníkem. Klémens pak v prvních knihách svých, jimž titul dal Stromateis, poznamenává pořádek let, vypsál časy až do smrti císaře Kommoda. Odtud jest světlý důvod, že on ten svůj spis za panování císaře Sevéra, jehožto časy v této přítomné knize vypravujeme, skládal i dokonal *).

7. Júdas, církevní spisovatel.

Téhož času složil jiný církevní spisovatel, jmenem Júdas, výklady na sedmdesáte týhodnů od proroka Daniele vypsáných, a vydal je na světlo, v nichž pořádek časů až ²⁰³ do desátého roku panování císaře Sevéra poznamenal. Ten učitel vida, kterak bouře proti nám vzbuzená mnohých mysli těžce kormoutila, domníval se, že příchod Antikrista, o němž mnozí mnoho rozprávěli a předpovídali, konečně už se přibližuje a za dveřmi jest.

8. O smělém skutku mladého Origena.

V ten a týž čas Origenes, jsa správcem školy alexandrínské, jakž málo výš povědino, učinil skutek jeden, kterýž ač z oumysla sprostného a mladého původ měl, však znamenitým jest důvodem víry jeho a čistoty. Nebo to povědění Páně v evangelium zapsané: Jsou panicove, kteří se sami vyklestili a v panictví dali pro království nebeské, drobet sprostněji vykládaje, odvážil se slova ta Spasitele našeho skutkem na sobě vykonati; a to buď že se domníval, že ten rozkaz Kristův skutečně od něho naplněn býti má, aneb že jsa člověk velmi mladý, a netoliko s muži ale i s ženským pohlavím často o věcech božských rozmlouvati máje, všechny příčiny křivých nářků, utrhaní aneb zlého

*) O tomto křesťanském mudrcovi viz 1, 12. 5, 11. výše 3. a níže 11. 13.

o sobě domnění nevěrcům odejmouti chtěl. Staral se o to — sice všelijak, aby ten skutek zůstal množství učeníků jeho tajný, a také přátelé a známí jeho aby nic o tom nezvěděli: ale, jakžkoli on toho pilen byl, nebylo možné skutku takového před jinými zatajiti *).

Demétrius pak, který tehdáž v Alexandrii církev spravoval, zvěděv o tom, náramně se tak smělému účinku jeho podivil, a schváliv takovou náklonnost a upřímnost srdce jeho k víře, potěšil ho a v dobré mysli utvrdil, napomenuv, aby s větší péčí a bedlivostí povolání své při vyučování pravdám křesťanského náboženství vykonával. A tehdáž ovšem Demétrius toho úmysla a té vůle k němu byl. Potom pak ne po mnohém čase, vida, že Origenes prospěšně a šťastně své věci vede, a že s velikou poctivostí a pochvalou u všech dobrých slovo má, zapáliv se proti němu, jakž se lidem přiházívá, závistivou horlivostí, usiloval jej mezi biskupy všeho světa, jakoby se nesmyslného skutku byl dopustil, skrze listy své roznesti; zláště když Theoktistus cesarejský, a Alexander jerusalemský biskup, muži velební a mezi jinými palestínskými biskupy nejdůstojnější, uznavše Origena hodna byti vyššího ouřadu a stupně, ruce na něho vložili, aby ouřad kněžský vykonával. Za tou příčinou Demétrius, hned jakž Origenes k té poctivosti a slávě přišel, a u všech lidí všudy moudrosti a ctnosti své chválu obdržel, nemaje mu slušně co jiného za vinu dáti, skutek ten, kteréhož se on v mladosti své dopustil, tvrdou žalobou stěžoval, a jak jeho samého, tak spolu s ním i ty, kteříž ho na kněžství zřídili, v hanbu i posměch uvesti usiloval **). Ale tyto věci zběhly se později a po těchto časích, kteréž nyní

*) Zdá se, že se to naň při hojení tak těžké a nebezpečné rány projevilo, a sice ne ze zlého oumyslu, nýbrž spíše z obdivování tak neobyčejného a srdnatého skutku.

**) Hlavní příčina toho pronásledování byla, že se Origenes od cizích biskupů na kněžství povýšiti a posvětiti dal. Ostatně zapovídala církev vykleštěnce na kněžství světiti. Že pak se tu dvě světitel biskupove, jerusalemský a cesarejský, připomínají, přichází odtud, že ty dvě stolice byly o přednost a právomocnost ve sporu, a protož častěji obá biskupove raději společně jednali. Viz 5, 23.

— vypisujeme. Origenes pak tehdaž, jakž výš dotčeno, v Alexandrii povolání své, při vyučování všech bez rozdílu, dnem i nocí se vši bedlivostí vykonával, a jednak sám Písma svatá čítaje, jednak učeníkům k němu přicházejícím nauky dáváje, všecken svůj čas na to snažně vynakládal.

Když pak císař Sevérus, kterýž do osmnácti let nad²¹¹ říší římskou byl panoval, život svůj dokonal, povýšen byl na císařské důstojenství syn jeho Antonínus (Karakalla)*).

Toho času nacházel se mezi těmi, kteří v ukrutných bouřech protivenství zmužile a statečně se chovali, a po těžkých půtkách, pro vyznání víry podnikaných, nic méně božskou mocí přece při hrdle a zdraví zachováni byli, jeden muž, jmenem Alexander, o němž nyní dotčeno, že tehdaž biskupství církve jerusalemské spravoval. Že pak pro stálé vyznání víry křesťanské jméno slavné měl, pro tu příčinu i biskupství toho dostal, jakžkoli biskup Narcissus, předek jeho, ještě živ byl**).

*) Sevérus zemřel veda vojnu na ostrově Britanii v únoru roku 211. Znameníť jsou jeho slova před smrtí: „Byl jsem vším a nic mi to nespomáhá.“ — Syn a nástupce jeho Bassiánus Antonínus, po jistém oděvu gallického kroje, jež nosíval, neb lidu rozdával, převzděn vůbec Karakalla, ač nebyl svého otce lepší a mírnější, nechal přec vyznavačů Kristových na pokoji. Papež Zefyrín, jenž se byl v čas předešlého protivenství ukrýval, vyšel opět na jevo spravoval dále svou církev. Jaký ostatně ten Karakalla byl, viděti z toho, že vlastního otce, nedlouho před tím, než on skutečně umřel, ze zadu probodnouti chtěl, a dále, že svého bratra a spolupanovníka Gétu tolik vždycky nenáviděl, až ho potom i v náručí vlastní matky sám svou rukou zabodl.

**) O tomto Narcissovi viz 5, 23. a níž následující 9. a 10. kap. Jeho nástupce Alexander, učeník Klémenta alexandrínského, a spolužák Origena, byl dříve biskupem města Flávie v Kappadocii, kdež za posledního Sevérova protivenství taky vězení a okovy pro víru vytrpěl, an zatím Klémens, odešel z Alexandrie a skrýváje se zde před protivenstvím, církev jeho ve víře posilňoval, jakž viděti z listu jeho k Asklepiadovi, po témž Klémentovi do Antiochie odeslaného. Níž 11.

9. O biskupu Narcissovi a jeho zázracích.

Mimo jiné divné skutky tohoto Narcissa, biskupa jerusalemského, o nichž obyvatelé té církve, majíce je sobě od jiných bratří, kteříž posloupně tam bývali, oustně oznámené, rozprávějí, i tento se připomíná. Jednou na den veliké a slavné vigilie, kteráž předchází slavnost hodu velikonočního, nedostávalo se diakonům a jiným služebníkům církve oleje. Pro kteroužto věc, když se všecko množství lidu v tom shromáždění náramně na srdci zarmoutilo, rozkázal biskup Narcissus těm, kteříž světla spravovali, aby ze studnice, tu blízké od kostela, vody navázili a k němu přinesli. 'To jakž se bez odtahu vykonalo, pomodlil se nad tou vodou, a poručil, aby ji silnou věrou v Pána do lamp a jiných nádob k světlům přihotovených nalili. Služebníci vykonali jeho rozkaz a našli to, že proti všemu lidskému rozumu, předivnou a božskou mocí, přirození vody v přirození oleje se proměnilo. A na jistotu a nepochybný důvod téhož zázraku mnozí z bratří, kteříž přítom byli, něco málo toho oleje zachovali, a z něho až posavad ještě nějakou částku s pilností chovají.

I mnoho jiného, paměti hodného o životu tohoto muže rozprávějí, z nichž se toto jedno připomenouti může. Nějací nešlechtní lotrasove, nemohouce snést jeho přísné kázně, kteréž po všecken čas života svého při tvrdém napomínání lidu a trestání z hříchů užíval, a bojíce se, aby pro své veliké a nesčíslné nešlechtnosti, o nichž sami nejlepší vědomost měli, k němu donešení, pokuty a trestu kázně podniknouti nemusili, umínili to časně předejít, a spikše se proti němu, hanebnou žalobou na zošklivení a k hanbě osoby jeho křivě a nepravě sobě vymyslili a vůbec roznášeli. Potom pak, aby posluchači jim a jejich lstivé žalobě snáze uvěřili, vysokými přísahami ji potvrzovali. Jeden z nich takto křivě přísahal: „Jestliže nemluvím pravdy, žádám sobě toho, abych od ohně bídně spálen byl a zahynul.“ Druhý takto: „Nepravím-li pravdy, chci tomu, aby tělo mé ohyzdnou a ukrutnou nemocí zcepenělo.“ Třetí pak tímto způsobem: „Nemluvím-li pravdy, žádám na sebe té pokuty, abych na obě oči oslepl.“ A však žádný z věřících ani na ty přetěžké přísahy jim nevěřil, protože či-

— stota biskupa Narcissa, a život jeho vždycky šlechetně, ctně a bez ouhony vedený, všechněm dobře povědom a znám byl. Ale Narcissus, jedno pro nehodnost té žaloby, ač křivě a neprávě proti sobě smyšlené, druhé, že od dávných časů toho žádostiv byl, aby život svůj v cvičení se v moudrosti a v ctnostech dokonati mohl, sám dobrovolně od očí a hluku všeho množství lidu té církve se oddělil a na 199 poušti v místech samotných za několik let bydlel. Ale to svrchované oko spravedlnosti a pomsty božské nikoli těch nešlechetností, kteréž ti lidé spáchali, nepřehlídlo a bez trestání nepominulo: nýbrž přerychle ty bezbožníky a nešlechetníky týmiž těžkými ranami potřelo, kterých přísahami svými, tak hrozně se zaklínajíce, na sebe žádali. Nebo první z nich, když do domu jeho, v němž bydlel, žádný neví odkud a z jaké příčiny, malá jiskřička nočním časem upadla, se vší svou rodinou a čeledí v náhlém ohni bídne uhořel. Druhého tělo týmž neduhem, kteréhož na sebe za pokutu křivé přísahy žádal, od paty nohy až do vrchu hlavy uschlo a schřadlo. Třetí pak, spatřiv dvou svých tovaryšů žalostné skončení, a náramně se boje pomsty božské, kteráž spravedlivým okem na všechno patří, vyznal přede všemi zjevně tu lstivou nešlechetnost, kterouž byli v společném spiknutí proti tomu svatému muži Narcissovi křivě a neprávě smyslili, a nařikaje nad tím svým hříchem, a ustavičně se pro něj rmoutě tak dlouho plakal a slzy vyléval, až si obě oči vyplakal a o zrak přišel. Tito tedy pro svou žalobu, křivě a neprávě proti Narcissovi smyšlenou, tím způsobem ztrestáni byli.

10. Biskupove jerusalemští po Narcissovi.

Když se tedy Narcissus na poušť odebral, a žádný věděti nemohl, kam se obrátil a kde bydlel, vidělo se biskupům církví okolních za dobré, aby se o jiného biskupa snesli a svolili. Po Narcissovi tedy první jmenem Dios zvolen byl. Po kterémžto, poněvadž nedlouho byl biskupem, Germánion tu církev spravoval. Po smrti toho obdržel to biskupství Gordius. Za jeho času vyjevil se opět Narcissus, jakoby z mrtvých byl vstal a obžil. Tedy ho bratří snažně za to žádali, aby správu toho biskupství

opět k sobě přijal. Všickni se mu totiž více, nežli kdy dříve — divili, netoliko proto, že křivě a neprávě obžalován jsa dobrovolně a pokojně poodstoupil: ale taky, že božskou moudrost i život ctný a pobožný horlivě miloval; nejvíce pak, že Bůh ty jeho křivé žalobníky tak přísnými pokutami ztrestal.

11. O Alexandrovi, taky jerusalemském biskupovi.

Když pak Narcissus pro starost a sešlost věku svého nemohl úřadu toho více spravovati, povolán byl do Jerusalema Alexander, o kterémž málo výše zmínka učiněna, ²¹³ jiné církve biskup; maje sobě totiž ve snách od Boha zjeveno a poručeno, aby se k Narcissovi v posluhování a správě církve připojil. A protož když se Alexander, jako božským jednáním z krajiny Kappadocie, kdež z prvu biskupem byl, do Jerusalema, buďto za příčinou splnění slibu, aneb pro spatření některých svatých míst, vypravil: tedy bratří té církve velmi ochotně a dobrotivě ho mezi sebe přijali, a už více domů se mu zase navrátiti nedopustili *). A to učinili z příčiny jiného zjevení, kteréž se jim taky ve snách ukázalo. Neb někteří z nich přednější a pobožnější slyšeli neznámý hlas, kterýmž se jim poroučelo, aby vyjdouce z brány města přijali toho biskupa, kteréhož jim Bůh dávno zvolil a odložil. To když se na ten způsob stalo, tedy Jerusalemsští, však s jednomyslným snešením biskupů církví okolních, přinutili ho k tomu, že u nich zůstatí musil.

Tentýž Alexander činí v epištolách svých, jež byl k Antinojským psal **), a kteréž se až posavad u nás chovají, take zmínku o Narcissovi, tovaryši svém v správě biskupství jerusalemského, těchto slov při konci jedné epištoly doloživ: „Pozdravuje vás Narcissus, kterýž přede mnou zde

*) Tu máme první písemně zaznamenaný příklad, že někdo za příčinou pobožnosti do Jerusalema putoval; i příklad že biskup z jedné stolice na druhou přeložen byl; a snad i příklad prvního biskupa pomocníka (Koadjútora) ještě za živobytí předešlého té stolice vlastníka.

**) t. k obyvatelům města, Antinoa či Antinópolis řečeného,

— biskupem byl, a už nyní, máje věku svého přes sto a šest let, modlitbami mne podporuje. Onť vás žádá, abyste se mnou za jedno smejšleli, a jedné i též vůle byli.“ Ty tedy věci tak se zběhly.

Po smrti pak Serapióna v církvi antiochenské přijal to biskupství Asklépiades, kterýž v čas protivenství pro stálé vyznání víry veliké slávy a chvály došel. O jeho zřízení na biskupství napsal Alexander k Antiochenským v tento rozum: „Alexander služebník Páně a vězeň Jesu Krista, blahoslavené církvi antiochenské v Pánu pozdravení. Když jsem uslyšel, že Asklépiades, muž pro hojnost víry a pobožnosti úřadu toho nejhodnější, z vůle boží svaté církve, kteráž jest mezi vámi, biskupství dosáhl: tehdy Pán okovy mé, ješto jsem v žaláři zavřín a držán byl, snesitelnější a lehčejší mi učinil.“ Že pak list tento po Klémentovi (Alexandrínském) odeslal, oznamuje při konci, kdež v tento rozum napsal: „Tento list, moji páni bratří, odeslal jsem k vám po blahoslaveném presbyteru Klémentovi, muži jak v pobožnosti tak v ctnosti vznešeném, kterého už dříve znáte a potom ještě lépe poznáte. On totiž z obzvláštního řízení božího a z milostivé vůle jeho sem ke mně přišed, církev Kristovu upevnil a rozhojnil*).“

12. Serapión a jeho spisy.

Co se Serapióna dotýče, ač k víře dosti podobné jest, že svou pilností a bedlivostí v psaní mnohé paměti po sobě pozůstavil, kteréž od jiných zachované se nacházejí: však mně toliko do rukou přišlo, co psal proti nějakému Domnínovi, kterýž v čas protivenství od víry v Krista vypadl a k židovské nevěře aneb pověře se obrátil. Též listy, jež Ponciovi a Karikovi, mužům církevním odeslal; i některé ještě jiné k jiným psané epištoly. Složil take muž tento knihu o Evangelii, kteréž se svatého Petra jmenuje **). To

*) Toto ustanovení Asklépiada za biskupa antiochenského stalo se už dříve, ještě za Severa, než byl Alexander do Jerusalema přišel, viz 5. A to psaní odeslal Alexander ještě z Flávie, kdež byl dříve biskupem.

**) O tom Evangelium viz, co svrchu 3, 3. 25. pověděno. Taký

pak učinil za tou příčinou, aby ty věci, kteréž se v něm —
 krivě připomínají, porazil a odvedl, a to pro některé bratří,
 kteříž v církvi rossenské *) pod zástěrou toho Evangelia
 k cizímu, svaté víře odpornému učení přistupovali. Z té
 knihy málo kolikosi slov, jimiž soud svůj o témž Evan-
 gelii oznamuje, i já tuto k svému předsevzetí místně při-
 vedu. Takto tedy píše :

„My pak, bratří, i svatého Petra i jiných svatých apoštolů
 učení přijímáme, jako Kristovo: ale však knihy, pod
 jejich jmény falešně titulované a vydané, jako zkoušení lidé
 dokonce zamítáme, za jisto vědouce, že jsme nikdy takového
 nic od nich nepřijali. Nebo i já, když jsem u vás byl,
 jistě jsem se domníval, že jste všickni pravé víře oddáni.
 A protož o knize, mající titul: Evangelium Petrovo, od ně-
 kterých mně podané, poněvadž jsem ji byl ještě nepřečetl,
 to jsem tehdaž pověděl: Jestli pro tu jedinou toliko pří-
 činu, že se toto Evangelium mezi vámi nečítá, mezi sebou
 v mysli a vůli jste roztržiti a nesvorní, nechť se ale čítá.
 Však když nyní z toho, co mi pověděno, vyrozumívám, že
 oni pochytivše z slov mých, tehdaž promluvených, příčinu,
 do skrejší jakéhosi bludu vlezli, pospíším mezi vás zase
 přijíti. A protož bratří v brzkém čase na mne čkejte.
 Vám pak, bratří, dobře jest povědomo z jaké sekty byl
 Marciánus, a kterak sám s sebou na odporu jsa nevěděl,
 co mluví, jakž z toho, co vám píšu, snadně poznáte. Vy-
 půjčiv já se to Evangelium od některých, kteří ho pilně
 užívají, totiž od následovníků těch lidí, kteří tu sektu,
 k níž Marciánus drží, založili, a jež Dokéty **) nazýváme
 (nebo z té školy vzat jest větší díl jejich učení), mohl jsem
 je pohodlně projíti; a tak jsem poznal, že některé v něm věci
 a řeči s pravým a upřímým slovem Spasitele našeho se

Evangelium sv. Marka bylo od některých Petrovým nazý-
 váno: a však o tom zde není řeči.

*) Rossus bylo město v Cilicii.

**) Dokéty či domnělci byli tak od jiných nazýváni, poněvadž
 učili, že Kristus jen domnělým a ne pravým člověkem byl,
 či že se jen člověkem býti zdál, maje toliko jakousi po-
 dobiznu těla. Tito Dokéty byli jen zláštní strana Gnostiků,
 kteříž se neprávě vyšší známostí pravdy honosili.

- srovnávají, jiné pak že se nesrovnávají, ale proti němu čelí; kteréžto jsem vám tuto napsané přiložil, abyste je očima svýma viděti mohli.“ O spisech Serapiónových tedy až potud.

13. O spisech Klémenta Alexandrinského.

Klémentovy osmery knihy, nazvané Stromateis, či rozmanité věci, chovají se u nás v cele, a mají od něho tento úplný titul: Směs či sbírka rozličných poznamenání o pravé moudrosti či filosofii. Tolikery take knihy vydal, jež nazval řecky: Logoi hypotyposeón, t. j. knihy obsahující výtahy či výpisy z knih jiných. V těch připomíná zejména mistra a učitele svého Panténa, dotýkaje toho, co tento od starších slyšel a zas svým učeníkům sděloval. Jest take jedna jeho kniha nazvaná: Slovo napomenutí k pohanům. Opět jiné troje knihy, kteréž nápis mají: Pedagogus, t. j. pěstoun či učitel dětí. Jiná opět kniha pod titulem: Který bohatec bude spasen? Potom kniha jedna: O svátku Veliké noci, a rozmlouvání o postu. Též jedna: O utržení, a jiná opět: Napomenutí k trpělivosti, či Slovo k nově pokřtěným. Konečně kniha, kteráž se nazývá: Pravidlo církevní, aneb proti těm, kteří bludu židovského následují; kterouž biskupu Alexandrovi, o němž málo výš praveno, připsal *).

Do kněh Stromateis netoliko řeči z Písem svatých sebrané porůznu vložil a jako vetkal, ale take tu z kněh pohanských spisovatelů mnoho toho, co od nich k víře a pravdě podobného pěkně napsáno bylo, spolu uvádí; a vykládá jak Řeků tak jiných barbarských národů domnění, kteráž se rozličná mezi nimi nacházejí. Mimo to poráží falešné učení a smyšlené bludy těch, kteří mezi kacíři přední místo drželi, a uvádí mnoho věcí z historie, podáváje nám hojnou látku k rozmnožení naší vědomosti. K tomu všemu přimísil učení pohanských mudrců, a proto ne bez příčiny knihy ty Stromateis, či směs aneb sbírku rozmanitých věcí, nazval, a titul s tím, což se v nich zavírá, velmi dobře srovnal.

*) Tato kniha vedla řeč o srovnalosti Zákona a Proroků s časem příští Páně.

V týchž osmerých knihách užívá taky svědectví Písem — svatých z kněh, kterýmž mnozí odpírají; jako z Moudrosti Salomounovy, z Ekleziastika či Siracha, z epištoly k Židům a z epištoly Barnabášovy, Klémentovy a Júdovy. Přivodí take knihu Tacianovu proti pohanům, a knihu Kassianovu, kterouž o pořádku časů sepsal. Ani Filóna, Aristobula, Josefa, Demétria a Evpolema, spisovatelů židovských, mlčením nepominul, jako těch, kteří svými spisy patrně a dostatečně to ukázali, že Možiš a národ židovský daleko starší jsou, nežli kteříkoli slavní rodové, jimiž se Řekové honosně vychlubují. A v pravdě tyto Klémentovy knihy, o nichž nyní mluvím, jsou take mnoha jiného výborného a paměti hodného plny. V první knize téhož spisu sám o sobě svědčí, že blízko prvních nástupníků apoštolských živ byl. V týchž knihách slibuje taky, že výklady na první knihu Možišovu vydati chce. Potom take v knize, kterouž o svěcení Velikonoci složil, přiznává se, že ho přátelé jeho k tomu přinutili, aby ta naučení a ustanovení, kteráž od starých kněží oustně přijal, pro potomky v spis uvedl. V témž spisu připomíná taky Melitóna, Irenéa i některé jiné, a uvádí několik historií z kněh jejich.

14. Koliko knih Písma svatého Klémens připomíná.

V knihách Hypotyposeis, ať slovem dím, udělil Klémens kratičké výtahy ze všech knih Písma svatého, jak z těch, kteréž se jednomyslným snešením ode všech stvrzují, tak z jiných, kteréž jsou u mnohých na odporu; míním pak epištolu Júdovu a ostatní katolické či obecné epištoly; též epištolu Barnabášovu, a to Zjevení, kteréž se Petrovi připisuje. O epištole k Židům svědčí, že jest sice Pavlova, ale že ji svatý Pavel jazykem hebrejským k Židům napsal, a svatý Lukáš, aby take Řekům známa byla, s pilností do řečtiny přeložil. Čemuž prý se i z samého přeložení vyrozuměti může, poněvadž se v též epištole a v Skutcích ap. jednotejný způsob mluvení a řeči nachází. Že pak apoštol Pavel s počátku dotčené epištoly svého nápisu pominul, to že ne bez příčiny se stalo. Nebo poněvadž Pavel tu epištolu psal k Židům, kteříž zastaralým a podezřelým domněním proti němu a jeho učení v svých srdcích nakvašeni.

- byli, tedy prý naschvál jména svého nepoložil, aby hned s počátku myslí jejich od čtení též epištoly neodvrátil. Potom prodlouživ svou řeč, tohoto doložil: „Dále pak, jakož jeden blahoslavený kněz říkával, poněvadž Pán náš sám byl apoštolem, od Otce svého všemohoucího k Židům vyslaným: tou příčinou Pavel, byv poslán k pohanům, když to psaní k Židům činil, střídme a pokorně o sobě smejsleje, nepsal se apoštolem židovským; jedno, aby čest dal Pánu našemu, pravému apoštolu židovskému, druhé, aby se z povolání svého vykročovati nezdál v tom, že jsa apoštolem a kazatelem pohanským, nic méně k Židům psáti se neostýchal.“

Opět dotčený Klémens v týchž knihách zprávu o pořádku těch časů, v nichž svatá Evangelia sepsána byla, od starých kněží přijatou, svými slovy takto vypisuje: „Evangelia, kteráž v sobě vypsání rodů zavírají, byla prý nejprv sepsána. To pak, kteréž svatého Marka slove, takovouto příčinu mělo. Když Petr v Římě slovo boží zjevně kázal, a z vnuknutí Ducha svatého evangelium Kristovo oznamoval, prosili mnozí z posluchačů žádostivě Marka, jako toho, kterýž od dávných časů tovaryšem a učníkem Petrovým byl a slova jeho výborně pamatoval, aby všeka jeho kázání sebral a v jistý spis uvedl. Na to prý Marek to Evangelium sepsal, a těm, kteříž ho za to prosili, vydal. Petr přezvědév o tom, ani prý mu toho přímo nezbraňoval, ani ho k tomu nevzbuzoval. — Jan pak porozumév, že to všechno, což se k tělu a člověčenství Páně vztahuje, v těch spisích evangelických bedlivě vypsáno jest, k žádosti některých přátel svých a známých nejposléze po všech jiných evangelistích, sám Duchem božím pojatý, duchovní evangelium sepsal.“ Až potud Klémens.

Taky Alexander, nahoře připomenutý, činí zmínku jak o Klémentovi, tak o Panténovi, jako o těch, s nimiž dobrou známost měl. Nebo v jedné epištole k Origenovi takto píše: „Ta jest byla, jakož víš, i vůle boží, aby přátelství naše, za předků našich už začaté, mezi námi stále a cele zůstávalo, anobrž aby den ode dne vroucnější a trvanlivější bylo. Nebo ty blahoslavené muže za své otce uznáváme, kteří před námi cestou ctnosti kráčeli, a k nimž take my v brzkém čase odsud vypraviti se máme, pravím

blahoslaveného Panténa a svatého Klémenta, kterýž byl — mým učitelem a mnoho mi prospěl; a jestli ještě kdo jiný těm podobný, skrze něž jsem se s tebou, nejmilejší pane bratře, seznámil.“ Ty tedy věci v tom způsobu byly.

Adamancius pak (což se vykládá diamantový) — neb i to jméno Origenovi dáno bylo — sám o sobě píše, že těch časů, když Zefyrínus církev římskou spravoval, proto se do Říma vypravil, aby, čehož dávno žádostiv byl, církev římskou ²¹¹ jakožto nejstarožitnější navštívil a spatřil. Však dlouho se ²¹² tam nezdržoval, nýbrž brzo zase do Alexandrie se navrátil. Zde opět obyčejnou práci svou, při vyučování katechetickém velmi snažně vedl a vykonával. Nebo ještě i tehdy ho Demétrius, alexandrénské církve biskup, ustavičně k tomu napomínal, anobrž i žádostivě prosil, aby bratři vyučovati neoblevoval a sobě neztěžoval.

15. Heraklas, Origenův pomocník.

Ale Origenes viděl, že sám k tomu nijakž dostačiti ²¹³ nemůže, aby hlubšího poznání božských věcí a zpytování i vykládání Písem svatých pilen byl, spolu pak i ty, kteří k němu chodili, víře vyučoval; poněvadž jedni po druhých od jitra až do večera každého dne ustavičně za tou příčinou do jeho školy chodívali, až ani času ani místa k oddechnutí a odpočinutí neměl. Protož rozdělil všechny své posluchače na dvě strany, a vyprav ze svých přátel Herakla, muže jak v božských věcech, tak v jiném umění zbláhého, i ve filosofii velmi dobře vyučeného, přijal ho k sobě za pomocníka u vyučování, a poručil mu vyučovati ty, kteří se začátkům víry učiti měli, jiných pak, větší prospěchy majících a ve víře dospělejších, sám sobě zanechal.

16. Jak Origenes pilen byl Písmem svatého.

Takovou pak chutí a snažnou žádostí veden byl Origenes k bedlivému zpytování Písem a k vystíhnutí smyslu jejich, že se proto samo i hebrejskému jazyku dobře naučil, a staré věrné exempláře Písem svatých, mezi Židy hebrejskou řečí psané, kteréž oni pilně chovali, sobě zjednal. Též i práce a vydání jiných spisovatelů, kteří krom

— oněch sedmdesáti vykladačů Písma svatá překládali, s bedlivostí sbíral, tak že mimo obyčejné a známé překlady Akvily, Symmacha a Theodocióna, ještě některá jiná, od dávných časů někde v skrytě schovaná a nevím kde v koutě zastrčená vydání vyhledal a zase na světlo vyvedl. Nemoha pak pro nepatrné a vymazané nápisy za jisto věděti, kdo je překládal, jediné to o nich oznámil, kterak jedno z nich v městě Níkopolí, na břehu u předhoří Akcium řečeného, a druhé někde jinde v podobném místě nalezl. Ve vydání, kteréž slove Hexapla, protože šesterý překlad v sobě zavírá, připojil v žalmích po čtyřech obecných a obyčejných (Sedmdesáti, Akvily, Symmacha a Theodocióna) překladích netoliko pátý a šestý, ale i sedmý, a při jednom z nich hned zprvu připomíná, že ho v městě Jerichu za času panování Antonína (Karakally), syna Sevérova, v nějakém sudě nalezl. Všecky ty překlady vložil do jedné knihy, a rozděliv je na verše postavil jeden proti druhému i s textem hebrejským do zláštních kolumen, a tak nám exempláře Písem svatých, kteří Hexapla slovou, pozůstavil *). Potom překlad Akvily a Symmacha a Theodocióna, spolu s překladem sedmdesáti vykladačů v jednu knihu spojiv, nazval ji Tetraplou (Čtverkou), to jest čtver násobným překladem, ale však výklad jeden od druhého opatrně oddělil **).

17. O překladateli Symmachovi.

Toto pak při tom věděti sluší, že jeden z těch překladačů zastával kacířství Ebjonitů. Toto tak nazvané kacířství Ebjonitů jest sekta, jakž napřed v této historii oznámeno, těch bludařů, kteří učí, že Kristus Pán z Josefa a Marie

*) Ačkoli potom ještě jeden překlad přidán, tak že sedm výkladů vedle sebe položeno bylo, přece tomu vydání staré jméno Hexapla (Šesterka) zůstalo.

**) Ta vydání brala svá jména Tetrapla aneb Hexapla pouze od počtu řeckých vedle sebe položených překladů, mimo čtení hebrejské, kteréž se tu ve dvou kolumnách, jednou písmem hebrejským a jednou řeckým nalezalo. Ale později počítaly se všecky kolumny, a tak povstala z Tetraply Hexapla, a z Hexaply Oktapla i Enneapla.

přirozeně se narodil, a že byl toliko pouhý a prostý člověk. Vedou také i k tomu, že Zákon obyčejem židovským také od křesťanů ostříhán býti má. Nachází se ještě až posavad výklad Symmachův na Evangelium svatého Matouše sepsaný, v němž tu sektu zastává, a ten blud o Kristu, o němž mluvíme, dotvrditi usiluje.

Sám pak Origenes oznamuje, že těch spisů Symmachových s jinými jeho na Písma svatá výklady, od nějaké Juliány dostal, kteráž je od samého Symmacha sobě dané měla.

18. Ambrosius od Origena obrácen, i mnozí jiní jak ve víře tak i v jiném umění od něho vyučení.

Okolo týchž časů taky Ambrosius, převráceným bludem kacíře Valentína nakažený, mocí pravdy, kterouž Origenes v hádání proti němu zastával, poražen a přemouzen, anobrž jako vnitřním světlem na mysli jsa osvěcen, k upřímnému a pravému smyslu církve docela přistoupil *). Jiní také mnozí velmi učené muži, slyšíce slavnou pověst, kteráž se o Origenovi na všechny strany rozhlašovala, přicházeli k němu, zkusiti chtějíce jeho takové v Písmích svatých známosti a opravdové povědomosti. Ano i nescíslní kacíři a mnozí filosofové, v literním umění velmi vznešení, pilně a bedlivě ho poslouchali, a mimo božské učení také poněkud v světských uměních, kteráž se k filosofii vztahují, od něho vyučováni byli. Nebo kterékoli srozuměl býti vtipu dobrého a bystrého, ty i k známosti filosofie vedl, cviče je napřed v geometrii a arithmetice, i jiných přípravních uměních. Potom jim k rozličným soustavám filosofů cestu ukázal, aby se učili znáti rozdílná jejich domnění a odporné rozumy, a knihy od nich sepsané jim vykládal, přidávaje k tomu vlastní poznámenání a úvahy, takže hlasy všech Řeků za znamenitého filosofa vychvalován byl. Jiné zas, kteří drobet mdlejšího vtipu byli, k tomu namlouval, aby se tomu liternímu umění,

*) Tento Ambrosius byl muž velmi znamenitý, ženatý i odětný, kterýž potom Origena u vydávání knih peněžitou pomocí podporoval a roku 236. i vyznavačem víry byl.

- kteréž lidem vůbec prospěšné jest, učili, připomínaje, že z něho i k srozumění a výkladu Písem svatých mnoho prospěchu nabudou. Pročež taky sám to cvičení se v umění světském za věc velmi potřebnou soudil.

19. Co se o tom Origenovi od pohanů soudilo.

Svědkové toho zláštního a přeslavného v těch věcech prospěchu jeho jsou sami řeční filosofové, kteří za jeho věku živi byli. Nebo v jejich knihách častou zmínku o tom muži nacházíme, protože mu někteří své knihy připisovali, někdy take práce své k němu, jakožto k svému mistru, aby o nich soud svůj oznámil, odsílali. Ale co potřebí toho připomínati, poněvadž i sám Porfyrius zmínku o něm činí *)? Tento ještě za naší paměti v Sicilii bydleje, vydal proti nám knihy, v nichž mnohými křivými nářky Písma svatá v potupu uvesti usiluje a spisy těch, kteříž je vykládali, připomíná. A když nic takového nenalezl, v čemžby učení náboženství našeho slušně a spravedlivě obviněno a stíháno býti mohlo, jakoby už neměl o čem mluvit, obrací svou řeč k utrhaní a k hanění vykladačů. Z těch pak nejvíce Origena, kterého, jak sám dokládá, za své mladosti dobře znal, na nejvýš haněním zoškliviti usiluje, ale v skutku jej nevěda a proti své vůli, jakž nejvíce býti může, vychvaluje; jednak pravdu o něm mluvě, poněvadž jinak mluvit nemohl, jednak kde myslil, že snad od nikoho v klamu shledán nebude, lež a nepravé věci o něm pronášeje. Brzo pak jej haní a sice v tom, že byl křesťanem, a brzo zase v příčině vznešeného umění filosofického, v němž jiné vysoce převyšoval, jemu se diví a znamenitou

*) Porfyrius, jinak Malchus, byl ouhlavní nepřítel křesťanského náboženství. Narodil se v Sýrii roku 233. poslouchal nejprve filosofa Longina v Athénách, potom šel do Říma, kdež byl po 6 let posluchačem filosofa Plótina. Odtud se odebral za příčinou zdraví do Sicílie, kdež svůj zlopověstný spis „Proti křesťanům“ vydal. Umřel roku 304—5. Byl to nejdůvtipnější a nejedovatější protivník křesťanství. Ale spis jeho nás nedošel, byv rozkazem císařů Konstantína a Theodosia pro jeho pohoršlivost všudež vyhledán a k spálení odsouzen.

chválu mu dává. Ale poslyšme, co sám Porfyrius svými — slovy o něm píše.

„Někteří, prý, nechtíce od ničemných a více politování hodných Písem židovských ustoupiti, ale raději vysvětliti je hledíce, obrátili se k jakýms jejích výkladům, kteréž ani samy s sebou se nesrovnávají, ani k těm Písmům se nehodí. A to ne tak pro obhájení onoho cizího, jako více k pochvale svého vlastního učení dělají. Nebo co od Možiše sprostně a světle napsáno jest, to oni chlubně za slova skrytého smyslu vydávají a jako božské řeči, plné hlubokých tajemství, v největší uctivosti mají. A tak tím marným dýmem soudnost rozumu zatemňující, své lehké výklady vyvádějí *).“

Potom málo níže doložil: „Příklad této nesmyslnosti nechť se vezme od muže toho, s nímž jsem i já za první mladosti své poněkud známost měl, a který tehdaž v znamenité poctivosti byl, i až podnes pro knihy, kteréž vydal, ještě nemalou chválu má; totiž od Origena, jehož sláva mezi učiteli toho náboženství daleko se rozšířila. Ten byl posluchačem a učníkem Ammónia, kterýž za našeho věku ve filosofii největší chválu obdržel. Ačkoli pak k známosti literního umění od svého mistra v pravdě velikých pomoci požil, ale však chtěje pravý a chvalitebný život vésti, na rozdílnou onomu, anobř právě odpornou cestu nastoupil. Nebo Ammónius byv dříve křesťanem a od křesťanských rodičů zplozen a vychován, jakž v moudrosti prospívati začal a umění filosofie jednou právě zakusil, hned se od křesťanství odvrátil, a k vedení života zákony zemskými se řídícího přistoupil. Ale Origenes byv zprva Řek (pohan) a v řecké pohanské moudrosti vyučen, zabloudil k tomu hloupému a tvrdošijnému křesťanského života způsobu, a s drzí všetečností mysl svou k němu přiložil. K témuž pak se uchýliv a tím jako nakvašen jsa, nejen sebe samého, ale i své umění zkazil. Nebo co se zevního života dotýče, ten vedl sice proti zemským zákonům způsobem křesťanským: ale z strany vnitřního mínění, kteréž on jak o Bohu tak o jiných věcech měl, v tom následoval učení řeckého, oněm cizím básním je podkládaje. Neboť Platónovy knihy vždycky

*) Naráží tu Porfyrius na způsob allegorického vykládání Písem svatých starého Zákona, kteréhož způsobu Origenes ovšem až přílišně užíval.

— v rukách měl, a spisy Numénia a Kronia, Apollofana, Longína a Moderáta, spolu pak i Nikomacha i jiných Pythagoriků bedlivě čítal, jakož take s knihami stoika Chérémona a Kornúta ustavičně se obíral. Z kterýchžto, když se allegorickému způsobu vykládání řeckých tajemství dobře vyučil, téhož způsobu potom i v židovských Písmích užíval.“

To tedy připomenul Porfyrius v třetí knize své proti křesťanům. Co se dotýče jeho svědectví o velikém umění toho muže, v tom pravdu mluví: ale v jiných věcech patrně se mylí. Jako kde praví, že Origenes od náboženství řeckého k víře Kristově se přenesl, Ammónius pak, že od toho způsobu života, kterýž jest podle slova božího, k obyčejům řeckým aneb pohanským se obrátil — v tom ve všem hrubě se mejlí a klamá. Ale co divného, že nepřítel křesťanů pouhé lži proti křesťanům vymyslí? Origenes zajisto počátkům křesťanského náboženství od svých vlastních rodičů, jakž napřed oznámeno, vyučen byl: Ammónius pak božské filosofie a křesťanského náboženství upřímé učení až do skonání života svého stále zachoval; jakož knihy jeho bedlivě sepsané a svědectvím mnohých schválené, kterýchž potomkům zanechal, na mnoha místech ještě za hodnověrné svědky býti mohou *). Mezi těmi jest i ta, kteráž titul nese: „O srovnání Možiše s Kristem;“ a jiné, kteréž se u mužů učených nacházejí. To tedy buď na tomto místě ode mne doloženo, k odvedení křivé žaloby zlobivého utrhače, a k dokázání zkušené umělosti a známosti Origena v moudrosti pohanské.

O této věci píše taky sám Origenes v jedné své epistole, k těm, kteří mu v tom za zlé měli, že tak mnoho práce a snažnosti v umění pohanském vynaložil, a sice v tento rozum: „Poněvadž mne, slovu božímu oddaného, mnozí jak kacíři, tak v pohanském literním umění zběhlí i v známosti filosofie slavní muži, hnutí jsouce pověstí, kteráž se o mé učenosti rozhlašovala, častokráte navštěvovali:

*) To jest sice pravda o křesťanském filosofovi, Ammóniovi Alexandrinském: ale Porfyrius zdá se rozuměti Ammónia Sakka, novoplatónického filosofa. Ač aby tento kdy býval křesťanem, není povědomo, ano jest velmi pravdě nepodobno.

vidělo mi se, že dobře učiním, abych jak bludy kacírů, tak i důmysly filosofů, kterýmiž se o pravdě hádají, s pilností vyzvěděl a poznal. To pak jsem učinil Panténa samého v tom následuje, kterýž přede mnou nejedném mnoho prospěl, protože v tom umění nemálo vycvičen byl. Ale take Herakla jsem následoval, jenž nyní v církvi alexandrénské ouřadu kněžského dostal, a kteréhož jsem u toho učitele a mistra umění filosofického (Ammónia) už nalezl, an o celých pět let dříve jeho posluchačem byl, než jsem já nauky jeho poslouchati začal. Za tou příčinou on taky svůj obecný oděv, kteréhož dříve užíval, s sebe složil, a filosofský kroj, kterýž ještě nosí, na sebe vzal. A ještě až podnes v knihách pohanských, pokudž mu jen možná, čítati nepřestává *).“ Tím tedy způsobem Origenes předsevzetí své, co se cvičení jeho v filosofii, či světské moudrosti dotýče, zastával, a takovou odpověď svým žalobníkům dal.

Téhož času, když Origenes školu v Alexandrii spravoval, 214 přišel nějaký drabant, a přinesl listy od vůdce či vladaře arabského jak Demétriovi, tehdaž církve alexandrénské biskupovi, tak i prokonsulovi, vrchnímu správci celého Egypta, s tou žádostí, aby k němu Origena bez meškání vypravili, od něhožby poučen býti mohl. Z té příčiny Origenes jsa od nich propuštěn, k témuž vladaři do Arabie se vypravil, a v krátkém čase vykonav tu věc, pro kterouž tam byl přišel, hned zase do Alexandrie se navrátil.

Když nemnoho času prošlo, a v městě nemalá válka se 216 zdvihla a zapálila **), vyšel Origenes opět tajně z Alexandrie, a rozuměje tomu, že v Egyptě není sebou hrubě bezpečen, obrátil se do Palestíny, a v městě Cesaréi se ubytoval ***).

*) Tento Heraklas, pomocník Origenův u vyučování, byl potom presbyterem, a naposledy po Demétriovi i biskupem v slavné Alexandrii.

**) Tato válka nebyla nic jiného, než ukrutná porážka a krveprolití mezi měšťany, rozkazem Karakally od jeho vojáků ztropené, protože se ho někteří obyvatelé alexandrénské hanlivými slovy dotkli.

***) V témž městě, kdež potom náš Evsebius biskupem byl. Sám Origenes píše někde o té cestě, že ji předsevzal, aby šlépčje Pána Ježíše a jeho učeníků, i starých proroků ohledal.

— Tam jsa, ačkoli ještě tehdáž úřadu kněžského na sobě neměl, však od biskupů té krajiny snažně žádán, v shromáždění vši církve kázal a Písma svatá vykládal. A to může z toho dovedeno býti, co Alexander, jerusalemský a Theoktistus, cesarejský biskup, zastávající Origena, v odpovědi své k Demétriovi, biskupu alexandrínskému, takto téměř napsali: „Kde jsi pak v listu svém taky toho doložil, že nikdy dříve toho nebylo slýcháno, aniž podnes se dálo, aby laici u přítomnosti biskupů kázali a učili, v tom se nám vidí, žes, nevíme jak, nepravdu promluvil. Nebo kdekoli se k tomu hodní a dostateční nacházejí, kteříby bratřím v slovu božím užiteční býti mohli, ti od svatých biskupů žádání bývají, aby lidu slovo boží kázali; jako se k tomu v Larandě, městě krajiny Lykaonie, biskup Neón Evelpisa dožádal, v Ikonium, městě též krajiny, Celsus Paulína, a v Synnadě, městě krajiny větší Frygie, Attikus Theodóra; a ti všickni byli blahoslavení a pobožní bratři. A dosti podobné jest, že se to i na jiných místech dálo a děje, jakžkoli my o tom vědomosti nemáme.“ Tento tedy muž, o němž mluvíme, Origenes, ještě mlád jsa, netoliko od známých, ale také od cizích biskupů veliké poctivosti docházel. A však když ho potom Demétrius jak psaním svým nazpět povolal, tak skrze diakony své církve napomenul, aby se časně do Alexandrie navrátil, on dostav se tam, opět povolání své u vyučování bedlivě vykonával *).

20. Některé knihy tehdejších spisovatelů, zlášť Berylla, Hippolyta a Kája.

Týchž časů měli mnozí církevní muži znamenitou chválu jak umění tak výmluvnosti; jejichžto epištoly, kteréž jedni druhým psávali, až posavad zachované naleztí se mohou. Jsouť až do tohoto našeho věku v knihovně města Élie či Jerusalema chovány, kterouž Alexander, tehdáž té církve biskup, založil a shromáždil, a z nížto i já jsem mnohé pamětihodné věci k této mé historii vyhledal. —

*) Zdá se, že Demétrius zde už více pánovitostí a závistí puzen sobě důtklivě počínal.

V počtu těch učených mužů jest Béryllus, biskup města — Bostry v Arabii, kterýž mimo mnohé listy a jiné spisy taky sbírku rozmanitých průpovědí, jako nějakých pěkných kvítků, z nejlepších spisovatelů v jedno shromážděných a uvitých, po sobě zanechal. — Take Hippolytus, jiné nějaké církve biskup, k nim připočten býti může. — Dostala mi se taky do rukou disputací, kterouž Kájus, muž velice učený a výmluvný, v Římě za správy biskupa Zefyrína proti Proklovi, blud Katafrygů zastávajícímu, držel. V té tresce nejprv smělost a všetečnost svých odpůrců v zhotovování nových Písem, a toliko o třinácti epištolách svatého Pavla zmínku činí, nepočítaje k nim epištoly k Židům; nebo až do tohoto času někteří mezi Římany k tomu, aby ta epištola byla Pavlova, nepřistoupili *).

21. Císařove, a slovatní biskupove toho času.

Když pak byl napřed jmenovaný Antonínus (Karakalla) 217 sedm let a šest měsíců císařoval, dosedl na jeho místo Makrínus. Tento pak jeden toliko rok, v tom důstojenství se radoval, a hned po něm jiný Antonínus (Heliogabalus) cí- 218 sařství říše římské přijal **).

*) O tomto Kájovi byla už zmínka str. 90. Byl presbyterem v Římě, potom pak i biskupem a kazatelem sv. evangelia bez určitého místa. Z jeho spisů nepozůstalo nám než některý úlomek. Odkud to, že tehda v Římě někteří o epištole Pavlově k Hebréům, i o jiných, ještě pochybovali, jakž taky Evsebius 3, 3. podotkl, pověděli jsme už dříve na témž místě, str. 95. a dále.

**) Karakalla panoval jen 6 let a dva měsíce. Byl totiž v Asii, veda válku s Parthy, z návozu svého vrchního vojevůdce a přednosty životní stráže Makrína, dne 8. dubna 217. oukladně ze světa zprovozen. Vojsko, jemuž ve všem povoloval, nerádo jej ztratilo.

Na jeho místo povýšen jest od téhož vojska, nevědoucího o té zradě, onen Makrínus za císaře, jež i římská rada přijala a vyhlásila. A však nedlouho potom podařilo se chytré bábě čtrnáctiletého Bassiána Heliogabala, potud nejvyššího kněze Boha slunce, a domnělého syna Karakally, jemuž se poněkud i podobal, přemluvití díl téhož vojska v Antio-

Prvního roku panování jeho, Zefyrínus, biskup římský, 218 za osmnácte let pořád zběhlých ouřad ten spravovav, 219 z tohoto života vykročil. Na jeho místě v témž biskupství 219 dosedl Kallistus; ten v tom ouřadě toliko pět let strávil, a tak správu té církve Urbánovi po sobě pozůstavil *).

Potom když výše jmenovaný Antonínus Heliogabalus 222 ve čtyrech letech svého panování ze světa sešel, uvázal se v panství římské císař Alexander **).

chii, že toho jejího vnuka za císaře vyhlásilo. Makrínus byl na to v bitvě, 7. června roku 218. svedené, přemožen a od vojska zcela opuštěn, až naposled na outěku i zabit.

*) Omyl v letopočtu; viz níž 29.

**) Mladý Heliogabal oddal se hned zcela na všeliké nejvš ha-nebné a nesmyslné prostopášnosti i ukrutnosti, tak že v tom všecky své podobné předchůdce překonal. Ale už 11. března roku 222., maje věku něco přes 18 let, byl v Římě od préto-riánů i se svou matěří bídně usmrcen, protože svému se-střenci (neb matky jejich byly sestry) a budoucímu nástupci Alexandrovi o život stál.

V tom hned byl tento zmíněný Alexander, příjmením Sevé-rus od prétořiánů za císaře povýšen a od římské rady i ode všeho lidu s plesáním přijat. Take on byl ještě velmi mlád, sotva 14 let počítaje: ale měl bystrou hlavu, k tomu velmi ctnostné mravy a dobrotivé i nábožné srdce. Učinil prý hned z počátku svého panování ten oumysl, nenechatí žá-dného dne bez dobrého skutku minouti. Užíval take častěji známé prűpovědi: „Co nechceš, aby ti jiní činili, take jim ne-čiň;“ a té prý se buď od židů aneb od křesťanů naučil. V své domácí kapli, kdež každého dne nějaký čas v přemýšlování a pobožnosti ztrávil, měl prý taky obraz Abrahama a Krista. Obzlaště v uctivosti měl svou matku a poslouchal její moudré rady i v spravování říše. Lidu ulehčil hned o třetí díl bře-men, a jeho panování bylo vůbec spravedlivé, mírné a téměř křesťansky dobrotivé. Křesťané, kteří už za Karakally i Heliogabala v pokoji své náboženství provozovali, mohli teď za Alexandra i vlastní hřbitovy zakládati i kostely stavěti. Když o jedno místo k stavění kostela s římskými krčmáři rozepři měli, rozsoudil Alexander k prospěchu křesťanů, uči-niv tu výpověď, že lépe jest, aby se na tom místě jakkoli služba boží děla, než pitky držely. Pro takovou křesťanům prokazovanou náchylnost a pro jeho téměř křesťanskou

Toho času ujal po smrti Asklépiada, antiochenského — biskupa, správu té církve Filétus.

Matka toho císaře, o němž právě zmínka učiněna, jmenem Mamméa, žena v pravdě, jakož pak která jiná, ctností a pobožností slovutná, a šlechtného, to jest, právě nábožného života, když se pověst jména Origenova od lidí tak dalece a široce rozhlásila, až se i k ní donesla, za velikou věc u sebe pokládala, aby netoliko na toho muže pohleděti hodna byla, ale take aby rozumnosti jeho ve věcech božských, kteréž se všickni divili, zkusila. Ona tedy bydlíc 218 tehdaž v Antiochii, skrze drabanty své k sobě ho povolala. A on pobyv u ní za některý čas, a mnohým věcem, vzta- hujícím se ke cti a slávě Páně i k rozšíření moci a učení jeho ji vyučiv, zase k svým obyčejným pracem se navrátil.

22. Spisy biskupa Hippolyta.

V ten a týž čas Hippolytus, mimo jiné své spisy a výklady, složil knihu o svátku Velikénoci, a v té nejdřív pořádek časů či letopočet vysvětluje, potom jakýs kanon či pravidlo svěcení toho svátku na šestnácte let předkládá, a ty časy až do prvního roku panování císaře Alexandra, pořádně vypisuje. Jiné knihy jeho, kteréž se mně do rukou dostaly, jsou zejména tyto: Výkladove na šest dní o stvoření světa; i na to, což se po těch šesti dnech stalo *); kniha proti Marciónovi; výklad na knihu písní Šalomounových; výklad na některé částky proroctví Ezechielova; kniha o Velikénoci, a kniha proti všechněm kacířstvím. Jsouť ještě i jiné pozůstalé paměti od něho vydané, kteréž mnozí u sebe chovají **).

mírnost a dobrotivost, měli jej tehdejší i pozdnější křesťané za tajného vyznavače jejich náboženství a jako za prvního křesťana na trůně římském; zláště, poněvadž dříve už jeho matka se slovutným Origenem mluvila a naučení od něho brala — jakž se hned níže povi.

*) t. co se v druhé kap. první Možišovy knihy vypravuje.

**) Tento Hippolyt, o němž i výše 20. zmínka byla, byl biskupem města Portus Romanus, a může se rozuměti buďto v Itálii na oustí řeky Tiberu, aneb v Arabii, t. nynější Aden. Ale že roku 1551. nalezena byla socha jeho blíže Říma,

**23. Origenova pilnost v psaní, a jak se stal presbyterem.
Potom tehdejší biskupove v Římě a v Antiochii.**

Od toho času začal Origenes výklady na Písma svatá — spisovati, nejvíce z nabádání a ponoukání toho Ambrosia, o němž málo výše (18.) zmínka učiněna. Kterýž netoliko mnohými slovy a prosbami i častým napomínáním ho vzbuzoval, ale taky velmi štědrými a k takové práci velmi potřebnými pomocmi jej podporoval. Nebo více nežli sedm rychlých písařů ustavičně při něm choval, kteřížto se v časích vyměřených střídali, a tu práci — psáti po něm, což on mluvil, jedni po druhých podnikali. Neméně bylo těch, kteří zase všecko na čisto přepisovali, k nimž přidány byly i některé dívky, v pěkném psaní dobře vycvičené. Těm všechněm dotčený Ambrosius věcí, k zachování života potřebných, s dostatkem podával. Anobrž i sám take spolu s ním v té práci o Písmech svatých s nevypravitelnou chtivostí a náklonností skutečně se zúčastňoval, čímž ho taky vzbuzoval a jako podpaloval, aby ty výklady tím ochotněji dělal a spisoval.

Když se ty věci tím způsobem dály, byl v Římě po ²³⁰ Urbánovi, kterýž tu církev osm let spravoval, Ponciánus biskupem. A v antiochenské církvi přijal po Filétovi ouřad biskupský Zebínus.

Za jejich času vypravil se Origenes za příčinou vyřízení některých potřeb církevních do země řecké skrze palestínskou *), a přijal na té cestě v městě Cesaréi skrze vzkládání rukou od biskupů té krajiny důstojenství presbytera. Jaké pak potom bouře, nevole a roztržitosti pro něho povstaly, jaká proto od biskupů a správců církevních činěna ustanovení a nařízení **), a nadto, co více ještě Origenes v čas svého mládí k užitku svatého náboženství přičinil, k vypsání toho byloby obzvláštní knihy potřebí. Však já v druhé knize apologie, kterouž jsem k obraně jeho vydal, po-

majíc nápisy jeho knih, bude se nejspíše rozuměti Hippolyt z Portu či přístavu ouští Tibery.

*) Byl totiž, dle svědectví Epifania a Jeronyma, od biskupů achajských pozván k přesvědčení kacířů, kteří se tam byli zinohli a svobodněji sobě počínali.

**) Viz níž 26. poznamenání.

někud take o těch věcech, pokudž mdloba vtípu mého stačila, jsem vypravoval.

24. Výklady Origenovy na Pisma svatá, v Alexandrii zhotovené.

Mimo to, což tam v apologii oznámeno, potřebí jest i jiné věci o něm připomenouti, a sice, kterak sám Origenes v šesté knize výkladů, jež na Evangelium svatého Jana sepsal, vypravuje o tom, že přední patery knihy sepsal, dokudž byl ještě v Alexandrii. Ale však ze všech těch výkladů jeho, kteréž on na celé to Evangelium bedlivě a pracně sebral, mně toliko dvacaterý dvoje knihy (z 34) do rukou se dostaly*). — V knize deváté výkladů, na první knihu Možišovu složených, jichžto všech jest v počtu dvanácte, ukazuje Origenes to, že v Alexandrii netoliko osmery přední složil, ale že i na pětmečítma předních žalmů výklady sepsal, jakož i výklady na pláč proroka Jeremiáše; z nichž já pěti toliko dílů jsem dostal. Tam činí taky běžně zmínku o dvojích knihách, které o z mrtvých vstání složil. Též i knihy „O počátcích“ (peri archón) sepsal Origenes dříve, nežli se z Alexandrie vystěhoval; a neméně i knihy, kteréž nápis mají „Stromateis,“ vydal v témž městě za panování císaře Alexandra, jakž to vlastní jeho poznamenání, na začátku každé knihy položená, patrně ukazují.

25. Origenes připomíná počet knih starého i nového Zákona.

Origenes, vykládaje Žalm první, vyčítá Pisma svatá starého Zákona, takto svými slovy napsav: „Znáti máme, že jakož svědčí Židé, dvacaterý dvoje jsou knihy v sbírku Pisma starého Zákona přijaté, podle počtu liter, kteréž Židé v abecedě mají.“ Potom vloživ mezi to málo kolikos slov, toto přidal: „Ty dvacaterý dvoje knihy, podle židovského vysvědčení, tyto jsou: První Genesis, jakž my jmenujeme, Židé pak ji od začátečních slov té knihy nazývají Bresith, to jest: Na počátku. Potom Exodus, židovsky Valle smoth, t. j. Tato jsou jmena. Třetí Levitikus, Vajikra, to jest: I povolal.

*) A nám z nich toliko 9 knih či dílů pozůstalo.

— Čtvrté Numeri, Hammesfekodim, aneb Vajedabber, Imluvil. Páté Deuteronomium, Elle haddebarim, Tato jsou slova. „Po Možišovi jest Jesus, Syn Naveův, židovsky Iehosua ben Nune. Potom Soudcove a Ruth, a ty dvě u Židů v jednu knihu se pojímají, kteréž oni říkají Sofetim. Potom Královská první a druhá kniha; u nich z obou jedna jest, a slove Samuel, to jest: Od Boha povoláný. Též Královská třetí, a čtvrtá, obojí v jednu knihu zavřená, jíž říkají Vamelech David, to jest: Král pak David. Za těmi jdou první a druhá kniha Paralipomenon, u Židů z obojí toliko jedna, jmenem Dibre Hajamim, to jest: Slova dnů. Potom první a druhá Ezdrášova, u nich v jednu vzatá, slove Esra, jakoby řekl Spomocník. Kniha Žalmů, hebrejsky Sefer Thillim. Přísloví Šalomounova, hebrejsky Misloth. Ekklesiastes, židovsky Kohelet, to jest, Kazatel. Píseň Šalomounova, židovsky Sir hassirim. Potom se kladou proroci: Isaiáš, židovsky Jesaia, a Jeremiáš s Pláčem svým i s epištolou v jedné knize, a jedním jmenem u nich slove Iirmeia; po něm Daniel, židovsky take Daniel, a Ezechiel u nich Jezkel*). Potom Job a Esther. Ale kromě počtu těchto kněh, jsou knihy Machabejské, kteréž u nich nápis mají „Sarbeth Sarbane El.“ Tím způsobem v knize výš jmenované Origenes Písma starého Zákona vyčetl.

V první knize výkladů, kteréž psal na Evangelium svatého Matouše, svědčí věrně dle církevního pravidla, že toliko čtyry jsou Evangelia, když v tento rozum píše: „Jakož jsem z naučení a z zprávy předků přijal o čtverém Evangelium, kteréž taky beze všelikého odporu od veškeré, pod nebem rozšířené církve jednomyslně jest přijato — první Evangelium jest to, kteréž od svatého Matouše, někdy celného, ale potom apoštola Pána Jesu Krista, sepsáno jest, a kterýž je Židům k víře Kristově obráceným v jazyku hebrejském (syrochaldejském) složené vydal. Druhé jest to podle sepsání svatého Marka, kterýž je tak sepsal, jakž mu je svatý Petr vypravoval. A protože toho Marka svatý Petr v první své katolické epištole (5, 13.) synem svým

*) Tu jest zapomenuta kniha 22. obsahující v jednom dvanácti malých proroků.

nazývá, těmito slovy: „Pozdravuje vás spoluvyvolená církev, — kteráž jest v Babyloně, a Marek, syn můj.“ Třetí Evangelium, od svatého Pavla schválené, jest Evangelium sv. Lukáše, kterýž je těm, ješto byli z pohanů, vydal. Nejposlednější ze všech jest Evangelium svatého Jana.“

Dále v páté knize výkladů na Evangelium Janovo mluví Origenes o epištolách apoštolských takto: „Pavel hodným a způsobilým služebníkem nového Zákona, ne litery ale ducha, od Boha učiněn, vykonav povinnost kázání evangelia vrchovatě od Jerusalema kolem až do krajiny Illyrie, nepsal ke všem církvím, jež byl vyučoval: a však i těm, kterýmž psal, jen málo kolikos slov odeslal. — Svatý Petr, na němž Kristova církev, proti kteréž pekelné brány neodolají, vzdělána jest, jedné toliko epištoly, jednomyslně ode všech schválené a přijaté, po sobě zanechal. Ale nechť jest to tak, že i druhou, o kterouž však odpor jest, sepsal. O Janovi třeba-li mnoho mluviti? kterýž na prsích Páně odpočíval, a kterýž ačkoli tak mnoho, což sám vyznává, kněh sepsati mohl, žeby jich všecken tento svět obsáhnouti nemohl, však jedno toliko Evangelium potomkům pozůstavil. Sepsal take Zjevení, v kterémž jemu poručeno bylo, aby zamlčel a nenapisoval slov sedmi hromů. Zanechal i velmi krátkou epištolu. Ale nechť jest tak, že on i druhou a třetí sepsal, poněvadž ne všickni praví, že jeho vlastní jsou. A však obě sotva sto řádek obsahují.“

O epištole pak k Židům, v některých kázáních, kteráž na ni psal, v tento rozum promlouvá: „Způsob řeči a slov v epištole, kteráž má titul k Židům, není neohlazený, jakéhož apoštol obyčejně užíval, kterýžto sám se přiznává, že jest neumělý a nezběhlý v řeči: ale táž epištola v složení slov a v okrase řeči k ozdobenému jazyku řeckému blízko přistupuje. To pak jedenkaždý, rozdílů mluvení a vlastnosti toho jazyka povědomý, rozeznati může. Druhé, že rozum a smysl v též epištole podivuhodný jest, a že těch epištol, kteréž jednomyslně ode všech, že je tento apoštol psal, svědectví mají, v ničemž nižší není, tomu každý jako jisté pravdě místo dá, kdož toliko s uvážením a bedlivě epištoly toho apoštola čítal.“ Po těch slovích málo níže doložil i tohoto: „Já svobodně a stále tvrditi budu, že rozum a smysl v té epištole jest apoštolv, ale řeč a sloh někoho jiného, kterýž slova toho apoštola

- poznamenal, a což on jako učitel a mistr ústy svými mluvil, to tento svým způsobem v spis uvedl. Která tedy církev tu epištolu za Pavlovu má, nechť jest za to chválena. Nebo jistě staří ne bez příčiny a všetečně Pavlovi ji připsali a nám zůstavili. Ale kdo jest ji v pravdě psal, to sám Bůh výborně zná. Jáť jsem od některých slyšel, že ji Klémens, římské církve biskup, psal, od jiných pak, že ji svatý Lukáš skládal, ten, kterýž Evangelium a Skutky apoštolské sepsal.“ Ale o tom nyní nechť jest dosti povědino *).

26. Heraklas, biskup alexandrinský.

Tehdáž byl desátý rok panování císaře Alexandra, na-
 231 před oznámeného, když Origenes z Alexandrie do Cesarée Pa-
 232 lestínské utek, správu školy v tom městě, pro vyučování víry
 nařízené, Heraklovi postoupil**). — Po nemnohém čase umřel
 Demétrius, alexandrinské církve biskup, stráviv čtyřiceti a
 tři leta v spravování svého ouřadu, a na místo jeho dosedl
 Heraklas. — Toho věku měl taky veliké a slavné jmeno
 Firmiliánus, Cesarée Kappadocké biskup.

27. Origenes od biskupů vážen.

Ten Firmilián tak náramně Origena miloval, že ho
 někdy do své osady pro vzdělání a prospěch církví povo-

*) Z toho rozuměti, že jen jináčím způsob řeči zbudil u některých
 učených pochybnost, zdaliby ta epištola byla Pavlova. Však
 ten rozdíl řeči dá se tím vysvětliti, že ta epištola, původně
 syrochaldejsky k Židům psaná, potom od někoho, v řečtině
 se dobře znajícího, k. p. od sv. Lukáše přeložena byla.

**) Origenes byl pro své vykleštění na jednom sněmu z Ale-
 xandrie vypovězen, na druhém sněmu pak i z kněžství svle-
 čen (ano dle svědectví Hieronyma taky z církve vyloučen);
 snad už pro některé bludy, které se v jeho spisech našly.
 K tomu usnešení přistoupily téměř všechny ostatní církve,
 i římská, kromě biskupů palestínských, arabských, fénických
 a achajských, kteříž všickni znajíce osobně Origena i vy-
 soce ho sobě vážíce, nepřestali k němu držeti a jej zastá-
 vatí. Protož Origenes u nich i dále ještě veřejně učil.

lával, někdy pak sám k němu osobně do Judska přijížděl, a dosti dlouhý čas u něho bydlel, pro nic jiného, než aby se lépe a dokonaleji Písmům svatým od něho vyučil. K tomu, jak Alexander, jerusalemské, tak Theoktistus, cesařské církve biskupove, po všecken téměř čas věku svého Origena jakožto mistra a učitele poslouchávali, a jemu samému, jako jedinému učiteli, povinnost vykládání Pisma svatého s hlásáním slova božího v církvi zastávatí poručili.

28. Šesté protivenství církve za panování Maximína, od Origena připomínáno.

Po Alexandrovi, římském císaři, kterýž třinácte let 235 nad obcí té říše panoval, vkročil Maximínus v císařské důstojenství *). Ten hoře velikou nenávistí k domu a rodu Alexandrovu, v němž bylo mnoho křesťanů, těžkou a hroznou bouří protivenství na církev uvedl, ale poručil toliko samy církevní správce a biskupy, jakožto přední původce evangelického učení, usmrcovati. — Toho času složil Origenes knihu O mučeníctví, a tu svou práci připsal Ambro-

*) Výborný císař Alexander měl téměř po celý čas svého panování nesnáze se svým zdivočilým vojskem, protože uváděje a drže v něm dobrou kázeň, nechtěl mu, jako jeho předkove, zláště v bujném utiskování pokojného lidu povolovati. Z té příčiny byl už několikráte před nimi v nebezpečení života. Konečně roku 235. veda s Germány válku na Rejně, byl od některých těch buřičů, z návodu vrchního vůdce Maximína ve svém stanu přepaden a se svou matkou i některými přáteli v měsíci srpnu zavražděn, panovav 13 a stár 27 let.

Po tom hrozném skutku povýšen byl od téhož vojska na císařství onen Maximínus. Ten jest byl rodem z Thrácie a jak postavou tak silou tělesnou pravý obr, ostatně pak člověk zcela surový a velmi divoké i ukrutné povahy; neb přišel do římského vojska jen jako sprostý pastýř přímo od stáda. Za jeho panování nastalo křesťanům nové, „šesté“ protivenství; ku kterémuž prý i to příčinu přidalo, že se tehdy mnohá a hrozná zemětřesení v římské říši, zláště v Pontu a v Asii udála, kteráž se, jako obyčejně všecko obecné zlé, od pohanů křesťanům pro nectění bohů přičítala.

— siovi, vyznavači, a Protoklétovi, presbyteru církve cesarejské, protože obá nemálo toho protivenství pokusili. O nich se i ta zpráva činí, že jsou v tom protivenství pro stálé vyznání víry, velikého jmena a chvály dosáhli. Zatím nepanoval Maximínus déle než tři leta. — Čas tohoto protivenství poznamenal Origenes netoliko v dvamecímé knize výkladů na Evangelium svatého Jana, ale i v mnohých svých epištolách *).

29. Fabián, divem božím za římského biskupa zvolen.

Jakž pak Gordiánus po Maximínovi císařství římské
238 obdržel, zvolen jest po smrti Ponciána, kterýž byl šest let
církve římskou spravoval, za biskupa té církve Anteros.
A když tento za jeden toliko měsíc v tom důstojenství po-
trval, posazen na jeho místo Fabiánus **). Po smrti totiž

*) Když Maximínus roku 237. v Panonii či nynějších Uhrách proti Sarmatům válku vedl, zniklo proti němu pozdvižení v krajině Africe, kdežto prokonsul Gordiánus i se synem, Gordiánem mladším, za císaře vyhlášen a nato v Římě s radostí přijat byl. Maximínus uslyšev to, chtěl se pomstít a táhl se svou mocí na Řím. Mezi tím zahynuli v Africe obá Gordiánové, přemoženi roku 237. od přívrženců Maximínových. Ale římská rada zvolila hned zas na jejich místo ze svého prostředka dva senátory, Pupiána a Balbína, a tito, donuceni zpourou lidu, přijali k sobě za spolucísaře mladého, as 14—17letého Gordiána, syna aneb vnuka starého Gordiána. Zatím padl take Maximín při obležení města Akvileje v květnu 238. od vlastních omrzelých vojáků v stanu přepaden a zabit. Tak mu bylo odplaceno, co na dobrém Alexandrovi zavinil. S ním přestalo protivenství křesťanů, v němž take už kostely jejich bořeny byly.

Teď byli tedy tři císařové. Ale bujným a násilným prétoriánům římským nechtělo se líbiti zvolení císařů radou města Říma; zbouřivše se tedy zabili ukrutně oba od senátu zvolené císaře téhož 238. roku a nechali samého Gordiána. Ten byl hned ode všech s radostí přijat, a brzo take pro dobrotivost ode všech velmi milován. Senát a vojsko nazvali jej svým „milým synem,“ a lid svou „rozkoší.“

**) Dle obecného mínění spravoval církev římskou: Kallistus od roku 219—223.; po něm Urbánus od roku 223—230.

Anterově přišel Fabianus spolu s jinými ze vsi do Říma — a tam se zdržoval, kdež take z milosti boží a nebeské štědroty za správce nade vším kněžstvem předivně vyzdvižen byl. Nebo když se všickni bratři za příčinou volení té osoby, kterážby správu biskupství na se přijala, v kostele sešli, a mnozí z nich na mnohé osvědčené a slavné muže, k úřadu téhož důstojenství způsobilé a hodné, myslili, byl tu i Fabianus přítomen, ale žádnému tehdáž na mysl nepřišel. A však jakož rozprávějí, nenadále bílá holubice, kteráž se zdála podobenství Ducha svatého, v způsobě holubice na Spasitele sstupujícího ukazovati, shůry slétla a na jeho hlavu se posadila. Pročež i všecken tu shromážděný lid, jako jedním vnuknutím Ducha Páně veden a puzen, s velikou ochotností a jednosvorně zkríkl a zvolal, že ten sám toho důstojenství hoden jest; a tak bez meškání popadše Fabiána, na biskupskou stolicí ho posadili *).

Toho času když Zebínus, antiochenské církve biskup, z tohoto života vykročil, přijal Babylas správu té církve. A v Alexandrii po Demétriovi, kterýž čtyřiceti tři leta tu církev spravoval, přišlo biskupství té církve na Herakla. Tehdáž Dionýsius, jeden z učeníků Origenových, školu křesťanského náboženství v tom městě opanoval **).

Dále Ponciánus od roku 230—235., pak Anterus jeden měsíc 235—236. a potom Fabianus od roku 236—250. My jsme nahoře položili časy dle obecného jistějšího letopočtu. Posloupnost římských biskupů jest nepochybná, nic méně čas jejich sezení jest na mnoze velmi nejistý, a nelze ho zevrubně udati. Papež Ponciánus byl prý do Sardinie vypovězen, kdežto buď nezdravotou toho ostrova umořen, aneb, jak jiní myslí, obušky utlučen běh svůj dokonat. Anterus byl taky za měsíc umučen. A to všecko se ještě za panování Maximína, a sice hned s počátku jeho panování, pravdě podobno as roku 235. přihodilo.

*) Podobný příběh se vypravuje o zvolení sv. Sevéra za biskupa v Ravenně.

**) Tento Dionýsius, muž vv jistučný, byl potom presbyterem a posléze i biskupem v Alexandrii, na nějž se dále náš Evsebius častěji odvolávati bude. však z jeho spisů, vyjma některé zlomky, téměř nic na nás nedošlo. Heraklas nastoupil biskupství roku 232, viz výš 26.

30. Grégorius a Athénodórus, učeníci Origenovi.

Když Origenes v městě Cesaréi učením a vykládáním Písem povinnost svou vykonával, mnozí netoliko domácí, ale i z cizích krajín učeníci, téměř v nescíslném počtu, opustivše vlasti své k němu přicházeli, z nichž nejpřednější a nejslovutnější znám tyto: Theodóra, jiným jmenem Grégoria, biskupa v pravdě mimo jiné tohoto věku našeho od mnohých vysoce chváleného, a bratra jeho Athénodóra. Do jejich myslí, k umění jak řeckému tak i latinskému velmi náchylných a žádostí jako zapálených*), vkládal Origenes poznenáhlu chuť a líbost k filosofii; i přivedl je od předšlých nauk jejich k čítání a rozjímání Písem svatých, a tak úmysl jejich proměnil. Ti pět let v jeho školách pobývše, takových a tak velikých prospěchů v svatých Písmech a božských věcech dosáhli, že jakžkoli obá ještě velmi mladí, nic méně nad církvemi, kteréž jsou v Pontu, za biskupy ustanoveni byli**).

31. Július Afrikánus.

Toho času take Afrikánus, spisovatel těch kněh, kteréž Cesti (jakoby řekl, rozmanité věci) slovou, veliké pověsti mezi lidmi dosáhl. Nachází se jedna jeho epištola, k Origenovi psaná, o historii pobožné Susany, od proroka Daniele zaznamenané, o níž Afrikánus pochyboval, aby Danielova byti měla, ale domníval se, že jest cizí a smyšlená. Na to mu zas Origenes obšírnou a plnou odpověď listem

*) Uměním řeckým rozumělo se zláště řečnictví, a uměním latinským právnictví.

**) Grégorius, příjmením Veliký i Divotvorce (Thaumaturgus), jehožto památku církev dne 17. listopadu světí, byl syn bohatých rodičů z Cesarée v Kappadocii. — Od Origena na víru obrácen a v umění křesťanském vycvičen, stal se biskupem města Nové Cesarée kappadocké. Tam při nastoupení biskupské stolice jen málo křesťanů nalezl, a při smrti jen málo pohanů pozůstavil, a pro veliké divy, kteréž činil, tak ze horu přenesl, nazvan jest „Divotvorcem.“ Athénodórus byl podobně biskupem v Pontu.

sv m dal. Taky téhož Afrik na patero knih o pořádku --- časů a let, či kronyka, velmi piln  sepsan , mně se do rukou dostala. V t  vypravuje, že vzal před sebe cestu do Alexandrie, vzbuzen jsa převelmi slavnou pověstí Herakla, kter   se o n m všude mezi lidmi rozhlásila; o němž taky nahoře oznámeno, že pro velikou známost filosofie i jiných řeckých umění, všecky jin  převyšoval, a k spravování biskupství t  církve vyvolen byl. Jest i jin  epištola téhož Afrik na k Arist dovi, o domn l m nesrovnání svatého Matouše a Lukáše, evangelist  Páně, při v  it n  rod  Pána Jesu Krista. Tam ukazuje patrn  srovnání svatých evangelist  z jak s historie, kter   mu se toho času v celosti dostala, jakož pak i j , vzav ji od něho, v knize první (7.) této historie na svém místě jsem ji přivedl.

32. Origenovy výklady na P sma svat , v Cesaréi zhotoven .

Téhož času byli take výkladove na Isaiáše a na Ezechiele, proroky Páně, od Origena seps ni. Z nich jsem j  viděl t ricately knihy až do třetího dílu proroctví Isai  ova, totiž až do vidění  tvernoh ch zv rat na poušti, a p tme itmery na Ezechiele, kter   jedin  na celého toho proroka vydal. V t    as bydleje v Athénách dokonal výklady na proroka Ezechiele. A tam take na Píseň  alomounovu výklad psáti začal, a pater y knihy dokonal. Potom navr t v se do Cesarée, jin  pater y, aby všech v počtu deset bylo, k konci přivedl. A co třeba tu všecky jeho spisy v  it ti, pon vadh  k tomu obz   tn  knihy a jistého času pot eb , a j  už počet jejich do své knihy o Pamfilovi, p esvat m mučeníku našeho věku, jsem položil. A abych převelikou   adost Pamfilovu k svat m Písmům ka  d mu známu učinil, přiložil jsem take ku knize t  seznamen n  bibliotheky, obsahující v sobě spisy Origenovy i jiných církevních u itel , kter   byl Pamfilus sebral a shromáždil. Z toho ka  d , komuž se lib , bude moci knihy Origenovy, s velikou prací a bedlivostí od něho slo en , kter   však mně do rukou se dostaly, v jistotě a pravdě poznati. Ale už ku pořádku historie navrátiti se musíme.

33. O bludu biskupa Bérylla.

Béryllus, bostrenský v Arabii biskup, o němž dříve — (20.) zmínka učiněna, usiloval proti církevnímu pravidlu jakés cizí a od víry vzdálené učení do církve uvesti. Osmělil se totiž všetečně jistiti, že Spasitel a Pán náš Jesus Kristus neměl své vlastní podstaty, dříve než se vtělil, a že ani vlastního božství svého neměl, než toliko, že v něm božství Otcovo přebývalo. O kteréžto učení když se mnozí biskupove s ním hádali a o tak těžkém bludu jeho častá rozmlouvání mívali, dožádán jest k tomu mezi jinými taky ²⁴⁴ Origenes. Ten nejprv s ním přátelsky rozmlouval, aby zkusil, jakéhoby Béryllus úmyslu byl, a coby tím učením mínil. Když pak vyrozuměl, jaký blud on zastává, osvědčil mu, že nedobře podle víry o Kristu smejslí, a jednak svědectví Písem mu přivozuje, jednak jistými a nepohybnými důvody blud jeho poráží, ukázal mu pravou víru, a k zdravému smyslu v též rozepři o Kristu a jeho věčném a pravém božství, jakž byl nejprv držel, zas jej přivedl. Nacházejí se ještě za tohoto věku zachované zápisy či akta, jak toho Bérylla tak i sněmu za jeho příčinou shromážděného, v nichž se spolu taky otázky jemu od Origena předkládané, i rozmlouvání a hádání, kteráž s ním v jeho církvi míval, jakož i všecky jiné věci, kteréž se toho času dály, obsahují a zavírají.

Ještě mnoho jiného, téměř bez počtu, nejstarší tohoto věku o Origenovi připomínají: ale poněvadž to k předsevzetí to-muto nepřináleží, vidí mi se, že dobře to mlčením pomínuto býti může. Však coby o něm věděti bylo potřebí, to sobě jedenkaždý z té apologie bude moci vybrati, kterouž jsem já s pomocí napřed jmenovaného Pamfila, tohoto věku svatého mučeníka, k obraně Origenově sepsal. Nebo já a Pamfilus proti těm utrhačům, kteříž pověst Origenovu zkaziti usilovali, abychom jim snáze ústa zacpali, společnou práci bedlivě jsme ji složili.

34. Císař Filippus.

Po Gordiánovi, kterýž správu císařství římského šest let pořád zběhlých na sobě měl, uvázal se v císařství Fi-

lippus i s synem svým, též Filippem *). — Pověst jde, že ²⁴⁴ tento císař byl křesťan, a když jednou na den vigilie, předcházející slavnost hoďu velikonočního, spolu s jiným množstvím křesťanů, modliteb v církvi účasten býti chtěl, nebylo prý mu od biskupa, kterýž tehdaž tu církev spravoval, dopuštěno do shromáždění vjíti, lečby dříve z hříchů svých vyznání učinil, a mezi kajícími na zláštním vykázaném místě dobrovolně se postavil **). Nebo na jiný způsob bylby nijakž do církve nebyl přijat, a to pro mnohé hříchy, jichž se dopustil a kteréž zpáchal. Císař pak že s ochotnou myslí a rád napomenutí biskupova uposlechl, a upřímost pokoru i pobožnou náklonnost, bázní boží vzbuzenou, skutkem dokázal ***).

35. Dionýsius po Heraklovi biskupem v Alexandrii.

Byl pak třetí rok panování Filippa císaře, když He- ²⁴⁶ raklas, kterýž biskupství alexandrénské šestnácte let spravo-

*) Gordián vedl válku proti Persanům a velmi šťastně, ješto mu tchán jeho, Misitheus, přednosta životní stráže, dobrým byl rádcem a všemu vojsku pečlivým opatřitelem. Ale v běhu té války roznemohl se ten dokonalý muž na ouplavici, a dostav prý návodem lstivého Filippa, rodem Araba, nenáležitého léku, umřel. Nemaje Gordián žádného podezření, zvolil na místo nebožtíka tchána, onoho jinak schopného Filippa za přednostu životní stráže a vrchního vojvodu. Nyní počal Filip schválně opatrování vojska zanedbávati i v nebezpečenství a zkázu je zaváděti. Zbudiv tím jeho nespokojenost a nalezši lsti a ouplatky přívržence, dal sebe za císaře povýšiti a dobrého Gordiána v únoru roku 244. usmrtiti.

**) Kající stáli tehdaž na zláštním, od ostatních věřících odděleném, nižším místě, dokud uloženého pokání nevykonali a rozhřešení nedosáhli; což někdy dlouho, i na leta, i až do smrti trvalo.

***) Tato pověst o Filippově křesťanství jest právě jen pověst, která se za pravdu nepotvrzuje. Tolik jest pravda, že Filip nebyl nepřitelem křesťanství, a že nemálo křesťanů u svého dvora měl. Proto jej, jako už dříve Alexandra, za křesťana měli.

247 val, z tohoto života vykročil, a po něm v též církvi Dionýsius biskupství obdržel.

36. Další spisy Origenovy.

Když se víra Kristova za panování tohoto císaře, jakž dosti podobné, rozmáhala, a učení evangelické bez překážky svobodněji všudy se rozlašovalo, tedy Origenes, maje věku svého přes šedesáte let, a nabyv častým i dlouhým cvičením hotovosti a dokonalosti v mluvení, teprva dopustil, aby rychlí písaři kázání jeho, kteráž vůbec v shromáždění církve činívali, spisovali, čehož předešle nížádným způsobem dopustiti nechtěl.

Téhož času složil osmery knihy, proti nějakému spisu Celsa, epikurejského filosofa *). Sepsal take Origenes pětmečítma knih na Evangelium svatého Matouše, a jiné výklady na dvanácte proroků, z nichž jsem já toliko pětmečítma dostal. Nachází se take epištola jeho k samému císaři Filippovi psaná, a jiná k téhož manželce, Sevéra řečené. Jsou před rukami i jiné rozličné jeho epištoly, k rozličným osobám psané, kteréž jsem já, aby se nerozptýlily, což jich koli po různu sebráno býti mohlo, v jednu zláštní, na více dílů rozdělenou knihu shromáždil, jichž jest v počtu více nežli sto. Učinil taky psaní k Fabiánovi, římskému biskupu, a k jiným mnohým správcům a biskupům církví, o svém pravém a upřímém smyslu v učení víry křesťanské. I těch věcí důkazy máš v šesté knize apologie, pro obranu Origena ode mne s Pamfilem sepsané **).

*) Tento Celsus, nemensší víry křesťanské nepřítel, než Porfyrius, živ byl za císaře Adriána a Marka Aurélie. Jeho jizlivý spis proti křesťanům nás nedošel, ale z odvodů Origenových se vidí, co proti naší víře namítal, a co jemu tehdaž na to odpovídáno bylo.

**) O této epištole k Fabiánovi připomíná Jeronym, kterak v ní Origenes lituje, že to psal, a vinu té neopatrnosti na Ambrosia skládá, kterýž dal u veřejnost, co jemu toliko soukromě podáno bylo. Týká se to nepochybně jeho zásad v knize „O počátcích.“

37. Arabové Origenem z bludu vyvedeni.

Toho času v Arabii opět nějací lidé, původově cizího — a pravdě odporného učení, se zrodili. Ti tctiž za pravdu jistili, že duše lidské spolu s těly jednoho a téhož času umírají a dokonce hynou, potom pak při posledním vzkříšení všelikého těla že zase s těly svými obživeny býti mají.

Když se tedy za tou příčinou nemalý počet biskupů v sněm shromáždil, držel Origenes, opět jsa požádán, přede vším shromážděním rozmlouvání o té rozepři, a tak mocně a pronikavě řečí svou o tom mluvil, že ti, kteříž v tom scestném učení zapletení leželi, z bludu vyvedeni, zase ku pravému smyslu víry a zdravému učení přistoupili.

38. O kacířství Helkesaitů.

Téhož času vzala počátek převrácenost jiného bludu, kteráž sloula kacířství Helkesaitů *), ale však téměř v začátku svém zase zhasla a zmizela. To kacířství připomíná Origenes v kázání, kteréž na žalm 80. v shromáždění měl, v tento rozum: „Přišel k nám tohoto už času jeden, vysokomyslně se vynášeje a pochlubuje tím, žeby hájiti a zastávati mohl bezbožný a velmi nešlechetný smysl kacířství helkesaitského, kteréž teď nedávno proti církvi povstalo. A protož, co zlého a bezbožného ta scestná a převrácená sekta vyznává, už vám oznámím, abyste i vy její marností jako nějakým větrem zachváceni nebyli. Zamítáť ta sekta některé kusy Písem svatých, některých pak ze starého Zákona i z Evangelia užívá. Než apoštola Pavla docela zavrhuje. Potom víru zapřítí za věc neškodnou a křesťanům svobodnou pokládá. Praví totiž, že na tom nezáleží, aťby pak někdo ústy, když ho k tomu nuzná potřeba nutí, víru zapřel, jen když se jí přece srdcem a myslí stále a pevně přidrží. Nosí taky s sebou ti kacíři jakous knihu, o níž praví, že s nebe spadla, a kdož ji koli poslouchá a učení jejímu uvěří, že proto odpuštění hříchů svých dojde, a to odpuštění že jest rozdílné od

*) Původce toho bludu byl prý jakýsi Elkesaj, rodem žid, kterýž svou sektu ze smíšeniny učení pohanského, židovského a křesťanského utvořil.

— onoho, kterého Pán Jesus Kristus uděloval.“ Ale o tom už dosti mnoho.

39. O sedmém protivenství církve za císaře Decia, a co v něm take Origenes trpěl.

Po Filippovi, kterýž sedm let panoval, císařem byl
249 v Římě Decius *). Ten ouhlavním jsa nepřitelem přede-
šlého císaře Filippa, tak byl proti němu nenávisť zapálen, že
pro něho proti církvi ukrutné protivenství zbudil a zdvihl **).
250 V tom protivenství podnikl Fabiánus v Římě smrt mu-
251 čenickou, a po něm dostal to biskupství Kornélius ***).

*) Filippus nepanoval ani celých šesti let, když se jemu, co nad Gordiánem zpáchal, zase na hlavu dostalo. Poslal totiž vůdce Decia do Mésie či nynějších Bulgar, k potlačení nějakého zbourění, a vojsko udělalo Decia císařem. Filip táhl sice na něj z Říma, ale setkav se s ním u města Véróny byl poražen a od vojska zabit, v září 249.

**) Decius chtěl, jakož před ním i jiní císařové, starořímské obyčeje opět zvelebiti, a protož vražil na všecko, co nebylo římské, nýbrž cizí; a tak zláště i na obyčeje křesťanské. Z té příčiny tedy, a ne tak pro Filippa, stíhal křesťany, jichž pak při dvoře Filippově nemálo bylo. Chtěl prý křesťanstvo z kořen vyhubiti, vydav ke všem správcům krajin přísné rozkazy, aby všemi způsoby pohrůzek i muk křesťany opět k vlastenskému náboženství, t. k modloslužbě přiváděli, hroziv jim i tresty, kdyžby u vykonávání těch rozkazů nebedlivými shledáni byli. To bylo tedy velmi ukrutné a prvně obecné protivenství církve, ješto všecka dotavádni jen částečná jsouc, na jednotná města neb kraje se obmezovala. Všickni spisovatelé té doby se v tom srovnávají, že Bůh to protivenství na křesťany dopustil, aby je zas ve víře a křesťanském životě utvrdil, poněvadž dlouhým pokojem zhejřili, a ve víře i mrávech ochabovati začali. Tato ochablost ukazovala se opravdu tím, že jich teď velmi mnoho všelijakými způsoby od víry odpadalo.

***) Po smrti Fabiánově, v lednu 250., zůstala stolice římská as 16—18 měsíců prázdná, než vyvolen byl Kornélius roku 251. Ale proti němu dal se za biskupa vysvětití římský presbyter Nováciánus, kterýž tedy prvním protipapežem (antipapa)

V Palestině musel Alexander, jerusalemské církve biskup, dvakrát před stolicí římského vladaře v Césaréi pro Krista se postaviti, a byl po druhém slavném vyznání své víry znova žalářním trápením bédován, jsa muž věkem velmi sešlý a pro ctihodné šediny velebný. Když pak po tak slavném a jasném vyznání víry, kteréž byl před stolicí vladařovou učinil, v témž žaláři umřel, zvolen a vyhlášen na místo jeho za biskupa jerusalemského Mazabanes.

V Antiochii Babylas po stálém vyznání víry, rovně jako výš jmenovaný Alexander, v okovách svůj život dokonal, a vyzdvižen za správce v té církvi Fabius.

Co se Origena dotýče, s jakým a jak velikým soužením a násilným trápením v tom bouřlivém protivenství potýkati se musel, a jaký konec to vzalo, poněvadž zlý duch se všemi svými vojsky, jakožto nejouhlavnější nepřítel, proti němu se šikoval, a všemi nástroji lsti, i největší mocí a silou proti němu bojoval, anobrž nad jiné všecky, proti kterýmž tehda válku vedl, zuřivěji na něj se obrátil a outoky činil; a sice, jak těžké okovy a na těle trápení ten muž pro slovo a učení Kristovo snášel, a jaké muky od železných řetězů trpěl, jimiž v nejzazším koutě žaláře za hrdlo tuze byl uvázán; kterak opět po mnohé dni za nohy do klády vsazen a jednou od druhé přes čtyry díry roztažen a hanebně rozedřín byl; též jaké mu polhrůžky upálení ohněm činěny, a jaká ještě jiná katování od nepřátel zmužile snášel; potom jaký konec věci jeho měly, když soudce vší snažností a mocí svou na to třel a nastupoval, aby život jeho zachoval; a naposledy, kterých a jak pobožných i všelikého potěšení plných řečí pro ty, kteří v protivenství postaveni jsouce polehčení a pomoci potřebují, potom ještě pozůstavil; ty řku všecky věci v epistolách jeho velmi mnohých pravdivě i bedlivě se připomínají.

40. Co Dionýsius, biskup alexandránský, v témž protivenství trpěl.

Které a jak bouřlivé vlnobití taky biskupa Dionýsia za času téhož protivenství potkalo, to já svědectvím epi-

v Římě byl, a potom i novou sektu Nováciánů uvedl. Níž 43. Evsebius ho pořád mylně nazývá Novátus.

— štoly jeho, kterouž k Germánovi psal, tuto ukázu *), v níž on sám o sobě v tento rozum vypravuje: „Já před Bohem to pravím, a on ví, že pravdu mluvím, a že ani sám od sebe nikdy na utíkání jsem nemyslí, aniž jsem potom bez vůle boží na outěk se dal. Ale když zprva rozkaz Deciův o pronásledování křesťanů zjevně ohlášen byl, a vladař Sabínus v tu hodinu ouředníka poslal, kterýby mne vyhledal, zůstal jsem já ještě čtyry dni v domě svém, očekávaje příchod ouředníka. On pak všude obcházeje, všecky cesty, řeky a pole, i všecky kouty bedlivě přehledával, domnívaje se, že jsem utekl a někde se ukřívám: ale nějakou slepotou držán na mne do domu nepřišel; nebo myslil snad sám u sebe, poněvadž mi protivenství nastává a mne se dotýká, že bych se v domě meškati nechtěl. Takž sotva potom po čtyrech dnech, když mi Bůh přikázal, abych se odtud vystěhoval, a sám mi se za vůdce cesty divným způsobem postavil, vyšli jsme já, moje děti **) a jiní mnozí bratři spolu z domu. A že to byl zláštní skutek božího opatrování, ukázalo dosti patrně skončení těch věcí, kteréž potom následovalo, tak že jsme ještě mnohým užiteční býti mohli.“ Potom málo nížeji oznamuje Dionýsius, co se mu v tom utíkání přihodilo, těmito slovy: „Když jsem já spolu s těmi, kteří při mně byli, nenadále, právě při západu slunce do rukou vojáků upadl, byli jsme do města Taposiris řečeného dovedeni ***). Ale však vůle boží byla, že Timotheus nebyl s námi doma, a protož ho nezajali. Ten přišed potom našel dům svůj prázdný, krom toho, že ho právní služebníci ostříhali; ano i toho se dověděl, že jsme byli jati a odvedeni.“

A dále ještě toto praví: „Který pak byl ten podivný způsob božího opatrování? Povím pravdu, jakž sama v sobě

*) Ten Germánus byl biskupem někde v Egyptě, a obviňoval Dionýsia, že opustil v čas nastalého protivenství svou církev, a pryč utekl. Proti tomu se Dionýsius ve zláštní epístole zastával. Viz o tom ještě 7, 11.

**) V staré církvi se taky ženatí a odětní muži neb vdovci na kněžství světili.

***) Toto malé město bylo blízko Alexandrie. Dionýsius vyšed z Alexandrie, ubytoval se nepochybně na blízku u nějakého křesťana, jmenem Timothea.

jest. Sedlák nějaký potkal se náhodou s Timotheem, který strachem rychle utíkal, a ptal se ho, pročby tak chvátavě běžel? Timotheus mu oznámil pravdu. Ten sedlák byl právě na cestě k svatebnímu veselí; neb jest tam obyčej, že lidé, sejdouce se při svatebním sňatku, přes celou noc veseli bývají. Uslyšev tedy, co se stalo, všel do domu, v němž tu svatbu strojili, a oznámil spoluhodovníkům všecko, co se přihodilo. Ti všickni pojednou, jakoby jim někdo znamení dal, vstali, a rychle pospíchajíce upřímo za námi běželi, až s velikým křikem na nás připadli. Že pak vojáci, kteří nás ostříhali, utekli, obstoupili nás tito pojednou mimo naději tak, jak jsme na holých lůžkách odpočívali. Já v pravdě, Bůh mi svědek, domníval jsem se s počátku, že jsou zloději, kteří nás chtějí zloupiti a obrati, a zůstav ležeti na lůžku tak, jak jsem svlečený byl, samu toliko plátenou sukni na sobě maje, podával jsem jim ostatní šaty, které vedle mne ležely. Ale oni mi, abych vstana i hned rychle odtud šel, poroučeli. Teď jsem teprva porozuměl, proč byli přišli, a počal jsem křičeti, oupěnlivě jich žádaje, aby ojdouce nás tu nechali. Anobrž i za to jsem jich prosil, jestližebychom chtěli nějaké dobrodiní mi učiniti, aby mi sami hlavu s šíje mé stáli, a z těch muk, kteréž mi od vojáků nastávaly, tím dříve mi spomohli. Oni pak mne tak křičícího, jakož i mé tovaryše a bíd svých oučastníky, bezděky s lože sehnali. Tedy já položil jsem se znak na zemi: ale oni chytivše mne za nohy i za ruce, ven odtud mne táhli. Za mnou šli Kájus, Faustus, Petrus a Paulus, kteříž toho všeho byli svědkové, a vynesše mne v sedadle za městečko, vsadili mne na osla neosedlaného a odtud mne odvezli.“ Tak mnoho napsal o sobě ten Dionýsius.

41. O těch, kteří v Alexandrii koruny mučnické došli.

Týž Dionýsius vypravuje ve své epištole k Fabiovi, antiochenskému biskupu, o půtce a boji těch, kteří za panování císaře Decia mučnictví podstoupili, v tento rozum: „To protivenství nezačalo se u nás teprv s císařským mandátem, ale už na rok jej předcházelo *). Nebo hadač či

*) Bylo to posledního roku panování Filippova, a sice na konec 248. aneb na začátku 249., když lid alexandrinský proti křesťanům se zbouřil.

— básník nějaký, aneb kdožkoli on byl, mnoho zlého tomu městu předpovídaje, zbouřil a ponukl na nás pohanské množství tím, že je k ostříhání domácí pověry pobídl. To jsou od něho zdrážděno a na nás popuzeno, a dosáhši svobody k provozování všelikých nešlechtností, mělo to za pravou pobožnost a čistou poctu svých bohů, když vražedně proti nám zuřilo a nevinnou krví křesťanskou ruce své zmazalo.“

„Nejprv tedy jednoho nebohého starce, jmenem Métras, popadše, veleli mu, aby rouhavá slova proti Kristu mluvil; a když on jim k vůli býti nechtěl, ubili tělo jeho kyjmi, a tvář a oči jeho zbodali špičatým trním, a naposledy vyvedše jej na předměstí kamením ho uházeli.“

„Potom přivedli jednu pravověrnou ženu, kteréž Kvinta říkali, do kaplice modlářské, a k tomu, aby se modlám klaněla, ji nabízeli. Ale když ona se odvracela a odpírala, a poctu takovou za ohavnost pokládala, svázavše nohy její, po všech ulicích města, ostrým kamením dláženého, jí smýkali, a bijíce tělem jejím o mlejnské žernoví, i bičováním a mrskáním je zedravše, na předměstí ji vyvlekli, a tam až do smrti ukamenovali.“

„Nato pak jako jedním říkáje ouprkem všickni na domy křesťanské outok učinili, a jedenkaždý své sousedy rychle ven z domů jejich vláčeli a loupili, a domy drancovali. Klenoty s nábytkem dražším sobě odkládali, což pak špatnějšího bylo a všecko dřevěné, to po ulicích rozmetali a spálili, tak že všecko město takové podobenství na sobě neslo, jakoby od nepřítele po obležení outokem dobyt, zebráno a vydrancováno bylo. Ale bratři se jim s cesty vyhýbali, a stranou odšedše, rozchvátání a rozptýlení statků svých, podobně s oněmi, jimž svatý Pavel *) slavné svědectví vydává, s radostí přijímali a trpěli. Aniž vím, aby byl kdo z nich až do tohoto dne Pána zapřel, leč snad někde jeden, který jim do rukou padl.“ —

„Potom jali Apollónii, pannu toho času velmi pobožnou a už take letitou, a políčkující ji ukrutně v tvář, všechny zuby jí vytloukli, a snesše na předměstí hranici dříví, hrozili, že ji za živa upálí; nebude-li jistých rouhavých slov spolu

*) Hebr. 10, 34.

s nimi říkati. Ale ona vyžádavši sobě maličko času, aby — se na to rozmysliti mohla, a sprostivši se rukou jejich, sama bez meškání na tu hranici skočila, a dobrovolně plamenem ohně spáliti se dala *).“

„Serapión byl ve vlastním svém domě od nich polapen, potom ukrutně ztrápen a na všech oudech polámán, až naposledy s hořejšího ponebí domu svého po hlavě dolů svržen.“ —

„Ostatně nebylo žádné cesty, žádné obecné silnice, žádné ulice aneb uličky, jimižby křesťanský člověk ve dne aneb v noci bezpečně choditi mohl; nebo všickni všudy jedněmi ústy křičeli: Kdokoliby těch bezbožných a rouhavých slov říci nechtěl, ten aby i hned polapen a bez milosti na oheň uvržen byl. A toto zlé tím způsobem po delší čas pácháno bylo. Ale, když potom ta domácí bouřka a válka na samy ty ubohé lidi přišla, obrátili to ukrutenství, kterým nás byli trápili, sami proti sobě; a tak jsme my, když vzteklost jejich, proti nám zapálená, jinými věcmi se zaměstnala a zapletla, drobet sobě pooddechli a pokojíčka užili.“

„Ale brzo nato zvěstováno, že se v panování, kteréž se předtím zdálo býti k nám milostivě nakloněno, změna udála **). A protož strach z pohrůžek, kteréž nám byly činěny, velmi se rozmáhal a rostl. V tom byl mandát císaře Decia vyhlášen, a ten opravdu zdál se býti takový, že skrze něj to nejhroznější, o čemž sám Pán náš, že budoucně nastane, předpověděl, téměř se vyplnilo, totiž, aby i vyvolení boží, kdyby možné bylo, v blud uvedeni byli. Pročež všickni strachem ohromení a jako zmámení byli. A hned se mnozí ze vzácnějších na ouřadě dostavili ***); a sice jedni přišli ze strachu, jiní byli veřejně ouřadem povoláni, a ještě jiní od svých vlastních k tomu donuceni. Potom když na ně zejména zavoláno bylo, aby se k nečistým a ohavným obětem dostavili, tu přistupovali, a sice

*) Církev svatá nechválí podobného jednání, lečby se to z vnuknutí božího dalo.

**) Zahynul totiž císař Filip a nastoupil Decius.

***) Kdežto se měli víry křesťanské veřejně odřící a modlám obětovati.

— jedni zblednouce a se třesouce, ne jakoby modlám obětovati, ale sami raději v oběť modlám býti měli; tak že se pohan-skému lidu, u velikém množství okolo stojícímu, v pohanění a posměch vydali, když se všechněm vůbec v tom vyjevili a znáti dali, že se jednostejně jak umříti, tak modlám obětovati strachují. Jiní pak z nich ochotněji k oltářům přiskakovali, drze a nestydatými ústy tvrdíce, že nikdy křesťany nebyli. Na ty se v pravé pravdě výpověď Páně vztahuje, že bohatý nesnadně spasen býti může. Z ostatního pak lidu následovali někteří příkladu jedněch neb druhých z obojích těch, o kterých jsem posléze pověděl; někteří take utekli a někteří byli zjímáni. A z těchto zjímaných šli někteří až do vazeb a do žaláře, a nejedni tam za mnoho dní vytrvali: ale potom ještě dříve, než byli před soudce přivedeni, Krista se odpřisáhli. Jiní pak i muky dosti dlouho a udatně snášeli, ale dali se naposledy trápením přemoci, a zapřeli víru. Ale ti pevní a blahoslavení sloupové Páně, jsouce pomocí a milostí boží utvrzeni, a dosáhše k pevnosti víry své taky náležité míry stálosti a vytrvalosti, učinění jsou slavnými svědky i oučastníky království jeho.“

„Z počtu těch první byl Juliánus, člověk bolestmi v nohou tak soužený, že ani choditi ani se na nohy postavití nemohl. Ten byl s jinýma dvěma, kteříž ho nesli, před soudce postaven, a tu hned jeden z nich víru zapřel. Druhý pak, jmenem Kronión a příjmením Evnus, i sám stařec Juliánus, upřímě a zjevně Pána vyznali. A ti hned po všem městě, které jak znáte, velmi veliké jest, na velbloudích vozeni, a tak na nich sedíce biči mrskáni, až naposledy na velikou a velmi rozpálenou hranici, kdež je všechno množství lidu ze všech krajín obstoupilo, uvrženi a spáleni byli.“

„Když pak oni na popravní místo vedeni byli, pomáhal jim na cestě jeden voják, jmenem Bésas, a usiloval těm, kteří jim potupu činili, odpírati. A když proti němu lid proto velmi křičel, hned byl odtud jat a před soudce přiveden, a v tom přeslavném boji, kterýž pro pobožnost podstoupil, jako nejudatnější bojovník boží, zmužile a statečně se chovaje, naposledy mečem sřat.“

„Jiný kdos, rodem z Libye, jak jmenem tak i zaslí-

bením Páně Makar, to jest blahoslavený *), když k zapření — víry, k němuž ho soudce snažně nabízel, nikterak přiveden býti nemohl, za živa byl upálen.“ —

„Po těch taky Epimachus a Alexander, za dlouhý čas u vězení držáni, a potom mnohými bolestmi, řezáním a bičováním ztrápeni byvše, naposledy prudkým ohněm shořeli.“

„K těm byly čtyry ženské smrti připojeny. První z nich byla svatá panna Ammónárion, kteráž z poručení soudcova dosti dlouho jsouc trápena, poněvadž, jak hned zprvu osvědčila, totiž že ničehož toho, co jí poroučel**), říkati nebude, vždy pevně na svém oumyslu stála, konečně na smrt jest vyvedena. Druhá byla Merkuria, ctihodná stařice, a třetí Dionýsia. Tato byla sice matkou mnohých dětí, a však více Pána nežli je milovala. Čtvrtá pak byla Ammónárion druhá. Tyto tři nebyly žádnými mukami trápeny, ale sťaty jsouce, hned zemřely. Protože se vladař sám obával, kdyby je trápiti dal, aby všechno usilování jeho daremní nebylo, a snad potom nebylo o něm řečeno, že ho ženy statečností svou přemohly. (Ammónárion totiž, v prvním řadě toho potýkání postavena jsouc, ty muky za všechny ostatní vytrpěla.“

„Na to byli Héron, Ater a Isidórus, všickni tři Egypťané, a spolu s nimi sotva patnáctiletý mládeneček Dioskorus soudci vydáni. A soudce nejprv o to se pokoušel, aby toho mládenečka, jakožto snadného k namluvení, lahodnými a pěknými slovy přemluvil, potom pak jako mdlého a bázlivého mukami k zapření víry přinutil. Ale Dioskorus ani přátelskou řečí se nepohnul, ani pohrůžkami ustrašiti se nedal, aby soudce uposlechl. Druhé jeho tovaryše kázal soudce ukrutným a přetěžkým bitím hrozně zedratí, a vida, že zmužile a s udatnou myslí všechny muky pro víru mile snášejí, k spálení ohněm na hranici je vydal. Ale Dioskora, jak pro zláštní srdnatost a udatnost mysli, kte-

*) Slovo „makar“ znamená v řeckém jazyku „blahoslaveného“, a Pán Ježíš pravil: „Blahoslavení jsou, kteří protivensství trpí“ atd.

**) t. j. žádného rouhání proti Kristu, k čemuž pohané obyčejně křesťany mocí nutili.

— rouž zjevně přede všemi ukazoval, tak pro velmi moudré a rozumné odpovědi, kteréž na každou otázku dával, velice se mu podiviv, svobodného propustil, pověděl, že mu ještě některého dne propůjčiti chce, aby se lépe rozmyslil a sobě usrozuměl. A tak přeslavný Dioskorus posaváde s námi jest, očekáváje dalšího a těžšího potýkání.“

„Potom byl nějaký Nemesión, též Egyptan, křivě do-
nešen, že spolky měl s loupežníky. Ale očistiv se důstatečně před svým setníkem z toho křivého nářku, od něhož velmi daleko byl, obžalován jest opět, že jest křesťan, a tak okovami sevřín k vladaři přiveden byl. Tento přenespravedlivý člověk dal jej dvojnásob těžším mučením a bitím, nežli zločince a lotry, ztrápiti a naposledy mezi lotry plamenem ohně spáliti; tak že ten blahoslavený mučeník příkladem Pána Krista (smrtí mezi lotry) poctěn byl.“

„I vzal se tu kdesi jakýs jiný houfec vojáků, totiž Ammón, Zénón, Ptoleméus a Ingenuus, a spolu s nimi jeden stařec, jmenem Theofilus, a ti stáli tu před soudným místem. Když tedy nějaký člověk, proto že byl křesťan, útrpně tázán byl, a už se k tomu nachyloval, aby viru zapřel: tito stojíce při tom, na nehodnost té věci zubami skřípěli, obličejem a očima návěští mu dávali, ruce zpínali, a zkrátka všeho těla svého posuňky k stálosti ho ponoukali. A vidouce, že na ně všickni patří a pozor mají, dříve nežby kdo jiný ruce na ně vztáhl, sami dobrovolně k soudní stoličce přikročili, a že křesťané jsou, zjevně vyznali. Toho pak se i sám vladař s přisedící radou nemálo ulekl*), a ješto oni odsouzení své očekávající, zmužile a doufanlivě k mukám se chystali, jež měli po malé chvíli snášeti, byli zatím jejich soudcove hrůzou zděšení. Nato kráčeli jako v slavném průvodu ze soudnice, z toho svědectví, kteréž Pánu Kristu vydali, velice se radující, poněvadž skrze ně Bůh tak slavné vítězství obdržel.“

*) Byloť to ovšem pro veřejné úředníky nemálo děsné, když spatřili, že i ti, jenž měli pro vlast a staré pohanské náboženství bojovati, sami už nejen křesťané byli, ale i dobrovolně a ochotně pro viru svou na smrt se vydávali.

42. Co Dionýsius dále vypravuje.

„Mnozí take jiní po městech a ve všech od pohanů — zedráni a jako po kusích roztrháni byli, z nichž tuto jeden příklad připomenu. Nějaký Ischyrión projednal se ze mzdy k službě u jednoho ouředníka, aby věci jeho řídil. Pán ten, kterýž ho zjednal, poručil mu, aby modlám obětoval, a když on nechtěl uposlechnouti, počal jemu přísně domlouvati a láti. Když pak ani po takovém jeho lání úmyslu svého nezměnil, nýbrž při víře stále a upřímně trval, a všechno trpělivě a pokojně snášel, pochytiv pán veliký špičatý kej, píchl ho jím v břicho, až mu střeva a jiné vnitřní oudy protekl, a tou jednou ranou ukrutně ho usmrtil. A co třeba vyčítati množství těch, kteří na pouštích a po horách, sem i tam se toulajíce, hladem, žízní, zimou, od neduhů, od lotrů, od divoké zvěři zhynuli? jejichžto blahoslaveného vyvolení a slavného vítězství svědkové jsou ti, kteříž z toho počtu až posavad na živě zůstali. Ale já na důkaz aspoň jeden skutek přednesu, aby ty věci, kteréž se tehdáž dály, tím známější potomkům byly.“

„Chérémon nějaký byl biskupem města toho, kteréž slove Nílus, a člověk velmi starý a věkem sešlý. Ten spolu s manželkou svou na hory arabské utekl, a nikdy zase odtud se nenavrátil. Ačkoli pak ho s manželkou jeho několikráte bratři hledali, však ani jich ani těl jejich nikdež najíti nemohli. Přemnoho jich taky na té arabské hoře od divokých a ukrutných Saracénů zjímáno a v otroctví prodáno bylo; z nichž někteří velmi těžce a sotva velikou sumou peněz vykoupení býti mohli, jiným pak až posavad nijakž se toho dostatí nemohlo.“

„Tyto pak věci, můj milý bratře, ne bez příčiny a nadarmo tak obšírně jsem vypsál, ale abys poznal, jak veliké a trpké bídy u nás se zběhly, jichžto kteří více zkusili, ti take jsou jich povědomější, a více o nich rozprávěti umějí a mohou.“

Potom málo níže i tohoto Dionýsius doložil: „Ti tedy naši svatí mučeníci, kteříž jsou už jako Kristu přisedící a království jeho účastníci, též i při souzení lidského pokolení budoucí společníci a spolusoudcové, ti dokudž s námi byli, ujali se některých padlých bratrů, kteří se hříchu obětování

— modlám dopustili. A když spatřili, an se k Bohu obracejí a pokání činí, uznali, že ta věc bude příjemná a vděčná tomu, jenž nechce smrti hříšníka, ale aby se kál a živ byl, a tak je znova k sobě připouštěli, shromažďovali, v společenství přijímali, a jak na modlitbách tak i při jídle s nimi obcovali. Jakou nám tedy, milí bratří, strany jich radu dáváte? Co máme v podobných věcech činiti? K nim-liž s hlasy svými přistoupíme, a za jedno s nimi smyslíme? Jejich-liž soudu následovati budeme, abychom též způsob dobrotivosti zachovali a k těm, nad nimiž oni lítost měli, i my milostivost prokazovali? Čili naproti tomu soud jejich zrušíme a sami sebe za soudce výroku jejich vystavíme? milostivost jejich zarmoutíme a co nařídili vyvrátíme?“ Toto pak ne bez příčiny přidal Dionýsius, učiniv zmínku o těch, kteří v čas protivenství z lidské mdloby a křehkosti padli*).

*) Všecko to přidáno z příčiny nového kacířství, začatého v Římě knězem Nováciánem. Nebo když v tom protivenství za císaře Decia mnozí křesťané, odvykše časem dlouhého pokoje pro víru trpěti, z mdloby a křehkosti lidské, lekše se ukrutného trápení a ohavné smrti, víru všelijak zapírali, a však potom, želíce toho a dávajíce se na pokání, za odpuštění a rozhřešení prosili, bývali zas od biskupů do společenství církve přijímáni; zláště pak, když se i svatí vyznavači a mučéníci za ně přimlouvali. To tak činil v Římě nově zvolený papež Kornélius. Ale proti tomu povstal tam presbyter Nováciánus. Ten, dle svědectví svatého Jeronýma, usiloval dříve o to, aby po smrti papeže Fabiána římské stolice dosáhl, a když na místo Fabiána zvolen byl Kornélius, chtěl zas tohoto odstrčit. Ale poněvadž se mu ani jedno ani druhé nepovedlo, a Kornélius ode všech přijat a uznán byl, udělal roztržku, a postavil se za původce nového, tvrdého kacířství, uče, že ti, kteří jednou Krista zapřeli, nikdy více, byť pak se i káli, do církve přijímání býti nemají.

Z druhé pak strany stalo se v Africe v městě Karthagini, kdež sv. Cyprián biskupem byl, že takoví padli beze všeho obyčejného pokání, pouze na přimluvu svatých vyznavačů a mučeníků opět do církve přijímání býti chtěli. Tomu se zas právem stavěl na odpor sv. biskup Cyprián. Ale jistý presbyter Novátus povstal ještě s jinými proti svatému Cypriánu a způsobil roztržku, a když na to do Říma

43. Nováciánus, jeho mravy a blud.

Nebo Nováciánus, presbyter církve římské, jakousi zpou-
rou a hrdostí proti nebohým padlým se pozdvihnuv, jistiti
se osmělil, že jim, byť všecko, což dle nařízení církve k pra-
vému pokání a obrácení srdce k Bohu, i k upřímnému a či-
stému vyznání víry potřebného jest, zcela a zouplna vyko-
nali, žádná více naděje k spasení nepozůstává. Z toho byl
potom původem a vůdcem zláštní jakés sekty a bludu těch,
kteří sami sebe z naduté zpourey a hrdosti srdce Kathary,
to jest, čistými nazývali, a za takové držání býti chtěli.
Pro tuto příčinu byl veliký sněm do Říma shromážděn,
na kterýž se šedesáte biskupů a tolikéž aneb více presby-
terů spolu s diakony sešlo. Pastýřove take a správce
církvi po všech krajích jednékaždé země radili se, coby
v té věci činěno býti mělo. A konečně všickni na tom se
jednomyslně snesli, a to zavřeli a vůbec vyhlásili, že No-
váciánus a jeho následovníci, takou pýchou nadutí, i jiní
všickni, kteříkoli k tomu převelmi ukrutnému a od bratrské
lásky vzdálenému smyslu přistoupili, v počet vyloučených
z církve položeni, a za takové držání býti mají: bratří pak,
kteří tak nešťastně klesli, aby lékařstvím svatého pokání
léčení a uzdravování byli. Jsouť ještě před rukama epi-
štoly, jež byl Kornélius, biskup římský, k Fabiovi, antio-
chenskému biskupu napsal, a kteréž netoliko jednání toho
římského sněmu, ale i což po vší vlaské zemi a v Afice
i na jiných místech o témž bludu ustanoveno bylo, v sobě
obsahují. —

Nacházejí se take i jiné epištoly od Cypriána a jiných
biskupů, kteříž spolu s ním v Africe ten blud vyhledávali
a rozsuzovali, latinskou řečí psané, z nichž patrně rozuměti,

přišel, aby pro svou věc papeže získal, což se mu však ne-
povedlo, obrátil, a spojil se tu s Nováciánem. Takť jest zde
opět patrně viděti, jaké šmejdy kacíři hned od počátku pro-
váděti uměli, brzo na jednu brzo na druhou stranu se klo-
nice; též jak svatá církev vždy prostřední cestou, ježto jest
cesta pravdy, krácejíc, na žádnou stranu se neuchylovala; a
tak ani padlých, jako Nováciánus, nezamítala, ani jich, jako
v Africe strana Novátova, bez náležitého pokání nepřijímala.

— že se jim take vidělo: předně, aby bratři, kteří v takovém pokušení klesli, pomocí potěšování a zase pozdvihováni byli; a potom, aby původcovi toho kacířství i se všemi, jednotejným způsobem spolu s ním od pravdy odvedenými, společenství církve katolické slušně a spravedlivě zapovědino bylo. K těm pak epištolám jest i jedna epištola Kornéliova připojena o tom, což na sněmě římském bylo zavřino a ustanoveno; a jiná opět o těch věcech, jež Nováciánus páchal. Z té epištoly zde něco příležitostě uvedeme, aby ti, ježto naši historii čísti budou, všechno, co se ho dotýče, patrně znáti a věděti mohli.

Kornélius tedy, římský biskup, Fabiovi, biskupu antiochenskému, v známost uvodě Nováciána, o životu, mravích a povahách jeho takto svými slovy napsal: „Abys pak porozuměl, že tento podivný muž od dávního času žádostí biskupského ouřadu zapálen byl, a tu všetečnou a neskročenou žádost v sobě tajil, užívaje k tomu, aby to své bláznovství zakryl, té zástěry, že s počátku vyznavače Kristovy, muže jistě dobré a pobožné, k straně své měl, to já už tobě chci ukázati. Maximus jeden z našich presbyterů, a Urbánus, kteříž obá po dvakráte ze stálého vyznání víry veliké a slavné pověsti dosáhli; potom Sidónius a Celerínus, muž v pravdě ten, kterýž s pomocí milosti boží všechna vymyšlená mučení s náramnou stálostí trpělivě snášel, a mocí víry své mdlobu těla posilniv, nad nepřítelem zmužil a udatně zvítězil, tito řku čtyři velební muži, majíce na Nováciána bedlivější pozor, poznali jeho zlost a lest, jeho křivé přísahy a lži, jeho divokou nevlídnost a ošemetné jako vlčí přátelství, a opustivše ho, opět se k svaté církvi navrátili, a všechny jeho podvody a zlosti, kteréž byl za dlouhý čas v tejnosti srdce svého ukrýval, u přítomnosti mnohých biskupů a presbyterů i světských lidí zjevně ukázali, s pláčem i s naříkáním, s bolestí srdce a upřímným pokáním na sebe a na svou bídu žalující, že původem a radou té lité šelmy take i na nejmenší chvíli od církve byli odstoupili.“ —

Potom málo níže takto dí: „S těžkem kdo tomu uvěří, můj nejmilejší bratře, jakou jsme v mravích nestálost a jakou proměnnost v krátkém čase při něm shledali a spatřili. Nebo tento slavný muž (naopak rozuměje), kterýž se ne-

obyčejnou a hroznou přísahou svým následovníkům zava-
zoval, a na to je namlouval, že nikdy biskupství nežádal
a ještě nežádá, však proto pro všecko pojednou a nena-
dále, jakoby snad z nějakého oblaku byl vypadl, biskupem
se ukázal. Nebo ten domnělý učitel a církevního učení
obhájce, když biskupství, kteréhož žádal, s hůry neobdržel,
mocí je sobě uchopiti, a nechť tak dím, z rukou lidských
poněkud vytočiti a vydržiti usiloval. Připojil totiž k sobě
dva tovaryše, kteříž téměř nad svým spasením zoufali, a
ty do nějaké maličké stránky, aneb raději do zadního kou-
tka země vláské vyslal, a odtud tři biskupy, lidi nevzdě-
lané a nejvýš sprosté, šibalskou jákous ošemetností přilou-
dil, za pravé to mluvě a stále tvrdě, že se mají co nej-
spíše do Říma vypraviti, proto, aby všechna ta jakákoli
v církvi vzniklá roztržitost a nesvornost, když se oni s ji-
nými biskupy v to vloží a výpověď učiní, v mír a pokoj
vedena byla. Ti tedy biskupove, lidé, jakž jsem výš po-
věděl, sprostí, a těch nešlechtníků podvod a lsti rozeznati
neumějící, do Říma přišli. Nováciánus pak skrze některé
lidi sobě podobné a k tomu nastrojené, dal je spolu do je-
dnoho místa zavřiti; potom okolo hodiny desáté*), když
je viděl dobře vínem opojené i omámené, přinutil je s svými
pomocníky mocí k tomu, aby ho marným a neplatným ru-
kou na něho vzkládáním na biskupský ouřad posvětili. A
tak toho stupně důstojenství biskupského tím způsobem
skrze chytrost a lest dosáhl, a nyní si ho nenáležitě oso-
buje. Z těch pak biskupů jeden brzo po zpáchání toho
hřícha, s pláčem naříkaje a vinu svou přede všemi vůbec
vyznáváje, do církve se navrátil. Toho jsme my take na
snažnou přimluvu všeho lidu do církevního společenství, a však
mezi laiky přijali, a jiné dva jsme vyslali, aby dosedli na
místa těch dvou biskupů, kteří Nováciána biskupem utvořili.“

„Tomu tedy milíkému evangelického učení obhájci**) vypadlo to z paměti, že v katolické církvi jediný toliko bi-

*) U nás okolo čtvrté odpoledne, tedy po obědě.

**) Nazývá ho obhájcem evangelického učení, poněvadž se stále na evangelium odvolával, nedbaje platných církevních obyčejů a zákonů.

— skup býti má. A přec ho nemohlo tajno býti, aby toho nebyl povědom, že jest v ní presbyterů čtyřiceti a šest, diaconů sedm, subdiaconů taky sedm, akolutů čtyřiceti dva, exorcistů a lektorů spolu s vrátnými padesáte dva; vdov a jiných nemocmi a chudobou soužených a nuzných lidí půl druhého tisíce, kteréžto všecky štědrá milost a dobrota Páně s dostatkem krmí a vychovává. A však ani to a také, v církvi velmi potřebné množství služebníků, ani ten valný počet lidí, božím řízením zbohacených a všemi potřebami hojně opatřených, ani potom převeliký a říkáje nescíslný zástup obecného lidu nemohl tohoto, o němž mluvím, Nováciána od toho zoufalého a opovážlivého předse-
vzetí odvesti a zase k církvi přivesti *).“ —

Opět málo níže tato slova položil: „Už pak oznámím, jakými prostředky a cestami, jakým obcováním života Nováciánus tak směle na ouřad biskupský se třel a tiskl. Snad tím, že hned od prvního času života svého v církvi odcho-
ván byl? Aneb tím, že pro její ochranu mnohé půtky a boje podnikal? Aneb snad, že ve mnohá a veliká nebezpečství pro pobožnost se vydával? Neníť v pravdě on takový. Nebo jemu nejprvnější příčina k věření podána od satana, kterýžto vstoupiv do něho dosti dlouhý čas v srdci jeho přebýval. A když ten člověk pomocí zaklínačů či exorcistů od toho zlého ducha zproštěn byl, a potom brzo v tak těžkou nemoc upadl, že nebyla naděje, aby měl živ zůstat, tedy na lůžku, na němž ležel, vodou jsa pokropen, křest přijal; ač sluší-li to o něm mluvit, že křest přijal **)? Vstav

*) Rozděluje se tu všechno množství věřících na tří: jedna třída těch, kteříž od kostela živi byli, jako kněžstvo a chudina; druhá třída bohatých, kteří ku kostelu platili; a třetí třída ostatního lidu, kterýž ničeho nedostával, a taky ničehož aneb jen velmi málo na kostel přidával. Slovem tedy, chce Kornélius říci, celá ta patrná a početná církev, kteráž nebyla na straně Nováciána, měla jej od jeho zaslepenosti odvrátiti, a oči mu otevřít, že nemůže býti jejím a to druhým biskupem, an už jeden — Kornélius ustanoven byl.

**) V staré církvi teprv po náležitém vycvičení ve víře křtěno bylo potopením ve vodě; nemocným se uděloval křest doma pouhým pokropením vodou. A tento způsob křtu nebyl

pak z nemoci a zdrav jsa učiněn, ani toho, co po křtu — podle pravidla a ustanovení církevního ještě přijmouti měl, nedošel*), ani od biskupa znamením Páně potvrzen či břimován nebyl**). Čehož nikoli nemaje, kterak jest, prosím, Ducha svatého přijíti mohl?“

Dále po některých slovích přidal i toto: „Ten Nováciánus v čas protivenství, dav se strachu zemdliti, a přílišnou žádostí tohoto života veden jsa, toho, že presbyterem jest, zjevně se odepřel. Neb když byl od diakonů žádán a prošen, aby vyjda z domu, v němž se uzavíral a kryl, dle možnosti své bratřím, v nebezpečenství postaveným, jakož na kněze náleží přispěl, a spásy potřebujícím spomáhal, netoliko těch diakonů, tak snažně ho prosících, neuposlechl, ale i s hněvem a zuřivou myslí pryč od nich odšel, dav jim za odpověď, že už déle knězem býti nechce, ale že jiné filosofie a jiného způsobu života následovníkem jest.“

Též málo níže toto o něm píše: „Tento pak přeslavný Nováciánus církev boží dokonce opustil, v kteréž po přijaté víře take ouřadem kněžským poctěn byl, a to nikoli pro zásluhy, nýbrž toliko pro lásku, již měl k němu biskup, kterýž na něho ruce vzkládal***). Ten pak biskup, když mu netoliko všecko kněžstvo, ale take i mnozí z obecných lidí v tom zbraňovali, poněvadž nikoli nebylo slušné, aby někdo na loži pro nemoc pokřtěný, čehož se tomuto dostalo, měl na kněžství svěcen býti, přec velikou prosbou u nich to obdržel, aby mu toliko na tohoto jediného ku přijetí v řád kněžství ruce vzložiti dopustili.“

Za tím pak jeden účinek jeho ze všech nejhorší těmito slovy oznamuje: „Když koná oběti, a jednomu každému částku svátosti rozdává a podává, tu ubohé lidi, místo

v lidském mínění tak vážen jako onen; protož tuto, jakoby pochyboval, praví Kornélius — byl-li Nováciánus skutečně pokřtěn. A z nouze doma pokřtěný neměl potom snadného přístupu ku kněžství.

*) Dosaváde se u těch, kteří z nouze doma od báby pokřtěni byli, ostatní obřady křtu v kostele doplňují; ano i křest se jim znova, totiž pod výmínkou, uděluje.

**) Přijímající svátost svěcení kněžstva musejí býti břimováni.

***) Snad to byl dobrý Fabiánus.

— požehnání a díky činění k tomu nutí, aby mu přísahali. Oběma totiž rukama svýma ruce přijímajícího uchytiv, nepouští ho dříve, než ažby se mu takovouto přísahou zavázal, nebo slova jeho položím: „„Přisáhni mi skrze tělo a krev Pána našeho Jesu Krista, že mne nikdy neopustíš, a k biskupu Kornéliovi se nenavrátiš.““ A tak ubohý ten člověk neokusí dříve Svátosti, lečby se tou přísahou, jakž napovédino, zavázal a Kornéliovi zlořečil. A kterýžkoli přijímá, místo slova Amen, jež odpovéditi má, dává mu za odpověď: Už se k Kornéliovi nenavrátim *).“

Potom níže tohoto dokládá: „Věděti máš take, že bratří den ode dne více se od něho odtrhují a odstupují, a k církvi se navracují, takměř že už ode všeho tovaryšstva svého opuštěn jest. Jeho bláznivou všetečností a pýchu take blahoslavený mučeník Možiš, kterýž teď nedávno u nás předivnou a chvalitebnou smrtí oslaven byl, za živobytí svého patrně seznal, jak jemu samému, tak pěti presbyterům, kteříž se spolu s ním od církve oddělili, své společenství zapověděl.“

Naposledy při konci té epistolý vyčítá Kornélius biskupy, kteříž vypravivše se do Říma, Nováciánovu nesmyslnost zavrhlí, a netoliko jmeno každého, ale i jmeno církve, kterouž každý spravoval, klade. Take i jiných biskupů, kteříž se sami sice do Říma nevypravili, ale skrze psaní v tom, že k oněch nařízení přistupují a svolují, se ohlašovali, jmena a města, z kteréhož jedenkaždý svůj list odeslal, světle připomíná. Ty tedy věci Kornélius z Říma Fabiovi, antiochenskému biskupu, psaním svým o Nováciánovi v známost uvedl.

44. Dionýsius, biskup alexandrínský, vypravuje o nějakém Šerapiónovi **).

Témuž Fabiovi, poněkud k té sektě Nováciánské nakloněnému, take Dionýsius, biskup alexandrínský, psaní učinil. A když v témž listu dosti mnoho o pokání vypsál,

*) Tehdáž říkal kněz při podávání svátosti: „Tělo Páně!“ a přijímající odpovéděl: „Amen.“

**) O jiném, než o kterémž výše 12. zmínka byla.

a dále potýkání svatých mučovníků, kteráž v Alexandrii podnikali, v známost mu uvedl, mimo jiné věci zběhlé, kteréž tam připomíná, o jednom take skutku, v pravdě paměti a podivení hodném, vypravuje, kterýžto aby i do této historie vepsán a vložen byl, za dobré uznávám. Jsou pak slova jeho taková: „Tuto jednu věc, kteráž se u nás nedávno zběhla, ku příkladu tobě oznámím. Byl u nás nějaký Serapión, stařec pravověrý, kterýž sice větší díl života svého upřímně a bez ouhony ztrávil, a však nic méně v čas protivnosti z mdloby a křehkosti mysli své padl. Ten častokráte ponížene a pokorně žádal, aby zase do církve přijat byl: ale že modlám obětoval, žádný prosby jeho s'yšetí nechtěl. Brzo potom upadl v těžkou nemoc, tak že za tři dni pořád ani nemluvil, ani sebou nehýbal. Čtvrtého pak dne, když neduh jeho něco maličko pooblevil, zavolav k sobě vnuka svého, takto k němu promluvil: „Až dokavad, synu můj, budete mne zdržovati? Pospěšte, prosím, a co nejdříve mne propustte. Zavolejte ke mně některého kněze*)." To pověděv i hned zase ztratil řeč a oněměl. Pachole tedy běželo k knězi. Ale už byla noc. A kněz, sám take nedostatečný jsa na zdraví, nemohl k němu přijíti. Však nic méně, poněvadž jsem to byl nařídil a o tom poručil, kdyby tak někteří, majíce se z tohoto světa vybrati, svatých tajemství požádali, a zláště kdyžby ještě při zdraví jsouce ponížene a pokorně za to byli prosili, ti aby rozhřešení oučastni byli, a tak v pokoji propuštění jsouce, v dobré naději z tohoto života se brali a stěhovali. Protož i kněz ten dal pacholeti malou částku večere Páně, rozkázav, aby ji ve vodě rozmočil a do úst starce vlil**). Takž pachole nesa s sebou

*) Totiž zjednejte mi rozhřešení a udělení Svátostí, abych mohl umřít.

**) V církvi řeckého obřadu berou k nejsvětější Svátosti jen obyčejný kvašený chleb. Takový ovšem brzo ztvdne, a protož bylo třeba jej nemocnému rozmočiti. Máme zde už příklad přijímání pod jednou toliko způsobou, a sice pod způsobou chleba. Ani nás nesmí mýlit, že kněz odevzdal Svátost chlapci; neb tehdaž dostával každý částku chleba Páně ne do úst, nýbrž na ruku.

- tu částku, domů se vracelo. A když se k domu přibližoval, dříve ještě nežli s tím, což neslo, do domu vešlo, Serapión znova k řeči přišed promluvil tka: „Už jsi přišel, synu? — Ačkoli sám kněz ke mně přijít nemůže, však ty rozkaz jeho vykonej, a propuť mne, ať odejdu.“ Pachole tedy ten kousek, kterýž s sebou přineslo, ve vodě rozmočivši do úst starce vlilo. On pak, jakž to poznenáhla požřel, tak i hned duši vypustil. Zdali z tohoto příkladu není dosti patrné, že tento stařec dotud se zdržoval a umřít nemohl, dokudž rozhřešení své viny nepřijal a nebyl propuštěn? a až po dokonalém shlazení viny, kterouž se byl obětováním modlám poskvrnil, pro mnohé skutky dobré, kteréž sic v životě svém činil, opět se k němu Kristus znáti mohl?“ Až potom Dionýsius.

45. Epištola Dionýsia Alexandrinského k Nováciánovi.

Ale už pošetřme, co tento Dionýsius k samému Nováciánovi, církve římskou bouřícímu, napsal. Poněvadž pak dotčený Nováciánus tím se zastíral, že mu někteří bratři k tomu odstoupení a odtržení od církve tehdaž příčinu dali, anobrž že od nich k tomu přinucen byl, pozoruj, kterak k němu Dionýsius o tu věc píše :

Dionýsius bratru Nováciánovi pozdravení.

„Jestliže jsi, jakž praviš, bezděky k tomu přiveden byl, patrně to dokážeš, když dobrovolně od svého předsevzetí odstoupíš. Nebo jistě náleželo tobě, raději všecko největší zlé podniknouti, nežli církve boží jednotu a svornost roztrhnouti. A ovšem i mučeníctví, kteréžby se proto trpělo, aby jednomyslnost církve roztržena nebyla, ne menší, anobrž podle mého zdání, daleko a mnohem větší chvály byloby hodno, nežli to, kteréž kdo trpí, aby modlám neobětoval. Nebo v tomto každý za jedinou toliko duši svou muky snáší, ale v onomno za všecku církve. Už tedy, když buďto předložením a napomenutím, aneb jako mocí a přinucením to způsobíš, aby se bratři k společnosti a svornosti církve zase navrátili: tedy ta náprava velmi snadně

velikost onoho provinění převyší. A jakož ti nebude toto — více přičítáno, tak se onano za pravou pochvalu tobě položí. Pakli se domníváš, že bratří tak jsou neústupní a v mysli své zarputili, žebyš při nich způsobiti nic nemohl, však aspoň ty sám duši svou zachovej. A s tím, budeš-li se pokoje církve přidržeti, žádám, abys se v Pánu dobře měl.“ Tak mnoho napsal ten Dionýsius Nováciánovi.

46. Ostatní Dionýsiovy epištoly.

Tento Dionýsius napsal take epištolu o pokání k těm bratřím, kteříž v Egyptě bydleli. V té určiv stupně pádu, hned take vyučuje tomu, coby se podle dobrého zdání jeho naříditi mělo z strany těch, kteří byli v čas protivenství padli. — Psal i jinou zláštní epištolu o pokání k Konónovi, hermopolské církve biskupovi *). Jinou opět napomínající epištolu napsal k stádu církve alexandrénské, v kteréž sám biskupem byl. Mimo ty jest jedna o mučeníctví, kterouž připsal Origenovi, a jedna psaná k bratřím laodicejským, jejichžto biskupem byl Thélymidres. Potom epištolu o pokání k bratřím krajiny Arménie, kteréž biskup Merúsanes spravoval. K těm všechněm přistupuje epištola k biskupu římskému Kornéliovi, kterouž napsal potom, když mu list jeho proti Nováciánovi do rukou přišel. V té oznamuje, že netoliko od Helena, v Tarsu, městě krajiny Cilicie, biskupa, povolán byl, ale i od jiných biskupů, kteříž s ním byli, totiž od Firmiliána, biskupa v Kappadocii, a od Theoktista, v Cesaréi palestínské biskupa, požádán, aby se na sněm do Antiochie položený vypravil, kdežto někteří roztržku Nováciánovu vší snažností utvrditi usilovali. Připomíná take, kterak mu v známost uvedeno, že Fabius z tohoto života vykročil, a na místo jeho v biskupství antiochenském že Demetriánus dosedl. Psal take o biskupu jerusalemském těmito slovy: „Blahoslavený Alexander, vsazen jsa do žaláře, smrti blahoslavené dosáhl.“ Nachází se ještě jiná Dionýsiova epištola k bratřím, kteříž byli v Římě, „O službě

*) Hermopolis bylo město v Egyptě.

- diakonů,“ odeslaná po Hippolytovi. Též jiná jeho epištola k týmž „O pokoji.“ A opět jiná „O pokání.“ Jiná zase k tamějším vyznavačům, kteříž scestným bludem Nováciánovým od pravdy odvedeni byvše, ještě v tom bludu trvali. A dvě jiné epištoly k týmž, když se k církvi zase navrátili a do ní uvedeni byli. Jiných epištol, k rozličným osobám psaných, tento Dionýsius množství po sobě zanechal, kteréž, kdo toho žádostiví jsou, i tohoto času ještě čísti a mnoho užitku z nich nabyti mohou.

Evsebiovy církevní historie

Kniha sedmá.

Sedmá kniha sahá od konce roku 251. až do začátku roku 303. to jest od konce šestého protivenství, Deciem na církev uvedeného, až po začátek desátého a posledního církve protivenství, zbuzeného za císařování Diokléciánova. V tom čase byli císařové Gallus, Valeriánus a Galiénus, Klaudius druhý, Auréliánus, Tacitus, Probus, Kárus Karínus a Numeriánus, a na 19. rok Diokléciánus; a v Římě seděli biskupové ještě Kornélius, potom Lúcius, Stefánus, Xystus druhý, Dionýsius, Felix, Evtychiánus, Kájus a Marcellínus.

Ú v o d.

Epištoly toho velikého a osvěceného Dionýsia, biskupa alexandrínského, v nichž on ty věci, kteréž se za věku jeho dály, po různu připomíná, budou mně k sepsání a dokonání této sedmé knihy historie církevní velmi nápomocny, ješto je na svých místech slovo od slova přivedu. Odtud tedy necht řeč má svůj začátek vezme.

1. Gallus, po Deciovi císař římský, a sedmé protivenství církve.

Jakž císař Decius, nepanovav ještě ani zouplna dvou let, spolu i s dětmi svými usmrcen byl, hned na místo

251 jeho v císařské důstojenství vstoupil Gallus *). — Téhož
252 času Origenes, maje věku svého plných šedesát a devět let,
254 prostředkem smrti z tohoto života vykročil **).

*) Decius císařoval něco přes dvě leta, od září roku 249. až do října 251., kdažto v bitvě s Gothy, kteří překročivše ponejprv Dunaj, do zemí římských vpád učinili, v Mésii či nynějších Bulgarech poražen v bahně utonul, zrazen prý od svého podvůdce Galla. S Deciem umlklo protivenství církve. Ale na jeho místo zvolen byl hned od vojska za císaře Gallus, a ten počal nedlouho potom opět křesťany sužovati, nedbaje na to, že všickni jeho předkove nešťastné konce vzali, kteří byli církev pronásledovali.

**) Narozen byl Origenes v Alexandrii, slavném městě egyptském, as roku 183. aneb 185. Byl to muž jak pro svou učenost a zláště pro neobyčejnou známost Písem svatých, tak i pro střídmost a přísnost života, a pro podivnou obsáhlost svého církevního působení jistě ze všech učených lidí svého věku nejvýtečnější i nejslavnější. Podobně se mnozí jeho žáci jak učeností, tak i církevní ončinností na učitelských a biskupských stolicích, někteří take mučnictvím nad jiné souvěké vyznamenali, tak že zásluhy Origenovy o církev i v této stránce velmi stkvělé byly. A však, že ten muž u vykládání Písem svatých přílišně způsobu allegorického užíval; potom že se pro jistější zachování panické čistoty sám vyklestil a v tom stavu na kněžství posvětití nechal; a naposledy, že ve svých spisech při filosofování o počátcích světa, o přirozenosti Syna božího a podobných věcech ne dastí ouplně a světle, anobrž i bludně aneb bladu velmi podobně se vyslovil: proto musel už za živa mnoho hany, i nesnáze a pronásledování, i kaceřování trpěti; nejvíce ve své vlastní otčině, odkudž i vyhnán byl a v cizině přebýváje život dokonal. Hleděl sice Origenes z těch nářků všemožně i v Římě se očistiti, odvolávaje se zlášť i na to, že kacíři sami spisy jeho zfalšovali, aby se na ně k utvrzení svých bludů odvolávatí mohli: ale přec žádného míru v Alexandrii nedošel, až i v tom umřel. Skonal totiž v městě Týru, a sice v spojení se svatou katolickou církví, když byl nedávno ještě v protivenství Deciově upřímnost a stálost víry své v okovách a mnohonásobném mučení statečně osvědčil, roku 252. aneb 254. stár přes 69 let.

Po jeho smrti proměnila se teprv jeho slavná památka v velmi neblahou rozepři. Nebo když se potomních časů kacíři

O Gallovi pak biskup Dionýsius v listu svém k Her-
mammónovi toto připomíná: „Ani Gallus nepomyslel na
neštěstí císaře Decia, ani sám u sebe nepovážil, co ho
z císařského důstojenství pojednou dolů shodilo a svrhlo:
ale o týž kámen, ač jej před očima svýma položený viděl,
s svým velikým zlým se urazil. Nebo maje vítr v kralo-
vání svém šťastný a povlovný, a vida, že mu se všechny
věci po vůli jeho vedou, svaté a pobožné muže, kteříž se
za pokoj císařství jeho, za život a zdraví snažně Bohu mo-
dlívali, překrutně vyháněl, a tudy spolu s nimi i modlitby,
kteréž se za něho k Bohu vylévaly, dokonce od sebe od-
vrátil.“ Až potud Dionýsius o Gallovi *).

2. Tehdejší biskupové římské.

Po Kornéliovi, kterýž úřad biskupství římského okolo
tří let spravoval, biskupem v Římě byl Lúcius, ale toliko za 252
osm celých měsíců, na což umřev, Stefanovi správu též církve
s důstojenstvím úřadu biskupského po sobě zanechal **).

K tomuto Stefanovi odeslal Dionýsius Alexandrinský
první epištolu z těch, kteréž psal o křtu.

a zláště Ariáni a jiní mnozí, k potvrzení svých bludů hustěji
na spisy Origenovy odvolávali, a je bezpochyby k své straně
kroutili i falšovali; a když skutečně v těch spisech příčina
k těm bludům nalezena byla: odsouzeno jest učení Origenovo,
tak, jak se tehdaž v jeho spisech nalezalo a z nich vykládalo,
k ukončení všech hádek za bludné; což stkvělou památku
toho muže nemálo ztenčilo a zatemnilo.

*) Za panování císaře Galla, jenž sobě v panování připojil syna
svého Volusiána, rozmohl se mor, který ode dvou let už
rozličné krajiny na Východě hubil, náramně take v Římě a
právě u přítomnosti císaře. To dalo příčinu k obnovení
nedávno pouhaslého sužování křesťanů, jimž se, jak už ča-
stěji pověděno, všechno obecné zlé za vinu přičítalo. Násled-
kem toho protivenství dokonat hned zprvu papež Kornélius dne
14. září svůj běh, buď ve vyhnanství, aneb v žaláři, aneb
jinak umučením; ještě jej v tom soužení svatý Cyprián, bi-
skup karthaginský, ještě zláštní epištolou potěšoval.

**) Lúcius skončil as podobným způsobem, jako Kornélius, dne
4. března 253, a hned na jeho místo zvolen Stefanus.

Těch časů dosti těžká rozepře a otázka v církvi povstala, a sice, take-li ti lidé, kteříby od kteréhokoli kacířství odstoupili a do církve se opět navrátili, znova koupelem svatého křtu očišťování býti mají. Nebo předkové naši dle starobylého obyčeje, u přijímání takových lidí do církve, samých toliko modliteb se vzkládáním rukou užívali *).

3. O Cypriánovi, kterýž první v Africe s svými biskupy zamyslel, aby kacíři, navracující se do církve, znova křtění byli.

Cypriánus pak, karthaginské církve pastýř, nejprvnější mezi biskupy toho věku byl, kterýž se domníval, že kacíři vůbec do církve jináč přijímání býti nemají, lečby skrze nový křest od poskvrn bludů svých očištění a obmytí byli. Ale Stefanus, biskup římský, za dobré uznáváje, aby se proti starodávnému ustanovení, kteréž hned od časů apoštolských v užívání bylo, nic nového do církve neuvo-

*) Každému známo, že toliko jeden křest platí, a ten že nesmí býti opakován, aťby byl od kohokoli, kněze aneb nekňeze, muže aneb ženy, třeba take od kacíře a nevěrce udělen, pokud jen dle ustanovení Ježíše Krista, ve jmenu nejsvětější Trojice se vykonal. Při kacířích tedy třeba na to hleděti, zdali take dle ustanovení Kristova ve jmenu nejsvětější Trojice křest udělují. Jestližeby nějací kacíři jinak křtili, křest jejich nebylby platný, a kdyžby lidé od nich pokřtěni do církve katolické se navracovali, museliby znova křtění býti; sic jinak mohliby se po učiněném vyznání víry hned řádně do církve uvesti.

A však bývá i v následujících případech znova, ač jen pod výminkou křtěno. A sice při těch, o nichž není vědomo, zdali křtu došli, k. p. u nalezených nemluvňátek; dále take pro větší bezpečnost u těch, o kterých by se mohlo pochybovati, zdali řádně a platně pokřtěni byli; k. p. u pokřtěných doma na spěch od kohokoli. A vždy se potom ten druhý křest uděluje pod výminkou, ješto se říká: „Nejsi-li pokřtěn, já tebe křtím“ atd., tak aby se vždy jednoho toliko křtu platnost uznávala.

Tolik budiž zatím o té věci pověděno, a to k porozumění a posouzení všeho, co se o tom v následujících kapitolách dále vypravovati bude.

zovalo, náramně se pro tu věc na Cypriána v myslí své — popudil *).

4. Dionýsiovy epištoly o těž věci psané.

Dionýsius tedy, mívaje o té rozepři se Stefanem, římským biskupem, skrze listy obšírná rozmlouvání, doložil na-
posledy a oznámil, kterak po utišení bouře toho protiven-

*) Svatý Cyprián shromáždil za tou příčinou dva aneb tři sněmy své krajiny, na nichž vyrčeno, že „křest kacířů vůbec ničemný jest, a protož každý od nich pokřtěný, navrátil se do cirkve, znova pokřtěn býti má.“ Toto ovšem bludné vyrčení zakládalo se na tom nedorozumění, že se nedělal rozdíl mezi těmi kacíři, kteří nejsvětější Trojici vyznávali a ve jméno nejsvětější Trojice křtili, a mezi jinými, kteříž jinak vyznávali a křtili, jakož jsme už svrchu poznamenali. Když to afrikánské ustanovení do Říma se doneslo a papeži Stefanovi předloženo bylo: nalezlo ovšem odpor i zavržení, ano Stefan odvolává se na výše dotčený starobylý obyčej, že se kacíři jen vzkládáním rukou do cirkve přijímatí mají, brozil všem, kteříby jinak učili a činili, vyobcováním z cirkve. V tom jednal Stefan dle pravdy a práva. Ale, že ani sám ve svém vyrčení, ani v listech o té věci psaných na onen rozdíl mezi kacíři a kacíři, a jejich buď platným aneb neplatným křtem neukázal, i že se zdálo, jakoby on sám jediný v tom nad jinými biskupy panovati a svým vyhrožováním je nutit chtěl, nepodali se hned odporliví biskupové, nýbrž se na něj i horšili, a ještě dále s ním i jeho nástupcem o to hádky vedli. V té rozepři tedy dělal Dionýsius Alexandrinský svými listy prostředníka.

Ostatně nebyl svatý Cyprián první, kterýž se v té věci mylil, nýbrž take jiní biskupové, jmenovitě oni, pod správou a vedením Firmiliána, Cesarée Kappadocké biskupa, v Asii sněmující, podobné vyrčení vydali. A však konečně se ta věc náležitě objasnila, rozdíl mezi kacíři a kacíři a jejich křtem se uznal, a veškerá po světě rozptýlená církev přistoupila roku 314. na sněmě Arelatském v Gallii k dotčenému římskému obyčeji, uznávši křest kacířů, kteří svatou Trojici vyznávají a na její jméno dle ustanovení Kristova křtí, za platný. To bylo potom i roku 325. na sněmě velikém Ni-cejském stvrzeno.

- ství, kteréž byl Decius proti křesťanům zdvihl, všecky všudy církve, zavrhně blud nového a převráceného Nováciánova kacířství, pokoj a svornost mezi sebou udělaly. Nebo takto píše:

5. O pokoji po uhaslém protivenství.

„Už pak věz, milý bratře, že všecky východní církve, kteréžto dříve pro některé bludy a scestná učení poněkud mezi sebou roztržité byly, k svornosti zase přivedeny jsou. Všickni všude take správce církví jednomyslně se srovnávají, a z toho pokoje, kterýž tak mimo naději způsoben, velmi se radují a veselí. Miním pak obzvláště tyto biskupy: Demétriana antiochenského, Theoktista cesarejského, Mazabana po smrti Alexandrově jerusalemského, Marína tyrského, potom Heliodóra po smrti Thelymidrově laodicejského (v Sýrii), Helena tharsenského, i všecky jiné církve v Cilicii; Firmiliána take i všecku krajinu Kappadocii. Osvícenějších toliko a vznešenějších biskupů zejména jsem dotekl, abych ani listu tohoto příliš neprodloužil, ani tím vyčítáním jmen čtenáři těžkosti a tesknosti neučinil. Dále všecka Sýria i Arabia, kterýmžto církvím vždycky veliké pomoci jste činili, a k nimž jste i nyní listy odeslali. Mesopotamia take, Pontus i Bithýnia, a krátce všickni všude radostí plesají, a Bohu, v jednomyslné svornosti a lásce bratrské bydlejíce, čest a chválu vzdávají.“ To tedy Dionýsius tak napsal.

Na Stefanovo pak místo, kterýž toliko za dvě leta 257 ouřad svůj spravoval, dostal se Xystus *). K tomuto Xystovi psal Dionýsius Alexandrinský druhou epištolu o křtu, v kteréž i Stefana i jiných biskupů soud a dobré zdání o té věci vypravuje. O Stefanovi pak v tento rozum mluví: „Stefan psal epištolu o Helenovi, o Firmiliánovi, i o všech biskupích, kteříž byli z Cilicie, Kappadocie a Galacie, i ze všech okolních krajin, že totiž s nimi nikoli společností

*) Stefan nastoupil své biskupství roku 253. a sešel teprv 2. srpna 257. tedy po 4 letech. Zde jest tedy Evsebius v letech toho papeže na omylu. Nato 24. srpna zvolen byl na jeho místo Xystus či Sixtus druhý.

v přísluhování držeti nechce, protože oni kacíře znova po — druhé křtí. A protož ty, Xyste, na velikost této věci s bedlivým uvážením pomysli. Nařízení totiž na velmi znamenitých sněmích biskupských *), jakž zprávu mám, učiněna jsou, aby ti, kteříž od bezbožnosti kacířské odstupují, nejprv víře vyučováni, a potom od starého a nečistého kvasu a nakažení (křtem) obmyti a očištěni byli. A za ty všecky biskupy abych se k němu přimluvil, proto jsem tu epištolu psal.“ — A málo níže dokládá: „Nám milým bratřím a spolupresbyterům, Dionýsiovi a Filémonovi **), kteříž zprva s Stefanem zajedno smýšleli, a ke mně o týchž věcech psali, jakož předešle skrze psaní krátce, tak i nyní obsírnějšími slovy zdání své jsem otevřel a oznámil.“ Ale o té otázce napřed položené, o kterouž na jednu i druhou stranu hádky a odporove zhusta bývali, až potud dost jsem vypravoval.

6. Dionýsius o kacířství Sabellia.

Potom v též epištole Dionýsius o kacířích, kteříž Sabellia za vůdce měli a za jeho času na světlo se vyskytli, těmito slovy zmínku činí: „Poněvadž o bludném učení, kteréž nyní v městě Ptolomaidě, krajiny pentapolské ***) povstalo a které naskrze všecko bezbožné jest, a ohavné rouhání o Bohu všemohoucím, Otci Pána našeho Ježíše Krista, v sobě zavírá, kteréž mnoho falešného učení o jednorozeném Synu jeho, Prvorozeném všeho stvoření, vtěleném Slovu obsahuje, kteréž slepou neznámost Ducha svatého pronáší, od obojí strany psaní ke mně přicházela, ano mnozí take z bratří mne navštěvovali, aby se mnou o tu věc na jednu i druhou stranu rozmlouvali: tedy sepsal jsem, jakž

*) t. v Ikonium pod Firmiliánem, v Africe pod Cypriánem a v Synnadě (viz doleji 7.).

**) Presbyterům římským, z nichžto přední po Xystovi na biskupství dosedl.

***) Pentapolis, či Pětiměstí, jinak i Cyrénaika, byla krajina v Libyi v půlnoční Africe na samém břehu moře, náležejíc k Egyptu, a obsahovala pět měst, ježto byly: Berenice, Arsinoe, Ptolemais, Apollónia a Cyréne, odkudž i jméno té krajiny.

— jsem mohl, z daru milosti boží některé obsírnější epístoly, abych skryše toho bludu patrněji ukázal, jejichžto opisy k tobě jsem take odeslal *).

7. Dionýsius božským viděním v čítání knih utvrzen, přivádí taky pravidlo, kteréž od biskupa Herakla u přijímání kacířů do církve zachováváno.

Týž Dionýsius v třetí své epístole o křtu, kterouž psal k Filémonovi, presbyteru církve římské výše zmíněnému, toto sám o sobě vypravuje: „Já jsem čítal knihy a spisy kacířů, a hleděl jsem se i s jejich tradicí či oustním podáním seznámiti, až mi se někdy zdálo, že převrácenými důmysly jejich mysl svou poněkud porušuju. Však jsem ten užitek z nich bral, že jsem je sám u sebe v mysl^í vyvracel, a potom daleko u větší ošklivosti je měl, nežli kdy dříve. A když mi bratr jeden z kněží toho zbraňoval, a od čítání jich odstrašiti mne usiloval, obávaje se, abych mrzutým blátem převráceného učení jejich zprzněn nebyl a na duši své škody netrpěl, ano se i mně tak zdálo, že pravdu mluví: jakési vidění, ke mně s nebe seslané, mne utvrdilo, a hlas v uši mé spadl, v tento rozum zjevně mi poroučuje: „Všecky knihy, které do rukou ti přijdou, be-

*) Jsou to bez pochyby ty, o nichž dole 26. řeč bude. Sabellius pravil, že Otec, Syn a Duch svatý jedna toliko osoba jest, kteráž se, jakž toho kdy potřeba, rozličnými jmeny nazývá. Táž osoba, totiž Otec, že za starého Zákona desatero přikázání vydal; potom za nového Zákona že člověkem učiněn jest a trpěl, odkudž potom kacíři Patripassiáni vyplouli, naposledy že jako Duch svatý na apoštoly sstoupil. Takový pak blud vzal Sabellius z křivého výkladu Pisem svatých, kteráž o jednom toliko Bohu vypravují. A jestiž ovšem tak, že jeden jest Bůh v bytu, ale v té jedné bytnosti jsou tři osoby mezi sebou rozdílné, však ne od sebe oddělené. Za tou příčinou uvedli staří učitelové do církve ta dvě slova: bytnost a osoba; ono proti kacířům Ariánům, a toto proti Sabellianům, tak aby se v rozmlouvání o Bohu žádné pochybnosti ani žádného nedorozumění aneb svodu nenacházelo.

dlivě čítej; neb s to dosti máš síly a moci, abys všecko ohledal — a všeho zkusil. A tať jest byla i příčina, žes hned s počátku k víře Kristově přistoupil *).““ Kterémužto vidění jakožto srovnávajícímu se s hlasem apoštolským, kdež k mocnějším takto pověděl: Budtež jako bedliví penězoměnci, kteříž stříbro zkušují a pravé peníze od nepravých dobře rozeznávati umějí — i hned jsem u sebe místo dal a jemu povolil **).“

Potom dále pověděl a vysvětliv něco o všech vůbec způsobích bludů, těchto slov doložil: „Následujícímu pravidlu a způsobu naučil jsem se od blahoslaveného otce našeho Herakla. On totiž ty, kteříž se od kacířů do církve navrátili, od kteréž byli dříve zcela odstoupili; ano i ty, kteří jen tak odstoupili, že se zdáli sice přítomností těla oučastni býti shromáždění lidu pravověrého, ale z toho obžalováni byli, že obcování některého z učitelů, cizí aneb rozdílné od víry učení zastávajících, dlouho a mnoho požívali, ty, řku, z církve vylučoval a vymítal. Když pak potom upřímně a z pravého srdce od bludů se odvraceli, a do církve zase přijati a uvedeni býti snažně žádali, nepřijímal jich a nepřipouštěl, dokavadž mu všeho toho, co kdy od nepřátel pravdy slýchali, zjevně přede všemi nevypravili. Potom je teprva do církve a do sboru přijímal, žádného nového křtu jim neukládaje, poněvadž byli předešle od něho Ducha svatého došli.“

Opět mnohými slovy tu otázku vyjádřiv, přiložil toto: „Však i to jsem se dověděl, že ne sami toliko biskupove v Africe za Cypriána ten obyčej o znovakřtění kacířů nyní teprv uvedli, ale že dávno před tím za paměti biskupů, kteříž nás předešli, v církvích slavných a hojných, i na sně-

*) Toto se nemá rozuměti o každém jakémkoli sprostém a ne-
umělém čtenáři, ani o takovém, který ještě ve víře důsta-
tečně vyučen a utvrzen není, lečby měl někoho zkušeného
a bezpečného při ruce, jehožby se radou spravovati mohl.
Nýbrž to se má rozuměti toliko o lidech učených a zláště
o církevních učitelích, kteří arci i kacířské knihy znáti mají,
aby obsažené v nich bludy vyvraceti mohli.

**) To propovědění nenalezá se nikde v Písmě doslova, ale smysl
jeho obsažen jest v 1. Thess. 5, 21.

— mích, od bratří v městě Ikonium a v Synnadě, i na jiných více místech, shromážděných, totéž nařízeno bylo; jejichžto soudy a výroky zrušiti, a tou příčinou hádky a rozbroje mezi ně uvesti nikoli nesmím. Praví totiž Písmo: Nepřenašej mezníku bližního svého, ježž položili otcove tvoji *).“

Čtvrtá epištola jeho o křtu byla psána k Dionýsiovi Římskému, kterýž tehdaž teprv oufad presbytera na sobě měl, ale brzo potom v též církvi biskupem nařízen byl. Z té se take tomu, jak slavné svědectví dotčený Dionýsius Římský pro svou vznešenou výmluvnost a předivnou ctnost od Dionýsia Alexandrinského měl, snadně vyrozuměti může. Po jiných tedy věcech oznámených píše k němu o Nováciánovi téměř těmito slovy:

8. Dionýsius o kacířství Nováciána.

„K Nováciánovi jistě ne bez hodné příčiny velikou nelibost mám a slušně ho nenávidím, jakožto člověka toho, kterýž církev tak hanebně a bídně roztrhal, kterýž některé z bratří k bezbožnosti a rouhání přitrl, kterýž přenešlechtné učení o Bohu Otci uvedl, kterýž nejdobrotivějšího Pána našeho Jesu Krista, jako nemilostivého a ukrutného

*) Dionýsius, kterýž vzal na sebe prostřednictví mezi biskupem římským a jinými biskupy, od něho v té částce odstupujícími, jakž svrchu dotčeno, byl toho mínění, aby každá strana zůstala při svém obyčeji, nedělajíce žádné roztržky, a aby se proto vyobcováním z církve nevyhrožovalo; a to pouze pro svatý pokoj. A však toby nebyl dobrý pokoj, kdyžby se promíjel v církvi blud. Tedy římský biskup, jakožto základ a hlava církve, nemohl a nesměl k tomu mlčeti. Z druhé pak strany nesmí take divno býti, že někteří biskupove, ano i malí sněmove v té částce se nesrovnávali a jiného mínění byli. Nebo, krom toho, že se to dělo z nedorozumění, poněvadž ta věc ještě dosti všestranně osvětlená nebyla, rozhodla o tom církev teprv později roku 325. na velkém sněmu Nicejském; načež všickni biskupove veškeré, po všem světě rozptýlené katolické církve, bez odporu k učení a obyčeji církve římské přistoupili.

„křivě a falešně nařekl*), kterýž mimo vše to svatý křest — zlehčil, a vyznání víry před křtem zavrhl**); kterýž naposledy od těch, ježto se nějakým hříchem poskvřnili, Du-cha svatého, jakžkoli naděje byla, že ještě v srdcích jejich přebývá, anebo zase k nim se navrátí, dokonce vyháněl a zapuzoval***).

9. Týž Dionýsius o bezbožném křtu kacírů.

Pátou opět týž Dionýsius epištolu o křtu napsal k Xystovi, římskému biskupu, v kteréž po mnohých řečech proti kacírům takovýto skutek, za svého času stalý, připomíná. „V pravdě, bratře, poněvadž taková věc na mne podána jest, v kteréž se obávám, abych z omylu nepobloudil, rady u tebe hledám, a abys mi dobrého zdání svého udělil, tebe žádám †).“

„Bratr jeden, kterýž za hodna shromáždění našeho a společnosti věřících uznán byl, věkem náramně sešlý, a dříve nežli jsem já byl na biskupství zřízen, anobrž jakž se do-

*) Všecko to způsobil Nováciánus svou novou sektou a svým rouhavým učením, dle něhož nemělo se více padlým, jakékolíby pokání a dostičinění vykonali, rozhřešení dávat. To bylo ovšem patrné rouhání proti Kristu, kterýž dal církvi moc hříchy odpouštět, a proti dobrotivému Bohu, jenž nechce smrt hříšníka, a jehožto milosrdenství není konce.

**) Nováciánus zavrhoval katolický křest, jako nečistý a od nečistých udělovaný, ješto sám sebe a svou sektu čistými nazýval. A kteříkoli od katolické církve k němu přecházeli, ty křtil znova. Mimo to nedal při křtu říkat „Věřím v Boha,“ vyhýbaje se článku víry o odpuštění hříchů.

***) A to sice u jedněch tím, že když zhřešili, pokání jejich nepřijímal, a u druhých, že kdyby budoucně padli, všecku naději milosti jim napřed odjímal. — Nemůžeme zde opět neukázat, v jaké nesmysly i hrozné obyčeje upadávají ti, kteří více svých vlastních rozumů a chutí, nežli učení, kázně a obyčejů svaté katolické církve následují.

†) Vizmež tuto, kterak už tehda ze všech i východních stran biskupove do Říma o radu a naučení se utíkali, a tou církvi se ve víře spravovati hleděli.

— mnívám, ještě dříve, nežli blahoslavený Heraklas biskupství toho správu přijal, shromáždění a přijímání Svátosti oučasten býval. Ten jsa náhodou přítomen křtu svatému těch, kteří nedávno u nás křtěni byli, a slyše otázky i na ně odpovědi, přišel ke mně s velikou žalostí a pláčem sám na sebe nařikaje; a padl k nohám mým, upřímně se vyznáváje, i přísahou tvrdě, že křest ten, kterýmž on mezi kacíři pokřtěn byl, není takový, jako náš, ale že jest plný bezbožnosti a rouhání, a s tímto naším že nemá žádného podobnosti. Vedle toho jistil mi i to, že ho svědomí jeho znepokojené pro tu příčinu velmi bode, a že velikou nad tím bolest má. A poněvadž prý tou nešlechetností jak slov tak obřadů na křtu zprzněn jest, že nesmí ani očí k Bohu svobodně pozdvihnouti. A protož mne pro Boha prosil, abych ho opět pokřtil, a toho nejčistšího obmytí a očištění, pravého pak do církve přijetí, i božské milosti, kteráž se v té svátosti uděluje, účastna učinil. Čehož jsem já mu propůjčiti nesměl, ale pravil jsem mu, že tak dlouhé a dávné obcování, kterýmž s věrnými stovaryšen a spolčen byl, dosti moci má k očištění srdce i duše jeho. Nebo kdo tak dlouho díkůčinění poslouchal a spolu s jinými Amen zpíval a říkal; kdo při stole Páně stával, a rukou svých ku přijetí toho posvátného pokrmu vztahoval a jej přijímal; kdo za tak dlouhý čas těla a krve Pána našeho Jesu Krista účasten býval — toho, řku, člověka nesměl jsem podruhé křtem obnoviti *), ale potěšil jsem ho, a rozkázal býti dobré mysli, pevnou a stálou víru míti, a s čistým upřímným svědomím ku požívání svatých tajemství a

*) t. toho, kdo už při mši svaté a zlášť při posvěcování chleba a vína v tělo a krev Páně přítomen býval, a k tomu posvěcování, ježto se dle řeckého obyčeje nahlas dělo, se vším shromážděním, Amen, staň se či pravda! odpovídal, i take sám už u svatého přijímání býval. — Tehda se totiž obyčejně pod obojí způsobou přijímalo, a tělo Páně v způsobě chleba dávalo se každému na ruku. To později velemoudře zničeno, tak že se zhusta jen pod jednou způsobou, t. chleba přijímalo, a každému přímo v ústa podávalo. Tento příhodnější obyčej potom církev schválila a stvrdila, i povšechně v užívání zavedla.

velebných svátostí přistoupati. Však on přece žalostí a pláčem trápit se nepřestával, k stolu Páně přistoupiti bázni se strachoval, a sotva se k tomu naprositi dal, že při modlitbách svatých setrval*):“

Nachází se ještě i jiná epištola o křtu, jak od osoby jeho, tak od církve, kterouž spravoval, Xystovi a církvi římské připsaná, v kteréž mnohými důvody a obsírnou řečí o předložené otázce rozmlouvá. Jinou take po všech těchto epištolu psal k Dionýsiovi Římskému o Lúciánovi **). Ale o tom dostí.

10. O císaři Valeriánovi, a o protivenství církve za panování jeho, v počtu osmém.

Když pak císař Gallus, jenž sotva dvě leta panoval, i druzí císařové usmrceni byli, Valeriánus, spolu s synem 253 svým Galliénem, v správu císařství římského se uvázal ***).

*) Ubohý ten člověk myslil, že pokřtění jeho nebylo pravé a platné. V takovéto pochybnosti mohl jej Dionýsius beze vší těžkosti znova, a sice pod výminkou: Nejsi-li pokřtěn atd. řádně pokřtiti.

***) Kdo tento Lúcián byl, a co o něm v té epištole psáno, není povědomo.

***) Císař Gallus přijav panování na konec roku 251. zahynul i se synem svým Volusiánem v Italii měsíce května aneb června roku 253. byv od vlastního vojska opuštěn a usmrcen, když nový samozvaný císař Ěmiliánus proti němu válečně přitáhl. A však i tento byl brzo na to, už v měsíci srpnu, podobným způsobem od svých vojáků opuštěn a zabit, když zase Valerián, přítel a mstitel Gallův, válečně se proti němu postavil. Nato byl ihned Valeriánus za císaře vyhlášen, a uvázal se i se synem svým Galliénem, ježž byl za césara či spoluvládce přijal, v panování veškeré římské říše. Odevzdav pak synovi správu všeho Západu, odebral se sám na Východ, strojit válku proti Peršanům.

Římané si od Valeriána velmi mnoho slibovali, neb jest byl dokonalý Říman; ale naděje jejich, jak budeme viděti, nehrubě se vyplnila. Taky křesťané doufali a měli od něho zprvu pokoj, anobrž i mnohé důkazy náklonnosti, tak že se u jeho dvora nemálo křesťanů v službě nalezalo. Ale později,

— O tomto císaři co výše jmenovaný biskup Dionýsius napsal, tomu každý z epíštoly jeho k Hermammónovi porozuměti může, v kteréž o něm slovy těmito vypravuje: „Janovi podobným způsobem skrze zjevení o Valeriánovi oznámeno bylo, kdež takto dí: „I dána jsou mu ústa mluvící veliké

okolo roku 257. stroje válku proti Peršanům, byl jest od jistého vysokého ouřadníka, jmenem Makriána, náramně pověrečného pohana, jenž se i všelijakým čarodějnictvím a hádáním obíral, bez pochyby u příležitosti obětí za šťastnou válku konaných, zcela zaslepen a jinak přemluven, tak že počal křesťany, jakožto zjevné odpůrce vši modloslužby a zláště všeho marného hadačství a čarodějnictví, tuze sužovati, chtěje take spolu jako dobrý Říman, starořímské náboženství zvelebiti a přízeň bohů sobě nakloniti.

Protivenství to, kteréž bylo už „osmé,“ jež církev od římskopohanských císařů trpěla, počalo tím, že vydán nejprv rozkaz, aby se křesťané, nechtějící bohům obětovati, k službám svého náboženství více nescházeli, a představení jejich aby ze země vyhnáni byli. Na to byl tedy hned v Římě papež Stefan vypovězen a dokonat běh svůj 2. srpna 257. Podobně byl svatý Cyprián v Africe do jednoho vzdáleného místa z Karthagině odveden, a Dionýsius Alexandrinský, jakž sám doleji vypravovati bude, do krajiny Libye vyhnán. Potom roku 258. přišly z perské vojny nové rozkazy, kterýmiž to protivenství zostřeno, tak že biskupove, nejprv vyhnání, teď všelikými mukami měli býti mučeni, aby se opět k pohanským řádům navrátili, a pakli by se nepodali, měli i na hrdle trestání býti. Tu byl hned zas papež Xystus dne 6. srpna stát a po něm za tři dni svatý diakon Vavřinec ohněm na rošti umučen. Spolu v Africe dosáhl dne 14. září svatý Cyprián stětím slavné mučnické koruny.

Ale brzo na to podnikl Valerián, buď skutečnou zradou, aneb jistě nedobrou radou dotčeného Makriána sveden, nešťastnou bitvu s Peršany, v nížto všecko ztraceno a císař sám do zajetí odveden. S tím přestalo 260. na Západě, kdežto nyní Galliénus sám a samostatně vládl, i hned všecko protivenství, a o něco později take na Východě, kdež totiž onen Makrián, jenž se svými syny místo Valeriána císařství byl uchopil, brzo opět zahynul; tak že roku 261—262. i zde Galliénus všecku moc a panství sám jediný obdržel, a křesťané take pokoje dostali.

věci a rouhání, a dána mu moc vládnouti za čtyřiceti a — dva měsíce *).“ A že se to obé na Valeriánovi naplněné spatřuje, jakž jsme z Zjevení Janova se naučili, jest v pravdě s nemalým podivením, zláště když jeho předešlý způsob života povážíme. Nebo dokavad ještě k ctitelům božím dobrotivý a myslí nakloněný byl, žádný ze všech císařů, předků jeho, také k nim dobrotivosti a přívětivosti neprokazoval; ani ti, kteříž sami zdáli se býti křesťané**), tak jich sobě neoblibovali, jako tento. Kterýžto jistě s počátku císařství svého velmi laskavě a přátelsky, zjevně a před očima všech lidí k nim se choval, tak že všecken dům a dvůr jeho pobožnými lidmi naplněn a pravou církví boží byl. Ale učitel jeho a přední mistr čarodějnů egyptských jmenem Makriánus***), brzo potom nešlechtnou radou ho porušil. Netoliko pak jej na to přivedl, aby lidi nevinné a svaté boží, jakožto nešlechtného a prokletého čarodějnictví nepřátely a odpůrce ukrutně pronásledoval a usmrcoval, poněvadž oni dosti moci a síly vždycky měli a mají, aby svou přítomností, pohleděním, dechem i samým hlasem prokletých ďáblů ouklady rozptylovali a v nic obraceli: ale take snažně ho napomínal, aby nečisté ceremonie a řády vykonával, bezbožné pověry obliboval, tajemství prokletá zachovával, ubohé dítky zabíjel, plody nešťastných rodičů obětoval, střívka novorozených nemluvnátek vykuchával, to jest boží stvoření roztrhával a rozsápával, dávaje mu takovou naději, že se mu tím způsobem všecko všudy šťastně a prospěšně povede †).“

*) t. 3 1/2 leta, což se vztahuje na čas a trvání toho Valeriánova protivenství. Zjev. 13, 5.

**) Zde se snad rozumí císař Filip a jeho syn, a snad take císař Alexander Sevérus, kteříž křesťanům velmi i veřejně přáli, tak že se mnohým i skutečnými křesťany býti zdáli; jakž napřed už pověděno.

***) Nazývá zde Makriána předním mistrem či představeným čarodějnů egyptských, poněvadž ten ouředník snad byl představeným kněží bohyně egyptské Isidy v Římě, kteříž byli spolu hadači; a nazývá jej učitelem Valeriána, poněvadž mu to vnukl, aby křesťany pronásledoval.

†) Takové hrozné oběti konali pohané, aby z jejich vnitřností vůli a uložení bohů a šťastnou neb nešťastnou budoucnost předzvěděli.

— K těm slovům dále i toho doložil: „Makriánus tedy tím způsobem, naděje se od zlých duchů císařství, nevelmi slavné díky a dary jim vzdával. Kterýžto jsa zprvu nejvyšším císařským důchodním, ani toho, k čemuby ho zdravý rozum vedl, ani čehoby obecní potřeba obce a říše vyhledávala, nikterakž nešetřil: ale poddal samého sebe prorocké klatbě, takto znějící: „Běda těm, kteříž z svého srdce prorokují, a však na obecný užitek se neohlédají *).““ Nebo ani obecnému božskému řízení a opatrování nerozuměl, ani na soud toho, kterýž jest přede vším, skrze všechno a ve všem, žádného pozorů neměl. A protož se za ouhlaovního nepřitele obecné katolické církve vystavil, od božího milosrdenství se vyjmul a dokonce jako vypověděný odcizil, i samého sebe od vlastního spasení, jakž nejdále mohl, odložil, a v tom samém s jmenem svým Makriánus, to jest, daleký a vzdálený, výborně se srovnal.“

Potom dokládá: „Valeriánus pak skrze zradu Makriánovu v bídu velikou upadl, a posměchu i pohanění nepřátel barbarských podroben byl, dle hlasu Isaiáše proroka: „„A toť všechno oni sobě zvolili na cestách svých, a v ohavnostech svých kochá se duše jejich. I jáť take zvolím potupu jejich, a to, čehož se strachují, na ně uvedu **).““ Tento Makriánus, dokavadž byl císařem, mimo povahu svého důstojenství velikou vzteklostí proti křesťanům se zlobil a hořel. Potom když důstojenství císařského, pro sešlost věku a mdlobu těla, více zdržeti nemohl, dva syny své, kteříž otcovskými nepravostmi a nešlechetnostmi převelice nakaženi byli, za císaře ustanovil. Ale to předpovědění, kteréž sám Bůh někdy vypověděl: „„Já jsem, kterýž hříchy otců mstím na dětech až do třetího i čtvrtého pokolení, těch, jenž nenávidí mne ***).““ na nich se zřetelně vyplnilo. Nebo nešlechetné a nezřízené žádosti, kterých sám vykonávati naděje neměl, na hlavy synů svých uvrhl, a jak ohavnou nepravost svou, tak nenávisť k Bohu v srdce

*) Ezech. 13, 3.

**) Is. 66, 3—4.

***) 2. Mož. 20, 5.

a mysl jejich vlil.“ O Valeriánovi tedy tak mnoho jsme — od Dionýsia vzali.

11. Co tehdáž Dionýsia a křesťany v Egyptě potkalo.

O protivenství pak, kteréž se za císaře Valeriána ná- 257
ramně rozpálilo, též jaká soužení a trápení týž Dionýsius
s jinými pro pravou poctu Boha, všeho světa stvořitele,
podniknouti musil, vše to slova jeho, kteráž napsal proti
Germánovi, jednomu toho času biskupu, kterýž pověst jeho
zlými a hanlivými slovy zohaviti usiloval, dosti patrně uka-
zují, jejichž smysl tento jest: „Domnívati se snad někteří
budou, když z nuzné potřeby předivné opatrování božské,
v skutku ke mně prokázané, vypravovati budu, že jsem
u velikou nemoudrost a neumělost upadl. Ale poněvadž
dle svědectví Písma chvalitebné jest tejné věci královské
zamlčeti, skutky pak boží všem vůbec zjevovati a oslavo-
vati *): za tou příčinou i já se s týmž Germánem setkám.
Přišel jsem k Ěmiliánovi **), a však ne sám, ale šli se
mnou Maximus, spolukněz můj, a diakonove Faustus, Evse-
bius, Chérémon, a ještě jeden z bratrů těch, kteříž se z Ří-
ma k nám přibrali, ten take spolu s námi šel. Ěmiliánus
pak nepravil ke mně přímo: „Nemívej sborů aneb shro-
máždění,“ nebo mu taková záповěď bylaby téměř zbytečná
se zdála, a v tom, oč on tak pracně usiloval, sotva posled-
ní místo míti mohla; zláště když on k tomu, na čemž vrch a
podstata náboženství založena, všecku svou péči a myšlení
obrátil. Nebo ne o tom řeč byla, abych shromáždění ne-
držival, ale abych se více křesťanem býti nevyznával. Od toho
tedy abych přestal, on mi poroučel, maje za jisto, když já
víru a náboženství proměním, že mne i jiní v tom následo-
vati budou. Já pak neodpověděl jsem mu od věci, ani
zdaleka, užívaje okolků; jako, že Boha více sluší poslou-
chatí nežli lidí: ale přímo a zjevně jsem to osvědčil, že
samého toho ctím, kterýž jest jediný pravý Bůh, a žádného
jiného; a že ani víry své nezměním, ani křesťanem býti ne-

*) Tobiaš 12, 8.

**) Ěmilián byl tehda ještě místodržitelem v Egyptě, potom pak
se na krátký čas císařem udělal. Viz str. 349. ***

— přestanu. Na to rozkázal, abychom se do vsi, řečené Kefró, ležící blízko pouště, upřímo odebrali. Ale vy poslyšte slov, kteráž jsme jeden k druhému o té věci mluvili, tak jakž je někteří tehdáž tu přítomní v památkách svých poznamenali:“

„Když Dionýsius, Faustus, Maximus, Marcellus a Chérémon do rady puštění a uvedení byli, vladař Ěmiliánus takto k nim promluvil: S vámi nyní přítomnými oustně bez spisu promluvil jsem o dobrotě a milostivosti císařů a pánů našich, kterouž oni k vám prokazují. Nebo zachování zdraví vašeho a života v moci vaší vám pozůstavili, toliko abyste vy se sami k tomu, což jest dle přirození, obrátili, a svatě sloužili bohům, kteříž panování jejich v celosti zachovávají: těch pak, kteříž nejsou dle přirození bohové, dokonce zapomenuli a je opustili. Co tedy k tomu odpovídáte? Nebo nemám za to, abyste nevděční býti chtěli, poněvadž taková dobrotivost od nich k vám pronešena, a oni vás k věcem lepším dobrotivě a laskavě napomínají. Odpověděl Dionýsius: Ne všickni lidé ctí všechny bohy, ale jeden každý podle zláštní vůle a líbosti své ctí ty, v kteréž věří. A protož i my jednoho Boha, všech věcí stvořitele, kterýž Valeriánovi a Galliénovi, posvátným císařům, panování daroval, ctíme, a tomu jedinému se klaníme. Toho take na svých modlitbách prositi nepřestáváme, aby panování jejich stálé, pevné a dlouhověké býti mohlo. Řekl k nim vladař Ěmiliánus: Kdož vám brání, abyste i toho, jest-li však bůh, spolu s jinými od přirození bohy, s poklonou pobožně nectili? Neb vám toliko rozkázáno jest, abyste bohy ctili, a sice ty, kteříž všem známí jsou. Odpověděl Dionýsius: My žádného jiného, kromě jediného Boha nectíme, ani se mu klaníme. Zase vladař Ěmiliánus: Už dobře to vidím, že netoliko jste nevděční, ale take na zláštní milost posvátných císařů téměř nic nepamatujete. A protož nebudete míti svobody, abyste v tomto městě bydleli: ale musíte do končin krajiny Libye vypovědění býti, totiž na místo Kefró řečené, kteréž jsem vám z jistého poručení císařů a pánů našich k přebývání odložil. Aniž kde, buďto vám aneb komukoli jinému z vašich dopuštěno bude, abyste shromáždění svá mívali, aneb na místech, kteráž hřbitovove slovou, se scházeli. Pakli kdo z vás na

témž místě, kamž jsem vám odjítí rozkázal, najítí se nedá, — aneb v jakémkoli shromáždění postižen bude, takový sám v nebezpečenství hrdla svého z úmysla upadne. Nebo jistě nebudeme litovati žádné náležité pilnosti ani péče, abychom vás, kdež se koli sejdete, vyhledati mohli. Odejďtež tedy, kam jest vám poručeno.“ — A tak Ěmiliánus mne, ačkoli nemocného, odtud vyjítí přinutil, ani za jediný den odchodu mého odložití nechtěje. Jakýž jsem tedy měl čas a chvíli, abych shromáždění držeti, aneb nedržeti mohl*).

Za tím dále dokládá: „Ale však my, s pomocí boží, nikdy jsme se nezdrželi, abychom byli společného shromáždění zjevně nedrželi. Anobrž já sám bratry v městě se vši bedlivostí, rovně jakoby s nimi bydlel, k tomu jsem měl, aby společná shromáždění vykonávali. A jakžkoli vzdálený jsem byl od nich tělem, jakož pověděno, však duchem vždycky jsem byl jim přítomný. Do té pak vsi, Kefró řečené, nemalý počet a zástup lidu spolu s námi se stěhoval, jak z bratří, kteříž nás hned z města provázeli, tak z jiných, kteříž se z ostatní krajiny egyptské k nám shrnuli. A tamť Bůh jako dveře k kázání slova svého nám otevřel. Nejprv sice byli jsme protivenstvím sužováni, tak že nás i kamenovali: však potom nemalé množství pohanů, opustivši své modly, k službě pravého Boha se obracelo. Nebo tehdáž ponejprv símě slova božího, kteréhož dříve nikdy neslyšeli, skrze nás mezi nimi rozšířeno bylo. A Bůh, rovně jakoby nás pro tu jedinou příčinu tam byl přivedl, po vykonání té služby opět nás jinam odtud obrátil. Ěmiliánus totiž byl toho úmyslu, aby nás ještě na drsnatější a jak se mu zdálo nepřívětivější místa přenesl. Nebo rozkázal nám všem stěhovati se do krajiny dolejšího Egypta, Mareótis řečené, a jednomu-každému z nás rozdílnou a zláštní ves té krajiny k přebývání

*) Germánus totiž obviňoval Dionýsia, že před nastalým protivenstvím žádného shromáždění nedržel a na outěk se dal. Neb byl obyčej, že biskupove, dřív nežli nějaké protivenství nastalo, lid shromáždili, k stálosti u víře napomenuli, nekřtěné pokřtili, aby snad beze křtu ze světa odejítí nemuseli, nej-světější svátost rozdávali atd., poněvadž se nevědělo, dlouho-li to protivenství trvati bude.

— vykázal: mne pak nejbliže královské cesty či silnice posadil, abych nejdříve jat býti mohl. Nebo tak byl tu věc opatřil, aby nás, kdyžby mu se koli zlíbilo, všechny zjímal a v svou moc bez nesnáze uvedl. Já pak, když mi do Kefróna jíti rozkázáno bylo, ačkoli ani místa, kdeby ta ves ležela, nebyl jsem povědom, ani jména toho nikdy dříve jsem neslychal, však přece s ochotností a beze všeho zarmoucení mysli tam jsem se odebral. Ale potom, když mi oznámeno bylo, abych se v stranu kolluthiónskou (krajiny mareótické) stěhoval, ti kdož se mnou tehdaž byli, dobře o tom vědí, i sám sobě v tom za zlé mám, kterak jsem byl na mysli zkormoucený. A zprvu jsem velmi těžce tu věc nesl a tuze nespokojený byl. Nebo ačkoli jsem míst té krajiny byl povědomější a lépe je znal, nežli ves Kefró: však těžce jsem na to naříkal, že strana ta kolluthiónská jest opuštěná od bratří, opuštěná od dobrých a šlechtných mužů, a netoliko těžkostem, kteréž od častého tudy chození pocestných lidí přicházejí, ale take vpádům lotrů a loupežníků příležitá. Ale když mne potom bratři pozorna učinili, že to místo Kolluthión nepřiliš daleko od města Alexandrie leží, zas jsem se potěšil. Nebo pravili, když ves Kefró veliké tovaryšstvo bratří, z Egypta shromážděných, nám způsobila, tak že jsme tam větší sbory držívati mohli, tedy že v Kolluthióně, blíže od Alexandrie ležícím, tím častěji přítomnosti lidí, s námi známostí, láskou a přátelstvím spřízněných, požívati moci budeme. Tito že k nám budou přicházeti a s námi tam přebývati, tak že nejináč, než jakobychem na předměstích, od města drobet vzdálenějších bydleli, opět se scházeti a zláštní shromáždění držeti budeme. A tak se ovšem přihodilo.“

Potom o jiných nešťastných věcech, kteréž se mu přihodily, takto píše: „Germánus snad mnohým vyznáním víry se honosí, a jak mnoho zlého proti němu pácháno bylo, umí o tom dobře mluvit. Ale kolik, prosím, nálezů, jako proti nám, od soudů vynešených, může vyčísti? kolikero s hrdlem i statkem propadení, ceny na zboží naše puštění a statku rozebrání? kolikero vypovědění a ouřadů zbavení může udati? jaká potupování marné lidské slávy? jaké za nic položení a pohrdnutí chválami, kteréž nám vladaři a jiní ouředníci dávali? jaké trpělivé snášení všech pohrůzek

nám činěných, křiků nepřátelských, nebezpečností, proti-
venství, vyhánění, úzkostí a rozličných trápení a soužení
na nás vymyšlených, jakéž mne za Decia a vladaře jeho
Sabína, a teď nyní za Ěmiliána potkaly, může vykáhati?
Kde se Germánus tehdaž vyskytal? a jaká řeč o něm
vůbec šla? Ale už té veliké nemoudrosti své, v kterouž
jsem se pro téhož Germána povydal, na straně zanechám,
a zůstavuju vypravování jednékaždé věci obzvláštně bratřím,
kteříž jsou jich povědomí.“

Týž Dionýsius v jiné epištole, kterouž psal k Domi- 258
ciovi a Didymovi, o některých věcech, které k tomu proti-
venství náležejí, v tento rozum zmínku činí: „Naše muče-
níky, kteříž přemnozí jsou a vám neznámí, zejména vyčí-
tati, zbytečnou věcí býti soudím. Ale to chci, abyste vě-
děli, že se mezi nimi muži a ženy, mládenci a starci, dívky
a stařeny, vojáci a měšťané, i všelikého stavu, povolání a
věku lidé nacházeli, z nichžto někteří biči mrskáni, jiní
ohněm spáleni, jiní mečem zabiti, po šťastně obdrženém vítěz-
ství korun mučnických dosáhli. Někteří pak ani v tom pro-
dlouženém čase protivenství ještě nedospěli, aby se Pánu svému
milí býti zdáli, a on aby je byl k sobě pobral. V jejich
počtu, jakž dobře podobné, i já jsem, kterýž ještě života
vezdejšího požívám. A protože ten, jenž sám pověděl:
V čas vzácný uslyšel jsem tebe, a v den spasení spomohl
jsem tobě, k tomu času mne odložil, kterýž mi uzná býti
příhodným a užitečným. A poněvadž pak dotazujete se
o mně a o mých tovaryších, i v jakém způsobu život náš
jest postaven, věděti žádáte, nepochybuj, že se vás to do-
neslo, kterak někteří z Mareótidy mne, Gája, Petra a Pa-
vla, když jsme od setníka a několika městských ouředníků a
služebníků zajatí vedeni byli, učinivše nenadále na ně outok,
bezděky a přes naši vůli, mocí jim odjali a s sebou odvedli.
Nyní pak já s Gájem a Petrem, sami tři od jiných bratří
oddělení na poušti a v mrzutém místě krajiny Libye zavřeni
jsme, a tři dni cesty od města při moři ležícího, Paréto-
nium řečeného, vzdálení *).“

*) Tato epištola jest ona 6, 40. uvedená, a protože, co tu poví-
dáno, náleží z částky do přednějších časů císaře Decia a ne
do těchto císaře Valeriána.

Potom málo dále toto píše: „V městě tejně a ukrytě — zůstali, aby jiné bratry navštěvovali, presbyteri Maximus, Dioskorus, Demétrius a Lúcius; Faustinus pak a Akvila, kteříž jsou pohanům známější, po Egyptě sem i tam se rozběhli. A z diaconů tam zůstali ti jediní, kteří zbyli po těch, kteříž od nakažení morního zemřeli, totiž, Faustus, Evsebius a Chérémon. Evsebia toho míním, kteréhož Bůh s počátku tohoto protivenství svou milostí tak posílil, aby netoliko služby vyznavačům, v žalářích zavřeným, se vši snažností a ochotností srdce bedlivě vykonával, ale i k tomu ho nastrojil, aby těla blahoslavených mučeníků, v Pánu už zesnulých, nic nedbaje na nebezpečení života svého, oblačel a pochovával. Vladař pak přísnosti své a trpkosti k svatým nic neumenšuje, ale z těch, kteřížkoli k němu přivedeni bývají, jedny života, jakž jsem pověděl, zbavuje, jiné na mučení a trápení přetrhuje, některé těsným vězením a okovami vysušuje. A jakžkoli poroučí, aby k nim žádný nechodil, anobrž velmi pečlivě to vyzvídá, zdaliby kdo k nim jíti chtěl: však proto je Bůh, takovými ouzkostmi sklíčené, náchylnou péčí bratří a ustavičným jich opatrováním občerstvuje a posiluje.“

To Dionýsius tento do své epištoly položil. Dále věděti a znáti máme, že ten Evsebius, kteréhož málo výš diaconem jmenoval, brzo potom v církvi laodicejské, v Sýrii, za biskupa nařízen a ustanoven byl. Maximus pak, kteréhož presbyterem býti pravil, ten po smrti Dionýsia k správě církve a opatrování bratří, kteříž jsou v Alexandrii, se dostal. Než Faustus, kterýž toho času s týmž Dionýsiem z vyznání víry nemalé pochvaly došel, dochován byl až k tomu protivenství, kteréž za mého živobytí povstalo*), a v věku sešlém, plný dnů dobré starosti, mečem sťat, skrze blahoslavené mučeníctví z tohoto života vykročil. Ale o tom, což se za času tohoto Dionýsia v církvi zběhlo, dosti už buď praveno.

12. O mučenicích v Cesaréi palestinské korunovaných.

V této bouři protivenství, kteréž se za panování císaře Valeriána všudy zjevně, jak výš povědíno, a tak náramně

*) t. císařem Diokléciánem roku 303. zbuzenému.

rozmohlo, tři muži, pro stálé vyznání Pána Jesu Krista — velmi slavní, v Cesaréi, městě palestínském, divokým šelmám k rozsápání a sežrání jako loupež uvržení, a mučenictvím s převelikou pochvalou ozdobeni byli. Prvnímu z nich říkali Priskus, druhému Malchus, a třetímu Alexander. Rozprávějí o nich, kterak měvše obydlí svá venku na vsi, nejprv samým sobě jako lenivým a ničemným za zlé měli, protože majíce čas příležitý a příčinu k dojití mzdy věčného života, kterýž se podával a jako rozděloval lidem po nebeské radosti dychtícím, sami pro nedbanlivost a jakous lhostejnost svou koruny mučnické, předchvátiti nehleděli. Potom pak že uradivše se mezi sebou o tu věc, bez prodlévání do města Cesarée šli, a tam i hned dobrovolně před soudem se postavili, a nato životů svých skončení tím způsobem, jakž oznámeno, dosáhli. Připomínají take jednu ženu, kterážto, jakž praví, před tím v blud kacíře Marcióna upadla, a touž bouří protivenství v témž městě zachvácená, v podobném potýkání konec svůj vzala.

13. Pokoj církve za císaře Galliéna.

Po nedlouhém čase, když císař Valeriánus bídne otro- 260
ctví mezi perským, barbarským národem podniknouti musil, syn jeho Galliénus, uvázav se sám v císařství, milostivěji a daleko mírněji v správě své se choval, a vydav obecné mandáty, protivenství to zastavil a popřetrhl. Anobrž i správčům a kazatelům slova božího v týchž listech poručil, aby svého povolání podle předešlé zvyklosti hleděli, a ve všem svobodněji vykonávali. Kterýžto list jeho takto zní:

Samovládce a císař římský Públius Licinius Galliénus, pobožný, šťastný, augustus, Dionýsiovi, Pinnovi a Demétriovi, i jiným biskupům pozdravení.

Z dobrodiní štědrosti naší poručili jsme po všem okrslku světa prominutí a milost rozhlásiti, aby ti, kteříž nábožnými místy vládnou, i hned z nich vyšli, a je zase postoupili *). A

*) t. křesťanům, které byli pohané jim vzali. Z toho vyplývá, že

- protož i vy rozkazu listu našeho užívati moci budete, aby vám potom žádný těžkosti žádné nečinil. Ale to, což nyní svobodně a podle libosti své vykonávati můžete, od nás už dávno bylo vám propuštěno *). Z těch příčin Aurélius Cyrenius, dvoru našeho nejvyšší pokladník, rozkazem téhož námi daného listu řídit se bude.“

Toto jsem k lepšímu srozumění z latiny přeložil a v svou historii umístil. Císař tento ještě i druhý mandát vydal, a ten k jiným biskupům odeslal, v němž jim dopustil, aby hřbitovy své zase držeti mohli **).

14. Biskupové toho věku slovní.

Toho času ještě Xystus církev římskou spravoval ***). Antiochenskou pak řídil po Fabiovi Demetriánus, a cesarejskou v Kappadocii Firmiliánus. Církvím v Pontu představeni byli Grégorius a bratr jeho Athénodórus, oba učníci Origenovi. V Cesaréi Palestínské po smrti Theoktista, přijal Domnus správu biskupského ouřadu, a když ten v krátkém čase z tohoto života se vybral, Theoteknus, kterýž ještě za mého času živ byl, na místo jeho zvolen a na stolič biskupskou posazen. I ten take ve škole Origenově vyučen a vychován byl. Po smrti pak Mazabana obdržel stolič biskupství jerusalemského Hymenéus, kterýž i za mé paměti mnohá leta s velikou pochvalou živ byl.

Galliénus církev křesťanskou za právně dovolený spolek v státu uznával, jakýž jediné společné jmění právně mítí mohl.

*) t. dříve už na Západě, než v Egyptě, kdež byl ještě Makriánus vládl.

**) A však se to i tím výše položeným císařským listem dopouští.

***) V tom se Evsebius opět mýlí. Poznamenali jsme už výše 10., že ten Xystus ještě za Valeriána 6. srpna 258. mučnické koruny dosáhl. Po něm zůstala římská stolice celý rok prázdná, a teprv když protivenství poutichlo, ještě než Galliénus církvi pokoj dal, zvolen jest na jeho místo, as v srpnu 259. Dionýsius, a trval až do 269.

15. Marinus v Cesaréi umučen.

Těch časů, když pokoj v církvích na všechny strany — byl, Marinus jeden z těch, kteříž v římském vojsku veliké slávy a poctivosti dosáhli, muž jak urozený, tak velmi bohatý a vznešený, pro svědectví Pána Jesu Krista v Cesaréi Palestínské za touto příčinou byl hrdla odsouzen.

Mají Římané jeden čestný znak, kterýž Kléma, vinná réva, jmenují. Toho znaku kdož dosáhnou, ti jak se praví, za setníky povýšení bývají. Když to místo prázdné bylo, přišel pořádek na Marína, aby on na ten stupeň vojenské hodnosti vstoupil. Proti Marínovi tedy, když k té hodnosti už povýšen býti měl, hned jiný, postaviv se před soudnou stolicí, na něho žaloval, předkládaje, jedno, že Marinus jest křesťanem, a druhé, že obětí císařům náležitých nevykonává, a že proto dle starých ustanovení žádného stupně důstojenství u Římanů dojíti nemůže. A tedy, že jemu, žalobníkovi, taková hodnost náležitě dána býti má. Soudce, jemuž jméno Achéus, pohnuv se tím, ptal se předně Marína, jakého jest náboženství? A když poznal, že se k náboženství křesťanskému stále přiznává, dopřál mu toliko tři hodiny k rozmyšlení v té věci. Ale jakž Marinus z soudnice vystoupil, hned Theoteknus, kterýž tehdáž byl tam biskupem, na rozmlouvání k sobě ho vzal, a pojav ho za ruku, upřímo do kostela s ním šel. Tam postaviv ho vnitř podle svatyně, a levou rukou oděvu jeho na druhou stranu maličko poodkryv, na meč, kterýž u boku připásaný měl, jemu ukázal, a potom knihy svatého evangelia naproti mu předložil, a poručil, aby sobě z toho dvého jedno, cožby mu se více líbilo, obral a zvolil. A když Marinus bez odtahu pravou rukou svaté knihy se chopil, tedy Theoteknus v tento rozum k němu promluvil: Drž se tedy, drž se pevně Boha, a posílněn jsa od Boha, dojdí toho, cos sobě zvolil. Jdi v pokoji. — V tom když on se odtud vracel, zavolal na něj právní služebník, aby se před soudem zase postavil; nebo čas, k rozmyšlení jemu propůjčený, byl už pominul. Marinus postaviv se před soudem, když mnohem větší nežli dříve horlivost a snažnost víry na sobě skutečně pronesl, bez meškání, tak jak byl, na popravu vyveden a tam prostředkem smrti mučnické z tohoto života zprovozen jest.

16. O Astyriovi.

Tehdy take Astyrius, muž z počtu římských senátorů, — jak císařům milý, tak pro urozenost a bohatství u všech slavný, v témž městě pro svatou náklonnost, kterouž k pravému náboženství svobodně prokazoval, všech lidí řečmi byl rozhlašován. Ten byv přítomen výše dotčenému mučeníku, jakž z tohoto světa vykročil, hned tělo jeho mrtvé vzal, a ač pěkným drahým rouchem oděn, na svá ramena je vloživ odtud odnesl. Potom pak do čistého bílého prostěradla obalené, jakž náleželo, poctivě a skvostně je pohřbil. Tohoto muže známí, kteříž dosavad živi jsou, jakž jiné mnohé znamenité skutky jeho připomínají, tak o tomto, ježž tuto položím, nejvíce rozprávějí, kterýž jest v pravdě paměti hodný a divný.

17. Znamení divotvorné moci našeho Spasitele v Paneadě.

U města Cesarée Filippovy, kteréž Féníctí Paneas nazývají, bývala prý do pramenů vody, kteříž se tam z kořene hory, Panéus řečené, prýští, a z níž take řeka Jordán teče, na jistý den svátku pohanského nějaká oběť uvržena, kterážto mocí ďábelskou pojednou a předivně se ztratila a z očí zmizela, tak že tu věc pohané za znamenitý div a zázrak drželi. Astyrius tedy některého času, když se ta oběť konala, byl toho náhodou přítomen. A vida mnohé tím divem zmámené, slitovalo se mu toho jejich přebłudného zavedení. A protož pozdvihnuv oči svých k nebi, Bohu, všech věcí řediteli, skrze Jesu Křista poníženě se modlil, aby to ďábelství, kteréž nebohý lid takovým bludem oslepilo, vyjevil, a zabránil mu, aby více tou svou lstí a falší lidi svozovati nemohlo. Jakž se tedy Astyrius Pánu Bohu pomodlil, takž ta oběť v těch prameních či studýnkách rychle nahoru splýnula, a tudy věc ta, kteréž se mnozí tak náramně divívali, zahynula a vniveč přišla, tak že v budoucích časích na témž místě žádný více div ani zázrak se neukazoval.

18. Socha ženy krvotok trpěvší.

A poněvadž mi se dala příčina, že jsem o tomto městě — zmínku učinil, vidí mi se za dobré, jednu historii tuto připomenouti, kteráž jistě hodna toho jest, abych paměť její pro potomky poznamenal. Praví se o ženě, nemocí krvotoku náramně ztrápené a zsoužené, kteráž dle vysvědčení svatého evangelia u Spasitele našeho úplné uzdravení své přetěžké nemoci našla, že rodem z toho města byla, a tam že dům její se ukazuje; anobrž, že pro památku takového dobrodiní, kteréž se jí od Spasitele našeho stalo, podivný pomník a jako nějaké vítězné znamení ještě tam až posavad trvá. Nebo jest u dveří domu jejího obraz z mědi slitý, na vysokém kameni postavený; kterýžto obraz vypodobňuje ženu na kolenou klečící a rukama sepjatýma jako za milost prosící. A naproti jest z téhož kovu slitý obraz muže rovně stojícího, oděvem obdýlným až do kůtek slušně oditého a ruky ženě podávajícího. U nohou tohoto obrazu, právě ze spodu, roste nějaká bylina cizí a neznámá, kterážto se až podolka toho měděného oděvu dotýká, a má prý moc uzdravování všelijakých neduhů. O tomto obrazu praví, že podobenství osoby Pána Jesu Krista ukazuje. A poněvadž ten obraz až do tohoto času tam zůstává, já take vypraviv se do toho města, očima svýma jsem jej spatřil. Aniž se čemu diviti, že take pohané, od Spasitele našeho, dokudž mezi lidmi na světě přebýval, dobrodiní přijavše, cos takového učinili, poněvadž jsme i my Petra a Pavla, apoštolů Páně, i samého Krista obrazy, rozličnými barvami malované, a až do našich časů zachované viděli. A to, jakž podobné, odtud přišlo, že staří pohané dle svého obyčeje ty, kteří jim nějaké dobrodiní prokázali, jako své spasitele takovým způsobem ctili a oslavovali *).

*) Bylo totiž starým pohanům obyčejno zasloužilým a slavným mužům veřejné obrazy stavěti. Take císař Alexander měl ve svém Larării obraz Krista Pána. Viz str. 300.

19. Stolice biskupská apoštola Jakoba.

— Take stolice Jakoba, kterýž za prvního biskupa církvi jerusalemské od Spasitele našeho a jeho apoštolů zvolen, a bratrem Páně, jakž Písma svatá svědčí, nazýván byl, od toho času až do této chvíle se zachovala, a biskupove, kteříž tam jedni po druhých posloupně byli, u veliké vážnosti a poctivosti ji mají. A tím patrně toho dokazují, kterak staří otcove až do našeho věku svatým mužům, pro jejich pravou pobožnost k Bohu, náležitou poctivosť činili, a ještě činiti nepřestávají *). Tolik o tom.

20. O jiných téhož Dionýsia epištolách, v nichž o řádu svěcení slavnosti Velikénoci zmínku učinil.

Týž Dionýsius Alexandrinský mimo ty ode mne už přivedené epištolý, i jiné taky tehdaž sepsal, kteréž slovem řeckým heortastické, jakoby řekl sváteční, t. j. o svěcení svátku velikonočního, nazval, v nichž taky slavné řeči, kteréž v sobě hojnější a plnější chvály svátků Velikénoci obsahovaly, předložil. Z těch jednu Fláviovi, druhou Domiciovi a Didymovi připsal. V této kanon aneb pravidlo osmi let přivodí, a dokazuje, že svátek Velikénoci ne jiného času, než po srovnání noci a dne z jara, či po jarní rovnodenosti svěcen býti má. Jinou ještě epištolu k spolukněžím alexandrinským složil, jakož i k jiným rozličným v čas trvajícího protivenství rozličné epištolý napsal.

21. Co se toho času v Alexandrii zběhlo.

Když pak nedávno po uložení těch protivenství pokoj učiněn byl, navrátil se Dionýsius zase do Alexandrie. Ale v tomto městě tak těžká bouřka a domácí válka nenadále znova povstala **), že týž Dionýsius žádným způsobem ani

*) Viz ještě níže 32. Nejen v Jerusalemě stolice Jakobova, ale i v Alexandrii Markova uctivě se chovala, tak že na ní biskupove alexandrinští pro uctivosť sedati nechtěli.

**) Tato domácí válka povstala pravdě podobno tím, že někteří Alexandrinští ještě s Makriánem a jiní s Galliénem drželi, aneb až za času Klaudia, uiz 32.

bratří v témž městě přebývajících, protože všickni buď na — jednu aneb na druhou stranu též různice rozdělení byli, navštěvovati nemohl. Protož na den sváteční hodu velikonočního v Alexandrii, jakoby někde v cizí zemi vyhnaný bydlel, skrze psaní s nimi rozmlouvati musil. Jinou potom velikonoční epištolu napsal k Hieraksovi, biskupu v Egyptě, v kteréž o pozdvižení a bouře, tehdáž v Alexandrii vzniklé, těmito slovy zmínku činí:

„Co divno, že mi těžko a nesnadno s těmi, kteříž místem ode mne daleko oddělení jsou, skrze epištoly psaním rozmlouvati, když mi není snadno s sebou samým mluvití a své vlastní duši raditi. Nebo k svým vlastním vnitřnostem t. j. k svým nejmilejším bratrům a tovaryšům, se mnou pod jednou střechou bydlejícím, jednomyslně svorným a jedné a též církve spoluoudům, musím z nevyhnutelné potřeby listy psávati. A však nevidím ani možnosti, kterak bych ty k nim odeslal; poněvadž mnohem snáze jest, nežli-li do cizích zemí, ale od východu slunce až k západu projíti, nežli od jedné strany města Alexandrie až na druhou stranu přejíti. Nebo v střední ulici města jest větší nebezpečství a nesnáz, chtějícímu ji projíti, nežli na oné dlouhé a neschodné poušti, přes kterouž nikdy žádný člověk nechodil, a kterouž lid boží israelský sotva v čase dvou lidských věků přešel. A tiché, klidné přístavy mořské u tohoto města ukazují na sobě pravé podobenství onoho moře, kteréž na dvě strany se rozdělivši a jako dvojí zeď zhůru vyzdvihši, prostředkem sebe jdoucím lidu israelskému snadný a volný průchod dalo, ještě zatím Egyptané, chtějíce za syny israelskými přejíti, v něm se ztopili; nebo pro časté tam zpáchané vraždy podobají se ty přístavy ovšem rudému moři. A řeka, kteráž vně města teče, jest někdy sušší, nežli poušť bez vody, a vyprahlejší, nežli ona poušť, kterouž synové israelští přecházejíce, takovou žízni trápeni byli, že i proti Možišovi reptali, až jim mocí Boha všemohoucího, jenž sám divy a zázraky činí, voda k pití z tvrdé a příkré skály v hojnosti se vyprýstila a tekla: někdy pak se ta řeka tolik rozvodňuje, že se po celém okolí, po všech cestách a polích rozlévá, a tudy obyvatele k nemalému strachu přivozuje, aby potopa, kteráž za dnů Noecha všecken okrslek země zatopila, podruhé se nevyzdvihla

— a jich všech nenadále nepřikvácila. A jakož tentýž veletok někdy od Možiše pro zatvrdilé neposlušenství Faraonovo v krev proměněn byl, a z sebe hanebný smrad vydával: tak nyní od krve a vražed, i od lidí v něm ztopených a usmrčených, porušený vždycky teče. Která medle jiná voda (poněvadž voda sama jest ten živel, kterýž nečistoty sjednékaždé věci smývá) bude se kde moci vyhledati, aby vodu této řeky dokonce vyčistiti mohla? Aneb kterak bude moci to převeliké, hluboké a téměř nesmírné moře, řečené Ocean, kdyby třebas všecko do této trpké a hořké zátoky mořské uvedeno bylo, nečistoty její vypláknouti? Aneb jakým způsobem mohlaby ta převeliká řeka, vycházející z Edena, a odtud na čtyry jiné hlavní vody se dělící, byť se pak zase v jednu hlavní řeku, t. j. do toku Gihona svedly, ten nashromážděný hnis a talov vymyti a vyčistiti? Aneb kdy bude povětří, od nečistých par na všechny strany porušené, nakažené i pošmourné, zase čisté, jasné a zdravé? Nebo tak smradlavé a právě smrtelné páry ven z země vzhůru se zdvihají, tak nezdraví a nakažující z moře větrove vějí, tak nečistí oblakove z řek vycházejí, tak husté a morní mlhy v přístavech se vyskytují, že rosa, kteráž se všudy rozlévá, nic jiného není, nežli hnis a talov mrch a těl lidských, pod nebem porušených a shnilých, kterážto hanebným smradem svým všechny živly, z nichž pošla, nakažují. A však se lidé diví, a sami mezi sebou se vyptávají, odkud a z čeho ten ustavičný mor pochází*)? Odkud tak těžcí neduhove? Odkud tak rozličné všeho způsobu nakažení? Odkud tak rozmanité zhouby lidského pokolení? Ano i toho příčiny se vyhledávají, proč toto největší město už více tak velikého množství obyvatelů neživí, aťby se třebas od nejmladších dítek až do nejsešlejších starců počítali, jako předešle samých toliko polostarců vychovávalo? Nebo za oněch časů

*) Ten mor zuřil tehda od roku 250 - 265. bez přestání nejen v Egyptě, kdež domov jeho jest, ale po všech krajinách a městech římské říše, i téměř v každé rodině. Jedním časem umíralo v Římě každého dne na 5000 lidí, a mnoho měst docela vymřelo. Tuto pak zhoubu přičítali pohané rozhněvaným bohům, a dávali vinu křesťanům, že bohů nectili, a proto je sužovali.

samých mužů, od let věku čtyřiceti až do sedmdesáti, tak — mnoho v městě bývalo, žeby se nyní počet jejich ani počtem těch, kteříž se od let čtrnácti až do osmdesáti nacházejí, a jejichž se jmena do kněh městských pro rozdělování jim obilí a potrav od obce zapisují, nemohl doplniti. A kteříž nyní jsou nejmladší, ti jsou jako v jednom stáří s oněmi nejstaršími, poněvadž počet jejich doplňují. A jakžkoli poznávají to, že lidské pokolení na zemi den po dni více se tím způsobem zmenšuje a hyne, však se toho nic nestrachují; a an zahynutí jejich ustavičně se rozmáhá, oni nižádné bázně na sobě znáti nedávají.“

22. O nemoci, tehdáž panující.

Když pak po tak ukrutné válce nastalo nakažení po- 261
větrí a prudký mor, a svěcení slavnosti Velikénoci brzo taky se přibližovalo, opět Dionýsius bratřím psal, a velikost tehdejších těžkostí a bíd těmito slovy poznamenal: „V tom množství bíd a těžkostí zdáloby se snad jiným *), že tento čas není k slavení svátku příležitý a hodný. Ale jim není žádný čas k tomu příležitý, ani tento, ani který jiný, než v těchto smutných okolnostech, ale ani v takových, kteréžby za nejveselejší souzeny býti mohly **). Nyní totiž všudy jest plno kvílení, nyní všickni plačí, nyní zármutek a naříkání po všem městě se rozmáhá, pro veliké množství netoliko nedávno umrlých, ale i na každý den umírajících. Nebo jako o prvorozených egyptských napsáno jest, tak i nyní veliký jest křik ode všech, protože ani jednoho domu není, v němžby mrtvý neležel. A kéžby na tom dosti bylo! Ale mnoho protivného se nám take i před tímto časem přihodilo. A předně z města nás vyhnali. A však i toho času, jsouc ode všech honěni a na smrt souženi, nic méně ten svátek s veselou myslí jsme slavili, a jednokaždé místo k soužení každému nám uložené, jako lesy, pole, pouště, hory, lodi na moři, obecné hospody, až i ten hrozný žalář, zdálo

*) t. pohauům --

**) Chce totiž říci, že bezbožní lidé, jacíž byli pohané, nikdy žádné pravé radostné slavnosti míti nemohou.

— se nám býti příjemné, na němž bychom shromáždění svá v mnohém počtu s největší pilností drželi, a pobožnost vykonávali. Ale jistě ze všech nejslavnější svátek světili blahoslavení mučeníci, kteříž z tohoto života vykročivše od Boha do nebes na hody pozváni byli.“

„Po těch neřestech hned potom válka a hlad nena-
dále na město připadl, kteréžto těžkosti my spolu s pohany
jsme snášeli. A tak, co oni nám činili, to jsme my sa-
motni trpěli: ale co oni sami proti sobě páchali a trpěli,
toho jsme i my spolu s nimi zároveň oučastni byli. A však
opět nás potěšil pokoj Kristův, kteréhož zas toliko nám
milostivý Bůh propůjčiti ráčil. Ale když jsme obojí, jak my
tak oni, za krátký čas sotva malého oddechnutí požili, tedy
povstala nenadále tato nakažlivá nemoc, věc to, jim poha-
nům, v pravdě nade všecko jiné zlé nejhroznější a nejstra-
šlivější a k snášení nad všeliké pokuty nejtrpčejší, aneb jakž
jeden jejich historikus pověděl, nad pomyšlení samé větší
i nad lidské domnění těžší. Ale nám se tak o tom ne-
zdálo, nýbrž měli jsme za to, že jest to metla od Boha
s nebe, rovně jako jiné pokuty a odporné věci poslaná,
netoliko pro cvičení nás u víře, ale take pro zkoušení mysli
naší v trpělivosti. A jakož ta pokuta místy take nás se
nechybovala, však mezi pohany daleko více zuřila.“

Potom opět málo níže tohoto doložil: „Mnozí z bratří
našich, vroucím ohněm lásky a bratrského milování tak
byli zažženi, že neušetřujíce svého zdraví, a neodpouště-
jíce vlastnímu životu, ale mezi sebou vespolek stále se pří-
držejíce, všechny tím neduhem a morovou nemocí poražené
beze všeho na sebe pozoru a péče často navštěvovali, jim
bedlivě sloužili a pro milost Pána Jesu Krista dle možnosti
své jich opatrovali, i spolu s nimi z tohoto života velmi
rádi vycházeli, jelikož od jiných jsouce nakaženi, neduh
ten od svých bližních na sebe jako přijímali, a s ochotností
dobrovolně o jejich bolesti s nimi se sdělovali. Mnozí take,
když byli jiné nemocné opatrováním svým k zdraví přivedli,
sami potom zemřeli, a smrt jejich na sebe jako přenesše,
životy své za ně položili. A tak to všem obecné přísloví,
kteréž samo ku pravému přátelství vlastně přináleží, totiž,
aby jedenkaždý pro přátele sebe, jako říká, nejopovrže-
nějším sluhou učinil, z tohoto světa odcházejíce skutečně

naplňovali. Tím způsobem tedy mnozí, kteří mezi bratřími — pro své ctnosti nejvznešenější byli, ze světa scházeli, z nichž někteří byli presbyteri, jiní diakonové, někteří z lidu muži velmi slavní, tak že smrt jejich, kteroužto pro pobožnost a pro dokázání stálosti u víře ochotně podnikali, nic se, dle mého zdání, od mučeníctví nedělila. A když těla svatých na ruce brali a do lůna svého kladli, když jim oči a ústa zavírali, na ramenách je odnášeli a skládali, když je k sobě přitiskali a objímali, pilně umývali a do pohřebních prostěradel zavínavati sobě nestěžovali, pozůstavše potom nedlouho po nich živi, sami zas takového posloužení od jiných dostali; poněvadž pozůstali vždy zas na touz cestu k smrti nastoupili, po kteréž onino předešli kráčeli. Pohané pak vše tomu na odpor činili. Nebo kteříž se mezi nimi rozstónali, ty oni z domů svých vystrkovali, nejlepší a nejbližší přátely své opouštěli, odpolu mrtvé na ulice vyhazovali, těla mrtvá nepohřbena ležeti nechávali, a účastnosti a společnosti smrti, jakž mohli, utíkali, kteréž se však, jakžkoli nesčíslných k tomu cest a prostředků vyhledávali, nížádným způsobem uvarovati nemohli.“

Po epištole svrchu položené, když opět v městě pokoj byl a utišení mezi stranami se stalo, dotčený Dionýsius 262 bratřím v Egyptě bydlícím, jinou opět sváteční velikonoční epištolu odeslal, a mimo tu mnoho jiných více napsal. Jest i jedna take epištola jeho „o sobotě“ a jiná „o cvičení.“ V té pak epištole, kterouž opět k Hermammónovi a jiným bratřím v Egyptě odeslal, po dosti dlouhém vypravování o nešlechetnostech a nepravostech císaře Decia, a o zlých mravích těch, kteříž po něm panovali, tak i o pokoji a svornosti, kteráž v církvi za císařování Galliéna byla, zmínku činí.

23. O panování císaře Galliéna.

Ale mám za to, že bude nejlepší, když slova jeho vlastní tuto položím. Takto tedy o té věci píše *): „Makriánus, kterýž jednomu z těch císařů ouklady strožil, take sám se vším rodem svým velmi brzo a rychle jako z ko-

*) Pokračuje se tu dále v epištole Dionýsiově výš 10. uvedené.

— řene vyvrácen byl*). A protož Gallienus, jednomyslným všech svolením za císaře vyhlášen a přijat, byl starým a spolu novým císařem, poněvadž dříve před Makriánem a syny jeho císařem už byl, a take po smrti jejich zůstal; podle onoho proroctví, kteréž skrze proroka Isaiáše propovědino bylo: „„Co bylo od počátku, aj, to přišlo, a nové jest, co nyní povstalo**).““ Nebo jako oblak, kterýž se pod paprsky slunečními vznáší a na čas je zakrývá, stínem svým samo slunce zatemňuje a na místě něho očím se ukazuje; ale když ten oblak přejde aneb se rozptýlí, potom slunce, kteréž před oblakem už vzešlo a svítilo, znova zase vychází a tím jasněji svítí: tak nápodobně Makriánus, kterýž sám se byl povýšil a k císařství Gallienovu sáhal, už není více císařem, protože jím nikda nebyl; ale onen, totiž Gallienus, jakž dříve tak i nyní v témž důstojenství jednostejně se stkví. Císařství pak, jakoby bylo starý věk s sebe složilo a od předešlého porušení se očistilo, už se bystřeji zelená a kvetne, dále se očima spatruje a ušima slyší, a všude mezi všemi národy se rozšiřuje.“

Dále o čase, kdy to psal, v tento rozum Dionýsius zmínku činí: „Ale opět dává mi se příčina, abych leta panování toho císaře připomenul. Nebo vidím jiné, kteří toliko svou bezbožností slavní býti chtěli, kterak po malém čase bez dobrého jmena lidem z paměti vypadli: ale tento posvátný a bohumilý císař Gallienus po vyplnění sedmi let svého panování už na devátý rok císařuje, v němž my velikonoční svátky vesele a radostně světiti míníme***).“

*) Makriánus totiž zradil ve válce s Persany císaře Valeriána, tak že tento, jakž jsme už zprvu poznamenali, do zajetí upadl a v něm i umřel. A povýšiv se Makriánus sám na Východě a v Egyptě za císaře, strojl válku proti Gallienovi, kterýž po svém otci sám vládu ujal; na Západě sice hned, ano vládl tu pořád bez přitrže, ješto hned zprva césarem či spoluvládcem otcovým byl, ale na Východě s přitrží jednoho roku, když zatím Makriánus i s svými syny, jež byl taky za spolupanovníky vzal, o život přišel.

**) Naráží se na Is. 43, 18 – 19.

***) Bylo to as roku 262., když Gallienus dříve od roku 253. už 7 let panoval, a mezi tím po jeden rok, za Makriána, císařování

24. O Nepótovi, a ztopené jím roztržce.

Mimo ty všechny Dionýsiovy spisy nacházejí se ještě dvě — jeho knihy, napsané „O zaslíbeních.“ Příčinu pak k tomu, aby je psal, dal mu nějaký biskup egyptský, jmenem Nepós. Ten učil příliš po židovsku a do slova brátí a vykládati ona zaslíbení, jež Bůh v Písmích svatých mužům svatým učinil. A tak usiloval lidi na to namluviti, že bude jistý počet let, totiž jmenovitě tisíc, kdažto lidé v tělesných rozkoších a libostech na zemi živi budou. A domnívaje se, že svůj bludný smysl knihou zjevení sv. Jana (20, 6.) zastati aneb obhájití může, vydal na světlo o též věci knihu, pod titulem „Elenchus Allegoristarum,“ jakoby řekl, odvod allegoristů, či těch, kteří allegoricky či jinotajně a duchovně Písma vykládají. Jemu tedy Dionýsius v těch dvou knihách, jež byl o zaslíbeních složil, velmi tuze na odpor se staví *). A v první knize zdání své o tom zmíněném učení

jeho na Východě přetrženo bylo, nyní pak devátý rok císařství jeho vůbec šel, kdažto prospěšná křesťanům nařízení, na Západě už dříve daná, teď i na Východě a v Egyptě se ohlašovala. Nazývá Dionýsius sice Galliéna posvátným a bohumilým císařem, poněvadž to byl obyčejný titul každého císaře, jakož i proto, že se Galliénus křesťanům, služebníkům pravého Boha a vyznavačům pravého náboženství, milostivým prokázal. Ale ostatně byl Galliénus velmi lehký a spustlý člověk, kterýž pouze všelikého hejření hledě, řízení říše zanedbával, až ji v nebezpečenství úplné zkázy přivedl. Nebo ze všech stran valili se na ni nepřátelé; při tom se zbouřili i vnitř téměř všickni vladařové krajin, jeden po druhém za samostatné panovníky a císaře se vystavující, tak že tato doba hrozného zmatku dobou 30 tyrannů se nazývá. Sám take římský spisovatel Eutropius poznamenal ve své historii 9 kap. o Galliénovi: *Gallienus, cum adolescens factus esset Augustus, imperium primum feliciter, mox commode, ad ultimum perniciose gessit.* To jest: Galliénus z mládí učiněn císařem, nejprv šťastně, potom užitečně, a naposledy škodně a záhubně panoval.

*) Při konci knihy třetí historie této, kdež se spisy Papiovy vyčítají, mezi jinými nedostatky jeho i ten blud jest položen, že totiž po obecném z mrtvých vstání pobožní lidé s Kristem

— oznamuje, v druhé pak o knize Zjevení svatého Jana rozmlouvá. Hned při začátku této knihy čině zmínku o Nepótovi takto píše:

„Poněvadž tedy (ti bludaři) knihu nějakou Nepótovu k obhájení sebe přivodí, na kterouž tak hrubě spoléhají, jakoby jistými a nepochybnými důvody dostatečně to provedeno bylo, že království Kristovo bude na zemi, oznámím i já, co myslím. Ač pak koli pro mnohé věci a příčiny laskav jsem na téhož Nepóta, a miluju ho, jak pro jeho víru a pilnost i ustavičné cvičení se v Písmích, tak pro množství rozličných zpěvů a duchovních písní, od něho složených, jichžto posavad mnozí z bratrů rádi užívají; a tím více ho sobě vážím, protože z tohoto života už vykročil: však nic méně, pravda jest mi mnohem milejší, kteráž take všechněm věcem slušně a spravedlivě předložena býti má. A jestli co dobře od koho povědino, to ovšem bez závisti chváliti náleží: pakliž se něco scestného a bludného v spisu nějakém poznamenáno nachází, to se take s bedlivostí vyhledati, a potom odvesti a opravití má. Proti odporníku přítomnému, kterýž slovy toliko a ústy důmysl svůj zastavati se snažuje, bývá taky pouhé oustní rozmlouvání, bez spisu, kteréž poněkud otázkami, poněkud odpovědmi ty, jenž s námi jsou na odporu, namluviti a k svému smyslu přivesti usiluje, dostatečné a mocné. Ale poněvadž jistý spis, a ten, dle domnění mnohých, důvodný a ku přesvědčení dostatečný, proti nám jest vydán; a poněvadž někteří té

Pánem tisíc let na světě všemi tělesnými rozkošemi oplývající kralovati budou. Kterýžto blud mnozí z starých učitelů po něm zastávali, a odtud slovem řeckého jazyka Chyllasté t. j. Tisícletníci slouli, jako nějaký Nepós, biskup egyptský, muž učený a horlivě pobožný, týž blud obnovil a knihu proti allegoristům o něm vydal, chtěje dokázati, že ono zaslíbení Páně (v Zjevení 20, 6.) neallegoricky či duchovně, nýbrž do slova a prostě o pozemském tisíciletém království Kristově rozuměno býti má. A jakžkoli mnozí pobožní učitelé v ten blud upadli, však v tom chvály hodni jsou, že jakž jim blud ukázán byl, hned od něho upustili, a pravdě Pisem svatých místo dali. A nepokládalo se jim to za kacířství, poněvadž toho ani tvrdošíjně nezastávali, aniž ještě církev obecná o tom své vyrčení učinila.

sekty učitelove zákon a proroky za nic u sebe pokládají, evangelia svatého následovati nedbají, a epištoly apoštolské zavrhuji, v tomto pak spisu, o němž mluvím, učení takové býti jistí, kteréž v sobě nějaká velmi ukrytá a hluboká tajemství zavírá; a nadto výše, že bratřím našim poněkud sprostnějším a neumělejšim nedopouštějí, aby o předivném skutku, buďto slavného a právě božského příští Pána našeho, aneb našeho z mrtvých vstání a s týmž Pánem spojení i k jeho nesmrtelnému tělu připodobnění, výše a důstojněji smýšleli, nýbrž na to je přivesti a namluviti chtějí, že v království božím jen chatrných a brzo pomíjejících odplat, jakéž zde v tomto životě obyčejně bere, očekávati mají: — z těch tedy všech nyní oznámených příčin, velikou toho potřebu býti soudím, abych proti našemu bratru Nepótovi, nejináč než jakoby tu přítomen byl, bedlivě promlouval, a odpor svůj podstatnými důvody provozoval.“

Potom něco jiného přidav takto dí: „Když jsem byl na jednom místě krajiny Arsinoe, kdežto, jakž dobře víš, dávno před tím to scestné učení se už rozmohlo, tak že pro ně netoliko roztržky se urodily, ale taky celé osady od víry odstoupily, svolal jsem tam té sekty presbytery a učitele, kteříž ve všech slovo boží bratřím kázali, a napomenul jsem jich, aby učení své zjevně u přítomnosti bratří, kteříby toho doslýchati žádali, bedlivě vážiti a souditi dopustili. Když pak přinesli ke mně knihu, kterouž oni za štít a jako za nedobytnou zeď mají, posadiv se spolu s nimi v jednom místě po celé tři dni, od rána až do večera, ničímž jiným jsem se nezaneprazdňoval, nežli abych to, což tam psáno bylo, důkladně odvedl a porazil. Tu jsem se těch bratří stálosti a při vyhledávání pravdy horlivé snaznosti, i povolnosti a rozumnosti nad míru podivil. A tak jsme sobě v čistém pořádku a s velikou mírností otázky dávali, na jednu i druhou stranu promlouvali a k sobě přistupovali. Nade všecko pak toho jsme se bedlivě vystříhali, abychom, co jsme dříve za pravé měli, jestližeby se s pravdou potýkalo, neustupně nedrželi. Nepominuli jsme take odporných důmyslů přednáseti, a co se tak předkládalo, pokudž nejvýše možné bylo, obhajovati a zastávati: a zase na druhou stranu, když toho rozum a pravda požadovala, nestyděli jsme se, smysl svůj změnití a k cizímu

— dobrému zdání a soudu přistoupiti, anobrž s dobrým svědomím, s upřímným myšlením a bez ošemetnosti otevřevše svých sprostných a čistých myslí a srdcí Bohu, cožkoli stálými důvody a svědectvími, z Písem svatých vzatými, náležitě utvrzeno bylo, ochotně jsme přijímali. Až pak naposledy i přední jejich vůdce a toho učení obhájce, jmenem Koración, an to všickni bratří slyšeli, zjevně se přiznal a před námi osvědčil, že poněvadž se uznává mocnými a stálými důvody přemožena, potom více na to učení nechce mysliti, ani o něm se hádati, ani jaké zmínky o něm činiti, ani tomu lid vyučovati. Ostatní pak bratří, tu přítomní, měli z takového hádání, kteréž zjevně v kostele držáno bylo, a z toho srovnání a všech sjednocení velikou radost a potěšení.“

25 Dionýsius o knize Zjevení sv. Jana.

Týž Dionýsius v též své knize málo níže o Zjevení Janově slovy svými takto vypravuje: „Někteří z předků našich knihu Zjevení docela zavrhlí a vyloučili. Rozvažující totiž jednukaždou kapitolu jeho, na tom se snášeli, že všecka ta kniha ani rozumného smyslu, ani spojení nemá. Pravili take, že ta kniha má nepravý titul a nápis, a že není Janova, ani za pravdivé zjevení držeti se nemůže, poněvadž tak hrubou zástěrou nesrozumitelnosti přikryta a zaobalena jest. A že není možné, aby ji byl který apoštol, a však ani kdo ze svatých mužů, aneb jiných pobožných oudů církve spisovati měl: ale že původem té knihy byl nějaký Cerinthus, od něhož nejdříve kacířství, kteréž po něm cerintské slove, zamyšleno bylo. Ten prý té smyšlené a marnosti plné práci své chtěl slavné a pochvaly hodné jméno dáti, a tím titulem se přikryti. Nebo to bylo toho Cerintha učení, že království Kristovo má býti zemské. A Cerinthus prý, jakožto člověk rozkošem a chlipností tělesným všecken oddaný, království Kristovo na těch věcech, jejichžto žádostí sám zapálen byl, blouznivě zakládal, totiž na těch, které bříchu a tělesným žádostem slouží, jako na pokrmích, nápojích a svatbách, ale i na těch, skrze kteréž tím snáze a volněji k oněmno přicházeti se může, to jest, na svátcích a hojných obětech a hodech.“

„Ale já nesmím té knihy dokonce zavrci, zláště že ji mnozí — bratři tak mnoho sobě váží, a rádi v ní čítají; než takto o ní sám u sebe smýšlím: že se v ní zavírají věci tejnější, nežliby je můj rozum tak snadně pochopiti a postihnouti mohl; anobrž za to mám, že v každém téměř slově a propovědění smysl nějaký v tajemství obvinutý a divný se kryje. A jakžkoli sám té knize nerozumím, však toho se domýšlím, že rozum vyšší a hlubší v slovích jejích zavřin jest; a protož věci těch rozumem svým nehledím vystíhati ani rozsuzovati, ale raději věrou jich dosahuju, a soudím je vyššími a světějšími býti, nežli abych je sám myšlením svým dostihnouti a pochopiti mohl. Čemuž tedy nerozumím, toho netupím a nezamítám, nýbrž více se těm věcem proto divím, že jich zrakem mysli své vypatřiti nemohu.“

Když potom všecku tu knihu Zjevení bedlivě přehlídl, a důvodně ukázal, že ji dle litery, smyslem nám známým a povrchu ležícím rozumíno býti nemůže, tohoto doložil: „Když pak ten prorok všecko to své proroctví téměř ku konci přivedl, netoliko ty, kteřížby je zachovávali, za blahoslavené vyhlásil, ale i samého sebe. Neb takto pověděl: Blahoslavený, kdož ostříhá slov proroctví knihy této, i já take Jan, kterýž jsem to pověděl a slyšel*). A protož že původci té knihy Jan říkali, a že ta kniha od nějakého Jana sepsána byla, tomu se ani já na odpor nestavím, nýbrž rád tomu místo dávám, že od některého pobožného a duchem božím nadchnutého muže vydána jest. Ale že týž Jan byl apoštol, syn Zebeděův a bratr Jakobův, ten, kterýž Evangelium podle sepsání svatého Jana a katolickou epištolu složil, toho ne tak snadně propůjčiti mohu. Nebo ze způsobu a vlastnosti řeči oněch, a z celého složení této knihy soudím, že nejsou jednoho a téhož spisovatele. Evangelista totiž nikde jména svého nepoložil, a nikde sám sebe neohlašuje, ani v Evangelium, ani v epištole.“

Potom opět málo níže o též věci takto píše: „Jan apoštol nikdež, ani sám o sobě ani o jiném mluvě, svého

*) V Zjevení 22, 7 — 8. takto čteme: „Blahoslavený, kdož ostříhá slov proroctví knihy této. A já Jan (jsem ten), kterýž jsem to viděl a slyšel.“ — Omyl tedy jest, že tu Jan sebe samého za blahoslaveného vyhlašuje.

— jmena neklade. Tento pak, kterýž Zjevení spisoval, hned na počátku jmeno své položil těmito slovy: Zjevení Jesu Krista, kteréž mu dal Bůh, aby zjevil služebníkům svým, které věci mělyby se diti brzo; i oznámil je skrze angela svého služebníku svému Janovi, kterýž osvědčil slovo boží a svědectví Jesu Kristovo, cožkoli viděl. — A potom v též kapitole, jakoby epištolu nějakou psal, tohoto doložil: Jan sedmi církvím, kteréž jsou v Asii. Milost vám a pokoj od toho, jenž jest. Ale evangelista ani v epištole katolické jmena svého nepředložil, nýbrž vypustiv zbyteční předmluvu, hned od samého tajemství zjevení božího začátek vzal: Co, praví, bylo od počátku, co jsme slyšeli, co jsme svýma očima viděli. — A pro takové zjevení Pán Petra blahoslaveným nazval, takto k němu promluviv: Blahoslavenýs Šimone, synu Jonášův, nebo tělo a krev nezjevilo tobě toho, ale Otec můj, kterýž jest v nebesích. — Nadto výše ani v epištole druhé a třetí, kteréž se take tomuto Janovi přiřítají, jakžkoli jsou velmi kratičké, jmena svého Jan neklade, než píše se pouze „starším“ beze jmena.“

„K tomu ještě ten spisovatel a původce Zjevení neměl na tom dosti, aby se jednou toliko jmenoval, a potom řeči své dále vypravoval, ale jmeno své podruhé i potřetí opakuje řka: Já Jan, bratr váš, a spoluúčastník v soužení i v království i v trpělivosti Pána Jesu Krista, byl jsem na ostrově, kterýž slove Pathmos, pro slovo boží a pro svědectví Jesu Krista. — Opět při konci své knihy připomíná: Blahoslavený, kdož ostříhá slov proroctví knihy této! a já Jan, kterýž jsem viděl a slyšel ty věci. — A protož, že ten, kterýž knihu Zjevení sepsal, sloul Jan, poněvadž sám o sobě to mluví, hodno jest mu to věriti. Ale který Jan to byl, není tak patrné. Nebo ani sám sebe tím nejmenuje, kterýmž Jan evangelista v svém Evangelii, že byl totiž milý učeník Páně, ani tím, kterýž na prsech Páně za večeri odpočíval, ani bratrem Jakobovým, ani tím, kterýž Pána viděl a slyšel. Nebo vždy bylby něco z toho, což nyní ukázáno, doložil, kdyby byl chtěl samého sebe, kdo jest, patrně vyjeviti: ale ničehož toho neřekl. Než toliko nazývá se bratrem naším a účastníkem, a svědkem Jesu Kristovým, a blahoslaveným, že to zjevení viděl a slyšel.“

„Já tedy za to mám, že Jan apoštol mnoho měl jme-

novců, kteřížto pro zláštní k němu milost a lásku, pro — veliké domnění, kteréž o něm měli, a pro horlivost, kterouž ho následovati usilovali, i že od samého Pána týmž způsobem, jako on, milování býti žádali, takové jméno jeho sobě take oblibovali; jakož taky nalozáme, že i jmeny Petra a Pavla synove věřících za časté v církvi nazývání bývají. Byl pak i jiný Jan, příjmením Marek, o kterém se v Skut. apošt. zmínka činí, kteréhož Barnabáš a Pavel za tovaryše k sobě přijali, a o němž se čte, že měli u sebe Jana k posluhování. A však aby ten byl knihu Zjevení psáti měl, tohož já v pravdě jistiti nemohu. Nebo sv. Lukáš nepoznamenal o něm toho, aby se spolu s nimi do Asie byl vypravil, ale praví, že pustivše se od Pafu, Pavel a ti, kteříž s ním byli, přišli do města řečeného Perge, v krajině Pamfilii, a Jan že odšed od nich, vrátil se do Jerusalema. A tak se domnívám, že některý jiný Jan to byl, jeden z těch, kteří v Asii bydleli; poněvadž i v Efesu, jakž rozprávějí, dvá se nacházeli hrobove, a každý z nich nazýval se Janovým.“

„Ale jak z myšlínek tak i z složení slov jejich nesnadně vyhledati se může, že jiný Jan knihu Zjevení, a jiný svaté Evangelium spisoval. Nebo Evangelium a epištola pěkně se spolu srovnávají, a téměř jednostejný začátek mají. Evangelium zajisté takto se začíná: „Na počátku bylo slovo,“ a epištola takto: „Co bylo od počátku.““ Ono dí: „Slovo tělem učiněno jest, a přebývalo mezi námi, a viděli jsme slávu jeho, slávu jakožto jednorozeného od Otce.““ Totéž vypravuje epištola slovy něco málo proměněnými: „Co jsme slychali, co jsme očima svýma viděli, co jsme bedlivě spatřili, a čehož se ruce naše dotýkali, o Slovu života, a ten život zjeven jest.““ Nebo ta slova předeslal proti těm, kteříž tvrdili, že Pán nepřišel v těle. Z té příčiny potom z bedlivého uvážení a naschvál doložil: „Což jsme viděli, svědčíme, a zvěstujeme vám ten život věčný, kterýž byl u Otce, a ukázal se nám. Co jsme slyšeli a viděli, to zvěstujeme vám.““ Při tom způsobu řeči zůstává Jan věrně, aniž se za nejmenší od něho uchyluje: nýbrž jedněmi téměř a týmiž průpovědmi a slovy všecko vypravuje, z nichž já tuto kratičce některé poznamenám.“

„Kdož tedy předně Evangelium jeho a potom epištolu

— bedlivě přečte a v myslí své dobře uváží, ten v obojí té knize velmi často opakováno najde slovo „život,“ mnohdykrát „světlo“ a „varování se tmy,“ vždycky téměř „pravdu, milost, radost, tělo a krev Páně, soud, odpuštění hříchů, lásku boží k nám, přikázání o společném milování, a kterak všechna přikázání zachovávatí máme, pohrdání a potupení světa, nenávisť ďábla a antikrista, zaslíbení Ducha svatého, přijetí za syny boží zalíbené.“ Potom obojí ten spis všudy „víry“ od nás vyhledává, všudy nám „Otce a Syna“ předkládá, a krátce ať zavru: kdoby naskrze způsob mluvení a řeči jak v Evangelium tak v epištole jeho znamenati chtěl, v obém tom jeden a týž způsob mluvení i psaní velmi snadně spatří a pozná. Kniha pak Zjevení velmi jest od těch spisů vzdálená, a proti nim téměř jako cizí a neznámá, tak že s nimi ani v smyslu se nesrovnává, ani k nim blízko nepřistupuje, a říkáje ani jedné syllaby s nimi společné nemá. Nýbrž ani žádného návěští, ani zmínky nečiní epištola (ať už o Evangelium mlčím) o Zjevení, ani zas Zjevení o epištole; ješto sv. Pavel apoštol o některých zjeveních v epištolách svých zmínku učinil, ačkoli jich sám obzvláštně v spis neuvedl.“

„Nadto výše sám způsob mluvení, kterýž se v Evangelium a v epištole nachází, mezi nimi a knihou Zjevení patrný rozdíl ukazuje. Nebo onyno netoliko beze vší ouhony řeckého jazyka, ale i s velikou ozdobou slov a průpovědí, a velmi příslušným řeči pořádkem sepsané jsou; ať o tom nepravím, že se v nich žádného cizího, barbarského slova, ani zjevného solécismu, to jest, nepořádného a nevlastního mluvení způsobu, ani tak nazvaného idiotismu, či hrubé a sprostácké řeči nenachází. Nebo evangelista Páně, dle mého zdání, obé to měl, i umění i krásnou řeč, protože ho Pán tím dvým, totiž darem moudrosti a darem výmluvnosti obdařiti ráčil. Ale jakžkoli tomu, kdož knihu Zjevení spisoval, ani umění, ani prorockého ducha neupírám, však v jeho řeči a slovech ani vlastnosti ani pravého způsobu mluvení jazyka řeckého neseznávám; poněvadž jakés cizí a barbarské řeči užívá, a místem take i solécismů se dopouští. Toto pak zde příklady vysvětlovati není potřebí. Nebo jsem ani toho za tou příčinou nepravil, abych tu knihu haněl a tupil, jakžby se snad někdo do-

mnívati mohl, než abych toliko rozdíl mezi těmi spisy tím patrněji ukázal *).“

26. Jiné epištoly a spisy Dionýsia Alexandrinského.

Mimo epištoly téhož Dionýsia napřed připomenuté, — ještě i jiné se nacházejí; jako ty, kteréž proti Sabelliovi psal a k Ammónovi, biskupu církve berenicenské odeslal; a ta, kteráž k Telesforovi a k Eufranórovi poslána byla; jiná opět k Ammónovi a Euporovi. Čtvery take knihy složil o též věci, totiž proti kacíři Sabelliovi, kteréž jmenovci svému, to jest Dionýsiovi, římské církve biskupovi, připsal **). A mimo ty ještě jiné epištoly mezi námi se nacházejí. Jsou take některé knihy jeho na způsob epištol obšírnějšími slovy skládány; jako ty, jimž dal titul „O přirození,“ synu Timotheovi připsané. Též jiná kniha „O pokušeních,“ oddaná Eufranórovi. V té pak epištole, kterouž k Basilidovi, biskupu církve v Pentapoli psal, připomíná o sobě, že taky výklady na počátek knihy Ekklesiasta či Kazatele vydal. Mimo ty jsou od něho i jiné rozličné

*) Námitky proti Zjevení Janovu byly tedy dílem dogmatické, totiž že se tam činí zmínka o tisíciletém království Kristově, což jest jen pouhé nedorozumění; potom kritické, že se v něm nazývá Janem t. d., ješto se v Evangelii a epištole nikdež nejmenuje, což nemá žádné váhy; a konečně filologické, že v něm poněkud jiný způsob řeči, ne tak pěkné řecké se nalezá, což opět snadno odtud pojíti mohlo, že předmět toho spisu jest docela jiný, prorocký, způsobem staroprorockým přednášený, a že písař Janův při Zjevení nebyl tak dobrý Řek jako při Evangelium a epištole. Ostatně se tu vyznává, že to Zjevení v církvi ve vážnosti bylo, kteráž neohlédajíc se na učené hádky, starého podání, že to spis Jana apoštola jest, stále se držela. Viz take: 3, 18. 24—25. 28. 5, 8. 6, 25.

**) Dionýsius hádaje se v předdotčených listech s Sabelliem, užíval takové řeči, že se zdál jiným právě take k Sabelliovi přistupovati a jeho kacírstvím zaváněti. Protož od biskupů krajiny, Pentapolis řečené, kteříž proti němu i sněmovali, u Dionýsia, biskupa římského, obžalován, musel se v tom zastávat; což i v tomto dotčeném spisu ve čtyřech knihách vykonal, a řádně se očistil.

— epištoly k témuž Basilidovi psané, kterýchž nám po sobě pozůstavil. Ale o Dionýsiových spisích už dosti mluveno. Už pak po vysvětlení těchto věcí pořádek historie tomu chce, abychom i my to, co se za našeho věku dalo, pro potomky bedlivě poznamenali.

27. O Dionýsiovi, biskupu římském, a o Pavlovi Samosatském i o jeho kacířství, v Antiochii zplozeném.

Po Xystovi, kterýž římskou církev jedenácte let spravoval, Dionýsius, jmenovec Dionýsia, alexandrinského biskupa, na stoliči biskupství římského dosedl, a té církvi představen byl*).

V tom čase po smrti Demetriána, biskupa antiochen-
260 ského, Pavel, rodem z Samosaty, důstojenství biskupského v té církvi dosáhl. A poněvadž tento biskup příliš scestný, potupný a nízký smysl o Kristu proti učení církevnímu držel, totiž, že Kristus toliko obecné, lidem podobné přirození měl, za tou příčinou byl Dionýsius Alexandrinský požádán, aby se na sněm do Antiochie vypravil. On pak pro starost a mdlobu těla sám přítomen býti nemohl, však nic méně skrze epištolu v známost uvedl, coby o té rozepři smýšlel. Z jiných pak církví pastýřove odevšad proti témuž Pavlovi, jakožto proti zhoubci a svůdci stáda Kristova, velmi rychle cestu svou vykonavše, do Antiochie
264 všickni se shromáždili.

28. Nejznamenítejší toho času biskupove.

Mezi těmi **) byli tito nejslavnější, a přední místo drželi : Firmiliánus, města Cesarée Kappadocké biskup, Grégorius a Athénodórus bratří, pastýřove a správce církví, kteréž jsou v Pontu; též Helenus, kterýž v Tarsu církev spravoval, a Nikomas, správce církve města, řečeného Ikonium. K těm přistoupil Hymenéus, biskup jerusalemský, a Theo-

*) Tu jest omyl v letopočtu. Xystus II. spravoval církev toliko as 11 měsíců, jak dříve už poznamenáno; nato stála stolice římská prázdná celý rok, až poutichlo Valeriánovo pronásledování, a tu už zvolen jest roku 259. Dionýsius. Výš 14.

**) t. kteří se spolu do Antiochie sešli.

tekus, biskup Cesarée Palestínské blízko Jerusalema. Při-
deť k nim i Maxima, bratřím v městě Bostře v Arabii uži-
tečně a s pochvalou představeného. Mohli by se ovšem
ještě i jiní u velikém počtu biskupove s presbytery a dia-
kony, kteříž se za touž příčinou v městě nahoře jmenovaném
toho času shledali, tuto zejména položit: však mezi všemi
oni, kteréž jsem nyní poznamenal, přednost drželi. Když
tedy všickni v rozličných časech a častokráte v jedno se
scházeli, mívali při každém shromáždění společná rozmlou-
vání a hádání, a bývaly otázky předkládány, jak od stou-
penců Pavla Samosatského, kterýž učení své scestné a od
čistého smyslu pobožných církví vzdálené ještě zakryti a
zatajiti usilovali, tak od jiných, kteří blud jeho a proti
Kristu rouhání odkryti a na světlo vynesti se snažovali *).

Zatím pak Dionýsius, kterýž sedmnácte let biskupství
církvě alexandrínské spravoval, leta dvanáctého panování 264
císaře Galliéna umřel, a na jeho místo Maximus dosedl.

Po Galliénovi, kterýž celých patnácte let panoval, vy- 268
hlášen jest za císaře Klaudius (toho jména druhý), ale ten
po vyjití dvou let umřev, Auréliánovi císařství postoupil **).

*) Bylo o tom v Antiochii vícekrát sněmováno. hlavně alespoň
dvakráte. Poprvé, roku 264. vytočili se ti kacíři ještě z ná-
řků proti nim vzešlých. Podruhé pak, totiž roku 269. byli
už odkryti a poraženi. Níže 29 — 30.

**) Galliénus panoval část s otcem a část sám od srpna 253.
až do března 268., kdažto veda válku proti Aureolovi, svému
protivníku a samozvanému císaři, při obležení města Milána
od vůdců vlastního vojska vražedně zahynul. Nástupcem
jeho byl Klaudius, toho jména druhý císař římský, taky jeden
z oněch vůdců.

Císař Klaudius vedl velmi šťastně válku proti Gothům a po-
razil je na hlavu v Mésii, či nynějších Srbech a Bulgarech;
ale roznemohl se na morní blízu a umřel v Sirmium, hlavním
městě krajiny Panonie, či nynějších Uher, v říjnu 270. V pa-
nování ho následoval Auréliánus, povýšen od vojska panon-
ského a přijat od senátu římského.

Aurélián pocházel, jako jeho předek, z rodu nízkého; ze
sprostého vojáka dostal se statečným chováním za vojevůdce,
a poslepu i za císaře. Ten vedl v říši velmi dobrou správu,
byl ve všech válkách vítězný, a poraziv všechny nepřátele

29. Pavel Samosatský od presbytera Malchióna z bludu přesvědčen.

Za času tohoto císaře Pavel, původce toho bludu, kterýž se v Antiochii rozmáhal, na posledním sněmě, na 269 kterýž se téměř nesčíslný počet biskupů proti němu shromáždil, v bludu a scestném učení svém zjevně přemožen, a z jednomyslného všech snešení odsouzen a z církve katolické, kteráž jest pod nebem, vyloučen a vystrčen byl. Malchión, školy literního umění, kteráž byla v Antiochii, mistr, muž nad míru učený a výmluvný, pro zláštní upřímnost víry Kristovy důstojenstvím presbytera v té církvi poctěný, nade všechny jiné na něho dotíral, a vyvlik ho z podvodů a chytrostí jeho, v nichž se ukrýval, velmi důvodně jej přemáhal. Nebo vzav před sebe proti němu hádání, kteréž tehdaž písaři spěšné ruky poznamenávali, a jež posavad mnozí u sebe chovají, velmi bystře a mocně člověka zchytralého a lsti plného sám nad jiné v bludu shledati, a mysl jeho převrácenou na jevo vynesti uměl *).

30. List biskupů proti Pavlovi Samosatskému vydáný.

Všickni tedy biskupove a pastýři, kteříž se na sněm výš dotčený shromáždili, z jednomyslného snešení jeden list

říše, připojil k ní zase krajiny a země, od ní dříve odtržené. Ale naposledy ho pojala pýcha a hrdość, tak že se „Pánem a Bohem“ nazývati kázal, a přitom si počínal velmi tvrdě i mstivě a neuprositelně. Ale následující věci děly se ještě za Klaudia.

- *) Věděti máme, že věrní biskupove, jakž jsme už poznamenali, proti kacíři Pavlovi Samosatskému, vícekrát se do Antiochie shromáždili, protože ten člověk chytrý, licoměrný, lstivý a převrácený divně a řemeslně jedovaté bludy své zakrýval, v čemž mu i následovníci jeho dobře nápomocní byli. Někdy ovšem přísahou se očišťoval, že se od čistého a apoštolského učení církevního v ničem nedělí; někdy zas štědře sliboval, že blud odvolá a od učení svého ustoupí. A tou chytrostí svou po pět let biskupy sem i tam za nos po své vůli vodil, až potom presbyter Malchión, o němž výš dotčeno, lsti a chytrosti jeho, v pochybných a obostranních slovích se ukrývající, na jevo vytáhl. To bylo roku 269.

k Dionýsiovi, biskupu římskému, a k Maximovi, správci církve alexandrínské, jmenovitě sepsali, ale potom přepis toho listu po všech krajinách rozeslali. V kterémžto listu předně bedlivost a snažnost svou, v té věci vynaloženou, všem v známost uvozují, potom převrácené kacířství Pavlovo, i důvody, kterýmiž je sporázeli, a otázky, jimiž na něho dotírali, a naposled take všecken život a mravy nemravné toho člověka patrně vypisují. A protože jejich slova, z téhož listu vzatá, pro paměť a pro potomky příhodně tuto položití jsem umínil:

„Dionýsiovi a Maximovi, a všechněm všudy po okrslku zemském spolutovaryšům našim, biskupům, presbyterům a diakonům, i vši katolické církvi pod nebem, Helenus a Hymenéus a Theofilus a Theoteknus a Maximus, Proklus, Nikomas a Eliánus, a Paulus a Bólanus a Prótogenes, Hierax a Evtychius a Theodórus a Malchión a Lúcius, i jiní všickni biskupove, presbyteri a diakonove, kteříž s námi v blízkých krajích a městech bydlejí, i církve boží, kteréž u nás jsou, bratřím milým v Pánu pozdravení.“

Potom málo níže tohoto dokládají: „Psali jsme listy mnohým biskupům, i těm, kteříž podál od nás bydlejí, a žádali jsme jich, aby pro uléčení a napravení toho smrtelného a záhubného učení k nám se vypravili: jako Dionýsiovi, biskupovi alexandrínskému, a Firmiliánovi, biskupu krajiny Kappadocie, mužům svaté a blahoslavené paměti. Z těch onen, totiž Dionýsius, odepsal do Antiochie: ale původci toho bludu ani obzvláště psáti nechtěl, ani ho pozdravení hodna nesoudil, nýbrž ke všemu shromáždění církve list odeslal, kteréhožto přepis dole pod touto naší epistolou jsme položili. Druhý pak, totiž Firmiliánus, podvákráte mezi nás do Antiochie práci vážil, a co Pavel v nově a převráceně zamyslel, to on důvodně porazil a zavrhl; o čemž netoliko my, tehdáž toho přítomní, víme a svědčíme, ale i jiní mnozí spolu s námi toho povědomí jsou. Ale když Pavel připověděl, že svůj zlý smysl v lepší proměnění, on věře jemu a máje nepochybnou naději, že ta rozepře beze škody svatého náboženství pěkně spokojena bude, do jiného času úsudek svůj odložil, jsa od toho, kterýž i Boha a Pána svého hanebně zapřel, i víry, kterouž zprva měl, nikoli nezachoval, lstivě a podvodně oklamán.

— Firmiliánus tedy, jako ten, kterýž bezbožné Pavlovy nešlechtnosti v tom, že Pána Jesu Krista Bohem býti zapíral, dosti dobře zkusil, chtěl zase potřetí do Antiochie přijíti, a už na cestu se vydav, až do Tarsu přijel: ale zatím, když jsme my se shromáždili a k sobě ho pozvali, i na příchod jeho očekávali, on život svůj dokonál.“

Potom pak život Pavlův, jaký vedl, jak mravný a příkladný byl, v též epistoletě těmito slovy vypisují: „A poněvadž Pavel, strhnuv se pravidla víry, k scestnému a porušenému učení se obrátil, už nám věcí od něho pocházejících, jakožto z církve vyvrženého, není potřebí vyhledávati ani rozsuzovati; aniž take o tom široce psáti, kterak byl zprvu chudý a nuzný žebrák, a nezdědiv po rodičích žádného statku a zboží, ani ho skrze umění aneb nějaký poctivý obchod nenabyv, už nyní k znamenitému a hojnému bohatství přišel, a to skrze ohavné nešlechtnosti a nepravosti, skrze svatokrádež a darů aneb poct přijímání, kteréž od bratří křivdu trpících, pomáhati jim připovídaje, a však je chytře oklamávaje, jednak prosbami, jednak pohrůzkami, aby mu štědře dávali, lstivě a podvodně vyhlával a jako mocí vydíral. A tak z náboženství zisku vlastního toliko vyhledávaje, štědrosti těch, kteříž soudy měli, a od křivých žalob a nepravých nářků odporníků svých osvobození býti žádající, k darování velmi náchylní byli, zle a neprávě užíval. Aniž dále potřebí jest tuto vypravovati, kterak se hrdě a pyšně nad jiné vypínal, ouřady světské na sebe přijímal, zpurně sobě v nich počínal, a raději ducenariem nežli biskupem jmenován býti chtěl*), a pyšně se po náměstí procházeje, jednak listy veřejně četl, jednak, coby se na ně za odpověď dáti mělo, poroučel, an před ním i po něm veliký zástup drabantů a služebníků chodil; tak že pro jeho nesnesitelnou pýchu a přílišnou vysokomyslnost víra a náboženství naše velikou nepřízeň a nenávisť od mnohých nésti musilo. Aniž tuto vycítati chceme jeho nádhernost, kterouž při veřejných shromážděních v církvi**), dychtě

*) Ducenarius byl císařský ouředník nad důchody, máje jmeno od platu, jehož požíval, totiž dvě stě sesterceí, což jest as 9000 tolarů.

**) t. v kostele při službách božích.

po marném a falešném stínu slávy, zjevně ukazoval, a rozličných způsobů mámení užívaje i tou příčinou srdce sprostného lidu k sobě, aby ho s vážností ctili, chytře obracoval. Neboť dal sobě v církvi (v kostele) stupeň a povýšenou stolicí či trůn udělati, a ten ne jakž na učeníka Kristova náleží, nýbrž za příkladem ouřadů tohoto světa; ano měl jako světští ouředníci tak nazvaný sekretář či soukromý pokojík *). Při kázání někdy rukou v stehna se bil, a někdy nohama dupal **), a kteří z posluchačů jej kázacího nevychvalovali, aneb, jakž bývá na divadlech, chtěje se mu zalibiti, svými šátky netočili, k slovům jeho hlasitě nepokřikovali a nevyskakovali, jakž muži i ženy jemu přichylní obyčej měli činiti, nýbrž kteří jakž v domě božím náležitě jest, pokorně a pokojně poslouchali, těm on stízně domlouval, a potupnými slovy je haněl. Aniž to připomeneme, kterak jest o vykladačích slova božího, z tohoto života už vyšlých a odpočívajících, na svých obecných kázáních v plném shromáždění lidu nenáležitě a nezbedně s haněním a utrháním mluvil, samého pak sebe, ne jako biskup, než jako nějaký mudrák a dryáčník vysoce velebil a chválil. Dále proč máme vám ku paměti přivozovati, kterak písně, kteréž se na čest a chválu Pána našeho Jesu Krista obyčejně zpívají, jakoby novotné a od mužů ještě mladé a nedávné paměti složené byly, zapověděl i vyvrhl, potom pak u prostřed shromáždění církevního na den slavný hoďu velikonočního ženy nastrojil, kteréž marné písně, ježto kdožby slyšel, mohlby se jich zhroziti, jemu ke cti a chvále zpívaly. Aneb co třeba vám opakovati podobná rouhání, kteráž on mnohým biskupům, v městech a vseh okolních bydlicím, i presbyterům, toliko aby mu připochlebili, na kázání k lidu vůbec beze všeho studu bezbožně o sobě mluvití dopouštěl? Ale, ať něco aspoň toho už dotkneme, o čemž se potom šíře a patrněji oznámí, nižádným způsobem nechtěl s námi vyzná-

*) Pokládají Pavlovi za zlé, ne že v kostele na povýšené stoličce sedal, neb to biskupovi náleželo a bylo vůbec hned od apoštolských časů obyčejno; ale že sobě takovou na způsob světských soudných stolic a vladařských trůnů udělati a v kostele postaviti dal, a to pouze z nádhery a pánovitosti.

**) To bylo u starých znamením hněvu a nespokojenosti.

— vati, že Syn boží s nebe sstoupil. A to se netoliko našimi slovy dotvrzuje ale mnohými a rozličnými místy ze spisů, kteréž k vám spolu odesíláme, zláště kdež zjevně praví, že Kristus toliko zemský jest, dostatečně se ukazuje. Kteríž pak o tomto Pavlovi, bezbožném mistru a učiteli svém, písňě vůbec zpívali, a před lidem zjevně ho vychvalovávali, ti ho anjelem s nebe poslaným býti pravili. A on slýchaje to, nikdy jim toho nezastavil a nezbránil, ale pýchou jako nadutý všeho toho, což tak o něm nestydatě praveno bylo, přítomen býval.“ —

„Což pak máme psáti o ženách, od něho a od jeho presbyterů a diaconů v dům a společenství své uvedených, jež Antiochenští řeckým slovem syneisactoi, jakoby řekl, tovaryšky, mužů se přídržící, vůbec nazývají *)? I kterak on netoliko ten hřích, ale i jiné, téměř nezhojitelné zjevné nepravosti těch presbyterů a diaconů, jsa jich dobře svědom a o nich přesvědčen, spolu zakrýval, aby oni, jsouce mu tak co dluhem zavázáni a bojíce se sami za sebe, neosmělili se nikdy ho z nešlechtností jeho, kteréž řečí i skutkem páchal, obžalovati; anobrž takové on i více zbohacoval. Pročež take u všech, kteříž takových věcí žádostivi byli, velikou lásku měl a v znamenité vážnosti byl. A jakož o tom dobře víme, bratři v Kristu Pánu milí, že netoliko biskup ale i všecko kněžstvo obecnému lidu za příklad dobrých skutků a svatých ctností býti má: tak ani to není nás tejno, že mnozí uvedením těch tovaryšek do domu dokonce z pobožnosti vypadli, jiní pak v podezření nešlechtnosti přišli. A protož, byť třeba někdo i tomu místo dal, že on s nimi žádné chlipnosti a rozpustilosti neprovodil, však podezření, kteréž z takové věci obyčejně pochází, mčlby se bedlivě vystříhati, aby snad někoho tou příčinou nepohoršil, aneb jiných k následování sebe nenabídl. Nebo

*) Tyto ženské byly obyčejně panny aneb vdovy, které sobě svobodní nábožní muži, a potom take kněží k posloužení do domu brali, a pod jednou střechou s nimi zůstávali. To bylo sice samo v sobě nevinné: ale dávalo to příčinu k mnohému pohoršení, zláště v zemích východních, kdežto pohlaví ženské od společenství a obcování s mužskými více než u nás odstraňováno jest.

kterak ten mohlby trestati jiného aneb napomínati, aby se — od společenství a blízkého obcování ženského zdržel a snažně varoval, a skrze jejich lákání, jakž psáno, v hřích mrzký neupadl, který zapudiv od sebe jednu, jiné dvě, věkem mladým kvetoucí a sličné, u sebe měl, a jež take, kamžkoli na cestu šel, ustavičně s sebou vodil, kdež i rozkoše a hodování hleděl. Pro kteréž příčiny ačkoli všickni sami v sobě těžce lkali a nad těmi neřády velice nařikali, však moci a tyranství jeho tak se báli, že na něho nikdy žalovati se neosmělili. Ale ti nedostatkove mohlby se, jakž jsme už pověděli, na člověku smyslu katolického, a kterýžby spolu s námi v počtu věrných zůstával, ještě snad kárati: než od toho, kterýž dav se nešlechtným bludem Artemóna svéstí (nebo proč bychom vám i otce jeho, od něhož se tomu kacířství naučil, neměli oznámiti?), nad tajemstvím víry a náboženství našeho zradil a nenáležitě je potupil a zhaněl, nevidí se nám slušné počtu z těch věcí požadovati.“

Potom při konci též epištoly toto přidali: „A protož tohoto, Bohu tak odporného, tak zatvrdilého a tak neustupného člověka musili jsme z církve vyloučiti, všecka shromáždění věrných mu zapověditi, a jiného biskupa na místo jeho, kterýžby tuto církev katolickou spravoval, ustanoviti. Volili jsme pak jistě s božským, jakž se nadějeme, řízením Domna, syna onoho Demetriána, muže šlechtného a slavné paměti, kterýž před Pavlem tuto církev výborně spravoval, muže všemi ctnostmi na biskupa náležitými ozdobeného. O jehožto zvolení a dosazení proto jsme vám listem tímto oznámiti chtěli, abyste i vy k němu psávali, a od něho zase listy společenství a obcování přijímali. Pavel pak nechť k Artemónovi listy psává, a ti, kteříž blud Artemónův zastávají, nechť s ním potom společenství a církevní přisluhování držívají.“ Ale o tom buď na ten čas dosti povědíno.

Když tedy Pavel spolu s pravou věrou i biskupství ztratil, Domnus, jakž dotčeno, správu církve antiochenské přijal. Ale že ten Pavel z domu biskupského, té církve vlastního, dobrovolně vyjítí nechtěl, Auréliánus císař, když na něj to bylo od biskupů vznešeno, velmi příhodně, coby se mělo činiti, vypověděl. Rozkázal totiž, aby dům ten postoupen byl těm, kterým ve Vlaších a v městě Římě toho

— učení biskupove psávají *). A tak teprva Pavel s velikou hanbou mocí světskou z církve dokonce vystrčen a vyhnán byl.

Toho tedy času císař Auréliánus takovým a tak laskavě náchylným k nám se ukázal. Ale potom v dalším času svého panování, proměniv se v svém úmyslu, postranními jakýmsi radami k tomu přiveden byl, že proti nám válku zdvihnouti a nám se protiviti umínil. Zhusta o tom řeči a rozprávky všudy mezi lidmi proskakovaly. Ale když tu věc skutečně před sebe vzíti strožil, a už mandát proti nám sepsaný rukou svou podepsati chtěl, nenadále pokuta boží na něho dokročila, že mu, jako zadržením ruky, v jeho
275 předsevzetí překážku učinila. A tak očitým příkladem zjevně se ukázalo, že knížata tohoto světa proti církvi Kristově, na zkázu a záhuby její, ani nejmenší vícky předsebráti nemohou, leč jim všemohoucí boží ruka spravedlivým soudem svým toho dopustí, aby v některých časích, jemu samému líbezných, takovou kázeň pro zkušení církve a pro cvičení věrných jeho vykonali a vyplnili **).

*) Znamenitý to rozsudek. Kdyby to někdo z církve západní byl pověděl, snadby mu mnohý nechtěl uvěřiti: ale povídá to východní církve oud, sám biskup a metropolita palestínský, Evsebius; ačkoli on nejen zde, ale i všude jinde na přednost a váhu biskupa římského ukazuje. Tak málo se tehda ještě vědělo o odporlivosti Východu proti Západu. A však viděti z toho, že taky pohané váhu římského biskupa znali, a sami císařove veřejně ji uznávali.

**) Aurélián, velmi horlivý jsa modloslužebník, a chtěje prý take říši římskou, jakož i někteří jiní slavní císařove před ním téhož oumyslu byli, k starodávnímu stavu zase navrátiti, umínili odporné tomu křesťanství vyhubiti. Bez pochyby už dříve ouřadníkům v utiskování křesťanů povolovati začal: ale naposled roku 274. podepsal už rozkazy, jimiž se mělo obecné protiventství proti křesťanům zdvihnouti. Sotva však ti rozkazove svého místa došli, byli už zase jeho smrtí zastaveni; nebo Aurélián zahynul 3. dubna roku 275. od svého tajného písaře či sekretáře zavražděn. Tento zpáchal tu hroznou zradu a vraždu ze strachu před jeho mstivostí, ješto mu on byl smrtí brozil, a ne bez srozumění s vůdci vojska, jež byl falešným písmem oklamal. Ono Auréliánem zamyšlené a poněkud i začaté protiventství pokládá se od některých za „deváté“ mezi všemi, jež byla církev od pohanů přetrpěla, ačkoli jiní spisovatelé jinak soudíc a píšíc docela je pomíjejí.

Po Auréliánovi tedy, kterýž šest let panoval, císařem 276 římským byl Probus. A když i ten toliko šest let v nejvyšším tom důstojenství strávil, po smrti jeho ujal císařství Kárus, 282 spolu s syny svými Kárínem a Numeriánem. A když opět tito ani za tři leta pořád necísařovali, byla vrchní správa císařství Diokléciánovi, spolu s těmi, kteříž k těmž dů- 284 stojenství připuštění byli, v moc uvedena *).

A tak ani my, ješto jsme ono císařem Gallem obnovené ač kratičké protivenství církve za osmé, a to pod císařem Valeriánem dlouho a krutě vedené za deváté přijali (v čemž chyba tisku str. 337. a 349. opravena buď), tohoto Auréliánem sice uloženého ale hned překaženého pronásledování křesťanů nepočítáme.

- *) Nenadálá smrt císaře Auréliána způsobila takový úžas i zděšení v celé říši, a nedůvěření v samém vojště, že se ani toto nemohlo k zvolení nového císaře odhodlati. A protož jednou i podruhé žádalo římskou radu, aby sama císaře zvolila, kteráž zas to zvolení zpět na vojsko odkládala. Tak zůstalo císařské důstojenství na šest měsíců prázdné. Konečně přijala rada návrh vojska, a zvolila dne 25. září z prostředka svého prvního senátora za císaře, jmenem Tacita, muže dokonalého, 75 let starého.

Tacitus dokonav šťastně válku na Východě s barbary, kteří tam vpadli, odebral se do Tarsu, města krajiny Cilicie, kdež i měsíce dubna roku 276. život svůj dokonal, nepanovav než jen 200 dní. Na jeho místo zvolen bez prodlení od vojska výborný vojevůdce i člověk Probus, stár 44 leta.

Byl-li Probus už dříve zasloužilý muž a znamenitý vojevůdce, prokázal se potom jako císař v obojím tom ještě světleji, položiv sobě veliké zásluhy o římskou říši vítězným přemožením všech zevních nepřátel, též i mnohých vnitř, take i proti němu zde onde povstalých samozvaných císařů či tyranů, a spolu velmi moudrou a prospěšnou správou. Ale blahotné panování jeho netrvalo než jen šest let a as 3-4 měsíce, kdažto násilnou smrtí, stár 50 let, ze světa sešel. Když byl totiž po dokonání mnohých válek vítězství v Římě odslavil, strojil se opět na Persány, a zastaviv se mezi tím v Panonii či nynějších Uhrách, kázal vojsku na vysušení močálů u Sirmia odváděním vody do Sávy pracovati. To se vojákům zprotivilo, a nelibost jejich rozpálila se v zbouření, zlášť i proto, že prý císař řekl, Řím že brzo nebude vojáků potřebovati. I shlukli se tedy ti buřiči, a zastihše císaře, an se do nějaké věže utíkal, zabili jej v srpnu 282. Všecken římský svět

Za jejich časů zapálilo se proti nám, a to už za mého
— živobytí, přetěžké protivenství, s nímž zároveň násilné vy-

želel toho dokonalého pána, a brzo i sami ti vztekli buřiči, ač pozdě už, ho litovali. Nebo vystavěli mu pomník s nápisem: „Zde leží císař Probus, opravdový probus, t. j. šlechtitný muž, vítězitel nad (cizími) barbarskými národy i nad (domácími) tyrany.“ — Zdáť se, jakoby to zdivočilé vojáctvo nebylo mohlo žádného dobrého panovníka strpěti. Velmi přirohodně tu jistý dějepisec (Stollberg) dokládá: „Jací to byli časove, když vojáci takého vůdce zabít mohli! když i čtyři samozvanci proti takovému císaři, jenž byl hrůzou nepřátel a otcem vlasti, povstati se opovážili!“

Po znamenitém Probovi přijal vládu říše vrchní velitel životní stráže Kárus, zvolen od vojska. Ten oznámiv římské radě své povýšení za císaře, nežádal od ní, jak potud obyčejno bylo, jejího potvrzení! Byl i v podezření, že popudí vojsko na Proba, kterýž právě jemu velmi důvěřoval. Kárus zvoliv hned dva syny své za césary či podzřízené spoluvládce, a brzo nato i za jemu rovné augusty, táhl na Persány. Tu válčil vítězně, ale na samý konec roku 283. roznemohl se, že musel ležeti. Najednou dne jednoho při veliké bouři a po brozném udeření hromu nalezen Kárus mrtev. Pravilo se, že hrom jej zabil, jiní se domýšleli, že na nemoc skonal, a opět jiní měli podezření, že ctižádostivý Aper (vepř), vrchní velitel stráže, jeho důvěrník, při té příležitosti jej usmrtil.

Nyní od začátku roku 284. panoval — na Západě nehodný syn jeho Kárinus, a na Východě dobrý Numeriánus, kterýž byl otce na vojnu provodil a teď žalostí nad jeho pádem téměř oči si vyplakal. Táhl se zpět z vojny, a císař Numerián nesen v zakrytém sedadle pro bolest očí. Když se přišlo k Bosforu, mořské oužině u nynější Konstantinopole, zabil Aper tajně svého císaře a zetě, Numeriána, a kryk jeho smrti několik dní, až zápach mrtviny z onoho nosidla věc prozradil. Tu hned byl podezřelý Aper uvězněn a nato přede vším vojskem od vůdce Diokléciána vlastní rukou proboden. To bylo měsíce srpna r. 284. Odvržením nehodného, prostopášného Kárína, byl sám jediný Dioklécián od vojska za císaře zvolen.

Opatrný Dioklécián, augustus či nejvyšší vládce, přijal brzo za spoluagusta, hrubého sice, ale výborného vojáka, Maximiána, sděliv se s ním o nejvyšší vládu říše tak, že

vrácení církví či kostelů vykonáno bylo *). — Nedávno pak — před tím po Dionýsiovi, římském biskupu, kterýž tu církev devět let spravoval, ouřad biskupský v Římě Félix ujal**).

31. Mánes, původce manichejského kacířství.

Téhož času nějaký rozumem opravdový Mánes, což v řeckém jazyku nesmyslného a pošetilého vyznamenává, původce jistého, s jmenem jeho dobře se srovnávajícího, pošetilého kacířství, strojíl převrácení zdravé víry. Tentž jistě ponuknutím samého ďábla, protivníka a nepřítele božího, na záhubu mnohých lidí na světě povstal. A jakož řečí, mravy a životem byl člověk divoký, barbarský a zhovadilý, tak jest byl i na mysli od přirození ďáblem posedlý a pošetilý. A protož vymýšleje věci tomu podobné, samého Krista způsob a osobu na sebe oblačeti chtěl; a sice někdy utěšitelem a samým Duchem svatým býti se pravil, příliš

mu odevzdal řízení Západu s sídelním městem Mediolánem, a sám podržel v své moci celý Východ, maje obyčejné sídlo v Nikomédii, městě krajiny Bithýnie. Nedlouho na to (292.) přivzali sobě ze společného usnešení každý augustus k pomoci ve svém podílu jednoho césara; a sice Dioklécián zvolil Galéria, a Maximián Konstancia.

*) Dioklécián, ve všem opatrný, nechal křesťanů na pokoji, a jím, jako prvním i nejmoudřejším, řídili se chtěce nechťce i ostatní, totiž Maximián a zláště podzřízený Galérius. Konstancius, od přirození člověk mírný a dobrotivý, byl na všecken lid vůbec, a zláště i na křesťany laskav. Ale césar Galérius, člověk krutý a pohan nejvýš pověrečný, podpichován ještě od své matky, sprosté ženy pohanky, byl ouhlavní nepřítel křesťanů, a kde jen mohl, nejvíce pak ve svém vojstě a u svého dvora je utiskoval. Neustával take Diokléciána proti nim podněcovati, až jej konečně k obecnému pronásledování křesťanstva popudil. A to bylo ono svrchu dotčené, v počtu desáté, mnoholeté ale poslední protivenství, kteréž církev od pohanskořímské vlády trpěla.

**) Dionýsius spravoval církev římskou as do 11 let, od začátku roku 259. až do 26. prosince 269., a pět dní na to, posledního prosince zvolen byl Félix, kterýž svůj běh 22. prosince roku 274. už za císaře Auréliána pokojně dokončil. Po něm za 13 dní zvolen jest Evtychiánus. Viz výš 17. a níž 32. *

- se při náramné vzteklosti a pošetilosti své nadýmaje, někdy zas příkladem Krista Pána dvanácte učeníků, to jest, své nové a dříve neslýchané bezbožnosti účastníků, sobě volil. Falešné a bezbožné učení z nescíslných bludů, kteříž dávno před tím uhašení byli, v jedno sebrav, a z perské krajiny do těchto končin přines, jako nějaký smrtelný jed mezi nás z nečistých úst svých je vydávil. Odtud to bezbožné jméno Manichejských, mnohým až do dnes známé, původ svůj vzalo. Taková tedy příčina byla jest tohoto nesmyslného bludu a křivě tak nazývaného vyššího poznání, kteréž v čase napřed oznámeném na světlo vyšlo *).

*) Ten Mánes byl rodem z země perské a nazýval se původně Kubrikus. Potom si dal jméno Mání, což prý slove persky „řeč“ a chaldejsky „nádoba.“ Ale Řekové mu dali pro podobu slove „maneis“ t. j. pošetilý, vzteklý, přezdév Maneis, a učeníci jeho slouli Manichéi.

Mánesovo učení bylo pouhé pohansko-gnostické mudráctví, majíc toliko nějakou malou podobu křesťanství. Učil totiž, dle Sokrata, že jest dvoje prvotní přirození, jedno dobré, a druhé zlé, a tedy jako dvě sobě rovní ale odporní bohové. Zastával take učení o nevyhnutelném osudu, a odpíral člověku svobodnou vůli. Dále minil, že se duše z jedněch těl do druhých stěhují. Nechtěl tomu dáti místa, že se Kristus narodil, ale pravil, že toliko zdál se tělo míti. Zákon a Proroky zamítal, a sám sebe utěšitelem nazýval. V svých listech nestyděl se take apoštolem se jmenovati. Ale za takové nestydaté lži nesl spravedlivou pokutu, a to za tou příčinou, že povolán od Sabora, krále perského, aby syna jeho nemocného uzdravil, nemoha toho svými kouzly dovésti, ješto syn králův v jeho rukách umřel, byl za živa odřen, as roku 271.

Potom v projití času to bezbožné učení více se rozmáhalo i všelijak měnilo, a však na jednom a témž základu spoléhalo; totiž že jsou dvě počátkové všech věcí sobě odporní: jeden dobrý, a ten jest původ všeho dobrého; druhý pak zlý, a ten jest kníže národů a temností. Onoho Bohem, a tohoto ďáblem nazývali. Kterýžto tak rouhavý blud od Marcióna posel, a ten se zas z první knihy Platónovy o právicích jemu naučil. Ale jak mocné bylo to kacířství, take z toho snadně jest rozuměti, že se potom i svatý Augustínus v něm zapletl; a však později, obrátiv se, mnoho proti němu bojoval a psal.

32. Vyčítá muže slavné, kteří tehda za jeho času v rozličných církvích byli, a kteří z nich toho protivenství a boření kostelů se dočkali.

Toho času po Félixovi, jenž pět let (bez 6 dní) církev římskou vyučoval, Evtychiánus na jeho místo dosedl. Tento pak ani celých desíti měsíců zouplna v též správě nevydržev, po své smrti Kájovi, kterýž ještě za mé paměti živ byl, stolice postoupil. Jeho nástupcem po patnácti letech byl Marcellínus. Za jeho času povstalo protivenství, 296 o němž napřed dotčeno *).

Týchž časů biskupství církve antiochenské po smrti 275 Domna Timéus obdržel, a po něm Cyrillus, kterýž za mého 281 věku živ byl. Za něho znal jsem Dórothea, ouřadem presbytera, muže jistě výmluvného. Ten v Písmích svatých dokonale vyučen byl a jazyku hebrejskému se naučil, tak že i hebrejským písmům dobře rozuměl. Pošel take z poctivých a šlechtných rodičů, a literního umění dobře byl povědomý, a k tomu panie od přirození, až ho i císař pro předivné a neobyčejné přirození jeho ke dvoru svému přijal, a v městě Týru nad barvíři šarlatu poctivým úřadem jej obdařil. Tohoť jsem i já slýchal, když v církvi Písma svatá uměle vykládal. — Po smrti Cyrillově, Tyrannus v církvi antio- 301 chenské biskupství dostal. Za jeho ouřadování roznítla se válka, která se bořením kostelů proti církvi vedla, a náramně zuřila.

Správu církve laodicejské (v Sýrii) obdržel po Sokratovi Evsebius, z města Alexandrie rodilý. Příčina pak vyjití jeho z vlasti své byla rozepře o Pavlovi samosatském, pro kteroužto když se vypravil do krajiny syrské, zdržán byl tam od těch, kteříž bedlivost a péči k rozšíření náboženství Kristova vynakládali, a jemu, aby se domů nevracel, zbránili. Tento muž v pravdě, což každý už ze slov

*) Zde jest opět třeba Evsebiův letopočet opravovati. Po Félixovi biskupoval Evtychiánus od 4. ledna 275. až do 7. prosince 283. skoro 9 let. Po něm biskupoval Kájus, zvolen 15. prosince 283., 12 let a 4 měsíce, až do 22. dubna 296. Na to přijal to biskupství Marcellínus a vedl je až do října 304. Všecky tyto omyly pocházejí odtud, že Xystovi příliš mnoho let přičteno bylo.

— Dionýsiových, napřed o něm přivedených*), snadně poznati může, mimo jiné slavné věku našeho muže jako nějaký drahý poklad pobožnosti se stkvěl. Po něm Anatolius, též rodič alexandrínský, za biskupa byl ustanoven, dobrého muže, jakž říkáme, dobrý nástupce. Ten jak pro výmluvnost, tak pro literní umění a známost filosofie mezi lidmi, věku našeho nejvznešenějšími, přední místo snadně obdržel, protože v arithmetice, geometrii, astronomii, logice, fysice, kteráž přirozené věci a příčiny zpytuje, ano i v retorickém umění nejvyššího stupně dosáhl. Pro ty věci, jakž pověst jde, žádali ho měšťané alexandrínští, aby u nich zřídil školu, v kteréžby se Aristoteles vykládal. Ačkoli pak se o tomto muži při obležení jedné části města Alexandrie, nazvané Pyrchion, mnoho šlechetných věcí téměř bez počtu připomíná, kteréž tehda byl způsobil a zřídil, jako ten, kterýž zláštní přednosti s jinými ouředníky ode všech měšťanů dostal: však já ku příkladu jeden toliko skutek jeho tuto přivedu**).

Když obležení od dávního času veliký nedostatek obilí a potrav trpěli, a hlad rozmohv se v městě, daleko nesnesitelnější byl, nežli útokove nepřátel, kteříž je z venku utiskali, tedy tento, o němž nyní mluvíme, Anatolius, jsa v též bídě s jinými, takovýto prostředek a lékařství proti tomu obmyslil. Že druhá strana města s vojskem římským se smluvila, a pro tu příčinu obležením stížena nebyla, oznámil Anatolius skrze svého posla Evsebiovi, kterýž na to štěstí mezi neobleženými bydlel — nebo ještě doma byl a do krajiny syrské se nepřestěhoval, a veliké poctivosti i slavného jmena u velitele římského vojska dosáhl — o těch lidech, kteří v tom obležení hladem hynuli a mřeli. Evsebius pak vyrozuměv tomu, hned od velitele vojska římského za největší dobrodiní toho požádal, aby těm nebohým lidem, kteřížby se z obležené části města od nepřátel k němu dobrovolně obrátiti chtěli, zdraví a život daroval a při hrdle je zůstavil. A tu věc, jakž chtěl, obdržev,

*) Výš 11.

**) Viz výš 21. To obležení tohoto dílu města bylo prý za císaře Kája, když královna palmyrská Zenobia město Alexandrii osadila, kteréž z druhé strany od Římanů obleženo bylo.

Anatolioví zase o tom vzkázal. Ten pak, maje takové poselství — od Evsebia, celý ouřad alexandrínský svolal, a nejprv toho při nich vyhledával, aby s Římany v pokoj a přátelství vešli. Ale vida, že se pro tu řeč na něho těžce hněvají, pověděl k nim: Snad aspoň tomuto, jakž za to mám, což nyní mluvíti budu, odporni nebudete. Rada má jest, abyste všem, kteříž vám v tomto obležení proti nepřátelům nejsou potřební a užiteční, jako lidem starým a dětem, propustili svobodu vyjítí z bran města, a obrátiti se, kamž chtějí. Nebo proč medle zdržovati máme u sebe ty, kteříž hned, říkáje, umřítí mají? Proč chromé, na těle nestatečné a zemdlené hladem moříme? Samy toliko silné muže a mládež živiti a potřebné potraviny pro ty, kteříž města brániti mohou, chovati musíme. Těmi slovy když byl Anatolius ouřad namluvil a k svému zdání přivedl, nejprv sám povstav, takovou přímluvu učinil: aby všechno množství, jak muži tak ženy, kteřížby se k válečným věcem nehodili, ven z města svobodně vyšli, poněvadž, byť pak zůstali a v městě s velikou škodou jiných se zdržovali, žádné naděje není, aby zachování býti mohli, a velmi brzo hladem zemřítí nemusili. Té přímluvě jeho když i všickni v radě přítomní povolili a k ní přistoupili, málo chytilo, že všech, kteříž v tom obležení zavřeni byli, nezachoval. Však nejvíce a s pilností to opatroval, aby předně křesťané, a potom i jiní obyvatelé města, jakého koli věku a zdraví, beze škody ven vyjítí mohli. Pročež tou cestou netoliko ti, jimž od ouřadu z města vyjítí svoboda byla propuštěna, ale take pod jmény jejich mnozí jiní bez počtu, v šaty ženské se oblékajíce, z bran vycházeli a do vojska římského utíkali. Kteréžto Evsebius všecky dobrotivě přijímal, a jako lékař aneb otec, dlouhým obležením (kteréžto několik let trvalo) zemdlené, náležitě opatroval a léčil. Těchto tedy dvou pastýřů církve laodicejská jednoho za druhým skrze božské řízení dostala, kteříž po této válce, o níž zmínka učiněna, z Alexandrie tam se přestěhovali.

Ačkoli pak Anatolius nemnoho kněh psal: však mně jich tolik do rukou přišlo, že se z nich jak výmluvnost, tak znamenité a hojné umění jeho, snadně poznati může; a nejvíce z těch, v kterýchž on, což jiní dříve o svátku Velikénoci pronesli, vysvětloval. Z nichž i mně vidí se býti

— užitečné, abych na tento čas přivedl ta slova, kteráž on v týchž knihách z kanonů či pravidel o svěcení svátku Velikénoci poznamenal:

Anatoliův velikonoční kanon či pravidlo.

„V prvním prý roce klade někdo nov prvního měsíce, kterýž jest počátek devatenáctiletého velikonočního kruhu, na den 26. egyptského měsíce, Samenoth nazvaného, aneb na den 22. macedonského měsíce, Dystros řečeného, a dle římského počtu na den 11. před prvním dubnem; což jest 22. dne března. Ale tu se nalezne, že slunce 26. dne měsíce Famenotha nejen na první nebeské znamení zvířetníku vstoupilo, ale že už čtyři dni tudy šlo. A tomu znamení říkají hvězdáři první dvanáctá částka zvířetníku, rovnost dne a noci, počátek měsíců, hlava kruhu, a obnovení planetního běhu: to pak znamení, kteréž je předchází, jmenuje se skončení měsíců, dvanácté znamení nebeské, dvanáctá částka kruhu zvířetníku, a konec planetního běhu. A protož, kteří první měsíc do této poslední dvanácté částky kladou a odtud čtrnáctý den k svěcení svátku Velikénoci počítají, o těch pravím, že velmi hrubě se mýlí.“

„Aniž jest toto od nás nejprv zamyšleno, nýbrž starým Židům, ještě před Kristem Pánem, bylo to už známo a od nich s pilností zachováváno, čemuž se každý od Filóna, Josefa a Muséa naučiti může. A netoliko od těch, ale i od jiných mnohem starších spisovatelů může se to dověděti, jako od obou Agathobúlů, příjmením Mistrů, a od onoho veleslavného Aristobúla, jenž byl jeden ze sedmdesáti překladačů, kteří na žádost Ptoleméa Filadelfa a jeho otce Písma svatá z řeči hebrejské v jazyk řecký přeložili, kterýž take výklady své na zákon Možišův týmž králům připsal. Tito spisovatelé, vysvětlující otázky na druhou knihu Možišovu, všickni jednomyslně praví, že beránek velikonoční po jarní rovnodennosti v polovici prvního měsíce zabíjeti se má. A to připadá toho času, když slunce na první (dvanáctou) částku své dráhy vstoupilo, aneb, jak někteří mluví, když prvním znamením kruhu zvířetníku běží. — Dokládá take týž Aristobúlus, že na den Velikénoci netoliko slunce, ale i měsíc v znamení rovno-

dennosti státi musí*). Nebo poněvadž jsou dvě nebeská znamení rovnosti dne a noci, jedno jarní a druhé podzimní, kterážto v kruhu zvířetníku právě naproti sobě stojí; a poněvadž čtrnáctý den měsíce (kdaž měsíc v ouplňku jest) u večer tomu svátku Velikénoci odložen jest: tedy měsíc tehda vždycky s druhé strany naproti slunci stojí, jakž se to na plně každého měsíce spatřiti může. Slunce tedy obdrží znamení rovnodennosti jarní, a měsíc rovnodennosti podzimní.“

„Znám pak ještě mnoho jiného, co ti učení muži poznamenali, a poněkud pravdě podobnými, poněkud pak jistými a nepohnutelnými důvody ukázali, k potvrzení toho, že svátek Velikénoci či Přesnic po jarním srovnání dne a noci slaven býti má. Ale takové důvody, jichž každý od nich dostati může, já tuto mlčením pomím, zláště že zástěra se zákona Možišova už dokonce sňata jest, a nyní s odkrytou tváří (ať tak díím) na Krista, a na jeho učení a umučení ustavičně jako v zrcadle patřiti můžeme. Nacházejí se take místa v knize, Enoch řečené, kteráž ukazují, že první měsíc (posvátného roku) u Židů při srovnání dne i noci na jaře se začíná.“

Anatolius pozůstavil po sobě taky počátky umění arithmetického, a v desaterých knihách je obsáhl. Nacházejí se i jiní spisové jeho, kteříž zřejmé svědectví vydávají o jeho nemalé práci v Písmích svatých vynaložené, a že v nich dobře vycvičen byl. Toho Anatolia posvětil nejprv Theoteknus, biskup Cesarée Palestínské, skrze vzkládání rukou na biskupství, chtěje aby po jeho smrti ouřad biskupský v té církvi přijal; ano on ještě spolu s ním živým za některý čas tu církev cesarejskou spravoval**). Ale Anatolius, když ho sněm antiochenský, proti Pavlovi samosatskému svolaný, do svého shromáždění povolal, přišed do města Laodicée v Sýrii, přinucen byl po smrti Evsebia, biskupa té církve, od bratří, aby tam zůstal. Potom když Anatolius z tohoto

*) t. naproti sobě; slunce v znamení Skopce, ježto jest znamení rovnodennosti jarní, a měsíc v znamení Váhy, ježto jest znamení rovnodennosti podzimní; jakž se dále vyloží.

**) To tedy jest druhý příklad pomocníka či koadjútora v biskupství. Viz 6, 11.

— života vykročil, nejposléze před tím velikým protivenstvím zvolen byl za správce té církve Stefanus. Ten sice pro známost filosofie i pro zběhlost v jiných svobodných uměních mnohým byl k velikému podivu: však pro neupřímný úmysl svůj, kterýž k svaté víře měl, takové pochvaly nezasloužil; jakož pak skutečně v čas protivenství v tom se vyjevil, že více bázlivým pokrytcem a ničemným člověkem byl, nežli pravým filosofem. A ačkoli nestálostí a lehkomyšlností jeho církev ta zdála se býti ku pádu nachýlená: však z milosti Boha, všech nás spasitele, brzo zas pozdvižena byla, a to takovou příčinou, že Theodotus, muž jmenem i skutkem Theodotus, to jest Bohdan, za biskupa té církvi vystavený, opravdovým biskupem se býti prokazoval. Ten v lékařském umění, kteréž k hojení těla přináleží, přední téměř místo s jinými držel: ale v hojení neduhů duše, a potom i vlídností, upřímností myslí, slitovností a hotovostí k spomáhání každému pomoci jeho potřebujícímu, všecky jiné přemáhal. Naposledy však i v Písmech svatých a ve věcech božských velmi cvičený byl. Takový tedy byl ten Theodotus.

Po smrti Theotekna, kterýž biskupský ouřad v Cesaréi Palestínské velmi bedlivě spravoval, poručen byl též ouřad Agapiovi, o němž to svědectví máme, že u vykonávání svého povolání byl snažný, v spravování lidu náramně bedlivý, a v spomáhání nuzným a potřebným, jako říkáje, plnou rukou štědrý. Za jeho času znal jsem tam Pamfila, muže znamenitě učeného, a vedením života — pravého filosofa, jenž v též církvi ouřad presbytera na sobě měl. Ten muž jaký jest byl, kdyby vypravováno býti mělo, mnohoby se o něm psáti musilo. A však, což se života jeho a školy od něho zřízené dotýče, též, jaké rozličné půtky pro vyznání víry, když se to protivenství v církvích rozmáhalo, míval a snášel, a kterak korunou mučeníctví poctěn byl, o tom jsem zláštní knihu sepsal. Bylť on jistě tehdaž mezi jinými, kteříž tam bydleli, nejslavnější a nejvznešenější.

Mezi těmi take, kteříž se mnou souvěcí byli, znám dva vzácné muže, totiž, Pieria, presbytera alexandrínského, a Melecia, biskupa církvi v Pontu. — Pierius totiž, jak proto, že chudý život dobrovolně vedl, tak i pro zkušenost v umění filosofském, slavného jména došel; ale i v známosti

Písem svatých a jich vykládání, též v hádáních a kázáních, — kteráž se vůbec v církvi držívali, velmi vycvičený byl. Melecius pak, kteréhož učení muži z významu jeho jmena (ješto mel znamená med) medem attickým nazývali, takový v pravdě byl, žeby ho každý pro známost všech umění dokonalým vzorem učenosti hodně nazvati mohl; pro zláštní pak výmluvnost, v kteréž nad jiné prospíval, žádný se mu nebude moci dosti vynadiviti. Ale dí snad někdo, že ten dar od přirození měl. Však sílu jeho v rozličné známosti jiných věcí a v rozmanitém každého způsobu umění, kdo jest kdy převýšiti mohl? Nebo kdoby ho koli jednou byl zkusil, mám nepochybně za to, žeby tomu snadně místo dal, že v těch ve všech uměních, kteráž k bystrosti rozumu a subtilnosti na jednu i druhou stranu o věcech rozmlouvání se vztahují, jak uměle vycvičený, tak jadrně výmluvný byl. Dále pak ctnosti, kteréž se s velikou slávou v životě jeho stkvěly, ty v žádné částce oznámených věcí menší nebyly. Ten v čas protivenství do stran palestínských se utekl, kdažto jsem i já po celých sedm let s ním v známosti byl.

V církvi jerusalemské po biskupu Hymenéovi, o němž napřed zmínka učiněna, Zambdas ouřad biskupský přijal. Brzo potom, jakž tento umřel, dosazen byl Hermón, před protivenstvím, za naší paměti tam vzbuzeným, poslední biskup na té stolici apoštolské, až do tohoto času tam zachované *).

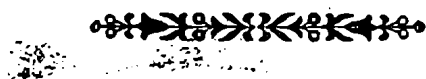
V církvi alexandrénské po Maximovi, kterýž to biskupství osmnácte let po smrti Dionýsia spravoval, Theó-²⁸²nas to místo obdržel. Kteréhožto času v Alexandrii Achilles, spolu s Pieriem důstojenstvím presbytera obdařený, slavnou pověst měl. Ten ustanoven správcem školy křesťanské za žádným pozadu nezůstal, jak v skutcích pravé filosofie, tak v způsobu křesťanského života. Po Theónovi, kterýž tu církev devatenácte let spravoval, na biskupství alexandrénské Petr dosedl. Tento pak dvanácte let pořá-³⁰⁰d zběhlých to povolání hodně a náležitě vykonáváje, mezi předními tehdaž se stkvěl, a ztráviv ne zcela tři leta před časem protivenství v spravování té církve, potom ostatní svůj život v přísnějším cvičení a kázni vedl, a však nic

*) Viz výš 19.

— méně s velikou péčí a starostí obecné dobro té církve dosti zřejmě opatroval. A protože devátého roku protivenství stát, od Boha slavnou korunou mučnictví ozdoben byl.

A poněvadž jsem posud způsob a pořádek posloupnosti svatých apoštolů a biskupů, počav od narození Pána našeho, až do zboření církevních míst či kostelů, během tří set a pěti let vypsál a ku konci dovedl, už potom dle téhož pořádku pŭtky a boje těch, kteříž je udatnou a srdnatou myslí za našich časů pro náboženství vedli, a jak mnohé a velmi trpké a ukrutné ty války jejich byly, pro paměť potomků našich v následující knize vypisovati budu *).

*) Dobře tu praví Evsebius, že potud, totiž do roku 303. uběhlo od narození Páně 305. let; nebo jak jsme 1, 5. poznamenali, událo se narození Páně o více než celý rok dříve před počátkem obecného letopočtu a tedy běžel toho 303. leta už 305. rok od narození Kristova. Od této doby přestal Evsebius posloupnost biskupů římských i jiných poznamenávati.

Evsebiovy církevní historie

Kniha osmá.

Kniha osmá vypisuje desáté a poslední protivenství církve, roku 303. rozkazem císaře Diokléciána zbuzené, a roku 311. odvoláním císaře Galéria poněkud zastavené. V tom čase panovali augustové (césarů nepočítaje) ještě Dioklécián s Maximianem, potom Galérius s Konstanciem, dále s Sevérem, Liciniem, Konstantínem a Maximínem Dajou i s samozvaným Maxenciem. Biskupové římsští byli ještě Marcellínus, po něm více než tři a půl leta prázdno, nato Marcellus a Evsebius.

Ú v o d.

Poněvadž jsem posloupnost, kteráž v církvi Kristově — po apoštolích byla, v předešlých sedmi knihách vypsal, už v této osmé, kterouž nyní začínám, ty věci, kteréž se za našeho věku zběhly a bedlivého poznamenaní potřebují, potomkům pro paměť k výstraze a naučení vypisovati míním. A protož řeč má necht' odtud začátek svůj vezme.

1. Jaký byl stav a způsob církevních věcí před protivenstvím, za paměti Evsebiovy povstalým.

Jakou slávu učení o pravé poctě k Bohu, všech věcí řediteli, skrze Krista tomuto světu vyjevené, před bouřemí

— toho protivenství, kteréž za naší paměti bylo, u všech lidí jak mezi Řeky tak mezi jinými národy obdrželo, a s jakou take svobodou mezi nimi se kázalo, jest cos většího, nežli-by má nedostatečnost v mluvení hodně vypsati mohla. Čehož za důvod býti může zláštní vlídnost císařů*), kterouž k našim tak dobrotivě prokazovali, že jim i vladařství nad krajinami rádi poroučeli, osvobozující je spolu všeho modlám obětování, svědomí jejich obtěžujícího, pro k víře nepodobnou milostivost, v které se k našemu náboženství tak pronášeli. Co třeba o těch mnoho mluvit, kteříž při dvořích císařských ouřadů velikých dosáhli? co o samých císařích, kteříž svým dvořanům toho propůjčili, aby v přítomnosti jejich své náboženství slovy i skutky svobodně a otevřeně provozovali; anobrž i manželkám, dítkám a služebníkům dopouštěli, aby se z propuštěné svobody víry a náboženství zjevně veselili a jako chlubiti směli? jež take více milovali a za věrnější drželi, nežli všecky jiné své služebníky? Jako onoho Dórothea, kterýž ze všech největší k nim příchýlnost a nemensí věrnost prokazoval, a proto nad jiné, kteří ouřady a krajiny římské spravovali, velmi vysokého stupně poctivosti u nich dosáhl**). Jako onoho slavného Gorgonia, i jiné mnohé, kteříž pro slovo boží jednostejných poctivostí a ouřadů docházeli? Co mám připomínati, jakou přívětivostí, jakou poctou, jakou dobrotivostí, a to zláštní a ne tou obyčejnou, vrchní ouředníci po krajinách k biskupům a správcům církví, jakož každý viděti mohl, náchylní byli? Už pak kterak bude moci někdo to stálé přibývání nesčíslného lidu do církve, to veliké množství sborů (jako far) v každém městě, a to valné sbíhání se věřících do modlitebnic či kostelů vypsati? A poněvadž v těch starých staveních dosti volného a prostranného místa neměli, protož v každém městě širší a prostran-

*) t. obou augustů Diokléciána a Maximiána, a císařů Konstancia a Galéria. Ačkoli Galérius, a z částky i Maximiánus, jen z přinucení to činili. Galérius totiž, zuřivý protivník křesťanů, naléhal bez ustání na Diokléciána, aby vydal rozkazy k vyhubení křesťanstva, ale dlouho to nemohl pro-raziti.

**) Viz níž 6. Byl nejvyšším císařským komorníkem.

nější kostely a chrámy od základů stavěli. A dokud všemohoucí boží ruka svého lidu, kterýž pomoci její hoden byl, obhajovala, a svým štítem jej chránila a opatrovala, dotud ani ta lidská závist toho, aby ty věci časem den ode dne více se nerozmáhaly a prospěchu velikého nepřinášely, zastaviti a zabrániti nemohla, ani ten vzteklý a zatracený ďábel, buďto usilováním svým v nenávisť je přivesti, aneb skrze ouklady lidské v nižádné částce jim překážky učiniti nemohl. Ale když jsme my jakous přílišnou svobodou v rozmazanou rozkoš a v rozpustilou lenost a lhostejnost se vydali; když take jedni druhým záviděli, jedni druhým zlořečili, a vespolek hanebnými a neskrocenými jazyky, jako ostrými zbraněmi, válku vedli, a za nejmenší příčinou někdy jedni na druhé hanlivými slovy, co nějakými oštipy a kopími házeli; když take biskupove a správce církví, rozdvojivše se, jedni druhých moc a důstojenství zlehčovali, a lid proti lidu se pozdvihoval a rotil; nadto výše, když pokrytská a ošemetná podobizna pobožnosti, kteráž se řečí vymluviti nemůže, pod pošmournou tvář zakrytá, v znamenitou nešlechetnost zrostla: tedy božská spravedlnost z prvu, jakž obyčejně činívá, jen zlevna, a an ještě všude na všech místech shromáždění křesťanů k službám božím veřejně se dala, jen poznenáhlu a mírně na nás dokračovala, zbudivši totiž dříve protivenství proti bratřím, kteříž se života a běhu válečného přidrželi *).

*) To se nejvíce dělo ve vojště césara Galéria, i take augusta Maximiána, kterýžto u Agaunum, v nynějších Švejcarech, tribuna Mauricia ještě s některými (jiní tvrdí, že s celou legií) zahubiti dal. Ale roku 302. přihodilo se, že sám Dioklécián někde na Východě cos podobného učinil. Byl totiž přítomen veřejným obětem. A když hadači, jakž obyčejno, v játrách obětovaných hověd po věštních znameních pátrali, nenalezli prý ničehož. Příčinu toho skládali na tupiče posvátných pohanských obřadů, totiž na některé křesťanské dvořany, kteří tu s císařem přítomní byli a, prý, znamením kříže se požehnávali. Tento náрек popudil velmi pověřenceho Diokléciána tolik, že hned rozkázal, aby přítomní dvořané modlám na místě obětovali, a ostatní potom i bitím k obětování přinucováni byli. Spolu vyšel rozkaz, aby všecko vojsko

— Ale když jsme potom učiněni byli co zdřevěnělí a na myslech zmámení, nic o to nepečujeme ani na to myslíme, abychom hněv spravedlivého Boha, proti sobě zbuzený a rozpálený, ukrotiti a dobrotivost jeho k sobě nakloniti hleděli, než jako někteří bezbožní pohané, domnívajíce se, že Bůh o věci naše nepečuje a na nás pozoru žádného nemá, ze zlého v horší jsme se vydávali a nepravosti své dovršovali; když take naši pastýřové zavrhně a pošlapavše pravidlo pobožnosti, nesvorností a různicemi jedni proti druhým se rozpálili, anobř mezi sebou jiného nic než toliko roztržky, pohrůžky, závist, nepřátelství a nenávisť se vší snažností rozmnožovali, a svou přednost jako nějaké panství tvrdě a pánovitě drželi i zastávali: tehdaž teprva, dle propovědění Jeremiáše proroka, „přehustým oblakem prchlivosti své přikryl Hospodin dceru sionskou, a svrhl s nebe na zem slávu Israelovu, aniž se rozpomenul na podnoží noh svých v den prchlivosti své, nýbrž shtil beze vší lítosti všechny příbytky Jakobovy, zbořil v prchlivosti své ohrady dcery judské, a udeřil jimi o zem *).“ A jako v žalmích předpovědíno bylo, „zavrhl smlouvu učiněnou s služebníkem svým, a zohavil svatyni jeho, sraziv ji na zem, totiž skrze rozboření cirkví či kostelů; roztrhal všechny ohrady jeho a bašty jeho rozválel a jako za přístrach položil; drali jej všickni, kteříž tudy šli, byl ku posměchu i sousedům svým; vyvýšil pravici protivníků jeho, obveselil všechny nepřátele jeho; ztupil ostrost meče jeho, aniž mu dal, aby ostáti mohl v boji; učinil přítrž okrase jeho, a trůn jeho svrhl na zem; ukrátil dnů mladosti jeho, a hanbou ho přioděl **).“

2. Počátek protivenství učiněn bořením kostelů a pálením Písem svatých ***).

To všechno předpověděné zlé bylo už za našich časů vyplněno, když jsme sami na to svýma vlastníma očima

k podobnému obětování bohům přidržováno bylo, a pakliby někteří obětovati se zpěchovali, ti aby z vojska propuštěni byli. To byl tedy jako předběh toho protivenství.

*) Pláč Jerem. 2, 1—2.

**) Žalm 88, 40—46.

***) Konečně se zuřivému Galériovi zimním časem z roku 302.

hleděti musili, že nejen posvátní příbytkove a kostelove, — k modlitbám oddaní, od vrchu až do spodu boření a dolů metáni byli, a svatá Písma uprostřed náměstí na hranicích pálena, ale i církevní pastýřove jedni sem a tam po skryších se rozschovávali, jiní pak s potupou zjímání, nepřátelům v posměch a žert učinění byli, aby se naplnilo jiné předpovědění prorocké: „Vylito jest pohanění na knížata jejich, a dopustil na ně blud po bezcestí, a ne na cestě*)." Ale já nejsem toho úmyslu, abych svou řečí vypsal ty bídy, v kteréž oni nejposléze uvedeni byli, aniž soudím za potřebí těch roztržek, kteréž se mezi nimi před protivenstvím zdvíhaly, a jejich neslušných a nezbedných předsevzetí připomínati. A protož nic jiného o nich psáti nemíním, nežli to, čímbych ukázati mohl, že spravedlivý soud boží slušně nad nimi vykonán jest. Pro kterouž take příčinu, ani o těch, kteříž v čas protivenství a pokušení strachem hrubě klesli, ani o jiných, kteříž ovšem svévolně do nejhlubšího víru těch znamenitých bouří sebou vhodivše, utonuli a na spasení svém docela škodu vzali, žádné zmínky učiniti nemíním: ale toliko to do této historie, ježto jen hlavní věci, kteréž se tehdáž zběhly, v sobě obsahovati má, zavříti

na rok 303 povedlo starého osláblého Diokléciána k veřejnému pronásledování křesťanstva nakloniti, a po opětém vyjití ohně v císařském paláci i rozpáliti. To bylo to desáté protivenství církve. Zevní příčiny toho pronásledování byly nejedny. První byla římská pohanská nenávisť všelikého cizího způsobu života a pobožnosti, jakovýmž se jim obzvláště křesťanství býti ukazovalo; i že se spolu minilo a zláště po dobytých vítězstvích nad cizími národy mocněji o to usilovalo, zapadlou říši opět v předešlý starořímský způsob přivesti, v čemž aby od vykořenění všeho nesrovnání v náboženství začátek se učinil, za dobré se uznávalo. K tomu přicházelo ustavičné sočení a podněcování od pověřených i mocnějších pohanů, mezi nimiž sám Galérius, jakož take od pohanských kněží, filosofů, hadačů a podobných. Ale vnitřní tobo protivenství příčina byla, jakž Evsebius dotýká, tajná rada boží, chtějíc církev svou od mnohých neřádů očistiti a jako zlato ohněm zkusiti.

*) Žalm 106, 40.

- chci, cožby předně mně samému, a potom i budoucím užitečně k dobrému sloužití mohlo. Už tedy svatá potýkání mučeníků, kteráž pro slovo boží podnikali, ouhrnkem vypravovati začneme.

Leta devatenáctého panování císaře Diokléciana, v měsíci, jemuž Macedonští Dystros říkají, ježž pak Římané Martius (březen) jmenují, když spasitelného umučení svátek takměř, jakž říkáme, přede dveřmi byl, po všech místech císařský mandát vůbec vyhlášen jest, kterýmž se poroučelo, aby předně chrámové aneb kostelové křesťanští zbořeni a s zemí srovnáni; potom aby Písma svatá ohněm spálena byla. Kterí z křesťanů veřejné ouřady na sobě měli, z těch aby s potupou skládáni byli: lidé pak v službách u dvora se nalézající, kteřížby při náboženství křesťanském přece státi chtěli, ti aby o svobodu svou přišli. Takový tedy rozkaz první toho času proti nám vydán byl *).

Po nedlouhém čase opět jiný mandát vyšel; totiž aby všickni správcove církví všude po všech místech nejdříve do žalářů sázeni, a potom všemi způsoby a prostředky k obětování modlám nuceni byli **).

*) Bylo to dne 23. února roku 303., an protivenství to v hlavním městě Nikomédii, u přítomnosti Diokléciana i poštivače Galéria najednou vypuklo. Vysláno totiž ještě za jitra vojsko na křesťanský kostel, kterýž v prostřed města na vyšším místě stál. Kostel byl obstoupen, prohlédán, a v něm kromě svatých Písem nic znamenitého nenalezeno. Galérius chtěl, aby byl zapálen, ale Dioklécian tomu odepřel pro nebezpečnoství ohně, blízkým domům hrozícího. Byl tedy, an se oba císařové na to dívali, za několik hodin od vojska až do základů ztrhán a zbořen. Druhého dne na to vyvěšen na veřejném místě dotčený rozkaz, kterýž se nato i dále do ostatních krajin rozeslal, kamž se ovšem, jakž Evsebius dotýká, až následujícího března i dubna dostal. Svátek Velikonoci připadl toho roku na den 18. dubna. Tím rozkazem se spolu dovolovalo na křesťany pro víru žalovati, a pakliby od víry nepustili, je i mučiti.

**) Níž 6.

3. O rozličném chování těch, kteříž v tom protivenství bojovali.

Tehdáž nastal ten čas, v němž mnozí správce a představení církve, ochotně a rádi těžká bití snášejíce, v boji Kristově udatně se potýkali a u vykonávání těch náramně těžkých bojů slavná divadla lidským očím k spatřování činili. Ale na druhou stranu velmi mnozí, pojednou strachem jsouce omámení, ani prvního outoku na sebe nevystávše, hanebně klesli a padli. Z ostatních pak každý jeden po druhém rozličné způsoby mučení snášel: tento mrskáním po všem těle byl zedrán, onen roztažením oudů na skřipci mučen a ostrými drápy rozsápán, takže někteří v tom bídný konec života vzali. Jiní zas jinak svůj boj podstoupiti museli. Nebo jeden násilnou mocí strkán a k těm nečistým a ohavným obětem přiveden jsa, byť třeba nebyl oběti vykonal, však přece rovně, jakoby byl obětoval, na svobodu propuštěn byl. Druhý pak ani tam nevšel, ani se ničeho z těch bezbožných obětí nedotekl, však když pohané o něm jistili a vysvědčovali, že obětoval, a on mlčky to křivé udání jejich snášel, taky s celou koží odtud vycházel. Některý take, odpolu ještě živý, byl vzat a jako už docela mrtvý povržen: jiný zas, na zemi leže, za nohy odvlčen a v počet těch, kteří obětovali, vložen byl. Jeden volal a vysokým hlasem osvědčoval, že ty oběti v ohavnosti má; jiný pak, chlubě se vyznáním spasitelného jmena Kristova, hlasitě křičel, že jest křesťanem; opět jiný stále jistil a vyznával, že ani neobětoval modlám, ani obětovati nemíní. A však i tito, pěstmi vojáků, kteříž k tomu po houfích nařízení byli, v ústa, v tvář a líce bití, a mlčeti přinuceni jsouce, mocí za těmi, kteříž obětovali, vystrčeni byli. Tím způsobem nepřátelé pobožnosti i toho sobě přemnoho vážili, když se jen na oko lidem zdálo, že toho po vůli své dovedli, oč usilovali; totiž že křesťany k obětování modlám přinutili. Ale proti svatým mučovníkům, jejichžto věci, kteréž působili, já žádným způsobem dostatečně vypsati nemohu, tato nešlechtná úsilí nevěrců nikoli dle vůle jejich průchodu svého neměla.

4. O slavných mučenicích, rozličnými způsoby usmrčených.

Nesčíslný totiž počet spatřoval se těch, kteříž předivnou milost, žádost i náklonnost mysli k náboženství a počtě pravého Boha a stvořitele všech věcí skutečně prokazovali, a to netoliko od toho času, když ten oheň protivenství vůbec proti všem křesťanům roznicen byl, ale i dávno před tím, dokavad ještě utěšený pokoj v církvi panoval. Nebo když kníže tohoto světa — ďábel — jako z těžkého sna procítiv, mezi tím časem, který po Deciovi a Valeriánovi prošel, s počátku jen ukrytě, zvolna a poznenáhlu na církve boží sahal, ještě ne valně a najednou proti nám válku vésti počal, ale o ty samy toliko se pokoušel, kteříž se tehdaž z našich mezi houfy válečného lidu římského zdržovali a na vojnách bývali, domnívaje se totiž, když proti těmto válku veda vítězství obdrží, že potom jiné snadně jímati a přemáhati bude; tehdaž, dím, dobře bylo viděti, kterak velmi mnozí z vojínů, byvše ze služby propuštěni, s velikou ochotností srdce raději život obecný oblibovali, nežliby se kdy pobožnosti a pravé pocty Boha, všech věcí stvořitele, byli odepřeli. Když pak jeden vůdce lidu válečného, kdožkoli ten byl *), hned tehdaž proti našim, u vojště římském sloužícím, protivenství a boj zbudil, a odděliv je od jiných vojáků, mezi nimiž spolu zapsáni byli, na vůli a svobodu jim dával, aby buďto uposlechnouce císařského rozkazu poctivosti své vojenské zvolně požívali, aneb zpuřně se tomu opíraje o ni přišli: tu hned mnozí u velikém počtu se nacházeli, pravého království Kristova udatní rekove, kteříž beze všeho rozmyšlení a odtahu více sobě vážili vyznání víry v Boha, nežli marné a stínu podobné slávy, kteréžby na tomto světě požívali. Mezi těmi nacházel se už tehda jeden i druhý, kterýž pro vyznání pravé pobožnosti netoliko ouřad a důstojenství ztratiti ale i smrt ochotně podstoupiti volil. Nebo ten náš protivník, jen zvolna a zponenáhla úklady nám stroje, ne hned mnohých krev vylévati umínil, protože se, jakž k víře podobno,

*) Jinde praví, že to byl Veturius, okolo 14. neb 16. roku Dioklécianova, tedy roku 298—300. As v ten čas padá usmrcení svatého Mauricia s svými společníky.

množství křesťanského lidu ulekl, a to mysl jeho, aby po — jednou války proti všechněm nevedl, pozdržovalo. Ale potom, když ten protivník zjevně a otevřeně tu věc před sebe vzal, žádná řeč ani výmluvnost toho vypravit nemůže, jak mnoho slavných mučeníků Kristových, po městech a po krajinách bydlejících, jedenkaždý očima svýma viděti mohl.

5. Co se dělo v Nikomédii.

Jakž tedy mandát císařský, proti církvím Kristovým vydaný, v městě Nikomédii vyhlášen a veřejně přibit byl, 303 muž jeden nematný a nezadní, ale ve světě velmi slavný a urozený, nevypravitelnou láskou k Bohu a horlivostí víry puzen jsa, ten psaný mandát, na veřejném místě, jakž dočteno, přibitý, jakožto ohavný a velice bezbožný rukou odtrhl a na kusy roztrhal. A to učinil tehdaž, když dvě z císařů v městě přítomni byli, z nichžto jeden (Dioklécian) nejstarší byl a přední stupeň v důstojenství císařském měl, a druhý (Galérius) čtvrté místo po něm držel. Ten tedy člověk, nejprvnější mučeník mezi těmi, kteříž tehdaž smrt podstoupili, tím způsobem se vyznamenal, takové muky, jakovéž ovšem tomu, kdož v takém účinku a jakž říkáme v horkém skutku shledán byl, usouzeny byly, trpěl, a s stálou a zmužilou, i tichou a pokojnou myslí až do poslední hodinky všecko mile a nepohnutě snášel *).

6. O císařském dvořanstvu.

Z těch ze všech, kteřížkoli buďto mezi Řeky aneb mezi jinými, barbarskými národy pro zmužilost a udatnost myslí slavní a od lidí vychvalováni byli, nemůže žádný svatým a přeslavným mučeníkům věku našeho, jako Dórotheovi a tovaryšům jeho, císařským služebníkům, přirovnán býti. Nebo ti, ačkoli nejvyšších ouřadů u svých pánů dosáhli,

*) Nazýval se Jan a byl za živa upálen. Památka jeho se v církvi řecké dne 7. září připomíná. Skutek jeho, sám v sobě neopatrný a vadný, dá se jen dobrým oumyslem a velikou horlivostí pro věc boží omluviti.

— a lásku u nich nemění, nežli jako vlastní a zdařilé děti jejich měli, však nicméně všeliká pohanění a trápení, na těla jejich za příčinou pobožnosti uložena, i nové a mnohobratrné smrti proti nim vymyšlené, za slavnější a lepší bohatství u sebe položili, nežli slávu a nežli rozkoše, kteréž lidský život v tomto světě nejvíce oblíbují a mítí žádá. Já chci toliko smrt jednoho z počtu jejich, jaká byla, připomenouti a pobožným čtenářům před oči předložit, aby z toho porozuměti mohli, co se i jiným tovaryšům jeho přihodilo.

Jeden z nich v městě nahoře dotčeném, totiž v Nikomédii, přiveden byl před jmenované dva císaře. Ten když na rozkaz jejich modlám obětovati žádným způsobem nechtěl: poručili ho obnaženého zhůru vyzdvihnouti, a ukrutným mrskáním a bičováním po všem těle tak dráti, ažby takovým mučením přemožen i bezděky a proti své vůli rozkaz jejich vykonal. Ale když přetrpěv ta trápení přece stálý a nepohnutý zůstával, ač i kosti jeho od masa obnaženy byly, rozkázáno vinný ocet, s solí smíšený, po oudech těla, tím mučením náramně zedraných, liti. Když pak i tyto bolesti udatně přemohl a jako nohama pošlapal, hned rošt či železná stoliice a řěravé uhlí na plac přineseno, jímž ostatkove těla jeho, jako maso k jídlu připravené, horkostí ohně, však ne prudce, aby brzo umra všech bolestí pojednou nepozbyl, ale poznenáhlu a k delšímu trápení, pečení byli. A kteří ho na ten rošt vložili, ani po tolika těžkých mukách pustiti ho neměli, dokavadby rozkaz císařský naplniti nepřipověděl. Ale on na svém úmysle pevně stoje, jako udatný vítěz v tom přeukrutném trápení duši svou vypustil. Takové, jakž jsem pověděl, bylo to mučení jednoho z císařských dvořanů, kterýžto v pravdě jména svého, neb mu Petr, t. j. skála, říkali, hoden byl, a dosti mu učinil. Jiných pak jeho tovaryšů muky, kteréž v pravdě lehčejší nebyly, pro ukřáčení řeči na ten čas mlčením pomenu. Toliko to připomenou k této historii, že Dórotheus a Gorgonius, a s ním i mnozí jiní od císařského dvora, po rozličných mukách osídlem zardoušení byvše životy své složili, a tudy odplaty božího vítězství dosáhli. —

Toho času byl take Anthimus, církve nikomédské biskup, pro vyznání víry a pro svědectví Kristovo mečem stát. K němu byl veliký zástup mučovníků připojen z pří-

činy takové. Přihodilo se těch dnů, že náhodou, nevím — jak, v císařském paláci v Nikomédii oheň vyšel*). O kterémžto ohni z nějakého podezření vůbec pověst se roznesla, žeby jej naši nastrojiti a položiti měli. Pročež z rozkazu císařského ctitelé boží, v tom městě bydlející, po houfích a jako po hromadách, jiní mečem zabíjení, jiní ohněm na hranicích pálení byli. A toho času, jakž jde pověst, netoliko muži, ale i ženy z vnuknutí božího s nevypravitelnou ochotností samy dobrovolně na hranice a do ohně skákaly**). Jiné pak nemalé množství lidu svázáni, a od katů na malé člunky vsazeni, do hlubiny mořské a vlnobiti jeho po hlavě strčeni byli***). Toho take nesluší mlčením pominouti, že císařští dvořané, kteří po svých smrtích poctivě a slavně, jakž na ně slušelo, do země byli pohřbeni, jistým nálezem a výrokem císařů, pánů svých bývalých, zase z země vykopáni a do moře vmetáni jsou, proto, jakž domnění jejich bylo, aby jim v hrobě pohřbeným někdo z nás se neklaněl, a jako bohů jich nectil†). Ty tedy věci s počátku tohoto protivenství proti našim v Nikomédii tak byly páchány. —

Po nedlouhém čase, když někteří v krajině, Melitína řečené, a jiní opět v zemi syrské††) proti císařství řím-

*) Na to za 14 dní (9. března 303.) vyšel opět oheň. Po těch ohních se zláště podařilo Galériovi starého císaře proti křesťanům vůbec rozpáliti. Což když byl dovedl, ujížděl z Nikomédie, aby prý nebyl take upálen.

**) Nikdy není dovoleno sobě za jakoukoli příčinou život odjímati aneb ukřacovati; a protož skutek tento nikoli chválen, nýbrž toliko velikou horlivostí u víře a rozčileností pro tak ukrutné jak nespravedlivé pronásledování omlouván býti může.

***) Utopení ve vodě pokládalo se tehda za nejpotupnější smrt, jelikož se tím ukázati mínilo, že utopený ani hoden nebyl, aby ho zem nosila, aneb po smrti kryla.

†) Z toho patrně viděti, že už za prvních časů církve ostatky svatých mučeníků ctěny byly, což pohané, nerozumějice tomu, za modlářství měli.

††) Melitína bylo město a krajina, náležejíc nejprv k Kappadocii a potom k Arménii. Kdo se tam zbouřil, není vědomo. V Sýrii byl tribún Evgenius od svých vojáků přinucen v císařské roucho se obleci.

— skému pozdvihnouti se osmělili, vyšel jiný císařský mandát, aby všickni všude správce cirkví do žalářů vmetáni a okováni byli *). I bylo to divadlo, jehož vypsání všecku moc výmluvnosti daleko převyšuje. Nebo nesčíslné množství všudy na všech místech v žalářích zavřino bylo, a vězení, od starodávna pro vražedníky a lupiče hrobů vystavěná, byla tehdaž biskupy, presbytery a diakony, lektory a exorcisty naplněná, tak že ani ti, kteříž skutečně pro zločinství odsouzeni byli, žádného místa v nich míti nemohli.

Po oněch prvních dvou mandátech hned zas jiný třetí vydán byl, a ten poroučel o těch, kteří držáni byli u vězeních; totiž: kdoby z nich chtěli obětovati, aby svobodni puštěni byli; kdožby se pak na odpor stavěli, ti aby nesčíslnými mukami byli trápeni. Množství těch mučeníků, kteří znova po všech krajinách usmrceni byli, žádný vyčísti nemůže; zláště pak těch, kteříž v Africe, v zemi mouřenínské, v Thébaidě a v Egyptě mučeníctví podnikali. Z Egypta pak někteří i do jiných krajin a měst se vypravše, tam mučeníckými korunami slavně ozdobeni byli.

7. Egyptští mučeníci ve Fénicii.

O některých z Egypta víme, že jsou v Palestíně pro trpělivé snášení rozličných trápení slavného jmena dostali, a jiní z nich zase v Týru, městě fénickém, velikou pochvalu sobě způsobili. Kterýmžto kdožby se, prosím, nemusil náramně diviti, vida očima svýma nesčíslné rány a při tom nevýmluvnou stálost těch předivných a opravdových reků, kteříž pro sv. víru a pravé náboženství udatně boj vedli? A když po těch ranách ti svatí mučeníci k potýkání se s litymi šelmami — mezi nimiž se nalezali ukrutní rysove, vzteklé nedvědi, divocí, ohnivými železy k vzteklosti popouzení vepřích a býkove — přivedeni byli, kdožby, dívaje se na těch zvířat hrozné outoky, a zase na urozených a statečných mučeníků proti každé jejich ráně znamenitou trpělivost, kdožby říci se neužasl? Kterýmžto věcem, když se dály, i já osobně mezi jinými byl jsem přítomen, a poznal jsem to v skutku

*) Právě tak, jakoby podezřelí a tou bouřkou vinni byli, aneb jakoby podobné zbouření zpáchatí byli obmyšleli.

a v pravdě, že Spasitel náš, Pán Jesus Kristus, jemuž — oni v tom trápení slavné svědectví vydávali, božskou mocí svou mučovníkům těm toho času přítomně pomáhal, a vidomě se v ní při nich ukazoval. Nebo ty hltavé šelmy za dlouhý čas ani těl svatých se dotknouti, ani blízko k nim přistoupiti se neosmělily, ale na nevěrce se obracely, kteřížto vně za ohradou stojíce, jeden odtud, druhý odjinud, jakýmis ostny proti mučovníkům jich ponoukali. A ačkoli svatí boží bojovníci u prostřed divadla nazí stáli, a sami rukama tleskající šelem na sebe pobízeli a je k sobě jako přitahovali (neb aby tak činili bylo jim přikázáno): však ony netoliko jich se nedotkly, ale když se take někdy na ně skutečně obořily, hned zase zpátkem postupovaly, jakoby nějakou tejnou a božskou mocí byly odehnány. To se za dosti dlouhý čas tak spatřovalo s nemalým podivením nevěrců, kteříž se na to dívali; a protož po první šelmě, nadarmo popouzené, druhou i třetí na jednoho a téhož mučovníka vypouštěli.

Za tím pak netoliko zmužilé těch svatých trpělivosti, ale i pevné a nepohnutelné v mladých a outlých tělech stálosti mohl se ne jeden s užasnutím podiviti. Nebo viděti bylo tam mládence, věku sotva dvacet let, ne svázaného a ukovaného, ale prostého a pevně na místě svém stojícího. Kterýžto složiv ruce své křížem, myslí statečnou beze všeho strachu vroucně a ustavičně Bohu se modlil, tak že se ani nepohnul, ani na jednu aneb na druhou stranu z místa svého nenachýlil; a to tehda, když rysove a nedvědi svou vzteklostí netoliko jistou smrtí na něj dychali, ale tělo jeho už zubami z něho dráti a trhali měli, jejichžto však tlamy tejnou božskou mocí, nevím jak, zacpány byly, tak že sami rychle zase zpátkem utíkali, a ublížiti mu nic nemohli. A tím způsobem se ten zachoval.

Potom byla podívaná na jiných pět, divokému a vzteklemu býku předvržených. Ten pak býk ačkoli některé z nevěrců, blízko k němu z venku přistoupivších, na své rohy vzav, zhůru do povětří vysoko metal a potom bídne zkučal, tak že je na polo mrtvé odtud odnášeti musili, však toliko k svatým mučovníkům, když se na ně svou zuřivostí a zapálenou vzteklostí obořiti usiloval, ani přistoupiti ovšem nemohl. A jakžkoli nohama v zem kopal, a rohama sem

- i tam jako k bodnutí naměřoval, a rozpálenými železy rozdrážděný a popuzený strach a hrůzu foukáním svým na ně vypouštěl: však samým božským opatrováním zase zpátkem odtud odehnán byl; tak že když jim ten býk nic neuškodil, jiné šelmy na ně pouštěli. Naposledy po rozličných a těžkých, kteréž vystáli, útocích, mečem probodnutí, a místo hrobů, do hlubiny vln mořských uvrženi byli*).

8. O mučenicích v Egyptě.

Takový tedy byl těch egyptských mužů boj, jež oni v Týru pro náboženství a pravou poctu boží vedli. Těm pak, kteříž v Egyptě, to jest v své vlasti smrtmi mučnickými zemřeli, není žádného, kdožby se náramně nepodivil. Zde totiž muži spolu s manželkami a dětmi svými, téměř v nescíslném počtu, pro učení Spasitele našeho, opovíživše se tohoto mdlého a za kratičký čas trvajícího života, rozličné smrti podnikali. Z nich byli mnozí po zedrání kůže ostrými železnými drápy, po vyvinutí a vylovení oudů na skřipci, po přeukrutném bičování a po jiných mnohých, k vypravení strašlivých trápeních a mukách nejposléze buď na oheň uvrženi, aneb do hlubokosti mořské po hlavě strkáni. Někteří dobrovolně hrdel svých katům podávali, aby jim hlavy stínali; jiní zas na skřipci přetrženi, jiní hladem zmoření umírali, a ještě jiní jako zločinci na šibenicích zvěšeni, a buď obyčejným způsobem, aneb mnohem tíže, totiž hlavou dolů, hřeby přibiti a tak dlouho živí chováni byli, až na těch šibenicích hladem zahynuli.

*) To bylo roku 304. Téhož roku v měsíci říjnu umučen byl v Římě papež Marcellínus. Potom zůstala ta apoštolská stolice přes půl čtvrtá roku prázdná, a teprv na konci května roku 308. zvolen byl zase nový římský biskup Marcellus. Ten spravoval církev až do ledna roku 310. a za čtyř měsíců na to učiněn tam biskupem Evsebius, kterýž v září roku 310. skončil.

9. O mučenicích v Thébaidě *).

To pak nižádnou řečí vymluveno býti nemůže, jaká — bití, jaké těžkosti a bídy mučenici boží v Thébaidě vytrpěli. Nebo ostrými střepinami místo obyčejných železných drápů, po všem těle až do poslední své hodinky nemilostivě dráni byli. Ženy pak, za jednu nohu přivázané a hlavou dolů pověšené, jakýms dřevěným nástrojem vzhůru do povětří vyzdvižené a po všem těle obnažené, ze všech nejhanebnější, nejohavnější a nejukrutnější divadlo lidem na ně hledícím činily. Jiní take lidé k stromům a jejich větvím přivázáni byli a těmi ukrutně hynuli. Nebo nej-mocnější dvě větve jakýms nástrojem spojivše, jednu nohu k jedné a druhou k druhé tuze přivazovali, a potom po-jednou zase je rozpustivše, aby se každá u veliké prudko-sti na své přirozené místo navrátila, tím způsobem těla těch svatých lidí, na něž to ukrutenství vymyšleno bylo, v okamžení napoly roztrhávali. To pak se dalo nejen za některý den aneb na krátký čas, ale velmi dlouho, to jest za několik let pořád zběhlých to trvalo. A v tom čase někdy více nežli deset, někdy více nežli dvacet lidí usmr-cováno; častokráte až do třicíti, opět někdy okolo šedesáti, a časem do sta mužů jednoho dne spolu s ženami a mali-čkými dítkami na smrt odsouzeno a rozličnými způsoby ohavných smrtí, muk a trápení utraceno bylo. Já sám náhodou v těch místech bydleje vídal jsem, kterak celá hejna najednou a jednoho dne na smrt vodili; jedny, aby je ohněm spálili, jiné, aby jim hlavy stínali, tak že se už netoliko mečové od častého stínání tupili, kazili a lámali, ale i sami katané od ustavičných poprav ustávající, jedni dru-hým v té práci pomáhali a jako vespolek třídati se musili.

Téhož času spatřil jsem taky předivnou a k víře nepodo-bnou ochotnost, anobrž právě božskou moc i zláštní srdce udatnost těch, kteříž v Krista božího uvěřili. Nebo jakž nález smrti proti prvním vyhlášen byl, hned druzí od jinud před stolicí soudní přiskakovali, a že jsou křesťané, sami na

*) Thébais byla hořejší, polední krajina země egyptské, kdež bývalo město Thébe.

— sebe dobrovolně vyznávali. Nedbajíce na trpkosti a ukrutnosti těch rozličných trápení, zastávali beze všeho strachu a svobodně své náboženství a pravou poctu Boha, všech věcí ředitele. Naposledy pak s radostí a veselím, i smějíce se poslední nález smrti na sebe slyšeli, ano i žalmy a díky činění Bohu, všeho světa stvořiteli, až do nejposlednější hodinky s veselými srdci a ústy zpívali. —

A tito mučeníci ovšem hodni byli podivení. Ale nade všecky jiné zdáli se býti podivu hodnějšími ti, kteří jakžkoli v bohatství, urozenosti a slávě, též u výmluvnosti a známosti filosofického umění nad jiné slovutné a vznešené jméno měli, však to všecko pro pravou pobožnost a víru v Spasitele našeho, Pána Jesu Krista, za nic u sebe položili. Takový byl Filorómus, muž ten, jenž ouřadu ne nějakého obecného a nízkého došel, ale vrchní místo císařského důchodního v Alexandrii držel. On totiž s velikou poctivostí dle obyčeje římského, maje okolo sebe zástup draabantů, každého dne rozepře, kteréž k němu donášeny byly, vyslychal a rozsuzoval. Takový byl i Fileas, thmuisské církve biskup*), muž jistě, jak v městských své vlasti právích, tak v církevních ustanoveních vycvičený, i v umění filosofickém velmi zběhlý. Tito dva muži, když jich mnozí příbuzní a přátelé žádostivě prosili, když take jiní muži přední a v úřadech postavení s prosbou je namlouvali, ba když naposledy sám soudce k tomu jich napomínal, aby sami sebe litovali, aneb aspoň dětí a manželek svých, pěči o ně majíce, ušanovali, ti, řku ani prosbami, ani napomínáním nijakž k tomu přivedení býti nemohli, aby alespoň s částky nějaké byli. žádost života oblíbili a božské, jak o vyznání tak o zapření víry vydané Spasitele našeho, Pána Jesu Krista přikázání byli potupili a opovrhli: ale zmužilým srdcem a myslí pravých mudrců hodnou, anobrž pobožnou a Boha opravdově milovnou, všechněm pohrůžkám i pohaněním toho soudce statečně na odpor se postavivše, obá hlavy své pod meč dali a z tohoto života vykročili.

*) Thmuis bylo město v dolejší, pravém Egyptě.

10. Co mučeník Fileas o tom píše, ježto se tehda v Alexandrii dalo.

Ale poněvadž jsem napověděl, že Fileas pro známost —
literního umění často mezi učenými v dobrém se připomíná
a slavnou pověst má, nechť on jest sám v té věci hodno-
věrným svědkem, a poněkud samého sebe, kdo a jaký člo-
věk byl, před oči každému předloží, a něco take o těch
mučnictvích, kteráž se za času jeho v Alexandrii dala, be-
dlivěji, než bych já to vykonati mohl, vypíše těmi slovy,
kteráž jsou vzata z jeho epištoly k Thmuisským psané,
a mají tento rozum:

„Blahoslavení mučeníci, kteří s námi muky podstoupili,
výborných těch příkladů, spasitelných napomenutí a slavných
příkázání, kterážto v svatých Písmích nám k následování
předložena jsou, v nížádné částce nepotupující, očima svých
srdcí na samého Boha, všech věcí stvořitele, snažně patřili,
a ustrnuvše na tom, aby pro pobožnost a pravou poctu
boží smrt podstoupili, povolání svého tuze se drželi, i pilně
je vykonávali. Ti svatí mučeníci, jsouce znamením Pána Jesu
Krista poctění, za jisto o tom věděli a tomu věřili, že Pán náš
Jesus Kristus pro nás lidské přirození na sebe vzal, aby
všecky hříchy z kořene vyhladil, a nám k snažšímu doko-
nání cesty, k věčnému životu vedoucí, pomoci dodal. Nebo
jsa v způsobu božím, nepoložil sobě toho za loupež, rovný
býti Bohu: ale samého sebe zmařil, způsob služebníka při-
jav, podobný lidem učiněn, a v způsobu nalezen jako člo-
věk, ponížil se, poslušným jsa učiněn až do smrti, a to až
do smrti kříže. A protož, řku, ti svatí mučeníci, Krista
v srdcích svých majíce a po lepších dařích s horlivostí dy-
chtíce, každá trápení a všeliké muky, kteréž se jen vymy-
sliti mohly, netoliko jednou, ale někteří i dvakráte trpělivě
snášeli. A jakžkoli tu vůkol stojící drabantí všelijak slovy
i skutky je zděsiti a ustrašiti usilovali, však přece stáli
byli a neklesli, protože dokonalá láska z nich bázeň a
strach ven vyháněla. Ale znamenitou udatnost jejich a
srdnatou mysl v každém trápení kterého, prosím, člověka
výmluvnost bude moci vypraviti? A poněvadž každému
svoboda puštěna byla dle libosti potupu a trápení jim či-
niti, protož jedni kyji, druzí metlami, třetí biči, jiní řeme-

— ním a někteří provazy je bili a prali. A bylo to rozmanité divadlo všelikého trápení, i důkaz mnohé zlosti a ukrutnosti. A sice, někteří z nich, majíce pozadu ruce svázané, nejprv na dřevo pověšení a jakýmis nástroji po všech oudech roztahování a rozdíráni byli; potom pak je katané z poručení úřadu po všem těle přeukrutně trápili, a netoliko boky, jakž se obyčejně zločincům stává, ale i břicho i lejtky i obličej jejich železnými nástroji drali. Jiní za jednu ruku k stropu přibiti viseli, a ti přeukrutnou a nesnesitelnou bolest roztážením oudů a kloubů trpěti musili. Jiní zas k sloupům tak byli přivázáni, aby jeden druhému mezi oči hleděl; ale však nohama na zem dosíci nemohli, tak že čím více těla jejich dolů je tížila, tím touže provazy svírání a ukrutněji trápení byli. A to nejen dotad snášeti museli, dokad útrpně tázáni byli a dokad soudce, jehož jmeno bylo Hierokles, s nimi činiti měl, ale přes celý den, říkáje, takové katování jich trvalo. Nebo když soudce od jedněch k druhým odcházel, přece tu služebníků úřadu svého nechával, aby na ně bedlivý pozor měli, zдалiby kdo z nich, přemožen jsa mukami, od úmyslu svého upouštěti se zdál; poručiv při tom, aby je bez přestání těmi provazy, jak býti mohlo nejtoužeji a nejtrpčeji, svírali, a kdyžby už duši vypouštěli, aby je dolů spustíce po zemi vláčeli. Neb jim pravil, aby v srdcích jejich žádné lítosti nad námi nebylo, nýbrž aby s námi tak nakládali, a na nás všecka trápení tak vymýšleli i skutečně vykonávali, jakobychom ani lidé nebyli. To byl po obyčejném bití druhý způsob mučení, jež naši nepřátelé na nás vymyslili. Některé taky po utrápení na skřipci do klad dřevěných sázeli, a nohu jednu od druhé až do čtvrté díry jim roztahovali a rozdírali, tak že shrbeni drečeti musili, poněvadž pro živé rány, jež po zbití a ztlučení na všem těle měli, žádným způsobem přímo seděti nemohli. Jiní zas na zem uvrženi pro náramné bolesti, kteréž byli na skřipci přestáli, odpolu mrtví leželi, a pro množství rozličných při mučení utrpených ran, jež na svých tělích měli, žalostivější divadlo očím těch, jenž na ně hleděli, na sobě ukazovali, nežli tehda, když skutečně mučení byli. Z těch pak, kteří v tom způsobu se nalezali, zemřeli někteří v mukách, a svou zláštní trpělivostí nepřítelé docela zahanbili. Jiní

odpolu mrtvi do žaláře zavření, po nemnohých dnech s velikou bolestí z tohoto života vykročili. Ostatní nabyvše skrze opatrování a hojení zase zdraví a síly, v prodlouženém čase zvykše sobě v žalářích, mnohem smělejšími a udatnějšími učiněni byli. Když tedy z jistého rozkazu každému z nich na vůli dáno, aby buď dotknouce se proklátých obětí, těžkosti té prázdní byli a zase bezbožné a právě zlořečené svobody dosáhli, aneb zpěčující se obětovati, nález smrti na sebe slyšeli: tu oni bez meškání a všeho rozmýšlení ochotně a rádi k smrti se brali. Nebo znali to dobře, což nám v Písmích svatých poručeno a kterak napsáno: „Kdo jiným bohům obětuje, buď vyhlazen.“ A jinde: „Nebudeš mítí bohů jiných mimo mne.“

Až potud Fileas, mučeník a muž milováním pravé moudrosti a pravého Boha zažžený. Kterážto slova on v žaláři před posledním svým na smrt odsouzením k bratřím církve své, kterouž spravoval, v psaní svém odeslal, aby jim poněkud v známost uvedl, v jaké míře věci jeho postaveny jsou, a poněkud, aby jich napomenul, by po jeho smrti, kterouž brzo trpěti měl, pobožnosti a víry v Pána Jesu Krista tuze a stále se přídrželi *).

● mučenicích palestínských.

Leta císařování Diokléciánova devatenáctého, měsíce 303 Xantika, jemuž Římané Aprilis říkají, když Flaviánus byl vládařem krajiny palestínské, vydáno jest císařské vyrčení, jímž se přikazovalo, aby kostely až k zemi byly sbořeny a Písma svatá spálena; kteří v důstojenstvích jsou, ti aby jich byli zbaveni, a kteří v službách stojí, jestližeby při víře křesťanské dále zůstávali, aby o svobodu přišli. To byl smysl prvního u nás vydaného vyrčení. Nedlouho potom přišel jiný dopis, kterýž nařizoval, aby všickni všude před-

*) Následuje zláštní kniha Evseblova o mučenicích palestínských, kteráž tu pro pohodlnost čtenáře vložena jest, ač se obyčejně teprv po osmé knize klade.

--- stavení sborů či církví nejprv uvěznění a potom vší silou k obětování bohům přinucování byli*).

1. Mučeníci v Palestíně: Prokopius, Alféus a Zachéus.

Mezi mučeníky palestínskými první byl Prokopius, kterýž dříve ještě, nežli vězení zkusil, a sice hned při prvním vkročení do města k soudu před vladaře postaven byl**). A maje sobě rozkázáno, aby bohům jejich obětoval, dal to za odpověď, že on o jediném toliko pravém Bohu ví, kterémuž samému dle přikázání jeho obětováno býti má. Když mu dále poroučeli, aby obyčejem pohanským čtyřem císařům obětoval, přivedl jeden verš řeckého poéty (Homéra), kterýž se jim nehrubě líbil, totiž:

„Není dobře mnoho pánů míti,
Hleď každý jednomu králi sloužiti***).“

Po té řeči i hned mečem sťat, a sice ve středu dne 503 sedmého června. To bylo první mučeníctví, kteréž se v Cé-saréi Palestínské vykonalo.

Po něm v témž městě velmi mnozí, církvím té krajiny představení, s ochotnou myslí hrozná trápení podnikali, a světlé důkazy veliké trpělivosti zřejmě na jevo dávali. Někteří pak bázlivci, pozbyvše mysl, hned při prvním pokusu zemdleli. Z ostatních trpěl každý rozličné muky: jeden byl neščíslnými ranami zmrskán, druhý na skřipci zmučen, železnými drápy na bocích zedrán a nesnesitelnými okovami ztížen, tak že některému i ruce z kloubů vymčeny byly. Ale jedenkaždý snášel statečně, čehož mu se dle tajné rady boží dostalo. Některý totiž od jiných za ruku popaden a k oltáři přiveden, když mu ohavnou a bezbožnou obět

*) Do Palestíny přišlo tedy ono první císařské vyrčení od 24. února z Nikomédie až k Velikonoci, kteráž připadla na den 18. dubna.

**) Byl totiž z města Scythopoli přiveden a přímo před soud postaven a odsouzen, ješto obyčejně zatčení dříve do žalářů dávání a tu do příležité chvíle držání bývali. Tento Prokopius byl rodič z Jerusalema a zastával ouřad lektora a exorcisty v Scythopoli.

***) Non bona res multi domini, rex unicus esto.

(kadidla) na ruku vhodili, opět, jakoby byl obětoval, puštěn jest. Jiný se ničehož ani nedotekl, ale když ostatní říkali, že obětoval, mlče odcházel. Mnohý ještě napolo živý zdvižen, a jakoby už mrtev byl, ven vyvržen, okov sprostěn a mezi ty, kteří bohům obětovali, počten jest. Některý zas křičel a osvědčoval, že nesvoluje: ale byl v ústa bit, a od mnoha k tomu ustanovených k mlčení přiveden a mocí vystrčen, ačkoli neobětoval. Tak mnoho jim na tom záleželo, aby se zdálo, že vyřídili, co byli umínili.

Z těch a tolika jen Alféus a Zachéus koruny mučnické dosáhli. Ti po bití a drání, po trpkých poutech a vazbách, po přetěžkých bolestech a po jiných rozličných trápeních a mukách, po roztažení a rozedření v dřevěné kládě noh, jedné od druhé až do čtvrté dýry, kteréž dnem i nocí trvalo, sedmnáctého dne měsíce, jenž slove Dios, Římanům 18. li-³⁰³ stopádu, jediného Boha a Jesu Krista krále svobodně a beze strachu vyznavše, jakoby něco rouhavého byli promluvili, týmž způsobem, jako i první mučník Prokopius, stětím hlav životy své složili.

2. Mučník Románus.

Co se pak v Antiochii s mučníkem Románem téhož dne událo, jest v pravdě paměti hodné. Ten byl sice rodem z Palestíny, a církve cesarejské diakon a exorcista: a však dostav se náhodou do Antiochie v té žalostivé chvíli, když se kostely bořily, a vida, an veliký zástup mužů spolu s ženami a dětmi valem do modlářských chrámů pospíchají, a v nich bezbožné oběti vykonávají, nesoudil za hodné mlče to snášeti a tomu se dívati, ale zláštní horlivostí pro čest boží zažžen jsa, přistoupil blíže a velikým hlasem volaje, těžce je z toho trestal. A tak pro smělý skutek jat, jako který jiný nejslavnějším mučníkem a svědkem jmena Kristova učiněn jest. Nebo když soudce nález na něj vypověděl, že smrti ohně zasloužil, on s tváří veselou a s radostí přijav ochotně ten úsudek, na místo popravné byl vyveden. Tam k kolu jsa přivázán a dřívím vůkol obkladen, když ti, kteříž měli hranici zapáliti, ještě konečné výpovědi od císaře tu přítomného očekávali, on sám na ně volal: „Kdež pak máte oheň?“ To povědv hned byl před císaře po-

— volán, proto, aby novou a neobyčejnou pokutu trpěl, to jest, aby mu jazyk uřezán byl. Což on zmužile vytrpěl, všemi věcmi toho dokázal, že božská moc těm, kteřížkoli něco odporného pro náboženství podnikají, vždycky přítomna bývá, jak v polehčování bolestí, tak v posilování a očerstvování mysli. Nebo jakž tento porozuměl, že tu novou pokutu trpěti má, nic se tím nedav ustrašiti, sám dobrovolně jazyk vyplazil, a ochotně ho katům k uřezání podal. Po takovém trestu zase do vězení uvržen byl, a tam za dlouhý čas se trápil, až potom, když se dvacátý rok panování toho císaře přibližoval *), v němž podle jistého mandátu nařízeno bylo, aby svoboda všechněm vězňům dána, a propuštění jich z žalářů yůbec vyhlášeno bylo, sám toliko Románus leže v kládě, a maje nohy, jednu od druhé až do páté díry roztažené, osidlem zardoušen a zaškrcen, a tak teprva tehdy, čehož dávno žádal, mučnictvím poctěn byl. A ačkoli pak krom vlasti své to mučnictví podnikl, však poněvadž z Palestíny rodem byl, soudil jsem ho za hodna, aby v počtu mučeníků palestínských své místo měl. To 303 tedy prvního roku protivenství takovým způsobem v Palestíně se zběhlo, když toliko proti samým správcům církve ukrutné pronásledování zuřilo.

3. O Timotheovi, Agapiovi, Thekle a jiných osmi mučenicích.

Když se přiblížil druhý rok toho protivenství, a ta 304 válka proti nám náramně se rozpálila, kdažto Urbánus vládařem byl krajiny palestínské: přišli císařští listove, v nichž 305 se obecným mandátem poroučelo, aby všechno množství lidu v každém městě k obětování a kadění modlám nuceno bylo **). Tehda vystál Timotheus v Gáze, městě palestínském, nescíslná téměř trápení a muky, naposledy pak na hranici, pomalu a zvolna hořící vložen, neomylnou zkoušku pravé pobožnosti skrze trpělivost v každém trápení a mučení na sobě dokázal, a korunu, kteráž se svatým božím bojovníkům po dosaženém vítězství daruje, naposledy obdržel.

*) V podzim roku 303. K slavení toho roku vydal se Dioklécian osobně do Říma.

**) Na konec zimy a záhy z jara 304. Teď se to protivenství stalo obecným.

V čas toho jeho umučení taky Agapius a Thekla, kteráž — ještě za našeho věku živa byla *), urozenou stálost a zmužilost srdce prokazující, lýtým šelmám k sežrání byli odsouzeni.

Ale kdo jest, prosím, jenžby hledě očima na ty věci, kteréž se dály, nepodivil se, aneb slyše z pověstí o nich, se neužasl? Nebo když pohané výroční své a obecné svátky slavili a obyčejné své hry strojili, velmi zhusta řeč mezi lidmi procházela, že mezi jinými, jež oni velmi rádi s šelmami se potýkati viděli, taky křesťané, před tím odsouzení, boj svůj s šelmami konati mají. Když tedy pověst o té věci daleko se roznesla a říkáje mezi všecky lidi se rozhlásila, mláďenců v počtu šest, z nichž jeden byl rodič pontský, jmenem Timolaus; druhý z Tripoli, města krajiny Fénicie, jmenem Dionýsius; třetí z města Diospole subdiakon, řečený Rómulus; čtvrtý Pausis a pátý Alexander, obá Egyptané; a šestý take Alexander z města Gázy; ti všickni sami sobě ruce svázavše, aby tudy horlivou žádost mučnictví na sobě ukázali, k napřed dotčenému vladaři Urbánovi, kterýž šelmy k rozsápání a sežrání křesťanů už propustiti měl, spěšně přiběhli, a že křesťané jsou sami na sebe svobodně vyznávali. A tak tou svou náklonností jako k přednímu šiku nastrojenou a ku podstoupení všelikých nebezpečností dobře zhotovenou, patrně ukázali, že ti, kteří se pravou poctou Boha, všech věcí stvořitele, chlubí, divokých a vzteklých šelem a jejich ukrutnosti obávají se, nebudou. Čemuž když se, jakož sám vladař, tak všickni, kteříž s ním byli, náramně podivili, kázáno ty mláďence i hned do žaláře uvrhnouti. Po nemnohých dnech opět jiní dvě k počtu jejich přidání: jeden, kterýž trpké a rozličné trápení pro vyznání víry své v rozličných časech před tím už vytrpěl, jmenem Agapius, a druhý, kterýž věci k zachování těla potřebných, těm mučeníkům dodával, a jemuž Dionýsius říkali. Všechny tedy těchto osm jednoho dne, totiž dvacátého čtvrtého měsíce března (305.), v městě Cesaréi mečem stínáni zemřeli.

Téhož času dvě císařove, z nichž první (Dioklécian) 305. jakožto nejstarší, vrchní stupeň správy a důstojenství císařského, a druhý (Maximián), kterýž hned druhé místo po

*) t. rozdílná od té starší učence sv. Pavla.

— něm držel, složivše s sebe koruny a správu říše, ku pokojnému a obecnému způsobu života se navrátili *).

Od té doby počala římská obec chřadnouti a jako neduhem poražená stonati a mdlíti. Neb brzo potom, císařství římské samo v sobě roztržité bylo, a velmi hrozná válka mezi samými císaři vznikla; aniž ta bouře, kteráž se v říši zdvíhala, dříve spokojena býti mohla, až s námi stálý pokoj po všech krajinách světa, římské říši poddaných, učiněn a zřízen byl. Nebo jakž ten pokoj všechněm, jako nějaké světlo z tmavé noci vyšel, hned způsob římské říše zase k stálosti, svornosti a pokoji navrácen, a k té společné jednoho k druhému přívětivosti, kterouž od předků měl, dokonale přiveden byl. Ale k širšímu o těch věcech mluvení jiný čas příležitější nám pozůstává **). Nyní se k tomu, což následovalo, navratme.

4. Mučeník Apfiánus.

César Maximínus, hned od povýšení svého na císař-
305 ství, zřejmá a patrná znamení nenávisti své k Bohu, v srdci svém jako od přirození vsaté, přede všemi na sobě pronášeje, daleko větší a obecnější válku, nežli kdy předešlí císařové, proti nám vésti umínil. Když se tedy všickni strachem pro nastávající protivensství na rozličná místa, jeden sem a druhý tam rozběhli a snažně nebezpečenství tomu

*) Dioklécián, stížen churavostí a stářím (měl 60 let), složil dobrovolně svrchovanou vládu, v dubnu roku 305. a šel do své otčiny, do města, řečeného Diokléa v Dalmacii, odkudž i jmeno měl, na odpočínutí. Podobně ač nerád jednoho a téhož dne učinil Maximiánus, namluven k tomu od Diokléciána. Na jejich místo nastoupili za augusty předešní spoluvládnoucí císařové; a sice na Východě ukrutný Galérius, a na Západě dobrotivý Konstancius. Od Galéria vzat za císaře jemu příbuzný ale ještě ukrutnější Maximínus Dája, kterémuž zláště Sýria, Palestina a Egypt pod moc přišly; Konstanciovi pak přidán za císaře prostopášný Sevérus, jemuž zláště Itálie a Afrika k spravování připadly, ješto Konstancius přímo v Gallii, Hispanii a Británii vládl. Viz 8, 13. *

***) Bude ještě doleji v knize 8. 9. a 10. o všem tom řeč.

se vyhnouti usilovali, a to pohnutí všudy na všechny strany — se rozneslo: která, prosím, řeč a výmluvnost bude k tomu dostatečna, aby hodně vypravila svatou lásku k Bohu, a u vyznání víry svobodu blahoslaveného mučeníka a právě nevinného beránka, míním Apfiána, kterýž u brány města Cesarée předivný příklad upřímné lásky k pravému Bohu všem toho města obyvatelům na sobě ukázal, ačkoli ještě tehdáž ani dvacíti let věku svého neměl.

Ten bydlel nejprv dlouhý čas v městě Bérytu, ve Fé-nícií pod horou libanskou ležícím, chtěje se tam řeckému právnímu umění vyučiti; nebo z rodičů podle tohoto světa slavných a bohatých posel. Jest pak téměř k víře nepodobné a k vymluvení nemožné, kudy to přišlo, že ten mládenec v tak porušeném a rozpustilém městě ani prudkými věku mladého žádostmi nebyl přemožen, ani z květu, v kterémž se tělo jeho stkvělo, ani z tovaryšstva a společenství jiných mládenců, s nimiž bydlel, žádných zlých a porušených mravů nenabyl, nýbrž střídmost sobě oblibiv, pokorně, strízlivě a pobožně dle toho náboženství, kteréž vlastně křesťanů jest, život svůj ustavičně vedl. Pakliž zde o vlasti jeho zmínka učiněna, a ona take výborným a udatným bojovníkem pobožnosti, z ní poslým, poctěna a ozdobena býti má, i toť učiním hodně a spravedlivě. Komu tedy známé jest město, řečené Pagy, nezadní a neposlední v krajině Lycii, odtud byl tento mládenec rodem. Navrátiv se domů ze školy a z učení bérytského, anto otec jeho ve vlasti své už přední místo držel, nemohl snést toho způsobu obcování a života, jež otec a jiní přátelé jeho vedli, protože nikda toho úmyslu nebyli, aby dle řádu pravé pobožnosti živi byli. Tehdy jako božským duchem jsa veden a jakýms přirozeným aneb raději nebeským milováním pravé moudrosti zažžen, vyšší věci v úmysl svůj vzal, nežli co s sebou falešná a ku podobenství stínu pomíjející čest a sláva tohoto světa přináší; a všechny lahůdky a vnady tělesných rozkoší opovrhnuv, tejně, bez vědomí přátel i domácích tovaryšů svých odtud utekl. A ani o outraty, kterýchby k každodennímu zachování těla potřeboval, žádné péče pro naději a víru v Boha nemaje, od Ducha božího do města Cesarée co za ruku doveden byl, kdež take koruna mučnická, výborná odplata pobožnosti, jako přilhotovená na něj očekávala.

Tu dokudž spolu s námi byl, v dosti krátkém tom — čase takových užitek z Písem svatých nabyt, jakovýchžby kdo jiný dosáhnouti mohl; a v kázni pobožného života ustavičně se cviče, velmi bedlivě cestu sobě k slavné smrti připravoval. A naposled při skončení svého života jakým se ukázal, kdožby, patře naň, nemusel se až děsiti? aneb kdožby, slyše toliko o tom, nemusel se spravedlivě podiviti toho mládence doufanlivosti, svobodnosti a stálosti, a nade všechno jeho srdnatosti a smělosti, v nichžto se důvodově právě pobožnosti a vroucího ducha, kterýž za vyššího nežli jest lidský, položen býti má, patrně ukazovali? Nebo když třetího roku protivenství našeho za panování Maximína druhá bouřka proti nám se pohnula, a od toho tyrana první listove tehdaž k Urbánovi donešení byli, jimiž se ouřadům jednoho každého města nařizovalo, s velikou péčí a bedlivostí na to hleděti, aby všickni obojího pohlaví a všelikého věku lidé bohum jejich bez odporu obětovali; a když bircove po všem městě Cesaréi muže, ženy a děti do chrámů modlářských z rozkazu vladařova svolávali, i take tisícníci každého ze zápisů svých zejména volali, tak že všickni koutove toho města nevypravitelným soužením u veliké hojnosti naplnění byli: tedy tento Apfiánus, o němž coby činiti chtěl, žádný z nás nevěděl, tejně a bez vědomí všech nás, kteříž jsme s ním v jednom domě bydleli, ano i bez vědomí vši vladařovy stráže s udatnou myslí k Urbánovi, tehda obětujícímu, přistoupil, a směle, beze všeho strachu uchopiv ho za ruku, obětovati mu na místě překazil. Spolu pak velmi moudře a s jakous hotovostí i právě svatou vážností ho napomínal, aby od takového bludu přestal, doloživ, že není dobré ani náležité, aby lidé opustíce jednoho samého a pravého Boha, modlám a ďáblům obětovali. O to tedy mládenec tento se pokusil, samým božským vnuknutím a mocí, jakž dosti podobné, k tomu jsa vzbuzen, tak že táž moc božská skrze ten skutek jeho do uší všech lidí hlasitě volala: že křesťané, kteříž jmena toho právě a hodně užívají, netoliko od pravé víry v Boha, všech věcí stvořitele, kteréž jednou došli, odvedeni býti nemohou, ale že i pohrůžky a strachy, i všelijaká obyčejně následující mučení udatně přemáhají, ano že potom ještě větší srdnatostí nabývajíce pravdu upřímněji a svobodněji hlásati se osmělují,

aby, pokudžby jen možno bylo, i ty své protivníky a katany — od slepoty, bludu a neumělosti odvodili, a k známosti pravého Boha obrátili. Pro tu tedy příčinu ten mládenec, o němž mluvím, hned od drabantů vladařových — jakož dosti podobné bylo, že ten člověk, v takovém skutku postížený, konečně s tím se potká — rovně co od divokých šelem, na něho se vztékajících, ukrutně zedrán, zkuchán a po všem těle nesčíslnými ranami, kteréž však udatně snášel, ztrápen a do žaláře uvržen byl. V tomto zůstal, maje obědvě nohy v kládě roztaženy, přes jednu noc a přes jeden den, a na zejtrí hned zase před soudce vyveden jest. A když nucen byl k obětování modlám, odepřel tomu, a znamenitou trpělivost myslí v snášení trápení a hrozných bolestí na sobě ukázal. Nebo katané boky jeho netoliko jednou a po druhé ale i množstvíkrát až do samých kostí a vnitřností zedrali a zkuchali, v tvář, v ústa a šíji mnohými ranami ustavičně ho prali a tloukli, tak že on, maje obličej celý oduřavělý a opuchlý, ani od těch, kteří ho dříve v tváři výborně znali, nijakž poznán býti nemohl. Ale když se ani tomuto množství bolestí nepodal, a v nižádné částce přemoci nedal, katané, z rozkazu vladaře, nohy jeho obalivše v plátno olejem napuštěné, a to zapálivše ukrutně ho trápili. Jaké bolesti ten blahoslavený mládenec odtud přetrpěl, nemůže se, podle mého zdání, vymluviti. Nebo oheň skrze maso jeho pronikl a spáliv je až do vnitř na kosti se dostal, tak že vlhkost všeho těla jeho, rozhřívši se, jako vosk se rozpouštěla a tekla. Ale však ani v těch mukách od zmužilosti myslí nic neupustil, a ačkoli nepřátelé a katané pro jeho k víře nepodobnou trpělivost, kteráž obecný způsob lidského přirození vysoce převyšovala, skoro už byli ustali, přec zase okovy byl sevřín a do vězení dán. Po třech dnech opět před soudce znova přiveden, a též vyznání víry stále a svobodně opáčiv, ačkoli už říkáje umrlý, však naposledy do vlnobití mořského, aby se utopil, uvržen byl.

Ale zázrak, kterýž hned následoval, budu-li těm, kteří na něj očima svýma nepatřili, připomínati, sotva mi uvěří: nic méně, byť mi lidé věriti neměli, však příčiny hodné toho nemám, proč bych té věci, jak se zběhla, v tomto spisu oznámiti neměl; zlášť když v pravdě říci mohu, že všechny, kteříž v Cesaréi bydlejí, za svědky toho mám. Nebo zá-

— dného věku lidí z obyvatelů cesarejských při tom zázračném divadle se nedostávalo. Jakž totiž toho nejsvětějšího a nejblahoslavenějšího mučeníka do prostřed moře, jakž se jim zdálo, a do nejhlubší propasti uvrhli: tak i hned nenadále taková neobyčejná bouře s takovým hřmotem netoliko na moři, ale i po vsí obloze nebeské se vyzdvihla, až se země i všecko město násilnou její prudkostí a mocí tráslo, tak že moře při tom předivném a nenadálém zemětřesení, nemohouc těla mučeníka toho v sobě zdržeti a tak svatého břemene snést, před bránu města je z sebe vyvrhlo. Tyto tedy věci způsobil Apfiánus, kterýž na den připravování aneb velikého pátku, to jest druhého dne měsíce 306 dubna, mučnickou smrt podnikl.

5. O Ulpíánovi a o Édesiovi, bratru Apfiánovu.

Téhož času a téměř týchž dnů v městě Týru jeden mládenec, jmenem Ulpíánus, po nejtrpčejších ranách a nejtěžším bití, do kůže hovězí, nedávno z vola stažené, spolu s psem a nejedovatějším hadem, řečeným Aspis, zašit a do moře po hlavě uvržen byl. Pročež uznal jsem ho býti hodna, abych ho po mučeníku Apfiánovi v této řeči své připomenul.

Po nedlouhém čase Édesius, Apfiánův netoliko podle Boha, ale i podle krevnosti a po otci vlastní bratr, jednostejná téměř bratru aneb jemu podobná mučení přetrpěl. Ten po nejednom vyznání víry, po dlouho trvajících vazbách, po vynešení od vladařů na něj nálezů, jimiž k dobývání kovů v Palestíně byl odsouzen, po přísném vedení života filosofského, jež stále v kroj filosofský oblečen vedl, (nebo většího umění v moudrosti světské a hojnější známosti filosofie nabyt nežli bratr jeho) naposledy v městě Alexandrii vida, kterak sobě soudce, vyslýchaje křesťany, nenáležitě i vztekle proti nim počíná, jelikož někdy muže vážné a šlechetné v rozličná pohanění vydával, a časem ženy poutivé a čistotu milující, též i panny, k dobrovolné službě boží oddané, k jejich největší potupě svodníkům v moc dával — ten Édesius, díím, pokusil se o též, jako bratr jeho. Nemoha totiž takových nešlechetností toho soudce snášeti, směle a s srdnatou myslí k němu přistoupil, a pro takovou ha-

nebnost, kteréž se dopouštěl, zjevně ho zhaněl a slovy — i skutkem potrestal. Pročež rozličnými trápen jsa mukami, kteréž však stále a velmi pokojně snášel, naposledy do moře uvržen, takovéž skončení života, jako jeho bratr vzal. Ale o Édesiovi až potud. A to se v krátkém čase jedno 306 po druhém, jakž jsem pověděl, přihodilo *).

6. Mučeník Agapius**).

Čtvrtého leta toho protivenství, kteréž proti nám bylo 306 vzbuzeno, devatenáctého dne měsíce listopádu (306.), v pátek, 307 v témž městě Cesaréi, takový skutek se vykonal, který jistě ho-
den jest, aby pro budoucí paměť do historie této poznamenán byl, a to v přítomnosti samého tyrana Maximína, kterýž na ten den, jakož památný svého narození, Cesarejským divadla s velikou slávou a nákladem strojiti dal. A že se ten staro-
bylý obyčej zachovával, aby rozličná divadla a hry, jestliže kdy jindy, to u přítomnosti císařů s největší slávou a nej-
znamenitější pompou dívajícím se, pro obveselení myslí je-
jich provozovány byly, a ty aby novými a neobyčejnými způsoby, mimo zvyklý obyčej, proměny své měly, tak že někdy zvířata z Indie, aneb z mouřenínské země, aneb od-
jinud přivedená, na ten plac k divadlům vystavený, se uvo-
zovala, a časem take muži kejklířskými posuňky, svou by-
strostí a křepkostí mnohé rozkoše a kratochvíle divákům činili a tropili: pro tu příčinu, když sám císař ty hry stro-
jil, take nějaký znamenitý skutek, kterémužby se lidé nej-
více podiviti mohli, v tom slavném a velmi nákladném stroji ukázán býti musil. Co pak a jaké divadlo to bylo? Mučeník a svědek našeho v Kristu náboženství do prostřed-
placu byl přiveden, aby udatný boj pro samu a pravou pobožnost vedl, jmenem Agapius, o němž nahoře praveno, že druhého leta toho protivenství spolu s Theklou litým

*) Předsevzetí Édesiovo bylo takové, že se nedá leč přílišnou rozpáleností mysli nad ukrutností onoho soudce, pověstného Hlerokla, poněkud omluviti, ale nikoli chváliti, tím méně následovati; pouěvadž se nesluší na křesťana právní moci, leč jen zas právním způsobem, se opíratl.

***) Viz výš str. 422—423.

— šelmám k rozsápání a sežrání odsouzen byl. Ten jiného času z vězení vyveden a k zločincům, na plac obecný lidu pro divadlo přivedeným, připojen, když svou věc před soudem výborně vyvedl, zase uvězněn byl, protože soudce po rozličných pohrůžkách jemu mezi tím činěných, buďto že nad ním lítost měl, aneb snad tou nadějí se kojil, že se v úmysle svém promění, k jiným a novým potýkáním a divadlům vždycky ho odkládal. Až nejposléze v přítomnosti samého císaře znova na plac ho vyvedl, jakoby k tomu času dobře a příhodně dochován byl, aby se na něm právě naplnilo to spasitelné propovědění, kteréž sám Pán z svého božského předzvědění učeníkům svým oznámil, totiž to, že před krále vedeni budou pro svědectví jeho. Nejprv tedy spolu s jedním zločincem a nešlechetným člověkem, o němž pravili, že pána svého zabil, do prostřed divadla přiveden byl. Potom pak ten vrah, kterýž divokým a lýtým šelmám k sežrání uvržen býti měl, milosrdenstvím a dobrotivostí císařskou, téměř jako Židé lotra a vraha Barabáše místo Spasitele našeho od smrti vyprosili, od té ohavné smrti vysvobozen byl. Pročež take všechno množství lidu, na placu shromážděného, s velikým křikem se radovalo, že ten vražedník císařskou milostivostí netoliko zachován, ale i poctivostí a svobodou obdařen byl. Tohoto pak právě a božské víry bojovníka nejprv k sobě tyran povolal, a potom, aby svůj úmysl proměnil a víru zapřel přísně ho napomenuv, sliboval mu, že ho svobodna propustí. On pak vysokým hlasem zjevně osvědčoval, že ne pro nějaký zlý a nešlechetný skutek, ale pro víru v Boha, všech věcí stvořitele, s velikou chutí všechna trápení, kterážkoli naň vložena budou, statečně podniknouti chce. To pověděv, i hned take skutečně vykonal, ješto běžev honem proti nedvědu, na sebe vypuštěnému, a potkav se s ním, dobrovolně se mu k roztrhání podal. Potom přece živ zůstav, zase do vězení odeslán, kdežto jeden den ještě zanechán, a na zejtří, maje k nohám kamení přivěšené (20. listopadu 306.) do moře uvržen byl. Takové bylo mučeníctví Agapiovo.

7. O mučnictví Theodosie, Domnína, Auksencia, Pamfila a jiných.

Když pak to protivenství až do pátého roku se pro- 307
dloužilo, druhého dne měsíce dubna, na den slavného vzkří-
šení Spasitele našeho, Theodosia, z počtu věrných panna
stydlivá, z města Týru rodilá a nemající ještě zouplna
osmnácti let, v Cesaréi k nějakým vězňům, kteříž království
Kristovo stále vyznávali, před soudnicí sedícím a na soudce
čekajícím přistoupila, buďto aby jich přátelsky pozdravila,
aneb take, jakž k víře dosti podobné, aby jich požádala,
by jí, když se ku Pánu dostanou, v své paměti měli. To
když tak učinila, hned ji drabantí, tu přistojící, jakoby se
nějakého nešlechetného a bezbožného skutku byla dopustila,
polapili a k vladaři přivedli. Ten rychle, jako pošetilý na
mysli a ztřeštěný, poručil jí těžkými a hroznými mukami
boky a prsy až do vnitřních kostí rozedrati, a potom ještě,
však těžce dychající a všecka ta trápení s veselou tváří a
ochotnou myslí trpělivě snášející, do prudkých vln moř-
ských uvrci. Od té k ostatním vyznavačům Kristovým se
obrátil, všecky je do dolů k dobývání mědě u Fénum,
krajiny palestínské, odsoudil.

Potom pátého dne měsíce listopádu, v témž městě Ce- 307
saréi take Silvánus, kterýž jsa tehda ještě presbyterem,
upřímně Pána vyznal, ale brzo potom důstojenství biskup-
ského dostav, skrze mučnictví z tohoto života vykročil, ten
ještě s některými tovaryši svými, kteříž podobně při vyznání
pravého náboženství výborné stálosti dokazovali, k týmž
pracem a dílům dobývání kovů, od téhož vladaře odsouzen
byl. A však rozkázal nejprv příhbi noh jejich ohnivými
železy ochromiti, a potom teprva je tam odeslal.

Jakž takový ortel proti těmto vypověděl, hned té
chvilě Domnína, muže pro mnohá vyznání víry slavného i
take pro velikou svobodnost v řeči, mezi Palestiňany velmi
znamenitého, k pokutě a smrti ohně odsoudil. Po jeho od-
pravení týž soudce, ve zlém velmi důvtipný, jenž chytrá usi-
lování proti učení Kristovu vynalezal, týž, pravím, rozličné
pokuty, o nichž nikdy dříve slýcháno nebylo, proti ctitelům
božím vymyslíl. Tři odsoudil, aby se sami mezi sebou
potýkali a bili. Auksencia, muže mnohovážného i starce
svatého, divokým šelmám k roztrhání uvrci rozkázal. Z ji-

— ných pak, kteří věku dospělého a mužského došli, vyřezav je, kleštěnců nadělal, a potom je k dobývání kovů odsoudil. Jiné zase po ukrutném mučení vězením a vazbami sužoval.

Mezi těmi byl take Pamfilus, mně nade všechny přátele mé nejmilejší, kterýž v pravdě mezi všemi mučeníky našeho věku pro mnohé a rozličné ctnosti obzlaštní cti a chvály došel. Toho chtěl vladař nejprv jako v umění řečnickém a filosofickém zkusiti*), potom pak ho nutil k obětování modlám: ale vida, že tomu dokonce odporuje, a že všechny pohrůžky jeho za nic u sebe pokládá, naposledy hněvem a vzteklostí se zapáliv, příkřejším trápením na skřipci mučiti ho rozkázal. A protože ten nejhroznější a nejukrutnější vladař ustavičným toho mučeníka ostrými drápy řezáním a boků jeho pícháním už téměř jsa nasycen i take zahanben, do žaláře, v němž jiní vyznavači seděli, zavřítí ho rozkázal. Ale jakou odplatu před spravedlivým soudem božím tento Urbán za tu svou přísnost a ukrutnost, kterouž nad svatými Krista mučeníky s velikou chtivostí provozoval, po smrti míti bude, to každý z pokut v tomto životě na něho přišlých, kteréž však toliko začátkove byly budoucích, snadně porozuměti mohl. Nebo po nedlouhém čase, když tyto zlé skutky proti Pamfilovi vykonal, božské trestání, dokudž ještě ten vladařský ouřad na sobě držel, nenadále na něho dokročilo, a sice tímto způsobem:

Ten tedy Urbánus, jenž od dávního času na slavném a vysokém trůnu sedaje, jiné soudil, komonstvem vojenských drabantů ze všech stran se opatroval, nade vším národem palestínským vládl; jenž take, jako tejná rada a nejvěrnější přítel tyrana Maximína, spolu s ním za jedním a týmž stolem sedal; ten, řku, spravedlivou boží pomstou v jedné noci všech těch ouřadu svého ozdob zbaven, potupě a pohanění před očima těch, kteříž ho dříve co nějaké kníže v poctivosti měli, poddán, a tak bázlivý a ničemný učiněn byl, že jako žena plačtivě všeho národu, kterýmž dříve hrdě byl vládl, poníženě za přímluvu prosil. Ale mimo to musil téhož Maximína, jehožto láskou a náklonnou milostí zpuřně a pyšně před tím se vynášel, ješto on pro ty ukrutné skutky, kteréž nad námi vykonával, velmi na něho laskav byl—

*) t. nechal ho mluvití a při svou věsti.

téhož, díím, musil nyní co přísného a neuprositelného soudce v témž městě Cesaréi trpěti; nebo po světské hanbě, kterouž pro nešlechtnosti své nesl, nálezem od něho vypo- 307 věděným hrdla byl odsouzen. Ale to drobet z mezí mého předsevzetí nechť jest tak zběžně doloženo. Nebo ještě dá se příčina, že při lepší prázdnotě jak jiných bezbožníků proti nám bojujících, tak i samého Maximína bídné skončení života plněji a šířeji vypravím.

8. O jiných vyznavačích a mučenicích jak mužského tak ženského pohlaví, zláště o Valentíně a o Pavlovi.

V šestém roce téhož protivenství, když se bouře jeho 308 velice na nás valily, bylo na jednom místě krajiny Thébaidy preveliké množství pravého náboženství vyznavačů pohromadě, kteříž tu dávno už bydleli. Z těch bylo sto mužů bez tří s manželkami i malými dětmi k vladaři palestínskému Firmiliánovi, kterýž na místo Urbánovo vstoupil, odesláno. Těm, když pravého Boha, všech věcí stvořitele, a Pána Jesu Krista zjevně vyznali, rozkázal vladař jmenem císařským netoliko příhbi a nervy u levých noh ohnivým železem podřezati a ochromiti, ale take pravá oka s zřítelnicemi a mázdríčkami jejich, nejprv malými nožíky vyloupati, a potom rozpálenými želízky až do nejvnitřnějších žilek a jako z kořen vyměřiti. A tak teprva je do dolů k dobývání kovů, kteříž v té krajině byli, poslal, aby se tam těžkou prací více trápili.

Aniž jen tyto nyní dotčené vyznavače, takové muky trpěti, svýma očima jsme viděli, ale i ty Palestínské, o nichž málo výše praveno, že k společnému krvavému potýkání odsouzeni byli, naposledy stejné trápení podniknouti jsme spatřili; protože ani z císařské špižirny žádného pokrmu přijmouti, ani v tom potýkání, jež veřejně provozovati měli, napřed se cvičiti nechtěli. Už pak netoliko před vladaři císařskými v tom se pronášeli, ale take před samým císařem za tou příčinou stáli. A když nejznamenitější stálost při vyznání Pána Jesu Krista jak snášením hladu, tak trpěním ran a bití byli dokázali, podobná trápení těm, o nichž jsem nyní mluvil, i některým jiným k počtu jejich připojeným z města Cesarée vyznavačům, podnikali.

Po těchto pak i hned někteří jiní, protože se k slyšení slova božího v jedno shromáždili, v městě Gáze zjímání byvše, část takováž, jak na očích tak na nohách, trápení podnikali, část na oba boky železnými drápy jsouce mučeni, mnohem těžší bolesti trpěli. Mezi nimi byla jedna tělem žena, ale udatností srdce jistě pravý muž, kteráž nemohouc nijak snést pohrůzek tyrana, smilstvím jí hrozícího, v ten rozum k němu promluvila, že prý správu obce náramně ukrutným soudcům poručil. A protož nejprv bití a mrskání, potom pak na vysokém dřevě jsouc pověšena trpké muky železnými drápy na obou bocích trpěti musila.

Když pak ti, kteříž k té věci nařízení byli, z poručení soudcova příliš trpce a příkře s ní v těch mukách nakládali, tožť jiná žena, mnohem výtečnější nad slovutné u Řeků v svobodné řeči zápasníky, kteráž rovně jako ona první, čistotu panenskou zachovati umínila, zevnitřní tvářností těla sice nepodobná a opovržená, a však na mysli v pravdě udatná a větší srdnatostí, nežli se na zevnitřní podobě těla zdálo, nadaná, nemohši toho vytrpěti, že s onou tak ukrutně a nelidsky zacházeli, z prostřed zástupu takto ňa soudce volala: Až dokavad sestru mou tak krutě a tyransky budeš mučiti? On hněvem se více zapáliv, i hned rozkázal ji vzíti a před sebe přivesti. A nejdřív ji sice, když důstojné jmeno Spasitele svobodně vyznávala, lahodnými slovy k obětování modlám namlouval; a když toho nijak učiniti nechtěla, mocí ji k oltáři přivléci poručil. Tu ona, věrná své povaze a z předešlé ochotnosti mysli nic neoblevivši, směle a beze strachu na oltář vskočila, nohama po něm šlapala, a jej i všecko, cožkoli na něm bylo, i s zapálenou hraničkou dříví, pro obětování připravenou, rozmetala. Pročež soudce jako ukrutná šelma se rozzlobiv, nejdřív ji tolika mukami rozkázal po bocích trápiti, kolikož jich dříve nížádnému nenařídil, a náramnou vzteklostí co pošetilý, téměř syrovým masem jejím s radostí se chystal nasytiti. Potom pak, když té vzteklosti syt a pln byl, spolčiv je, totiž tuto s onou druhou, kterouž tato sestrou jmenovala, obědvě k spálení ohněm odsoudil. Sluší pak věděti, že ta první žena, jmenem Thea, byla rodem z krajiny gázenské, druhá pak, jmenem Valentína, v městě Cesaréi se zrodila a mnohým známá byla.

Mučeníctví pak to, kteréž brzo potom blahoslavený — Pavel podnikl, kterakž dle hodnosti a náležitosti vymluviti mohu? Nebo též chvíle a s těmi ženami jedním a týmž nálezem na smrt jsa odsouzen, naposledy kata, když mu už hlavu stítí měl, prosil, aby mu maličko času propůjčil a naň nekvapil. Což obdržev, nejprv jasným a vysokým hlasem Boha prosil, aby křesťanům, krajanům jeho, milostivý byl, a co nejdříve k svobodě je přivedl. Potom se modlil za Židy, aby se všickni k Bohu skrze Krista obrátili, a prodlouživ svou modlitbu i Samaritánům téhož žádal. Dále taky za všecky pohany, kteříž v bludu a slepé nevědomosti vězeli, Boha prosil, aby konečně k jeho poznání přišli a pravé náboženství přijali. Všecko množství lidu take, kteříž tu vůkol stáli, aby se nezdál, žeby nic na ně nedbal, z modlitby své nevypustil. Naposledy pak, ó nestihlá a nevypravitelná srdce tichosti a snášlivosti! modlil se i za toho soudce, kterýž ho na smrt odsoudil, a za panovníky, ano i za kata, kterýž mu hned hlavu s šíje stítí měl, an sám kat i jiní všickni přítomní v uši své to slyšeli, žádaje všemohoucího Boha, aby jim toho skutku, kteréhož se proti němu dopustili, za hřích nepočítal a nepokládal. A ty i jiné věci vysokým hlasem Bohu se modle, všech téměř, že nevinně trpí, k litoosti a slzám přinutil; sám pak sebrav se a šíje obnažené katu, aby do ní mečem vtítí mohl, dobrovolně podav, svatým a blahoslaveným mučeníctvím poctěn jest, dvacátého pátého dne měsíce července (r. 308.). Věci tedy, od těchto mučeníků působené, takové skončení měly.

Po nedlouhém čase opět z krajiny egyptské sto a třiceti výborných pro víru a vyznání Krista bojovníků, kteří už dříve, jako onino, ukrutné trápení na očích a na nohách v Egyptě přetrpěli, z rozkazu Maximínova, část do krajiny palestínské, část do Cilicie k dolům odsouzení a odvedeni byli.

9. Protivenství znova zostřeno; mučeníci Antonínus, Zebinas, Germánus a mučenice Ennathas.

Když tak mnohými a znamenitými skutky udatných mučeníků Kristových ta náramně prudká horkost protivenství pouchladla, a jako svatou jejich krví plamen ohně

— toho drobet uhasl; když take vyznavačům, kteříž v Thébaidě při dobývání kovů těžkou porobu a práci snášeli, svoboda vyjití odtud propuštěna byla, a my křesťané jako nějakým krásným jasem pokoje měli jsme se už očerstvovati: tedy opět znova ten, v jehož moci bylo to protiventství, nevím jakou příčinou aneb pohnutím myslí proti křesťanům náramně se rozpálil. A protož nenadále od Maximína listove otevření všude po krajinách proti nám rozsiláni byli. Vladařove i sám nejvyšší velitel vojska poroučeli správcům každého města, velitelům i písařům vydanými dopisy, listy a veřejnými rozkazy, aby nařízení císařské k vykonání přivesti pospíšili. Tímto se přikazovalo, aby se chrámy modlářské rozbořené s bedlivostí zase opravovaly aneb znova stavěly, a potom aby všickni ovšem muži s manželkami, služebníky a dětmi, i s těmi, kteréž ještě prsu matek požívaly, k obětování a kadění bohům, i k jedění z pohanských obětí nuceni, ano, aby i pokrmové na trzích kropením z modlářských mokrých obětí poskvřňováni byli. Nadto výše, aby přede dveřmi lázní byli strážní postaveni, kteříby každého, kdožby se od nečistoty tělesné zmyl, i hned nešlechetnými a bezbožnými oběťmi jejich poskvřňovali.

Po nařízení tedy těchto věcí, když naši znova, jakž dosti podobné bylo, u velikých starostech a zármutcích zapletení vězeli, a pohané sami pro nesnesitelnou a přílišnou těch nešlechetností ohavnost velmi naříkali (nebo i jim se zdálo, že ta věc až příliš mnoho ohyzdnosti a nezbednosti s sebou nesla); a když převelmi bídná bouře všem vesměs nastávala: božská moc Spasitele našeho pobožným bojovníkům svým takovou sílu a smělost v srdce vložila a jako s nebe vdechla, že sami dobrovolně, an jich žádný nejímal a nenutil, k vyznání své víry se podávali, a všecky ty strachy a pohružky statečně přemáhali, a po nich jako nohama šlapali. A protož tři z věrných spolu jednomyslně se snesše, k vladaři, an právě modlám obětoval, přiskočili, a vysokým hlasem, aby od takového bludu a té nesmyslnosti přestal, ho napomínali, pravíce, že není Boha jiného, kromě toho, kterýž všecky věci stvořil a opatruje. Tázání jsouce, kdoby byli: ochotně odpověděli a směle vyznali, že jsou křesťané. Tou příčinou Firmiliánus více hněvem se popudiv, bez jiných všech trápení, hlavy jim stínati roz-

kázal. Z nichž jeden byl kněz, jmenem Antonínus, druhému Zebinas říkali, a ten byl z města Elevtheropole rodilý, třetí pak sloul Germánus. To se stalo třináctého dne měsíce listopadu. 308

Téhož dne jedna žena, Ennathas jmenem, rodem z města Skythopole, korunou panenskou krásně ozdobená, spolu s jinými mučeníky taky se tam dostala. Ta se sama, jako onino, dobrovolně nenaskytla, ale mocí tažena a před soudce přivedena byla. A protože po zbití a po těžkých i potupných trápeních, kteráž na ni bez dovolení vyšší moci osmělil se jeden tisícník uložit, kterýž v sousedství jejím vládl, jmenem Maxis, člověk nad jméno své horší, podle těla sice náramně silný a výtečný, ale v mravích nešlechetný a v srdci ukrutný, nadto výše u všech, jenž ho znali, nenáviděný. Ten tedy zlý člověk, sám o své újmě, k této blahoslavené panně přistoupil, a ze všech šatů jejích tak ji svléci dal, že tělo její od bedr až do noh toliko přikryté, ostatek pak všecko obnažené bylo. Potom ji všude po všem městě Cesaréi voditi a žilami na veřejných místech a ulicích, ne bez zláštní libosti a choutky své, mrskati rozkázal. Naposledy pak po tolika ranách, když ona i před stolicí vladařovou nejpevnější stálost mysli své u vyznání víry skutečně prokázala, vydal ji soudce k upálení za živa na oheň. Ten take v ukrutnosti své dále kráčeje, a svou vzteklost právě zšelmilou proti ctitelům božím den ode dne více rozmnožuje, tak daleko z mezí práva přirozeného vykročil, že ani mrtvým tělům svatých mužů pohřbu nepřál, ale pod nebem, aby od divoké zvěři sežrána byla, dnem i nocí chovati je poručil. Tak že nemalý počet lidí, kteříž tomu ukrutnému a právě barbarskému mandátu sloužili, mnoho dní tam viděn byl. A ti tedy ze stráže a vyššího místa, jakoby něco pilného činili, aby táž těla mrtvá nočně nebyla ukradena, bedlivý na to pozor měli. Ale divoké šelmy, psi a ptáci, kteříž se masem živí, lidské oudy rozsápávali a sem i tam roznášeli, až téměř všecko vůkolí města člověčími střevy a kostmi poštíáno bylo, tak že ti, kteříž k nám dříve velikou nechuť a hněvivou mysl měli, sami to, že nikdy nic ukrutnějšího a na pohledění hroznějšího vidáno, poznávali, a ne tak na bídu těch, proti nimž se to páchalo, jako na svou vlastní hanbu a všem nám

—obecného přirození potupu naříkali. Neb to divadlo lidského masa, ne na jednom místě sežraného, ale všudy bídne rozsápaného, to divadlo řku, jehož vypsání všecku výmluvnost a každý způsob tragedie daleko převyšuje, až blízko bran města očima každého člověka předloženo bylo. Někteří take jistili, že oudy a kusy těl a střev v bráně a v samém městě nacházeli.

Když se ty hrozné věci za mnoho dní dály, takovýto zázrak se ukázal. Bylo právě čisté jasno, tak že povětrí pěkně se stkvělo, a nebe tiché a pokojné bylo: tožť nenadále piliřove a sloupove městští, na nichž obecná loubí v městě stála, největším dílem jako krůpěje slz s sebe vylévali. Náměstí taky a ulice všudy na zemi, an žádná krápěj rosy shůry nesprchla, nevím jakým způsobem a odkud mokré a vodou skropené byly. Odtud pověsť mezi všecky pojednou se roznesla, že země nemohouc bezpochyby snést nešlechtnosti a bezbožnosti těch věcí, kteréž se páchaly, nějakým nevypravitelným způsobem slzy z sebe vylévá, a že samo kamení s jinými věcmi mrtvými nad těmi nenáležitými skutky kvílí a naříká, aby tudy aspoň přirození lidského, tak železného, tak nelitostivého, tak vše přívětivosti prázdného, spravedlivou domluvou potrestalo. Ale myslím skoro, že potomci tuto řeč za báseň a klevetu položí: však ne ti, kteříž tehdáž přítomní jsouce, o skutečné pravdě dosti se ujistili.

10. Ještě někteří vyznavači a mučeníci z Egypta; též Petr mnich, a Asklépius marciónita.

Následujícího měsíce, t. prosince, dne čtrnáctého, před 308 nastáním nového roku, byli opět někteří pobožní muži z Egypta od těch, kteříž neznámé a přespolní lidí, do bran městských vcházející, bedlivě přehledávají, zjímáni. Ti vyšedše z vlasti, brali se cestou do Cilicie, aby tam svým opatrováním vyznavačům posluhovali. Z nich mnozí s těmi, kterýmž chtěli posluhovati, jeden a týž nález i pokutu podnikli, totiž, že jim oči vytrhány a nohy schromeny byly: Tři pak z nich v Askalonu, kdež byli zjímáni, při vyznání víry předivné stálosti a udatnosti dokázavše, rozličným smrtmi mučnictví podstoupili. Nebo jeden, kterémuž Arés

žkali, na hranici ohnivou uvržen, ostatní dvě, totiž Probus 308 a Elias, byli postínáni.

Potom jedenáctého dne měsíce ledna, nějaký Petr, 309 kterýž take Apselamus sloul, povoláním nábožník či mnich, veda život samotný a k zpytování oddaný, ze vsi, řečené Anea, nedaleko od města Elevtheropole rozený, v městě Cesaréi skrze oheň jako nejčistší zlato zkušén, víru v Krista, Syna božího, hrdinskou myslí dokázal. Nebo když ho sám soudce s přísedícími radami nejednou napomínal, aby sám nad sebou lítost měl a své mladosti ušetřil, on zavrhl a potupiv docela jejich napomínání, naděje té, kterouž v Bohu položil, jak nad jiné věci, tak i nad vlastní život daleko více sobě vážil. Spolu s ním take nějaký Asklépius, jakž pravili, bludného vyznání Marciónitů biskup, z pobožné sice horlivosti, jakž se sám domníval, ale ne z té, kteráž jest podle umění, na jedné a též hranici spálen, z tohoto života vykročil. Ale dosti o tom.

11. O Pamfilovi a jiných dvanácti mučenicích.

Už pak mne k tomu čas nabízí, abych veliké a slavné divadlo těch, kteříž s Pamfilem, jehožto jmeno jest mi vždycky nejmilejší, smrt podnikli, v této řeči očím všeho potomstva předložil. Bylo jich všech dvanácte, jakýms pro rockým aneb raději apoštolským darem i jednotejným počtem vyznamenaných. Nad nimi vynikal a jako správu vedl Pamfilus, jediný mezi nimi kněžským důstojenstvím, a to v Cesaréi, ozdobený. Bylť to muž v celém běhu svého vezdejšího života všelijakými ctnostmi slavný; a sice opovržením a potupením světa znamenitý, v štědrém rozdávání statku svého chudým slovitný, a jak pohrdnutím té naděje, kterouž sobě mnozí v pomíjející slávě tohoto světa zakládají, předivný, tak způsobem a obyčejem vedení života mudrckého výtečný. Ale nade všecky věku našeho lidí byl on pro horlivou a snažnou pilnost v čítání Písem svatých výborný, a nadto pro bedlivou a téměř nepřemoženou snažnost a vytrvalost u vykonávání toho, což v mysli své umínil, převelice vznešený; jakož i v spomáhání přátelům a těm, kteříž vůkol něho byli, přestědrý. Jiné pak chvalitebné ctnosti jeho a dobré skutky, poněvadž obsírnějšíh

— vypravování potřebovaly, v spisu zláštním, o životu jeho složeném a na tři knihy rozděleném, dávno jsem už dostatečně vypsál. Ti tedy, kteříž pilnější známosti přísného života jeho a ctností v něm se stkvějících jsou žádostivi, tam se jich dočísti mohou. Já pak na ten čas tím se toliko zaneprázdním, což k mučeníkům svatým, kteříž s ním na popravu vedeni byli, přináleží.

Druhý po Pamfilovi v boj vstoupil Valens, muž pro šediny své ctihodný, města Jerusalema, tehdaž Élia řečeného, diakon, samým pohledem stařec velmi vážný, a v Písmech svatých nad jiné velmi zběhlý. Nebo tak je v paměti měl, že když časem některé místo z nich přivesti chtěl, tak rychle to bez kněh učiniti mohl, jakoby je v knihách napsané četl. — Třetí mezi nimi vynikal Pavel, v pobožnosti náramně roznícený a neméně duchem vroucí, z města Jámne řečeného, kdež o něm slavná pověst byla, rodilý, kterýžto před mučenictvím připalování železem vytrpěv, výbornou korunu pro vyznání víry obdržel.

Těmto po dvě leta pořád u vězení sedícím, dal opět příchod bratří z Egypta příležitost k mučenictví, kteří take spolu s nimi umučení podnikli. Ti Egyptané vyprovodili bratry vyznavače, k dobývání kovů do Cilicie odsouzené, a zas se domů navracovali. A když podobně, jako oni první, o nichž jsme zmínku učinili, při vcházení do bran města Cesarée od strážných, kdo jsou a odkud jdou, tázáni byli (což někteří barbaři vykonávali), netajili pravdy, a protož hned jako zločinci, v účinku nešlechetném postižení, zjímáni byli. Pět jich všech v počtu bylo. Když na to k tyranu přivedeni byvše, víru svou před ním svobodně vyznali, i hned do žaláře jíti musili. Nazejtří, to jest šestnáctého dne 309 měsíce února byli, spolu s Pamfilem a ostatními tovaryši jeho, napřed oznámenými, k soudci dle poručení přivedeni. Tento s počátku rozličnými způsoby a novými nástroji mučení, proti věřícím vymyšlenými, nepřemožitelnou stálost těch Egyptanů zkušoval. A když předního mezi nimi tím mučením pocvičil, teprv se ho optal, kdoby byl? Místo vlastního jmena slyšel od něho jmeno jednoho proroka; poněvadž tak činívali věřící, že místo jmen modlářských, kteráž jim bezpochyby od rodičů dána byla, nová jmena sami sobě dávali. A tak bylo slyšeti jmena Eliáš, Jeremiáš,

Jesaiáš, Samuel a Daniel, kteráž sobě dávali ; čímž pravého — a živého Israele, jacíž jsou vlastně ti, kteříž, dle svatého Pavla, v skrytě jsou Židé či Israelští, nejen skutky ale i vlastními jmeny na jevo dávali.

Když tedy vladař Firmiliánus takové neznámé jmeno od toho vyznavače uslyšel, nemaje žádného pozoru na to, coby se tím jmenem vyznamenávalo, ptal se ho potom, kteráby vlast jeho byla? Tedy on neuchýliv se od předešlého tajemného smyslu, oznámil, že vlast jeho jest Jerusalem, to město rozuměje, o němž svatý Pavel pověděl: „Ale ten svrchní Jerusalem jest svobodný, kterýž jest matka všech nás *).“ A na jiném místě: „Přistoupili jste k hoře Sionu a k městu Boha živého, k Jerusalemu nebeskému **).“ Tu ovšem vlast ten vyznavač mínil. Ale Firmiliánus věze myšlením svým na zemi, ptal se ho dále s pilností, kteréby pak to město bylo, a v kteréby zemi leželo ***)? A k tomu ho mučením ukrutně trápil, aby mu pravdu vyznal. Tento maje ruce opak svázané, nohy take jakýmis neobyčejnými nástroji rozpjaté, i v tom trápení ustavičně na svém stál a jistil, že mu pravdu pověděl. Potom znova častokráte od soudce tážán jsa, coby to za město bylo a v kterých místech by leželo? pověděl a oznámil, že to město jest vlastní samých toliko pravého Boha ctitelů, a mimo ty, že ho žádný jiný oučasten býti nemůže, a že leží na východ, kdež slunce své paprsky nejdříve ráno počíná vypouštěti. Maje pak to znova opáčiti, tak o tom svatě a nábožně sám u sebe rozjimal, že na ty, kteříž ho mučili a trápili, zhola nic nedbal, ano jakoby na sobě ani masa ani těla žádného neměl, tak žádné bolesti cítit se nezdál. Soudce nevěda co činiti, sám v sobě se hryzl a kormoutil, domnívaje se, že snad křesťané to město, kteréž mučeník před tím jmenoval, chtějí proti Římanům založiti, a jim je nepřátelské a protivné učiniti. A protož mnoho o té věci vyzvězoval, a na to, kdeby ta krajina na východu ležela,

*) Galat. 4, 26.

**) Židům 12, 22.

***) Nelze se diviti, že se římský soudce na Jerusalem vyptával, nevěda o něm, poněvadž se to město tehdáž dávno už jinak, totiž Élia nazývalo.

— bedlivě se doptával. Vida pak, že ten člověk, častokráte bitím a mrskáním ztrýzněný a rozličnými mukami ztrápený, na tom, což jednou propověděl, stále a nepohnutelně stojí, naposledy úsudek na něho vyřkl, aby mečem štat byl. Takovou tedy jako smutnohru životem svým tento mučovník dokonal. Ostatní tovaryši jeho, byvše podobnými mukami od téhož soudce ztrápeni, týmž způsobem smrti z tohoto života vykročili.

Když soudce Firmiliánus celý ustal a viděl, že ty muže nadarmo trápí, a když smrtmi jejich žádost svou nasýtil, teprva k Pamfilovi a jeho tovaryšům se obrátil. A poněvadž toho zkusil, jak nepřemožitelnou stálost pro zastání své víry už předešle v trápení dokazovali, tázal se jich toliko, zdaliby nyní aspoň rozkazů císařských uposlechnouti chtěli? A když žádné jiné odpovědi od žádného z nich vynutiti nemohl, než jen tu mučovníkům obyčejnou a poslední, ježto jest svobodné vyznání víry, podobnou jim pokutu a trest, jako i předešlým nařídil.

Po dokonání těch věcí, mládenec jeden z čeledi Pamfila, tak vycvičený a zvedený, aby upřímého chování a cvičení toho muže slušně a spravedlivě hoden byl, jakž tomu porozuměl, že proti pánu jeho úsudek smrti vypořádán, hned z prostředku množství lidu zvolal, žádaje aby těla mrtvých alespoň do země pohřbena byla. Ale soudce, ne člověka, než divoké šelmy, aneb jestli ještě co nad šelmu krutějšího, jmena hoden, ani tomu mládenečkovi pro mladost věku jeho nic neodpustil: nýbrž jakž se ho nejprv optal, křesťanem-li jest, a on se býti přiznal, i hned, jakoby kopím raněn byl, horkostí hněvu se naduv katům nařídil, aby všecku moc a sílu svou na něho vynaložili. Potom mu rozkázal, aby obětoval modlám; ale vida že obětovati nechce, už ne jako člověka tělem oditého, ale jako nějakou sochu z kamene aneb ze dřeva aneb z jiné nějaké bezcitné věci udělanou, až do kostí a vnitřností bez přestání drátí a řezatí a rozsapovati ho poručil. V tomto dlouho trvalém trápení když soudce ani hlasu žádného, ani nařikání na bolest od něho neslyšel, jakoby tělo jeho žádné citlivosti muk na sobě nemělo, a když viděl, že trápením celý potřený jako bez duše nehnutě stojí, porozuměl tomu, že ho nadarmo mučí. Však přes to všecko, stoje na svém úmyslu

tvrdém a jako železném, i vší lítosti a lidské přívětivosti — zbaveném, poručil o něm, aby tak, jak byl, na veliké hranici byl spálen. Tento tedy mládenec nejposléze do boje vešed, ještě před smrtí pána svého, podle těla vazeb tohoto života zproštěn byl; anto se s těmi, kteří dříve mučení byli, ještě prodlévalo. A tak mohl každý Porfyria (neb to bylo jmeno toho mládence) jako ve všech způsobích potýkání vycvičeného bojovníka viděti, kterak k víře nepodobnou snážeností a horlivostí pro dojití slavného a svatého vítězství udatně se potýkal, a po těle, prachem a blátem ukydaném, sice nečistý byl a šeredný, ale slušnou postavou obličeje ušlechtilý; i kterak s vysokou a spanilou urozené mysli srdnatostí po přeukrutných mukách k smrti krácel, a krátce, božským duchem v pravdě naplněný byl. Potom, jak pláštěm filosofským, jediným svým rouchem, ramena toliko přikrývajícím, oděný, tovaryšům svým co chtěl, aby za příčinou jeho po jeho smrti učinili, s pokornou a tichou myslí poroučel a vnukal, a už k kolu přivázán jsa, obličej jasný a tvář veselou zachoval. Nadto výše, když hranice dosti opodál okolo něho hořela, kterak onde i onde plamen ústy lapal a jej k sobě jako přitahoval, a po těch slovích, kteráž jediná, když ponejprv plamen těla jeho dosahoval, hlasitě promluvil, totiž, že Jesus, Syn boží, spomocníkem jeho bude, všechny muky a trápení mlčečky, až do nejposlednější hodinky převelmi stále a udatně snášel. Vědomo tedy buď, že tento Porfyrius takový boj v svém mučeníctví vedl.

Když pak nějaký Seleukus, vyznavač, bývalý voják, života jeho skončení Pamfilovi, pánu jeho, v známost uvedl, hned na místě, jakožto služebník takového poselství, spolu s jinými mučeníky téhož losu oučasten byl. Nebo jakž byl to poselství o smrti Porfyriově vykonal a jednoho z mučeníků svatým políbením pozdravil, hned od některých vojáků jat a před soudce přiveden byl. Ten, jakoby na Seleuka pospíchal, aby se Porfyriovi na cestě, do nebes předsevzaté, za tovaryše připojil, bez meškání stětím utratit ho rozkázal. Tento Seleukus byl rodem z Kappadocie, a mezi vybranými římského vojska mládenci neprostředního stupně poctivosti dosáhl. Nebo věkem stkvoucím, spanilostí zrostu a silou těla všechny jiné vojáky převyšoval, tak že pěkný obličej jeho a vzezření u všech lidí rozhlášené bylo. Take

— pro postavu a sličnost těla, pro krásu a spanilost i stepilé složení oudů nemálo diváků míval. Při začátku protivenství přetrpěv bití, pro vyznání víry velmi se stkvěl. Potom po složení vojenského řádu byl následovníkem těch, kteříž se zcela pobožnosti a dobrým skutkům oddali, a sirotky opuštěné, vdovy vši pomoci zbavené, lidi nuzné a nemocmi na těle ztrápené nejínak než jako lítostivý otec aneb poručník navštěvoval a dobrotivě opatroval. Pročež od Boha, kterýž vykonávání takových pobožných povinností a skutků milosrdných daleko více sobě oblibuje, nežli oběti zápalné, dýmem se kouřící a krví skropené, k znamenitému a slavnému důstojenství mučnickému z milosti jeho slušně a spravedlivě povolán byl. Tento bojovník byl desátý, jenž mezi těmi, o nichž napřed připomenuto, jednoho a téhož dne smrt podstoupil. Kteréhožto dne opravdu největší brána nebeská k mučnictví Pamfila slavně a příhodně byla otevírána, tak aby i sám Pamfilus i druzí, kteříž s ním byli, do království nebeského snadně vejíti mohli.

Take nějaký Theodúlus, vážný jistě a pobožný stařec, jeden z čeledínů vladaře Firmiliána, kteréhož on u větší poctivosti měl, nežli všechny jiné své domácí, jak pro sešlost věku, neboť už pradědem byl, tak pro upřímnou lásku a věrnost, kterouž pánu svému vždycky skutečně zachovati hleděl. Ten na tytéž šlepeje s Seleukem nastoupiv a podobné skutky konaje, k Firmiliánovi, pánu svému, byl přiveden. A že vladař více, nežli na všechny předešlé, na něj se rozhněval, k smrti kříže ho odsoudil, a tak týž způsob mučnictví, jako někdy sám Spasitel náš, s ochotností podstoupil.

Poněvadž pak ještě jednoho se nedostávalo, kterýž mezi dotčenými mučeníky dvanácté místo doplniti měl, protož Júliánus právě v čas k tomu přistoupil. Ten z cesty domů se vracíje a ani ještě na místo své nepřišed, když o smrti mučeníků uslyšel, hned přímo k tomu slavnému divadlu se obrátil, a uzřev těla svatých na zemi ležeti, dokonalou radostí jsa naplněn, jednokaždé zlášť objav, míle jich pozdravoval. To když činil, hned ho katané a jiní popravní služebníci jali a k Firmiliánovi dovedli, kterýž konaje to, což ukrutnému přirození jeho bylo vlastního, na hranici ohněm spáliti ho rozkázal. Júliánus tedy radostí plesaje a velmi

se z toho vesele, i vysokým hlasem díky Pánu čině, že ho — takovou mzdou a tak znamenitým bleskem slávy obdařiti ráčil, výbornou mučnickou korunou poctěn byl. Rodem podle těla byl z Kappadocie, mravy a životem člověk svatý, věrný a velmi upřímný, a jak v jiných věcech vznešený a slovatný, tak i dary Ducha svatého ozdobený.

Takový tedy houf byl těch, kteříž z milosti boží do tovaryšstva mučnictví Pamfilova přijati byli. Svatosvatá pak těla jejich z rozkazu toho bezbožného vladaře po čtyry dny a čtyry noci, aby od divokých zvířat a dravých ptáků roznešena, rozsápána a sežrána byla, pod širým nebem nepřikryta při vojenské stráži byla chována. Ale když jako zázrakem nějakým ani žádné lité zvíře, ani žádný pták, ani žádný pes k nim nepřistoupil, zase řízením a opatrováním božským celá a neporušená odtud vzata, a po vykonání pohřebních ceremonií a řádů podle obyčeje poctivě pohřbena byla.

Když pak o té ukrutnosti proti těm svatým ještě všickni vůbec mezi sebou rozprávěli, Adriánus a Evbúlus, z krajiny, kteráž Manganéa slove, k jiným vyznavačům do Cesarée jdouce, v branách na příčinu svého příchodu tázání, jakž pravdu upřímně vyznali, hned k Firmiliánovi dovedeni byli. Ten je bez meškání a odkladu po ukrutném trápení železnými drápy, kterými boky jejich dráti rozkázal, naposledy litym šelmám k rozsápání a sežrání vydal. Po dvou dnech, totiž pátého dne měsíce března, když se 309 den narození obecného genia či strážného ducha, jak se pohané domnívají, v Cesaréi světívá, byl Adriánus lvu k roztrhání uvržen; a potom mečem proboden smrt podnikl. Evbúlus pak po nazejtří, to jest sedmého dne téhož měsíce okolo poledne, když ho soudce velice za to prosil, aby vykonaje oběť modlám, svobody, jak oni se domnívají, požití mohl, raději pro víru a čest boží slavnou smrt, nežli tento krátký a rychle pomíjející život sobě vyvolil. A protož po roztrhání od šelem, rovně jako tovaryš jeho, mečem zaboden byl. A tak všechny ty půtky svatých mučníků, kteréž oni v městě Cesaréi vykonali, krví svou zapečetil.

Dále potřebí jest v tomto místě i to připomenouti, kterak v brzkém čase nebeská a boží spravedlnost nad těmi bezbožnými ouředníky spolu i s tyrany slušnou pomstu

— vykonala. Neb Firmiliánus, kterýž se tak lehkomylně a nevázně proti mučeníkům Kristovým vztěkal a nad nimi potřásal, spolu s jinými, týchž nešlechetností účastníky, všechny nejtěžší muky podnikv, od meče konec života vzal.

A ta jsou mučnictví, kteráž se v městě Cesaréi po všecken čas toho protivenství zběhla.

12. O správcích církevních, kterak mnozí svým nenáležitým životem hněv boží proti sobě i ostatním křesťanům popudivše, k takému protivenství příčinu dali.

Co se pak tehdáž proti správcům a biskupům církvi zběhlo, a kterak božská, nad hříchy mstící spravedlnost, z nich, z pastýřů rozumného stáda Kristova, jež oni dosti vlažně spravovali, opatrovníky velbloudů, těch nerozumných a od přirození hrbovatých a zpotvořilých hověd, za pokutu dobře zaslouženou udělala, i kterak je k tomu, aby císařských koní hlídali, odsoudila; mimo to, jak mnoho potupy a pohanění, i kolikero trápení od císařských ouředníků a vladařů krajin, kteří těch časů byli, pro posvátné církevní nádoby a poklady podstoupili; k tomu dále, jak mnozí z nich neskcrocenou žádostí povýšení a světské slávy zapálení byli, a jak všetečně bez uvážení i proti ustanovením církve na mnohé ruce vzkládali; potom jaké roztržitosti take mezi samými vyznavači povstávaly; též co zlého nedávno někteří mladší bouřlivci proti ostatním církve oudům ztropili, věci nové jedny po druhých vymýšlejíce, mezi přetěžkými bídami protivenství velmi nelitostivě sobě počínajíce a zlé horším rozmnožiti usilujíce; — to všecko umínil jsem mlčením pomínouti, zláště věda, že poznamenávati to k mému nynějšímu předsevzetí, jakož jsem i s počátku této knihy dotekl, nikoli nepřináleží. Poněvadž tedy k věci mé zláště přísluší o tom vypravovati, a to vypisovati a uším věřících schvalovati, co se v náboženství našem vážného a chvalného stalo, a coby k ctnosti a počestnosti náleželo: tedy mi se zdá, že lépe učiním, když poslední částku tohoto spisu, o mučenicích palestínských, slavnými skutky znamenitých mučeníků božích,

a vypravováním o pokoji, kterýž se nám potom s nebe zasvítíl, ozdobím *).

13. Sylvánus a Joannes, a třicet devět jiných mučeníků.

Když se dokonával sedmý rok proti nám pozdviženého protivenství a věci naše pomalu, jako nenáhlým a tichým krokem, ku pokoji a bezpečnosti se schylovaly a osmého 310 roku už dosáhly; a když nemalé množství vyznavačů, při dobývání kovů v Palestíně shromážděných, veliké svobody u vykonávání náboženství požívali, tak že i církvice a kostely stavěli: tu vladař té krajiny, člověk nemilostivý a zlý, jakéhož nešlechetní skutkove jeho, které proti mučeníkům Kristovým páchal, patrně ukazovali, hned se tam vypravil, a jakž o skutcích a obcování života obyvatelů uslyšel, všecko to císaři psaním svým v známost uvedl, a k tomu take, což uznal k zkáze pověsti jejich nejplatnějšího, mnohými slovy doložil. Pročež take ouředník ten, kterémuž správa těch dolů poručena byla, tam přišel, a jakoby o tom císařské poručení měl, to množství vyznavačů rozebral a tak rozptýlil, že potom někteří z nich v Cypru, jiní na Libanu bydleli; a mnohé take na jiná místa v Palestíně rozslav o všech dostatečně poručil, aby rozličnými pracemi a těžkostmi ustavičně sužováni a potíráni byli. Ale čtyry přední z nich vybrav, k veliteli tamnějšího vojska je odeslal. Z těch dvě, totiž Péleus a Nílus, byli egyptští biskupove, třetí (Elias) byl presbyter; k nimž i čtvrtý přistoupil, jmenem Patermuthius, muž pro zláštní snažnost při vykonávání pobožných skutků velmi slavný. Od těch tedy onen vojenský velitel žádal, aby své náboženství a víru v Krista zapřeli. Ale nemoha na nich toho obdržeti, na smrt je vydal, aby ohněm byli upáleni.

Jiní opět z vyznavačů tam byli, kteříž buď pro sešlost věku aneb pro neužitečné a zchromené oudy, i pro jiné nemoci a nedostatky těla prací těch vykonávati nemohli a zláštní od ostatních oddělenou krajinu k obývání dostali. Mezi

*) O tomto posledním lze se dočísti na konec 8. kapitoly Evsebiovy historie.

— nimi přední místo držel Sylvánus, biskup gázenský a z Gázy rodem; muž, který nejdokonalejší a cti hodný příklad křesťanského náboženství všechněm na sobě ukazoval. Nebo, říkáje, od nejprvnějšího dne protivenství po všecken ten čas mnohým potýkáním, kteráž pro vyznání víry častokráte podnikal, jsa oslaven, až do té chvíle nejposléze dochován byl, aby všechny boje i všechna trápení mučeníků, v Palestině usmrcených, jako pečeti krve své potvrdil a zavřel. — K němu připojeni byli mnozí z Egypta, a mezi nimi nějaký Jan, kterýž dobrotou paměti všechny lidi věku našeho převyšoval. A ačkoli už dříve zraku zbaven byl: však katané tak příkře, ukrutně a nelitostivě k němu seměli, že pro výbornou stálost vyznání jmena Kristova, skrze niž velikého jmena dosáhl, netoliko ohnivými železy nohu jeho, nápodobně jako jiných, dokonce ochromili, ale take zřitelnici oka, kteráž beztoho zrak byla potratila, ohnivým nástrojem vypálili. Takový byl ten muž. Jemu se ostatně není pro filosofský mrav a způsob života tolik co diviti, jelikož v tom tak znamenitý nebyl, jako pro velikou moc jeho paměti. Nebo všechny knihy Písem svatých, ne na deskách kamenných, jakž pověděl svatý apoštol, ani na kožích zvířecích či na pergaménu aneb na papíře, což vše aneb molove zvrtají a poruší, aneb prodloužilost času zkazí, ale na tabulích masitých srdce svého, to jest v bystré mysli a upřímné rozumnosti jako napsané měl; tak že když toho byla potřeba a chtěl, snadno buď svědectví zákona Možišova a proroků, aneb místa ze svaté historie, aneb částky svatých evangelií a listů apoštolských z paměti, jako z nějakého pokladu, vynášeti mohl. Já sám o sobě to vyznávám, když jsem ponejprv toho člověka spatřil, an u prostřed velikého množství lidu v církevním shromáždění stál a některé částky Písem svatých vypravoval, že jsem se toho skoro zděsil. Nebo dokud jsem toliko jeho samého hlas slyšeti mohl, dotud jsem neměl za jiné, než že to někdo, jakož při shromáždění lidu v kostele obyčej jest, z knihy čte: ale přistoupiv k němu blíže, a vida očima, co se děje, že jiní všickni okolo něho mají oči zdravé a otevřené, tento pak samých vnitřních očí srdce a mysli užívaje, jako nějaký prorok mluví, anobrž v některých částkách ty, kteří smysly těla zdravé a čerstvé mají převyšuje, nemohl jsem

než Boha výsoce chváliti a velebiti, a tomu skutku náramně se diviti. A tak mi se tehdáž zdálo, že tu patrný a pevný důvod toho vidím, kterak ne ten v skutku a v pravdě člověk jest, kterýž v zevní způsobě těla a v podobizně očima tělesnými se spatřuje, ale kterýž v duchu a vnitřní mysli přebývá; jakož i tento, kterýž tělo měl sice zchromené a zohavené, a však tím větší sílu vnitřní své moci na jevo dával.

Oněmno pak, o nichž jsme pravili, že na obzvláštním místě bydleli, a života svého zvyklá cvičení v modlitbách, v postech a jiných pracech vykonávali, sám Bůh podav dobrotivé a milostivé pravice, toho jim udělití ráčil, že skrze mučnictví spasitelného skončení života došli. Nebo odpůrce a nepřítel náš ďábel, nemohl jich déle trpěti a snášeti, jelikož ustavičným vyléváním horlivých modliteb k Bohu, statečně proti němu bojovali: ale umínil je, jako ty, kteří mu těžkost a protimyslnost činili, z země živých vyhladiti. A Bůh mu to vykonati dopustil, dílem, aby on v své nešlechetnosti, kterouž provesti uložil, žádné překážky neměl, dílem pak, aby tito za svá mnohá a rozličná potýkání už aspoň slavnou odplatu přijali. A tak z rozkazu nejnešlechetnějšího Maximína jednoho dne čtyřiceti bez jednoho vyznavačů mučnickou smrt podstoupilo. Ta tedy mučnictví za osm let pořád zběhlých v Palestíně vykonána byla. 310

Takové tedy protivenství bylo za naší doby proti nám zbuzeno, kteréž od boření kostelů počátek vzalo, ale potom, že je správcove země rozličným časem svými rozkazy obnovovali, velmi se rozmohlo a prodloužilo. V tom měla ta rozličná a mnohonásobná potýkání, kteráž svatí bojovníci pro obhájení víry udatně podnikali, ten následek, že se nescíslný počet mučeníků v každé krajině nacházel; totiž počna od Líbye po všem Egyptě a Sýrii, i po všech krajinách, které se od východu až k končinám Illyrika na vše strany rozkládají. Ale v krajinách dále za těmi ležících, jako v Itálii a veškeré Sicílii, též v Gallii a všech k západu slunce až do Hispanie, Mauretanie a Afriky táhnoucích se krajích, netrpěli v Krista věřící ani po celé dvě první toho protivenství leta, zuřivosti té proti nám vedené války, nýbrž velmi brzo, z milostivého na ně vzezření božího, pokoje a utišení dostali; poněvadž božské řízení

— a opatrování pro sprostnost víry těch lidí nad nimi se slitovalo.

Dále, stalo se tehdaž proti nadání všech, co se ještě nikdy dříve v říši římské nepříhodilo; že totiž v čas toho proti nám bouřícího protivenství vláda římského císařství na dvě rozdělena byla. Kterí bratři ten jeden od nás nyní poznamenaný díl obývali, ti požívali dobrého pokoje: ale kteříkoli v druhé části římského světa bydleli, ti museli častokráte nescíslné boje podnikati. Ale jak mile dobrotivost božská na nás milostivě vzezřítí ráčila, hned ta knížata, která dříve proti nám válku zdvihla, mimo nadání jinak si umyslivše, své rozkazy odvolala, a milostivými nařízeními a dobrotivými ustanoveními plamen rozdmýchaného proti nám protivenství uhasila. To pak odvolání nesmíme zamlčeti *).

(Konec o mučenicích palestínských.)

Ale co třeba mnoho psáti a mluvit, a nové pokuty pobožných mučeníků, kteréž jedny za druhými šly, připomínati? zláště pak, poněvadž oni ne dle obecného práva, než způsobem a obyčejem vojenským, jako nepřátelé se všech stran už vůkol obležení a dobývání byli.

II. Co se dalo ve Frygii.

Nebo už dávno jedno křesťanské město v krajině Frygií spolu s obyvateli svými od lidu válečného a zbrojného se všech stran obleženo, a všechno s muži spolu i s manželkami a malými dětmi, Krista Boha všemohoucího vzývajícími, pochodněmi ohnivými do stavení uvrženými vypáleno bylo. A sice proto, že všickni obyvatelé města i správce jeho, se vším ouřadem a obecným lidem, křesťany se býti upřímně vyznávali, a nevěrných pohanů, velejících jim, aby modlám jejich obětovali, nijakž uposlechnouti nechtěli **).

Byl take nějaký Adaukus, ouřadem od Římanů počtený, z rodu slavného mezi Vlasy poslý muž, který všech téměř

*) Čte se doleji 8, 17.

**) Take Laktancius píše o takovém spálení, ježto se ve Frygii v nějakém městě událo, ale praví toliko, že křesťané v kostele shromáždění upálení byli.

stupňů důstojenství při císařích došel, tak že i správcem — nad jinými ouředníky učiněn byl, a vedle toho vrchní ouřad důchodenský upřímně a bez ouhony spravoval. A však přes to všecko i pro vykonávání pobožných skutků mezi vyznavači víry Kristovy velmi byl slavný. Ten naposledy, ještě v tom ouřadu postaven jsa, vedl boj pro obhajování víry a náboženství našeho, a přejasnou korunou svatého mučeníctví poctivě korunován byl.

12. O rozličných mučenicích pohlaví mužského i ženského.

Proč mám ostatní mučeníky zejména připomínati, aneb množství mužů vyčítati, i rozličné způsoby trápení, bití a mučení, kteráž snášeli, řečí svou vypisovati? Někteří z nich byli totiž mečem stínáni, což se těm, jenž v Arabii bydleli, přihodilo; některým byli hnátové polámáni, jako těm v Kapadocii; jiní nohama vzhůru a hlavami k zemi dolů pověšeni jsouce, dýmem, kterýž z ohně nevelikého a z dříví syrového a veliký kouř vydávajícího vycházel, udušeni byli, jakož se těm, kteří v Mesopotamii bydleli, stalo; mnozí uřezáním nosu, ušř a rukou, i jiných těla oudů zchromením zohaveni byli, s čímž se potkali ti, kteříž v Alexandrii bydleli. Co dále potřebí ty připomínati, kteří v Antiochii mučeníctví podnikli? Z nich byli někteří na ohnivých roštích, ne až k smrti, ale k dlouhému trápení pečení; jiní opět sami raději pravou ruku na oheň kladli, nežli by se bezbožných a ohavných obětí byli dotýkali. Mnozí take dříve, nežli zjímání byli a do rukou oukladníků svých přišli, aby těch trápení nezakusili, z nejvyšších pater domů svých po hlavě dolů sebou metali, a tak volili raději smrt dobrovolně podstoupiti, nežli se do rukou bezbožníků jako v loupež dostatí, aby s nimi podle libosti své ukrutně zacházeli*). Mezi nimi byla jedna žena svatá a ctihodná, dle pohlaví a přirození těla ovšem žena, ale udatností a ctností pravý muž, kteráž i z jiných take věcí, jako z bohatství, urození a poctivosti nad jiné antiochenské měšťany ode všech lidí slavena byla. Ta měla dvě dcery panny, pěkné a krásné i dospělého už věku, a ty v pobožnosti a jiných řádích náboženství našeho

*) Tento i následující skutek byl ovšem chybný, ač oumysl dobrý.

— bedlivě vycvičila. Ale proti té paní a dcerám jejím byli mnozí nešlechetníci těžkou závistí zapálení, a jich, tejně se přechovávajících, s pilností vyhledávali, až potom zvěděvše, že v cizí krajině bydlejí, listivě to způsobili, aby do Antiochie povolány byly. Když pak ta paní, o níž mluvím, zpozorovala, že se s svými dcerami už do osidel vojáků dostala, tedy vidoucí v jaké nebezpečnosti i s svými dcerami přišla, i hned jim o přetěžkých trápeních, kterážby jim od zlých lidí nastávala, obsírnou řečí vypravovala; ano i o hanebném smilství, hříchu všech jiných trápení nejtěžším a nejnesnesitelnějším, jímž nepřátelé, že je poskvrní, pohrůžky zjevné činili, a o němžby ani jednoho slova k svým uším připouštěti nesměly, s pilností sebe i je napomenula. A mimo to je vyučovala, že duši v služebnost ďablům vydati, jest věc naše všechna trápení i ukrutné smrti nejhorší a že jiného prostředku k vysvobození z toho zlého nepozůstává, nežli ku Pánu Bohu, jakožto k útočišti a přístavu spasení, se utéci. Po takovém rozmlouvání, snesše se všechny tři spolu jednomyslně coby učiniti měly, nejprv se v pěkné šaty oblékly a na cestu vydaly; potom asi na půl cesty přisedše, jakoby se na přirozenou potřebu uchýliti chtěly, požádaly drabantů, kteříž je vyprovázeli, aby jim soukromí odjiti dopustili. Té svobody dostavše, hned k břehu řeky, kteráž tady tekla, odešly, a do nejhlubšího proudu sebou vrhše v něm utonuly. Tyto tedy takovou smrt dobrovolně podnikly, a tím způsobem s nimi se dalo. —

Jiné dvě panny z téhož města rozené, zcela pobožné a právě vlastní sestry, mimo to stavu urozeného a bohatého, věku mladého a těla krásného, ale což nadto výše, vážností mravů, nábožností, snažností a pracovitostí ovšem podivu hodné — ty tedy byly z rozkazu ďablových ctitelů do moře uvrženy, právě jakoby země takých ozdob snášeti nemohla. To se stalo v Antiochii.

Jaká trápení zas mučeníci v Pontu snášeti museli, hrozná věc jest slyšeti. Nebo některým byly prsty a rukou špičatými třtinami aneb trním za nehty zprobodány, jiným hřebety olovem rozpuštěným a od ohně zevřelým a rozpáleným polívány a jiné oudy těla, ku potřebě od přirození dané, ohněm praženy; někteří pak v tejných místech a v střevách hanebná a nesnesitelná trápení, kterýchž já pro stud

a ohavnost jmenovati nesmím, bez slitování snášeti museli. — A to všechno ti šlechetní a spravedliví soudcové, aby bystrost vtipu svého ukázali, jakoby v tom nějaký zláštní důkaz moudrosti se spatřoval, téměř o závod bedlivě vymýšleli, a u vynalezení nových a neslýchaných způsobů mučení, nejináč, než jakoby v zápasích a potýkáních mzdy a odplaty dojíti měli, i kterakby v tom jeden druhého převýšiti mohl, o to se vši snažností pečovali a pracovali.

Tyto pak rozmanité bídý, o nichž nyní budu vypravovati, byly poslední. Nebo když o tom pochybovali, aby to zlé, kteréž na nás ukládali, více rozmnožiti mohli, a když take usmrcováním lidí ustali, a vyléváním krve až do ošklivosti se nasýtili, teprv se potom k jakés milostivosti a dobrotivosti, jakž domnění jejich bylo, obrátili a na tom ustanovili, aby se zdálo, jakoby proti nám žádného ukřutenství více neprovozovali. Pravili totiž, že není náležité, aby se města krví domácí poskvřňovala, a kralování těch, kteříž tehdaž císařství spravovali, jakožto milostivé a tiché, takovým ukřutenstvím v potupu a pohanění uvozovalo, ale že dobrotivost vlídné a právě královské správy musí a má se ke všem rozšiřovati; a tou příčinou, že nemá žádný z nás na hrdle býti trestán, ale že z dobrotivosti a milosti císařské, to trestání má nám býti prominuto. Poručeno pak vedle toho jmenem císařským, aby našim toliko oči vylupovali a jeden hnát ochromovali. Ta tedy byla jejich nad námi lítost a k nám přívětivost, a to uznali za nejlehčejší muky, jimiž by nás trápili. A tak není možné vypsati, jak nescíslné množství se nacházelo těch, kteříž pro tu litostivost, vlídnost a dobrotivost bezbožných pohanů, buďto pravá oka krátkými nožíky vyloupaná, a ta místa ohnivým železem vypálená, aneb levé nohy v přihbí též ohnivými železy ochromené měli, kteříž potom do dolů k dobývání mědi v každé krajině, ne tak k službě jako k ustavičnému soužení a trápení, odsuzováni byli. Naposledy pak mnozí kromě těch dotčených ještě rozličná jiná potýkání podnikali, jichž nikdo vyčísti nemůže, poněvadž jejich udatní skutkové všechnu možnost výmluvnosti daleko převyšují.

V těch tedy rozličných potýkáních osvícení svědkové Kristovi velikou slávou po všem světě ozdobeni byli, a jako všechny všude diváky, na srdnatost a udatnost myslí

— jejich hledící, ne bez příčiny až zděsili, tak před očima všech lidí patrné důvody božské a jistě nevypravitelné moci Spasitele našeho na sobě ukázali. Ale jednoho každého zejména uvozovati a jeho historii vypisovati byloby příliš dlouhé, ano dle mého zdání i nemožné.

13. O správcích církevních, kteří pravdu víry, již byli kázali, take svou krví potvrdili.

Mezi církevními správci, kteří v slavných městech mučnictví podnikli, nechť jest první v památky lidí pobožných za svědka království Kristova poznamenán Anthimus, biskup města Nikomédie, kterýž pro víru stát byl. Z antiochénských mučníků byl Lúciánus, též církve presbyter, muž vedením života šlechetného a pobožného nad jiné velmi slavný. Ten take v Nikomédii, u přítomnosti císaře, nebeské Kristovo království nejprv slovy skrze obrannou řeč, a potom i skutkem a pravdou kázal.

Z přeslavných mučníků krajiny Fénicie nejznamenitější byli bohumilí, rozumného stáda Kristova pastýřove, Tyrannión, biskup církve tyrské, Zénobius, presbyter církve sídónské, a Sylvánus, biskup v Emise. Tento poslední v témž městě syrském s jinými vloupež divoké zvěři vydán v kůr svatých mučníků přijat byl, obá pak první v Antiochii slovo boží útrpnou smrtí svou oslavili. Z nich biskup Tyrannión v hlubokosti mořské utopen, Zénobius pak, výborný a zkušený lékař, snášeje s velikou stálostí muky na obou bocích, tím trápením umořen.

Mezi mučeníky krajiny palestínské má přední místo druhý Sylvánus, církve města Gázy biskup, kterýž, jak na hoře připomenuto, v dolích měděných ve Fénum, městě v Arabii Pusté ležícím, s jinými čtyřiceti bez jednoho mučeníky stát byl. Tam i Péleus a Nílus, egyptští biskupove, s více jinými ohněm upálení. K těm budiž tuto veliká čest a ozdoba církve cesarejské, presbyter Pamfilus připojen, kterýž mezi všemi věku našeho muži byl nejslavnější a jehožto znamenité ctnosti a udatné skutky já na jiném místě jsem vypsál *).

*) Totiž v knize o životě mučeníka Pamfila, která nás nedošla.

Z těch pak, kteří v Alexandrii a po všem Egyptě i vší Thébaidě slavnou smrtí dokonali, první byl Petrus, alexandránské církve biskup, veliká čest a sláva těch, kteří tehdaž pravého náboženství Kristova nejvýbornější učitelé a mistři byli. Potom spolu s ním jeho presbyteri, Faustus, Dios a Ammónius, všickni dokonali mučeníci Kristovi. Též Fileas, Hésychius, Pachumius a Theodórus, rozličných církví egyptských biskupové. A mimo ty mnozí jiní v nescíslném počtu osvícení muži, jejichž památka a dobrá pověst v jedné každé církvi té krajiny až podnes zůstává. Ale úplné vypsání těch pútek, kteréž svatí mučeníci tehdaž po všem světě vedli, není moje věc, nýbrž těch, kteří se na ně sami dávali; než, čemuž jsem já sám přítomen byl, to take pro potomky, aby i jim známo bylo, v jiné knize poznamenám *). V této pak knize ještě odvolání toho, co se proti nám ukrutně páchalo, k věcem napřed připomenutým doložím, a vedle toho i co se s počátku toho protiventství zběhlo, krátce oznámím; nebo zato mám, že to čtenářům této historie velmi prospěšné bude.

Jaké hojnosti všeho dobrého římská říše před bouří, již císařové proti nám zbudili, požívala; též jak se jí ve všem šťastně a prospěšně vedlo, dokavad správce její dobrotivým a tichým srdcem k nám byli nakloněni, toho žádná výmluvnost dostatečně vypravit nemůže. Zláště, ponevadž vědomé jest, že ti, kteří nejvyšší správu císařství římského na sobě měli, dokonavše desátý a dvacátý rok svého panování **), slavné svátky, divadla, hostiny a jiná veselí s velkým nákladem a nádherou i utěšenou radostí poctivě drželi, a v stálém a pevném pokoji život vedli. Tím tedy způsobem, když moc a panování jejich beze vší překážky předse šlo i den ode dne se rozmnožovalo a rostlo, nenadále jaks oumysl svůj k nám proměnili, a sami

*) To se čte v knize O mučenicích Palestínských, výše mezi kapitolou 10. str. 419 — 450. vložené.

**) Totiž Galérius slavil desátý rok svého císařství a Dioklécian dvacátý svého augustenství. Ten dvacátý rok panování Dioklécianova začal se dne 17. září roku 303. a 20. listopádu téhož roku počala ta slavnost v Římě, kamž se byl Dioklécian z Nikomédie vydal.

303 pokoj zrušivše ukrutnou a krvavou válku protivenství proti nám zbudili.

Ale nežli se ještě druhý rok té bouře, proti nám
305 pozdvižené, vyplnil, skutek jakýs nový a neslýchaný v římské říši se zběhl, kterýž způsobu její docela proměnil a téměř převrátil. Nebo ten, který z nadřecených císařů přední byl (Dioklécían), v tak těžký a škodný neduh upadl, že se smyslem pomínul a o rozum přišel; a protož jak on sám tak i druhý (Maximiánus), kterýž po něm druhé místo v císařství držel, složivše s sebe důstojenství císařské, jakž napřed dotčeno, obecný a soukromý život sobě zvolili*). —

*) Není to pravdě podobno, že se Dioklécían smyslem pomínul; poněvadž pořád až do konce života s dobrým rozmyslem jednal. Bez pochyby jen obyčejní lidé, jimž svrchované panování take svrchovaným blahem býti se zdá, nazývali jeho nenadálý a neslýchaný skutek dobrovolného sestoupení s vrchu moci a slávy v život obecný a soukromý, holým bláznovstvím, a odtud snad ta pověst o jeho smyslem se pomnutí. Ale tíseň stáří (měl 60 let) a trvalé churavosti, a snad take obávání se budoucích bouří a nepokojů, možno i nespokojenost nad tím, že se dal k marnému i nebezpečnému pronásledování křesťanských poddaných namluvíti i téměř donutiti, pohnulo Dioklécíána, že uváživ zdravě tehdejší věci dobrovolně odstoupil. A protož take ve svém předsevzetí až do konce setrval, ješto jeho spoluvládce, augustus Maximiánus, kterýž od něho přemluven podobně ač nerád panování nechal, potom u příležitosti oumysl svůj změnil. Bylo to, jakž někteří kladou, prvního dubna 305., když augustove Dioklécían a Maximián odstoupili, a na jejich místě Galérius a Konstancius, dotavádní císařove, svrchované panování ujali. Nato prvního května téhož roku měli na místo oněch noví císařove ustanovení býti. Každý očekával, že zvolen bude Maxencius, syn bývalého augusta Maximiána, a Konstantínus, syn nového augusta Konstancia. Zláště pak na tohoto, jakož výborného a vůbec oblíbeného mladého pána i velestatečného bojovníka, byly oči všechněch obráceny: ale obá vyšli s prázdnem. Nebo krutý i prostopášný Galérius chtěl muže sobě podobné za spoluvládce míti, aby se proti vlídnému a milovanému Konstanciovi ve váze udržel a svou hroznou moc bez odporu provozovati mohl; ano aby jej časem třeba

To pak sotva se vykonalo, až všechna říše na dvě strany — se rozdělila, což se nikdy dříve za paměti lidské nepříhodilo *).

Po projití nedlouhého času císař Konstancius, příjmením Chlórus, kterýž všecken svůj život velmi tiše a pokojně vedl, a ku poddaným take velmi dobrotivě i k slovu božímu přívětivě nakloněn byl, syna svého vlastního, Konstantína, po sobě císařem římským pozůstaviv, obecným přirození zákonem konec života vzal **). Ten nejdříve z oněch 306

odstrčití a na jeho místo neméně krutého Licinia za augusta dosadití mohl. A protož předložil ještě před konečným odstoupením Diokléciánovi k ustanovení a potvrzení za césary, jakž jsme už dříve podotkli, Sevéra a Maximína Daju, z nichž jeden byl prostopášnější než druhý, a Maximín k tomu slepě pověřený pohan a hrozný ukrutník. Zatím pak podržel Galérius mladého Konstantína u svého dvora jako v zástavě, aneb více v zajetí, nechtě mu dovolití, aby se byl k svému otci Konstanciovi, starému i churavému, do Gallie vydal. Ale brzo se Konstantínovi podařilo, že tajně k svému otci, an právě do boje na ostrov Britanii táhl, ujetí mohl. Toto mělo potom neočekávané následky k prospěchu celé římské říše i veškeré boží církve; jakž se dále v historii povídati bude. — Výše dotčenou změnou v nejvyšší vládě utichlo protivenství církve na Západě, ne sice ještě zákonem, ale pouhou dobrotivostí augusta Konstancia, jímž se take césar Severus řídil, téměř docela: ale po celém Východě, totiž od nynější Dalmacie až do Sýrie a Egypta, zuřilo to protivenství pod Galériem a Maximínem Dajou ještě déle, i více a hůře.

Tohk buď zde k porozumění budoucích dějin napřed poznamenáno.

*) Už dříve jsme několikráte dva i více panovníků najednou říši římskou spravovati viděli, kteříž pak společně v jedno vládli a zákony vydávali: ale teď se brzo větší roztržka stala, ješto každý císař ve svém dílu více pro sebe vládnouti začal; totiž na Východě Galérius a na Západě Konstancius, majíce za césary Galérius Maximína a Konstancius Sevéra. Ostatně přec jen jedna říše při té rozdělené vládě zůstávala.

**) Konstancius umřel dne 25. června 306. v Britanii, v městě Eborakum, nyní York řečeném.

— čtyř nadzminěných císařů umřel, a pro zláštní mravů svých počestnost, přívětivost a mírnost, kterouž jiné všechny převyšoval, od Římanů v počet bohů vložen a všelikou slávou i poctivostí, na císaře náležitou, po smrti své ctěn byl. Ten také sám jediný mezi císaři věku našeho všecken čas svého panování, jakž na důstojenství císařské slušelo, strávil. A jakož v jiných věcech nejvlídněji a nejštedřeji ke všechněm se ukazoval, tak protivenství proti nám vzbuzeného nikoli účasten nebyl, ale pobožné křesťany, pod panováním jeho bydlející, od všeliké škody i potupy v bezpečnosti zachovával; a ani církevních stavení nedav bořiti, ani jaké nešlechtnosti proti nám před sebe nebrav, šťastného a blahoslaveného skončení života dosáhl. Také on sám jediný mezi ostatními císaři — kromě vlastního syna, jehož po sobě nástupcem v císařství pozůstavil, panovníka v pravdě ve všech věcech nejmírnějšího a nejsvětějšího — šťastně a slavně přirozenou smrtí z tohoto života vykročil.

Toho císaře syn, Konstantínus, jakž správu říše po otci svém ujal a za nejvyššího císaře či augusta *), jak od vojska lidu válečného, tak dávno před tím od samého Boha, svrchovaného nade všemi krále a pána, zvolen a vyhlášen byl, hned se v tom, že otcovy pobožnosti a milosti k náboženství našemu horlivým následovníkem býti chce, skutečně pronesl. Ten tedy císař takový byl **).

*) Césarem byl jmn už za živobytí otcova.

**) Když Galérius zprávu o smrti Konstancia a o povýšení na to místo syna jeho Konstantína obdržel, převelice se na to rozhněval. A však naposled, chtě nechtě, ne sice za augusta, ale přec za césara jej uznal a přijal. Za augusta na Západě jmenoval dotavádního césara Sevéra. Ale mezi tím, v říjnu 306. pozdvihl se v Římě za nepřítomnosti Sevéra onen dříve zavržený a uražený Maxencius, a učiniv se sám nejvyšším panovníkem povolal k spoluvládě svého otce Maximiána, v Itálii na odpočinutí živoucího. Tento, jakž jsme už pravili, změnil svůj oumysl, a chopil se opět vlády. Ale brzo se otec s synem nepohodl, tak že Maximián syna svrhnouti a sám zas panovati obmýšlel: a však musil sám pryč prchnouti. — Ještě před tím byl Severus, chtě sobě zas císařství dobytí, ve válce přemožen, a konečně zabit, měsíce ledna

Potom když take Licinius společným a jednomyslným —
snešením těch, kteříž nad římskou říší nejvyšší správu drželi,
za císaře a augusta vyhlášen byl, pohnula ta věc velmi
těžce myslí Maximína Daje, kterýžto sám jediný až do
toho času toliko císařem sloul, tak že vydav se na tyran-
ství, o své újmě vrchní císařské důstojenství uchvátil, a sa- 308
mého sebe augustem učinil *).

Zatím pak Maximiánus, o němž napřed dotčeno, že
důstojenství císařské sám dobrovolně z sebe složil, (když
byl potom opět a opět svrchované panování uchvátiti usi-
loval), naposledy v oukladích, proti Konstantínovi stroje-
ných, postižen jsa, hanebnou smrtí zahynul **). Zároveň 310
take všickni nápisové neb titulové jemu ku poctivosti
dávání, i jiné všecko, což k slávě jeho předešle nařízeno,
jakožto člověku nešlechtnému a bezbožnému bylo odjato.

14. Povaha protivníků církve, kteříž ji té doby sužovali.

Jeho pak syn, Maxencius, kterýž byl v Římě panování
uchvátil, s počátku císařství svého lstivě a chytře se stavěl,
jakoby víru naši obliboval, za tou příčinou to čině, aby se

neb února 307. Na to byl od Galéria v Dalmácii u přítom-
nosti starého Diokléciána i Maximiána dne 11. listopadu
roku 307. místo padlého Severa augustem jmenován — Li-
cinius; ale tento měl sobě císařství na samozvanci Maxen-
ciovi válečně dobytí. Tu byl take Dioklécián přemlouván,
aby zas vládu přijal, ale nechtěl.

*) Galérius nemoha se tomu protiviti, svolil k tomu konečně,
ale při té příležitosti přiznal take Konstantínovi titul augusta.
Tak měla nyní říše římská čtyry augusty či svrchované pa-
novníky, kromě pátého Maxencia v Římě, a k tomu ještě po-
běhlého Maximiána, kterýž pořád take vlády se chytal a jí
žádostiv byl.

**) Už svrchu dotčeno, kterak Maximiánus, změniv svůj oumysl,
všemi způsoby zase nejvyšší moc uchvátiti usiloval. K tomu
konci chtěl i vlastního zetě Konstantína vícekrát o panování
oloupiti, a strojil i jeho živobyti ouklady. V tom byv ko-
nečně postižen, dáno mu toliko na vůli, jakby chtěl ze světa
sejítí. On prý zvolil provaz, a zahynul roku 310.

— římskému lidu zalíbil, a sobě jej tou vlídností a tím pochlebenstvím uchlácholil. Protož take těm, kteříž panování jeho poddání byli, přikázal, aby od protivenství proti křesťanům přestali. A takovouto podobiznu pobožnosti na sobě ukazoval, aby se každému zdál býti vlídnější a milostivější nad jiné, kteříž koli před ním kdy panovali. Ale v skutku ne takový shledán byl, jakéhož býti lidé se domnívali, anobřz vydav se ve všechny rozpustilé nešlechtnosti, vše, co bylo bezbožného a co bylo nezdrželivého, bez studu páchal. Nebo i cizoložstvím a všemi ohavnými nečistotami se porušoval, poctivé manželky mužům jejich mocí bral, a poskvrněné zase mužům odsílal. To pak nejen proti obecným měšťanům a lehčejším osobám předse bral: ale zláště proti těm, kteří v radě římské na předních místech sedali, a v té obci nejvzácnější a nejznamenitější byli, tak potupně a nezřízeně se choval. Pročež take všickni, jak lid obecný tak muži v ouřadech postavení, a sprostí i vzácní, náramně se ho bojíce, příkrým tyranstvím potříní a zsoužení byli. A však, jakžkoli s pokojnou a tichou myslí tu dosti tvrdou a drsnatou služebnost snášeli, přec tím krvožíznivému ukrutenství toho tyрана ujiti nemohli. Nebo jednoho času pro velmi malou příčinu lid obecný k zmodování svým drabantům vydal, tak že nescíslný počet a množství lidu římského u prostřed města, ne meči Skytů a jiných divokých národů, alebrž svých domácích kopími a zbraněmi bídne a ukrutně zmodovaného leželo. Jak mnoho pak senátorů a pánů z římské rady zbito, kteréž on, číneřlivé ouklady jejich statkům a bohatstvím, a jednak tuto jednak jinou vinu křivě a falešně na ně vymýšleje, o hrdla přistrojil, to se vymluviti a vyčísti nemůže. Naposledy pak, aby vždy dovršil své nešlechtnosti, k čárům a kouzlům se obrátil *). Nebo někdy těhotné ženy rozkuchával, někdy maličkých nemluvnátek střívka přehledával, časem pak lvy obětoval, a častokráte neslušných zaklínání užíval, vzýváje a vyvolávaje ďábly, aby od něho nastávající válku odvrátili a zahnali. V své totiž myslí tu naději skládal, že s pomocí těch věcí vítězství dle své libosti obdrží. Ten

*) t. když mu potom nastala válka a nebezpečení od Konstantína.

tedy Maxencius, provodě v Římě takové tyranství, s těžkostí — vymluviti se může, čeho předse nebral, aby toliko poddané své v otrockém poslušenství udržel; tak že už v takové nouzi a nedostatku věcí k životu potřebných postaveni byli, jakéhož nikdy dříve v Římě lidé věku našeho nepamatují.

Maximinus Daja, tyran v krajinách východních, vešel zas s Maxenciem, kterýž v Římě panoval, jako s bratrem, sobě ve všelike nešlechtnosti nejpodobnějším, v tajný spolek, a ten lstivý úmysl za dlouhý čas chytře ukrýval: ale potom shledán jsa v svém šibalství, hodnou pokutu své ošemetnosti podniknouti musil *). Jest pak s nemalým podivením, kterak tento východní tyran podobné a právě jednostejné nešlechtnosti s tyranem římským provozoval, anobrž v nepravosti a nešlechtnosti nedav onomu nic napřed, vrchní místo obdržel. Nebo kteří v umění čarodějnickém a v podvodném kouzelném mámení nejvznešenější byli, těm nejvyšší ouřady poroučel; poněvadž byl člověk náramně bázlivý a marný, pověřám příliš oddaný, jako ten, kterýž sobě bludu dotazování se modl a ďáblů na odpovědi mnoho vážil, a velmi jej zastával. Nebo bez hádání a takových odpovědí neosmělil se ani, jakž říkají, coby za nehýtek býti mohlo, ničím hnouti. Pro tuto příčinu vyzdvihl proti nám těžší a ukrutnější protivenství, nežli kdy předkove jeho. Chrámy pak marným bohům v každém městě stavěti a staré, v prodloužení času pobořené opravovati rozkázal. Na každém místě říkáje i v každém městě modlářské kněží zřídil, a v jednékaždé krajině jednoho nejvyššího kněze ustanovil, a sice takového, který u výborném vykonávání každého povolání jiné slavné muže v obci daleko převyšoval, a toho i čestnou stráží vojenskou opatřil **). Anobrž ani za to se nestyděl, že všecky hádače, čarodějníky a kouzelníky, jako lidi nábožné a bohům milé, ouřady zemskými obdaroval a znamenitými svobodami ohradil.

Od nešlechtnosti této obrátil se potom k jiným, a ne jedno toliko město aneb krajinu, ale vesměs všecky země,

*) Totiž spolčil se tajně s ním proti druhým císařům a zláště proti Konstantínovi; ale byl potom take přemožen.

**) Viděti, že v tom poněkud zřízení církevního následoval.

— svému panování poddané, berněmi a daněmi od zlata, stříbra a jiného zboží, těžkými mandáty a přísnými rozkazy, i jinými nesnesitelnými břemeny nad míru sužoval, trápil, až i potřel. Bohatým take statky, kterýchž oni po rodičích a předcích dostali, mocí bral a odjímal, ne pro jinou příčinu, nežli aby svým pochlebníkům mnoho zboží a hrubé hromady peněz darovati mohl. Tak veliký byl piján vína a ožralec, že jsa opilý nemírným napitím až bláznil, a jakoby se s smyslem pominul, vztékal se a třeštil, a v tom ožralém způsobu poroučel, čehož potom vyspě se a vystřízlivě, někdy velice litoval *). V ožralství a rozpustilých chlipnostech žádnému napřed nedal: ale sám za mistra všech nešlechtností, jak osobám úředním, tak lidu obecnému se vystavil. A jakož své vojáky k tomu přivedl, aby všelikými rozpustilostmi a nezdrželivostmi oplývali, tak ouředníků, správců a soudců ponukl, aby na vsecky cesty lakomství a brání i drání proti svým poddaným nastoupili, a tyranství jeho spolu s ním účastní byli. Co mám oplzlé a všetečné skutky jeho připomínati? proč ženy od něho porušené vyčítati? Nebo nikdež města žádného neminul, aby byl v něm poctivých žen hanebně neporušil a panem násilně neodvedl.

Takové pak nešlechtnosti procházely mu u všech jiných, toliko ne u křesťanů, kteřížto potupivše smrt, tyranství jeho za nic u sebe položili. Nebo což se mužů křesťanských dotýče, ti jsou muky a trápení, oheň, meč, hřebů bodení, lité šelmy, mořské hlubiny a propasti, oudů utětí, ohnivým železy pálení, očí vyloupání, všeho těla osekání, k tomu hlad, pouta, vazby, a při dobývání kovů násilné práce a roboty přetrpěti musili: a však raději to vše s pokojnou a tichou myslí snášeli, nežliby modlářství za poctu boží hanebně změnití měli. A z počtu žen, kteréž slovem božím tak dobře, jako muži, posílněny a upevněny byly, mnohé jednostejná a rovná potýkání, jako muži, podnikajíce, rovné take a jednostejné odplaty docházely. Některé pak, byvše k porušení a k tělesné chlipnosti bezděčně a násilně brány

*) Potom dal sám ten ovšem moudrý rozkaz, aby, kdyžby v opilství něco neslušného nařídil, nevykonávalo se to, až by druhého dne vystřízlivěv znova to uvážil.

a taženy, raději životy své na smrt, nežli těla k ohavnému — pohanění vydaly. Mezi mnohými od toho tyrana nečistým cizoložstvím porušenými ženami byla toliko jediná paní, z počtu žen alexandrínských nejurozenější a nejslavnější, kteráž Maximínovu žádost, velikou chlipností až střestěnou a zblázněnou i v nezřízené bujnosti nezdrželivou, znamenitou srdatostí a udatností přemohla, a ta byla křesťanka. Ačkoli pro jiné věci, jako pro statek, slavný rod a umění velmi slavná a povýšená byla: však toho všeho méně sobě, nežli zachování čistoty a poctivosti vážila. Maximínus této paní častokráte prosil, aby žádosti jeho povolila, ale ona vždy mu statečně odepřela, a že raději smrt podstoupiti chce, ukazovala. Však ji zamordovati nemohl, protože chlipná žádost větší nad ním moc měla nežli hněv: ale vypověděl ji toliko, a všecken statek jí pobral. V nescíslném počtu jiné ženy křesťanky, nechtíce ani slyšeti slov o snížení svém skrze hanebné smilství, jimiž je vladaři krajín svoditi usilovali, každé muky a trápení i na hrdle trestání ochotně a rády podnikaly. A tak ženy tyto jistě podivení hodny jsou.

Ale nade všechny zasluhuje podivení jedna paní v Římě, taky křesťanka, nejurozenější a nejpočestnější ze všech, s nimiž tyran Maxencius, rovně chlipný jako Maximínus Daja, žádost svou provesti usiloval. Tato uslyševši, že služebníci tyranovi, totiž v těch neřádích, přede dveřmi domu jejího stojí, a porozuměvši, že manžel její, římský tribún, strachem k tomu povolil, aby ji od něho k tyranovi odvedli, maličko aby posečkali požádala, ažby se toliko v pěkné šaty oblékla a slušně ozdobila. A tak všedši do komory a jsouc tam samotná, mečem sama sebe probodla, a padši mrtvá na zem, těla bez duše císařským sluhům zanechala. Kterýmžto skutkem jasněji, nežli jakým hlasem aneb znějícím zvukem, všechněm lidem nynějším i budoucím, zjevně dokázala, že křesťanská zdrželivost a čistota ani penězi vybojována, ani smrtí udušena býti nemůže. —

Ty tak hanebné i mnohé jiné nešlechtnosti od dvou tyranů, kteříž sobě Východ a Západ podmanili, jednoho a téhož času říkáje páchány byly. Kdoby tedy příčinu těch bíd a velikých těžkostí, kteréž tehdaž svět římský soužily, bedlivě vyhledávaje, v mysli své pochybovati mohl o tom,

— že za pokutu protivenství proti nám zbuzeného povstaly? poněvadž vědomé jest, že císařů římských věci nemohly od takových bouří a rozmíšek dříve osvobozeny býti, až zas křesťané svobody své dosáhli.

15. O tom, co pohany potkalo.

Za těch všech deset let pořád zběhlých *), v nichž protivenství naše daleko a velmi se rozmohlo, nepřestalo se u nich od oukladů jednoho proti druhému a od domácí války. Nebo nikdež přes žádné moře nemohlo se bezpečně plaviti, aniž bylo možno lidem odněkud přistaviti a připlouti, aby rozličnými mukami, jako roztahováním a rozdíráním oudů, zedráním boků, i všelijakým mučením, zdali od nepřátel jedou, útrapně tázáni, naposledy pak i ukřižováni aneb upáleni byli. Přidej k tomu hotovení pavéz a pancířů, krátkých oštipců, kopí a jiných všelikých nástrojů, k vedení války příslušejících, s děláním a strojením lodí a bárek, a všeliké zbroje k bitvám na moři potřebné, což se na všech všudy místech s pilností zhotovovalo. Aniž kdo mohl co jiného očekávati, nežli každodenního vpádu nepřátel. Zatím hned i hlad a mor na ty věci následoval, o čemž na svém místě šířeji mluviti a psáti budu **).

16. Jak se věci k našemu prospěchu obrátily.

Takové tedy zlé věci, jakž o nich vypravováno, za ten všecken čas toho protivenství páčány byly, jehožto oheň, 310 jakž osmého roku s pomocí milosti boží pomalu začal ha-
312 snouti, potom desátého docela byl udušen ***). Nebo když nebeská a božská milost svůj dobrotivý a laskavý obličej nám ukázati ráčila: tedy císařove našeho věku, ti, pravím, skrze něž toho protivenství bouře proti nám zbuzeny byly †),

*) t. od roku 303. až do roku 313.

**) Níže 9, 8.

***) Viz 9, 10.

†) Rozuměj zláště Galéria.

předivným způsobem úmysl zlý v lepší proměnil, nápravu, — jakž říkáme, nám učinili, a odvolavše své dřívější mandáty, milostivé pak dekréty o nás vyhlásivše, horkost protivenství toho, náramně rozpálenou, dokonce uhasili. Ale příčin té proměny žádný nepřipisuj lidské pomoci, ani císařů těch, jakžby snadně někdo říci mohl, lítosti a milostivosti, kteréž se při nich nikdy nenacházelo; poněvadž od počátku až do tohoto času den ode dne větších mučení a trápení proti nám vymýšleli, a vymyšlená rozličnými nástroji se vši snažností obnovovali: ale samému Bohu se to přivlastniti má, kterýž na nás tak dobrotivě milostivým okem svým vzezřel, a s námi netoliko v mír vešel, ale i původa všeho toho zlého, a těch protivných bouří strůjce zkrotil a přísně ztrestal. A jakžkoli to vše božským uložením a osudem se dalo, však vždy běda tomu, jakž Písmo dí, skrze kohož pohoršení přichází. Toho tedy nepřítele našeho pokuta a trestání boží take zachvátilo, a začavši od těla, až k duši jeho proniklo. Nenadále totiž v těch místech těla, kteréž přirození pro stud skrylo, urodila se mu hlíza, potom u vnitřnostech tejnějších vřed zahnojený s mnohými děrami, a z toho potom nezhojitelné hryzení, vnitřní střeva jeho zžírající. Z těchto se nescíslné množství červů vylíhlo, a odtud smrad smrtelný a nakažující vypejchal, poněvadž i všecko hrubé tělo jeho, dříve nežli v nemoc upadl, obžerstvím a opilstvím v náramně veliký tuk a sádlo se obrátilo, kteréž potom hnísem a hnojem porušené, nesnesitelné a přehrozné divadlo blízko k němu přistupujícím ukazovalo. A protože někteří z lékařů, nemohouce tak velikého smradu snášeti, rozkázáním jeho byli zmordováni, jiní, že žádné pomoci prací svou učiniti nemohli, anobrž o zdraví jeho, ješto celé tělo jeho bylo oteklé a naduté, všecku naději dokonce pustili, byli týmž způsobem bez milosti hrdla zbaveni.

17. Odvolání císařského mandátu.

Galérius tedy s takovými a tak těžkými bídami zápase, 311 naposledy zločinství svá, jichž se proti lidem pobožným dopouštěl, začal v mysli své poznávati. A protože usmysliv sobě a jako sám k sobě se navrátil, nejdříve Bohu, všech

- věci stvořiteli, z hříchů se vyznával. Potom zavolav svých knížat před sebe, rozkázal jmenem svým mandát vydati, a protivenství proti křesťanům i hned bez meškání spokojiti a zastaviti, ano i z moci nařízení císařského to ustanoviti, aby křesťané zase kostely své stavěli, nemeškajíce se scházeli, služby obyčejné vykonávali, a za život císařův Bohu se modlili. Takž i hned s poručením a slovy skutek se srovnal, a mandátové císařští v jednom každém městě zjevně se vyhlášovali, kteříž v sobě odvolání a jako nápravu, pro křivdy nám činěné, obsahovali, těmito slovy:

*Samovládce císař Galérius Maximínus, nepřemožený, augustus atd.; a samovládce císař Flávius Valerius Konstantínus, dobrotivý, šťastný, nepřemožený, augustus atd.; a samovládce císař Valerius Liciniánus, dobrotivý, šťastný, nepřemožený, augustus, obyvatelům svých krajín pozdravení *).*

„Mezi jinými věcmi, kteréž jsme pro obecné dobré a užitečné v říši kdy ustanovili, chtěli jsme take už dávno všecko podle starobylých práv a nařízení, i dle obecné římské kázně k nápravě a předešlému způsobu přivesti, ano i o to pečovati a to opatřiti, aby křesťané, kteříž předků svých náboženství opustili, k dobrému zase smyslu se navrátili. Ale poněvadž oni zomyslně v takovou zpouu a zpozdllost se vydali, že toho, což nám staří ustanovili, a což snad i otcové jejich nařídili, nižádným způsobem následovati nechtěli, ale podle svého úmyslu a jakž se komu z nich líbilo, tak zláštní zákony sobě nařizovali a je zachovávali, i dle rozličných sekt rozličná shromáždění mávali: tedy když jsme ten mandát na ně vydali, aby se k starým obyčejům zase obrátili, mnozí z nich v nebezpečenství hrdla přicházeli, a někteří těžce zkormoucení rozličné smrti podnikali. A poněvadž jsme to spatřili, že nejedni v té neústupnosti své trvajíce, ani bohům nebeským náležité služby nevykonávají ani křesťanského Boha nectí: z té příčiny my, obrátivše

*) Čtvrtý augustus, Maximínus Daja, není tu jmenován, ale nelze pochybovati, že ten mandát i jeho jmenem dán byl: však ne take jmenem Maxencia, jež ostatní císaře za samovzance měli.

oči své k vlídnosti a starodávní zvyklosti, dle které všem lidem rádi odpouštíme a milostivi jsme, uznali jsme za dobré, aby ta naše milostivost i na ně se vztahovala, a nyní k tomu rádi jsme povolili a povolujeme, aby ti lidé zas svobodně křesťany se býti vyznávali, a sobě domy a kostely, v nichž se dříve scházivali, zase opravovali a stavěli, však na ten způsob, aby proti obecnému řádu ničehož předse nebrali. O čemž potom jiným naším listem všem soudcům v městech znáti dáme, čehoby při tom šetřiti a nač bedlivý pozor míti měli. A protož křesťané, propuštěním sobě od nás takové svobody a zvuče jsouce nám zavázání, povinni budou Bohu svému za naše zdraví, za pokoj a štěstí obce, i za své vlastní blaho snažně se modliti, aby všelijak dobrý způsob císařství v celosti stále zachován byl, a oni take v svých domích s čeládkami bez starosti a přílišné péče pohodlný život vésti mohli.“

Ten jest obsah toho z latinského jazyka přeloženého mandátu. Ale už jest čas k vypravování toho, co se potom stalo *).

Doplnek k osmé knize, jak se v některých rukopisech nachází.

Ten, kterýž vydáním toho mandátu původcem byl, učiniv takové vyznání, po nemnohých dnech z tohoto života se vybral, a znikl těch bolestí, jimiž byl obklíčen a zsoužen **). O něm jde pověst, že těch bíd a žalostí, kteréž

*) Tento mandát vydán byl, jakž se domnívají, s začátkem roku 311. v Mésii, kteráž obsahovala nynější Srby a Bulgary, v městě Sardika řečeném, či v nynější Sofii, kdež Galérius, stroje válku proti Maxenciovi, onemocněv ležel. V Nikomédii, tehdejším hlavním městě Východu, oznámen byl ten rozkaz 30. dubna roku 311., když protivenství, v témž městě začaté, 8 let potrvalo. Tím mandátem poutichla ta neblahá bouře na krátký čas i zákonně všude na Východě a Západě, kromě Italie a Afriky, kdež Maxencius vládl, a nejen křesťany ale i všecken lid vůbec co nejvíce možno sužoval a utiskoval.

**) Galérius umřel v té nemoci roku 311. měsíce května.

— v protivenství tom na křesťany přicházely, prvním a zlá-
 štním původcem byl. Nebo, prý, dávno před tím, než se
 ostatní císařove k našemu pronásledování hnuli, on o své
 újmě už křesťany, jak ty, kteří mu na vojnách sloužili, tak
 jiné, kteří se při jeho dvoru nacházeli, mocí od víry odvesti
 usiloval. A protože ony s ouřadů vojenských skládal, a
 těmto, jakouž mohl, největší hanbu a potupu činil, a ně-
 které take o hrdla přistrojil, naposledy pak i jiných císařů,
 kteříž vedle něho panovali (totiž Diokléciána), aby se kře-
 sťanům protivili, ponukl a popudil. Uznávám pak za po-
 třebné, abych tuto o jejich smrtích take zmínku učinil.

Když čtyři císařove římské panství mezi sebe roz-
 dělili, dvě z nich, kteříž starší byli a přední místa drželi,
 nepanovavše po začatém protivenství zouplna dvou let, dů-
 stojenství císařské, jakž napřed oznámeno, dobrovolně (roku
 305.) s sebe složili, a ostatní čas svého života jako jiní
 obecní lidé vedli, a takové skončení (jakž nyní povídati
 budu) životů svých vzali.

Jeden z nich (Dioklécián), jak stupněm a místem dů-
 stojenství, tak i časem svého za císaře zvolení a vyhlášení
 mezi nimi přední, prodlouženou a náramně těžkou nemocí
 těla pomalu chřadl, až i (roku 313.) umřel. Druhý pak
 (Maximián), druhé po něm místo držící, pro svá mnohá a
 nešlechetná usilování, kteráž za živobytí svého páchal, dle
 předpovědění ďábelského osidlem ze světa sešel*). Z osta-
 tních dvou, kteříž po těchto římskou říši spravovali, po-
 slednější, kteréhož jsem málo výš největším původcem bíd
 a těžkostí našich jmenoval, taková trápení, jakáž v předešlé
 kapitole vypsána, snášeti musil. Konstancius pak, kterýž
 před tímto místo měl, císař v pravdě, jakž nahoře praveno,
 nejmilostivější a nejdobrotivější, všecken čas panování svého
 u veliké slávě, jakž na velebnost císařskou slušelo, strávil.
 A jako se ke všem lidem co nejvládnějším a nejštědrějším
 pánem prokazoval, tak ani toho protivenství, proti nám po-
 zdviženého, žádným způsobem oučasten nebyl, nýbrž lidi
 pobožné, své poddané, v bezpečnosti a pokoji spravoval, a
 ruku nad nimi ochrannou držel. Ani take božích domů a
 kostelů nebořil, aniž co nového proti nám začínal. Ten jest

*) R. 310. Tak prý mu bylo od modlářských věstců předpovídáno.

sobě šťastné a právě blahoslavené života skončení zasloužil. On také sám jediný mezi ostatními císaři tichou a slavnou smrtí umřev (306.), svého vlastního a šlechtného syna (Konstantína), pána ve všech věcech nejmírnějšího a nejdobrotivějšího, nástupcem v císařském důstojenství po sobě zanechal. Ten pak jeho syn, jakž od lidu válečného za nejvyššího císaře a augusta vůbec vyhlášen byl, hned také šlépěje otcovy pobožnosti a milostivosti k našemu náboženství bedlivě a snažně následoval. — Takové tedy skončení života předešli čtyři císařové v rozličných časech vzali. Z nich potom sám toliko ten, o němž málo výš položeno, (Konstantín), spolu s jinými, k císařskému důstojenství povolány, to nahoře dotčené odvolání a vyznání veřejným mandátem všechněm vůbec známé učinil *).

*) A však toto vůbec ohlášené odvolání nemělo v podílu Maxenciově, a brzo potom ani v podílu Maximínově žádného účinku; a teprv po svržení Maxencia v Římě roku 312. osvobozeno jest novým mandátem společně od Konstantína a Licinia vydaným, křesťanstvo od pronásledování po celém Západě, a na to roku 313. po zahynutí Maximína Daje i na Východě. Viz 9, 9—11.

Evsebiovy církevní historie

Kniha devátá.

V knize deváté pokračuje se dále u vypsání téhož Diokleciánem zbuzeného protivenství církve, trvajícího po kratičké, Galériem způsobené oblevě, ještě na Východě až do porážky a zahynutí Maximína Daje roku 313. během dvou let. Císařové toho času byli: Konstantínus, Licinius a Maximínus Daja, kromě samozvaného Maxencia, kterýž z Říma v Itálii a v Africe panoval. Na stolici římské seděl Melchiades či Milciades, po devítiměsíční prázdní 2. července roku 311. zvolený, až do roku 314., načež následoval Sylvester.

1. Maximínus Daja, císař východní, nerad uslyšel o mandátu Galeriova.

To odvolání aneb náprava, jmenem císařským vydaná, — jakž napřed položeno, po všech končinách Asie a v jednom každém kraji se rozhlásila. To když se tím způsobem vykonalo, východní tyran, Maximínus Daja, člověk nad jiné bezbožný a nešlechtný, a pravé uctivosti k Bohu, všech věcí stvořiteli, úhlavní nepřítel, že mu se ten mandát, v němž to odvolání obsaženo bylo, nikoli nelíbil, místo psaného mandátu toliko slovy ouředníkům, panství svému poddaným, poručil, aby od protivenství proti nám zbuzeného přestali. Nebo poněvadž mu nebylo bezpečné zjevně se opřítí výpovědi a soudů těch, kteříž v správě císařství přední místo drželi: za tou příčinou nařízení výš dotčeného mandátu, všechněm vůbec vydané, do tmy založiti a zatajiti usiloval,

všecku péči o to maje, aby v krajinách správě jeho podda- —
ných na světlo nevyšlo. Protož oustně toliko a ne psaním
vladařům oznámil, aby od protivenství nám činěného ulevili;
což oni skrze listy sobě vespolek v známost uvedli. A tak
nejvyšší císařský velitel a nad krajinami vladař, Sabínus,
vůli Maximínovu vladařům po krajinách listem latinskou
řečí psaným vyjevil, kterýžto list jsem já z latinského takto
v náš převedl:

„Svrchovaná velebnost císařů a pánů našich nejsvětěj-
ších, zláštní a téměř nevypravitelnou snažností zažžená, všech
lidí myslí k svatému a upřímemu způsobu vedení života od
dávného času převesti usilovala, aby i ti, kteří v provo-
zování náboženství jiný, od římské zvyklosti vzdálený oby-
čej zachovávají, poctu slušnou a náležitou bohům ne-
smrtelným činili a vykonávali. Ale některých neústupnost
a převrácená vůle v takovou všetečnost se vydala, že ani
tím spravedlivým mandátem od vlastního předsevzetí svého
upustiti nechtěli, ani pokutou smrti, na sebe uloženu, žá-
dným způsobem se odstrašiti nedali. A poněvadž se přihá-
zelo, že mnozí za tou příčinou v těžká nebezpečství ubí-
hali, tedy svatá pánů našich a velikomocných císařů vele-
bnost, z přirozené své a velice vznešené pobožnosti a milo-
sti, usoudivši to za věc nejsvětější vůli a stálému předsevzetí
jejich odpornou, aby lidé pro tu příčinu v nebezpečství
přicházeli, poručiti mi ráčila tímto listem opatrnosti své
oznámiti, jestliby kdo z křesťanů shledán byl, že nábo-
ženství svého národu provozuje, takového abys z těžkostí
a nebezpečství, kteréžby mu nastávalo, vymóhl a žádného
pro tu příčinu pokutovati ani trestati nedal. Zláště po-
něvadž zkušením dávného času skutečně to poznáno a shle-
dáno jest, že křesťané nižádným způsobem na to namlu-
vení býti nemohou, aby se takové neústupnosti své někdy
aspoň odučili. A protož tvá prozřetelná opatrnost k ouře-
dníkům soudním a správním, i k představeným každého mě-
sta a náležejícího k němu okresu, zase list napíše, aby vě-
děli, kterak se mají se vši bedlivostí vystříhati, by z mezí
tohoto mandátu nevykračovali.“

Nato tedy vladařové v jedné každé krajině rozum toho,
což k nim psáno bylo, soudíce to býti opravdivým oumy-
slem císaře, hned zas ouředníkům a správcům a před-

- staveným každého místa, zláště mezi robotným lidem venku ustanoveným, vůli tu císařskou písemně v známost uvedli. Aniž však samým toliko psaním šťastně se to vedlo, ale mnohem více opravdovým skutkem. Nebo ouředníci, rovně jakoby od samého císaře přikázání měli, k skutečnému vykonání beze všeho meškání to přivozovali, a jak vězně, pro vyznání víry v žalářích zavřené, tak i jiné k většímu trápení do dolů k dobývání kovů odsouzené, ven na světlo vyvedše, svobodně propouštěli; za to majíce, ačkoli omylně, že to jest konečně císaře pána jejich mínění a vůle.

Když tedy věci tyto způsobem tím nařízeny byly, pojednou ve všech městech křesťanská shromáždění církví a častá shledávání se v jedno, kteráž oni při vykonávání řádů svých zachovávají, jako nějaké světlo, kteréž po temnoti a čiré noci najednou vyskočí, vidáni byli. Protož všecko množství nevěřících a pohanů nemálo se zděsilo, ulekše se tak divné a téměř k víře nepodobné a nenadálé proměny, prokřikující vysokými hlasy, že sám Bůh křesťanský jest ten veliký a pravý Bůh. Z našich pak ti, kteří dříve půtky toho protivenství věrně a udatně podnikali, už nad jiné všecky v srdcích svých znova velikou radost z toho měli, i směle a svobodně sobě počínali. Ale kteří, jsouce u víře mdlí a nestateční, padli a za tou příčinou svědomí zkomoucená a náramně zbouřená měli, ti k tomu, aby lékařství našli, rychle pospíchali, a jiných, u víře stálých, s ponížeností za to žádali, aby jim své pravice ku pomoci podali, a k Bohu, aby jim byl milostiv, za ně se modlili. Potom urození a stateční pro víru bojovníci, vysvobození jsouce z trapného dobývání kovů, všecka místa, kteráž jim na cestě byla, s veselým obličejem procházejíce, do své vlasti se navracovali, a radostí takměř nevypravitelnou a plesáním srdce svého, kteréž se náležitě vymluviti nemůže, naplnění byli. A protož veliká hejna lidí po cestách a obecných ulicích jdouce žalmy a zpěvy svými Boha chválili, a tudy těžkostí a bíd svých na cestě sobě polehčovali. Tak že každý mohl tehdaž viděti, kterak ti, jenž málo předtím nejukrutnějšími mukami trápení a z vlasti své vyhnáni byli, s plesáním a veselou tváří k svým domům a obydlím se navracovali. Anobrž i ti, kteříž dříve bezhrdlí našeho velmi žádostivi byli, když tuto proměnu, divným způsobem

učiněnou, spatřili, spolu s námi z tak veselého skončení té — věci poněkud se radovali a těšili.

2. O zhoršení v té věci, kteréž brzo nato nastalo.

Ale tyran, Maximínus Daja, kterýž, jakž povědíno, ³¹¹ východní končiny spravoval, poněvadž pobožnosti a ctnosti ³¹² vysoce nenáviděl, a všechněm dobrým lidem i statkům jejich ouklady ustavičné strožil, nemoha toho stavu věcí dlouho snášeti, ani celých šest měsíců svobody té a pokoje našim nedopustil *). Nebo což se koli k vyvrácení pokoje a pohodlí našeho nějakou platnost nésti zdálo, to on vší svou mocí a silou snažně proti nám konal. A předně vzav sobě příčinu, shromáždění společná, kteráž jsme na hřbitovích obyčejně drživali, zapověditi nám usiloval. Potom nějaké zlotřilé a nešlechtné muže, chtěje vždy zlou žádost svou naplniti, k Antiochenským poslal, napomínaje měšťanů, aby si to zláštním vyslanstvím místo největšího dobrodiní od něho vyžádali, by žádnému křesťanu v městě jejich bydleti nedopouštěl; ano i jiná města k témuž ponukl. Těch všech věcí původem a vůdcem byl Theoteknus, rodič antiochenský a téhož města důchodní, muž ukrutný, lstivý, nešlechtný a jmenu svému, ježto boží dítě znamená, ve všem odporný.

3. Nová modla v Antiochii postavená.

Ten zlostník tedy těžkou válku proti nám veda, a všemi způsoby spoluvěrce naše, jako nějaké zločince a zlo-

*) t. dokad zas k novému pronásledování volné ruky nedostal, což bylo brzo po smrti starého Galéria. Nebo tehda se Maximínus Daja za prvního augusta považoval, a zmocnil se hned všech zemí, kterými byl Galérius vládl. Tomu se opřel Licinius, a když obá válečně proti sobě vytáhli, učiněno přátelské narovnání, dle něhož se ti dvě o země Galeriovy tak rozdělili, že Licinius obdržel východní země od Dalmacie až k Bosforu a vůbec všecko z této strany moře, Maximínus pak ostatní východní krajiny k svému pauství připojil. Toto narovnání stalo se ještě roku 311., kdažto po krátké oblevě dotčené protivenství opět nastalo.

- děje z tejných skrejší vyhledávaje, i všecko, cožby k obvinění a obžalování nás sloužiti mohlo, lstivě nastrojuje, anobrž i k tomu, že mnozí o hrdla svá přišli, příčiny dávaje, naposledy obraz a modlu Joviše Filia, t. j. boha a ředitele přátelství, vyzdvihl a postavil, a skrze ni s pomocí kouzel a tajného umění lidi šálil a falešné divy činil; nadto ku počtě té modly nešlechtná tajemství, proklata svěcení a ohačtná očišťování vymyslíl, až i to způsobil, že ta šálení anebti kouzelní zázrakove císaře se donesli. Ještě více; aby se tím snáze svým pochlebenstvím císaři zalíbil, a jemu nějak to v mysl vložil, zbudil jest ďábla proti křesťanům, pravě to a tvrdě, že ten bůh rozkázal, aby křesťané, jakožto odpůrcove a nepřátelé jeho, z města i z kraje toho bez meškání vyhnáni byli.

4. Co proti nám města ustanovila.

Když tedy nejprv Theoteknovi tyto věci podle vůle jeho se zvedly, jiní take všickni ouředníci a správcove, kteříž v městech, Maximínovu panství poddaných, bydleli, též nařízení proti křesťanům vyhlásiti umínili. Potom i vladařove po krajinách, spatřivše, že se to císaři dobře líbí, dali návěští svým poddaným, aby též učinili. Ano když i sám tyran mandáty svými tomu jejich předsevzetí s velikou chutí dovolil, a je stvrdil, tedy oheň protivenství proti nám opět znova se zapálil. A protož i hned byli po všech městech modlářští kněží ustanoveni, a Maximínus sám nařídil za nejvyšší kněze, muže v umění správy obecné nejvznešenější, i v jiných take věcech nejznamenitější, kteří mnoho práce při vykonávání pohanského náboženství a počty bohům vynakládali. Nebo ať krátce zavru, ta bezbožná a bláznovská císařova pověra jak ouřadní osoby, tak všecken lid obecný k tomu přivedla, že k vůli jemu všecko zlé proti nám předse brali, za to majíce, že za dobrodiní od něho přijatá největší vděčnosti k němu dokáží, když nás bez milosti vraždití a jiné nové i neslýchané nešlechtnosti svobodně proti nám páchatí budou.

5. Vymyšlené spisy Pilátovy.

Nadto výše spisy nějaké Pilátovy o Spasiteli našem, — plné posměchu a rouhání proti Kristu, křivě vymyslili*); kteréžto z rozkazu císařského po všem panství, k správě jeho náležejícím, rozeslali, a listy svými poručili, aby všudy na každém místě v krajích, po městech i po všech zjevně přede všemi čteny a vykládány byly; školní take učitelové aby v nich, místo jiných umění, mládež bedlivě cvičili a k tomu vedli, aby je všickni z paměti říkati uměli.

Když tyto věci tím způsobem byly nařízeny, jistý vojenský velitel v městě Damašku, krajiny Fénicie, nějaké nepoctivé ženky a zjevné nevěstky na náměstí zjímal a těžkými pobružkami muk a trápení k tomu přinutil, aby samy na sebe vyznaly, že byly předtím křesťanky, a že dobře povědomy jsou křesťanských nešlechtností i hanebných chlipností, kteréž prý oni v svých modlitebnicích a kostelích, shromáždíce se, beze všeho studu vespolek páchají. Též i jiné hanebné těm podobné věci, na potupu a zošklivení našeho náboženství křivě a falešně vymyšlené, poručil, aby vypravovaly. Jejich tak nestydaté lži rozkázal v spis uvesti a k císaři donesti, z jehož poručení potom ve všech městech a místech takový spis rozhlášen byl. Ale po nedlouhém čase ten velitel sám se o hrdlo připraviv, spravedlivou pokutu za svou nešlechtnost trpěl.

6. Mučeníci toho času.

Proti nám pak vypovídání a ukrutná protivenství znovu se pohnula, a trpké bouře od vladařů každé krajiny zase proti nám vzbuzeny byly, tak že mnozí z věrných kazatelů slova božího nenadále zjímání jsouce, ortel nevyhnutelné smrti na sebe slyšeti musili. Z nich tří, přiznavše se svobodně k tomu, že jsou křesťané, v Emise, městě krajiny Fénicie, lýtým šelmám k roztrhání uvrženi byli. Mezi nimi byl jeden biskup, jmenem Sylvánus, člověk letitý a věkem 312 sešlý, kterýž neméně čtyřicíti let užitečně církvi posluhoval. — Téhož času Petrus, církve alexandrénské věrný a 311

*) Výš 2, 2.

— bedlivý pastýř, kterýž take nad jiné svaté a pobožné biskupy, jak pro zláštní ctnosti, jimiž se v svém životě stkvěl, tak pro bedlivost a práci, kterouž v čítání Písem svatých vynakládal, ku podivu a zázraku byl, bez hodné příčiny a provinění, nežli se čeho toho nadál, pojednou polapen jsa, z nespravedlivého rozkazu Maximínova hlavu pod meč dáti musil. Též jiní mnozí biskupove egyptští, túž pokutu s ním podnikli. — Lúciánus take církve antiochenské presbyter, muž v pravdě v mnohých věcech znamenitý, a jak v zdržlivosti své chvalitebný, tak v známosti Písem svatých vznešený, do města Nikomédie, kdež tehdaž císař dvorem byl, doveden jsa, když před vladařem obrannou řeč pro obhájení náboženství křesťanského přednesl, do žaláře uvržen a tam 312 usmrcen byl *). — To tedy zlé a ty těžkosti v krátkém čase Maximínus, vši ctnosti a poctivosti úhlavní nepřítel, proti nám nastrojil, tak že poslední toto protivenství, tehdaž proti nám pozdvižené, zdálo se nám daleko příkřejší, nežli ono první.

7. O mandátu Maximínovu, proti křesťanům vydaném a veřejně na sloupích vyvěšeném.

U prostřed pak měst netoliko nařízení jednoho každého města proti nám ustanovená, ale i samého císaře mandát v mědi vyrytý, čehož se dříve nikdy nestalo, na sloupcích vyzdvižen se spatřoval. Dítky take ve školách Krista a Piláta, i tohoto spisy, na potupu Spasitele našeho křivě smyšlené, ustavičně v ústech měly, a o nich mezi sebou rozprávěly.

Tuto pak vidělo mi se příhodno mandát Maximínův, kterýž na sloupcích zjevně napsán byl, přiložiti, aby, jak honosná a pyšná bezbožnost toho tyрана a v zlobivosti proti Bohu neústupnost, tak i božské všeho zlého nenávidějící pomsty, kteráž ho velmi brzo následovala, ustavičná bedlivost, aby bezbožní ztrestáni byli, všem vůbec známa byla. Touž take potom velmi brzo tyran přinucen byl k tomu, že o nás, ne dlouho na to, rady svému předsevzetí zcela odporne držeti, i psaným zákonem je ustanoviti a utvrditi musil. Toho tedy mandátu slova byla taková:

*) O těch třech mučenicích byla už svrchu (8, 13.) zmínka, kteříž tedy ne do onoho, nýbrž do tohoto času náležejí.

Opis odpovědi císaře Maximína na městská proti
nám vydaná nařízení, ze sloupu města Týru
vzatý.

„Poněvadž všeho bludu mrákota a mlha, kteráž ovšem —
lidi, ne tak bezbožností naplněné, jako z neumělosti bídne
oslepené a v škodlivých tmách neznámosti zapletené, byla
posedla, nyní smělostí lidského rozumu dokonce už roze-
hnána a rozptýlena jest: tedy už každý snadně může pro-
zříti a viděti, že samým toliko dobrotivým opatrováním
nesmrtelných bohů vsecky věci spravovány a utvrzovány
jsou. A jest skoro k víře nepodobné, jak nám vděčné, jak
rozkošné a příjemné to bylo, že jste tak znamenité a tak
slavné svědectví svého pobožného úmyslu k bohům vydali.
A však i před tím každému vědomé bylo, jaké šetrnosti
a jaké pocty k bohům nesmrtelným obyčejně vždycky jste
užívali, ješto víra vaše, ne z prostých toliko a marných slov,
ale z skutků předivných a stálých dosti známá jest a zku-
šená. Protož město vaše slušně a výborným právem bohů
nesmrtelných sídlem a příbytkem může býti nazváno. Jakož
take z mnohých příkladů zřejmé jest, že ono pro ustavičnou
přítomnost bohů každého času v štěstí kvetlo. A hle, nyní
město vaše, zanechavši všech věcí, kteréžby ku vzdělání
a zvelebení jeho sloužily; opustivši take vsecky prosby a žá-
dosti, jichž obyčejně pro dobré obce své užívalo, jakž po-
rozumělo, že té zlořečené marnosti křesťanské ctitelove a
vůdcove opět se poznenáhla rozmáhati počínají, právě jako
nějaký oheň už dříve udušený a uhašený, kterýž novými
pochodněmi podnícený opět znamenitý plamen a velikou
horkost z sebe vydává: tedy hned bez meškání k naší dobro-
tivosti jako nějakému pevnému hradu všeliké pobožnosti se
uteklo, a proti tomu zlému za lékařství a pomoc nás žá-
dalo. Kterýžto jistě tak pobožný úmysl že vám sami
bohove pro stálost víry při obhajování náboženství vašeho
v srdce vaše vnukli, dosti jest patrné a zřejmé. Nebo jistě
sám nejvyšší a svrchovaný Jupiter, kterýž nad slávou a
velikostí města vašeho panuje, kterýž vaše otcovské bohy,
manželky, dítky, čeledi a domy od všelijaké jedovaté a
smrtelné zhouby vysvobozuje, ten, řku, do vašich srdcí tu
spasitelnou radu vložil, a zjevně to ukázal i známé učinil,

— kterak jest znamenité, kterak slavné, kterak spasitelné s náležitou uctivostí o náboženství nesmrtelných bohů a jejich přesvatou službu bedlivě pečovati. Nebo kdo se tak nesmyslný a od zdravého rozumu tak odcizený najíti moci bude, kterýžby toho neznamenal, že se milostivým pečováním bohů o lidi to stalo, aby ani země semen do sebe vsatých s užitkem zase vraceti se nezpěchovala a naděje oráčů daremným očekáváním nezklamávala, ani bezbožná a hrozná válka bez překážky v zemi se nerozmáhala a nesílila, ani porušením čistého povětří pod nebem, těla lidská nakažena a rychle od smrti zachvacována nebyla, ani moře ostrým váním prudkých větrů zbouřené se nevydýmalo, ani nenadále bouře škodlivou nechvíli nevzbuzovaly, ani take země, všech živočichů matka a chovačka, z vnitřních svých hlubokostí s hrozným třesením se nerozstoupila, ani hory v ní vkořeněné, do otevřených rozsedlin se nepohřížily, ješto všem vůbec jest vědomé, že všechno to zlé, i nadto mnohem těžší, před těmito časy najednou se přiházelo? A to vše dalo se pro ten marný a škodný blud oněch scestných a nešlechtných lidí t. křesťanů, kterýž jak mile srdce jejich posedl, hned všechnen říkáje svět a okršlek zemský neřády naplnil.“

Potom málo níže takto pokračuje: „Ať obrátí oči na roviny polní, daleko a široce rozestřené, a pohledí na veselá a ktvoucí osení, ourodou a hojností klasů jako rozvodnělá; ať popatří na louky, kteréž se z mírných a úrodných dešťů od travin, bylin a kvítí stkvějí; ať pozor mají na povětří, jak opět náramně mírné, libé a veselé jest; a nechť konečně i z toho všickni radostí plesají, že pro vaši nábožnost, a pro vaše oběti a pocty, bohům vykonané, moc a prudkost nejsilnějšího Marsa (boha vojny) ukrocena a spokojena jest, a tak nejlibějším pokojem v bezpečnosti a utěšení nechť se obveselují a potěšují. A kteřížkoli ten slepý blud (křesťanství) opustivše, jakožto s cesty mylné na cestu pravou a k zdravému smyslu (k starému modlářství) se navrátili, ti nechť se v mysli své mnohem více rozveselují, rovně jakoby z nenadále bouře aneb těžkého neduhu vytrženi byli. Pakli kteří z nich ještě v té proklaté marnosti a hlouposti neústupně trvají, ti ať do dalekých míst od vašeho města, a z okolí k němu příslušejícího, jakž jste toho od nás žádali, jsou vypovědění a vyhnáni, tak aby město vaše,

podle chvalitebné bedlivosti a práce vaší, v této příčině vynaložené, vši poskvrny bludu a bezbožnosti tudy jsou osvobozené, s náležitou poctou, jakž k tomu od přirození nakloněno jest, služby, oběti a jiné řady náboženství bohům nesmrtelným tím zvolněji vykonávalo. Abyste pak rozuměli, jak vděčná byla nám v této věci vaše žádost, a jak srdce naše i beze všech přílišných proseb k dobrotivosti nakloněno jest, tedy vašim pobožným myslem tu svobodu propouštíme a moc dáváme, abyste pro to vaše svaté a pobožné předsevzetí za každé sebe větší dobrodiní a milost bez ostýchání nás žádali. Už tedy prostě, abyste obdrželi; nebo bez meškání všecko obdržíte. Kterážto ovšem milost městu vašemu daná, jak vaší zláštní k bohům úcty na věčnost vydávati bude svědectví, tak synům vašim i potomkům ukáže, že vy za příčinou tohoto svého ustanovení od naší dobrotivosti hodné mzdy a odplaty jste dostali.“

To tedy proti nám v každé krajině vyhlášeno bylo, což jistě všecken přístup k dobré naději, pokudž však na lidské moci záleželo, dokonce nám odjímal, tak že podle oné svaté a božské výpovědi Kristovy take vyvolení boží, kdyby možné bylo, pro ty věci v pohoršení upadnouti mohli. Ale jakžkoli naděje vši pomoci, kterouž mnozí v svých srdcích složenou měli, všechna téměř odjata a udušena byla, však pojednou a nenadále, dokadž ještě někteří služebníci, kterýž ten mandát proti nám po krajinách roznášeli, na cestě byli, Bůh náš, kterýž jest své církve stálý ochrance, zpuřnou a nadutou tyranovu proti nám chloubu skrotil a jako, ať tak dím, udávil, a svou nebeskou pomocí dobrotivě nám přispěl.

8. Co potom v čas hladu, moru a války následovalo.

Deštové pak a přívalové, kteříž obyčejně zimního času 312 bývají, přestali dle svého přirozeného běhu země svlažovati. Z čehož hned mimo naději, náramně ukrutný hlad povstal, a za tím prudký mor mezi lidmi procházeti počal, a k tomu jakýs nový a nebezpečný neduh, to jest jakés zjitření aneb vřed, kterýž pro náramnou horkost a palčivost pryskýt slove, těžce a násilně lidi trápil. Ten po všem těle se rozjídaje, smrtelně nebezpečností těm, kteříž jím porušení

— byli, přinášel. A poněvadž to trápení nejvíce v očích vězelo, tedy nescíslný počet mužů s manželkami a dětmi o zrak připravilo a oslepilo. — Téhož času zdvihl ten tyran take válku proti Arménům, národu a lidem hned od starých věků s Římany přátelstvím a smluvami spřízněným. A že křesťané byli, a pravou pobožností k Bohu se vši snažností a bedlivostí vykonávali, usiloval je tyran ten a boží odpůrce k obětování modlům a ďáblům mocí přinutiti, a udělal sobě z přátel nepřátely a z tovaryšů odbojníky. Tyto věci se všecky k jednomu času sběhly, a všetečnou smělost a drzí proti Bohu chloubu toho tyrana, kterýž se tím nestydatě a pyšně honosil, že pro jeho modlářské náboženství a válku, proti nám zdviženou, ani hlad, ani mor, ani boj za jeho časů zemí těch nestěžoval, patrně přesvědčily, a zjevného lháře z něho učinily.

To tedy zlé, kteréž se pojednou a k jednomu času, jakž napovědino, jako valem na lid shrnulo, bylo předchůdcem bídného zahynutí tyranova. A jakož on sám v té válce, kterouž proti Arménům vedl, spolu s svým vojskem těžký pád vzal a na hlavu poražen byl: tak jiní, kteříž v městech pod panováním jeho bydleli, od hladu a moru přetěžce byli souženi a trápeni, že míra pšenice za dva tisíce a pět set drachem se prodávala *). A protož v každém městě nescíslné množství lidu hladem zemřelo, ale mnohem více jich venku po městečkách i po všech tou příčinou padlo, tak že rozpočet daní, jenž převeliké a nescíslné množství sedláků a oráčů obsahoval, nyní skoro zničen byl, protože téměř všickni, jednak pro nedostatek potravy hladem, jednak v náhle morem zemřeli. Mnozí za nejmenší kousek jídla věci, kteréž nejmilejší a nejdražší měli, bohatším prodávali. Jiní pomalu své statky rozprodavše, do největší nouze a chudoby upadli. Nejedni pak i drobné seno zuby svými kousali a jedli, jiní trávy požívající, všecky take bez rozdílu jedovaté a lidskému zdraví škodlivé byliny vesměs jedli, a z toho přebídně mřeli. K tomu mnohé urozené paní v každém městě v největší nedostatek a chudobu přišedše, nuznou potřebou k tomu přivedeny byly, že po náměstí a ve-

*) Drachma byla 10—15 krejcarů. K víře nepodobná to drahota!

řejných ulicích žebrat chodily, kteréž ovšem stydlavou tváří a — slušnějším oděvem samy na sobě ukazovaly, že z dobrého vychování byly a předešle v pokrmu a nápoji hojnost mívaly. Nacházeli se i jiní lidé, kteří po všem těle vyzáblí a vyschlí jako strašidla napolo mrtví sem a tam se motali; a protože síly žádné neměli, nemohouce se na nohou udržeti, padali mdlobou na ulicích, a ležíce tak na břiše na zemi roztaženi, aby jim někdo malý kousek chleba poskytl, poníženě žádali. A když nejposlednějšího ducha z sebe vypustit měli, že hladem mrou, křičeli, a tak toliko k vypuštění tohoto nejtrpčejšího slova ještě něco síličky měli. Mnozí, jenž se bohatší býti zdáli, zděsivše se velikého množství lidí žebravých, a vynaloživše před tím na chudé veliký díl statků svých, potom v jakous tvrdou, nelítostivou a nepohnutelnou mysl upadli, protože na sebe podobné bídy očekávali, kterouž žebráky snášeti viděli. Už pak u prostřed náměstí, a po ulicích širokých i ouzkých, mrtvá a nahá těla, na zemi roztažená a za mnoho dní nepohřbená ležela, žalostivé divadlo těm, kteříž na ně očima svýma patřiti musili. Nejedna take z těch mrtvých těl od psů sežráno; pro kteroužto příčinu jiní ještě živí vydali se na to, aby psy bili, strachem jakýms poraženi jsouce, aby snad vztekouce se lidí za živa nežrali.

Mor pak celé domy a čeledi dokonce sžíral a hubil, ale nejvíce mezi těmi se rozmohl, kterých pro hojný dostatek potravy hlad dosíci nemohl. A tak mnozí boháči, vojenští i městští ouředníci a vladaři, i jiní mnozí téměř v nescíslném počtu, kteříž moc a panství nad jinými drželi a hojností všech věcí k životu oplývali, mřeli náhlou a nenadálou smrtí, jakoby je byl hlad proto naschválně opustil, aby od moru zhynuli. Všecka tedy veřejná místa, náměstí, ulice a cesty plácem a zármutkem naplněny byly, ani se nač jiného bylo podívati kromě na lítostivé a slzavé kvílení nad mrtvými, kteréž se spolu s obyčejným pískáním a hlukem při pohřbu rozléhalo. A tak smrt těmi dvěma střelami, jakž jsem napřed pověděl, totiž morem a hladem, tím způsobem válku po městech s lidmi vedouc, celé říkáje rody a čeledi v krátkém čase pohubila a sežrala, tak že zjevně viděti bylo, kterak z jednoho domu dvě i tři mrtvá těla ku pohřbu pojednou vynášeli. Takovou mzdu a záplatu měl ten zpuřný tyran

— Maximínus za svou chloubu, a za dekréty proti nám do všech měst vydávané a posílané.

Toho ovšem času se obzvláštní náklonnost a dobrotivá mysl křesťanů k každému člověku bez rozdílu v jasném světle ukazovala; nebo jediní toliko křesťané v takové hojnosti zlých věcí skutkem všelikou dobrotivost a milosrdenství klidem bídám prokazovali. Z nich někteří při opatrování umírajících a pochovávání mrtvých, poněvadž nesčíslný počet se nacházel těch, o jejichž pohřeb žádný nepečoval, bedlivou práci každého dne vedli; jiní svolajíce v jedno místo množství takových, kteří po všem městě hlad trpěli, všechněm chleby rozdávali. Když se ten slavný skutek mezi všechny lidi pověstí roznesl, všickni křesťanského Boha chválili a velebili, a že tito sami jsou v pravdě a skutku praví ctitelé boží, vysvědčovali a vyznávali. To když se tak dělo, veliký ten a nebeský křesťanů ochrance, Bůh, jakož těmi napřed oznámenými bídami na všechny lidi pro zlé činy, jichž se proti nám neprávě dopouštěli, svůj strach a hněv ukázal, tak i své o nás péče a svého opatrování milostný jasný blesk znova nad námi osvítil; a jako z hluboké propasti čiré tmy, předivné a přeslavné světlo svého pokoje nám s nebe seslav, všechněm to osvědčil, že on ten Bůh jest, kterýž o nás každého času bedlivou péčí má, jenž sice svůj lid někdy tresce a těžkostmi a bídami, když toho čas jest, zkušuje, a však na druhou stranu hned, jakž jej byl otcovskou kázní a trestáním dosti pokáral, milostivým a dobrotivým se ukazuje k těm, kteřížto svou naději v něm skládají.

9. O vítězství bohumilých císařů Konstantína a Licinia.

Konstantín tedy, o němž napřed povědíno, že se císař z cí-
312 saře, a pobožný z nejpobožnějšího a nejmilostivějšího otce narodil, a po něm druhý, Licinius, — obá opatrností a dobrotivostí výteční — když z vnuknutí všech krále a zachovatele, Boha, jako dvě nejpobožnější císaře proti dvěma nejbezbožnějším tyranům povzbuzení, zjevnou a spravedlivou válku vyzdvihli: tu padl Maxencius, tyran v Římě, od Konstantína s pomocí boží předivným způsobem v bitvě poražen; Maximínus pak tyran v východních krajinách ne-

dlouho po pádu a zahynutí Maxencia, take v boji od císaře Licinia, tehda ještě nepošetilého, přemožen, bídnou smrtí dokonale*).

Ale napřed Konstantín, kterýž v důstojenství císařském už nejvyšší místo držel, maje lítost nad Římany, jhem tyranství přetěžce zsouženými a potlačenými, pomodliv se Bohu nebeskému a Slovu jeho, Pánu Jesu Kristu, nás všech Spasiteli, pomoci proti nepříteli horlivě žádaje, táhl přímo se vším vojskem svým, aby Římanům svobody, kterouž po svých předcích dostali a tehdaž potratili, zase dobyl**).

*) O tom níž 10. Licinius nebyl tehdaž ještě své nepřátelství proti křesťanům na jevo vynesl.

**) Maxencius, tyran římský, srozuměný tajně s Maximínem, vybídl i donutil sám Konstantína k válce, kterýžto maje menší sílu a nejsa zcela připraven, ne bez starosti proti Maxenciovi, vojskem silnějším i lépe ozbrojenému, z Gallie přes Alpy táhl. V té nesnázi obrátil se Konstantín modlitbou o pomoc k Bohu, a sice k tomu, jež byl otec jeho už ctil, žádaje snažně, aby mu v nastávajícím boji pomocníkem byl. Nato jednoho dne, když byl s vojskem ještě za horami, viděl odpoledne světlý kříž na nebi, a okolo nápis; „V tomto zvítěz.“ Tomu neobyčejnému vidění se Konstantín i s vojskem nemálo podivil. A když o tom dále přemýšlel, coby to znamenalo, ukázal se mu následující noci ve snách Kristus s tímž znamením, jak je byl na nebi viděl, a přikázal mu, aby dal takové na korouhev udělati, a to že mu bude ochranou proti nepřítelům. Tak to potom sám Konstantín našemu Evsebiovi vypravoval, kterýž to v svůj spis o životě Konstantína položil. Vstav pak ráno povolal Konstantín umělce a posadiv se mezi ně vypravoval, co viděl, a co oni ze zlata a drahého kamení v hlavní korouhev (*labarum*) zhotoviti měli. Toto *labarum* bylo, dle vypsání Evsebia, kterýž je viděl, dlouhé oštěpiště zlatem okované, a na něm nahoře napříč bídlce, tak že se to kříži podobalo. Na vrchním konci toho kříže, či na ostnu toho oštěpiště, kdežto jinda stával římský orel, byl teď zlatý věnec upevněný a v něm jméno Kristus, řecky dvěma začátečními písmeny vyznačené. Od bídlce visel červený, zlatem a drahým kamením ozdobený praporec stejné délky a šířky, a pod jmenem Krista byly podobizny Konstantína a jeho synů. Padesáti výtečným, z životní stráže zvoleným mužům bylo to *labarum*, (hlavní ko-

— Maxencius pak, více na čáry kouzelníků, nežli na dobrotivost a lásku svých poddaných zpoléhaje, ani ven z brány města vyjít se neosmělil *). A jakžkoli nesčíslným počtem zbrojných a znamenitými houfy lidu jízdného i pěšího všeka místa, kraje a města, kteráž mu koli buďto okolo města Říma aneb jinde po vsi vlaské zemi v poddané služebnosti pozůstávala, dobře opatřil: však císař Konstantín, spolehaje v ochranu božskou, na první, druhé i třetí tyranovo proti němu zšikované vojsko udeřiv, všeka porazil a sobě podmanil, a projev veliký dil země vlaské, až k samému městu Římu se přiblížil. Potom, aby oblehna v městě tyrana i proti samým Římanům bojovati nemusil, sám Bůh mu jej, jako nějakými řetězy spoutaného z města vytáhl a dosti podál od bran postavil **), a tu spolu i pravdivost těch divů, kteréž dávno mocí svou proti bezbožným byl působil, a jež v Písmech svatých jako ve dskách poznamenány nalézáme — ačkoli je mnozí za básně aneb marné rozprávky drží a nic o nich nevěří, však věrní pevnou a jistou víru o nich mají — přede všemi bez rozdílu, jak věřícími tak nevěřícími, kteříž na ty předivné věci svýma očima hleděli, světle ukázal a potvrdil. Nebo, jako Bůh za času Možíše a oněch starých a pobožných Židů vozy Faraónovy se vším vojskem do hlubokosti mořské srazil, a výborný lid jízdný i s drabanty v Rudém moři potopil a vodami překvačil: tak i Maxencius a ostatní zbrojní a vojáci, kteříž s ním byli, jako kámen do víru a hlubokosti

rouhev) k ostříhání svěřeno. Nato se dal Konstantín se svou matkou a syny ve víře vynučiti. A tak důvěře se v Boha a Krista táhl Konstantín přes hory Alpy na Maxencia.

*) Bylo mu od hadačů prorokováno, že zahyne, postaví-li se proti nepříteli; proto ani z města nevycházel.

**) Když Konstantín už před Římem stál, lákaje Maxencia, v městě se držícího, k boji, kázal tento do knih Sibylliných nahlédnouti, co tam psáno, ješto mezi tím Konstantín pavezý (štíty) svého vojska jmenem Kristovým, jak na korouhvi se vidělo, ozdobiti rozkázal. Maxenciovi odpověděno, že toho dne nepřítel římský zahynouti má. Toto on o Konstantínovi vykládaje, odvážil se ven za řeku proti Konstantínovi vytáhnouti — a byl na hlavu poražen.

řeky Tibery pohlavě spadali, když totiž ten tyran před Konstantínem, pomoc s hůry od Boha majícím, utíkal, a v utíkání přes dotčenou, proti němu tekoucí řeku přepravití se chtěl, přes kterouž, spojiv a v hromadu svázav množství člunů a lodí, most velmi řemeslně udělal, a na něm jakýs chytrý nástroj k svému vlastnímu zahynutí postavil*). A tak se může o něm dobře pověditi: „Jámu otevřel a vykopal, ale sám do jámy upadl, kterouž jinému připravil; obrátit se usilování jeho na hlavu jeho, a na vrch hlavy jeho nepravost jeho sstoupí**).“ Nebo spojení a svázání toho mostu na řece samo se přetrhlo, přepravování vojska se tím pojednou zastavilo a lodě i s lidem, který na nich byl, do hlubokosti vody se potopily; a sice ten nejohavnější tyran ze všech napřed po hlavě do řeky upadl, a po něm jeho drabanti, dle povědění Písma, jako olovo do prudkého víru 312 hluboké vody sstoupili***). Tak Konstantín s svým vojskem, dosáhnuv s pomocí boží slavného vítězství, slušně a spravedlivě, jestliže ne slovy, však skutkem, nápodobně s oněmi Israelity a věrným služebníkem božím, Možišem, co oni proti bezbožnému tyranu Faraónovi zpívali, totéž zpívati mohl: „Zpívejmež Hospodinu; neboť jest slavně zveleben. Koně i s jezdcem uvrhl do moře. Síla má a pomoc má byl Hospodin, nebo vysvobodil mne.“ A opět: „Kdo jest podobný tobě mezi bohy, ó Hospodine? Kdo jest tak, jako ty, velebný v svatých, a hrozný v slávě, činící divy a zázraky†)?“ — Ta tedy a k těm podobná slova Konstantín k slávě a chvále Boha, svrchovaného vévody a původce tak slavného vítězství, ne ústy, ale skutkem zpívaje, s velikým triumfem a znamenitou slávou a pompou do Říma vjel. Tu ho vesměs všickni, jak osoby z řádu pánů římské rady senátorů, tak i jiní ouředníci a nejvyšší osoby, i všecken římský lid s manželkami a dětmi,

*) Ten most byl na člunech železnými skobami spojen a tak uměle nastrojen, že se snadno i s nepřítelem, kdyby na něj vstoupil, strhnouti mohl.

***) Žalm 7, 16—17.

***)) To se stalo 28. října roku 312. Načež druhého dne Konstantín vítězoslavně do Říma vjel.

†) 2. Mož. 15, 1—2. 10—12.

— veselou tváří, ochotnými srdci, radostným prokřikováním a nevýmluvným plesáním, jako svého vysvoboditele, vlasti spasitele, a nejdobrotivějšího ochrance přijali *).

Ale on, maje pobožnost k Bohu od přirození, ať tak dím, v srdce své vsatou, nic se ovšem tím lidským křikem a plesáním nepohnul, ani těmi chvalami v mysli nepozdvihl: než dobře věda, že mu v tom boji sám Bůh s pomocí svou přispěl, i hned vítězné znamení spasitelného kříže do rukou obrazu svého postaviti rozkázal. A když mu ten obraz, v pravé ruce maje spasitelné znamení kříže, v nejpřednějším místě všeho města postaven byl, poručil Konstantín na patě sloupu tato slova latinskými literami poznamenati a vyryti: „Hoc salutari signo, vero fortitudinis indicio, vestram civitatem tyranni iugo liberavi, et s. p. q. r. in libertatem vindicans pristinae amplitudini et splendori restitui.“ To jest: „Skrze toto spasitelné znamení, jenž jest pravý důkaz statečnosti a síly, město vaše jha tyranského jsem zprostil, a římskou radu i všecken římský lid osvobodiv, zase ku předešlému důstojenství a slávě jsem přivedl **).“ —

*) Z vítězství Konstantína se všickni vůbec tím více radovali, poněvadž proti dotavádnímu obyčeji všechny strany bez rozdílu jeho mírností, dobrotivostí a milostí zakusily. Konstantín potrestal jen důvěrníky Maxenciovy; potom jeho životní stráž, totiž ohavné prétoriány, a sice rozpuštěním: ostatní vojsko přijal do své služby. „S koncem bitvy zastavil Konstantín, jak svědčí pohan Zosimus, právo vítězitele, a nedovolil ani ty zabíjeti, jejichž potrestání Řím od něho žádal.“ A jiný pohan Nazarius povídá o tom vítězném vjezdu Konstantína a o té všeobecné radosti, „že od založení města Říma takový den římské říši nezasvítal, v němžby se veřejná radost tak povšechně a tak náramně byla ukazovala aneb ukazovati měla, jako v den vítězoslávy Konstantínovy.“ — Nyní byl Konstantín pánem všeho Západu, a římská rada, neohlédajíc se na staršího Licinia aneb Maximina, vyhlásila jej za předního augusta. On byl take na starořímském trůnu prvním křesťanským císařem.

**) Bylo to Římanům od starodávna obyčejno, že zasloužilým mužům, zláště pak vítězným vojevůdcům a potom i císařům sochy a jiné obrazy na veřejných místech stavěli. Taková socha, a sice s křížem v ruce, byla tato vítěznému Konstantínovi postavená. —

Potom Konstantín a s ním i Licinius, téhož důstojenství císařského spolutovaryš a účastník, jenž tehdaž ještě v tu nesmyslnost neupadl, kterouž se potom na mysli své pošetil a ztřeštil *) — obá tedy, chtějíce Boha, všeho dobrého při nich původu, sobě nakloniti, vydali z jednomyslného snešení a společné rady ouplný a dostatečný zákon k obhájení křesťanů, a poznamenali při tom i ty předivné skutky, kteréž Bůh při nich způsobiti ráčil, jakož i vítězství nad Maxenciem, a to i s tím zákonem, k dobrému křesťanů nařízeným, Maximínovi, v krajinách východních vládnoucímu císaři, kterýž se na oko stavěl, jakoby jim všeho dobrého přál a celým přítelem jejich byl, bez meškání odeslali **).

Ten pak, jakž o těch věcech přezvěděl, nejdřív ovšem, jakožto tyran, velikou nad tím žalost v svém srdci měl, ale potom, aby se z jedné strany nezdálo, že cizímu rozkazu poddán jest, a z druhé strany, že nechtěl toho nařízení zatajiti, boje se těch, kteří je vydali — napsal přinucen nejprv tento list k dobrému křesťanů, nejínáč, než jakoby jej byl sám ze své vůle vydal, a odeslal jej k vladařům svého panství, v němž mnoho toho, čehož až dotavad nikdy neučinil, chytře a obmyslně, a však jen sám proti sobě vymyslíl a udal.

*) Tak, že opět křesťany pronásledovati začal.

**) Tím zákonem dána křesťanům po vsí římské říši ouplná svoboda k vyznávání své víry, kteráž pak, jak brzo uslyšíme: ještě dvakráte přetržena byla. Obsah toho nařízení k prospěchu svobodného vyznání víry na začátku roku 313. od Konstantína a Licinia společně v Medioláně, kamž se byli po zahynutí Maxencia sešli a nový svazek přátelství spolu učinili, vydaného, není nám do slova známý, ale jistě, že s ohledem na pohana Licinia ještě některé výmínky v sobě zavíral, kteréž ouplné svobodě víry překázely. Ty byly potom jiným dekretem těchže císařů odstraněny. Viz níž 10, 5.

P ř e p i s z l a t i n y p ř e l o ž e n é h o l i s t u t y -
r a n a M a x i m i á n a .*Jovius Maximinus augustus Sabínovi pozdravení*).*

— Mám za to, že jak tvé slovutné vzácnosti, tak i jiným všechněm lidem dosti vědomo, kterak páni a otcové naši, císařové Dioklécián a Maximián, porozuměvše tomu, jak téměř všickni lidé, opustivše služby bohů s národem křesťanským se spojili a spolčili, obecným mandátem výborně o tom poručili, aby všickni, kteří od služby nesmrtelných bohů svých odstoupili, zjevným trestáním a těžkými pokutami zase ku poctě jejich obráceni byli. Ale když jsem já nejprv do krajin východních šťastně se vypravil a poznal to, že mnozí lidé, kteříž se obci dobře hoditi mohli, od soudců za příčinou, s počátku oznámenou, na místa cizí a neznámá vypovídáni byli, přikázal jsem přísně všechněm soudcům, aby na potomní čas žádný z nich lidí, v zemích a krajinách osedlých, tak přísně a ukrutně netrestal, ale více o to usiloval, kterakby je povlovnou řečí a přívětivým napomenutím k službě bohů zase přivedl a obrátil. A protož toho času, když všickni soudcové rozkaz můj slušně a náležitě vykonávali, došlo k tomu, že v krajinách východních téměř žádný, ani vypověděním z vlasti trestán nebyl, ani žádné světské hanby netrpěl, a že mnozí právě tím, že se jim žádné násilí nedělo, k poctě bohů opět se navrátili. Potomně když jsem roku minulého do Nikomédie šťastně přijel a tam za některý čas dvorem byl, přišli ke mně měšťané toho města s obrazy nesmrtelných bohů, velice mne za to žádajíce, abych křesťanům v témž městě a vlasti jejich žádným způsobem bydleti nedopouštěl. Ale já dovědév se o tom, že mnozí muži toho náboženství v těch končinách svá obydlí mají, takovou jsem jim tehdáž odpověď dal, že

*) Sabínus byl Maximínův praefectus praetorio, t. j. vrchní velitel životní stráže, podle našeho způsobu první vševládný úředník či ministr, kterýž všecku i vojenskou i právní moc v svých rukou držel.

jejich žádost jest mi ovšem vděčná a milá a že bych jim — rád v tom povolil: však že neporozumívám, aby téhož všickni žádostiví byli. Jestliby se kteří nacházeli, jenžby v té své pověře zůstatí chtěli, tedy žeby se jednomu každému svoboda pustiti mohla, aby podle libosti své v tom předsevzetí setrvati mohl: a na druhou stranu, chtěl-liby kdo náboženství bohů nesmrtelných dobrovolně oblíbiti, to že se take žádnému odepřítí nemůže. A však jako Nikomédským měšťanům dal jsem odpověď, tak i jiným městům, kteráž téhož, aby dokonce žádný křesťan mezi nimi v městě jejich nebydlel, ode mne žádala, přívětivě a dobrotivě odpovídati jsem musil; a sice předně proto, že všickni staří císařové totéž zachovávali; potom, že sami bohove, kteřížto řízením a opatrováním svým netoliko všecky lidi, ale i všecky obce spravují, za dobré to uznali, abych takové prosby, kteréž na mne pro obhájení jejich náboženství a služby od lidí vzkládány byly, ochotně a laskavě k sobě přijímal, a místo jim u sebe dával *). Z té příčiny ačkoli jsem tvé opatrnosti prvně psaním svým oznámil, i potom jistým mandátem o témž poručil, aby soudcove proti obyvatelům krajin panství našeho, kteřížby chtěli to náboženství zachovávatí, ničehož příkrého a trpkého předse nebrali, nýbrž dobrotivě a trpělivě je snášeli: však nic méně, aby snad od úředníků aneb od kohokoli jiného žádné křivdy a jiných těžkých soužení trpěti nemusili, tímto take psaním tvou urozenost a slovutnost vidělo mi se napomenouti, abys raději pěknou řečí a dobrotivým předložením poddané naše po krajinách, aby opatrovnost bohů poznali, nabízel. A protož oblíbí-li kdo sám od sebe dobrovolně počtu nesmrtelných bohů, takového ochotně a dobrotivě přijítí hled: pakli kteří svého vlastního náboženství následovati volí, chci tomu, aby při své dobré a svobodné vůli od tebe zůstaveni byli. Náležitě bude tedy spravedlnosti tvé, abys toho, cožť jest přikázáno, bedlivě šetřil a žádnému nedopouštěl poddaných našich po krajích, buďto pohaněním aneb jinými těžkostmi obtěžovati; poněvadž, jakž dříve dočteno, slušnější jest, aby přívětivým napomínáním a dobrotivou řečí ku počtě a službě nesmrtelných bohů přivedeni

*) Viz výš 3.

— a namluveni byli. A aby tento náš rozkaz všechněm poddaným našim v krajích tím dříve v známost uveden byl, obzvláštním nařízením tvým, to což jest poručíno, vůbec vyhlásiti povinen budeš.“

Poněvadž Maximínus více z mušení nežli z dobré a svobodné vůle své tento mandát vydal, tedy pro onu šibalskou a lživou výpověď, kterouž byl předešle po propuštění podobné svobody zjevně vyhlásil ale nedržel, od mnohých ani tento mandát za víry hodný jmín nebyl. A protože žádný z nás neosmělil se ani sborů a shromáždění držeti, ani na světlo mezi lidi zjevně vycházeti. Nebo v psaní jeho o té věci žádné zmínky nebylo, než toliko to se poroučelo, aby nám nikdo bezpráví a násilí nečinil. Ale abychom shromáždění držeti, kostely stavěti, aneb řady své obyčejné podle svého náboženství vykonávati mohli, o tom se v jeho psaní ani jedním slovem neporoučelo. A jakžkoli císařove Konstantínus a Licinius, původcove pokoje a pobožnosti, psaní mu učinili, aby nám plnou svobodu všecko to vykonávati propustil, a sami take všechněm poddaným svým dekréty svými téhož dovolovali: však přes to vše nešlechtník ten ještě nechtěl v tom uvoliti, až potom pomstou boží k tomu dostrčen, a aby nám též svobody udělil, mocí přinucen byl.

10. O zahynutí tyrana, a jeho vyznání před smrtí.

Příčina, která ho k tomu přinutila, byla taková: Když Maximín poručeného sobě důstojenství císařského, kteréhož nebyl hoden, déle, jakž náležité a hodné bylo, zdržeti nemohl, ale pro neumělost a prázdnotu šlechtné mírnosti, kterážto ctnost každého císaře náramně ozdobuje a šlechtí, mnohé věci nenáležitě před sebe bral; a když v neobyčejné
 313 zpoufe a pyše srdce svého přílišně a všetečně se pozdvihoval, ano i proti společníkům a tovaryšům císařství, kteříž ho všemi věcmi, jako rodem, uměním, hodností, opatrností a což největšího, mírností a středmostí mysli i pravou pobožností k Bohu daleko převyšovali, příliš smělou myslí ten všetečný skutek před sebe vzal, že samého sebe za nejvyššího v témž důstojenství vydával: přišel nejposléze i

k takové nesmyslnosti, že zrušiv smlouvu přátelskou, kterouž — byl dříve s Liciniem udělal, ukrutnou válku proti všemu řádu a právu na něj vyzdvihl. A když byl potom v malém čase všecko pozdvihl a zbouřil, a všechna města hrůzou a zmatkem naplnil, sebrav vojska nescíslného počtu lidí, zšikoval je proti Liciniovi a na vojnu vytáhl, zpoléhaje a bezpečě se na pomoc ďáblů, kteréž on za bohy měl, a velikými houfy zbrojného lidu pyšně se honose. Ale když k bitvě a potkání přišlo, od pomoci boží zhola byl opuštěn, a ten, kterýžto sám a jediný jest Bůh, Liciniovi slavné vítězství nad ním darovati ráčil. A sice nejprv ten zástup zbrojného lidu, na kterýž on tak hrubě zpoléhal, bídně zahynul; potom pak, když take jeho drabanti od něho, osamotnělého a ode všech opuštěného odstoupili a k vítěziteli Liciniovi přistoupili, ten bídný a nešťastný člověk všechnu královskou ozdobu, kteráž mu nepříslušela, jakž nejrychleji mohl s sebe shodil, jako ničemný a zženilý člověk do houfu a zástupu obecného lidu tejně se vloudil, a na utíkání se dav, v poli a po vseh se ukrýval. Ale jakžkoli tím způsobem život svůj a zdraví snažně opatroval, však sotva ruky nepřatel ušel; a v tom předsevzetí svém skutečně to ukázal, že božské řeči jisté a pravdivé jsou, kteréž patrně svědčí: „že král nebývá zachován skrze mnohý zástup, ani udatný rek nebezpečenství zniká skrze svou velikou moc. Oklamavatelnýť jest kůň k spomožení, aniž ve množství síly své jezdce vysvobozuje. Aj, oči Hospodinovy patří na ty, kteříž se ho bojí, a na ty, jenž očekávají milosrdenství jeho, aby vyprostil od smrti duše jejich *).“

Tím tedy způsobem tyran tento, vši potupou a poháněním osypán jsa, jakž se do končin království svého zase navrátil, nejprv mnohé kněze a proroky svých bohů, kteréž sám zprva až ku podivu u veliké vážnosti měl, a jejichž sliby naveden jsa, tu válku předsebe vzal, jakožto šibaly, podvodníky a zrádce života svého usmrtil. Potom dav chválu Bohu křesťanů, plné a dokonalé ustanovení o jejich svobodě v náboženství vynesl. Ale smrtelnou nemocí navštíven

*) Žalm 32, 16—18.

— a ztrápen jsa, velmi brzo z života tohoto se vybral *). Ustanovení pak, kteréž poddaným svým o křesťanech vydal, takové bylo:

P ř e p i s u s t a n o v e n í , z l a t i n y v ě r n ě p ř e -
l o ž e n ě h o , k t e r ě ž t e n t y r a n o k ř e -
s t ě a n e c h v y d a l .

„Samovládce císař Kájus Valerius Maximínus, německý, sarmatský, milostivý, šťastný, nepřemožený, augustus.“

Že, jak náleží, o dobré a užitečné poddaných našich, po krajinách bydlejících, všemi způsoby ustavičně pečujeme a toho, čímby se jich všech užítkově nejvíce vzdělávali a coby se k společné jejich pomoci a povšechnému dobrému vztahovalo, též coby k náležitému opatření obce užitečně sloužilo, i coby každého srdci vděčné bylo, rádi jim udělití chceme, nadějeme se, že to před žádným tajno není, nýbrž že každý člověk, kterýžkoli považuje běh věcí, patrně to vidí a žádného důkazu nepotřebuje. Poněvadž tedy i předešlého času vědouce a znajíce, kterak pod zámínkou rozkazů, jež nejsvětější otcové naši, Diokléciánus a Maximiánus vydali, aby křesťanům sborové a shromáždění společná zapovědína byla, mnohé bouře a nepokoje povstaly, i mnohá zebrání statků od obecných služebníků ouředních se dala, a kterak potom též zlé k obtížení našich poddaných, po krajinách osedlých, o jejichžto my pokoj a opatření nejvíce pečujeme, dále se rozmáhalo, a tudy statkově mnohých k rozptýlení a zmaření přicházeli: pro tu příčinu psaním naším minulého roku, k vladařům jedné každé krajiny obzvláštně odeslaným, nařídili jsme a ustanovili, aby každý, maje úmysl toho (křesťanského) života aneb náboženství následovati, svobodně a bez překážky mohl to učiniti a předsevzetí svého se přídržeti, a v tom aby mu žá-

*) Maximínus od Licinia v Thracii na hlavu poražen, utekl až do Tarsu v Cilicii, a strojil novou válku. Ale nemaje naděje protivníku svému odolati, vzal prý jedu, z čehož těžce onemocněl. S ním se skončilo protivenství Diokléciánovo.

dný žádné závady ani záповědi nečinil, nýbrž aby každý moc — a svobodu měl beze všeho strachu a podezření, cožby mu se koli v té věci líbilo a zdálo, činiti a konati. Ale nyní zprávu toho máme, kterak někteří soudcove rozkazy naše za nic u sebe položili, a k tomu to přivedli, aby lidé, poddaní naši, netoliko o mandátích našich velice pochybovali, ale take řády náboženství svého, kteréž sobě nejvíce oblibují, pro strach lenivěji a váhavěji vykonávali a zachovávali. A protož, aby na potomní čas všeliká příčina pochybnosti a strachu odjata byla, umínili jsme tento mandát vyhlásiti, aby všickni zajisto věděli, že z této naší milosti a našeho obdarování každý, který se koli té sekty přidrží a jejího náboženství následovati chce, svobodu má to podle vůle a libosti své, a jakž jeho obyčej jest, provozovati a vésti. Nadto výše i toho jsme jim dovolili, aby zas kostely stavěti mohli. A aby ta milost naše štědrejší a hojnější byla, toto take zjevně oznámiti jsme poručili: Jestliže kteří domove křesťanští aneb pole jejich se nacházejí, kteráž jsou z rozkazu otců našich k komoře císařské přivlastněná, aneb od některého města buď koupí neb darem opanovaná, aby to vše křesťanům zase plným právem navraceno bylo. O čemž proto poroučíme, aby milost naši a opatrovnost všickni z toho dosti patrně a světle poznati mohli.“

Ta jsou slova samého tyrana, kteráž on dříve roku po vydání mandátů, proti křesťanům na sloupy vyvěšených, v spis uvéstí a vůbec vyhlásiti dal. Ten tedy, kterýž nás málo před tím za bezbožné, bohaprázdné a za zhoubce všeho světa držel, tak že nám ani v městě, ani venku, ani na poušti bydleti lze nebylo, ten už teď o naší svobodě dekréty a nařízení rozpisovati poručil. A kteří nevelmi dávno ohněm, mečem, rozsapáváním od divokých šelem a ptactva před očima toho tyrana ukrutně hynuli, i všelijaká vymyšlená trestání a trápení a ohavné smrti, jako lidé nešlechtní a bez náboženství, bídne snášeti musili, těm nyní týž tyran přiznává náboženství a propouští svobodu, aby je provozovali, a domy Páně a kostely opravovali i znova stavěli. Anobrž dotčený tyran i to o nich vysvědčil a k tomu dovolil, že take některých práv, jakožto na ně se vztahujících, užívati mohou. Takové pak zjevné vyznání učiniv, aspoň toho dobrodiní za to dostal a

— skutečně požil, že méně muk a trápení trpěl, nežli spravedlivě zasloužil, poněvadž náhle jsa od Boha raněn, při druhém setkání s nepřítelem zcepeněl*).

A tentě jest konec života jeho, ne jakýž býval bojovných vůdců, kteří pro slávu a za své poddané a přátely udatně bojující, v dobré naději slavnou smrt ochotně podnikali: nýbrž jako bezbožníka a ouhlaovního nepřítele božího, kterýž, an vojsko jeho zšikované v poli stálo, sám doma se drže a ve zdech se ukrýváje, za nešlechetnosti své zaslouženou vzal pokutu. Nebo nenadálou boží ranou po všem těle tak byl poražen, že přetěžkými bolestmi trápen na břicho padl, hladem mřel, a všecko tělo jeho horkostí s nebes poslanou a však neviditelnou tak uchřadlo a uschlo, aneb raději pomalu uprahlo a stráveno bylo, že předešlou podobu dokonce potratilo, a toliko z kůže a kostí jakási nemotorná, prodlouženým časem vyschlá a vyzáblá podobizna, na něm zůstávala. Pročež všickni tehdaž mu přítomní neměli za jiné, než že to jeho tělo pouhý toliko hrob duše jest, kteráž v něm jako v shnilé mrše zakopaná vězela. A když ta dotčená horkost od vnitřních take kostí a střev náramně ho vysušovala, tedy vyskákaly mu oči, a z míst svých přirozených vypadavše slepého dokonale jej učinily. Však dokud ještě v těch velikých mukách, ač velmi těžce dýchal, Pánu se vyznával a smrti sobě žádal. Naposledy pak zjevně to osvědčiv, že ty všecky muky za svou nesmyslnou všetečnost, kteréž se proti Kristu dopouštěl, hodně a spravedlivě trpí, duši svou vypustil a zdechl **).

11. O zahynutí posledních nepřátel křesťanského náboženství.

Když tedy Maximínus, kterýž mezi všemi jinými nepřátely pobožnosti byl nejhorší, tím způsobem z země ži-

*) t. když se vojsko Liciniovo opět přibližovalo.

**) V městě Tarsu, krajiny Cilicie v Malé Asii r. 313. S Maximínem vzalo konec protivenství církve, Diokléciánem zbuzené, take všudež na Východě, když tu bylo celých 10 let potrválo. Nyní kázal vítězný Licinius onen s Konstantínem v Miláně vydaný mandát o svobodě, křesťanům propůjčené, všude ohlašovati.

vých vyňat byl a zahynul, hned kostelove křesťanští z milosti — všemohoucího Boha od základů v nově stavení a vyzdvižení byli, a slovo Kristovo blesk svůj k slávě Boha, všech věcí ředitele, daleko a široce rozlívalo a větší, nežli předešle, svobody dosáhlo: a naproti tomu bezbožní a nešlechtní nepřátelé víry docházeli světské hanby a největší potupy. Nebo předně Maximínus byl za nejúhlavnějšího nepřítele říše od samých císařů uznán, a skrze obecné mandáty za tyрана pro svou nešlechtnost a bezbožnost nejhanebnějšího, nejzlopověstnějšího i před Bohem nejohyzdnějšího zjevně odsouzen a vyhlášen. Nápisové taky a obrazové, kteříž jemu a dětem jeho ku poctivosti v jednom každém městě postavení a vyzdvižení byli, jedni dolů na zem smetáni a svrženi, jiní temnou barvou tak zamazáni a začerněni, že povrchu a zevnitř ani spatřiti a rozeznání býti nemohli. Nápodobně i sochy, k důstojenství a slávě jeho udělané, dolů svrženy, potřískány a v kusy polámány, a ku posměchu a porouhání všem pozůstaveny, kdokoli jim jakou hanbu a potupu činiti chtěli.

Nato take ostatním pravé pocty boží nepřítelům všickni ouřadové se všemi slávy jejich ozdobami a milostmi zodjímání. Kteříkoli po straně Maximínově nej přednější byli a od něho zláštních ouřadů a milostí dostali, a kteří chtějíce mu se pochlebenstvím zalíbiti, proti náboženství našemu všetečně a lehkomyšlně sobě počínali, ti všickni byli pomordováni. Mezi nimi byl Pevcecius, kterýž mimo jiné byl při něm v největší slávě a vážnosti, kterýž mezi nejtejnějšími radami a přátely jeho přední místo měl, kterýž od něho po druhé i po třetí konsulem učiněn a všech důchodů v jeho císařství nejvyšším správcem nařízen byl; dále Kulciánus, kterýž touž měrou všecky stupně ouřadů prošel, a pro nesčíslný počet křesťanů v Egyptě zmordovaných velikého jmena dostal; potom i jiní mnozí, jejichžto snažením tyranství Maximínovo nejvíce utvrzeno i zvýšeno bylo. Táž pokuta boží dokročila i na Theotekna, mající v čerstvé paměti jeho nešlechtnosti, kterýchž se proti křesťanům dopouštěl *). Nebo ačkoli pro obraz a modlu, kte-

*) Viz výš 3.

— rouž v Antiochii postavil, na to domnění přišel, že se mu už všechno šťastně povede, poněvadž od Maximína i vladařstvím obdařen byl: však Licinius, příjev do Antiochie, dal čarodějníky bedlivě vyhledávati, i proroky a kněze té nové, nedávno postavené modly bitím a tlučením těžce trápiti, chtěje zvěděti, jakými chytrými podvody a zástěrami ty svělstivé čary a kouzla přikrývali. A když oni nemohouce pro ukrutná mučení pravdy zatajiti, všechny tajnosti své mu vyjevili, a na Theotekna zjevně vyznali, že on chytrostí svou těch podvodů a šibalství prvním původcem byl: tu Licinius, aby je všechny podle zasloužení ztrestal, nejprv Theotekna, potom i jiné pomocníky a tovaryše toho modlářství mnohými ranami ztlučené usmrtit rozkázal. K těm všechněm přidány byly také děti Maximínovy, kteréž byl otec předtím už císařského důstojenství i slavných nápisů a obrazů vedle sebe oučastny učinil *). Anobrž i krevní přátelé téhož tyrana a známí jeho, kteříž se dříve nad jiné zpuřně vypínali a tím honosně pochloubali, že všechny lidi pod své panování přivedli, též pokuty a téhož trestání, až i ohavné smrti s oněmi, kteréž jsem připomenul, podniknouti musili. Nebo nepřijímali kázně, a neznali ani nesrozuměli tomu napomenutí, kteréž v Písmě svatém takto praví: „Nedoufejtež v knížatech, ani v synech lidských, v nichž není vysvobození. Nebo vychází duch jejich, a tělo navrácuje se do země své, tak že v tentýž den mizejí všechna myšlení jejich **).“

Když tedy tím způsobem všickni bezbožníci odstranění byli, zůstala slavná správa a čest císařského důstojenství stále, pevně a bez závisi při Konstantínovi toliko a Licinioví. Ti hned s počátku panování svého, jakž nepřátely boží z cesty odklidili, uznávajíce s vděčností srdce, že sám Bůh dárce a původcem štěstí, vítězství a prospěchů jejich jest, jak snažnou práci v ctnosti a pobožnosti, tak i pravou

*) Matku jejich kázal Licinius do řeky, Orontes nazvané, vhoditi, v kteréž i ona dříve mnohé křesťanské panny utopiti dala.

**) Žalm 145, 2–4.

poctu a spravedlivé, dlužné a povinné díkůčinění Bohu skrze —
zákony a ustanovení, křesťanům k dobrému nařízená, zřetelně
a zjevně prokazovali *).

*) Ale hned po pádě Maximína povstala mezi Liciniem a Konstantínem hádka o země, poněvadž Konstantín nového, stejného rozdělení žádal. Následovala válka a Licinius k srovnání přinucen, dle něhož Konstantínovi přidána Dalmacie, Panonie, Illyrie a ostatek zemí až k moři, kromě Thrácie a dolejší Mésie, či nynější Bulgarie. Pak trval pokoj mezi oběma stranami dále 8 let. Po tomto narovnání a novém snúření vyšel bezpochyby onen rozšířenější mandát o svobodě ve vyznání víry, křesťanům ku prospěchu vydaný, kterýž se 10, 5. uvádí.

Evsebiovy církevní historie

Kniha desátá.

Kniha desátá zavírá Evsebiovu církevní historii radostným líčením šťastně nabytého pokoje a svobody v provozování svatého náboženství, z daru nejprv božího, a potom i z nařízení císařského. Byl sice ten pokoj ještě jedenkrát od Licinia přetržen, ale konečně po vítězství Konstantína nad Liciniem roku 323. vůbec a na vždy utvrzen. Obsahuje ta kniha dobu od roku 313—323. kdažto Konstantín už sám vládl. Biskupem v Římě byl pořád ještě Melchiades; po něm roku 314. nastoupil Sylvester, kterýž do konce roku 323. spravoval.

1. O pokoji nám od Boha zjednaném.

Bohu tedy, Otci všemohoucímu, všech věcí králi a — svrchovanému řediteli a správci, budiž největší ze všeho čest a chvála; a nemensší díkčinění a sláva buď i Synu jeho, Spasiteli a Vykupiteli duší našich, Pánu Jesu Kristu, skrze něhož se modlíme a žádáme, abychom stálého a dlouho trvajícího pokoje ustavičně požívali, a jsouce ode všech těžkostí a strastí, kteréž buďto od jinud a z venku na nás přicházejí, aneb, vnitř v srdcích našich povstávají, svobodní a prázdní, utěšený a pobožný život vedli.

Poněvadž pak k tvé žádosti, nejsvětější Paulíne *), a — k tvému ponuknutí tuto desátou knihu historie církevní, k devaterým předešlým knihám jsem připojil, tobě take tuto, jakázkoli jest, práci připsati a pod jmenem tvým na světlo vydati jsem umínil, v kteréžto dokonáváje své předsevzetí, i chvály tvé vypravovati budu. A protož v tomto doplňku úplnou take řeč chvály a díkůčinění k osvícení slávy boží, jehož pomocí zase církve se vzdělávají a kostelove znova stavějí, hodně položiti mi sluší, poslouchajícimu v tom Du-cha svatého, kterýž mne těmito takměř slovy napomíná: „Zpívejte Hospodinu píseň novou, nebo předivné věci učinil. Spasení způsobila jemu pravice jeho, a rámě svaté jeho. Známé učinil Hospodin spasení své, a před obličejem všechných národů zjevil spravedlnost svou **).“ A poněvadž touto řečí prorok nové písně od nás žádá, náleží tedy, abychom ho uposlechli a spolu s ním našimi take slovy zpívali, a to za tou příčinou, že po trpkých a náramně smutných těžkostech, kteréž jsme poněkud očima našima viděli a poněkud o nich slýchali, nyní z milosti boží na ty věci patřiti a takové chvály o nich vypravovati můžeme, jakýchž před námi mnozí jistě spravedliví muži a svatí boží mučeníci žádali na zemi viděti a neviděli, slyšeti a neslyšeli. Ale oni převelmi rychlým během vzhůru vzati jsouce, mnohem slavnějších věcí dosáhli, a v nebesích už a v ráji božských rozkoší požívají. My pak ta dobrodiní jeho, jichž požíváme, daleko větší býti vyznávájíce, nežli zasluhujeme, jakož se před velebnou velikomocností Boha našeho, kterýž nám je dal, s úžasnutím divíme, tak i ze vši moci duše své povinně ho ctíme, jak nejvýš možno oslavujeme a chválíme, a svatá předpovídání proroka Páně, v Písmě svatém zaznamenaná, pravdivá a jistá býti vysvědčujeme; kteráž takto znějí: „Pojďte, a vizte skutky Hospodinovy, jaké divy vykonal na zemi, přítrž čině bojům až do končin země. Lučiště potírá, zbroje láme, a pavězy ohněm spaluje ***).“ To po-

*) Tento Paulínus byl zprva presbyterem v Antiochii a nato slavným biskupem v Týru; odkudž potom za biskupa do Antiochie přenešen roku 328. umřel.

**) Žalm 97, 1 — 2.

***) Žalm 45, 9 — 10.

— něvadž se na nás patrně vyplnilo, slušně a náležitě z toho se veselice k předsevzetí svému dále přistoupíme.

Všickni tedy bezbožníci způsobem napřed oznámeným vyhubení a vyhlazení jsouce, před obličejem lidským tak rychle a kvapně zmizeli, že i jiné proroctví boží na nich se vykonalo, kteréž takto mluví: „Viděl jsem bezbožníka zhůru povýšeného, an se vyvýšil, jako cedrove na hoře libanské. I šel jsem tudy, a nebylo ho, a hledal jsem místa jeho, a nenalezl jsem ho *).“ A tak už den veselý a jasný, kteréhož žádný oblak nezamračuje, s světlými paprsky záře nebeské církvím Kristovým po všem okršiku země se zastkvěl. Aniž take pohanům a jiným, kteříž vně jsou, tohoto našeho znamenitého vítězství Bůh záviděl, nýbrž všeho dobrého, kteréž nám s nebe seslal a milostivě daroval, spolu s námi oučastny je učinil.

2. O znova stavení kostelů.

Všecko tedy pokolení lidské z těžkého soužení tyranů vyproštěno a vytrženo bylo, a každý z předešlých zlých věcí a těžkostí, s nimiž se potýkal, vyproštěn, svým způsobem upřímně to vyznával, že pobožného lidu ochráncem sám jediný Bůh jest. Ale předně my, kteříž svou naději v Kristu božím složenou máme, nevypravitelné radosti v srdcích svých jsme pocítili; anobrž všech nás myslí jakýms nebeským veselím a božskou radostí naplněné slavný triumf držely, když jsme očima svýma na to hleděli, že všechna místa, tyranskou nešlechetností a bezbožností dříve pobořená, jako po dlouho trvanlivé a smrtelné pustotě poněkud, ať tak dím, zase obžívala, a kostelove, do dna rozboření a s zemí srovnání, od základů zase náramně vysocí v nově se stavěli a pozdvihovali, ano i mnohem větším bleskem a slávou se stkvěli, než ti, kteří předešle zboženi byli. Císařové take sami, kteříž nejvyšší správu nade všemi drželi, potvrdivše zákony, pro dobré křesťanů nařízené, božská dobrodiní, nám učiněná, více pojistili. Nebo císař Konstantín osobně psaní biskupům odeslal, v němž i ouřady jim navrátil i mnoho peněz daroval. Kterýchžto listů slova,

*) Žalm 36, 35—36.

z latinského jazyka věrně přeložená, svým časem a místem v této knize, jako na nějaké obecné a krásné tabuli, potom napíšu, aby paměť jejich všem potomkům stála a nesmrtelná zůstávala.

3. O posvěcování chrámů po všech místech slaveném.

Potom pak slavné a nám všechněm náramně žádostivé a vděčné divadlo před očima všeho lidu se ukazovalo. Totiž ve všech městech byli svátkové a slavnosti posvěcení chrámů a svěcení v nově vystavených kostelů, častá v jedno se scházení křesťanských biskupů, přespolečného lidu z dalekých a cizích krajín společná shromažďování, jedněch od druhých vítání a dobrotivá přijímání, protože co oudove těla Kristova jako v jednu říká harmonii a notu veselé písničky, aneb raději v jednomyslnost víry a chval božských všickni se sbíhali. A tak jako kost k kosti se přibližovala, a příhbi s příhbím, kloub s kloubem se spojoval, jakž to dávno od proroka Ezechiele (37, 7.) velmi příležitostně a pěkně u figure a jako v nějaké pohádce předpovědino bylo, a v Písmích svatých poznamenané se nachází. Jedna byla Ducha svatého moc a síla, kteráž skrze všechny oudy církve procházela, jedna všech mysl a vůle, jedna a táž k víře náchylnost a žádost, jedna všech úst srovnávající se chvála boží. Dokonalá byla take u vrchních církve správců uctivost a šetrnost při službě boží, a slušní a pěkní obřadové církevní někdy v prozpěvování svatých žalmů a jiných písniček, někdy v poslouchání slov nám od Boha vydaných, a někdy u vykonávání tajemných a posvátných služeb se zachovávali; ano byla při tom i znamení spásitelného umučení Pána našeho podávána, to jest jeho svatou večerí posluhováno. Všelikého take věku a obojího pohlaví lidé u velikém množství ze vši moci svého srdce, veselou myslí, ochotně a radostně svatými modlitbami a náležitým díkčiněním Boha, dárce všeho dobrého, chválili a ctili. Každý take církevní správce, shromáždění toho přítomný, slavné a výmluvné kázání k lidu činil, a jakž kdo v ozdobné řeči hojnější dary měl, tak každý slavnost tu zvelebiti usiloval.

— 4. Slavná řeč v městě Týru, při posvěcení nového chrámu, o stkvělém stavu věcí křesťanských.

Take v městě Týru muž jeden, prostředních vloh a zásluh, vystoupiv učinil kázání u přítomnosti mnohých, za příčinou církevní slavnosti shromážděných pastýřů, kteříž tiše a slušně poslouchali *). V tomto pak kázání obrátiv svou řeč k jednomu ze všech nejdokonalejšímu bohumilému biskupu, jehož prací a snažností chrám boží, všechny jiné kostely toho fénického národu daleko převyšující, nákladně v Týru vystavěn byl, takto mluvití začal.

Slavné kázání o stavění kostelů, předneseno k Paulínovi, tyrskému biskupu.

„Prátele boží a kněží, kteříž jste oblečení v svatou řizu, ozdobeni nebeskou slávou korunou, pomazáni božským olejem a oděni kněžským Ducha svatého rouchem! A ty, ctihodná ozdobo nového svatého chrámu božího, Paulíne! kterýž, ozdoben jsa od Boha opatrností starce, vykonalš výborné skutky a oučinky ctnosti mladistvé a silné. Tobě sám Bůh, kterýž všecken svět v moci své zdržuje, ráčil té znamenité cti propůjčiti, abys Kristu, jeho jedinému a jednorozenému Slovu, a tohoto svatého a bohadůstojného choti (církvě) na zemi dům vystavěl a obnovil! Protož mohlby tě někdo novým Beseleélem, stánku božího stavitelem nazvati, aneb Šalomounem, nového, nad onen starý daleko slavnějšího Jerusalema králem, aneb take novým Zorobabelem, jenž jsi chrámu božímu mnohem větší slávy přidal, než v které se dříve stkvěl. I k vám, svatého Kristovo stádo, řeč svou obracím, jenž jste domovem dobrých naučení, školou pokory a zvedenosti, slavným a svatým pravé pobožnosti shromážděním! Nabyvše z čítání a poslouchání Písem svatých dokonalé známosti zázračných skutků božích i podivných ode Pána lidem prokazovaných dobrodiní, a naučení jsouce i písně a chvály k Bohu vysílati, mohli jsme už dávno s Davidem prozpěvovati: „O, Bože! ušima svýma jsme slýchali, a otcové naši nám vypravovali o skutcích,

*) Ten kazatel byl náš Evsebius.

kteréž jsi činil za dnů jejich, a za dnů starodávních *).“ — Ale nyní, když ne už od slyšení, ani ze zvuku slov rámě Hospodinovo pozdvižené a nebeskou pravici Boha nejdobrotivějšího a krále všech králů poznáváme, nýbrž ze samých skutků, říkáje, vlastníma očima o pravdě těch dávno zaznamenaných věcí se přesvědčujeme — nyní, pravím, můžem i druhou vítěznou píseň s týmž Davidem těmito slovy zvukně zpívati: „Jakož jsme slýchali, tak jsme i spatřili v městě Hospodina zástupů, v městě Boha našeho **).“ — Ale v kterém to městě? V kterémž jiném, než v tom nově vystaveném a od Boha vzdělaném, ježto jest církev Boha živého, sloup a utvrzení pravdy ***); o kterémž jiné vyrčení boží takto věstuje: „Slavné věci mluveny jsou o tobě, město boží †)!“ Poněvadž pak nás Bůh, všeho dobrého dařitel, skrze milost svého jednorozeného Syna do něho shromáždil, tedy jedenkaždý povoláný obzvláště takto hlasitě prozpěvuj: „Veselil jsem se z toho, že mi bylo povědíno: do domu Hospodinova půjdeme ††).“ A opět: „Hospodine, jáť miluju obydlí domu tvého, a to místo, kteréž jest příbytkem slávy tvé †††).“ Ale netoliko každý obzvlášť, nýbrž všickni jedním hlasem a jedním srdcem takto ke cti Bohu s plesáním zpívejme a rceme: „Veliký jest Hospodin a prevelmi chvalitebný v městě Boha našeho, na hoře svaté jeho *].“ Neboť on v pravdě jest veliký, a veliký jest dům jeho, vysoký, prostranný a krásný před syny lidskými. Ano veliký jest Hospodin, jenž sám jediný divy činí; veliký, ješto veliké a nevystižitelné, slavné a předivné bez počtu věci působí **]; veliký jest, jenž uvádí proměny věků a časů, smítá krále z trůnů jejich a na jejich místa jiné ustanovuje ***]; pozdvihuje z prachu nuzného, a z hnoje

*) Žalm 43, 2.

**) Žalm 47, 9.

***) I. Timoth. 3, 15.

†) Žalm 86, 3.

††) Žalm 121, 1.

†††) Žalm 25, 8.

*] Žalm 47, 2.

**] Job 9, 10.

***] Daniel 2, 21.

— povyšuje chudého, aby ho posadil s knížaty*), kterýž ssadil mocné se stolice, a ponížených povýšil od země; lačné nakrmil dobrými věcmi, a potřel ramena pyšných**).“ A tak netoliko svým věrným, ale i nevěrcům pravdivost toho, co se za starodávna dělo, potvrdil — on, jenž jest zázraků činitel, velikých věcí působitel, všeho pán, veškerého světa stvořitel, jenž jest všemohoucí, všecken dobrotivý, jediný a sám toliko pravý Bůh. Jemu tedy tu novou píseň zpívejme, v duchu přidajíce: Jemu, kterýž sám jediný divy činí, nebo na věky trvá milosrdenství jeho; jemu, kterýž porazil krále veliké a pobil krále mocné, nebo na věky trvá milosrdenství jeho; rozpomenulť se na nás Hospodin v snižení našem, a vytrhl nás z moci nepřátel našich***)! Těmi tedy chvalami Otce a stvořitele všech věcí oslavovati nikdy nepřestávejme.

Ale i toho druhého všech dobrých věcí nám původce†), k známosti boží navoditele a pravého náboženství učitele, bezbožníků vyvratitele a tyranů zhoubce, života a mravů opravitele a nás zatracených spasitele — Ježíše ústy i srdcem vždycky pobožně ctěme. Nebo on sám, jakožto nejdobrotivějšího Otce nejdobrotivější jediný Syn, otcovy milostivé vůle poslušen, rád na se vzal přirození naše, kteříž jsme v porušení hříchů jako v nějakém nečistém kališti leželi. A jako nějaký výborný lékař neduhy nemocných, aby je uzdravil, ohledává, jejich ohyzdných vředů se dotýká a při cizích bolestech sám take bolest cítí: tak on nás, jenž jsme netoliko nemocmi ztrápeni, těžkými vředy a hnisuplnými ranami potření, ale i v počet mrtvých už byli položeni, zase z hrdla smrti vytrhl a sám skrze sebe vykoupil; poněvadž nikdo jiný na nebi tak mnoho síly a moci neměl, aby byl tolik zatracených lidí beze škody k spasení přivesti mohl. On tedy sám jediný našeho těžkého porušení se dotýkal, sám jediný bídy naše snášel, sám jediný pokutu za nepravosti naše podstoupil a nás netoliko polomrtvé, ale už v hrobě položené, i porušené a

*) Žalm 112, 7—8.

**) Luk. 1, 52—53.

***) Žalm 135, 4. 17—18. 23—24.

†) Míni tu druhou božskou osobu, pro spasení naše vtělenou.

smrduté zase oživil. A jako předešle, tak nyní opět — svou prací a dobrotivou péčí mimo všecku naši naději nás zachoval, i take dobrých Otce svého věcí u veliké hojnosti štědře nám udělil — on, původce života, dárce světla, náš veliký lékař, král a pán, Kristus boží.

A sice už předešle, když všecko pokolení lidské podvodem a lstí ohavných ďáblů a působením Boha nenávidících duchů tmavou nocí a hustou mráкотou přikryté leželo, On jednou se ukázav, rozvázal rychle, jako se vosk ohněm rozpouští, tuhé vazby našich nepravostí. Nyní pak, když prokletý závistivý ďábel, všeho dobrého nepřítel a bezbožnosti milovník, pro tak velikou milost a tak veliké nám prokázané dobrodiní náramným hněvem téměř se pukaje, všecky záhubné moci proti nám zšikoval; když nejprv jako vzteklý pes, kterýž kamení, na něj házené, svými zuby hryze a hněv svůj, jímž na ty, kteří ho odhánějí, zapálen jest, na věcech bezdušných vylévá, svou šelmovskou vzteklost proti chrámovému kamení a jiným hmotným věcem svatých stavení obracel, a tudy, jak se domníval, pustotinu do církví a kostelů uvozoval *); když potom i své hrozné sypění a hadí jedovaté hlasy, brzo skrze přístrachy a pohružky bezbožných tyranů, brzo skrze potupná nařízení zlosynů vládařů vypouštěl, při tom pak i smrt vychrloval a svým litém jedem duše těch, jež sobě byl navnadil, smrtelně nakažoval, ano skrze ohavné mrtvým modlům obětování až do hrdla věčné smrti uvrhoval; a když naposledy i všelikou zhovadilost a divokou vzteklost ukrutných lidí proti nám popudil: tehda opět ten veliké rady angel, ten nejvyšší vojevůdce boží **), když ti nejjudatnější království jeho bojovníci všemi způsoby muk a trápení, statečně podnikaných, dokonale vycvičení a zkušeni byli, nenadále se ukázal a všecky své odpůrce a nepřátely úplně zahladil a zničil, tak že se zdá, jakoby nikdy ani jejich jmen nebylo bývalo. Ty pak, které miloval a za

*) Naráží na to, že poslední pronásledování církve bořením kostelů a pálením Pisem svatých i jiných církevních věcí se začalo.

**) Míni opět Syna božího, na svět poslaného a v způsobě služebníka vůli otcovu plnícího.

— své přátely měl, ty netoliko u všech lidí, ale take u nebeských mocností, u slunce, měsíce a hvězd, i u veškerého nebe a všeho světa *) v takovou slávu vyzdvihl, že nyní, čehož se nikdy před tím nestalo, nejvyšší mocnářove, svědomi sobě toho důstojenství, jež byli od něho přijali, mrtvým modlám v obličej plvají, proklaté ďábelské služby nohama pošlapávají, starodávnému, od otců zděděnému bludu se smějí a jednoho toliko Boha, jako všechněch tak i jejich dobrodince poznávají. Take Krista Synem božím a nejvyšším nade všemi králem býti vyznávají, a že jest Spasitel, to nápisy na sloupech vyrytými zjevně osvědčují, i slavné jeho skutky a nad bezbožníky obdržená vítězství u prostřed města, ježto jest všeho okršlku světa hlavou, královským písmem na věčnou památku ozdobně a uměle poznamenati poroučejí.

A tak ze všech od věků jediný Kristus, Spasitel náš, jest ten, jenž taky od těch, kteří nejvyššího důstojenství na světě požívají, ne za obyčejného, z lidí pocházejícího krále jest uznáván, nýbrž jako vlastní syn svrchovaného Boha a sám Bůh s poklonou uctíván; a to slušně a spravedlivě. Nebo, prosím, kdo z králů kdy takové moci dosáhl, žeby jméno své tak zvelebiti mohl, ažby všem lidem uši mocně pronikalo a jim ustavičně v ústech bylo a trvalo? Který kde král tak svaté a tak moudré zákony ustanovil, žeby toho byl jimi dovedl, aby je všickni lidé, od nejzadnějších krajů země až do nejdalších končin světa čítali a slyšeli? Kdo mohl kruté mravy a obyčeje divokých národů svými vlídnými a milostivými zákony tak zkrotiti a vypuditi? Kdo jest ten, jemužby se všickni po mnohé věky byli protivili a ustavičný boj proti němu vedli, a jenžby svou vyšší nadlidskou moc tak byl na nich dokázal, žeby den po dni více kvetla a s každým věkem se obnovovala? Kdo založil kdy nějaký národ, o němž dříve ani slýcháno nebylo, a ježž nikoli do nějakého koutu světa zavřel, nýbrž všude po celém okršlku země a pode vším nebem daleko rozšířil? Kdo opatřil bojovníky své takovou zbrojí pobožnosti, žeby v bitvách a půtkách proti nepřítelům nad diamant tvrdší srdnatost dokazovali? Kdo z králů se v takové moci a síle pronesl,

*) Rozumí tím samy císaře a nejvyšší důstojníky.

aby i po smrti s nepřátely boje vedl, vítězná znamení nad — nimi stavěl, všechna místa, krajiny a města, jak u vzdělaných Řeků, tak u ostatních nevzdělaných národů, svými královskými paláci a posvátnými chrámy božích stavbami naplňoval, jakověž jsou i tyto zde překrásné chrámové ozdoby a stavby?

Jsou pak tyto přítomné věci už samy v sobě opravdu velebné a slavné, i úžasu a podivení hodné: ale jsou take našim očím patrnými důkazy Kristovy královské moci; neboť i nyní, „on řekl, a stalo se; on rozkázal, a vykonalo se.“ A cožby take všemocnému pokynutí krále všech králů, a svrchovaného nade všemi panovníka a správce, i samého božího Slova zepřítí se mohlo? A však k bedlivému ohlédání a vyložení všeho toho byloby obzvláštní chvíle a obšírné řeči potřebí; jakož take, kdyby někdo chtěl vypsati snažnost těch, kteří při stavení tohoto chrámu práci vedli, jaká totiž snažnost ta byla a jak draze vážená od samého Pána Jesu Krista, ježž my jako Boha chvalami oslavujeme; kterýž do živých chrámů srdcí našich jasně patří, i do toho, z živých a pevných kamenů vystaveného a dobře na základě apoštolském a prorockém vzdělaného domu božího, jenž jest církev, nahlédá, jehož take úhelním kamenem on sám jest. Jej sice netoliko onoho starého, kterého už není, domu stavitelé, ale i toho nynějšího mnohých lidí stavení vzdělavatelé *), jakožto zlých věcí zlí působci, docela zavrhlí, ale Otec jak zprvu tak nyní opět jej schválil a v hlavu úhelní této nám všem obecné církve postavil. Do toho tedy z nás samých živému Bohu vystaveného živého chrámu, totiž do té největší a Boha opravdu nejhodnější svatyně, jejížto vnitřní tajemnice množství sice nedohledná, ale opravdu svatá jest a pravá svatyně svatých **) — do té jestližby kdo nahlédl, sotvaby se osměliti mohl něco o ní vypravovati. Ale kdo může svýma očima do jejích posvátných ochozů vniknouti, než jen ten veliký a všech nejvyšší kněz, jemužto jedinému náleží tajnosti každé rozumné duše zpytovati a vyzvázovati?

*) Míni staré Židy, a na druhé straně tehdejší kacíře, kteříž sobě vedle obecné církve, jiné nové církvice vzdělávali. Mat. 21, 42.

**) Míni křesťanská srdce.

— Ale snad ještě někomu jinému, po onom druhé místo držícímu, to možno jest? totiž tomuto vůdci vojska Kristova, jež sám ten přední veliký kněz, Kristus, druhým místem *) v této svatyni poctil a za pastýře vašemu svatému stádu, aby lid váš spravoval, z vůle a soudu Otcova představil, jež i svým sluhou a tlumačem učinil — míním tohoto nového Arona aneb Melchisedecha, kterýž podoben Synu božímu, vždy zůstává, vašimi společnými modlitbami od něho zachováván. Tomu tedy jedinému po onom prvním nejvyšším knězi, jestli ne na prvním, jistě na druhém místě přísluší do srdcí vašich nahlížeti a myšlenky duší vašich vyzvážovati; kterýž take mnohým zkušením po dlouhý čas dokonale každého z vás poznal, a svou snažností a péčí v pravé víře a mravopoctnosti všecky vás vycvičil, i z těch take věcí, jež byl s pomocí boží vykonal, ze všech nejlépe věrný počet vydati může.

Jakož pak onen první veliký kněz náš, Kristus, co vidí Otce činiti, totéž, jakž sám o sobě praví, take on jakožto Syn činí: tak i tento velekněz, patře ustavičně opřenýma očima myslí své na Krista, jako na předního místra svého, cožkoli vidí, že on činí, to sobě za vzor a příklad bere. Tím způsobem jako dobrý řemeslník, pokudž možno, co nejpodobnější obraz toho vzoru vytvořil, nejse v ničemž nižší onoho starého Beseleće, kteréhož sám Bůh duchem moudrosti a rozumnosti i všelikého řemeslného umění obdařiti a k stavení božího, zevními znameními nebeská tajemství vypodobňujícího stánku zvoliti a povolati ráčil. Poněvadž pak tento náš stavitel podobně obraz celého Krista, jenž jest boží Slovo, moudrost a světlo, v myslí své nosí, nelze vypraviti s jakou velikomyslností, s jak bohatou a štědrou srdce náklonností, i s jak náramnou všech vás ochotností, ješto vy, říkáte o závod s ním běžíce, hojností nákladu tak jste to bedlivě opatřili, aby k jeho předsevzetí ničehož se nedostávalo — on tento slavný Boha nejvyššího chrám viditelný k obrazu onoho slavnějšího, očím lidským nepřístupného chrámu co nejpodobněji vzdělal a vystavěl.

*) Kristus jest hlava církve, a biskupové, nástupci apoštolů, drží v církvi druhé po něm místo.

A sice on především jiným tohoto místa (neb slušno jest i o tom promluvití), jež byli nepřátelé z převeliké zlobivosti své všelijakými neřády a smetmi naplnili, nikoli nezanedbal, ani zlosti těch, kteří té nešlechtnosti původci byli, neustoupil, jakžkoli mu svobodno bylo jiné místo, jichž se v tomto městě veliké množství nachází, k tomu obrátí, a v tom nemalé polehčení pracem svým najíti i z mnohých těžkostí se vypravití. A nejprv on sám k tomu dílu se přistrojil, potom i všecken lid ochotnou snažností nadchnul, a když veliké množství dělníků shromáždil, hned první boj a práci začal, uznávaje to za slušné, aby nejdříve ten chrám, který od nepřátel byl vybojován a nejprv škodu trpěl, který tyže outoky zuřivého protivenství s námi, ano už před námi snášel, který jako svých dítek zbavená máti osířel — ten, řku, aby take nejdříve spolu s námi té zláštní milosti nejdobrotivějšího Pána oučasten byl. Nebo když se velikému pastýři, Jesu Kristu, zlíbilo, aby zažena divokou zvěř a vlky i všelikého způsobu lité šelmy, a jakž písmo dí, „aby potra zuby lvů syny své opět v jedno shromáždil,“ chtěl jest take slušně a spravedlivě nějaký ovčinec stádu svému vystavěti, aby tudy nepřitele a mstivého odbojníka zahanbil, i proklatá usilování bezbožníků, proti Bohu bojujících, ztupil a zastavil. Nyní pak ti Bohu protivní lidé už nejsou, poněvadž ani tehdaž ovšem nic nebyli. Oni sice na krátký čas jiným hrůzy činili, a však přitom sami take hrůzy trpěli: ale potom svou zaslouženou pokutu, od spravedlnosti boží uloženou, podnikše, sami sebe, své přátely, domy i čeledi z kořen vyvrátili, skutkem toho potvrdivše, že starodávná proroctví jsou pravdomluvná a jistá, kterýmiž boží slovo jak jiné věci za jisté tvrdí, tak i o těchto bezbožných patrně vypovídá, řkouc: „Vytrhli bezbožníci svůj meč, a natáhli svá lučiště, aby porazili chudého a nuzného, aby zhubili ty, kteříž jsou upřímného srdce: ale meč jejich vejde v srdce jejich, a lučiště jejich budou polámána *).“ A opět jinde: „Zahynula památka jejich se zvukem, a jmeno jejich zahladilo na věky, i na věky věků **).“ Nebo „postavení jsouce v zlém,

*) Žalm 36, 14—15.

**) Žalm 9, 6—7.

— volali, a nebyl, kdoby je spasil; volali k Hospodinu a ne-
vyslyšel jich *);“ anobř, „oni svázáni jsou a padli: my
pak jsme povstali, a pozdvížení jsme **).“ Ale toto, což
o nich předpovědino: „Pane, v městě tvém obraz jejich
v nic obrátíš ***),“ že v pravdě povědino bylo, na to každý
už svýma očima hledí.

Dále pak, jako tito, rovně co oni obrove, pokusivše
se proti Bohu válku vésti, takového skončení životů svých
dostali, tak z druhé strany církev Kristova, kteráž se lid-
skému domnění opuštěná a dokonce už zmařená býti zdála,
po tak ukrutných protivenstvích a mukách, pro Boha skrze
předivnou trpělivost svou přestálých, takového cíle a konce,
jakýž se nyní při ní spatřuje, došla, tak že se k ní pro-
roctví Isaiáše (35, 1.) velmi pěkně a místně hodí, když
takto mluví: „Vesel se pustino, země vyschlá; nechť plesá.
poušť a vykvetne jako lilium. I zkvetneť ušlechtilé, a mí-
sta pustá budou radostně plesati. Posilňtež se ruce mdlé
a kolena klesající. Rcetež k těm, kteříž jsou bázlivého
srdce: Posilňte se a nebojte se, aj, Bůh náš s soudem po-
msty přijde a odplatí, sám přijde a spasí nás. Nebo vy-
prýštíla se voda na poušti, a potok vyskočil v zemi žíznivé,
a v zemi vyprahlé budou jezera, a v zemi žíznivé najde se
voda živá.“ A jakož tato božská prorocství v Písmě svatém
zaznamenána jsou, tak my splnění jejich už více ne slyše-
ním docházíme, nýbrž v skutku a v pravdě přijímáme. To-
tiž pustotina ta, kteráž nemá vody, vdova, kteráž jest po-
těšení zbavená, dům, jehožto dveře, rovně co dříví v lese,
sekerami vysekali, jež sekerou obecnou a širočinou tesař-
skou potřeli, jehož knihy zrušili, svatyni Páně ohněm za-
pálili, stánek jmena jeho na zem zřítili a pošlapali; vinice,
na kteréž hrozny trhali všickni, kteříž mimo ni cestou šli,
rozbořivše hradbu její; kterouž vyhubil a spásl divoký vepř
z lesa vyběhlý, a zláštní jakás divoká šelma ji vyplnila,
ta řku poušť podivnou mocí Krista, když se jemu zlíbilo,
jako lilium už rozkvetla. Nebo tehď sice, z vůle a na-
řízení jeho, rovně co od Otce, kterýž o ni bedlivou péči

*) Žalm 17, 42.

**) Žalm 19, 9.

***) Žalm 72, 20.

má, trestána byla, poněvadž koho Pán miluje, toho tresce, a —
 mrská každého syna, kteréhož rád má: nyní pak když ji
 mírně a pokud třeba potrestal, znovu s nebes jí poroučí,
 aby se veselila; a tak znova jako lilium kvetne, a božské
 vůně své líbeznost všem lidem podává. Nebo, dí,
 vyprýštila se voda na poušti, to jest, potok spasitelného
 koupele, v němž znova od Boha zrozeni jsme. A pustotina,
 kteráž předešle suchá byla, už se v jezera rozpustila,
 a v zemi žíznivé vyskytla se studánka vody živé. Ruce,
 kteréž předtím byly nestatečné a mdlé, už jsou v skutku
 posílněny, a tato slavná a krásná, pro budoucí paměť vzdě-
 laná stavení, na něž očima hledíme, jsou důkazove posil-
 něných rukou. Anobrž i kolena, kteráž dříve mdlobou
 klesala a jako svázaná byla, už vlastního chodu svého uží-
 vají, po pravé stezce známosti boží krácejí, a k svému vla-
 stnímu přirozenému, nejvyššího a nejdobrotivějšího pastýře,
 Pána Jesu Krista stádu s chvátáním pospíchají. A jestli
 někteří, pohrůzkami tyranů zděšení, na srdcích zemřeli, ani
 těch nenechává spasitelné Slovo boží bez léku a náležitého
 opatrování, nébrž velmi dobrotivě všecky uzdravuje a k při-
 jetí pravého potěšení božího je ponouká, mluvíc jim takto:
 „Přijměte potěšení, kteříž jste bázlivého srdce; posilňte se,
 a nebojte se*).

Poněvadž pak náš nový a přeslavný Zorobabel, Pau-
 linus, důvtipnou rozumností svou předzvídal, že tento pro
 Boha vypleněný chrám brzo zase těch užitek a dobrých
 věcí, o nichž málo výš praveno, dle předpovědění božího
 požívati má: protož po trpkém zajetí a ohavném zpuštění
 nikoli mrtvým jeho tělem nepohrdl, aniž ho zanedbal, ale
 přede vším jiným žádostivými modlitbami a prosbami spolu
 se všemi vámi Boha Otce ukrotil a spokojil, a potom sa-
 mého toho, kterýž mrtvým život navrácuje, za pomocníka
 sobě vzav, chrám tento padlý, hned jakž ho vyčistil a
 všecku ohyzdu z něho až do základů vybral, zase vyzdvihl
 a postavil. A však ne tou starou okrasou, kterou zprvu
 měl, ho oděl, nýbrž jinou, kteréž se z Písma naučil, jej
 ozdobil; kdež takto zjevně předpověděno jest: „A bude
 sláva domu tohoto poslednějšího daleko větší, než onoho

*) Isaiáš 35, 4.

— prvního *).“ Pro tu příčinu odměřil k tomu stavení větší prostoru a obehnal ji kolem zdí, kteréby pevnou hradbou všeho stavení byla. Proti východu slunce ustavěl velikou předsíň, aby kdokoli by vně tohoto svatého místa zdaleka stáli, snadně všecko, co vnitř jest, viděti mohli; tak aby poněkud i lidé od naší víry vzdálení přiváběni byli alespoň na přední prahy tohoto chrámu popatřiti, a nižádný, jda tudy, aby neminul, jenžby zpomněv na toho chrámu předešlé zpuštění, a vida nyní jeho tak nenadále a předivně obnovení, v srdci se nepohnul. Na tomto předsevzetí zakládal náš stavitel tu jistou naději, že kdoby tím způsobem na předešlé zpuštění zpomněv se pohnul, už samým na toto dílo pohleděním k tomu se ponukne, aby do vnitřka vstoupil.

Tomu pak, kdoby do dveří vešel, nedopustil hned nečistýma a neumytýma nohama do svatyně vstoupiti, nýbrž nechal mezi chrámem a prvním vchodem veliké prostranství, a to ze čtyř stran pěkným, šikmo na sloupech vystaveným loubím ozdobil, aby ta stavba způsob čtverhranu měla. Mezery a místa prázdná všude na dyl od jednoho sloupu k druhému vyplnil dřevěným mřežením náležité výšky. Prostředek toho prostranství nechal otevřený, aby se k nebi vidělo a libý větrík, od paprsků slunce osvicený, dolů spouštěti se mohl. Zde, a právě naproti chrámu, postavil obyčejná znamení svatého očišťování; totiž studnice aneb umývadla, tekutou vodou v hojnosti naplněná, v nichž se každý do nitra chrámu vcházející, zmýváti může. Toto jest to místo, na němž se každý do chrámu jdoucí nejprv zastaví; a jakož ono svou ozdobností a krásou všechněm pěkné podívání poskytuje, tak slouží zláště těm, kteří mají býti v počátcích víry vyučováni, totiž katechumenům, k pohodlnému přebývání **).

Po těchto pěkných věcech udělal skrze jiné vnitřní síně více otevřených přístupů ke chrámu, a na jedné straně, opět proti východu slunce, vystavěl tři brány, chtěje, aby prostřední z nich nad dvě postranní jak velikostí tak širo-

*) Aggéos 2, 10.

**) Katechumeni, jsouce ještě nepokřtěni, nesměli do kostela vstoupiti; protož dosavad kněz dítě, ke křtu přinešené, přede dveřmi chrámovými přijímá a potom dále ke křtu uvádí.

kostí daleko vynikala. Tuto bránu měděnými, železem přitaženými deskami, a rozličnými, polovypuklým dílem řemeslně zhotovenými ozdobami velmi okrášlil, a přidal jí, co královně, ony dvě menší branky za strážné. Týmž způsobem přistavěl k oustupkům a pokojíkům, po obojí straně chrámu se nalézajícím, rovný počet předsíní, a na oněch nadělal rozličné otvory, jimižby shora se osvěcovaly, a ty take řemeslným dílem ze dříví pěkně ozdobil.

Samu pak svatyni či chrám, jako královský dům, bohatěji a skvostněji přiodil, a žádných ani největších nákladů při jejím stavení nelitoval. Ale dlouhost a šířkost téhož chrámu vypisovati, a znamenitou jeho ozdobu, slavnou velikost, blyskot díla, a vrch jeho téměř nebe dotýkající, z výborného cedroví libanského udělaný, obšírně tuto vypravovati, zbytečnou věc býti soudím; poněvadž ani Písmo boží mlčením toho nepominulo, kdež takto mluví: „Veseliti se bude i dříví Páně, a cedrove libanští, kteréž štípil*)." A co třeba přezdobné a náramně vtipné stavení vypisovati, a jeho znamenitou okrasu, kteráž se v každé částce velmi bystře stkví, bedlivě vypravovati, poněvadž se to všecko daleko lépe a snázeji očima spatřiti, nežli slovy vymluviti může.

Dále pak, když chrám tím způsobem vystaven a dokonán, stolicemi take vysokými, pro poctivost správců církevních nastavenými, též nižšími stolicemi, všudy po kostele pořádně rozdělenými, velmi pěkně a slavně ozdoben byl, postavil ještě u prostřed chrámu oltář, jako onu slitovnici u prostřed svatyně, a to všecko opět, aby tam lid obecný vkračovati nemohl, mřížemi ze dřeva ohradil, kteréž tak vtipně a řemeslně udělány jsou, že kdož na ně patří, vynadiviti se jim nemůže. A však ani podlahy chrámové nezanedbal, poněvadž ji mramorem velmi ozdobně podlážiti dal.

Potom pak k zevnitřním částkám chrámu přistoupiv, nastavěl z obojí strany pěkných výstupků a komor dosti velikých, kteréž na bok k chrámu přistavěl a se vchody, do prostřed chrámu vedoucími, velmi vtipně spojil. A to vše pro ty, kteříby očistění skrze vodu a Ducha svatého potřebovali, tento náš nejpokojnější Šalomoun, stavitel tohoto

*) Žalm 103, 16.

— chrámu, způsobil, tak aby to prorocství, s nebes vyhlášené, už více ne slovy toliko slýcháno bylo, ale v skutku a v pravdě naplněné se spatřovalo; nebo sláva tohoto poslednějšího domu jistě větší jest, nežli onoho prvního. (Týmž způsobem i církev katolická, kteráž předtím ouklady tyran-skými potřína, a vpádem ďábla, nepřítel pobožnosti a dobroty, jako divokého vepře z lesa, popleněna byla, a nyní už z milosti dobrotivého Spasitele našeho, ode všeho toho kmene a rodu nečistého, a od nešlechetného tyranství vyčištěna, a po ohavném spuštění k většímu blesku a slávě, nežli v kteréž se předešle svítila, zase jest přivedena, mimo všech naději tak jasně se osvětluje a stkví, že tato sláva její poslednější onuno předešlou daleko převyšuje) *). Nebo poněvadž pastýř její a pán, jednou toliko pro ni smrt podstoupil, a po svém umučení tělo smrtelné a útrpnostem poddané, kteréž pro ni na sebe přijal, v slavné a nesmrtelné proměnil, a přirozenost lidskou porušitelnou z porušení k nesmrtelnosti přivedl: protož slušné, náležité a spravedlivé bylo, aby i ona nejináč, nežli jako její Spasitel, předivným způsobem se proměnila; ješto ona ještě o jiných nad ty, jichž na tento čas požívá, mnohem slavnějších věcech zaslíbení přijala, a za tou příčinou větší slávy nového zrození u vzkříšení neporušitelného těla s kůry angelskými, v příbytku božím královským, výše nad nebesy postaveném, s Pánem Jesu Kristem, dobrodincem a spasitelem svým, na věčné věky požívati žádostiva jest. Zatím pak zde v tomto světě táž církev, kteráž málo předtím zcela opuštěná a vdovou byla, těmito kvítky z milosti boží odína jsouc, učiněna jest, jakž prorok mluví, opravdově jako rozkvetlé lilium.

Ale kterak ona, v roucho svatební oblečená a korunou cti a slávy ozdobená, k plesání a veselému díkčinění Bohu, králi svému, od proroka Isaiáše vzbuzována jest, už tuto jeho slovy poslyšme: „Plesej duše má v Hospodinu, nebo mne oblekl v roucho spasení, a pláštěm spravedlnosti přiodíl mne; jako ženicha a jako nevěstu mne ozdobami okrášlil. A jako země vydává hojně rostlinu svou, a jakož zahrada své ovoce vyvodí: tak panovník Hospodin vyvede

*) Tato zavřená pověť nenalezá se v původním čtení.

spravedlnost a chválu svou přede všemi národy *).“ Dle tohoto — prorocství tedy ona se veselí a plesá, až radostí poskakuje.

Ale jakými slovy ženich, Slovo nebeské, to jest, sám Pán Jesus Kristus jí odpovídá, slyšme samého Pána mluvícího: „Neboj se, žes byla pozahanbena, aniž se zapyřuj, žes byla v potupu uvedena; poněvadž zahanbení, kteréš od mladosti své snášela, zapomeneš, a na pohanění vdovství svého nepomníš více. Nebo ne jako ženu propuštěnou a v duchu sevřenou povolá tě zase Hospodin, ani jako ženu, kteráž od mladosti v pohrdnutí byla; praví Bůh tvůj. Na maličkou chvílku poopustil jsem tě, ale v slitování věčném shromáždím tě. V maličkém hněvě skryl jsem tvář svou na chvíli před tebou: ale v milosrdenství věčném slituju se nad tebou, praví Hospodin, vykupitel tvůj **).“ A na jiném místě: „Probud se, probud se a vstaň, kteráž jsi pila z ruky Hospodinovy kalich prchlivosti jeho. Až do dna vypilas kalich hrůzy a hněvu mého, a vyprázdnilas ho až do kvasnic. A nebylo nikoho, kdoby tě potěšoval, ze všech dítek tvých, kterýchs naplodila, a žádný tě neujal za ruku tvou, ze všech synů tvých, které jsi vychovala.“ A málo níže na témž místě: „Aj vzal jsem z ruky tvé kalich hrůzy, i kvasnice kalicha prchlivosti mé, nebudeš ho pít více, ale dám jej do rukou těch, kteří tě sužovali a kteříž tě nejhloub ponížovali ***).“ Opět na jiném místě: „Probud se, probud se, oblec se v sílu, oblec se v slávu svou, střes s sebe prach a povstaň, posad se, dobuď z okov hrdla svého †).“ A opět jinde: „Pozdvihni vůkol očí svých, a viz syny své už shromážděné. Aj, kterak shromáždívše se, přišli k tobě. Živť jsem já, praví Hospodin, že se jimi všemi jako okrasou přioděješ, a otočíš se jimi, jako páskem nevěsta. Pustiny tvé a zbořeniny tvé budou tehdy těsné pro množství obyvatelů tvých, když vzdálení budou od tebe ti, kteříž šířili tebe. Nebo vždy ještě budou tobě říkati synové siroby tvé: Těsné mi jest toto místo, dej mi, kde bych bydleti mohl. I díš v srdci svém:

*) Isaiáš 61, 10—11.

**) Isaiáš 54, 4. 6—8.

***) Isaiáš 51, 17—18., 22—23.

†) Isaiáš 52, 1—2.

— Kdo mi naplodil těchto? nebo jsem já byla osamělá a osiřelá, odvedená a zajatá. A tyto, pravím, kdo mi vychoval? nebo pozůstala jsem byla sama jediná, a tito kdež pak byli *)?“ To ovšem Isaiáš prorokoval, a to jest o nás v Písmích svatých dávno poznamenáno.

Náležitě pak bylo, aby pravda těch slov už take skutkem vyplněná se ukázala. A protože těch slov od ženicha, božího Slova, k nevěstě, svatosvaté církvi, promluvených, družba její a okrasa, Paulínus, slušně následoval, a ten opuštěný, zpustlý a v zříceninách, jako mrtvé tělo v zemi, ležící dům, o němž všickni lidé pochybovali, s přispěním všech vás modliteb, i s přičiněním vašich rukou, z vnuknutí Boha, všech věcí správce, a s ochrannou mocí Jesu Krista opět vyzdvihl a vystavěl, a vystavěný na ten způsob ozdobil, jak se tomu z vypsání slova božího vyučil. Jestliť toto stavení veliký, podivu hodný zázrak, zláště pak těm, kteří toliko na samo zevnější dílo patří a toho nejvíce myslí považují. Ale mnohem zázračnější jsou a všechny zázraky velice převyšují ty opravdové a podstatné duchovní věci, ježto jsou prvotním vzorem těchto zevních staveb a věcí **); míním pak obnovení v srdcích našich rozumného, božského stavení, jež Syn boží k svému vlastnímu obrazu stvořil a ve všech take částkách podobenstvím božím obdařil, jež nesmrtelností nadal a jako duchovní a rozumnou, vši zemské hmotnosti prázdnou, vlastní myslí nadanou bytost, když ji byl z ničehož učinil, sobě samému a Otci jako svatou nevěstu a posvátný chrám ji připravil. Nebo takto mluví: „Budu v nich přebývatí a se procházeti, a budu jejich Bohem, a oni budou mým lidem ***).“ A takováť jest ovšem s počátku duše byla, totiž dokonalá a čistá, a jako ta, kteráž nebeského božího Slova obraz opravdově na sobě ukazovala a nesla. Ale potom, jakž se původem nešlechtné závisti nepřítelů ďábla svou svobodnou vůlí v bouře nepravostí vydala, takž Bůh od ní odstoupil. A protože zbavena

*) Isaiáš 49, 18—21.

**) Přechází tu řečník od vypisování chrámu hmotného k chrámu božímu živému, jenž jest člověk sám a veškerá boží církev.

***) 3. Možiš. 26, 12.

jsouci Boha, jako Pána a ochrance svého, snadně jata býti, — a do osidla těch, kteříž jí zdávna těžce záviděli, upadnouti mohla. A tak jsouci proti střelbě a jiným nástrojům válečným těch neviditelných a duchovních nepřátel, jako v cíl postavená a vydaná, tak nešťastně a záhubně padla, že ani kámen ctnosti její na kameni celý v ní nezůstal žádný, ale ona docela k zemi poražena a z přirozené známosti boží obloupena jako mrtvá ležela *).

Tu tedy duši, kteráž k obrazu božímu stvořena byla, tak poraženou a padlou nezhubil lesní divoký vepř, jakýž se zrakem naším spatřiti může, ale nešlechetný ďábel a ty divoké šelmy, kteréž toliko myslí poznány býti mohou. Ty ji zlými žádostmi jako ohnivými střelami své zlosti zaničily, a tím ohněm opravdovou svatyni boží vypálily a stánek jména jeho svatého na zemi poskvrnily. Potom pak tu bídnu pod velikým náspem země pohrobivše, do zoufalství o spasení svém ji uvrhly. Ale ten její lékař, totiž spasitelné Slovo a Syn boží, když byla povinnou pokutu za hříchy své vytrpěla, poslušen dobrotivosti otcovy k lidskému pokolení, zas ji k předešlému způsobu a v první stav její přivedl **).

Opět potom, když holomci a služebníci ďáblovi proti ní válku vedli, při dobrém způsobu a v celosti ji zachoval. A nejprv sice přijav k sobě nejvyšší bohumilé císaře, snažnou prací jejich všecken svět ode všech bezbožných lidí a vedle toho od ukrutných a Bohu odporných tyranů, jako od náramně škodlivé zhouby vyklidil. Zatím pak i muže, sobě samému známé, kteříž se mu od dávního času v ustavičné kněžství oddali, však v tejnosti v té smutné a trpké bouři protivenství ochranou jeho jako oděvem přikryti byli, ty zas na světlo vyvedl, a znamenitými dary Ducha svatého štědře ozdobil. Potom skrze ně take i ty věrné duše, kteréž se byly předtím v nečistotách zkálely, a jako stokem všem neřestí potopené, aneb velikou hromadou bezbožných ustanovení a dekrétů udušené ležely, jako motykami a lopatami, to jest přísným a ostrým až i srdce pronikajícím spasitelného učení

*) Rozumí se první pád člověka a z toho následující zkáza.

**) Totiž vlastní smrtí ji vykoupiv. Nyní přechází řečník na protivenství, kteréž církve dlouho trpěla, a z něhož konečně vysvobozena byla.

— napomínáním ocídl a vyčistil. A jakž prostoru všech vašich myslí jasně, až se blyštělo, připravil, ostatek toho díla a té práce tomuto moudrému a pobožnému správci Paulínovi poručil.

Ten pak, jako při jiných věcech v rozsuzování bystrý, tak i v rozeznávání vnitřních myšlení duší, sobě svěřených, velmi pronikavý, hned od nejprvnějšího dne říkáje až dosavad v myslí jednoho každého z vás, jakž komu za potřebné a užitečné uznal, stavěti nikdy nepřestal; někdy blyskavé zlato, někdy vyčištěné a přepálené stříbro, častokráte drahé a krásné kamení do vás vkládaje, tak aby vykonáváním mezi vámi své povinnosti opět prorocké pověření naplnil, kteréž takto zní: „Aj já připravím karbuňkul za kamení tvé, a založím tě na safíru, a vzdělám z jaspidu ohrady tvé, a brány tvé z kamení třpytícího se, i všecka pomezí tvá z kamení drahého výborného. Synove pak tvoji všickni vyučení budou od Hospodina, a hojnost pokoje budou míti děti tvé, a na spravedlnosti upevněn budeš *).“

Tento tedy Paulínus, stavěje v spravedlnosti, všecku sílu svého lidu slušně rozděljuje. Některé toliko zevnějším oborem a jako zdí otočuje, to jest věrou neošemetnou ze všech stran je ohražuje, v kterémž oboru nachází se veliké množství lidu, nemohoucího nákladnější stavení snést. Některé ku prahům a do dveří otevřených dolejšího chrámu připouští, a ty za vrátné ustanovuje, aby lidi do chrámu pouštěli, kteřížto jako za síně chrámové slušně se pokládají. Jiné pak prvními sloupy, celou síň chrámovou venku na způsob čtverhranu obsahujícími podpírá; to jest v literní smysl Písma čtyř svatých evangelíí je uvozuje. Ještě jiné u mříží svatyně staví, totiž učící se katechismu, kteříž v zrostu a prospěchu víry zůstávajíce, od tejných posvátných tajemství, kterýchž věřící dokonale požívají, nedaleko jsou oddělení. Z počtu těchto potom všechny ty, jejichž duše svatým křtem jako zlato očištěny a vši poskvrny zbaveny jsou, vybírá a k sobě je přijímá; z nichž některé sloupy vnitřního posvátného smyslu a rozumu Písem svatých, kteříž jsou nad ony zevní sloupy daleko jasnější, podpírá, jiné okny, skrze

*) Isaiáš 54, 11.

něž se světlo Ducha svatého v srdce vlévá, předivně osvětluje. Dále pak všecken chrám jednou největší síní, totiž síní slávy a chvály samého Boha a nejvyššího krále ozdobuje, a s obojí strany moci Otcovy staví Jesu Krista a Ducha svatého jako dvě světla *). Take v ostatních všeho chrámu částkách znamenitou jasnost a světlo pravdy, rozdílně u víře naší obsažené, před oči všech lidí vystavuje. K tomu vybíraje Paulínus odevšad živé, pevné a trvalé kamení lidských myslí, široký a královský dům slavný, z nítra i venku světla plný, ze všech těch ustavěl, protože ne toliko duše a myslí, ale take i těla jejich znamenitou okrasou čistoty a pokory se svítí.

Jsou take v témž chrámě trůnove, a stolic vyšších i nižších nescíslný počet; a toť jsou ty duše, v nichž darove Ducha svatého složení jsou, jacíž se někdy mezi svatými apoštoly spatřovali, jimž se jazykove ohnivi a rozdělení ukázali, a nad jedním každým z nich obzlástně se posadili. Ale jakož v biskupu a správci všech vás sám celý Kristus opravdově přebývá: tak mezi těmi, kteříž v ctnostech svatých druhé místo po něm drží, jeden každý dle míry toho, což pochopiti může, rozdílných částek Kristovy a Ducha svatého moci dochází. Některých take duše jsou jako příbytkove svatých angelů, totiž duše těch, kteříž jednomu každému, netoliko proto, aby ho vyučovali, ale take aby ho ostříhali, přidáni jsou. Ten pak důstojný, veliký a jediný oltář, což jiného vyznamenává, nežli čistotu duše obecného všech kněze a biskupa, a pravou svatosvatyni? kterémuž po pravé ruce stojí sám ten nejvyšší všeho světa kněz a biskup, Ježiš, jednorozený syn boží, jenž líbé vůně zápaly a nekrvavé duchovní oběti modliteb, ode všech veselou tváří a otevřenýma rukama přijímaje, nebeskému Otci, všemohoucímu Bohu přednáší, a sám nejprv Otci hodnou na něho čest a poklonu čině, potom bez přestání za nás se přimlouvá, aby nám všechněm dobrotivý a milostivý ustavičně býti ráčil **). Takovýť jest ten veliký

*) Totiž Jesu Krista, pokud jest naším učitelem, a Ducha svatého, pokud jest naším vnitřním osvětitelem.

**) Rozumí Krista, pokud jest i člověkem a naším u Otce prostředníkem a přimlůvcem. 1. Tim. 2, 5. Řím. 8, 34.

— chrám, jež pod sluncem po všem světě veliký všech věcí stvořitel, Slovo boží ustavělo *), a v němž obraz nejvelebnějšího chrámu, kterýž jest nade všemi nejvyššími nebesy a samou myslí obsažen býti může, mezi lidmi bedlivě vytisklo, tak aby všeliký tvor a každý živočich na zemi, rozumu požívající, Otci jeho pravou a náležitou poctu a službu vykonával. Ale ty krajiny nade všemi nebesy, a v nich ty věci, kteréž jsou vzorem těchto mezi námi vzdělaných, ten svrchovaný Jerusaleml, tu nebeskou horu Sion, i to nadzemské město Boha živého, v němžto nesčíslní houfové kůrů angel-ských a všecko shromáždění prvorozených, kteříž jsou v knize měšťanů nebeských zapsaní, a oslavováním a chválami, ježto se ani jazykem vymluviti ani myšlením vystihnouti nemohou, stvořitele svého a všech věcí krále a správce zvelebují a ctí — ty věci podle hodnosti a jakžby slušelo, kdož z lidí smrtelných dostatečným chválením může oslavovati? „Neb ani oko nevidělo, ani ucho neslyšelo, ani na srdce člověka nevstoupilo, což Bůh milujícím ho připravil **).“ Kterýchžto věcí poněvadž Bůh poněkud i v tomto životě oučastny nás učinil, všickni pospolu, muži s dětmi a manželkami, malí i velcí jedním srdcem, jednou myslí a duší jméno jeho vyznávají, a takových dobrodiní dařitele chváliti a slávu jeho hlásati nikdy nepřestávejme, řkouce: „Kterýž odpouští všechny naše nepravosti, kterýž uzdravuje všechny naše nemoci, kterýž od zahynutí vysvobozuje náš život, kterýž nás korunuje milosrdenstvím a mnohým slitováním, kterýž dobrými věcmi žádosti naše naplňuje! Nebo ne podle hříchů našich naložil s námi, ani podle nepravostí našich odplatil nám. Ale jak daleko jest východ od západu, tak daleko vzdálil od nás přestoupení naše. Jako se slitovává otec nad dětmi, tak se slitoval Hospodin nad těmi, kteříž se ho bojí ***).“

Toto tedy, jak nyní tak po všecken čas života svého, sobě v paměti obnovující, anobř i Boha, této slavnosti původce a toho převzácného dne přednostu, dnem i nocí, každé hodiny, ba každé chvíle po všecken běh života svého,

*) Rozuměj obecnou církev.

**) I. Kor. 2, 9.

***) Žalm 102, 3. atd.

v němž dýcháme, před oči mysli své sobě předkládající, — ze všech mocí duše své milujme a ctěme. A povstanouce už z vnitřních našich myšlení a žádostí jako velikým hlasem jemu ve vsí poníženosti se modleme, aby nás v svém ovčinci ustavičně opatroval a choval, a potom věčného pokoje, kterýž se ani mocí zrušiti ani bouřemi zemdlíti nemůže, dobrotivě nám uděliti ráčil, v Pánu Jesu Kristu, spasiteli našem, jemuž buď sláva po všechny věky věků. Amen.

5. Přepisy císařských mandátů.

Už pak pořádek historie naší tomu chce, abych tuto některé z latinského jazyka přeložené mandáty Konstantína a Licinia, císařů římských, připomenul.

Přepis mandátu císaře Konstantína a Licinia,
o křesťanech k vladařům po krajinách
vydaného.

Poněvadž jsme už předešle v bedlivém uvážení svém měli, aby svoboda v náboženství žádnému nebyla zbraňována, ale aby vůli a mysli jednoho každého ta moc byla propuštěná, rády a ustanovení božská dle líbosti své vykonávati: protož jsme mandát obecný vydali, aby jak jiní všickni, tak i křesťané svého náboženství víru cele a úplně držeti směli. Ale že v témž psaní našem, kdež jsme takovou svobodu propustili, mnohé výmínky přidány jsou, za tou příčinou snad mnozí z nich strachem od zachovávání toho odvedeni byli *). A protož když jsme, já augustus Konstantín, a já augustus Licinius šťastně do Mediolána přijeli, a všechno to, cožby k dobrému veškeré obce a všeho císařství sloužilo, bedlivě vyhledali, mezi jiným, co se lidem vidělo býti nejúčitečnějšího, předně o tom z uvážení

*) Výmínky ty jsou nám neznámy, jakož i celý obsah toho dotčeného prvního dekrétu, kterýž nebude jiný, než onen 9, 9. zmíněný. Toto obnovené nařízení bylo pravdě podobno tehda vydáno, když se Konstantín a Licinius roku 314. znova smířili a o země Maximíny rozdělili. Výš 9, 10.

— svého nařízení jsme učinili, v čemž se pocta a služba boží nejvíce zdržuje, to jest, abychom jak křesťanům, tak i jiným všechněm při svobodné vůli zůstavili toho náboženství následovati, kteréžby se jim líbilo, a k němužby myslí nakloněni byli, tak aby božská a nebeská moc, kterážkoli jest, nám i poddaným našim milostivá a dobrotivá býti mohla. Tedy podle té vůle naší a takového uložení s radou a dobrým uvážením ustanovujeme, aby naprosto žádnému nebyla zastavena svoboda křesťanské náboženství a obyčeje přijímati a zachovávat, ale aby jedenkaždý moc a právo měl, mysl svou k tomu náboženství přiložiti, kteréžby mu se zdálo býti nejprospěšnějším, tak aby božská moc ve všem, což předse bereme, o nás svou snažnou péči měla, i nad námi svou milost prokazovala. O kteréžto jisté vůli naší vidělo se nám za dobré tobě psáti, aby jak ty výmínky, kteréž se v prvním listu, k tvé oddanosti *) strany křesťanů odeslaném, obsahovaly, docela vynechány byly, tak i všecko to, coby se příliš tvrdé a naší milostivosti a dobrotivosti odporné býti zdálo, dokonce přestalo, aby už jedenkaždý, kdokoliby oumyslu byl náboženství křesťanské vyznávat, svobodně a bez těžkosti i překážky učiniti to mohl. Což ovšem tvé oddanosti z ouplna oznámiti jsme umínili, abys rozuměl, že jsme svobodnou a zvolnou moc beze vší výmínky křesťanům propustili náboženství jejich provozovati. Poněvadž pak jim taková svoboda puštěna jest, tedy že i všem jiným take moc dána k tomu náboženství přistoupiti, kteréžby se jim nejlépe líbilo, oddanost tvá snadno porozumí. Jestliť to ku pokoji a utišení časů našich jistě velmi užitečná a poslužitelná věc, aby každý svobodně mohl sobě voliti a zachovávat ten způsob služby boží, k němužby srdcem svým nakloněn byl. To pak jsme proto učinili, aby se nezdálo, že bychom některému způsobu pocty a služby boží na újmu býti a jej zkracovati chtěli.

Toto take mimo jiné o křesťanech ze jmena ustanovujeme, aby ta místa jejich, do nichž se dle svého obyčeje

*) Kathosiósis (devotio, oddanost) vztahuje se na vrchního představeného životní strážce (praefectus praetorio), kterýž byl jako první ministr císařův a vedl veškerou správu říše, vojenskou, občanskou a soudní.

předešle scházivali (o čemž v prvním psaní našem, k odeslanosti tvé odeslaném, jiné vyměření od nás se stalo), jestliže je kteří, buďto od našeho důchodu aneb od někoho jiného koupili, křesťanům zase bez peněz a beze vší náhrady toho, co za ně dali, bez meškání a bez všelikého odporu navrátili. I kdokoli jich snad darem dostali, aby jich křesťanům co nejdříve zase odstoupili. A kdyby za to, že je buďto koupili aneb darem dostali, něco jiného od milosti naší vyprositi chtěli, tedy ať před vladaře, kterýž tu krajinu, v níž oni bydlejí, spravuje, předstoupí, aby je take z naší štědroty náležitě opatřil. To pak všechno aby se spolku křesťanů beze všeho odtahu navrátilo, snažností a bedlivostí svou se postarati musíš. A poněvadž jest vědomé, že křesťané netoliko ta místa, do nichž se dle obyčeje svého scházivali, ale i jiná ještě v držení měli, kteráž ne k někomu obzvláště, ale ku právu jejich obce, to jest, křesťanům společně přináležela, tomu každému, kdož je drží, z jisté vůle naší rozkaž, aby je dle ustanovení napřed položeného beze všeho odporu křesťanům, to jest, spolku jejich zase navrátil, však aby způsob dříve oznámený skutečně zachován byl, totiž aby ti, kteříž taková místa bez náhrady, jakž dříve povědino, zase odstupovati budou, zajisto očekávali, že jim peníze jejich aneb jiný statek od naší štědrosti a dobrotivosti beze vší škody jejich darován a postoupen býti má. V tom tedy všem o předřečenou křesťanskou obec podle své možnosti největší péči a starost míti hleď, aby tento náš rozkaz co nejdříve naplněn byl, a my abychom tím způsobem svou dobrotivostí všechnu obec utěšeným pokojem dobře opatřili. Nebo tou příčinou, jakž povědino, božská o nás péče, kteréž jsme v mnohých věcech už zkusili, trvanlivá a stálá ustavičně zůstávati bude. A protož, aby tato naše vůle a dobrotivé nařízení všem vědomé bylo, potřebí jest, aby tento list náš všudy vůbec vydán, a jednomu každému v známost uveden byl, tak aby to nařízení, od milosti naší dané, žádného tejno býti nemohlo.

- Přepis jiného mandátu, v němž císařove Anulínovi, místodržícímu v Africe, a bezpochyby i jiným take vladařům po krajinách oznamovali, že ta jejich dobrotivá milost na samu toliko církev katolickou se vztahuje.

Zdráv buď, velevážený Anulíne. Způsob naší dobrotivosti, vážený Anulíne, jest ten, že jsme žádostivi, aby to, což k cizímu právu přináleží, netoliko zrušeno nebylo, ale take jednomu každému se zase navrátilo. Z té příčiny ta jest naše konečná vůle, aby jakž tě toto naše psaní dojde, jestliže z těch statků, kteříž k katolické církvi křesťanů v některém městě aneb na jiných místech přináleželi, nyní někdo buďto z měšťanů aneb kterých jiných osob je drží, opatřením tvým všecko to i hned jejich církvím zase navraceno bylo; poněvadž toho úmyslu jsme, aby to, čímž ty církve dříve vládly, k jejich právu zase připojeno bylo. Když tedy oddanost tvá tomu vyrozumívá, že toto naše ustanovení beze vší dvojmyslnosti zřetelně vysloveno a z jisté vůle naší vyhlášeno jest, snažně a skutečně se o to přičiň, aby buďto zahrady aneb domy, aneb cokoli jiného předešle ku právu týchž církví příslušelo, všecko jim zase, co nejdříve býti může, navraceno bylo, abychom my vyrozuměli, žeš tento rozkaz náš co nejbedlivěji vykonal. Měj se dobře velevážený a nám milý Anulíne.

Přepis listu císaře Konstantína, v němž poroučí, aby pro uvedení církevní svornosti a jednoty sněm biskupů do Říma se shromáždil.

*Konstantín augustus Milciadovi, biskupu římskému, a Markovi pozdravení *).*

Poněvadž mnoho takových žalobních psaní od veleváženého Anulína, místodržícího v Africe, k nám odesláno jest,

*) Kdo ten Markus byl, není známó; ale pō papeži Sylvestrovi dosedl nějaký Markus na římskou stolicí, kterýž toho času

z nichž vyrozumíváme, kterak Céciliánus, biskup města karthaginského, od některých spolutovaryšů a biskupů svých z mnohých neřádů se obviňuje, a to se nám velmi stízně vidí, aby v těch krajinách, které sám Bůh z milosti své a dobrovolně panství našemu poddal, a v nichž veliké množství lidu bydlí, netoliko lid k horšímu se nachyloval a roztržitostmi se trhal, ale i sami take biskupove mezi sebou nesvorní a nejednomyslní býti měli: protož uznali jsme za dobré, aby týž Céciliánus s desíti biskupy, kteříž na něho žalují, a s jinými desíti, kteréžby k ospravedlnění svému potřebny býti soudil, na loď do Říma se připlavil, tam před vámi a před Rheticiem, Maternem a Marínem, spolutovaryši vašimi *), jimž jsem take za tou příčinou do Říma pospíšiti rozkázal, vyslyšán býti mohl, tak jak víte, že nejsvětější boží zákon to míti chce **). Abyste pak o všem plnou a

presbyterem v Římě býti mohl. — Příčinou toho císařského listu byla roztržka v církvi karthaginské. Když tam po smrti biskupa Mensurína roku 312. nový biskup volen byl, povstaly dvě strany. Většina zvolila Céciliána a menšina chtěla Majorína, podporována jsouc od jisté bohaté paní Lucilly. Obě strany žádaly potom u vladaře Anulína pomoci; a zláště strana Majorínova zadala žalobu proti Céciliánovi, kterouž Anulínus se zláštím listem k císaři Konstantínovi zaslal. Na ten list potahuje se císař v následujícím nařízení o svolání sněmu do Říma. Ten Anulínův list čte se v epištole 88. svatého Augustína v 21. dílu spisů téhož církevního učitele, str. 244. benediktínského vydání. Když se strana Majorínova s výpovědí toho sněmu, kterýž v říjnu roku 313. v Římě držán a na němž Cécilián zcela odviněn byl, nespokojila, položen k konečnému narovnání té rozepře nový sněm na rok 314. do města Arelatu v Gallii, k němuž se dalším císařským listem k biskupům pozvání činí. I tu byl Cécilián za nevinného a za řádného biskupa uznán. A však ani tím sněmem se trpká strana Majorínova nespokojila, k níž se byli take biskupove numidští přidali, mezi nimiž byl i jistý biskup Donátus. Z toho povstala potom zlopověstná roztržka Donátistů v Africe.

*) Byli to biskupove z Gallie či nynějších Francouz.

**) Rozuměj podle božského a ne světského práva, aneb: aby, jakž tomu chce božské právo, nikdo, nejza slyšán, odsouzen nebyl.

- dokonalou vědomost míti mohli, přepisy těch psaní, od Anulína k nám odeslaných, s naším listem k předjmenovaným spolutovaryšům vašim jsme odeslali. Kteréž když ctihodnost vaše přečte, snadno pováží, jakýmby způsobem aneb prostředkem ta rozepře, o níž napřed zmínka učiněna, nejbedlivěji a nejupříměji rozeznána, a potom jakž právo vyměřuje, 'spokojena býti mohla; poněvadž vás není tejno, kterakou my pravé katolické církvi uctivost činíme, žebychom rádi tomu byli, abyste vůbec žádné veřejné roztržitosti, žádné nesvornosti nikdež na žádném místě nikoli nepozůstavili. Nejvyšší velikého Boha velebnost a moc rač vás, ctihodní muži, za mnohá leta ve zdraví chovati*).

Přepis jiného císařského listu, v němž se poroučí, aby pro spokojení všech nevoli mezi biskupy druhý sněm do města Arelatu svolán byl.

Císař Konstantín, augustus, Chréstovi, syrakuskému biskupu, pozdravení.

Už dávno předtím, když někteří zlou a převrácenou
314 myslí od svatého náboženství a nebeského učení, i od smyslu církve katolické odtrhovat se počali, my žádostivi jsouce všecky různice a spory, mezi vámi vzniklé, přetrhnouti, tak jsme o tom psali a nařídili, aby někteří biskupove z Galie vyslaní, jakož i jiní z Afriky, z počtu těch, kteří mezi sebou rozdvojení velmi tvrdě a neústupně se potýkají, povoláni byli a před biskupem římským ten spor, jakýž pak koli jest, jejich bedlivým uvážením a rozsouzením k spokojení a svornosti přivedli. Ale poněvadž jakož se obyčejně stává, někteří jak na své vlastní spasení tak na uctivost, kteráž nejsvětějšímu náboženství Kristovu přísluší, docela se zapomenuvše, vlastního nepřátelství a záští držeti

*) První sezení toho římského sněmu bylo 2. října roku 313., potom následovaly ještě dvě sezení, a Cécilián byl zcela odviněn. Brzo po tom sněmu, t. 10. ledna, roku 314. umřel Melchiades, a na jeho místo sedl 31. ledna téhož roku Sylvester.

a těžkých roztržitostí mezi sebou vésti nepřestávají, nechtějíce na učiněném sněmovním rozsudku přestat, anobrž výslovně to jistice, že těch biskupů, kteříž své přímlyvy na sněmě činili, příliš málo bylo, a kteří tam přítomní byli, ti že dříve ještě, nežli se na všechno, jakž náleželo, bedlivě vyptali, velmi kvapně k učinění rozsudku pospíchali; z čehož ze všeho přichází, že z jedné strany sami ti, kteříž mezi sebou bratrskou a svornou jednomyslnost náležitě držeti měli, hanebnou, anobrž bezbožnou a nešlechetnou roztržkou v nesvornosti trvají, a s druhé strany jiným lidem, kteříž srdce od nejsvětějšího náboženství vzdálená mají, tudy ku posměchu a porouhání příčiny podávají: protož náleželo nám to bedlivě opatřit, aby, což po rozsudku, už dříve vynešeném, dobrovolně srovnáno a spokojeno býti mělo, nyní aspoň v přítomnosti většího počtu biskupů svůj průchod a konec vzalo. Z těch příčin, poněvadž jsme velikému počtu biskupů z rozličných a velmi mnohých míst přísně poručili, aby se ke dni prvnímu měsíce srpna, (roku 314.) do města Arelatu (v Gallii) shromáždili, i tobě take psaním naším v známost to uvesti jsme chtěli, abys ty, vezma od urozeného muže Latroniána, správce Sicílie, veřejný vůz, a přijma k sobě jiné dva muže z druhého stupně*), kteréž ty sám k té věci nejpríhodnější býti uznáš, a vezma k tomu tři služebníky, kteřížby vám na cestě posluhovali, k těmž dni take se tam osobně vypravil, a s jinými shledal; tak aby skrze tvou vážnost a jednomyslné snešení s jinými, kteříž se tam najíti dají, ta roztržka, kteráž se pro hanebné a nešlechetné hádky posavad nenáležitě a škodlivě protáhla, i hned, jakžby obě strany těch nesvorných biskupů, jimž jsem tam se postaviti přísně rozkázal, vyslyšány byly, už aspoň, jakžkoli pozdě, ku náležité pobožnosti a víře, a k bratrské svornosti přivedena býti mohla. Všemohoucí Bůh po mnohá leta v dobrém způsobu zdraví tebe zachovej.

*) Rozumí dva presbytery. —

6. Přepis jiného listu, v němžto se vypravuje, kterak císař církvím peníze štědře daroval.

Císař Konstantín, augustus, Céciliánovi, biskupu karthaginskému, pozdravení.

Poněvadž jsme umínili po všech krajinách Afriky, Numidie a Mauritanie, jistým některým pravého a nejsvětějšího náboženství katolického služebníkům na jejich potřeby něco peněz vydati, učinili jsme o tom psaní Ursovi, muži urozenému, ouředníku našemu nad důchody v Africe, a jemu poručili, aby ctihodnosti tvé tři tisíce pytlíků či kusů zlatých vyčísti dal *). Ty pak přijma takovou sumu peněz, mezi ty všecky, kteříž na cedulce, tobě od Hosia **) ode-
slané, poznamenáni jsou, takové peníze rozdělití rozkážeš. Pakli poznáš, žeby se něčeho k vykonání z ouplna tohoto našeho úmysla v té věci k těm všem osobám nedostávalo, chceme tomu, abys od Heraklída, statků našich správce, směle a beze všeho ostýchání, čehožkoli potřebu uznáš, požádal. Nebo jsme mu přítomnému oustně rozkázali, bude-li tvá ctihodnost jakých peněz žádati, aby je tobě beze všeho odporu vyčísti poručil. A poněvadž nás pověst došla, kterak někteří lidé, myslí převrácené a nepokojné, lid křesťanský od nejsvětější a katolické církve hanebnými svody odvrátiti usilují, věděti o tom dáváme, že jsme Anulínovi, místodržícímu, a Patriciovi, druhé místo držícímu, když u nás sami osobně byli, takové poručení učinili, aby jak o jiné všecko, tak i o to největší péči a pilnost měli, a kdyby se co tomu podobného zběhlo, nikoli toho nezanedbávali. A protož jestliže které lidi v té nesmyslnosti a vzteklosti vězeti shledáš, odlože všech odtahů, k soudcům, kteréž jsme jmenovali, dojdi, a vznes to na ně, aby oni je, jakž jsme oustně rozkázali, skrotili a strestali ***). Svrcho-

*) To obnášelo přes 100 tisíc zlatých.

**) Tento Hosius jest beze vší pochyby onen slavný španělský biskup z Kordovy, kterýž potom i na velikém sněmě Nicejském s papežskými legáty předsedal.

***) Snad se to té odtržené Majorínovy strany, totiž Donátistů, týká. Jest to první příklad, kdežto se zeměpauským roz-

vaný a milostivý Bůh mocí svou za mnohá leta tě zachovej.

7. Císař Konstantin všecky kleriky od všelikých veřejných služeb osvobodil *).

Zdráv buď nám velevážený Anulíne. Poněvadž to ³¹³ z mnohých důvodů jest patrné, že zanedbávání aneb potupování toho náboženství, na němž největší a nejdokonalejší pocta, nejsvětější a nebeské moci božské náležitá, ovšem záleží, veliká nebezpečností královstvím a obcem přinášelo; na druhou pak stranu náležité zachovávání téhož největších prospěchů římskému jmenu, anobrž i všem lidem znamenitého štěstí z milosti a štědroty božské příčinou bývalo: tedy se nám, velevážený Anulíne, za dobré vidělo, aby ti lidé, kteříž s náležitou svatostí a ustavičným zákona božího zachováváním služby toho božského náboženství snažně vykonávají, za své práce hodné odměny a mzdy dostávali. A protož chceme tomu, aby ti, kteříž v krajinách, správě tvé svěřených, v církvi katolické, jejímž biskupem jest Céciliánus, tomu svatému náboženství pilně posluhují a vůbec klerici slovou, všech veřejných služeb při městech a obcích osvobození a prázdni byli; tak aby žádným způsobem, buďto z omylu aneb z bezbožného přestoupení, což se v takových příčinách často přihází, od služeb, božské velebnosti náležitých, nebyli odtrhováni, ale raději aby beze vší těžkosti zákonu svému poslušenství vykonávali. Nebo když oni s největší bedlivostí služby boží konají, k víře nepodobné jest, jaké oužitky a prospěchy obci tou prací svou přinášejí. Měj se dobře, velevážený Anulíne.

8. O nešlechetnosti Liciniově, později na světlo vyšlé, a o jeho smrti.

Takových dobrodiní božská a nebeská milost Spasitele našeho, kterýž na nás tak laskavě vzhledl, nám udělila, a

kazem trestání těch, kteříby se vírou od většiny odtrhovali, poroucí.

*) Rozumějí se velmi obtížné tehdaž obecní ouřady a služby, od nichž i pohanští kněží osvobození byli.

— taková take všeho dobrého hojnost všem lidem z navráceného nám pokoje vyplynula; tím způsobem take církev velikou radostí plesati, a s znamenitou slávou vítězství držeti počala. Ale však se to ani závistivému nepříteli pobožnosti a ochranci vši bezbožnosti, ďáblu, nezdálo býti snesitelné, ani take Liciniovi přebídná skončení životů, kteráž tyrany, málo výš dotčené, potkala, za dostatečný byla příklad, aby sobě byl usmyslil a v střidmosti mírně sobě počínal. Kterýžto ač viděl, že mu se v panování všecko šťastně vede, a že po Konstantínovi Velikém druhé místo v důstojenství císařském obdržel, i sestry jeho manželem učiněn a tak nejblížeším příbuzenstvím s ním spřízněn jest, nicméně opustiv slavných lidí následování, bezbožných tyranů nešlechtné mravy horlivě sobě oblíbil. A kterýchž mužů bídné skončení očima svýma viděl, těch úmyslu nešlechtného raději následovati, nežli v stálé lásce a přátelství lepšího a slavnějšího muže zůstávati chtěl. Nebo závistí proti Konstantínovi, svému velikému dobrodinci, se zapáliv, neušetřil ani práva přirozeného, ale zapomenuv se take nad přísahou a nad smlouvou, i nad krví*), nepřátelským během nešlechtnou a velmi ukrutnou válku proti němu vzbudil. A jakož Konstantín, výborné a nejmilostivější kníže, aby jistých důvodů pravé přizně a lásky k němu dokázal, spříznění s sebou jemu nezáviděl a slavného manželství s sestrou svou mu neodepřel, a tak i pokrevnosti svého otcovského, z královské krve od starodávna poslého, účastníkem ho učinil; nadto i moci užívati císařského panování nade vši říši jakožto svakru a v panování tovaryši, jemu udělil; větší take díl národů, římské říši poddaných, než sám měl, k spravování mu popustil: tak tento zase všeho odporného proti němu se dopouštěl, rozličné lsti a chytrosti proti vyššímu sebe každého dne vymýšlel, na všechny cesty oukladů a osidel nastupoval, aby se za mnohá dobrodiní svému dobrodinci zlým odplatil. A protož nejprv chtěje své nešlechtné předsevzetí zakryti, tak se k Konstantínovi na oko stavěl, jakoby mu všeho dobrého přál: však pod tím, kterakby

*) t. nad tou smlouvou, kterouž byl s Konstantínem po pádu Maximína válkou donucen roku 314. učinil (výš 9, 11. *); a nad krví, ješto byl Konstantínovým svakrem.

^svůj lstivý a ošemetný úmysl skutečně vykonati mohl, ne — jednou se o to pokoušel, maje naději, že což míní, snadně vykoná. Ale Bůh postaviv se Konstantínovi za přítele, opatrovníka a dobrého ochrance, všecka ta osidla, v tejnosti a temnosti proti němu lstivě a oukladně nastrojená, vyjevil a na světlo vynesl. Taková tedy a tak pevná jest ta zbroj pobožnosti, že netoliko k odehnání nepřátel, ale take k obhájení našeho zdraví dosti moci má, kteroužto nej-světější náš císař dobře jsa opatřen, přechytrým a rozmanitým osidlům proklatého nepřítele opatrně se vyhnul.

Vida pak Licinius, an ta jeho tejná předsevzetí a usilování dle líbosti jeho mu se nedaří, ješto Bůh všecku lešť a chytrost jeho pobožnému císaři ukázal, a nemoha zlého oumyslu svého déle tajiti, zjevnou válku proti němu vyzdvihl *). Ale mysle na to, kterakby s Konstantínem válku vésti měl, tehdaž i proti Bohu, všech věcí řediteli, věda, že toho samého Konstantín ctí, vojska svá zšikovati a bojovati umínil. Zatím hned ctitele boží t. křesťany, panství svému poddané, kteříž aby v čem nejmenším království jeho škoditi chtěli, nikdy na to ani nepomyslili, poznenáhla a tejně vyhladiti usiloval. K tomu pak, aby tak těžce provinil a takového hříchu se dopustil, od své vlastní přirozené zlosti byl přiveden **). A protož ani těch, kteříž před ním se křesťanům protivili, před oči sobě nekladl, ani na ty, kteréž sám pro jejich nešlechethné skutky zmordovati dal a spravedlivou pokutou strestal, nezpomenul ***): ale pominuv se

*) Dobré srozumění mezi Licinem a Konstantínem bylo jen nucené, a velmi prostopášný i neméně ukrutný Licinius čekal jen na příležitost k nové válce. Ta příležitost se takto podala. Národ Gothů, kterýž tehdaž nynější Valachii držel, učinil vpád do Thrácie a Mésie i dále. Konstantín je porazil, a stíhal je až do nižší Mésie, kterážto k správě Liciniově náležela. Tím se stavěl Licinius velice uražena a počal s Konstantínem válku. O této druhé, roku 323. vedené válce mluví zde Evsebius.

**) Byl totiž urputný pohan, a jen více ohlédaje se na Konstantína, svobody jim popřál.

***) Naráží na to, co sám Licinius Maximínovým náhončím udělal. Viz 9, 11.

— s zdravým smyslem a vzteklostí na mysli své se pošetiv, proti samému Bohu, Konstantínovu obhájci, místo proti Konstantínovi, kteréhož Bůh zastával, boj vésti a válčiti umínil *).

Nejprv tedy všechny křesťany ode dvora svého vyhnal, a tak přenešťastný člověk i modliteb jejich, kteréž za něho ustavičně k Bohu vylévali, dokonce se zbavil; nebo aby se za všechny lidi s velikou snažností modlili, k tomu je starodávné jejich náboženství a učení vede. Potom vysloužilé křesťanské vojáky, v rozličných službách po městech ustanovené, pokudžby dobrovolně modlám obětovati nechtěli, z ouřadů smítati poroučel. Ale toto vše velmi chatrné a špatné jest, když se to k větším nešlechetnostem jeho přirovná.

A co třeba všechny nešlechetnosti, od tohoto nepřítel božího páchané, připomínati? Totiž kterak sám největší jsa práva rušitel, bezbožné a nespravedlivé zákony vymýšlel. Nebo proti těm, kteří v žalářích vězení byli, vydal zákon, aby jim žádný z litości žádných potrav ani pokrmů nedodával, ani nelitoval těch, kteříž u vězení bídne hladem zhynuli: nýbrž tak soudil, aby žádný dobrým člověkem nebyl, ani aby kdo z těch, kteříž od přirození k bližním milostivostí a litoostí dobrotivostí naklonění jsou, něco dobrého učinil. Tento pak zákon byl mezi jinými velmi nestydatý a jistě ukrutný, poněvadž se jím vlídné a litoostí přirození z srdcí lidských dokonce vyhánělo. Ale mimo to ukládala se přidaným závěrkem jedna a táž pokuta na ty, kteříž se nad bídými slitovávali, jakouž onino, k nimž milosrdenství prokázáno bylo, podniknouti musili, tak sice, kdykoliby nějaké dobrodiní těm věžňům učinil, aby sám takej, do vězení vsazen a s nimi zároveň trestán byl. Taková byla Liciniova bezprávní nařízení.

Proč dále vyčítati mám jeho rozkazy, kteréž buďto o sňatku manželském, aneb o těch, jenž z tohoto světa sešli, v nově nařídil, a tudy starodávní práva římská výborná a počestná rušiti, a svá barbarská, divoká, ukrutná a nespravedlivá místo oněch uvoditi se osmělil? proč připomínati způsoby a prostředky, kteréž on ku potlačení národů sobě poddaných vymýšlel? Co mám rozličné daně zlata a stříbra

*) t. počal, a sice už pomalu roku 319—320. křesťany utiskovati, což byla první příčina k nevoli s Konstantínem.

od něho vynalezené, co rozměření země, co hanebný ten — zisk, kterýž z lidu sedlského po smrti bez studu přijímal, řečí svou vypravovati? Co mám mnoho mluvit o rozličných způsobích vypovídání, kterýchž tento ouhlavní lidského pokolení nepřítel, proti nevinným užíval? Co mám vypisovati křivé nářky, kteréž proti urozeným lidem vynalezal? jimž take mladé a krásné manželky jejich násilně bera, hanebným a nešlechtným služebníkům svým k zlému užívání vydával, aby je tou nešlechtností tím ohyzdněji o čest připravil a zprznil? Co dím o jiných poctivých ženách za manžely vdaných, na kteréž tento věkem sešlý chodec outoky činíval? Co mám šlechtné panny vyčítati, kterýmž, jen aby neskrocenou a nenasycenou libost myslí své poněkud naplnil, hanebné posměchy činil? Třeba-li u vypravování těch věcí mnohých slov užívat, poněvadž nejposlednější jeho skutkove tak hrubě ze vsí míry vycházeli, že se první téměř ničímž býti ukazovali?

Naposledy se vzteklost jeho na biskupy obrátila, když se obával, že oni, jakožto Boha, všech věcí ředitele, služebníci nešlechtnému předsevzetí jeho se oprou. A ačkoli s počátku, boje se mocnějšího Konstantína, zjevně se na ně neobořil, však tejně a lstivě osidla jim strojil, a nejpřednější z nich skrze vladaře své oukladně usmrtil. Způsob pak a prostředek smrti, kteréhož proti nim užíval, byl nový a dříve za žádného věku slýchaný. Ale co v městě Amaséi, i jiných v Pontu městech zpáchal, to všelijakou vymyšlenou ukrutnost daleko převyšuje. Nebo v těch místech některé kostely zbořiti a s zemí srovnati dal, jiné uzavíral, aby žádný z těch, kteříž se do nich obyčejně scházeli, více tam choditi a Bohu náležitých služeb vykonávati nemohl. Nebo zlým svědomím na to myšlení přiveden, domníval se, že my v nich ne za něho se Bohu modlíme, ale toliko za štěstí, prospěch a zdraví pobožného císaře Konstantína vše to vykonáváme, a Boha modlitbami svými krotíme. Pročež i všecku ukrutnost hněvu svého na nás obrátiti umínil. Vladařove tedy, kteříž mu pochlebovati hleděli, majíce za to, že tyranu vděk učiní, některé biskupy podobnými tresty, jako zločince stíhali; a tak ti, kteříž se ničehož zlého nedočinili, bez příčiny jako tajní vražedníci těžce trestáni byli. Někteří z nich, ješto těla jejich na mnohé kusy

— rozsekána byla, novou a neobyčejnou smrt podnikali, a po tak hrozném a ukrutném divadle do hlubokosti mořské, aby je ryby sežraly, uvrženi byli. Nato počalo opět utíkání pobožných mužů, tak že služebníci Kristovi mnozí v polích, jiní na pouštích, nejedni v lesích se ukrývali, a někteří na hory se obrátili.

Když tedy tyran viděl, že mu se ty věci tím způsobem daří, už potom proti všechněm křesťanům protivenství a válku vyzdvihnouti umyslí. A v tom předsevzetí bylby nepochybně průchod měl, a nicby mu překaziti nemohlo, kdyby sám Bůh, jakožto silný obhájce svých, toho, což se státi mělo, byl nepředěšl, a služebníka svého Konstantína, jako nějakou jasnou hvězdu, kteráž se v tmavé noci nenadále zaskví, tehdáž k vysvobození nevzbudil, a ramenem vysokým v ta místa, kdež tyran bydlel, jako za ruku nedovedl.

9. O vítězství Konstantína nad Liciniem, a o následcích toho pro všechny poddané říše římské.

Konstantínovi ráčil Bůh slavného vítězství nad bezbožnými jako užitek, pobožnosti jeho dlužný, uděliti: toho pak zlostiníka a nešlechtníka, Licinia, se všemi jeho radami a přátely pod nohy Konstantínovy porazil. Nebo když vzteklost onoho v nejhorší nesmyslnost se obrátila, poznal bohumilý císař, že déle snášín býti nemá. A považuje té věci v mírnosti a střízlivosti, a přísné pravidlo spravedlnosti s vlídností a milostivostí směšuje, uznal za slušné, aby náchylnou snažností těm, kteříž tak od tyrana sužováni byli, časně pomoc učinil. A chtěje nescíslný počet lidského pokolení zachovati, umínil málo kolikos nešlechtných skrotiti, a jako zjevné škůdce je skliditi. Nebo napřed sice samé milosti a vlídnosti užíval, a nad Liciniem, kterýž žádné milosti hoden nebyl, se slitoval: však tím jemu, jako tomu, kterýž od své zlosti neustupoval, ale mnohem více proti národům sobě poddaným se zlobil, nic neprospěl: těm pak, kteréž ta divoká šelma ukrutně sužovala, nepozůstávalo žádné naděje k zachování. Z té příčiny tedy tento dobrých spomocník a ochrance, smísiv nenávisť nepravosti s milováním ctnosti, spolu s synem svým Krispem, knížetem nejvlídnějším, podav spasitelné pravice všechněm

kteríž takměř byli zhynuli, proti tyranu se vypravil. Otec — tedy a syn vzavše sobě Boha Otce, všech věcí správce, a božího Syna, všech Spasitele, za vůdce a spomocníka, a ze všech stran proti bezbožníkům lid svůj zšikovavše a spořádavše, snadně obdrželi slavné vítězství, a všechny nepřátely v tom boji s pomocí boží podle vůle své porazili a zahnali. A tak, kteříž včera a před včerejškem toliko strachem a smrtí dychtěli, těch pojednou a říkáje v okamžení už nebylo, anobřž ani nejmenší paměti jmena po nich nepozůstalo. Obrazy pak jejich a ostatní znamení poctivosti v spravedlivé pohanění dány, světské hanby neušly. A tak nač se před tím sám Licinius svýma očima díval, že se tyranům přiházelo, totéž zároveň s nimi trpěl, a spravedlivě. Nebo poněvadž ani kázně k sobě připustiti, ani metlami bližních svých napomenut jsa, sobě usmysliti nechtěl, nýbrž spolu s nimi po jedné a též cestě bezbožnosti chodil, protož do jedné a též propasti bídy a zahynutí spolu s nimi ne bez příčiny upadl. Tím tedy způsobem tento přemožen jsa padl *).

Konstantín pak, největší vítěz, všelijakou pobožností jsa ozdoben, spolu s synem svým Krispem, knížetem Bohu nejmilejším a otci ve všech věcech podobným, všecken Východ sobě v moc uvedl, a císařství římské říše, jakž předešle bývalo, zase v jedno spojil a spolčil, a všecken okrslek země od východu slunce až k západu, a potom i na jiné dvě strany, od poledne až k půlnoci sám obdržel a pokojně spravoval. A protož strach tyranství toho, jímž lidé před tím náramně soužení byli, docela vyzdvižen, častá a plná od lidu shromáždění držána, a dnove sváteční slaveni byli. Tehdáž všudy všecko velikou radostí plesalo, tehdáž ti, kteříž dříve sklopivše hlavy a sraštivše čela, neveselí bývali, už veselou tváří a libým vzezřením

*) Po této porážce v bitvě u města Chalcedonu v Bithýnii 18. září roku 323. stalo se přímluvou manželky Liciniovy, Konstancie, sestry Konstantínovy, opět narovnání, dle něhož se Licinius všeho panování odřekl a měl v Thesalonice v pokoji přebývati. Ale že prý opět tajné pikle proti Konstantínovi snovati počal, byl několik měsíců nato i se synem, mladým Liciniem, roku 324. usmrčen.

— nahoru hleděli, tehdaž plesy a zpěvy, jak v jednom každém městě, tak všudy venku, předně Bohu nejvyššímu králi, jsouce tomu co křesťané vyučení, vyhlašovali, a potom pobožného císaře a jeho děti, Bohu zláště milé, vychvalovali. Tehdaž předešlé zlé z paměti zmizelo, a všelijaká bezbožnost v zapomenutí přišla, tehdaž bylo jen přítomného dobrého požívání a v něm se kochání, a potěšitelné budoucího dobrého očekávání. Tehdaž take netoliko mandátové císaře jako nejjasnějšího vítěze, plní vlídnosti a milostivosti vydávání, ale take zákony, znamenité důkazy jeho štědrosti a pravé pobožnosti obsahující, na všech místech rozhlašovány. Když tedy tím způsobem všeho tyranství smrtelný neduh vyčištěn a vyhlazen, sám toliko Konstantín a synové jeho pevnou správu císařství římského, právem sobě příslušejícího, beze všeho strachu a závisti potomně drželi. Kterážto hned s počátku panování svého všelikou bezbožnost předešlých císařů zcela vyhladili, a znajíce býti samého Boha původem toho dobrého, kteréhož požívali, zláští snaznost k ctnosti a lásku k Bohu na sobě ukazovali, jakož i pravou uctivost a vděčnost nejvyššímu dárci, vůbec patrnými skutky všem lidem na jevo dávali.

Skonává se

H i s t o r i a c í r k e v n í

Evsebia Pamfilova.

Buď Bohu samému chvála.

A m e n.

Přídavek.

Po dosažení samovlády a zjednání obecného pokoje pečoval Konstantín všemi způsoby o zvelebení katolické církve. Svolal take na rok 325. k rozsouzení výtržného učení alexandrínského presbytera Aria první veliký sněm 318 biskupů do Nicée, města krajiny Bithýnie, na němž slavný Hosius, biskup Kordubský, s dvěma legáty papeže Sylvestra předsedal. Tu byl Arius se svým rouhavým učením odsouzen a z církve vyvržen. Posledního dne téhož roku odebral se papež Sylvester na věčnost, Konstantín pak byl ještě až do roku 337. živ, i velmi zdráv a silen. O Velikonoci téhož roku roznemohl se Konstantín najednou a užíval lázní v Konstantínopoli; a když ty neprospívaly, vypravil se k nabytí předešlého zdraví do lázní u Helenopole v Bithýnii. Na cestě se zastavil v Achyroně, letohrádku u města Nikomédie. Tu se dal mezi katechúmeny přijmouti a brzy nato od nikomédského biskupa Evsebia take pokřtiti. Po křtu v bílé roucho oblečen a na lůžko položen, jistil, že nyní opravdu blažena se cítí, i nesmrtelnosti a božského světla oučastna. Když take jeho vojevůdcové k němu přišli, nařikajíce nad ním a delšího živobytí mu přejíce, řekl, nyní teprv že opravdu živ býti začíná, i že sám nejlépe ví, jaká milost se mu stala, a že pospíchá odtud, aby svého Boha došel. Tak pobožně strojí se Konstantín k smrti, a skoná právě na hod boží svatodušní roku 337. dne 22. května, maje let věku 64. a panování 31. Pohřben jest v Konstantínopoli, v předsíni kostela ke cti svatých dvanácti apoštolů od něho nákladně a skvostně vystaveného. A tak tu po smrti ležel, dle poznamenání svatého Chrysostoma, jako vrátný u dveří těch chudých rybářů, jejichžto jmenu on ten kostel za živa byl vzdělal.

O b s a h

Evsebiovy církevní historie.

	Str.
Předmluva (nového vydavatele)	I
Předmluva a dedikací Jana Kocína z Kocinétu (starého překladaatele)	VII
M. Daniele Adama z Veleslavína předmluva a dedikací (starého vydavatele)	XVII
Svědectví o Evsebiovi Pamfilově	XXII

Kniha první.

Úvod (spisovatelův do celé historie)	1
1. Předmět toho spisu	—
2. Krátké promluvení o předvěkém bytí Spasitele a Pána našeho Jesu Krista, a o jeho božství	3
Že Syn boží svatým Otcům starého věku se ukazoval, a při stvoření světa s Otcem byl	5
Příčina, proč Kristus už dříve světu kázán nebyl	8
3. Že jméno Jesus, i druhé Kristus, hned od počátku známo a u sv. proroků v uctivosti bylo	10
4. Že Kristovo náboženství, všem národům v známost uvedené, ani nové není, ani cizí	15
<i>Konec úvodu, počátek samé historie.</i>	
5. O času zjevení Krista Pána mezi lidmi. (Nový Dionýsiův letopočet. Panování císaře Augusta; Antonín a Kleopatra; bitva u Aktium. Kyrínus či Kvírinus, Júdas Gaulonita)	18
6. Kterak dle předpovědění prorockých o též čas, když se Kristus narodil, posloupnost knížat domácích nad	

	Str.
lidem židovským přestala, a první cizinec Heródes nad Židy kraloval. (Jeho rod a za krále povýšení) . . .	23
7. O domnělé nesrovnalosti svatých evangelií u vyčítání rodu Pána Jesu Krista. (Afrikánus)	27
8. O ukrutenství od Heróda na betlemských pacholatech zpáchaném, a o konci života jeho. (Cena drachmy a denáru)	32
9. O časech Pilátových. (Synove Heródovi; Augustus umřel, a nastoupil Tiberius. Spisy Pilátovy)	36
10. O nejvyšších kněžích židovských, za kterých Kristus kázal (Annáš, Kaifáš atd.)	39
11. Svědectví o Janu Křtiteli a o Kristu (z Josefa Flávia. Archelaus, Heródes Antipas a Heródias u vyhnanství).	40
12. O učenicích našeho Spasitele (které měl kromě apoštolů; Barnabáš, Sosthenes, Kéfas, Matěj. Svědek Klémens Alex.)	42
13. Zpráva o Abgarovi, panovníku v Edesse	43
Přepis listu Abgarova k Spasiteli našemu	45
Přepis odpovědi Ježíšovy k Abgarovi	—
(Thaddéus apoštol, k Abgarovi poslaný, jej i Abda uzdravil)	46

Kniha druhá.

Úvod (do té knihy)	49
1. Co svatí apoštolé po na nebe vstoupení Páně nařídili. (Matěj apoštol; sedm diakonů, mezi nimi Štěpán a Filip; Jakob bratr Páně, první biskup v Jerusalemě. Thaddéus vypraven k Abgarovi; Šimon čarodějník; komorník královny éthiopské; Pavel na víru obrácen)	50
2. Pilát oznámil císaři Tiberiovi o Kristu a jeho skutcích (Tertullián)	53
3. Kterak se učení o Kristu v krátkém čase po všem světě rozhlásilo. (Z Antiochie vyšlo jméno křesťanů)	56
4. Kájus Kaligula po smrti Tiberiově nastoupiv, učinil Agrippu králem židovským, a potrestal Heróda Antipa věčným vyhnanstvím. (Tiberius † 27. Agrippa, král židovský. Filó žid)	57
5. Filó konal za Židy poselství k císaři Kájovi	58
6. Co přišlo zlého na Židy po zpáchané vraždě na Kristu.	60
7. Kterak Pilát sám rukou svou se usmrtil	62
8. O hladu za času Klaudia. (Kájus † 41.)	—
9. Apoštol Jakob (bratr Janův) usmrcen. (Petr v okovách).	63

	Str.
10. Kterak týž Heródes Agrippa, jenž apoštoly pronásle- doval, i hned taký pomsty boží zakusil. (Umřel touž smrtí, jako Heródes Veliký)	64
11. Theudas, svůdce lidu, a jeho přívrženci	66
12. Helena, královna osroenská (čtíni dobře Židům v čas hladu v Jerusalemě; tam pod pyramidami pohřbena)	67
13. Šimon čarodějník, a jiná Helena (či Seléna. Šimon první otec všelikého kacířství; jeho pomník v Římě)	68
14. O kázání sv. apoštola Petra v Římě (kamž se vydal proti Šimonovi čarodějníku, a o jeho příchodu do Říma za císařství Klaudiova)	70
15. Evangelium sv. Marka (na prosbu Římanů sepsané a od Petra potvrzené)	72
16. Marek první Kristova učení kazatel v Egyptě	—
17. Co Filó o ascétích egyptských vypravuje. (Měl za to, že to byli první křesťané)	73
18. Evseb vyčítá Filónovy spisy	78
19. Jaké neštěstí Židy o Velikonoci v Jerusalemě potkalo. (Agrippa mladší Židům za krále ustanoven, Klaudius †.)	80
20. Co se za císaře Neróna v Jerusalemě přihodilo. (Zbou- ření nejvyšších kněží proti ostatním kněžím)	81
21. O Egyptanu, o němž i v Skutcích ap. zmínka	82
22. Pavel, poslán z Judska v okovách do Říma, zodpovídal se a byl vši viny zproštěn. (Pavel přišel dvakráte do Říma, a podruhé přišed byl umučen)	83
23. Kterak Jakob, bratr Páně, mučeníctví podstoupil	84
24. Anniánus, první po sv. Marku biskup alexandřínský. (Zpráva o sv. Marku)	89
25. První protivenství církve za císaře Neróna, v němž byli sv. Petr a Pavel v Římě pro víru korunou muče- níckou ozdobeni	—
26. Židé tisícerymi nátlaky soužení, naposled vojnu proti Římanům zdvihli. (Flórus, ukrutný vladař)	92

Kniha třetí.

1. Místa, na nichž byli apoštolé Krista kázali (dle svě- dectví Origenova)	93
2. O Linovi, prvním biskupu římském po sv. Petru	94
3. Epištoly svatých apoštolů (t. Petra a Pavla — pravé, pochybné, i spisy jim podstrčené; též kniha, Pastýř nazvaná. Důležité poznamenání o knihách N. Z. vůbec).	—
4. První učení svatých apoštolů (Timotheus, Títus, Lukáš	

	Str.
a jeho spisy, Krescens, Línus, Klémens, Dionýsius Areopagita)	96
5. O obležení města Jerusalema. († Nero; císařove Galba, Otho a Vitellius, Flávius Vespasiánus, vojevůdce Títus.	98
6. O hladu, který Židy v Jerusalemě trápil. (Matka jed- na vlastního synáčka upekla a snědla)	103
7. Proroctví Kristovo o obležení a dobytí města Jeru- salema (naplněno; chrám roku 70. spálen, město zbořeno)	109
8. Znamení před válkou židovskou. (Jesus, syn Annaniá- šův, volal po 7 let: Běda Jerusalemu!)	111
9. O Josefovi (Fláviovi) a o jeho pozůstalých spisech .	115
10. Josefus připomíná knihy starého zákona	116
11. Po smrti Jakoba byl Simeon (bratranec Páně) bisku- pem v Jerusalemě	118
12. Vespasián rozkázal potomky rodu Davidova vyhledávatí.	—
13. Anaklétus, druhý biskup římský. (Po Vespasiánovi syn jeho Títus, po Títovi bratr Domiciánus císařem).	—
14. Abilius, druhý biskup alexandřínský	119
15. Klémens, třetí biskup římský	—
16. Klémentova epištola (k Korintským)	120
17. Protivenství církve za císaře Domiciána v počtu druhé.	120
18. Apoštol Jan a jeho zjevení. (Jan na ostrov Pathmos z Efesu vyhnán; v Římě Flávia Domitilla vyhnána na ostrov, řečený Poncia)	120
19. Domicián vydal rozkaz, přísně poroučuje, aby potomci krále Davida vyhledání a zmordování byli	121
20. O příbuzných našeho Spasitele. (Byli jako potomci Davidovi k Domiciánovi přivedeni, a jako sprostí lidé propuštění. Po Domiciánovi Nerva císařem)	122
21. Po Nervovi byl Tráján císařem. Cerdo, třetí biskup alexandřínský.	123
22. Ignácius, biskup v Antiochii, a Simeon v Jerusalemě .	124
23. O apoštolu Janovi (zvláště kterak z Efesu okolní církve navštěvoval, při takové příležitosti jistému biskupu je- dnoho mladého člověka k výchování svěřil, a když tento tolik se spustil, že až vůdcem lotrů se stal, od Jana opět vyhledán a církvi navrácen byl)	124
24. Evangelium svatého Jana, a pořádek svatých Evangelii (Epištola a Zjevení svatého Jana)	127
25. Vyčítá Písma božská nového zákona ode všech za pravá přijatá, a jiná, kteráž taková nebyla. (Evangelium k Židům)	130

	Str.
26. O podvodníku Menandrovi, učeníku Šimona čarodějníka.	132
27. O kacířství ebjonském	134
28. O arcikacíři Cerinthovi. (Zjevení sv. Jana)	135
29. Nikolaus, a sekta po něm nazvaná. (Mikolášenci)	137
30. O apoštolích Páně, kteří v manželství živi byli	138
31. O smrti svatého Jana (v Efesu) a Filippa (i dcer tohoto, pohřbených v Hierapoli a Efesu)	139
32. O mučnické smrti Simeona, biskupa jerusalemského v čas třetího protivenství, zbuzeného proti křesťanům za císaře Trájána. (Příčiny toho protivenství. Církev jerusalemská dotad čistá panna)	140
33. Tráján zapověděl křesťanů vyhledávati. (Plinius mladší, prokonsul v Bithýnii; jeho list k Trájánovi o křesťanech a Trájánova odpověď)	143
34. O Evarestovi, čtvrtém biskupu římském	146
35. Justus, třetí biskup v Jerusalemě	147
36. Polykarpus (biskup v Smyrně), Papias (v Hierapoli) a Ignácus (v Antiochii) i jeho spisy. (Ignácus v Římě smrt mučnickou podstoupil; po něm Héros biskupem).	—
37. O evangelistech, té doby slovutných. (Kvadrátus, spolu apologéta)	151
38. O epištole Klémentově (první i druhé)	152
39. O spisech biskupa Papias. (Dva Janové v Efesu a dva jejich hrobove; podání o tisíciletém království Kristově na zemi; svědectví o Evangelium svatého Marka a Matouše)	153

Kniha čtvrtá.

1. Biskupové v Římě a v Alexandrii za císařování Trájánova. (V Alexandrii Prímus, v Římě Alexander)	157
2. Co Židé za panování téhož císaře (Trájána) utrpěli (v Cyréně a Egyptě i v Mesopotamii)	157
3. O císaři Adriánovi, a kteří za jeho panování obrany víry křesťanské psali. (Kvadrátus, Arístides)	159
4. Biskupové v Římě a v Alexandrii za císařství Adriánova. (V Římě Xystus, v Alexandrii Justus)	160
5. Biskupové jerusalemské od času Krista až do panování císaře Adriána. (Z židovstva biskupů 15. Téhož času v Římě biskupem Telesforus, v Alexandrii Evmenes)	160
6. Židé za času Adriánova konečně potlačeni. (Židovský vůdce Bar-Kochba; Jerusalems nazvan Ělia; první biskup z jiných národů v Jerusalemě Marek)	161

	Str.
7. První původcove sekty neprávě tak nazvaného poznání-gnosis. (Gnostici: Saturnin a Basilídes, Karpokrates)	163
8. Tehdejší církevní spisovatelé Hegesippus a Justinus. (Justinova obrana křesťanského náboženství. Přímluva Serennia Graniána, prokonsula k Adriánovi za křesťany)	167
9. List císaře Adriána o křesťanech, aby bez právního slyšení odsuzováni nebyli	169
10. Biskupove v Římě a v Alexandrii za panování Antonína. (V Římě biskupem Hygínus)	169
11. Původcove bludů za toho času — Valentínus a Cerdo. (Marción, Markus. V Římě biskupem Pius; v Alexandrii Markus a Celadion. Opět v Římě po Piovi Anicétus).	170
12. Justinova apologia k císaři Antonínovi. (Křesťanští řádove toho času)	172
13. List císaře Antonína k sněmu krajiny Asie o víře křesťanské (Melito biskup, apologét)	175
14. O Polykarpovi, učeníku apoštolů. (Otázka o Velikonoci. Po Antonínovi císařem Markus Aurélius Vérus).	176
15. Čtvrté protivenství církve za panování císaře Véra. Polykarpus mimo jiné v Smyrně umučen	179
rak filosof Justinus učení Kristovo v Římě kázal a slavného mučeníctví došel. (Krescens cynický filosof).	189
17. Mučeníci, o kterých Justinus zmínku činí. (Ptoleméus, Lúcius a jiný třetí)	191
18. Vyčítá Justinovy spisy, které se tehda mezi učenými nacházely. (Justinus připomíná take Zjevení svatého Jana).	193
19. Kterí biskupove byli v Římě a v Alexandrii za panování Véra. (V Římě Sótér; v Alexandrii Agrippínus).	195
20. Biskupove v Antiochii. (Hérón, Kornélius, Erós, Theofilus)	196
21. Vyčítá přední církevní spisovatele těch časů. (Hegesippus, Dionýsius Korintský, Pinytus, Filippus Apollináris, Melito, Musánus a Irénéus)	196
22. O Hegesippovi, a jaké zprávy podává. (Připomíná Evangelium k Židům; Přísluvi Šalomounova; knihy (apokryfa) tehda od kacířů smýšleny)	196
23. Dionýsius biskup korintský, a jeho listy (k Pinytovi v Krétě a k Sótérovi v Římě biskupům. Dionýsius Areopagita první biskup athénský)	198
24. O Theofilovi, biskupu v Antiochii. (Po něm biskupem Maximínus)	201

	Str.
25. O Filippovi a Modestovi, (psali proti Marciónovi; též Irénéus)	201
26. O Melitónovi, a o čem psal. (Jeho apologia k císaři Auréliovi; výtahy z ní. Registrum knih starého zákona)	202
27. Apollinárius, biskup církve hierapolské (apologét)	205
28. Musánuš a jeho spisy. (Enkratité. Taciánus)	—
29. O sektě Taciánově. (Sevéruš to kacířství zastával)	206
30. Bardésanes ze Sýrie, a jeho spisy. (Sótér †)	208

Kniha pátá.

Úvod (do té knihy. Po Sótérovi Eleutherus v Římě biskupem. Epištola o protivěnství a o mučěnicích v Gallii).	209
1. Co jich za císařování Antonína Věra v Gallii pro viru bojovalo a jakým způsobem. (Výtah z epištoly o mučěnicích v Lugdúně a Vienně. Vettius Apagatus; Sanktus, Matúrus. Attalus, Blandína služka; Biblis; Pothínus biskup; Alexander lékař; Pontikus mláděneček. Železná stolice či rošť)	210
2. Kterak ti bohumilí mučěníci padlým ku pomoci přispěli.	226
3. O vidění, kteréž mučěník Attalus ve spaní měl (t. že jiný příliš zdrželivý mučěník nevelmi rozumně dělal, nechťěje toho požívati, co Bůh stvořil. — Montánuš s Alcibiadem a Theodotem, nového kacířství ve Frygii původové)	228
4. O psaní mučěníků církve lyonské k Eleutherovi, římskému biskupovi, v němž Irénéa vychvalovali	229
5. Kterak Bůh, vyslyšev modlitbu křesťanů, seslal dešť s nebe císaři Vérovi. (Irénéus biskupem církve lyonské).	230
6. Pořádek biskupů římských (od Petra až pod Eleuthera dle Irénéa)	232
7. Že za toho času ještě zázrakové od věřících činěni byli.	233
8. Irénéus svědčí o knihách Písem svatých (Nového Zákona. Pověšť o 70 vykladačích Písem svatých Starého Zákona)	234
9. Biskupové alexandrínští za císaře Kommoda. (Po Agrippínovi Júlíánuš)	237
10. O Panténovi, mudrci křesťanském. (Škola katechetická v Alexandrii. Bartholoméuš kázal Indům evangelium podle sepsání svatým Matoušem v jazyku židovském zhotoveného)	—
11. O Klémentovi Alexandrinském (a jeho učitelích)	238
12. Posloupnost biskupů jerusalemských (30. Narcissus)	239

	Str.
13. O Rodónovi, kterýž kacířství Marciónovu odporoval .	239
14. O falešných prorocích z kacířů těch, kteří ve Frygli povstali, a odtud Katafrygove slouli. (Montán s Priscillou a Maximillou)	242
15. O roztržce, kterou Florinus a Blastus v Římě ztropili.	—
16. Smysl starých učitelů o Montánovi, a o jeho falešných prorokyních	—
17. O Milciadovi a o jeho knihách. (Proti pohanům; obrana k M. Auréliovi)	247
18. O Apollóniovi, kterak bludý Katafrygů odvozoval, a jaký soud o nich vydal	249
19. Soud biskupa Serapióna o témž kacířství Katafrygů .	252
20. O Irénéovi a o jeho listu proti šismatikům v Římě (proti Blastovi a Florinovi)	253
21. Kterak (jiný) Apollónius v Římě mučnické smrti došel.	254
22. O posloupuosti biskupů za panování císaře Kommoda. (V Římě Viktor, v Alexandrii Demétrius, v Antiochii Serapión, v Césaréi Palestinské Theofilus, v Jerusalemě Narcissus, v Korintě Bachyllus a v Efesu Polykrates) .	256
23. Otázka o svěcení Velikonoci toho času obnovena. (Na sněmích v Římě i jinde ustanoveno, aby půst až v den z mrtvých vstání Páně puštěn byl)	—
24. Biskupove krajiny Asie nechtěli sněmům těm místa dáti.	258
25. O společné výpovědi biskupů palestinských v též rozepři.	262
26. Vyčítá spisy Irénéa, jako důkazy jeho dobrého smýšlení. (Císař Kommodus †, po něm Pertinax, Didius Júlíanus, Sevérus)	—
27. Spisy ostatních slovutných mužů toho času. (Heraklít a Maximus, Kandidus, Sextus, Arabiánus)	263
28. O prvních přívržencích kacířství Artemónova, a o jejich povaze a opovážlivosti ve falšování Písem svatých. (Biskup římský Zefyrinus. Theodotus koželuh, Asklepiodotus a penězoměnec Theodotus, lékař Galénus) .	265

Kniha šestá.

1. P á t é protivenství církve za císaře Sevéra. (Leonides, otec Origenův, mučník v Alexandrii. Irénéus v Lyoně).	270
2. Jak byl Origenes z mládí učen a veden. (Toužil po mučnictví)	271
3. Jak Origenes, ještě velmi mladý, slovu božímu učil .	274
4. O mučenicích ze školy Origenovy poslých. (Plutarchus,	

	Str.
Serénus, Heraklides, Hérón, jiný Serénus; Herais katechúmena)	277
5. O Basilídovi a Potamiéně (též umučených)	278
6. Klémens Alexandrinský, učitel Origenův	280
7. Júdas, církevní spisovatel (domníval se, že příchod antikrista už za dveřmi jest)	280
8. O smělém skutku mladého Origena. (Sám se vyklestil. Demétrius, biskup alexandrinský. Po Sevérovi Antonínus Karakalla císařem. Alexander, biskup jerusalemský)	280
9. O biskupu (jerusalemském) Narcissovi a o jeho zázracích. (Byl neprávě z hanebného skutku narčen)	283
10. Biskupove jerusalemské po Narcissovi	284
11. O Alexandrovi, taky jerusalemském biskupu	285
12. Seraplón a jeho spisy. (O Evangelium svatého Petra).	287
13. O spisech Klémenta Alexandrinského	288
14. Koliko knih Písma svatého Klémens připomíná. (Epístola Barnabášova; Zjevení svatého Petra. Origenes v Římě)	289
15. Heraklas, Origenův pomocník (potom i následník ve škole, a naposled biskup v Alexandrii)	291
16. Jak Origenes pilen byl Písma svatého. (Vydání bible Tetrapla a Hexapla)	—
17. O překladateli (Písma svatého) Symmachovi (zastavateli kacířství Ebjonitů)	292
18. Ambrosius od Origena obrácen, i mnozí jiní, jak ve víře tak i v jiném umění, od něho vyučení	293
19. Co o tomto Origenovi pohané soudili (zlášť Porfyrius. Ammónius, křesťanský filosof. Origenes k vladaři do Arable propuštěn. Origenes v Césaréli; a odtud zpět do Alexandrie povolán)	294
20. Některé knihy tehdejších spisovatelů, zlášť Bérylla, Hippolyta a Kája (římského presbytera)	298
21. Císařove a slovutní biskupove toho času. (Císařove Makriánus, Heliogabal, Alexander. V Římě biskupem Kallistus a Urbánus, v Antiochii Filétus. Matka Alexandrova Mamméa povolala k sobě Origena)	299
22. Spisy biskupa Hippolyta	301
23. Origenova pilnost v psaní, a jak se stal presbyterem. Potom tehdejší biskupove v Římě a Antiochii. (V Římě Ponciánus, v Antiochii Zebínus)	302
24. Výklady Origenovy na Písma svatá, v Alexandrii zhotovené	303

	Str.
25. Origenes připomíná počet knih Starého i Nového zákona	303
26. Heraklas, biskup alexandřínský. (Firmiliánus biskup v Césaréi Kappadocké)	306
27. Origenes od biskupů vážen	—
28. Šesté protivenství církve za panování Maximína od Origena připomínáno. (Po Alexandrovi císařem Maximiánus)	307
29. Fabián divem božím za římského biskupa zvolen. (Po Maximiánovi posledně Gordiánus císařem. V Římě biskupem Anteros, a potom Fabiánus; v Antiochii Babylas; v Alexandrii Heraklas)	308
30. Grégorius (Thaumaturgus) a Athénodórus, bratři a učenci Origenovi	310
31. Júlíus Afrikánus (spisovatel)	—
32. Origenovy výklady na Písma svatá, v Césaréi zhotovené.	311
33. O bludu biskupa Berylla (v Arabii Origenem napraveného)	312
34. Císař Filippus (po Gordiánovi. Pověst že Filippus byl křesťan)	—
35. Dionýsius po Heraklovi biskupem v Alexandrii	313
36. Další spisy Origenovy (zlášť proti Celsovi)	314
37. Arabové Origenem z bludu vyvedeni	315
38. O kacířství Helkesaitů (brzo zaniklém)	315
39. O sedmém protivenství církve za císaře Decia, a co v něm také Origenes trpěl. (V Římě po mučeníku Fabiánovi biskupem Kornélius; protipapež Nováciánus. V Jerusalemě biskupem Mazabanes; v Antiochii Fabius).	316
40. Co Dionýsius, biskup alexandřínský, v témž protivenství trpěl	317
41. O těch, kteří v Alexandrii mučnické koruny došli. (Métras, Kvinta, Apollónia, Serapión; Júlíánus a Kroniόν, Bésas voják; Makar, Epimachus a Alexander; Ammónárion panna, Merkuria, Dionýsia a druhá Ammónárion; Hérón, Atér, Isidórus a mladý Dioskorus; Nemesiόν; vojáci Ammón, Zenón, Ptoleméus, Ingenuus a stařec Theofilus	319
42. Co Dionýsius dále vypravuje. (Ischyrión, mučeník, proklán od pána. Chérémon biskup. Milost padlým)	325
43. Nováciánus, jeho mravy a blud	327
44. Dionýsius, biskup alexandřínský, vypravuje o nějakém Serapiónovi. (O padlém, ale poslední svátostí opatřeném).	332

	Str.
45. Epištola Dionýsia Alexandrinského k Nováciánovi . . .	334
46. Ostatní Dionýsiovy epištoly	335

Kniha sedmá.

Úvod (do té knihy)	337
1. Gallus po Deciovi císařem římským a osmé protivenství církve. (Origenes †; jeho životopis)	337
2. Tehdejší biskupové římsí (Lúcius a Stefánus. Otázka Dionýsia Alexandrinského o křtu kacířů)	339
3. O Cypriánovi, kterýž první v Africe s svými biskupy zamyslel, aby kacíři, navracující se do církve, znova křtěni byli. (Sněmy o tom v Africe)	340
4. Dionýsiovy epištoly, psané o též věci	341
5. O pokoji po uhaslém protivenství. (Po Stefánovi biskupem v Římě Xystus; omyl v letech)	342
6. Dionýsius o kacířství Sabellia	343
7. Dionýsius, božským viděním v čítání knih (kacířských) utvrzen, přivádí taky pravidlo, které od biskupa Herakla u přijímání kacířů do církve zachováváno (Dionýsius Římský)	344
8. Dionýsius (Alexandrinský) o kacířství Nováciána . . .	346
9. Týž Dionýsius o bezbožném křtu kacířů	347
10. O císaři Valeriánovi, a o protivenství církve za panování jeho, v počtu devátém. (V Římě umučen Stefánus a Xystus; v Africe Cypriánus)	349
11. Co tehdaž Dionýsia a křesťany v Egyptě potkalo . . .	353
12. O mučenicích, v Césaréi Palestínské korunovaných. (Priskus, Malchus, Alexander, a žena bludu Marciónova)	358
13. Pokoj církve za císaře Galliána	359
14. Biskupové, toho věku slovní. (V Římě Xystus, — omyl v letech — a Dionýsius, v Antiochii Demetriánus, v Césaréi Kappadocké Firmiliánus, v Pontu Grégorius a Athénodórus; v Césaréi Palestínské Domnus a Theoteknus, v Jerusalemě Hymenéus)	360
15. Marínus (vojenský důstojník) v Césaréi umučen . . .	361
16. O Astyriovi (z počtu římských senátorů)	362
17. Znamení divotvorné moci našeho Spasitele v Paneadě. . .	362
18. Socha ženy krvotok trpěvší (v témž městě)	363
19. Stolice biskupská apoštola Jakoba (v Jerusalemě dotavad chovaná)	364

	Str.
20. O jiných téhož Dionýsia (Alexandr.) epístolách, v nichž o řádu svěcení slavnosti Velikénoci zmínku učinil .	364
21. Co se toho času v Alexandrii zběhlo. (Domácí válka).	364
22. O nemoci tehdaž (v Alexandrii) panující (v kteréž se mnozí křesťané dobrými skutky vyznamenali) . . .	367
23. O panování císaře Galliána, (po pádu Valeriána i Markriána, kdaž křesťané opět Velikonoc vesele slaviti mohli)	369
24. O Nepótovi, a ztropené jím roztržce, (učením o tisíciletém Kristově království na zemi)	371
25. Dionýsius o knize Zjevení svatého Jana (učeně ale mylně soudí)	374
26. Jiné epístoly a spisy Dionýsia Alexandrinského. (Ospravedlňuje se u biskupa římského ze Sabellianismu) . .	379
27. O Dionýsiu, biskupu římském, a o Pavlovi Samosatském i o tohoto kacířství v Antiochii zplozeném. (Po Xystovi v Římě Dionýsius biskupem; omyl v letech) .	380
28. Nejznamenitější toho času biskupové (kteří se v Antiochii na sněm proti Pavlovi Samosatskému sešli. Dionýsius Alexandrinský †, po něm Maximus. Po Galliánovi císařem Klaudius, potom Aurélianus) . . .	380
29. Pavel Samosatský od presbytera Malchióna z bludu přesvědčen	382
30. List biskupů proti Pavlovi Samosatskému vydaný. (Rozsudek císaře Auréliána o biskupském domě v Antiochii. Protivenství církve od téhož císaře umyšlené, ale smrtí jeho překažené. Císařové Tacitus, Probus, Kárus s Káriem a Numeriánem, Dioklécián s Maximianem; císařové Galérius a Konstancius. Biskupové římsští Dionýsius, Felix, Evtychiánus)	—
31. Mánes, původce manichejského kacířství	391
32. Vycítá muže slavné, kteří tehda za jeho času v rozličných církvích byli, a kteří z nich toho protivenství a boření kostelů dočkali. (V Římě biskupové Evtychiánus, Kájus, Marcellínus; v Antiochii Tíméus, Cyrillus, Tyrannus a znamenitý presbyter Dórotheus, od narození paně; v Laodicéi Evsebius a Anatollus, bývalí presbyteri alexandřinští, Anatoliovy spisy, lehký Štefánus, pravý bohdán Theodótus; v Césaréi Agapius a presbyter Pamfilus; v Pontu učený a výmluvný Melecus; v Jerusalemě Zamdás a Hermón; v Alexandrii Theónas a Petrus, presbyteri Pierius a Achillas).	393

Kniha osmá.

	Str.
Úvod (do té knihy)	401
1. Jaký byl stav a způsob církevních věcí před (desátým) protivenstvím, za paměti Evseblovy povstalým (sv. Mauric s celou legií umučen)	401
2. Počátek (toho) protivenství učiněn (23. února 303. v Nikomédii) bořením kostelů a pálením Písem svatých.	404
3. O rozličném chování těch, kteří v tom protivenství (pro víru) bojovali	407
4. O slavných mučenicích, rozličnými způsoby usmrčených.	408
5. Co se dělo v Nikomédii. (Mandát císařský stržen)	409
6. O císařském dvořanstvu (Pro víru usmrčen Dorotheus, Petrus, Gorgonius, též biskup Anthimus a jiní mnozí)	409
7. Epyptští mučeníci ve Fénicii. (Mezi nimi jeden mládenec. Marcellinus papež umučen; následoval Marcellus a Evseblus)	412
8. O mučenicích v Egyptě	414
9. O mučenicích v Thébaidě (na půl roztrhávání. Filorómus vyšší ouředník, Fileas biskup)	415
10. Co mučeník Fileas píše o tom, ježto se tehda v Alexandrii dalo	417
0 mučenicích palestínských	419
1. Mučeníci v Palestině: Prokopius, Alféus a Zachéus	420
2. Mučeník Románus (v Antiochii)	421
3. O Timotheovi, Agapiovi, Thekle a jiných osmi mučenicích. (Dva císaře složili koruny)	422
4. Mučeník Apfiánus (v Césaréi utopen, při tom zázrak).	424
5. O Ulpiánovi a o Édesiovi, bratru Apfiánovu	428
6. Mučeník Agapius (vtipný mládenec)	429
7. O mučnictví Theodosie, Domnina, Auxencia, Pamfila a jiných	431
8. O jiných vyznavačích a mučenicích jak mužského tak ženského pohlaví, zláště o Valentíně a o Pavlovi	433
9. Protivenství znova zostřeno; mučeníci Antonínus, Zebinas, Germánus, a mučenice Ennathas	435
10. Ještě někteří vyznavači a mučeníci z Egypta; též Petr mnich, a Asklépius marciónita	438
11. O Pamfilovi a jiných dvanácti mučenicích (Valens, Pavel, pět egyptských vyznavačů, mladý Porfyrius, bývalý voják Seleukus, starec Theodulus, a Juliánus.	

	Str.
Též Adriánus a Eubúlus. Ukrutný soudce Firmiliánus ztrestán)	439
12. O správcích církevních, kterak mnozí svým nenáležitým životem hněv boží proti sobě i ostatním křesťanům popudivše, k takému protivenství příčinu dali	446
13. Sylvánus a Joannes, a třicet devět jiných mučeníků. (Též Péleus, Nílus, Elias a Patermuthius	447

Konec o mučenicích palestínských.

11. Co se dalo ve Frygii. (Celé město vypáleno; Adaukus umučen)	450
12. O rozličných mučenicích pohlaví mužského i ženského (v rozličných místech na Východě)	451
13. O správcích církevních, kteří pravdu víry, již byli kázali, take svou krví potvrdili: (biskup Anthimus, presbyter Lúciánus. Tyraunión a Sylvánus; jiný Sylvánus; Péleus a Nílus; presbyter Pamfilus, Petrus, biskup alexandrínský a jeho presbyteri Faustus, Dios a Ammónius; jiní egyptští biskupové Fileas, Hésychius, Pachúmius a Theodórus. — Dva starší císařové složili koruny. Nový císař Konstantínus, Licinius, Maximinus Daja; v Římě samozvanec Maxenciús. Maximiánus zahynul)	454
14. Povaha protivníků církve, kteříž ji té doby sužovali. (Maxenciús, tyran v Římě, a Maximinus Daja na Východě)	459
15. O tom, co pohany potkalo. (Nikdež bezpečno, všude připravování k válce)	464
16. Jak se věci k našemu prospěchu obrátily. (Císař Galérius, nemocí donucen, změnil svůj ukrutný oumysl).	464
17. Odvolání císařského mandátu, (zprva Diokléciánem proti křesťanům vydaného)	465
Doplňk k osmé knize, jak se v některých rukopisech nachází. (Galérius, též Dioklécián, Maximián a Konstanciús zemřeli. Konstantín)	
	467

Kniha devátá.

1. Maximinus Daja, císař východní, nerád uslyšel o mandátu Galériově (a jen oustně jej svým oznámil, nic méně mělo to oznámení na krátce i v jeho krajích oučinek)	470
2. O zhoršení v té věci	473

	Str:
3. Nová modla, v Antiochii postavená, (přikazovala, aby křesťané z města a okolí vyhááni byli)	473
4. Co proti nám města ustanovila. (Vyhánění křesťanů).	474
5. Vymyšlené spisy Pilátovy, (na zošklivení Krista a křesťanů)	475
6. Mučnicki toho času. (Biskup Sylvánus a Petrus, presbyter Luciánus)	—
7. O mandátu Maximínovu, proti křesťanům vydaném a veřejně na sloupcích vyvěšeném	476
8. Co potom v čas hladu, moru a války následovalo. (Křesťané všem bez rozdílu dobře činili, a křesťanský Bůh z toho oslavován)	479
9. O vítězství bohumilých císařů Konstantína a Licinia. (Nejprv Konstantína nad Maxeuciem. Konstantínova socha s křížem v ruce v prostřed Říma postavena. Zákon o svobodě v náboženství ku prospěchu křesťanů společně od Konstantína a Licinia vydáný. Maximín Daja z mušení podobně na Východě ustanovuje)	482
10. O zahynutí tyrana (Maximína), a jeho vyznání před smrtí. (Liciniovo vítězství nad Maximínem Dajou; tohoto nařízení k prospěchu křesťanů a bídná smrt)	490
11. O zahynutí posledních nepřátel křesťanského náboženství. (Pevcecius, Kulciánus, Theoteknus. Konstantín a Licinius sami jediní císařové a páni římského světa).	494

Kniha desátá.

1. O pokoji nám od Boha daném	498
2. O znova stavení kostelů	500
3. O posvěcování chrámů po všech místech slaveném	501
4. Slavná řeč v městě Týru při posvěcení nového chrámu, o stkvělém stavu věcí křesťanských	502
5. Přepisy císařských mandátů	521
Přepis mandátu císaře Konstantína a Licinia, o křesťanech k vladařům po krajinách vydaného	521
Přepis jiného mandátu, v němž císařové Anulínovi, místodržícímu v Africe, a bezpochyby i jiným take vladařům po krajinách oznamovali, že ta jejich dobrotivá milost na samu toliko církev katolickou se vztahuje	524
Přepis listu císaře Konstantína, v němž poroučí, aby pro uvedení církevní svornosti a jednoty (v Africe) sněm biskupů do Říma se shromáždil	524

	Str.
Přepis jiného císařského listu, v němž se poroučí, aby pro spokojení všech nevolí mezi biskupy (v Africe) druhý sněm do města Arelatu svo- lán byl.	526
6. Přepis jiného listu, v němžto se vypravuje, kterak cí- sař církvím peníze štědře daroval	528
7. Císař Konstantín všecky kleriky od všelikých veřejných služeb osvobodil	529
8. O nešlechtnosti Liciniově, později na světlo vyšlé, a o jeho smrti. (Činil Konstantínovi ouklady, zdvihl proti němu válku a pronásledoval opět na Východě křesťany).	529
9. O vítězství Konstantína nad Liciniem, a o následcích z toho pro všecky poddané říše římské. (Licinius ve válce přemožen, vlády a panování zbaven a naposledy usmrcen; na to Konstantín jediným pánem celého řím- ského světa)	534
Přídavek. (Smrt papeže Sylvestra, i císaře Kon- stantína)	537

O m y l y :

Str.	31. zhora	řádek	31. místo	rozšedse	čti	rozšedše
"	34.	"	5.	"	neodolatelne	" neodolatelné
"	37.	"	4.	"	Tetrachie	" Tetrarchie
"	72.	po straně leta,	"	53	"	55
"	90.	zdola řádek	1.	"	4, 58.	" 5, 28.
"	118.	"	3.	"	sestrín	" sestříně
"	123.	"	1.	"	32, 33.	" 32. 33.
"	177.	zhora	17.	"	Iónie.	" Jónie,
"	177.	zdola	8.	"	zpečovali	" zpěchovali
"	337.	"	3.	"	sedmé	" osmé
"	349.	zhora	12.	"	osmém	" devátém
"	353.	zdola	3.	"	12, 8.	" 12, 7.
"	363.	"	1.	"	300.	" 300. **
"	391.	"	1.	"	17.	" 27. *
"	394.	"	2.	"	Kája	" Klaudia
"	434.	zhora	16.	"	zevnitřní	" zevnější
"	434.	"	18.	"	zevnitřní	" zevní
"	463.	"	16.	"	jiné	" i jiné
"	464.	"	14.	"	byli	" nebyli
"	472.	"	15.	"	vídáni byli	" vídána byla

Ostatní méně důležité omyly laskavý čtenář sám snadně opraví.

Poznámání. Ono protivenství str. 349. bere se od mnohých skutečně za osmé, potom pak ono Auréliánovo, str. 388. dotčené, hned v počátku překažené, za deváté, s vynecháním krátkého protivenství, str. 337. za času Galla, tak aby jich vesměs vždy jen deset se počítalo.

Psáno proměnně, take a taky pro lepší porozumění a pro blahozvuk. Kladeno take pro rozdíl od taký, taká, také. chrámové či kostely atd. pro rozdíl od chrámové či kostelní k. p. stavení, dveře atd.
